

26778

Bazele

**educației
comuniste**

manual

EDITURA POLITICĂ

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

B 38

Biblioteca Centrala

L132421160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

26778

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.
ACADEMIA DE ȘTIINȚE PEDAGOGICE A R. S. F. S. R.

BAZELE
EDUCAȚIEI
COMUNISTE
MANUAL

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
- SIBIU -
INVENTARIAT 1998

20 FEB 1998

EDITURA POLITICĂ
București — 1961

INVENTAR
2020

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
56.324 78

ORIGINALUL IN LIMBA RUSĂ
AL ACESTEI LUCRĂRI
A FOST DAT LA TIPAR
IN LUNA NOIEMBRIE 1960

Prezentă traducere a fost întocmită după originalul în limba rusă apărut în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.

În ultimii ani, o parte însemnată a cadrelor didactice din U.R.S.S. studiază în cadrul învățămîntului de partid problemele educației comuniste. În 1958, catedra de filozofie a Academiei de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. și Institutul de istorie și teorie a pedagogiei de pe lângă Academia de științe pedagogice a R.S.F.S.R. au elaborat programa seminarului teoretic pentru cadre didactice, cu tema „Bazele teoriei marxist-leniniste a educației comuniste”. Cu privire la activitatea desfășurată pe baza acestei programe, atît propagandiștii cit și cursanții și-au exprimat în repetate rînduri dorința de a se edita un manual în ajutorul participanților la seminarii.

Lucrarea de față a fost elaborată de un colectiv format din cercetători științifici ai Academiei de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. și ai Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R. în colaborare cu Editura de stat pentru literatură politică.

Colectivul de autori a fost format din : *A. M. Arseniev*, membru al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R. ; *N. I. Boldirev*, candidat în științe pedagogice ; *M. A. Danilov*, membru corespondent al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R. ; *I. P. Franțev*, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S. ; *V. K. Gabunea*, candidat în științe istorice ; prof. univ. *G. M. Gak* ; prof. univ. *G. E. Glezerman* ; *L. N. Jdanov*, cercetător științific ; docent univ. *S. M. Kovalev* ; prof. univ. *V. N. Kolbanovski* ; *M. N. Kolmakova*, candidat în științe pedagogice ; prof. univ. *F. F. Korolev* ; *P. A. Puvlkin*, cercetător științific ; *M. N. Reakin*, candidat în

științe istorice; *A. S. Revzon*, cercetător științific; *V. A. Suhomlinski*, membru corespondent al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R.; *S. G. Șapovalenko*, membru corespondent al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R.; *V. N. Șașkaia*, membru activ al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R.

Conducerea generală a colectivului i-a revenit docentului *I. A. Hleabici*.

Lucrarea a fost redactată de *A. M. Arseniev*, *G. E. Glezerman*, *F. F. Korolev*, *P. A. Pavelkin* și *I. A. Hleabici*.

Colectivul de autori își exprimă recunoștința față de activiștii Cabinetului orășenesc și regional de partid din Moscova și față de conducătorii de seminarii care au participat la elaborarea prospectului cărții, precum și față de toți ceilalți tovarăși care i-au ajutat în muncă.

Considerind că lucrarea va mai suscita îmbunătățiri ulterioare, colectivul de autori roagă pe conducătorii seminariilor și pe cursanți, precum și pe toți cititorii să-și trimită observațiile și sugestiile pe adresa: Moscova, *Sadovo-Kudrinskaia*, 9, rectoratul Academiei de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

**CONSTRUIREA COMUNISMULUI
SI EDUCAREA OMULUI NOU****1. Însemnătatea educației comuniste
în construirea comunismului**

În Uniunea Sovietică se construiește comunismul, societatea unor oameni ai muncii liberi, culți și instruiți, care prin munca lor creatoare influențează în mod activ toate laturile vieții sociale. Timp de veacuri, omenirea muncitoare, mințile ei cele mai luminate au visat la crearea unei astfel de orinduirii sociale. Până la apariția marxismului însă, acest vis a rămas irealizabil. Abia marxism-leninismul a arătat omenirii calea care duce spre libertate și fericire — calea comunismului. Aceasta este calea transformării revoluționare a societății, care începe prin instaurarea puterii politice a clasei muncitoare și duce la reorganizarea radicală a întregii vieți sociale, a economiei și a culturii. Ca rezultat al acestei transformări revoluționare, capitalismul este lichidat și se instaurează socialismul — prima fază a societății comuniste, trecându-se apoi treptat la cea de-a doua fază — comunismul.

Una dintre cele mai importante laturi ale transformării radicale a societății în perioada de trecere de la capitalism la socialism, iar apoi în dezvoltarea ulterioară de la socialism la comunism este educarea omului nou. Aceasta reprezintă o parte organică, inalienabilă a luptei pentru socialism și comunism, fără de care nu este posibilă victoria noii orinduirii. Victoria socialismului și comunismului este strâns legată de o profundă transformare a conștiinței oamenilor, a concepțiilor, a moravurilor și a obiceiurilor lor.

Transformarea oamenilor, a conștiinței lor este o problemă complexă, a cărei rezolvare necesită un timp înde-

lungat. Noua orînduire trebuie să înfrîngă și să dezdăcineze din conștiința oamenilor deprinderi, tradiții, concepții care au fost sădite de-a lungul veacurilor de existență a vechii orînduirii. Mulți dintre ideologii burgheziei considerau această problemă de nerezolvat și au prezis socialismului o pieire inevitabilă, deoarece nu va putea să schimbe „natura” umană, „instinctele eterne” care îi sînt proprii : simțul proprietății private, cupiditatea, agresivitatea etc. Astfel, H. Spencer, cunoscut filozof burghez din secolul al XIX-lea, declara : „Oricare ar fi organismul social, natura vicioasă a cetățenilor se va manifesta întotdeauna prin acțiunile ei urite. Nu există o alchimie politică cu ajutorul căreia să se poată transforma instinctele de plumb în moravuri de aur”¹. Aceeași idee despre caracterul imuabil al naturii umane a fost exprimată și de filozoful american W. James, care încadra printre „instinctele oarbe” ale omului tendința lui de a strînge avere, „impulsul de însușire”, și decurgînd din acesta „impulsul de a face rău celui ce posedă”, „impulsul de a ucide” sau „agresivitatea”.

Viața a infirmat născocirile apărătorilor vechii orînduirii. Experiența acumulată în domeniul transformării socialiste a societății — întii în Uniunea Sovietică, iar apoi și în țările de democrație populară — arată că în cursul construirii noii societăți are loc un proces de înnoire morală a omului, care nu are precedent în istorie. Milioane de oameni se eliberează de sub puterea vechilor concepții, moravuri, obiceiuri, generate de-a lungul secolelor în care a domnit proprietatea privată, și-și elaborează un nou mod de a gîndi și de a simți, corespunzător producției socialiste colective. Se schimbă radical atitudinea oamenilor față de muncă, față de averea socială, față de colectiv, capătă un nou conținut străvechiul sentiment al dragostei de patrie, se educă respectul față de oamenii care aparțin altor națiuni. Oricît ar fi de variate rămășițele capitalismului, care se mai manifestă în prima fază a comunismului, ele nu pot umbri schimbările uriașe, radicale pe care le înfăptuiește socialismul în conștiința maselor largi de oameni. Schimbările care se produc în conștiința maselor confirmă practic teza marxism-leninismului cu privire la

¹ H. Spencer : „The man versus the State”, Londra, 1884, pag. 43.

dependența conștiinței sociale de existența socială, cu privire la rolul determinant al existenței sociale față de conștiință. Din tezele materialismului filozofic rezultă concluzia că pentru a transforma conștiința oamenilor, trebuie transformate condițiile lor de viață.

Socialiștii premarxiști și-au dat și ei seama că viciile oamenilor sînt determinate de condițiile orînduirii sociale. De aci ei au tras concluzia : trebuie să se pună capăt societății întemeiate pe proprietatea privată, care generează vicii și moravuri urite, și să se crezee o societate în care toate bogățiile să devină bun comun.

Slăbiciunea socialismului premarxist, utopic consta însă în faptul că el nu era în stare să indice drumul real spre crearea unei astfel de societăți. Trebuie schimbate împrejurările, condițiile de viață ale oamenilor, spuneau socialiștii utopici. Însă cei care schimbă condițiile, împrejurările sînt înșiși oamenii. Așadar, înainte de a crea o nouă societate, trebuie educați oameni noi. În felul acesta se ajungea la un „cerc vicios” : pentru a educa omul nou era nevoie de împrejurări noi, iar pentru schimbarea împrejurărilor era nevoie de oameni care să fi fost dinainte transformați. Socialiștii utopici vedeau soluția acestei contradicții în selecționarea unor oameni deosebit de virtuoși, care să fie educați în colonii comuniste, izolate de restul lumii. Astfel, teoreticienii socialismului utopic împărțeau oarecum societatea în două : oamenii aleși și cei simpli. Acest defect al socialismului utopic, care condamna la eșec planurile sale de creare a unei societăți noi și de educare a unui om nou, a fost dezvăluit în mod profund de K. Marx în „Teze despre Feuerbach” : „Teoria materialistă care afirmă că oamenii sînt produsul împrejurărilor și al educației, și că, prin urmare, oamenii se schimbă datorită unor împrejurări noi și unei educații noi uită că și împrejurările sînt schimbate de oameni și că educatorul însuși trebuie să fie educat. De aceea teoria aceasta ajunge în mod necesar să împartă societatea în două părți, dintre care una se ridică deasupra societății (de pildă la Robert Owen)”¹.

Numai socialismul științific s-a dovedit capabil să rezolve această contradicție. În „Teze despre Feuer-

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 5—6

importanță primordială. Această muncă capătă o însemnătate deosebită în condițiile trecerii treptate de la socialism la comunism. Socialismul, care este prima treaptă a comunismului, treapta sa inferioară, nu poate fi cu totul eliberat de rămășițele capitalismului. Prima fază a dezvoltării societății comuniste este necesară tocmai pentru ca oamenii să poată elimina din relațiile dintre ei rămășițele trecutului și să poată înainta mai departe. Marxism-leninismul ne învață că de la capitalism omernirea poate să treacă în mod direct numai la socialism, iar socialismul trebuie în mod inevitabil să se transforme în comunism, pe al cărui stindard este înscrisă lozinca: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi”. V. I. Lenin lega trecerea de la socialism la comunism atît de dezvoltarea continuă a forțelor de producție eliberate din cătușele proprietății private, cît și de curățirea moravurilor oamenilor de toate rămășițele capitalismului și de formarea unei morale noi, comuniste, la toți membrii societății. De aceea, între construirea comunismului și educarea omului nou există o strînsă interdependență.

Traducînd în viață cu succes învățătura marxist-leninistă, Uniunea Sovietică a pășit, sub conducerea partidului comunist, în etapa construcției desfășurate a comunismului. Printre numeroasele sarcini legate de trecerea de la socialism la comunism, crearea bazei tehnice-materiale a comunismului și educarea omului nou au o importanță hotărîtoare. Aceste sarcini sînt strîns legate între ele. „Noi îndeplinim acum două sarcini istorice — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. — : crearea bazei tehnice-materiale a comunismului și educarea omului nou. În fond este vorba de un proces unic. Dacă vom rămîne în urmă cu instruirea și cu educarea oamenilor sovietici, va fi frînată inevitabil întreaga operă de construire a comunismului”¹.

De ce consideră partidul comunist că tocmai acestea sînt sarcinile principale ale construirii comunismului? Pentru că de ele depinde rezolvarea tuturor celorlalte sarcini legate de trecerea treptată la comunism.

¹ N. S. Hrușciiov : „Pentru pace trainică în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. în ziua de 9 iulie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960, pag. 26.

Baza tehnică-materială a comunismului presupune, în primul rînd, existența unei industrii moderne cu un înalt nivel de dezvoltare, electrificarea completă a țării, progresul tehnic-științific în toate ramurile industriei și ale agriculturii, mecanizarea complexă și automatizarea tuturor proceselor de producție, utilizarea sub toate aspectele a noilor surse de energie, a bogatelor resurse naturale, a noilor materiale sintetice și de altă natură, creșterea nivelului cultural și tehnic al tuturor celor ce muncesc, sporirea continuă a productivității muncii.

Potrivit genialei definiții a lui V. I. Lenin, „*comunismul este Puterea sovietică plus electrificarea întregii țări*”. Electrificarea constituie unul dintre cei mai importanți indici ai realizărilor noastre. În ceea ce privește înzestrarea cu energie electrică, Uniunea Sovietică a trecut de la locul al 8-lea la locul al 2-lea în lume, ocupînd primul loc în Europa. Se apropie momentul cînd Uniunea Sovietică se va situa în acest domeniu pe primul loc în lume.

Planul de șapte ani prevede să se construiască și să între în exploatare noi centrale electrice, cu o putere totală de 58—60 milioane de kilowați. Măreția acestui program poate fi ilustrată prin următoarea comparație: puterea tuturor centralelor electrice construite în Uniunea Sovietică în perioada 1917—1958, adică în mai bine de 40 de ani, reprezintă aproximativ 52 milioane de kilowați.

Planul septenal de dezvoltare a economiei naționale a U.R.S.S. este un pas important pe calea construirii comunismului. Creșterea totală a producției industriale în timpul septenalului este egală cu creșterea producției industriale realizată în Uniunea Sovietică în ultimii 20 de ani.

Pe baza creșterii impetuoase a economiei naționale, partidul comunist și guvernul sovietic au înregistrat în ultimii ani uriașe succese în lupta pentru ridicarea bunăstării poporului.

Dezvoltarea societății socialiste are loc pe baza creșterii continue și fără precedent a forțelor de producție, pe baza creșterii neîntrerupte a întregii avuții colective, a sporirii și consolidării proprietății obștești. În societatea socialistă, producția nu este considerată ca un scop în sine, ea nu se realizează de dragul producției, ci de

dragul omului, în scopul creării tuturor condițiilor necesare dezvoltării sale multilaterale.

Crearea bazei tehnice-materiale a comunismului reprezintă condiția hotărâtoare pentru realizarea abundenței de bunuri de consum care va permite societății să satisfacă în proporții mereu crescînde toate nevoile raționale ale membrilor ei.

„Socialiștii vulgari” se caracterizau prin faptul că reduceau esența socialismului la repartitie. Marx a trecut centrul de greutate al teoriei societății socialiste asupra producției, asupra creării și dezvoltării izvoarelor avuției colective. Punînd pe primul plan al întregii noastre activități din viitorul apropiat crearea bazei tehnice-materiale a comunismului, spune N. S. Hrușciiov, ne bazăm pe învățătura marxist-leninistă, pe experiența Uniunii Sovietice și a tuturor țărilor socialiste. Socialiștii vulgari, dîmpotrivă, preluînd de la economiștii burghezi obiceiul de a considera și de a trata repartitia ca ceva independent de modul de producție, prezintă lucrurile ca și cum socialismul s-ar referi îndeosebi la problemele repartitiei¹. De fapt, dezvoltarea socialismului înseamnă în primul rînd creșterea întregii avuții colective a societății, ceea ce permite trecerea la faza superioară, la comunism. De aici rezultă că pentru construirea societății comuniste este nevoie, în primul rînd, de crearea bazei ei tehnice-materiale.

De crearea bazei tehnice-materiale a comunismului depinde și rezolvarea unor importante sarcini ale societății, cum este lichidarea deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, dintre munca intelectuală și cea fizică. Crearea bazei tehnice-materiale a comunismului înseamnă nu numai o uriașă creștere a avuției sociale, ci și profunde transformări calitative în tehnica producției și în natura muncii. Mecanizarea totală a proceselor de producție, utilizarea largă a sistemelor automate de mașini auto-reglabile, construite pe baza realizărilor telemecanicii, tehnicii electronice și radiotehnicii, mecanizarea și electricarea agriculturii, precum și largă utilizare a chimiei în întreaga economie națională vor duce nu numai la dispariția muncii manuale grele și puțin productive, ci și la lichidarea operațiilor monotone și oboșitoare. Munca

¹ Vezi K. Marx : „Critica programului de la Gotha”. Ediura politică, 1959, ediția a II-a, pag. 17.

muncitorului se va transforma într-o muncă tehnică-inginerească, de comandă, control și reglaj a unor mașin-unelte și linii automatizate. Munca agricolă va deveni o varietate a muncii industriale.

Încă de pe acum muncitorii trebuie să aibă cunoștințele și priceperea necesară pentru a manipula mașin-unelte perfecționate, instrumente și aparate de măsură și control de cea mai mare precizie, să cunoască calcule și desene tehnice complicate. Lucrătorii din agricultură trebuie să-și însușească într-o măsură tot mai mare cunoștințele de agronomie și de zootehnie. Pregătirea multilaterală devine o necesitate esențială pentru toți cei ce muncesc în societatea noastră.

Necesitatea creșterii continue a nivelului cultural și tehnic al muncitorilor rezultă alit din nevoile producției materiale cit și din dezvoltarea științei și din rolul ei crescând în viața societății socialiste.

În strînsă legătură cu aceasta crește și importanța întregii activități din domeniul învățămîntului public, a cărui perfecționare continuă devine o necesitate pentru înaintarea spre comunism. De pe acum, în Uniunea Sovietică peste 4 milioane de oameni îmbină munca în producție cu învățătura în școlile de cultură generală tehnice și superioare, 2,6 milioane de muncitori își însușesc în fiecare an noi profesii, aproximativ 6 milioane de oameni își ridică calificarea. În multe întreprinderi se înfăptuiesc planuri de perspectivă privind ridicarea nivelului de cultură generală al celor ce muncesc. Intellectualitatea sovietică desfășoară în această direcție o activitate uriașă. Inginerii și tehnicienii, precum și membrii corpului didactic din instituțiile de învățămînt superior participă intens la activitatea seminariilor tehnice, a școlilor experienței înaintate, a consultațiilor și lectoratelor tehnice. Au căpătat o largă răspîndire universitățile de cultură generală, ca formă de participare activă la ridicarea nivelului cultural și tehnic al oamenilor muncii.

În condițiile construirii desfășurate a comunismului crește importanța muncii educative în ansamblu. Este cunoscut că educația nu se reduce numai la ridicarea nivelului cultural, la instrucțiune, la dobîndirea de cunoștințe. Ea implică și formarea concepției despre lume, a convingerilor, a moralei. În cuvîntarea la Con-

gresul al III-lea al Comsomolului, V. I. Lenin a subliniat că întreaga operă de educare, pregătire și instruire a tineretului contemporan trebuie să însemne educarea sa în spiritul moralei comuniste. Realizarea acestei sarcini are o importanță hotăritoare pentru construirea comunismului. Principiul fundamental al comunismului, „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi”, presupune nu numai o înaltă productivitate a muncii, ci și transformarea muncii în prima necesitate vitală pentru toți membrii societății, un înalt nivel de conștiință comunistă. Fără aceasta trecerea la faza superioară a comunismului este imposibilă.

Educarea omului nou înseamnă, în primul rînd, formarea atitudinii comuniste față de muncă. Omul societății comuniste va fi caracterizat prin „munca din obișnuința de a munci spre folosul general și prin atitudinea conștientă (devenită obișnuință) față de necesitatea de a munci pentru folosul general, prin muncă, ca o necesitate a unui organism sănătos” (Lenin). Munca creatoare, constructivă, de utilitate generală este fundamentul dezvoltării societății comuniste.

Întreaga istorie a societății omenеști este istoria muncii. Munca este elementul principal care deosebește pe om de animal. Dezvoltarea muncii, creșterea productivității ei marchează marile epoci din istoria omenirii — formațiunile social-economice. Dar în toate formațiunile care au precedat socialismul, munca nu era liberă. În epoca orînduirii comunei primitive, ea era încătușată de slăbiciunea omului în lupta sa cu natura; bucuria muncii era otrăvită de conștiința amară a neputinței sale în fața forțelor oarbe ale naturii. În societatea sclavagistă munca era înrobită. Și deși miinile sclavilor au creat remarcabile monumente de cultură, societatea stăpînitorilor de sclavi a inoculat cetățenilor săi disprețul pentru munca fizică. După cum remarca Engels, aceasta a fost una dintre cauzele pieirii orînduirii sclavagiste. Atitudinea față de muncă a meșteșugarului medieval era limitată de cadrul rigid al regulilor corporației. Claca înlănțuia munca țaranului iobag. Capitalismul l-a transformat pe muncitor într-o anexă a mașinii. Astfel, în societatea împărțită în clase antagoniste, omul muncitor a fost întotdeauna apăsător de jugul exploatării.

În societatea socialistă, a cărei apariție reprezintă o uriașă cotitură în istoria omenirii, are loc, pentru întâia oară, eliberarea muncii: oamenii sînt bine înarmați în lupta împotriva naturii, iar relațiile sociale nu mai sînt cătușe care înlanțuie forțele omului, ci, dimpotrivă, îl ajută să supună natura, contribuie la dezvoltarea deplină și multilaterală a individului. Aici are loc, pentru prima dată, prăbușirea vechilor reprezentări și concepții bazate pe proprietatea privată, generate de secolele de muncă silnică în folosul stăpînului. Are loc o cotitură radicală în atitudinea omului față de muncă. Acest proces se desăvîrșește în perioada construirii desfășurate a societății comuniste, ceea ce necesită o uriașă muncă educativă.

Societatea socialistă dispune de cele mai vaste posibilități pentru educarea atitudinii comuniste față de muncă. De-a lungul întregii istorii a societății, din momentul cînd omul a confecționat primul topor de piatră, munca este îndreptată spre un scop precis; aceasta constituie măreția muncii, ca manifestare a activității umane conștiente. Niciodată însă înainte de apariția formațiunii comuniste scopurile nemijlocite ale muncii nu au fost înțelese în mod conștient de masele populare ca o parte din mărețul scop al societății, al omenirii. Educarea atitudinii comuniste față de muncă implică educarea conștiinței scopului măreț cuprins în orice acțiune, oricît de mică ar fi.

Desigur, și în epoca de piatră, pe cînd confecționa unelte grosolane din cremene, omul știa pentru ce o face. Înălțînd temelii unui templu sau a unui palat, sclavii înțelegeau pentru ce trebuie să așeze blocurile de piatră într-o anumită ordine, și nu în alta. De asemenea, în evul mediu, cioplind cu cuțitul său minunate obiecte de lemn, asemenea lui Colas Breugnon, eroul povestirii lui Romain Rolland, meșteșugarul își propunea un scop determinat, și-l realiza cu pricepere, manifestînd adeseori mari aptitudini, iar cîteodată și talent. Pentru el rămînea însă neclar modul în care truda sa era legată de dezvoltarea societății în care trăia. Într-o societate bazată pe exploatare, omul muncitor este instrumentul și executantul unor scopuri străine de interesele sale.

În societatea capitalistă activitatea omului muncitor își pierde tot mai mult conținutul spiritual. Capitalismul

tinde să-l transforme pe muncitor într-un automat. Muncitorii din întreprinderile capitaliste au de-a face cu mașini complicate, care sînt un rezultat al dezvoltării științei. Însă, după cum arată Marx, „forțele naturii și știința stau în fața muncitorilor ca *forțe* ale capitalului”. Munca muncitorului este subordonată scopurilor egoiste ale întreprinzătorului. Aceste scopuri sînt profund străine și ostile clasei muncitoare.

Desigur că și atunci cînd munca nu era liberă poporul i-a închinat aptitudinile, ingeniozitatea și priceperea sa. Întotdeauna au existat în popor miini de aur și miuți cutezătoare. Să ne amintim bunăoară de frumosul basm despre Levșa al lui N. S. Leskov. Niciodată însă în societatea bazată pe exploatare aceste calități ale omului muncitor nu au putut și nu pot să se manifeste în toată amploarea lor. Acest lucru este posibil numai în orînduirea socialistă, în care munca devine muncă în folosul celui care muncește, și nu pentru îmbogățirea unui mînunchi de exploataatori.

Abia în societatea socialistă munca fiecărui om este pătrunsă zi de zi de marea lăumală a societății, de idealurile sale luminoase. Educarea atitudinii comuniste față de muncă se bazează tocmai pe această trăsătură caracteristică a societății socialiste.

Atitudinea comunistă față de muncă presupune ca omul să se dăruiească muncii cu toate aptitudinile sale și ca, în același timp, el să le dezvolte și să le îmbogățească. În munca creatoare personalitatea umană se manifestă cu toate laturile sale : fizică, intelectuală, morală și afectivă. Munca omului sovietic îi stimulează acestuia gîndirea cercetătoare, creatoare, îndrăzneala, îi căleşte voința, îi prilejuiește trăiri intense și profunde satisfacții.

Întrecerea întregului popor, larga mișcare a colectivelor și a fruntașilor muncii comuniste reprezintă în condițiile actuale o remarcabilă școală a comunismului. Aici și-a găsit o nouă dezvoltare creatoare principiul fundamental al întrecerii socialiste : ajutorul reciproc și sprijinul în muncă, ridicarea celor rămași în urmă la nivelul celor mai înaintați. Aceasta este o impunătoare forță, care asigură uriașul avînt al productivității muncii, un indice al giganticelelor posibilități ale orînduirii sociale socialiste, care oferă fiecărui om perspective nelimitate pentru afirmarea tuturor forțelor sale.

Colectivele de muncă comunistă și-au luat sarcina de a învăța să muncească și să trăiască în mod comunist; ele contribuie la transformarea principiilor moralei comuniste în norme ale conduitei cotidiene, nu numai în producție, ci și în viață, favorizează creșterea nivelului de cultură al oamenilor muncii.

Lupta pentru creșterea productivității muncii pe care o duce poporul sovietic construind baza tehnică-materială a comunismului înseamnă lupta pentru sporirea cantitativă a producției și pentru calitatea ei ireproșabilă. Aceasta cere, la rîndul său, din partea fiecărui om sovietic priceperea de a utiliza la maximum posibilitățile pe care i le oferă tehnica.

În societatea socialistă grija pentru ridicarea productivității muncii stimulează inițiativa, gîndirea cercetătoare și creatoare a muncitorului, îi dezvoltă spiritul de inovație și raționalizare. Fără aceasta este imposibil să mărim productivitatea muncii, să smulgem tehnicii tot ce poate da, devine imposibilă însăși dezvoltarea tehnicii, deci și crearea bazei tehnice-materiale a comunismului.

Dacă omul își dă bine seama de importanța creșterii productivității muncii în lumina sarcinilor întregului popor, dacă dă dovadă de grijă permanentă pentru ridicarea productivității muncii, el devine un organizator al procesului muncii, participă activ la înlăturarea diverselor deficiențe, luptă pentru perfecționarea și îmbunătățirea procesului de producție. Participarea activă la procesul de muncă formează conștiința și caracterul omului nou.

Societatea socialistă acordă o înaltă prețuire celor ce muncesc cinstit, inovatorilor în producție și îi infierează pe indolenți, pe hrăpăreți și pe trîntori. În socialism munca omului se află în centrul atenției opiniei publice, societatea dă o apreciere justă cantității și calității eforturilor pe care le depune în muncă fiecare om.

Atitudinea față de muncă devine cea mai importantă unitate de măsură pentru calitățile morale ale omului. Eschivarea de la munca utilă societății contravine moralei comuniste. „În țara noastră — subliniază N. S. Hrușciiov — munca socială a devenit încă de pe acum o expresie a noilor relații socialiste dintre oameni, un indice al înaltelei calități morale ale omului”. În societatea

socialistă munca generează la om sentimentul unei imense satisfacții morale, mândria că și-a îndeplinit o înaltă datorie față de societate.

În societatea sovietică stimulentele morale în muncă capătă o importanță tot mai mare. În aceasta se văd roadele muncii educative și organizatorice a partidului nostru.

În perioada construcției desfășurate a comunismului, omul trebuie să înțeleagă legătura dintre munca sa și sarcinile fundamentale ale societății, el trebuie să fie capabil de a gândi nu numai prin prisma activității brigăzii, colhozului sau întreprinderii din care face parte, dar și de a aprecia sarcinile, succesele și victoriile sale din punct de vedere al intereselor statului. Numai acest mod de a gândi corespunde însemnătății și scopurilor activității desfășurate de omul sovietic. La formarea unui astfel de orizont trebuie să contribuie munca educativă și organizatorică a partidului comunist, a Statului sovietic, a tuturor organizațiilor obștești și a școlii.

Prin urmare, construirea comunismului necesită transformarea radicală a conștiinței oamenilor muncii. În virtutea acestui fapt, în perioada construirii desfășurate a comunismului, partidul consideră educarea comunistă a oamenilor muncii drept sarcina centrală a tuturor organizațiilor de partid, sovietice, sindicale, de consomol, precum și a celorlalte organizații obștești. De ridicarea nivelului de conștiință a oamenilor muncii depinde în mod direct și realizarea cu succes a programului construcției comuniste, crearea bazei tehnice-materiale a comunismului. „Cu cât va fi mai ridicată conștiința masei de milioane, cu atât mai mari vor fi succesele în îndeplinirea planurilor de construire a comunismului”¹, a spus N. S. Hrușciiov în raportul prezentat la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S.

Creșterea conștiinței, a participării active la viața socială și în muncă este cerută și de procesele care au loc în dezvoltarea orânduirii sociale în cadrul trecerii de la socialism la comunism.

V. I. Lenin leagă trecerea de la socialism la comunism de faptul că oamenii se vor obișnui să respecte fără constrângere regulile conviețuirii umane. Când necesita-

¹ „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 58.

tea de a respecta regulile simple, fundamentale ale oricărei conviețuiri umane vor deveni o obișnuință, ne învață Lenin, va fi larg deschisă ușa spre trecerea de la prima fază a societății comuniste la faza ei superioară și, totodată, spre dispariția totală a statului, Lenin sublinia că toți cetățenii trebuie să învețe să conducă statul, să participe la rezolvarea treburilor sociale, iar în acest scop trebuie dezvoltată democrația socialistă.

Puterea sovietică, ca organizare socială și politică a societății, este cea mai importantă premisă a construirii comunismului în U.R.S.S. Aceasta reiese din remarcabila formulă a lui Lenin : „Comunismul este Puterea sovietică plus electrificarea întregii țări”. Revoluția Socialistă din Octombrie, care a răsturnat pe exploatare și a instaurat Puterea sovietică, a trezit energia maselor populare, a deschis cele mai vaste posibilități pentru participarea lor cât mai activă la viața socială și de stat a țării, la crearea de noi relații între oameni, la transformarea întregului mod de viață al omului sovietic.

Oamenii sovietici participă activ la dezvoltarea continuă a orinduirii sociale și de stat sovietice, care îi apropie de comunism. Se dezvoltă democrația sovietică, cresc tot mai mult activitatea creatoare și inițiativa oamenilor muncii, se lărgesc participarea maselor populare la conducerea statului. Au intrat temeinic în practica societății sovietice consfăturile reprezentanților de frunte ai clasei muncitoare, ai țărănimii colhoznică și ai intelectualității cu conducătorii partidului și guvernului. Asupra celor mai importante legi ale Statului sovietic și măsuri ale partidului au loc dezbateri la care participă întregul popor. În fabrici, în uzine și în alte întreprinderi funcționează consfăturile de producție, care mobilizează gândirea creatoare și voința colectivă. Apar mereu noi forme de participare activă a maselor la conducerea producției. În toate aceste forme se manifestă procesul de construire a societății comuniste.

În perioada trecerii la comunism se dezvoltă organizarea politică a societății sovietice, statul socialist. Fără statul socialist nu poate fi construit comunismul, nu poate fi creată baza sa tehnică-materială, nu se poate realiza dezvoltarea continuă a proprietății obștești. Revizioniștii prezintă dezvoltarea societății socialiste într-un mod deformat, ca pe un proces care ar paraliza

treptat toate pirghiile conducerii de stat. În realitate însă, construirea comunismului necesită o întărire continuă a statului socialist sovietic prin dezvoltarea democrației sovietice, a activității și inițiativei maselor largi populare în construirea societății comuniste, prin lărgirea funcțiilor organizațiilor obștești în rezolvarea problemelor de stat.

„Principala direcție de dezvoltare a statului socialist — arată N. S. Hrusciiov în raportul prezentat la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. — este desfășurarea prin toate mijloacele democrației, antrenarea celor mai largi păături ale populației la conducerea tuturor treburilor țării, atragerea tuturor cetățenilor la conducerea construcției economice și culturale”¹. Practica construirii comunismului ne prezintă o serie de exemple de trecere treptată a unor funcții ale statului (în domeniul ocrotirii sănătății, prevederilor sociale, deservirii culturale, menținerii ordinii publice) în competența organizațiilor obștești.

Inițiativa populară a generat o mulțime de noi forme de organizare a opiniei publice sovietice în vederea rezolvării unor probleme dintre cele mai importante: controlul obștesc al organizării muncii și folosirii timpului de muncă, consfăturile permanente de producție, posturile de control pentru apărarea proprietății sociale, controlul obștesc în magazine, cantine și întreprinderi de deservire comunală, comandamentele și echipele pentru menținerea ordinii publice — formate din reprezentanți ai organizațiilor de partid, sovietice, sindicale, de consomol, judecățile tovărășești etc. Toate acestea sînt pirghii puternice în construirea comunismului.

Partidul Comunist al Uniunii Sovietice realizează în mod consecvent orientarea spre dezvoltarea continuă a democrației socialiste, fapt în urma căruia crește și importanța educării comuniste a oamenilor muncii. După cum se arată în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”, „pe măsura dezvoltării continue a democrației socialiste și a transformării treptate a vieții de stat socialiste în autoconducere obștească comunistă, convingerea, educarea maselor devin într-o măsură tot mai mare metoda principală de reglementare a activității societății sovie-

¹ Op. cit., pag. 118.

lice" ¹. Cu cît se lărgește democrația socialistă, cu atît capătă mai multă importanță înțelegerea de cître fiecare membru al societății a datoriei sale cetățenești, priceperea sa de a aborda rezolvarea tuturor problemelor din punctul de vedere al intereselor statului, inițiativa și activitatea sa socialistă.

Bineînțeles, dezvoltarea activității, a inițiativei oamenilor nu are loc în mod spontan ; pentru aceasta este nevoie de o uriașă muncă organizatorică și educativă, pe care o desfășoară partidul comunist. Aceasta este o trăsătură caracteristică pentru organizarea politică a societății sovietice. Toate eforturile poporului muncitor de a atinge marele scop comun sînt conduse de partidul comunist. Fără activitatea acestuia nu este posibilă reunirea tuturor eforturilor într-o singură voință.

Partidul concentrează eforturile pe care masele le depun în muncă asupra a ceea ce este mai important și principal. El organizează munca oamenilor la nivelul întregii societăți, în interesul construirii comunismului. Partidul luptă pentru aceasta zi de zi și cu perseverență, în fiecare sector al construcției, și această activitate dă roade minunate. Ea dă naștere unui puternic avînt al inițiativei creatoare a maselor, care poate cu adevărat să facă minuni.

Datorită activității ideologice și organizatorice a partidului comunist, fiecare om sovietic cunoaște căile de dezvoltare a societății, căile avîntului economiei naționale, al diferitelor ramuri și întreprinderi, este edificat asupra noilor obiective care, prin munca și geniul colectiv, trebuie cucerite în fiecare domeniu al vieții sociale.

Partidul comunist ne învață cum trebuie dezvăluite și transformate în realitate toate bogatele posibilități de care dispune orînduirea socialistă sovietică, economia noastră națională în ansamblul ei, diferitele ei ramuri, întreprinderi și colective. Partidul ajută să se determine, în conformitate cu linia generală a dezvoltării țării, perspectivele activității fiecărei întreprinderi, fiecărui co-

¹ „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîre a Comitetului Central al P.C.U.S., pag. 3 ; vezi și traducerea revistei „Kommunist” nr. 1 din 1960, pag. 12.

lectiv, să se perfecționeze repartizarea forțelor și organizarea muncii.

Partidul pune în mișcare toate pîrghiile activității ideologice. Datorită uriașei sale munci educative, principiile comunismului, ideologia comunistă se înrădăcinează tot mai adînc în conștiința maselor largi ale poporului. În practica construcției comuniste, în procesul creării bazei tehnice-materiale a comunismului, se transformă și omul însuși.

În perioada construcției desfășurate a societății comuniste apare cu o deosebită vigoare atît sarcina de a dezvolta toate capacitățile omului, a căror largă utilizare este cerută de progresul societății, cît și necesitatea de a educa în chip rațional trebuințele oamenilor. Devine o sarcină practică formarea omului nou, cu trăsături de caracter, obișnuințe și morală comuniste.

Prin urmare, noile sarcini ale educației comuniste sînt dictate nu numai de interesele dezvoltării producției, ci și de dezvoltarea relațiilor sociale din țara noastră. În primii ani ai Puterii sovietice, apreciind subotnicile comuniste ca pe un fenomen calitativ nou al vieții sociale, V. I. Lenin scria că numim comunism o orînduire în care oamenii se obișnuiesc să-și îndeplinească obligațiile sociale fără nici un aparat special de constrîngere. Conduita oamenilor în societate și atitudinea lor unii față de alții vor fi reglementate nu prin drept și lege, ci prin norme morale și opinia publică. Înaintăm spre o astfel de orînduire și vom ajunge neapărat la ea.

Creșterea importanței educației comuniste în perioada construirii desfășurate a comunismului nu este determinată numai de condițiile interne ale dezvoltării societății sovietice, ci și de cele externe.

Explicarea în rîndul maselor a politicii externe a P.C.U.S. și a guvernului sovietic ne ajută să educăm în oamenii sovietici mîndria pentru marea lor patrie, solidaritatea cu toate țările lagărului socialist, cu toți oamenii muncii din țările capitaliste care luptă pentru pace și socialism.

Existența puternicului lagăr al socialismului, politica sa externă justă pusă în slujba păcii și libertății popoarelor stăvillesc, pe arena mondială, arbitrarul imperialiștilor, în trecut nelimitat de nimic. Înainte de Revoluția

din Octombrie, politica internațională era determinată exclusiv de contradicțiile dintre statele imperialiste, care înrobeau întreaga populație a globului. Dar din 1917 a apărut statul care, prin însăși natura sa, a lichidat politica de expansiune, agresiune și anexiuni, apărind în mod activ pacea. După al doilea război mondial s-a format puternicul lagăr al socialismului, și lupta pentru pace constituie linia generală în politica externă a acestui lagăr. Explicarea hotăririlor Congreselor al XX-lea și al XXI-lea ale P.C.U.S. în problemele situației internaționale și ale politicii externe a Uniunii Sovietice constituie o importanță pirghie pentru cultivarea patriotismului sovietic și a internaționalismului proletar, îi înarmează pe oameni cu înțelegerea justă a condițiilor internaționale în care se desfășoară lupta pentru triumful marilor idei ale comunismului.

Trăim în condițiile coexistenței pe glob a unor state cu orînduiri social-economice diferite. Luptînd împotriva războiului și promovînd politica de coexistență pașnică între state, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice nu consideră această politică drept o „împăcare” cu capitalismul. Coexistența pașnică a socialismului cu capitalismul este, în esența ei, o formă a luptei de clasă dintre socialism și capitalism. De aceea ea nu înseamnă cîtuși de puțin o slăbire a luptei ideologice. Dimpotrivă, în condițiile actuale, lupta ideologică se intensifică. Cuprinși de spaimă în fața imensei forțe de atracție și revoluționar-transformatoare a ideologiei comuniste, dușmanii noștri încearcă să împiedice răspîndirea ei în țările capitaliste. Pe de altă parte, ei nu renunță la încercările de a-și strecura propria ideologie în țările socialiste, de a-și exercita influența asupra unor oameni lipsiți de fermitate ideologică din aceste țări, de a reinvia rămășițele capitalismului în conștiința lor. În acest scop ideologii burgheziei folosesc pe scară largă elementele revizioniste, utilizîndu-i ca purtători ai ideologiei burgheze în mișcarea comunistă. Firește, lupta pentru puritatea marxism-leninismului, pentru călirea ideologică a oamenilor muncii, pentru ideologia comunistă — ideologia cea mai progresistă și cu adevărat științifică a timpului nostru — capătă în aceste condiții o și mai mare importanță.

2. Sarcinile fundamentale ale educației comuniste

Educația comunistă înseamnă rezolvarea unor probleme multilaterale și variate: formarea concepției comuniste asupra lumii, transformarea normelor moralei comuniste în convingeri personale și în reguli ale conduitei cotidiene, dezvoltarea sub toate aspectele a aptitudinilor spirituale și fizice ale oamenilor, educarea unor înalte gusturi și simțăminte estetice. Toate aceste laturi variate ale educației comuniste sunt orientate spre un singur scop: formarea omului nou, a omului care va construi comunismul și care va trăi în societatea comunistă. Aceasta este o sarcină practică imediată. Ea poate fi rezolvată cu succes numai dacă în întreaga operă de educație comunistă va fi respectată cerința marxistă a unității indisolubile dintre teorie și practică. În domeniul educației, aceasta înseamnă că nu ne putem mărgini numai la învățarea anumitor adevăruri și teze teoretice. Numai în activitatea practică, în munca depusă în folosul societății, în lupta plină de abnegație pentru idealurile comunismului, se formează omul societății comuniste.

Desigur, cel care se ocupă de educarea tineretului trebuie să-și reprezinte limpede cum va arăta omul societății comuniste, ce calități și trăsături trebuie sădite în tinăra generație de constructori ai comunismului, pe care o creștem acum. A învăța să trăim și să muncim în mod comunist este sarcina pe care N. S. Hrușciov a pus-o în fața tineretului, în fața Comsomolului, în cuvîntarea ținută la Congresul al XIII-lea al U.T.C.L. din U.R.S.S.

Teoria marxist-leninistă pornește de la faptul că la baza educației stă munca, activitatea vie a omului pentru transformarea naturii și a societății. Principalul în educația comunistă este formarea atitudinii comuniste față de muncă. Printre variatele calități ale omului din societatea comunistă, pe primul plan trebuie pusă priceperea de a munci în folosul societății, în conformitate cu aptitudinile sale, de a se preocupa de ridicarea productivității muncii, „de a păzi *liecare pud de grîu, de cărbuni, de fier și de alte produse, care nu revin celor ce le produc*

personal și celor ce sînt «apropiați» acestora, ci celor «îndepărtați», adică societății întregi”¹.

Școala, familia, organizațiile obștești trebuie să educe în tineret înțelegerea legăturii indisolubile dintre progresul societății și munca productivă. Din cea mai fragedă vîrstă trebuie să li se insuflă copiilor înțelegerea faptului că la baza întregii dezvoltări a societății stă munca nobilă a omului și că societatea înaintează cu atît mai repede pe calea progresului cu cît această muncă este mai productivă. Povestirile despre Eroi Muncii Socialiste, întîlnirile cu aceștia încă de pe băncile școlii, excursiile la întreprinderile fruntașe îi vor ajuta pe băieți și pe fete să aprecieze just rolul muncii în viața societății și să se pătrundă de necesitatea de a munci pentru binele general. Munca în producție îl va pregăti și mai bine pe elev pentru viață, pentru participarea activă la construcția comunismului.

Unul dintre cele mai importante temeuri ale conștiinței morale a societății socialiste este principiul „cine nu muncește nu mănîncă”. Atitudinea intransigentă față de cei care se eschivează de la munca utilă societății, dragostea de muncă și respectul pentru omul muncitor sînt trăsături inalienabile ale fizionomiei morale a oamenilor sovietici. Pe aceasta se întemeiază umanismul socialist. Burghezia se laudă cu „umanismul” ei, dar nici prin gînd nu-i trece să sădească respectul și dragostea pentru cel care muncește și ura față de trîntori, față de toți paraziții. Fără aceasta însă nu este posibil un autentic umanism.

„Un loc de frunte în întreaga muncă ideologică — se arată în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. cu privire la «sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale» — trebuie să-l ocupe lupta pentru traducerea necondiționată în viață a principiului «cine nu muncește nu mănîncă» împotriva acelor care se eschivează de la participarea la o muncă de utilitate socială, educarea unei atitudini comuniste față de muncă și dezvoltarea stimulentei morale în muncă”².

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 411.

² „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîre a Comitetului Central al P.C.U.S., pag. 12; loc. cit., pag. 17.

Atitudinea comunistă față de muncă cuprinde și înțelegerea înaltei ei importanțe sociale, conștiința responsabilității și a datoriei față de popor a fiecărui lucrător. Respectul pentru muncă și pentru cel ce muncește este strins legat de atitudinea plină de grijă față de avutul obștesc, de grija permanentă pentru binele societății. Aceste laturi importante ale înțelegerii datoriei sociale trebuie dezvoltate, întărite și aprofundate la fiecare om.

Referindu-se la societatea bazată pe exploatare, Marx scria că „forța socială, adică forța productivă multiplicată care ia naștere din colaborarea diferiților indivizi, colaborare condiționată de diviziunea muncii, — această forță socială, ca urmare a faptului că însăși colaborarea nu ia naștere în mod voluntar, ci în mod spontan, le apare acestor indivizi nu ca propria lor forță unită, ci ca o putere străină, exterioară, despre care nu știu de unde provine și încotro se îndreaptă”¹. Aceasta determină atitudinea individului față de societate în orînduirea bazată pe exploatare, unde psihologia omului este contaminată de conștiința unei forțe apăsătoare, situată deasupra sa. Oamenii nu-și dau seama că propriile lor eforturi reunite supun natura, creează mașini remarcabile, înfăptuiesc adevărate minuni, conduc omenirea pe calea progresului. Aflat sub puterea relațiilor sociale burgheze, omul nu este în stare să-și înțeleagă nici adevărata sa valoare socială. Nedîndu-și seama de importanța colectivului, fără de care nu există nici propriul său „eu”, el poate chiar să cadă jertfă unui individualism feroce. Nu trebuie să ne mire că un astfel de om devine imoral, că în el se trezesc instincte antisociale, iar uneori poate să cadă într-o stare de umilință mic-burgheză, să devină prada unui sentiment de robie fără perspectivă față de o forță socială pe care nu o înțelege.

În societatea comunistă, unde oamenii devin creatori conștienți ai propriilor lor relații sociale, fiecărui om îi devin clare atît sarcinile propriei sale activități în munca de fiecare zi, cît și scurturile societății.

Exemple cu privire la aceasta se văd încă în socialism. Oamenii muncii își dau tot mai bine seama de imensa importanță socială-istorică a activității lor de zi cu zi, care constituie condiția hotărîtoare pentru reali-

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 34—35.

zarea abundenței de bunuri materiale și culturale, pentru victoria comunismului. Elaborind planurile de producție, oamenii stabilesc ce poate fi realizat prin eforturile lor comune și termenele necesare pentru a cuceri obiectivele prevăzute. Punerea în evidență a rolului fiecărui colectiv și al fiecărui membru din colectiv în îndeplinirea sarcinii comune trasate este o importantă premisă a succesului. Toate acestea schimbă în mod radical fizionomia spirituală a oamenilor, atitudinea individului față de societate.

Sentimentul datoriei sociale de care este însuflețit omul sovietic se bazează pe conștiința legăturii sale indisolubile cu întregul popor sovietic, care construiește comunismul, și cu detașamentul său de avangardă — partidul comunist. Dacă omul înțelege că întreaga sa activitate este legată de îndeplinirea sarcinilor întregului popor, atunci viața și munca sa sînt pătrunse de idei mărețe, de ideile patriotismului sovietic. Totodată, înțelegerea de către fiecare lucrător a importanței sociale a activității sale pentru întărirea păcii și a prieteniei între popoare, pentru dezvoltarea sistemului mondial socialist și pentru victoria comunismului înseamnă conștiința datoriei sale internaționale. Așadar, patriotismul socialist și internaționalismul socialist, în interdependența lor indisolubilă, sînt elemente de bază ale concepției despre lume a omului nou. Educarea acestor calități presupune combaterea rămășițelor ideologiei burgheze, a diverselor manifestări de apolitism, naționalism și cosmopolitism, care se mai întilnesc uneori.

Una dintre cele mai importante sarcini ale formării omului nou este educarea colectivismului, a spiritului colectiv. În mod necesar acesta vine să ia locul individualismului, cultivat timp de veacuri și care, în societatea burgheză, a luat forma trăsăturilor respingătoare ale urii față de om, exprimate în formula „homo homini lupus“.

Multisekulara dominație a exploatatorilor și-a lăsat urmele în conștiința oamenilor muncii. Timp de veacuri exploatatorii au educat în individ concepția de proprietar particular care se opune pe sine societății, colectivului, psihologia la baza căreia, după cum spune Lenin, stătea principiul „eu îmi văd de interesul meu, iar de rest nici

că-mi pasă" ¹. Moraliștii burghezi fie că sprijină individualismul proprietarului particular, fie că propovăduiesc o umilință servilă, supunere și ascultare față de asupritori. Orizontul îngust al micului burghez, al fariseului, mărginirea intereselor individului la mărunta lume a „eului” său și a familiei sale convin de minune exploataților, care se străduiesc să-i contamineze pe oamenii muncii cu această stare de spirit. „Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala” este o deviză a proprietarului privat.

Secolele de dominație a exploataților nu au putut să extirpe din conștiința omului muncitor un astfel de principiu ca „unul pentru toți, toți pentru unul”. Or, acest principiu exprimă ideea colectivismului. Pe plan istoric, sentimentul de lovărășie, obișnuința ajutorului reciproc permanent s-au format, în primul rând, în procesul muncii. Aceste trăsături remarcabile s-au călit în lupta revoluționară. În condițiile socialismului, unde proprietatea privată asupra uneltelor și mijloacelor de producție, care îi desparte pe oameni și creează în mod firesc antagonisme între ei, a fost lichidată, relațiile dintre oameni au la bază colaborarea și ajutorul reciproc. Pe măsură ce omul devine nu numai un executant al procesului colectiv de producție, ci și organizatorul și stăpînul acestuia, el este pătruns tot mai mult de sentimentul colectivismului, se obișnuiește să țină seama de societate, de colectiv, să respecte regulile conviețuirii între oameni.

Aceasta nu înseamnă însă că acest sentiment se dezvoltă cu totul spontan, automat. Nu, pentru ca el să apară, trebuie dusă o activitate educativă permanentă. Școala și familia sînt chemate să educe prin toate mijloacele care le stau la dispoziție, în mod neobosit, spiritul colectiv, munca colectivă, lichidînd rămășițele seculare ale individualismului. La aceasta contribuie alături de muncă în comun, cît și odihna în comun, precum și folosirea în comun a uneltelor și a utilajului necesar.

Pas cu pas, în activitățile practice, sub influența ideologică și organizatorică a partidului și a organizațiilor obștești conduse de el, se maturizează tot mai mult în omul sovietic înaltul sentiment al colectivismului.

„Munca ideologică-educativă în rîndurile tineretului — se spune în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. cu privire la „Sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale” —

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 276

este menită să-l ajute să înțeleagă în mod just fenomenele sociale, să transforme principiile moralei comuniste în convingeri personale profunde, să însuflească întransigentă față de manifestările ideologiei burgheze, apolitismului și filistinismului”¹. Aceste cuvinte cuprind o idee profundă: în societatea sovietică cea mai importantă sarcină a educației este de a face ca înaltele principii ale moralei comuniste și nobilele idealuri ale comunismului să devină convingeri personale ale fiecăruia.

Omul societății comuniste este un om cu o morală înaltă și cu o concepție clară asupra lumii. Calitățile sale morale își au izvorul în convingerile comuniste, în concepția comunistă despre lume. Această concepție poate fi formată, după cum ne învață V. I. Lenin, numai pe baza însușirii și asimilării critice a întregii bogății de cunoștințe pe care le-a acumulat omenirea. În legătură cu aceasta trebuie însă să ținem seama de faptul că cunoștințele ca atare nu formează încă o concepție despre lume.

Studiul oricărei ramuri a științei trebuie să-l ducă pe omul sovietic la înțelegerea faptului că cunoștințele nu sînt un bagaj mort, care împovărează memoria, ci un mijloc de creație și de luptă pentru viitorul luminos al omului. Studiul oricărei discipline științifice trebuie efectuat astfel, încît să educe în cel ce studiază intransigența față de contemplarea sterilă și față de evadarea din viață, față de manifestările apolitismului și ale filistinismului. Studiul bine organizat al bazelor oricărei științe educă încrederea fierbinte în forța rațiunii umane, deci optimism și îndrăzneală în gîndire, calități atât de importante pentru construcția comunismului.

Studiul științelor sociale dovedește în mod convingător avantajele orînduirii socialiste față de cea capitalistă, uriașa superioritate a ideologiei comuniste față de ideologia antipopulară a burgheziei. Studiul istoriei U.R.S.S. dezvăluie marea importanță a relațiilor juste între popoarele U.R.S.S. și popoarele altor țări, rolul prieteniei dintre popoarele Uniunii Sovietice. Studiul istoriei societății sovietice contribuie la înțelegerea mai profundă a politicii partidului, a dinamicii și a tendinței

¹ „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîre a Comitetului Central al P.C.U.S., pag. 19; loc. cit., pag. 21.

dezvoltării economiei naționale, a științei și a culturii noastre. Toate aceste cunoștințe aprind în mintea și în inima oamenilor năzuința de a munci fără preget pentru îndeplinirea mărețelor sarcini ale zilei de astăzi. Înțelegerea mersului istoriei universale dă posibilitatea de a înțelege că întreaga istorie precedentă nu este decît preistoria comunismului.

Cunoașterea legității obiective a dezvoltării societății și cunoașterea rolului pe care-l au acțiunile oamenilor, care transformă posibilitățile efective în realitate, constituie o trăsătură esențială a concepției despre lume a omului sovietic. Marxism-leninismul clarifică oamenilor sovietici semnificația istorică a activității lor, conținutul relațiilor sociale, legile dezvoltării societății și ale construirii comunismului. Fără însușirea teoriei marxist-leniniste nu este posibilă înțelegerea conștientă a căilor dezvoltării societății.

Școala și familia trebuie să muncească neobosit pentru ca tinăra generație să se ridice la un înalt nivel ideologic, să fie devotată trup și suflet cauzei comunismului. Tinăra generație trebuie educată în spiritul ideilor revoluționare ale marxism-leninismului, al intransigenței față de ideologia dușmană, față de toate formele oportunistului și împăciuatorismului, față de neprincipialitate și de lipsa de principii ideologice.

Teoria marxist-leninistă este fundamentul ideologic al educației comuniste. Fiecare om sovietic trebuie să-și însușească bazele învățaturii marxist-leniniste și să se călăuzească după această învățătură în întreaga sa activitate practică.

Studiul eroicei istorii a P.C.U.S., al glorioaselor etape din dezvoltarea patriei sovietice și studiul vieții actuale contribuie la educarea tineretului sovietic în spiritul tradițiilor de luptă din trecut și al eroismului din prezent, în spiritul luptei pline de abnegație a oamenilor sovietici pentru victoria comunismului. Tocmai aceasta se cere în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. „*Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale*” din partea tuturor celor care duc muncă ideologică și educativă în rîndurile tineretului.

„Conținutul principal al propagandei de partid trebuie să fie studierea profundă și explicarea amplă a operelor clasicele marxism-leninismului, a problemelor teoretice și a măsurilor practice trasate în hotărârile Congreselor al XX-lea și al XXI-lea ale partidului, ale plenarelor C.C. al P.C.U.S., în cuvântările conducătorilor partidului și guvernului, în documentele cele mai importante ale mișcării comuniste internaționale, studierea istoriei P.C.U.S., a economiei politice, a filozofiei marxiste”¹.

În hotărârile congreselor, în hotărârile C.C. al P.C.U.S., în lucrările lui V. I. Lenin, în cuvântările lui N. S. Hrușciiov sînt dezvoltate cele mai importante teze ale teoriei marxist-leniniste privind construirea societății comuniste, se dă răspuns diferitelor probleme pe care le pune viața. În zilele noastre rezolvarea de către partid a sarcinilor practice ale construirii comunismului înseamnă, totodată, rezolvarea unor importante probleme teoretice. De aceea, trebuie să studiem în mod profund viața, pentru a ne da seama de marile sarcini pe care le pune practica și care își găsesc rezolvarea în cele mai importante documente de partid. Hotărârile P.C.U.S. ne învață să avem o atitudine creatoare față de marxism-leninism.

Pentru îmbunătățirea pregătirii ideologice a elevilor a fost adoptată hotărîrea de a se introduce în clasele superioare un curs special consacrat bazelor cunoștințelor politice, care va ajuta tineretului să înțeleagă mai bine sensul și natura transformărilor care se produc în lumea contemporană și să-și determine în mod just locul în lupta pentru comunism.

În activitatea sa, omul ține seama nu numai de legile dezvoltării societății, ci și de ale naturii. Cunoașterea legilor fizicii, chimiei, biologiei este strîns legată de producție, de muncă.

Studierea științelor naturii prezintă o mare importanță pentru formarea la omul sovietic a concepției științifice despre lume. Cunoașterea științelor naturii îl face pe om

¹ „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîre a Comitetului Central al P.C.U.S., pag. 14 ; loc. cit., pag. 18.

intransigent față de religie, care subjugă rațiunea și voința. Dacă studierea problemelor științelor naturii nu este legată de formarea concepției comuniste asupra lumii, atunci concepția despre lume a omului este incompletă, chiar dacă dispune de cunoașterea faptelor științifice. În concepția despre lume a unui astfel de om apar fisuri, el ajunge la impas în fața complicatelor probleme ale vieții. De aceea ar fi greșit să credem că studierea științelor naturii trebuie să-i furnizeze omului doar cunoștințe. Numai atunci când procesul instructiv reprezintă o parte a educației comuniste, însușirea cunoștințelor științifice formează intelectul oamenilor, îndeosebi al tineretului. În acest caz, învățătura este capabilă să contribuie la elaborarea unor calități ca principialitatea, convingerea, dragostea fierbinte pentru adevăr, intransigență față de tot ceea ce este fals, mincinos. Studiind științele naturii, omul începe să înțeleagă în mod științific cauzalitatea, să distingă ceea ce este întâmplător de ceea ce este necesar, să-și dea seama de interdependența unor fenomene de natură diferită din realitate. Procesul de însușire a bazelor concepției științifice asupra lumii nu se poate desfășura însă spontan. Este nevoie de o propagandă sistematică a concepției comuniste marxist-leniniste asupra lumii.

În societatea comunistă întregul proces de producție, toate laturile vieții sociale sînt subordonate acțiunii oamenilor și controlului lor conștient. Știința dă omului societății comuniste putere asupra naturii, îl ajută să supună tot mai mult forțele naturii și să le pună în slujba celor ce muncesc. Totodată, știința îl ajută pe om să înțeleagă legătura indisolubilă a muncii sale cu întreaga societate, condiționarea succeselor din unele ramuri de producție de victoriile din alte ramuri. Ea îi arată necesitatea reünirii eforturilor tuturor oamenilor muncii, însemnătatea experienței înaintate și a schimbului de cunoștințe.

În societatea sovietică dobîndirea cunoștințelor științifice este strîns legată de dezvoltarea colectivismului și a ajutorului reciproc. Științele naturii nu există în afara societății, ele se dezvoltă în condiții sociale anumite și au o imensă însemnătate pentru supunerea forțe-

lor naturii. Dar acest proces se înfăptuiește de către forțele sociale, care duc lupta împotriva naturii și care în această luptă obțin victoria. Prin urmare, studiul științelor naturii nu poate fi rupt de viața economică și socială a societății, de sarcinile pe care le rezolvă poporul în domeniul economiei.

În societatea socialistă dobândirea de cunoștințe trebuie să devină o parte componentă a educației comuniste, a formării concepției științifice despre lume, unul dintre mijloacele importante pentru transformarea omului într-un constructor activ al comunismului, într-un adversar neîmpăcat al oricărei manifestări a ideologiei burgheze, al obscurantismului de orice natură și al rutinei.

Este necesar ca învățătura și educația comunistă să meargă mână în mână, să se contopească într-un tot unitar. Cunoștințele dobândite de omul sovietic trebuie să fie temeiul concepției sale comuniste asupra lumii. În hotărîrea C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale” se menționează :

„Este necesar să se urmărească ca în procesul de însușire a disciplinelor elevii și studenții să asimileze concepția materialistă despre lume, ideologia comunistă, să învețe să înțeleagă politica partidului și să lupte pentru transpunerea ei în viață”¹.

În educația comunistă au o importanță imensă nu numai cunoștințele științifice, ci și utilizarea amplă a conținutului ideologic și emoțional al celor mai bune opere beletristice și artistice. Literatura și arta înaintată formează idei și sentimente luminoase și nobile, impulsii înălțătoare. Educația estetică și artistică constituie o latură importantă în dezvoltarea armonioasă și multilaterală a individului în societatea comunistă. Dragostea pentru frumos, înțelegerea frumosului atît în natură cît și în creațiile mîinilor omului îmbogățesc viața spirituală a omului, acționează asupra conștiinței sale, contribuie la formarea adevăratului umanism socialist, cu optimismul său și cu bucuria sa de viață.

Omul societății comuniste este un om cu înalte gusturi artistice, care știe să înțeleagă și să aprecieze frumu-

¹ „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîre a Comitetului Central al P.C.U.S., pag. 31; loc. cit., pag. 29.

setea în viață și în artă. Lui îi este străină unilateralitatea, insuficiența dezvoltării sentimentului estetic, întâlnită încă la unii specialiști care își mărginesc orizontul la cunoștințe tehnice. El va fi capabil nu numai să aprecieze frumosul, ci să-l și creeze. Participarea copiilor și a tineretului la mișcarea artistică de amatori generează o atitudine creatoare față de viață, caracteristică pentru constructorul societății comuniste, îl ajută să-și dezvăluie mai deplin aptitudinile și talentele.

Omul nou se caracterizează prin dezvoltarea armonioasă a aptitudinilor sale spirituale și fizice. La omul sovietic deprinderile și obiceiurile de natură socială se întăresc și grație participării lui la mișcarea de cultură fizică. Sportul nu numai că antrenează și întărește corpul, ceea ce este indispensabil pentru dezvoltarea armonioasă a individului, dar totodată călește voința omului, îl disciplinează, îl ajută să-și formeze cele mai bune trăsături de caracter.

În ansamblul varietății trăsăturilor sale individuale, omul societății comuniste se va caracteriza nu numai prin anumite calități morale, ci și prin calități voliționale determinate.

Urmărire consecventă și conștientă a scopului, „fermitate, perseverență, voință, hotărâre și capacitate de a încerca de o sută de ori, de a îndrepta de o sută de ori și de a atinge cu orice preț țelul”¹, așa îi caracteriza V. I. Lenin pe proletarii conștienți. Formarea unor astfel de calități la toți membrii societății noastre este desigur una din sarcinile educației comuniste.

În lupta revoluționară, în construirea noii societăți, poporul sovietic și popoarele din alte țări au făurit înaltele calități ale omului nou, luptătorul pentru fericirea oamenilor. Figuri remarcabile ale omului societății noi sînt Marx și Lenin, în care s-au întrupat minunatele trăsături de luptător și creator, de oameni cu înalte principii morale, a căror multilaterală activitate a fost pusă în întregime în slujba celor ce muncesc, în slujba marilor idei ale comunismului.

Educația comunistă este un proces complex, care cuprinde inițierea tineretului în bazele științelor, partici-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 511.

parea lui activă la munca în producție și la întreaga și variata viață socială, precum și educația în familie. Succesul întregii opere a educației comuniste poate fi asigurat numai prin eforturile comune ale școlii, ale producției, ale familiei și ale întregii societăți, al cărei rol educativ crește imens în condițiile socialismului și ale comunismului.

Sarcina educării unor oameni dezvoltăți din toate punctele de vedere, a pregătirii generațiilor viitoare în vederea participării active la construirea societății comuniste pun în toată amploarea lor în fața partidului și a statului, în fața întregului popor sovietic problemele perfecționării continue a sistemului de învățământ și de educare a copiilor și a tineretului. Acțiunea educativă a societății asupra personalității omului trebuie să se manifeste din fragedă copilărie. Influența crescândă a societății asupra educării copiilor, a tinerei generații are o uriașă importanță în perioada construirii desfășurate a comunismului.

„Țara socialistă — a spus N. S. Hrușciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. — poate și trebuie să organizeze educația copiilor infinit mai bine și mai desăvârșit, deoarece trebuie să formăm... constructori ai societății noi, oameni cu suflet mare și cu idealuri înalte, devotați fără margini poporului lor care pășește în avangarda întregii omeniri progresiste”. Partidul a adoptat hotărâri importante, care determină căile de dezvoltare ale educației sociale în Uniunea Sovietică. Cuvîntarea lui N. S. Hrușciov la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu privire la reorganizarea școlii, „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public din U.R.S.S.” au definit bazele teoretice și practice ale sistemului învățământului public în perioada construcției desfășurate a comunismului.

Este cu totul evident că oricine lucrează în domeniul educației comuniste va putea răspunde pe deplin exigențelor mari care i se pun în față numai dacă se va îngriji permanent de ridicarea nivelului său ideologic și teoretic, dacă va fi cît mai aproape de viață, dacă se va orienta bine în problemele politicii partidului, dacă se va familiariza cu realizările științei și tehnicii, cu ex-

periența înaintată din producție. Numai în acest caz el va fi în stare să îmbine expunerea problemelor științei cu sarcinile practice actuale ale societății sovietice, să explice just însemnătatea socială și istorică a activității de zi cu zi a oamenilor sovietici, activitate care constituie o condiție hotărâtoare pentru întărirea puterii patriei sovietice, pentru realizarea abundenței de bunuri materiale și culturale, pentru victoria deplină a comunismului.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.** Ideologia germană. K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 51—56, 63—71, 117—119, 174—176, 208—209, 261—265, 457—460.
- Marx K. și Engels F.** Manifestul Partidului Comunist. K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 481—488.
- Marx K.** Teze despre Feuerbach. K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 5—7.
- Marx K.** Capitalul, vol. 1, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 200, 267—208, 320—322, 357—369, 377—381, 413—416, 477—481, 493—512.
- Engels F.** Principiile comunismului. K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 375—376.
- Lenin V. I.** Sarcinile Uniunilor Tineretului. Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Lenin V. I.** Despre cultura proletară. Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 299—300.
- Hrușciov N. S.** Să educăm constructorii activi și conștienți ai societății comuniste. Cuvîntare la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, 18 aprilie 1958, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- Hrușciov N. S.** Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965. Raportul tovarășului N. S. Hrușciov prezentat la 27 ianuarie 1959. „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959.
- „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public din țară”. Teze ale C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public din U.R.S.S.”, Moscova, 1958.
- „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960. Vezi și traducerea revistei „Kommunist” nr. 1 din 1960.

ȘCOALA ÎN PERIOADA CONSTRUCȚIEI DESFĂȘURATE A COMUNISMULUI

1. Rolul școlii sovietice în lupta pentru victoria socialismului

Sub conducerea partidului comunist s-a realizat în U.R.S.S. marea revoluție culturală care a pus capăt pentru totdeauna înapoierii seculare și ignoranței maselor populare. În prezent, Uniunea Sovietică ocupă primul loc din lume în ceea ce privește nivelul învățămîntului, culturii și științei.

Revoluția culturală a deschis drum talentelor, care, după cum spune Lenin, au în popor izvoare inepuizabile. Astăzi întreaga lume cunoaște remarcabilele realizări ale științei, tehnicii și artei sovietice. Toate acestea sînt roadele revoluției culturale, în care școlii noastre îi aparține un rol hotărîtor. Școala sovietică a dat milioane de cetățeni bine pregătiți și culti, a jucat un rol imens în educarea noii generații, care participă activ la construirea societății comuniste.

Înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, Rusia era o țară aproape în întregime analfabetă. Caracterizînd situația învățămîntului public în Rusia țaristă, V. I. Lenin scria: „O țară atît de înapoiată, în care masele poporului să fie atît de *je fuites* sub aspectul învățămîntului, luminii și cunoștințelor, — o asemenea țară n-a mai rămas în Europa, nici una, afară de Rusia...

În Rusia patru cincimi din tînăra generație sînt condamnate la neștiință de carte de către orînduirea de stat iobăgistă”¹.

În articolul „La ce se gîndesc miniștrii noștri?”, scris în 1895, Lenin menționa că funcționarii guvernului înă-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 123.

bușă toate încercările muncitorilor de a dobîndi cultura. Guvernul țarist se temea ca de foc de luminarea celor ce înucnesc.

În 1914 existau în întreaga Rusie aproximativ 106 000 de școli. În aceste școli învățau în total 7 896 000 de elevi și studenți. La o mie de locuitori reveneau doar cîteva zeci de elevi și studenți din toate tipurile de școli, de la cea elementară și pînă la cea superioară.

În Rusia țaristă nu au existat, de regulă, școli naționale, și, de aceea, în rindul popoarelor neruse din imperiul țarist, întinericul și analfabetismul erau și mai mari. În condițiile orînduirii burghezo-moșierești nici nu putea să fie altfel. Toate bogățiile materiale și spirituale ale țării aparțineau claselor stăpînitoare, moșierilor și capitaliștilor, în ale căror mîini școala servea drept instrument pentru intensificarea asupra și exploatării maselor muncitoare.

Bolșevicii, în frunte cu V. I. Lenin, au dus o luptă activă pentru transformări democratice în sistemul de atunci al învățămîntului public, s-au ridicat cu hotărîre împotriva politicii reacționare și antipopulare în problemele învățămîntului.

În lucrările sale din tinerețe — „Gospodării liceale și licee de corecție” (1895) și „Cîteva perle din proiectele utopice ale narodnicilor” (1897) — Lenin a supus unei critici nimicitoare concepțiile narodnicilor în domeniul învățămîntului. S. N. Iujakov, unul dintre ideologii narodnicismului liberal, a emis ideea utopică de a se crea în Rusia o școală fără caracter de clasă și care să fie „a întregii națiuni”, afirmînd totodată că în Europa occidentală și în America ar și exista o asemenea școală fără caracter de clasă.

Lenin a dezvăluit conținutul utopic și reacționar al acestui plan narodnicist și a arătat că în condițiile societății bazate pe exploatare școala își menține caracterul de clasă și îndeplinește comenzile claselor stăpînitoare — capitaliștii și moșierii.

Conturînd în lucrarea „Cîteva perle din proiectele utopice ale narodnicilor” căile luptei viitoare a proletariatului și a partidului său pentru democratizarea școlii și a învățămîntului, Lenin a arătat imensa importanță pe care o prezintă pentru societatea socialistă îmbinarea învățaturii cu munca productivă.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a lichidat pentru totdeauna rădăcinile sociale ale ignoranței maselor muncitoare, a deschis tuturor popoarelor sovietice perspective fără precedent în domeniul dezvoltării culturale. Rolul și menirea școlii s-au schimbat radical. Dintr-un instrument al dominației de clasă a burgheziei și a moșierilor, ea a devenit cu adevărat populară, un instrument al transformării comuniste a societății, purtător al celor mai progresiste idei în rindurile maselor, o forță activă a dezvoltării sociale. Școala nouă este chemată să joace un rol de seamă : prin intermediul ei marile cuceriri ale culturii, științei și tehnicii trebuie să devină un bun al maselor largi populare.

V. I. Lenin a pus bazele științifice ale teoriei școlii și pedagogiei sovietice, care, după cum se exprima el, trebuie să imbine activitatea învățătorului cu sarcina organizării socialiste a societății. Lenin a privit educarea tinerii generații în indisolubilă legătură cu sarcinile construirii societății comuniste. „...Intr-un anumit sens se poate spune — a arătat el — că tocmai tineretul va avea de îndeplinit adevărata sarcină a creării societății comuniste”¹.

V. I. Lenin nu s-a mărginit să formuleze cele mai importante principii ale educării comuniste a tineretului, ci a și dezvăluit conținutul ei concret, a indicat căile și metodele pentru formarea omului nou, constructor al comunismului, conștient și activ, multilateral dezvoltat.

Cuvântarea lui Lenin la Congresul al III-lea al Uniunii Tineretului Comunist din întreaga Rusie a intrat în istorie ca un document teoretic și programatic fundamental al marxism-leninismului cu privire la educarea comunistă a tineretului, la rolul școlii și al tineretului în construirea societății comuniste.

Lenin a considerat că lucrul cel mai important pentru școala nouă este însușirea profundă a bazelor științelor, imbinarea învățaturii cu munca productivă. La propunerea lui Lenin, s-a introdus în programul partidului, la Congresul al VIII-lea al P.C. (b) din Rusia, teza înfăptuirii depline „a principiilor școlii unice de muncă..., care să realizeze o strinsă legătură a învățămîntului cu munca social-productivă, să pregătească membri ai so-

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265.

cietății comuniste dezvoltată din toate punctele de vedere¹.

V. I. Lenin a arătat că orice tânăr care se consideră comunist trebuie să-și dea limpede seama că numai pe baza culturii moderne va fi în stare să ajute partidul în construirea comunismului. „Înțelegeți foarte bine — a spus el — că oameni fără știință de carte nu se vor putea apuca de electrificare, și simpla știință de carte nu e de ajuns aici. Aici nu e de ajuns să știi ce este electricitatea; trebuie să știi cum s-o aplici din punct de vedere tehnic și în industrie, și în agricultură, și în diferitele ramuri ale industriei și ale agriculturii. Trebuie să învățăm noi înșine acest lucru, trebuie să facem ca și întreaga generație tânără de oameni ai muncii să învețe acest lucru. Iată sarcina care stă în fața fiecărui tânăr care se consideră comunist și își dă seama limpede că, intrând în Uniunea Tineretului Comunist, el și-a luat sarcina de a ajuta partidul la construirea comunismului și de a ajuta întreaga generație tânără să creeze societatea comunistă. El trebuie să înțeleagă că poate s-o creeze numai pe baza culturii moderne, iar dacă nu va poseda această cultură, comunismul va rămâne un simplu dezerat”².

În același timp, Lenin i-a prevenit pe lucrătorii din domeniul învățământului public împotriva pregătirii în școli a unor tehnicieni specialiști înguști și le-a propus să extindă în toate școlile tehnice-profesionale studiul materiilor de cultură generală. În școală elevii trebuie să învețe, pe lângă istorie, literatură, geografie și altele, și un obiect cum este comunismul³.

În condițiile societății socialiste, instruirea și educarea tinerei generații trebuie îmbinate cu munca productivă. Lenin a pus ideea îmbinării învățământului cu munca productivă pe temeiul real al luptei proletariatului pentru socialism și comunism. În condițiile capitalismului, această idee nu poate fi realizată. Numai proletariatul victorios aplică „îmbinarea educației cu producția

¹ „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 432—433.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 271, 272.

³ Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 550—552.

materială...”¹ ca una dintre măsurile indispensabile pentru revoluționarea întregului mod de producție.

Lenin a considerat atitudinea comunistă față de muncă drept bază a educării noii generații. El a arătat că educarea și pregătirea tineretului trebuie astfel organizate, încît, în orice oraș, în orice sat, el să rezolve practic, zi de zi, cite o sarcină anumită a muncii generale. Tineretul nu trebuie să se închidă între zidurile școlilor. El trebuie să imbine întreaga sa învățătură și educație cu munca muncitorilor și țăranilor. „Numai în munca loială cu muncitorii și țăranii — spune Lenin — poți deveni cu adevărat comunist”².

În munca generală, colectivă spre binele societății, al patriei se educă înaltele sentimente morale și patriotice ale tineretului, se formează concepțiile sale juste, marxist-leniniste, asupra vieții.

În teoria leninistă cu privire la instruirea și educarea tinerei generații în condițiile socialismului, un loc deosebit revine educării tineretului în spiritul moralei comuniste. „Trebuie ca toată munca în domeniul educării, pregătirii și instruirii tineretului de azi — scria Lenin — să constituie o cultivare a moralei comuniste în rîndurile lui. Este necesar să se educe la tineret inițiativa și spiritul de participare activă la muncă, abordarea creatoare, vie a sarcinii încredințate, sentimentul de răspundere pentru îndeplinirea ei”.

Tezele lui Lenin au o uriașă importanță pentru dezvoltarea școlii, pentru educarea tinerei generații. Realizînd principiile leniniste ale educației, școala sovietică a devenit o forță activă în construirea socialismului.

La 16 octombrie 1918, Comitetul Executiv Central din Rusia a adoptat decretul referitor la școala unică de muncă³. Acest decret a jucat un rol important în dezvoltarea învățămîntului public. S-a decretat că în școala sovietică învățămîntul este gratuit și comun pentru toți co-

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 488.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 280.

³ Așa cum se arată în programul P.C. (b) din Rusia, adoptat la Congresul al VIII-lea, prin școala unică de muncă se preconiza o școală cu predarea în limba maternă, în care să învețe împreună copiii de ambele sexe și care să fie absolut laică, care să realizeze o strînsă legătură a învățămîntului cu munca socială productivă și să pregătească membri ai societății comuniste, dezvoltăți din toate punctele de vedere. — Nota trad.

pii și tinerii. Învățămîntul a devenit accesibil pentru toți oamenii muncii din tinăra Republică sovietică. S-au schimbat radical compoziția socială a elevilor și a studenților: contingentul principal l-au format copiii de muncitori și de țărani. S-a schimbat principiul și conținutul învățămîntului. Școala a fost despărțită de biserică și s-a interzis predarea religiei. Noua școală funcționa pe baza unor programe de stat generale și obligatorii. Sarcina școlii era să-și lege activitatea de politica proletariatului, de lupta oamenilor muncii pentru transformarea socialistă a țării. Școala trebuia să educe constructori ai socialismului bine pregătiți și culți, luptători convinși pentru comunism.

Pentru realizarea cu succes a acestor scopuri trebuiau pregătite întii cadrele didactice, educatorii tinerei generații. Partidul și Statul sovietic au desfășurat o vastă activitate pentru pregătirea cadrelor didactice, pentru crearea unei pedagogii noi, punînd la baza ei principiile leniniste de educare comunistă a tinerei generații, de educare a tineretului în spiritul luptei pentru construirea unei noi societăți.

Următorul pas important al guvernului sovietic în dezvoltarea învățămîntului public a fost introducerea învățămîntului elementar general și obligatoriu. Dezvoltarea construcției socialiste și sarcinile uriașe legate de aceasta în domeniul pregătirii cadrelor, al lichidării înapoierii culturale și tehnice, al educării comuniste a maselor largi cereau înfăptuirea cît mai neîntirziată a învățămîntului elementar general și obligatoriu, iar apoi a celui de 7 clase. La 25 iulie 1930 C. C. al P. C. (b) al U. R. S. S. a adoptat hotărîrea „Cu privire la învățămîntul elementar general și obligatoriu”, iar începînd din anul școlar 1930/31 s-a trecut în toată țara la introducerea învățămîntului elementar general și obligatoriu. În anii 1934—1935 a început realizarea învățămîntului general și obligatoriu de 7 clase pentru copiii de vîrstă școlară.

Ca rezultat al măsurilor luate de partid și guvern, U. R. S. S. s-a situat printre primele țări din lume în domeniul dezvoltării învățămîntului public. Școala sovietică a dat țării cetățeni culți și civilizați, a contribuit la formarea unor remarcabile cadre de muncitori, ingineri, constructori, oameni de știință, ale căror cercetări

și a căror muncă creatoare și-au găsit intruparea în astfel de victorii tehnice-științifice ca sateliții artificiali ai Pământului, rachetele și navele cosmice, centralele atomoelectrice, spărgătorul de gheață atomic, rapidele avioane reactive de pasageri.

Înaltele calități morale ale tineretului sovietic s-au manifestat într-un mod strălucit pe frontul muncii de construire a socialismului în anii primelor cincinale, în Marele Război pentru Apărarea Patriei, în faptele eroice legate de valorificarea pământurilor virgine și întelenite, în construirea unor mari centrale electrice, mine, furnale, în crearea unor noi centre industriale în estul și în nordul Țării sovietice precum și în multe alte realizări ale zilelor noastre.

În anii Puterii sovietice a crescut enorm rețeaua învățământului public din țară. Înainte de revoluție cele mai multe dintre popoarele de pe teritoriul Rusiei nu aveau scriere proprie. În prezent, în școlile U. R. S. S. predarea se face în 66 de limbi. Toate formele de învățământ din U. R. S. S. cuprind peste 50 de milioane de oameni. Numai în instituțiile de învățământ superior și în școlile tehnice medii studiază peste 4 milioane de oameni. În economia națională a țării lucrează circa 7,5 milioane de specialiști cu pregătire superioară și medie, adică aproape de 40 ori mai mulți decât în Rusia pre-revoluționară.

Aproape nici o țară capitalistă nu are actualmente un număr atât de mare de școli ca Uniunea Sovietică. La începutul anului 1960, numărul de școli cu șapte și cu 8 clase crescuse în comparație cu perioada dinaintea revoluției de aproape 5 ori la orașe, iar la sate de 127 ori. Numărul de școli medii a crescut la orașe de 10 ori, iar la sate de 181 de ori. Astăzi nu există nici un singur raion rural în care să nu funcționeze cel puțin o școală medie, dacă nu chiar mai multe. În total există în U. R. S. S. 215 000 de școli.

Numai în Federația Rusă există peste 125 000 de școli de cultură generală, în care învață peste 17 milioane de elevi, adică aproximativ de două ori mai mult decât în Rusia pre-revoluționară. În prezent în clasele superioare ale școlilor de cultură generală, precum și în instituțiile de învățământ superior și mediu speciale

invală de 40 de ori mai mulți elevi și studenți decît în 1914.

A crescut considerabil numărul persoanelor cu pregătire medie și superioară în rîndul celor care lucrează în domeniul muncii fizice. Înainte de revoluție nici un muncitor sau țaran nu era absolvent al unei școli medii și cu atît mai puțin al unei școli superioare, pe cînd astăzi, conform datelor ultimului recensămînt, 33% din cetățenii Uniunii Sovietice ocupați cu munca fizică, dintre care 39% dintre muncitori și 21% dintre colhoznici, au absolvit o instituție de învățămînt superior.

Așadar, în anii Puterii sovietice a apărut la noi un detașament de peste 20 milioane de lucrători ai muncii intelectuale, o adevărată intelectualitate legată de popor, ieșită din rîndurile muncitorilor și țaranilor. Toată acestea arată în modul cel mai convingător că în Uniunea Sovietică există realizări considerabile în ceea ce privește înlăturarea treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală.

Școlii sovietice îi revine un merit de neprețuit în ridicarea fără precedent a nivelului cultural al tuturor popoarelor din U. R. S. S. Popoarele din marea patrie sovietică își dezvoltă impetuos cultura, națională în formă și socialistă în conținut.

În această privință un exemplu strălucit ne oferă uriașele realizări ale R. S. S. Uzbec. Revoluția din Octombrie a eliberat pentru totdeauna poporul uzbek de exploatare și de lipsa de drepturi, a asigurat acestei republici o înflorire economică și culturală fără precedent în istorie. În 1920, în baza decretului semnat de V. I. Lenin, a fost înființată la Tașkent Universitatea din Asia centrală, care a jucat un rol uriaș în dezvoltarea învățămîntului superior, a științei și culturii. Din primii ani ai Puterii sovietice s-a desfășurat o activitate intensă pentru lichidarea analfabetismului în rîndurile populației adulte. Au început să se publice ziare, cărți și manuale școlare în limba uzbecă. În anii Puterii sovietice au fost pregătite cadre naționale de oameni de știință, ingineri, medici, profesori și învățători. În conformitate cu recensămîntul din 1897, populația cu știință de carte din această periferie a Rusiei țariste reprezenta doar 1,6%, pe cînd astăzi Uzbekistanul este o republică în care întreaga populație este știutoare de carte. În

anul școlar 1958/59 au învățat în cele 5 400 de școli din republică 1 300 000 de copii (față de 160 de școli și 17 300 de copii în 1914).

O mare realizare a Republicii Uzbece este dezvoltarea largă a învățămîntului pentru femei. În rîndurile tineretului școlar elevele reprezintă astăzi aproximativ 45%. Există 400 de femei uzbece care au titlul de candidat în științe și 14 cu titlul de doctor. În republică a fost înființată o Academie de științe, care reunește 96 de institute de cercetări științifice. Uzbekistanul a devenit o mare republică industrială-colhoznică, dispunînd de o industrie, o agricultură și o cultură cu un înalt grad de dezvoltare. Realizări asemănătoare au toate popoarele din multinaționalul Stat sovietic.

Rezumînd, putem spune că școala și întregul sistem sovietic al învățămîntului public au jucat un rol însemnat în construirea socialismului în țara noastră, contribuind la pregătirea cadrelor pentru industrie, transporturi și agricultură, la avîntul întregii culturi a popoarelor din U. R. S. S.

2. Reorganizarea sistemului de învățămînt public și sarcinile școlii în perioada construcției desfășurate a comunismului

După cum s-a arătat în primul capitol, poporul sovietic rezolvă în prezent două sarcini istorice fundamentale: crearea bazei tehnice-materiale a comunismului și educarea omului nou. În fond, acesta este un proces unitar. Dacă pregătirea și educarea oamenilor sovietici va rămîne în urmă, va fi frînată întreaga operă de construire a comunismului. De aceea, în perioada construcției desfășurate a comunismului, partidul comunist și Statul sovietic acordă o uriașă importanță educării comuniste a oamenilor muncii și, îndeosebi, a tinerei generații.

Traducînd în viață învățătura leninistă despre instruirea și educarea tinerei generații, Comitetul Central al P.C.U.S. a elaborat o serie de documente cu privire la școală. În septembrie 1958 C.C. al partidului a aprobat nota adresată de N. S. Hrușciiov Prezidiului C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public

în U.R.S.S.", iar în luna noiembrie a aceluiași an plenara C.C. al P.C.U.S. a aprobat tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.", care au fost puse la baza legii de reorganizare a școlii. În nota lui N. S. Hrușciov către Prezidiul C.C. al P.C.U.S. au fost dezvoltate ideile exprimate de el în aprilie 1958, la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, și indicate principiile de bază ale reformei școlii medii și superioare.

Congreșele al XX-lea și al XXI-lea ale P.C.U.S. au o importanță istorică pentru întreaga muncă ideologică și educativă. Congreșele al XX-lea și al XXI-lea ale P.C.U.S. au dat indicații de a se dezvolta învățămîntul politehnic în școala de cultură generală, de a se asigura familiarezarea elevilor cu cele mai importante ramuri ale producției industriale și agricole moderne, precum și strînsa legătură dintre învățatură și munca social-utilă, de a educa tînăra generație în spiritul unei atitudini comuniste față de muncă.

Trecerea U.R.S.S. într-o nouă etapă a luptei pentru comunism a făcut necesară o nouă îmbunătățire a sistemului învățămîntului public. Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. a aprobat căile propuse pentru reorganizarea școlii. Congresul a arătat că pentru trecerea la comunism este nevoie nu numai de baza tehnică-materială, ci și de un înalt nivel de conștiință al tuturor cetățenilor: cu cît sînt mai conștiente masele de milioane, cu atît vor fi înfăptuite cu mai mult succes planurile construcției comuniste.

În cifrele de control al dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, aprobate de Congresul al XXI-lea al P.C.U.S., se arată că măsurile elaborate de Comitetul Central al P.C.U.S. pentru „îmbunătățirea radicală a întregului sistem al învățămîntului public marchează o nouă etapă în dezvoltarea școlii sovietice, etapă care reflectă nevoile apărute în viața societății în perioada de trecere de la socialism la comunism". Congresul a hotărît să se înfăptuiască reorganizarea școlii clementare, medii și superioare, pentru ca școala sovietică, legînd strîns învățătura de producție, de practica construcției comuniste, să pregătească specialiști cu calificare medie și superioară, cetățeni conștienți și cu o cul-

tură multilaterală. Congresul a dat indicația să se infăptuiască trecerea de la învățământul general și obligatoriu de 7 ani la cel de 8 ani, să se asigure organizarea și utilizarea corespunzătoare a atelierelor de pe lângă școlile de 8 ani, îmbinându-se cu acest prilej instruirea politehnică prin muncă cu atragerea largă a elevilor la forme de muncă social-utilă, interesante și accesibile vârstei lor. Congresul a aprobat, de asemenea reorganizarea școlilor medii de 10 ani (a claselor superioare) în diverse tipuri de școli medii politehnice de muncă, orășenești și sătești, în care elevii, îmbinând învățătura cu munca în întreprinderi, în colhozuri sau în ateliere speciale, vor căpăta atât o cultură medie completă cât și o pregătire politehnică, precum și o pregătire de specialitate în domeniul unei profesii de masă de larg profil, în conformitate cu nevoile locale de cadre. Congresul a insistat asupra necesității de a se lărgi rețeaua de școli orășenești și sătești care dau o pregătire medie fără întreruperea muncii în producție¹.

Elaborind programul construcției desfășurate a comunismului, P.C.U.S. și guvernul sovietic s-au îngrijit de reorganizarea școlii, de întărirea legăturii ei cu viața și de dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în țară. Măsurile stabilite de partid în acest domeniu au obținut aprobarea întregului popor și au dobândit putere de lege de stat. La 24 decembrie 1958 Sovietul Suprem al U.R.S.S. a aprobat „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public din U.R.S.S.”, de o foarte mare importanță pentru rezolvarea cu succes a sarcinilor construcției comuniste.

În conformitate cu prevederile acestei legi, școala este chemată să joace rolul unui factor important în rezolvarea problemelor sociale din zilele noastre și, de aceea, trebuie să fie la nivelul cerințelor timpului. Școala trebuie să educe copiii și tineretul în spiritul colectivismului și al dragostei de muncă, al internaționalismului și al patriotismului socialist, în spiritul înaltelor principii ale moralei comuniste. În acest scop, înainte de toate,

¹ Vezi „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 302—303.

trebuie ca educația să fie organic legată de viață, de producție, de activitatea practică a maselor.

Cu toate marile succese obținute de școala noastră în pregătirea și în educarea copiilor și tineretului, au existat în activitatea ei și unele lipsuri serioase. Dat fiind că programele analitice ale școlii medii erau rupte de viață, mulți tineri și tinere nu căpătau deprinderi de muncă, nu cunoșteau viața și producția, ceea ce făcea să apară la ei o atitudine nejustă față de muncă. Școala medie pregătea tineretul mai ales pentru intrarea în instituțiile de învățământ superior. În aceasta consta slăbiciunea activității școlii, atât pe plan didactic cât și educativ.

În condițiile actuale școala este chemată să pregătească tineretul pentru viață, pentru muncă, să ridice nivelul său de pregătire generală și politehnică, să pregătească oameni cu o cultură multilaterală, buni cunoscători ai bazelor științelor. Ea este chemată să educe la tineret năzuința de a fi util poporului, de a participa activ la producția valorilor materiale necesare societății.

În conformitate cu aceste cerințe se instituie noul sistem al învățământului public în țară. Prima etapă a învățământului mediu este școala obligatorie de 8 ani, înființată în locul școlii de 7 ani, existentă înainte. Școala de 8 ani va pregăti tineri cu un volum mai mare de cunoștințe și cu o mai bună pregătire practică pentru a participa la munca utilă societății. Ea va rezolva cu mai mult succes sarcinile educației comuniste, ale pregătirii politehnice și de muncă, le va asigura elevilor o sferă mai largă de cunoștințe, va permite înlăturarea supraincercării la învățătură, care se observa în școala de 7 ani, și va da posibilitatea de a se organiza într-un mod mai serios educația fizică și dezvoltarea gustului artistic al copiilor.

Școala de 8 ani este o școală medie politehnică de muncă și de cultură generală, cu ciclul incomplet. Ea urmează să fie creată în următorii 2—3 ani. În localitățile mici se mențin școlile elementare de I—IV clase. Atât clasele I—IV cât și clasele V—VIII ale școlii de 8 ani sînt obligatorii pentru toți copiii pînă la vîrsta de 15—16 ani. Statul ia măsuri pentru ca toți copiii să capete pregătirea generală și obligatorie de 8 ani, stabilită prin lege. Se vor construi numeroase noi edificii școlare și internate pe

lingă școlile sătești. Toate școlile vor fi inzestrate cu materialul didactic necesar. Pe lângă fiecare școală se înființează „fondul învățămîntului general” pentru crearea unor condiții materiale tot mai bune copiilor.

Realizarea învățămîntului general și obligatoriu de 8 ani este o mare cucerire a oamenilor muncii din Uniunea Sovietică. În unele țări capitaliste a fost de asemenea legiferat învățămîntul general și obligatoriu al copiilor, dar în aceste țări burghezia, puterea de stat nu susțin legile învățămîntului general și obligatoriu cu alocății bugetare corespunzătoare pentru construcția de școli și întreținerea lor. Aceasta duce, în fapt, la târăgănarea pe mulți ani de zile a aplicării legilor privind învățămîntul general și obligatoriu. În Statele Unite ale Americii, de exemplu, o parte din tinăra generație de americani rămîne în afara școlii și nu poate căpăta nici măcar o pregătire elementară.

În țările capitaliste lipsa de mijloace materiale a oamenilor muncii constituie o piedică serioasă în calea învățaturii, răpindu-le posibilitatea de a-și întreține copiii la școală. În S.U.A., în Anglia și în alte țări capitaliste, legile privitoare la învățămîntul general și obligatoriu indică de obicei vîrsta pînă la care sînt obligați copiii să învețe, ele nu stabilesc însă nivelul de pregătire pe care trebuie să-l atingă în procesul învățămîntului sau acesta este indicat în expresii vagi, imprecise. Astfel, pentru copiii oamenilor muncii din țările capitaliste, învățămîntul obligatoriu și pregătirea lor pînă la un anumit nivel sînt în realitate inexistente. Numai în Uniunea Sovietică și în celelalte țări socialiste este larg deschis drumul oamenilor muncii spre învățămîntul mediu și superior.

După absolvirea școlii de 8 ani, întregul tineret sovietic trebuie să se încadreze într-o muncă utilă societății în cadrul economiei naționale. În felul acesta se creează condiții egale pentru toți cetățenii în domeniul muncii și al învățaturii; totodată, această rinduală constituie un mijloc eficace pentru educarea comunistă a tineretului.

În fața absolvenților școlii de 8 ani se deschid următoarele căi, care le dau deopotrivă posibilitatea de a se încadra într-o muncă utilă societății și de a-și continua studiile :

1. Tinerii și tinerele care au absolvit școala de 8 ani pot intra în producție, primind în prealabil o pregătire profesională elementară, iar apoi, în timp ce lucrează în producție, pot să învețe la o școală medie serală (pe schimburi) sau fără frecvență, care asigură elevilor săi o cultură medie completă și ridicarea calificării profesionale.

2. Tinerii și tinerele care au absolvit școala de 8 ani pot intra în clasa a noua a unei școli medii de 11 ani, în care primesc o pregătire de cultură generală, politehnică, de muncă și de producție. Această școală asigură elevilor săi o cultură medie completă și pregătirea profesională necesară pentru a lucra într-o ramură a economiei naționale sau a culturii.

3. O parte dintre tinerii și tinerele care au absolvit școala de 8 ani pot intra în școlile medii tehnice, care asigură elevilor lor o cultură medie completă, o specialitate profesională și titlul de specialist cu calificare medie.

În toate tipurile de școli din a doua etapă a învățămîntului mediu, tipuri pe care le-am enumerat mai sus, munca didactică și educativă este construită pe baza îmbinării învățaturii cu munca în producție. Pentru pregătirea profesională inițială a absolvenților școlii de 8 clase care intră în producție a fost creat un sistem de învățămînt profesional. După ce au absolvit școala de 8 clase, tinerii, înainte de a se încadra în producție, vor intra în școlile tehnice-profesionale specializate de la orașe, cu durata de studii de la 1 la 3 ani, sau în școlile tehnice-profesionale sătești, cu durata de studii de la 1 la 2 ani.

Sarcina școlilor tehnice-profesionale este nu numai pregătirea profesională, ci și educarea comunistă a elevilor, mai ales formarea atitudinii lor comuniste față de muncă.

Dezvoltarea științei și a tehnicii, progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale necesită oameni cu o dezvoltare multilaterală, cu o bună pregătire politehnică și de cultură generală, capabili să-și însușească repede tehnica modernă, să contribuie la progresul ei. În rezolvarea acestor sarcini, un rol special revine școlilor serale (pe schimburi) de cultură generală pentru tineretul muncitoresc și sătesc, școli care dau o pregă-

tire medie completă, fără întreruperea muncii în producție. Totodată, în sarcina acestor școli intră și ridicarea calificării profesionale a elevilor. Legea plasează școlile serale pentru tineretul muncitoresc și sătesc printre principalele tipuri de instituții de învățământ pentru obținerea pregătirii medii. Numărul acestor școli urmează să crească în mod considerabil.

„...Trebuie evitată o astfel de situație — a spus N. S. Hrușciov — în care școlile serale să-și pună drept sarcină numai pregătirea elevilor în vederea intrării în instituțiile de învățământ superior. Doar în aceste școli învață și vor învăța și în viitor considerabil mai mulți tineri decât este nevoie pentru instituțiile de învățământ superior. Prin urmare, pentru elevii școlilor serale trebuie creată posibilitatea de a obține nu numai cultura generală completă la nivelul școlii medii, ci și perfecționarea, aprofundarea pregătirii profesionale, pregătindu-se muncitori și muncitoare, colhoznici și colhoznice și alți lucrători ai societății noastre, mai calificați și mai culti, care să aibă studii medii complete, precum și pregătire de specialitate”¹.

În instituțiile de învățământ mediu special se asigură pregătirea medie de cultură generală și de specialitate pentru a lucra într-o ramură a economiei naționale. Unele școli medii speciale vor fi dezvoltate pe baza școlii medii complete. O trăsătură caracteristică a acestui tip de școli va fi de asemenea strinsa legătură a învățământului cu munca social-utilă. Alături de cunoștințele necesare, elevii vor dobîndi deprinderi de muncă și o anumită profesie.

Sistemul de învățământ se încheie cu pregătirea tineretului în instituțiile de învățământ superior, cu și fără frecvență. În condițiile actuale cresc sarcinile instituțiilor de învățământ superior. Școala superioară trebuie apropiată de viață, de producție și strîns legată de ea. În acest scop, cei care studiază în școala superioară trebuie să învețe și, în același timp, să lucreze un număr de ore în producție. În instituțiile de învățământ superior vor fi primiți cu precădere tinerii care au făcut un stagiu de muncă practică.

¹ Vezi „Congresul al XIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist Leninist al Uniunii Sovietice”. Raport stenografic, editura „Molodaia Gvardia”, 1959, pag. 279.

Elementul principal în reorganizarea întregului sistem de învățămînt public este îmbinarea învățaturii cu munca productivă, utilă societății, și întărirea activității educative a școlii. Lupta pentru victoria comunismului presupune o dezvoltare multilaterală și armonioasă a omului sovietic. Aceasta înseamnă că el trebuie să-și însușească întregul ansamblu de cunoștințe științifice referitoare la natură, tehnică, societate, învățînd totodată să utilizeze în practică aceste cunoștințe în vederea participării sale directe, prin muncă, la construcția comunistă. Societatea sovietică nu are nevoie doar de o însușire de cunoștințe, ci de transformarea lor în profunde convingeri ideologice, care dau naștere unor sentimente puternice și se manifestă în fapte, prin munca în folosul poporului.

Învățătura nu este decît o parte din activitatea școlii și a cadrelor didactice, fără îndoială o parte foarte importantă, de prim ordin. Totuși, învățătura singură nu este suficientă. Fără formarea unor deprinderi de muncă spre folosul general, învățătura nu poate asigura educarea omului nou, cu o psihologie și cu o morală comunistă. Această morală se naște în muncă, în acțiune, în comportare.

De aceea, alături de însușirea bazelor științelor, a doua sarcină importantă a școlii este de a învăța tineretul să iubească și să prețuiască orice muncă necesară societății, de a-i trezi interesul pentru muncă și de a-l învăța să depună o muncă productivă.

Nu trebuie să credem că atitudinea comunistă față de muncă, nevoia de a munci spre folosul general apare la oamenii sovietici în mod spontan. Educația în spiritul unei atitudini juste față de muncă trebuie desfășurată în mod consecvent, sistematic și cu un țel determinat, începînd de la vîrsta preșcolară. Anii de școală au, în această privință, o importanță hotărîtoare; în acești ani se formează cel mai ușor și pentru întreaga viață o atitudine justă față de muncă. Este foarte important de a se forma la elevi nu numai priceperi și deprinderi practice, ci și o atitudine comunistă față de muncă, pentru ca ei să năzuiască să îndeplinească orice lucru în mod conștiințios, repede și bine, pentru ca să aibă grijă de valorile materiale, să năzuiască la introducerea unui spirit creator în munca pe care o au de îndeplinit. Este important de a

se educa la toți un mod gospodăresc de a rezolva problemele, tendința permanentă de a îmbunătăți viața.

În prezent, munca în diferitele ei forme a început să se înrădăcineze temeinic în viața școlii. Este îmbucurătoare munca elevilor în numeroasele brigăzi de ucenici, gospodării școlare, în întreprinderi, în colhozuri și în sovhozuri. Este bine că elevii confecționează obiecte utile societății. Însă lucrul cel mai important pentru școală este de a ști să utilizeze just și sub toate aspectele lecțiile în producție pentru a educa în rîndurile tinerețului dragostea pentru munca de folos general.

Școala trebuie să sădească în elevi priceperea de a munci în colectiv, adică, în ultima analiză, priceperea de a trăi și a munci în mod comunist. Practica a arătat că atragerea elevilor la munca în producție nu reduce cituși de puțin nivelul pregătirii lor de cultură generală. Dimpotrivă, dacă sînt bine conduși, elevii încep, datorită muncii, să aibă o atitudine mai plină de răspundere față de obligațiile lor școlare. Experiența de viață și de producție pe care o dobîndesc le permite să-și însușească într-un mod mai profund și mai conștient bazele științelor.

Școala trebuie să ajute fiecărui tînăr, fiecărei tinere să-și definească chemarea în viață, să-și găsească locul în familia muncitoare a popoarelor U.R.S.S.

Forțele comune ale influenței educative a școlii, a familiei, a Comsomolului și a întregii opinii publice sînt nemăsurat de mari. Reunite într-un mod priceput, bine gîndit și îndreptate spre același scop, ele sînt capabile să stirpească total și definitiv toate fenomenele negative din viața tinerei generații.

În perioada trecerii de la socialism la comunism, latura educativă a activității școlii capătă o importanță socială de-a dreptul uriașă. Școala are un rol însemnat în formarea concepției despre lume a tinerei generații și a întregii ei fizionomii morale. Nu mai este departe timpul cînd absolut toți copiii sovietici vor căpăta o pregătire medie completă; viața, învățătura și munca lor vor fi organizate de școală de la vîrsta de 7 pînă la cea de 18 ani. Școala sovietică este un focar de cultură socialistă; ea organizează viața bogată în conținut a copiilor, îi înarmează cu cunoștințe științifice moderne, îi învață să trăiască și să muncească în mod comunist.

În comparație cu celelalte instituții educative, școala dispune de cele mai mari posibilități pentru a îndeplini aceste funcții sociale atât de importante.

În prezent, în școlile din Uniunea Sovietică lucrează circa 2 milioane de învățători și profesori cu studii medii și superioare, au fost construite zeci de mii de edificii școlare luminoase și spațioase. În fiecare an statul alocă pentru învățământul public zeci de miliarde de ruble, de câteva ori mai mult decât în orice țară capitalistă, oricât ar fi ea de mare.

În U.R.S.S., alături de școli, este larg dezvoltată rețeaua celorlalte instituții educative pentru copii: palate ale pionierilor, tabere pentru copii etc. În aceste condiții, școala este centrul pedagogic care are influență asupra tuturor celorlalte instituții și organizații educative, precum și asupra familiei.

Școala sovietică este chemată să educe un om cu o personalitate multilateral dezvoltată, care să intrunească bogăția spirituală, desăvârșirea fizică și puritatea morală. „Școlile și organele învățământului public — se arată în tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. — trebuie să acorde multă atenție dezvoltării aptitudinilor și talentelor tuturor copiilor, atât în domeniul artei cât și în matematică, fizică, biologie și în celelalte ramuri ale științei”.

Îmbinarea justă în școală a pregătirii și a educării generale, politehnice și prin muncă ridică nivelul și calitatea pregătirii tineretului, sporește productivitatea socială a muncii și, îndeosebi, dezvoltă pe deplin aptitudinile individuale ale fiecărui tânăr în vederea muncii creatoare, astfel încât colectivul și individul să se poată îmbogăți reciproc.

Una dintre cele mai de seamă sarcini ale școlii este de a transmite tinerei generații moștenirea culturală, cunoștințele acumulate de omenire. Schimbul de mâine trebuie să capete cunoștințe profunde și temeinice în ceea ce privește bazele științelor, să-și însușească cele mai recente cuceriri ale științei și tehnicii, să devină stăpîn pe toate bogățiile culturii, pentru a asigura un progres și mai rapid al societății.

Reorganizarea școlii sovietice nu înseamnă o scădere, ci o ridicare a nivelului de cunoștințe al tinerei generații. „În școlile din a doua etapă a învățământului mediu tre-

buie ridicat nivelul pregătirii în domeniul culturii generale, politehnice...”, se arată în tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.

Societatea socialistă se făurește prin eforturile creatoare a milioane de oameni, pe baza celor mai noi realizări ale științei, tehnicii și culturii. Înzestrarea cu cunoștințe moderne, pregătirea tineretului pentru munca în condițiile producției moderne, înzestrată din plin cu tehnica nouă, devine o necesitate socială vitală. Totodată este important ca, pe lângă însușirea de cunoștințe în ceea ce privește bazele științelor, să se trezească la tinăra generație setea de a le lărgi mereu, năzuința și priceperea de a le dobîndi în mod independent.

Societatea socialistă încredințează școlii sarcina de a educa la elevi setea de cunoaștere, spiritul de inițiativă, o atitudine de cercetător față de faptele și fenomenele studiate. În școala medie, îndeosebi în clasele superioare, unde tineretul este plin de cutezanță, de dorința de a descoperi noul, prin lucrări accesibile nivelului lor de cunoștințe, pe baza unui material nu prea complicat, elevii pot să-și încerce forțele în domeniul cunoașterii unor fenomene despre care nu învață în școală. Un domeniu util din acest punct de vedere ar fi studierea bogățiilor ținutului natal și lărgirea posibilităților de a-i utiliza resursele spre binele poporului. Dacă fiecare școală ar reuși să organizeze cercetarea ținutului respectiv și să trezească pasiunea tineretului pentru această acțiune, ce mari foloase s-ar putea obține în direcția lărgirii producției, a cunoașterii științifice a regiunii, a dezvoltării spiritului de cercetare și de observație al tinerilor și al tinerelor!

Școala sovietică este chemată să rezolve problema aplicării în practică, în producția socială a cunoștințelor dobîndite. În prezent această sarcină este de o deosebită importanță. Omul își însușește pe deplin cunoștințele abia atunci cînd le găsește aplicare. Cunoștințele care nu îmbogățesc viața societății, care nu o înfrumusețază, care nu ajută la îmbunătățirea ei reprezintă un balast lipsit de viață.

Îmbunătățirea calitativă continuă a cunoștințelor elevilor presupune lichidarea unor lipsuri serioase în predarea bazelor științelor. Pînă acum predarea diferitelor materii se făcea intrucîtva izolat una de alta, fără legă-

tură cu practica construcției comuniste. Învățămintul se reducea mai ales la predarea de cunoștințe teoretice; se acorda prea puțină atenție sarcinii de a-i învăța pe copii să lucreze în mod independent, să aplice în practică cunoștințele dobândite. De aceea trebuie organizate în mod rațional atât legăturile dintre diversele materii, cit și dintre materiile de cultură generală și munca social-utilă și productivă a elevilor.

În procesul predării disciplinei de cultură generală, mai ales a unora cum sînt fizica, chimia, biologia, geografia, matematica, desenul tehnic, profesorul trebuie să le arate elevilor, pe baza unor fapte și exemple concrete, fără a încălca logica obiectului său și fără a se preta la vulgarizări, modul în care legile științei sînt folosite în viață, în muncă și în traiul oamenilor. Trebuie să li se dezvăluie elevilor bazele științifice ale producției moderne, luînd ca exemplu în special întreprinderea la care ei își fac pregătirea profesională și unde depun o muncă productivă.

Profesorii care predau materii speciale și cei care se ocupă cu instruirea de producție trebuie să îndrepte atenția elevilor asupra acelor legi ale științei a căror utilizare stă la baza structurii și a funcționării diverselor mecanisme sau procese tehnologice.

Principiul îmbinării învățaturii cu munca productivă cere ca pregătirea profesională a elevilor să fie înfăptuită pe o largă bază politehnică. Absolvenții școlii medii trebuie nu numai să posede cunoștințe și deprinderi în domeniul specialității pe care și-au ales-o, ci și să aibă o idee corespunzătoare despre bazele științifice ale producției moderne, cu tehnica și tehnologia proceselor de producție ajunse la un înalt grad de dezvoltare, să fie bine pregătiți pentru a munci în condițiile unui neînterupt progres tehnic. Are o mare importanță studierea bazelor teoriei generale a mașinilor și electrotehnicii, care constituie temelia tehnică generală a pregătirii politehnice și profesionale a elevilor. Asemenea rezolvare a problemei permite să se evite un spirit meșteșugăresc îngust în pregătirea elevilor.

O sarcină de uriașă însemnătate a școlii este educarea ideologică a tinerei generații. Școala trebuie „să formeze la elevi concepția comunistă despre lume, să-i educe în spiritul moralei comuniste, al devotamentului

nețărmit pentru patrie și popor, în spiritul internaționalismului proletar”¹. Școala este cea care trebuie să înarmeze tinăra generație cu înțelegerea cauzei nobile a comunismului, să devină o pepinieră de idei comuniste, să ajute tineretul să înțeleagă just fenomenele sociale, să sădească în inimile lui intransigența față de manifestările ideologiei burgheze, ale apolitismului, ale filistinismului. Bazându-se pe cunoștințele dobândite de elevi și ținând seama de vârsta lor, școala trebuie să sădească în conștiința elevilor mărețele idei ale marxism-leninismului, să-i facă să devină luptători pasionați pentru comunism.

Pentru a convinge în mod profund tineretul de adevărul și de superioritatea ideilor și concepțiilor comuniste, în opoziție cu ideologia burgheză, trebuie ridicat nivelul ideologic al predării obiectelor de învățămînt, legînd mai strîns expunerea materialului de sarcinile construcției comuniste. Lupta pentru concepția științifică, materialistă asupra lumii și pentru convingeri comuniste constituie o sarcină care revine în egală măsură atît disciplinelor umaniste cît și științelor naturii. Fiecare dintre ele are o imensă importanță pentru formarea concepției marxist-leniniste a tineretului despre lume. Studiul fizicii, chimiei, astronomiei, biologiei și al celorlalte științe ale naturii le oferă elevilor explicarea științifică materialistă a fenomenelor și creează importante premise pentru formarea concepției lor materialist-dialectice despre lume, îi învață să lupte împotriva rămășițelor trecutului, îndeosebi împotriva celor de natură religioasă.

„În urma reorganizării școlii, nu trebuie cîtuși de puțin redusă sau slăbită cultura umanistică, care are o foarte mare importanță pentru formarea concepției comuniste despre lume a elevilor”². Studiul științelor umaniste, în special al istoriei U.R.S.S., îi ajută pe elevi să înțeleagă desfășurarea și însemnătatea luptei revoluționare a oamenilor muncii pentru eliberarea lor, lupta eroică a partidului comunist și a clasei muncitoare, grandiosul avînt al construcției socialismului și comunismu-

¹ „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața, și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public din U.R.S.S.”. Teze ale C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958, pag. 25.

² Loc. cit., pag. 24.

lui în Uniunea Sovietică. Bazele cunoștințelor istorice contribuie la educarea elevilor în spiritul internaționalismului, al patriotismului sovietic, la formarea concepției comuniste despre lume. Studiul istoriei are o mare valoare educativă pentru elevi, deoarece ei nu au trecut prin școala vieții, prin care au trecut generațiile mai în vârstă. Studiul științelor sociale permite dezvoltarea măreției superiorității a socialismului față de capitalism. Aceasta este o verigă importantă în concepția comunistă despre lume, care îi dă tineretului convingerea în victoria măreței noastre cauze.

Pe lângă îmbunătățirea predării istoriei, Comitetul Central al partidului a socotit că este necesar să se introducă în clasele superioare ale școlilor medii și ale instituțiilor de învățămînt mediu de specialitate o materie nouă, anume un curs popular asupra bazelor cunoștințelor politice. Este necesar ca tineretul să se familiarizeze mai profund decît pînă acum cu problemele contemporaneității, cu învățătura despre comunism a lui Marx, Engels, Lenin, cu sarcinile și perspectivele principale ale construcției desfășurate a comunismului, cu organizarea politică a societății sovietice, cu dezvoltarea sistemului mondial socialist și a mișcării muncitorești internaționale. Tineretul sovietic trebuie să cunoască bine nu numai istoria societății umane, ci și să fie în stare să-și reprezinte limpede viitorul, inevitabilitatea istorică a pieirii capitalismului și a victoriei comunismului în lumea întreagă. Tineretului nostru i se cere să fie capabil să-și definească locul în lupta generală a poporului, pentru cea mai dreaptă orînduire socială de pe pămînt, pentru înfăptuirea visului de veacuri al omenirii. Studiarea bazelor cunoștințelor politice are drept scop să concentreze atenția asupra sarcinilor etapei actuale ale construcției comuniste, să dezvăluie rolul partidului comunist ca forță conducătoare și îndrumătoare a societății sovietice, să educe tineretul în spiritul ideologiei și al moralei comuniste, al intransigenței față de ideologia burgheză, în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, să contribuie la pregătirea elevilor în vederea unei vieți sociale active.

Ar fi greșit să ne închipuim că educația ideologică și poștică a elevilor poate fi limitată doar la studierea materiilor din ciclul social politic. Întreaga viață a școlii,

studiul tuturor obiectelor, întreaga ei muncă educativă, activitatea diriginților, a organizațiilor de comsomol și de pionieri trebuie să fie pătrunsă de un înalt conținut de idei, de spirit comunist.

Societatea sovietică nu are nevoie de contemplatori pasivi ai comunismului, ci de constructori activi ai acestuia. Comunismul și munca sînt de nedespărțit. Uneori, în visurile despre comunism se observă o reprezentare greșită a activității omului în viitor : în asemenea cazuri, comunismul este înfățișat ca o societate în care totul va fi făcut de mașini, iar oamenii se vor mulțumi să acționeze „butoanele” automatelor. Automatizarea producției nu-l înlătură însă pe om, munca lui creatoare. Ea nu face decît să-l elibereze pe om de munca grea, îmbogățește munca fizică cu un conținut intelectual și o ridică la nivelul muncii inginerilor și tehnicienilor. Cu cit este mai înalt nivelul înzestrării a producției, cu atît se oferă posibilități mai mari muncii creatoare. Desigur, în comunism tehnica va progresa enorm, vor apărea numeroase noi mașini „inteligente”. Ele vor ușura considerabil munca oamenilor, îi vor mări de multe ori productivitatea, vor permite o și mai mare reducere a zilei de muncă. După expresia lui Marx, etalonul bogăției nu va mai fi timpul de muncă, ci timpul liber. Scopul final al comunismului este crearea condițiilor materiale și spirituale pentru o înflorire fără precedent a personalității omului, pentru o viață intelectuală și estetică bogată, pentru dezvoltarea plină de bucuria vieții a forțelor fizice și spirituale ale omului. Dar nici în societatea comunistă omul nu va fi scutit de necesitatea de a dezvolta și de a perfecționa producția materială. Munca a fost, este și va fi totdeauna baza existenței societății, inclusiv a societății comuniste.

Școala joacă un rol important nu numai în formarea la tineretul școlar a unor înalte calități morale, ci și în dezbădăcinarea vechilor concepții, a deprinderilor și a obișnuințelor dăunătoare, rămase ca moștenire de la sistemul capitalist. Nu trebuie închiși ochii asupra faptului că mai există tineri care încalcă normele și principiile moralei comuniste. Se mai pot observa la unii tineri lipsă de respect față de cei vîrstnici, grosolanie, minciună, lene, lipsă de modestie, o atitudine lipsită de răspundere și formală față de munca incredințată, indife-

rență față de oamenii care au nevoie de sprijin și atenție. Școala are obligația de a ajuta tineretul să lichideze aceste vicii moștenite de la trecut. Sarcina școlii este de a crește o tînără generație cinstită și cullă, de a o educa în spiritul umanismului socialist.

Trebuie menționat că școala nu acordă deocamdată atenția cuvenită educării tineretului în spiritul înțelegerii juste a trebuințelor fiecăruia. Aceasta este însă una dintre sarcinile educației comuniste. Abundența de bunuri care va permite trecerea la repartitia după nevoi nu înseamnă satisfacerea poftelor și a capriciilor, nici totală lipsă de control în utilizarea bogățiilor create prin munca omului. De aceea, este important ca să fie educat de pe acum simțul satisfacerii normale a trebuințelor, ducîndu-se o luptă neîmpăcată împotriva zgîrceniei, a cupidității și a tendințelor egoiste.

Școala are un rol important în educarea sentimentului estetic al poporului. În tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. se arată că trebuie să punem capăt subaprecierii educației fizice și estetice a elevilor. Omul societății comuniste trebuie să aibă nu numai maturitate politică, fermitate morală, să fie cult și sănătos fiziceste, ci să aibă și un înalt gust artistic. Este o sarcină de cea mai mare importanță a școlii de a dezvoltă în fața tinerei generații lumea frumosului, de a o învăța să iubească frumosul, să introducă acest frumos în viață, de a dezvoltă gustul estetic, de a descoperi și a educa talentele, de a încuraja și dezvoltă creația copiilor în domeniul artei. Succesul acestei activități este determinat nu numai de sporirea numărului de ore afectate lecțiilor de cînt și desen artistic, deși acest lucru este prevăzut de noul plan de învățămînt, ci și de întreaga activitate multilaterală a școlii, de întreaga ei ambianță, de înfățișarea, profilul moral și gradul de cultură al cadrelor didactice.

Preocupîndu-se de educarea spirituală și morală a tinerei generații, școala face mult și poate face și mai mult pentru dezvoltarea culturii fizice a poporului. Pe poarta școlii trebuie să iasă tineri nu numai cu un bogat bagaj de cunoștințe și în stare să desfășoare o activitate sistematică, ci și cu o sănătate perfectă, cu un corp bine dezvoltat și rezistenți din punct de vedere fizic. Educarea unui om dezvoltat multilateral cere o îmbunătățire radi-

cală a educației fizice. Această sarcină nu poate fi rezolvată numai la lecțiile de cultură fizică, oricât timp li s-ar atribui acestora. Școala trebuie să realizeze îmbunătățirea educației fizice a elevilor prin dezvoltarea largă a activității sportive de masă în afara școlii, prin organizarea de plimbări în afara orașului, de excursii turistice, de competiții. Ea trebuie să-i încadreze pe elevi, în mod rațional, în munca fizică, ținând seama de vîrstă și de starea sănătății lor, să înfăptuiască împreună cu familia un regim zilnic care să asigure o alternare corectă a muncii și a odihnei copiilor.

Nu este departe timpul cînd activitatea și viața societății sovietice nu vor mai fi reglementate de organizații de stat, ci de cele obștești. Transformarea sistemului de stat socialist în autoconducere socială comunistă va dezvălui noi posibilități, cu adevărat nelimitate, pentru activitatea organizatorică a întregului popor și a fiecărui om al muncii în parte. Pentru aceasta școala trebuie să pregătească tînăra generație de pe acum. Tocmai în școală, în grupele de octombriști și de pionieri, în organizațiile de Comsomol, elevii trebuie să capete prima experiență a participării la viața socială. Un elev pionier activ și plin de inițiativă va fi mai tîrziu un foarte bun comsomolist.

Sintem cu toții mindri de activitatea socială a copiilor noștri, de maturitatea cetățenească a majorității covârșitoare a tineretului. Educarea acestor calități constituie un mare merit al școlii. Dar mai există școli unde s-a încetățenit împărțirea elevilor în activi și în pasivi. Cei activi organizează manifestări, țin ședințe, rostesc cuvîntări. Ceilalți elevi însă rămîn în afara acestei activități. Firește că este greșit. Este necesar ca toți copiii să fie atrași la viața socială a școlii.

În unele școli se mai menține obiceiul de a-i dădăci pe elevi. Școala trebuie să se debaraseze de aceste rîmășițe dăunătoare ale vechii pedagogii, să dezvolte inițiativa și independența tineretului, să pregătească pe fiecare elev pentru o participare activă alături la muncă cît și la viața societății.

În perioada construcției desfășurate a comunismului crește importanța educației sociale a copiilor și a adolescenților. Planul septenal de dezvoltare a economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965 prevede un vast

program pentru dezvoltarea instituțiilor de educație socială. Se prevede că în anul 1965 numărul elevilor din școlile-internat va atinge cifra de 2 500 000, iar numărul copiilor din grădinițe va crește de la 2 280 000 la 4 200 000.

Apărute ca urmare a necesităților obiective ale dezvoltării societății socialiste, variatele forme ale educației sociale a copiilor au căpătat în Uniunea Sovietică o foarte largă răspîndire.

Școala-internat și școala cu orar prelungit sînt noi forme de organizare a vieții, a învățaturii, a activității de muncă a tinerei generații, forme care permit să se realizeze pe deplin sarcina pregătirii unor cetățeni multilateral dezvoltați, constructori ai societății comuniste. Au fost create în țară și instituții educative complexe (creșă — grădiniță de copii — școală-internat), un prototip al școlii viitorului.

Deosebit de mari și pline de răspundere sînt sarcinile școlilor-internat, înființate conform hotărîrii Congresului al XX-lea al P.C.U.S. Educarea unor oameni multilateral dezvoltați constituie o necesitate dictată de întregul proces istoric al dezvoltării societății. Școlile-internat oferă cele mai mari posibilități pentru educarea unui om dezvoltat din toate punctele de vedere. În aceste școli este cel mai ușor de organizat în mod just cele mai variate tipuri de activitate, în cadrul cărora omul se dezvoltă sub toate aspectele. O trăsătură importantă a școlii-internat constă în faptul că ea este, în același timp, o instituție de învățămînt și un fel de familie. Aici copiii învață, muncesc și se odihnesc. Este o școală a vieții comuniste organizate, în adevăratul înțeles al cuvîntului. Pentru viitor se prevede crearea unui număr de școli-internat astfel încît toți părinții care vor prefera acest tip de școli să-și poată educa copiii în ele.

În afara școlilor-internat a apărut în țară o vastă rețea de școli și grupuri cu orar prelungit, al căror scop este să organizeze munca și timpul liber al elevilor ai căror părinți sînt ocupați în tot timpul zilei.

Hotărîrea C. C. al P. C. U. S. și a Consiliului de Miniștri al U. R. S. S. „Cu privire la organizarea școlilor cu orar prelungit”, adoptată în martie 1960, permite organelor locale ale învățămîntului public să deschidă

școli în care copiii și adolescenții să se afle sub supravegherea educatorilor în tot cursul zilei. Părinții pot să-și vadă liniștiți de munca lor, copiii lor vor fi ocupați nu numai cu pregătirea lecțiilor, ci și cu o muncă utilă pentru societate. În acest timp ei vor lua masa la școală. Dezvoltarea școlilor cu orar prelungit este o importanță sarcină de stat, a cărei realizare contribuie la o justă educare socială a copiilor de vîrstă școlară. Este în afară de orice îndoială că orarul prelungit (mai exact rămînerea prelungită a elevilor la școală) întărește rolul școlii în educația comunistă.

La școala nr. 544 din raionul Moskvorešk din Moscova există de aproape 5 ani un orar prelungit. Copiii rămîn la școală de la orele 9 dimineața pînă la 7 seara. În regimul zilei sînt imbinatî învățătura, munca și odihna copiilor. După ce se termină orele de curs, copiii pot să-și aleagă o activitate după plac, pot să lucreze, să se odihnească, să se distreze, să facă sport. La școală au fost utilizate ateliere în care s-a organizat munca productivă a elevilor, începînd din clasa a 5-a. Funcționează aici zeci de secții, cercuri, grupe de studii din cele mai variate. În timpul vacanțelor, din mijloacele cîștigate de elevi, se organizează excursii turistice și călătorii. Pregătirea temelor pentru acasă în cabinetele și în laboratoarele școlii, unde se pune la dispoziția copiilor tot materialul didactic, toate aparatele și utilajele necesare și unde elevii pot găsi întotdeauna sfatul calificat al unui profesor, are o influență binefăcătoare asupra pregătirii și succesului elevilor la învățatură. Regimul rațional al zilei, sportul, plimbările regulate, hrana de bună calitate contribuie la întărirea sănătății copiilor.

În raionul Dzerjinski din Moscova a fost găsită o altă formă de organizare a orarului prelungit. Aici a fost construită o casă a școlarului, pe care o frecventează, după terminarea orelor de clasă, elevii școlilor mai apropiate, pentru a lua masa de prînz, a-și pregăti lecțiile, a citi, a activa în diverse cercuri, a-și petrece timpul într-un mod util pînă cînd părinții lor se întorc de la muncă. Casa școlarului deservește zilnic peste 400 de copii.

Școlile cu orar prelungit capătă o tot mai mare popularitate, un număr tot mai mare de părinți își exprimă dorința de a-și trimite copiii la astfel de școli.

Au fost create toate condițiile pentru a înzestra școlile și grupurile cu orar prelungit cu pedagogi-educatori de o înaltă calificare. Această categorie de cadre didactice se bucură de drepturile și privilegiile recunoscute profesorilor din școlile de cultură generală. Colhozurile dispun de drepturi largi pentru a organiza, cu mijloacele proprii, școli și grupuri cu orar prelungit.

O dată cu dezvoltarea unui sistem atotcuprinzător de educație socială a copiilor, Statul sovietic asigură toate condițiile pentru educarea lor fizică, intelectuală, morală și estetică, pentru pregătirea lor politehnică și de muncă. Instituțiile de educație socială a copiilor, care scutesc familia de anumite griji cu caracter material și organizatoric, nu-i iau însă familiei dreptul de a educa copiii, nu o scutesc de răspunderea pentru soarta lor.

Familia rămâne un important factor de educație în societatea socialistă. Dezvoltarea amplă a rețelei instituțiilor de educație socială nu răpește cituși de puțin părinților drepturile lor, nu afectează cu nimic sentimentele lor părintești, nu-i scutește pe părinți de răspunderea pe care o au față de societate pentru educarea tinerei generații.

În societatea socialistă relațiile dintre școală și familie se deosebesc radical de relațiile de acest gen din țările capitaliste. Acolo, relațiile dintre școală și familie sînt determinate de contradicțiile dintre clasele stăpînitoare și popor : școlile de stat și cele particulare se străduiesc să-i supună pe copii influenței și intereselor claselor guvernante, să facă din ei slugi docile ale capitalismului.

În societatea socialistă, unde interesele familiei sînt indisolubil legate de lupta întregului popor pentru construirea comunismului, se deschid perspective nemărginite pentru colaborarea familiei și a școlii în opera de educare a copiilor.

În „Manifestul Partidului Comunist”, Marx și Engels au dat o ripostă hotărîtă ideologilor burgheziei, care le reproșau comuniștilor intenția de a distruge familia. „Dar, spuneți voi — scriu Marx și Engels —, noi desființăm cele mai gingașe legături, înlocuind educația pe care o dă familia cu cea socială.

Oare educația voastră nu este și ea determinată de societate? Nu este ea determinată de relațiile sociale în cadrul cărora educați, de amestecul mai mult sau mai puțin direct al societății prin mijlocirea școlii etc.? Comuniștii n-au inventat influența societății asupra educației; ei îi schimbă doar caracterul, smulgând educația de sub influența clasei dominante" ¹.

Orindu-se socialistă a smuls educația copiilor de sub influența claselor exploatatoare. Statul și societatea socialistă au luat această operă în minile lor. Rolul societății socialiste în educarea tinerei generații crește necontenit.

Îndeplinind sarcinile mari și pline de răspundere ce-i revin în perioada construcției desfășurate a comunismului, școala sovietică joacă unul dintre cele mai importante roluri în formarea personalității multilaterale a omului societății comuniste.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.,* Manifestul Partidului Comunist. *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500.
- Lenin V. I.* Citeva perle din proiectele utopice ale narodnicilor, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 465—498.
- Lenin V. I.* Cuvintare rostită la Congresul general al învățătorilor internaționaliști din Rusia. *Opere*, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 431—432.
- Lenin V. I.* Cuvintare rostită la primul Congres pe întreaga Rusie al învățămîntului, *Opere*, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 70—74.
- Lenin V. I.* Cuvintare rostită la cel de-al II-lea Congres al învățătorilor și profesorilor internaționaliști din Rusia, *Opere*, vol. 28, E.S.P.L.P. 1955, pag. 407—410.
- Lenin V. I.* Proiect de program al P.C. (b) din Rusia. *Opere*, vol. 29, E.S.P.L.P. 1956, pag. 79—122.
- Lenin V. I.* Cuvintare rostită la primul Congres pe întreaga Rusie al lucrătorilor din domeniul învățămîntului și al culturii socialiste. *Opere*, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 517—524.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunii Tineretului, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Hrușciov N. S.* Să educăm constructori activi și conștienți ai societății comuniste. Cuvintare rostită la Congresul al XIII-lea al

¹ *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 4, Editura politică, 1953, pag. 482.

U.T.C.L. din U.R.S.S. in ziua de 18 aprilie 1958, „Pravda”, 19 aprilie 1958.

Hrușciov N. S. Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.

Hrușciov N. S. Pentru pace traică, in numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvîntare rostită in ziua de 9 iulie 1960 la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.

„Cu privire la școala elementară și medie” (Hotărîrea C.C. al P.C. (b) din U.R.S.S. din 5 septembrie 1931, in volumul „Directiunile P.C. (b) din U.R.S.S. și hotărîrile guvernului sovietic cu privire la învățămîntul public”, Culegere de documente pe anii 1917—1947, fasc. 1. Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1947, pag. 151—159.

„Cu privire la programele de învățămînt și la regimul din școala elementară și medie”. Hotărîrea C.C. al P.C. (b) din U.R.S.S. din 25 august 1932. Loc. cit., pag. 159—166.

„Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public in U.R.S.S.” Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.

„Legea cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public in U.R.S.S.”, Moscova, 1958.

„Cu privire la sarcinile propagandei de partid in condițiile actuale”, Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.

Materialele Congresului cadrelor didactice din R.S.F.S.R. „Ucitelskaia gazeta”, 7—14 iulie 1960.

CAPITOLUL AL III-LEA

MARXISM-LENINISMUL DESPRE DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A PERSONALITĂȚII

1. Ce înseamnă dezvoltarea multilaterală a personalității ?

Unul din țelurile comunismului este dezvoltarea multilaterală a oamenilor. Ideea dezvoltării multilaterale a personalității este expresia celui mai înalt umanism. Ideea dezvoltării multilaterale se caracterizează însă nu numai prin spiritul ei umanist. Ea este o idee comunistă legată de concepția comunistă despre lume și viață, de idealurile comuniste.

Problema destinului personalității — a poziției ei în societate, a libertății ei — s-a pus cu mult înaintea apariției comunismului științific ; ea a preocupat și mințile unor oameni, înaintași pentru vremea lor, care însă nici nu se gîndeau la comunism. În lupta împotriva restricțiilor de castă și a limitării personalității, gînditorii înaintași au proclamat necesitatea libertății personalității. Dar ei au înțeles îngust atât libertatea personalității cît și însăși natura personalității umane.

Problema personalității și a libertății ei s-a pus cu deosebită acuziție în perioada trecerii de la feudalism la capitalism. Gînditorii înaintași ai acestei epoci s-au ridicat cu ardoare pentru apărarea drepturilor personalității, împotriva jugului feudal, al bisericii și regilor. Cunoscutul filozof englez Bacon, părintele materialismului noii epoci, în lucrarea sa „Noul Organon“, a ridicat steagul luptei pentru știință. Luther a prins textul cu tezele protestante pe pereții bisericii din Wittenberg. Tițian a creat nemuritoarea Veneră, care, după remarca lui Heine, a reprezentat pentru papă o primejdie nu mai mică decît tezele lui Luther. Scolasticii i se opunea studierea realității, catolicismului — protestantismul, abso-

lulismului — liberalismul, privilegiilor de castă — libera concurență economică.

Despre ce fel de libertate era însă vorba atunci? Era vorba de libertatea de gândire, de libertatea cetățenească, de libertatea concurenței economice; era vorba despre om ca *intelect*, ca *cetățean* și ca *proprietar*. Cît privește pe cel ce muncește, grija față de el a rămas dincolo de granițele umanismului burghez.

Totuși, în mișcarea umanismului din epoca Renașterii s-a conturat și o asemenea înțelegere a libertății persoanei care exprima nevoile și năzuințele maselor celor ce muncesc. La Thomas Morus și Campanella, problema libertății personalității este nu numai problema libertății intelectuale, ci se extinde și asupra problemei soartei celor ce muncesc. Acești gânditori și mai tirziu, marii utopici Fourier, Owen examinează și dau o rezolvare, într-o variantă sau alta, problemei lichidării parazitismului, problemei obligației tuturor de a munci, a duratei zilei de muncă, a lichidării muncii salariate, a lichidării opoziției dintre sat și oraș, dintre munca fizică și cea intelectuală. În această privință comunismul științific are ca predecesor socialismul utopic. După cum se știe, comunismul științific a luat de la marii socialiști utopici francezi lozincă „de la fiecare după capacitate, fiecăruia după nevoi”, în care se exprimă grija pentru individ ca muncitor, ca producător și consumator. Spre deosebire de utopici, marxismul a pus toate aceste probleme pe o bază științifică.

Umanismul burghez, a cărui esență consta de fapt în tendința de a asigura libertatea inițiativei particulare și libertatea concurenței, a luat forma individualismului burghez. Înflăcăratul ideolog al burgheziei I. Bentham a proclamat principiul profitului personal drept criteriu unic al fericirii și unică normă a moralei. Societatea și interesul social au fost declarate de el o ficțiune, o născocire, iar drept unică realitate nu recunoștea decît individul cu interesele sale personale. Din acest punct de vedere libertatea persoanei a început să fie înțeleasă ca libertate față de societate și față de normele sociale; din umanismul burghez s-a exclus în fond orice conținut moral.

Umanismul comunist se sprijină pe o cu totul altă bază. Esența lui este expusă în următoarele cuvinte ale

„Manifestului Partidului Comunist“ : „Locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îi ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor“¹. Aici este exprimată ideea colectivismului, a ajutorului și sprijinului reciproc între membrii societății, fără de care nu pot exista nici un umanism autentic, nici libertatea individului. Căci „numai în cadrul colectivității individul capătă mijloacele care îi dau posibilitatea unei dezvoltări multilaterale a aptitudinilor sale ; prin urmare, numai în cadrul colectivității devine posibilă libertatea personală“².

Spre deosebire de umanismul burghez, nemijlocit legat de morala individualismului și egoismului, umanismul comunist este legat de colectivism și de concepția despre persoană ca purtătoare a unor înalte calități morale. *Dezvoltarea multilaterală a personalității înseamnă dezvoltarea tuturor capacităților ei creatoare și a talentelor ei, dezvoltarea omului ca lucrător, ca producător al bunurilor materiale și spirituale, ca activist pe lărm social, ca persoană morală și cultă, purtător al înaltelor valori etice și estetice, ca om cu variate trebuințe materiale și spirituale.*

Diviziunea muncii, în special despărțirea muncii fizice de munca intelectuală, deși a jucat un mare rol progresist în istorie, în același timp a dăunat dezvoltării armonioase atât a oamenilor ocupați cu munca fizică cât și a celor ocupați cu munca intelectuală. Dar ea a avut urmări deosebit de grele mai ales pentru oamenii muncii fizice, care în condițiile stăpînirii claselor exploatatoare au fost lipsiți de cultura spirituală. Chiar în condițiile societății capitaliste contemporane, în condițiile legăturilor tot mai strînse ale producției cu științele tehnice și științele naturii, muncitorii rămîn departe de știință, capacitățile lor intelectuale nu își găsesc aplicare. De aceea, condiția imediată și primul mare pas spre dezvoltarea multilaterală a individului o constituie îmbinarea în activitatea sa a muncii fizice cu munca intelectuală. Tocmai acest lucru este avut în vedere cînd se vorbește

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 408.

² K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 76.

despre ștergerea deosebirilor dintre aceste două aspecte ale muncii. Nici unul dintre aceste aspecte nu poate să dispară vreodată, căci și capul și mina sînt în fond organe ale muncii. Poate să dispară numai împărțirea oamenilor în grupe a căror ocupație permanentă și exclusivă o constituie unul sau altul din aspectele muncii. Ștergerea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală înseamnă în mod concret transformarea întregii munci din sfera producției materiale în muncă tehnică inginerească.

Dar aceasta este încă insuficient pentru dezvoltarea deplină a celui ce muncește. Aici ajungem la o latură importantă a problemei dezvoltării multilaterale a individului. Ea este exprimată în legea schimbării felului de muncă, relevată și fundamentată de către Marx în „Capitalul”, unde scrie : „...Natura marii industrii presupune deci *schimbarea felului de muncă*, fluiditatea funcțiunii, mobilitatea multilaterală a muncitorului, ...impune ca o chestiune de viață și de moarte necesitatea de a recunoaște alternanța felului de muncă și, deci, multilateralitatea cit mai completă a muncitorului... Ea impune ca o chestiune de viață și de moarte necesitatea.. de a înlocui pe individul parțial, simplu purtător al unei funcțiuni sociale de detaliu, cu individul dezvoltat în toate privințele, pentru care diferitele funcțiuni sociale sînt feluri de activitate care își iau locul unul altuia”¹. Marx numește această lege „legea generală a producției sociale”.

Aceeași teză este susținută și de Lenin. El arată că în viitor se va realiza „trecerea la desființarea diviziunii muncii între oameni, la educarea, instruirea și formarea unor oameni *dezvoltați sub toate aspectele și pregătiți sub toate aspectele, ca să știe să facă de toate*. Comunismul merge, trebuie să meargă și va ajunge la aceasta, dar numai după un lung șir de ani”².

Diviziunea muncii în muncă fizică și intelectuală, despre care a fost vorba pînă acum, este numai una din laturile acestei diviziuni. Mai departe avem de-a face cu alie diferite aspecte ale diviziunii muncii, legate de diviziunea sferelor producției sociale și chiar de diviziunea muncii spirituale.

¹ K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 498—499.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 33.

În sfera producției sociale se distinge diviziunea generală, particulară și individuală a muncii. Diviziunea generală a muncii este împărțirea ei între astfel de genuri de producție ca : agricultura, industria etc. ; diviziunea particulară corespunde diviziunii producției în specii și subspecii, ca de exemplu a industriei în industrie extractivă și prelucrătoare, a agriculturii în creșterea plantelor și creșterea animalelor etc. ; diviziunea individuală a muncii corespunde diviziunii pe profesii și specialități.

În sfera muncii spirituale diviziunea este exprimată în diferențierea științelor, înainte de toate în împărțirea lor în științe despre natură, despre societate și despre gândire, urmînd apoi diferențierile din interiorul acestor domenii ; la fel arta cu diferitele ei genuri. De toate acestea sînt legate nenumărate profesii și specialități.

La prima vedere ni se pare că profesiile și specialitățile există pentru că oamenii se deosebesc după anumite capacități și vocații. Lucrurile nu stau de loc așa. Chiar cunoscutul economist burghez Adam Smith a observat că „în realitate deosebirea dintre indivizi în privința capacităților naturale este mult mai puțin importantă decît ni se pare, și aceste predispoziții așa de diferite care disting, pe cît se pare, unul de altul pe oamenii diferitelor profesii, atunci cînd ei au atins maturitatea, constituie nu altă cauză cît consecința diviziunii muncii”. La aceasta trebuie să adăugăm că diferențierea profesiilor și specialităților capătă în societatea capitalistă forme monstruoase, în care un rol nefast îl joacă concurența.

Fărîmițarea muncii pe diferite profesii și specialități nu este un rezultat al autodezvoltării personalității. Dimpotrivă, omul devine o jertfă a acestei fărîmițări a muncii, forțindu-l să-și exercite în permanență numai una din capacități în dauna tuturor celorlalte. „Ceea ce caracterizează diviziunea muncii în sinul societății moderne — spune Marx — este faptul că ea dă naștere la specializare, la diferite profesii și totodată la idiotizarea profesională”¹. Consecințele dăunătoare ale diviziunii muncii au fost remarcate nu numai de clasicii marxismului. Herțen, de asemenea, în articolele „Diletantism în știință” și „Budism în știință”, luînd atitudine impo-

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 154.

triva celor care prind de ici de colo cite ceva din știință și de aceea nu știu nimic și plutesc la suprafață, a criticat în același timp cu asprime pe învățații inchiștiți, care păreau a spune : „Peniru ce îi trebuie chimistului Hamlet, fizicianului Don Juan, botanistului activitate socială, matematicianului istorie, astronomului arta?”. Pe astfel de învățați înguști Herțen îi numea jertfe ale diviziunii muncii.

Dar dacă în capitalism diviziunea muncii acționează asupra muncitorului în mod apăsător, îngustînd sfera activității sale, făcîndu-i munca monotonă, atrofiînd în el întreaga gamă de capacități care nu-și găsec aplicarea, este evident că dezvoltarea multilaterală a specialității în comunism presupune lichidarea atît a diviziunii muncii în muncă intelectuală și muncă fizică cît și desființarea țintuirii pe viață a omului de o anumită profesie sau specialitate. Aceasta, desigur, nu înseamnă că vor dispărea diferitele sfere ale muncii. „Că această *necesitate a repartiției* muncii sociale în proporții determinate nu poate fi nicidecum desființată printr-o *anumită formă* a producției sociale, ci își poate schimba doar *modul de manifestare*, este de la sine înțeles”¹.

Se pune totuși întrebarea : ce înseamnă pregătirea unor oameni dezvoltați multilateral, care să știe să facă totul ? Înseamnă oare aceasta că unul și același om va lucra și în industrie, și în agricultură, și în construcții, și în transport, și în domeniul diferitelor științe, și în toate formele artei ? Este oare de conceput un asemenea universalism, ajung pentru toate acestea forțele omenești ? Nu duce oare aceasta la diletantism, la superficialitate, ceea ce comportă mari primejdii pentru progresul științei și culturii ? Și în sfirșit, este oare în interesul individului o asemenea activitate diversă ? Să aibă oare dreptate Proudhon spunînd că „e de ajuns să faci în viață măcar o singură capodoperă, măcar o singură dată să te simți om” ?

În ceea ce privește participarea fiecărui membru al societății capabil de muncă la producerea atît a bunurilor materiale cît și a celor spirituale, este clar că această cumulare de funcții va deveni într-adevăr o regulă generală. Comunismul face necesară o asemenea

¹ K. Marx și F. Engels, Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 504.

organizare a producției în care, așa cum spune Engels, „nimeni nu va putea arunca în spinarea altuia partea sa de muncă productivă...”¹ Unirea muncii fizice cu cea intelectuală va permite dezvoltarea atât a forțelor fizice cât și a celor spirituale. O asemenea unire se poate înfăptui în diverse forme. De pe acum sîntem martori: faptului că oamenii care lucrează nemijlocit în producție participă la activități situate în afara sferei producției materiale: în artă, în știință, la conducerea statului.

În prezent mulți muncitori și colhoznici îmbină munca productivă cu învățătura în școlile serale și în institutele fără frecvență. În sfera științelor, de exemplu, un lăcătuș-sculier poate deveni tehnolog-sculier, constructor de scule, om de știință în acest domeniu. Acelasi lucru îl putem spune și despre alți specialiști. O mare dezvoltare a cunoscut în țara noastră mișcarea artiștilor amatori. Cu forțele lor, cercurile dramatice, ansamblurile vocale și instrumentale dau spectacole și concerte care confirmă realizările însemnate ale artei amatorilor, care nu rareori rivalizează cu arta profesioniștilor. În 1959 colectivele sindicale de artiști amatori au dat mai mult de 760 000 de spectacole și concerte.

A. N. Iar-Kravcenko, maestru emerit al artei, povestind despre expoziția artiștilor amatori de la Palatul cultural al Combinatului chimic Voskresensk, scrie: „Prin fața mea s-au perindat pinze și sculpturi ale lăcătușilor, modeliştilor, fierarilor, ale unor oameni care nicidecum nu și-au ales artele plastice drept activitate principală a vieții lor. Dar, în același timp, acestea sînt lucrări originale ale unor artiști care au personalitatea lor, stilul lor creator, sînt lucrări care pot participa la orice expoziție a unor profesioniști”.

Este adevărat că mișcarea artiștilor amatori nu s-a născut pentru prima dată în condițiile socialismului. Dar o asemenea manifestare *de masă* a talentelor poporului pe arena artei n-a fost și nu poate fi posibilă în alte condiții sociale, deoarece în nici o altă societate această mișcare nu se bucură de un asemenea sprijin material și moral cum îl are acolo unde poporul deține puterea și unde intelectualitatea, fiind cu adevărat a poporului,

¹ F. Engels: „Anti-Dühring”, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 326.

acordă un ajutor efectiv în dezvoltarea forțelor creatoare și a talentelor oamenilor din popor.

Dar cum se vor prezenta lucrurile în cadrul sferelor producției materiale și a celei spirituale? Va putea oare unul și același om să lucreze când în industrie, când în agricultură? Socialiștii utopici Fourier și Owen au proiectat o contopire a muncii din agricultură și industrie, și aceasta nu era o fantezie lipsită de temei, deși formele propuse de ei pentru îmbinarea acestor două aspecte ale muncii nu aveau o bază științifică. Ce îndoieli mai pot fi în privința realizării acestei idei într-o societate comunistă dezvoltată dacă munca în agricultură se transformă de pe acum într-o varietate a muncii industriale!

Mai departe. Dezvoltarea multilaterală a lucrătorului nu se reduce la unirea într-o singură persoană a muncii fizice și intelectuale, ci presupune *schimbarea muncii, mobilitatea funcțiilor*. Vedem de pe acum că multe profesii dispar și că îmbinarea profesiilor capătă o dezvoltare tot mai mare. Elaborind o nomenclatură unitară a profesiilor înrudite, Comitetul de stat pentru problemele muncii și salariilor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. a desființat fărămișarea inutilă a profesiilor și a unificat denumirea lor. Astfel, la toate profesiile și specialitățile generale (înrudite) din întreaga economie națională, cuprinzând 67,2% din toți muncitorii (după datele anului 1954), cele 2 888 de denumiri existente înainte au fost unificate în 314 denumiri (187 de profesii și 127 de specialități). Unificarea profesiilor și specialităților urmărește în construcția de mașini, de exemplu: 1) îndeplinirea de către un singur muncitor a întregului proces tehnologic de confecționare a unei piese; 2) folosirea muncitorului în munci îndeplinite atât manual cit și la mașini (sudare, turnare etc.); 3) înlăturarea muncii peste măsură de uniformă și monotonă; 4) înlăturarea diviziunii artificiale a funcțiilor de calcul, analiză și control. În brigăzile muncii comuniste, însușirea de diferite profesii legate de munca respectivei brigăzi devine chiar unul din angajamentele care stau la baza activității lor; membrii acestor brigăzi se străduiesc ca, înlocuindu-se reciproc, să asigure desfășurarea neîntreruptă a producției. În aceste începuturi se poate întrezări ceva foarte

important : semne ale viitorului, o expresie a tendinței de a învinge țintuirea de o anumită profesie.

Vorbind despre aceasta, nu se poate să nu vedem și perspectiva pe deplin reală a mobilității unor astfel de genuri ale muncii ingineresti cum sînt munca de proiectare, tehnologică și organizatorică și, de asemenea, a unor funcții cum sînt cele de calcul, de pregătire și de servire a lucrărilor, precum și înseși lucrările și funcțiile de control. Trebuie subliniat că drumul spre dezvoltarea multilaterală a omului trece prin însușirea profundă de către fiecare lucrător a profesiei sale, prin ridicarea calificării.

Așadar, cit privește sfera producției materiale, lucrările merg către ștergerea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, iar această muncă fizică și intelectuală reunită într-o singură persoană se va caracteriza prin înlăturarea muncii uniforme, prin mobilitatea funcțiilor.

Să vedem acum cum se prezintă lucrurile în sfera producției spirituale. Aici a ieși din cadrul organizării muncii pe ramuri nu numai că este posibil, ci și devine, datorită imensului progres al științei contemporane, o necesitate. În trecutul îndepărtat, cînd știința se afla la un nivel relativ inferior al dezvoltării sale, cunoștințele științifice nu erau diferențiate. Aceasta a determinat universalismul gînditorilor antici. Pe măsura dezvoltării științei a crescut diferențierea ei și, corespunzător, a crescut fărîmișarea pe ramuri. În asemenea condiții, încercările de a se păstra universalismul duceau inevitabil la diletantism. Dar dialectica dezvoltării științei este de așa natură încît progresul în continuare al științei, alături de creșterea diferențierii, care merge înainte și în zilele noastre, generează și tendința de unificare, de integrare a cunoștințelor. Multe idei și metode de cercetare se transpun cu succes dintr-un domeniu al științei în altul. Și aceasta înseamnă că succesele specialistului depind nu numai de profunzimea însușirii specialității sale, ci și de vastitatea cunoștințelor lui. Astfel apar pe o bază nouă cerințe tot mai mari în ceea ce privește multilateralitatea cunoștințelor.

Este însă realizabilă cunoașterea universală ? Îndoiala pe care o manifestă în această privință îi duce pe unii dintre învățații burghezi chiar la pesimism. Fizicianul

englez George Thomson, în cartea sa „Viitorul care poate fi prevăzut”, scrie : „Este absolut inevitabil că, pe măsura lărgirii cunoștințelor noastre, partea din aceste cunoștințe pe care e în stare să și-o însușească un om se va micșora. E cu totul posibil ca această situație să ridice o barieră în calea progresului științei, dar în această privință se pot face multe pentru a amâna ivirea acestei catastrofe”. El propune să se desfășoare o largă popularizare a diferitelor cunoștințe științifice și să se prevadă „curieri” speciali care să facă legătură între ramurile științei, atrăgând atenția oamenilor de știință asupra elementelor care permit stabilirea unor legături utile între aceste ramuri.

Nu este greu de observat că pesimismul autorului, care prevede încetarea progresului științei, este bazat pe reprezentările proprii concepției burgheze despre lume, cum că progresul științei ar fi opera unor persoane anumite. Izolarea oamenilor de știință, caracteristică pentru anarhică societate capitalistă nu este specifică oricărei societăți. Experiența U.R.S.S. a dovedit că dezvoltarea științei și a tehnicii se poate planifica și realiza prin gândire colectivă, prin eforturi colective, ceea ce deschide cel mai larg drum progresului științei. Și dacă, într-adevăr, un singur om nu este în stare să-și însușească întreaga bogăție a cunoștințelor omenești, acest lucru este însă pe deplin accesibil colectivului de oameni de știință.

Totodată nu trebuie să ne imaginăm lucrurile ca și cum schimbarea muncii, mobilitatea funcțiilor, ar putea duce la transformarea individului într-un fel de „atoateștiutor”, superficial și capricios, care se va perinda de la o muncă la alta, ocupându-se cu același succes de orice fel de muncă. Schimbarea muncii, mobilitatea funcțiilor, previne dezvoltarea unilaterală a uneia dintre capacitățile omului pe seama celorlalte.

Dezvoltarea multilaterală a tuturor forțelor și aptitudinilor omului nu înseamnă negarea înclinațiilor și nu-l scutește pe om de necesitatea de a depune eforturi deosebite pentru o mai profundă însușire a respectivei forme de activitate, pentru a realiza ceva valoros. În activitatea vitală a personalității pot și trebuie să se îmbine cunoștințele, pricepera și munca în diferite ramuri ale producției cu experiența mai dezvoltată și cunoștințe mai aprofundate dintr-un anumit domeniu. Aceasta înseamnă că

lucrătorul, manifestînd un interes deosebit pentru o activitate sau alta, nu se închide cu totul în cadrul ei, ci nutrește interese variate, care îl stimulează la o activitate multilaterală.

2. Construcția comunismului și crearea condițiilor materiale și culturale pentru dezvoltarea multilaterală a personalității

Spre deosebire de teoriile care se limitau numai la a proclama, într-un fel sau altul, idealul dezvoltării multilaterale a personalității, marxismul a dat acestui ideal o fundamentare științifică. Dezvoltarea multilaterală a personalității triumfă ca un rezultat necesar al istoriei umane, vorbind mai concret, ca o realizare a formațiunii sociale comuniste; și aceasta întrucît personalitatea umană este formată nu de mediul natural sau numai datorită unei influențe spirituale, ci, înainte de toate, pe baza modului de producție istoricește dat din care fac parte înșiși oamenii, ca un important element al forțelor de producție. Din forțele de producție fac parte, de asemenea, și uneltele de muncă. Omul își schimbă aspectul social în dependență de sistemul dat al uneltelor de muncă și de întregul ansamblu al relațiilor de producție. Deși sclavul, iobagul, proletarul împărtășesc aceeași soartă de exploatați, deoarece în sclavagism, feudalism și capitalism există aceeași bază a proprietății private, între ei există totuși deosebiri, care sînt determinate de nivelul diferit al dezvoltării uneltelor de muncă și de caracterul relațiilor de producție.

Această legitate se manifestă și mai departe. Modul de producție socialist devine baza formării unui nou tip de lucrător, care trebuie să se transforme într-o personalitate multilateral dezvoltată. Baza acestei dezvoltări o constituie eliberarea muncitorilor și țăranilor de exploatare economică și asuprire politică, întărirea economiei socialiste, a democrației socialiste, dezvoltarea culturii.

Pe baza socializării mijloacelor de producție au fost create în U.R.S.S. puternice forțe de producție, a fost înfăptuită revoluția culturală, au fost obținute mari cuceriri în domeniul științei și tehnicii, au fost instaurate și se dezvoltă noi relații sociale, a fost lichidată opoziția din-

tre oraș și sat și, de ascinenea, opoziția dintre munca fizică și cea intelectuală, s-a dezvoltat larg activitatea socială a maselor populare, crește bunăstarea lor materială și culturală. În dezvoltarea ascendentă a Uniunii Sovietice un rol imens l-au avut măsurile luate de P.C.U.S. în vederea unui avânt rapid al agriculturii, în vederea reorganizării S.M.T.-urilor, reorganizarea conducerii industriei și construcțiilor, dezvoltarea democrației socialiste.

Întreaga istorie a construcției socialiste este istoria dezvoltării continue a personalității, a creșterii activității în producție și pe tărîm politic, a lărgirii orizontului ei intelectual, a desăvîrșirii deprinderilor în muncă și a capacităților ei. Acum, cînd Uniunea Sovietică a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării ei, în perioada construcției desfășurate a societății comuniste, se deschid perspective și mai largi pentru dezvoltarea multilaterală a personalității fiecărui om.

Așa cum am mai spus, între baza tehnică-materială a fiecărui mod de producție și tipul de lucrător care-i este propriu există o legătură determinată. Pentru a stabili în mod concret această legătură în ceea ce privește forțele de producție ale comunismului, trebuie să ne dăm seama ce anume formează specificul, elementul deosebit, al bazei tehnice-materiale a comunismului, în ce constă deosebirea ei calitativă față de baza tehnică a capitalismului. Ce anume aduce nou baza tehnică a comunismului ?

Cele mai importante direcții ale progresului tehnic în etapa actuală le constituie mecanizarea complexă și automatizarea, electrificarea și chimizarea producției. Baza progresului tehnic o constituie electrificarea. Faza superioară a societății comuniste presupune electrificarea totală și multilaterală a economiei naționale. De aceea una din sarcinile perioadei construcției desfășurate a societății comuniste este îndeplinirea electrificării complete. Electrificarea este necesară pentru mecanizarea proceselor de muncă grea sau care necesită un volum mare de muncă, precum și pentru automatizarea producției.

Dezvoltarea producției contemporane privită numai din punctul de vedere al condițiilor materiale presupune existența unor materiale, a energiei și a mașinilor. Este lipsit de sens a întreba care din aceste componente este mai necesar, întrucît absența oricăruia din ele face pro-

ducția imposibilă. Toate aceste elemente se condiționează reciproc și sînt legate între ele. De dezvoltarea construcțiilor de mașini și a energeticii depinde, de exemplu, gradul de mecanizare și automatizare ; pe de altă parte, folosirea de noi izvoare de energie este legată de punerea în funcțiune a unor noi mașini. Totuși constatarea acestei legături reciproce nu dă încă răspuns la întrebarea : care este elementul calitativ nou în viitoarea bază tehnică a producției sociale ?

Există de mult o teorie conform căreia epocile istorice se deosebesc după principalul material folosit în producție. Se găsec și în timpul nostru adepți ai acestui punct de vedere. Ne putem referi la amintitul G. Thomson. „Este de mult un obicei al arheologilor — scrie el — să caracterizeze civilizațiile în raport cu principalele materiale folosite de aceste civilizații ; de aici au venit denumirile ca «epocă pietrei», «epoca bronzului» etc. Aceste denumiri sînt nu numai comode, dar reflectă și starea reală a lucrurilor...”

O asemenea periodizare a istoriei nu este științifică. Conform acestui punct de vedere, între baza tehnică, să spunem, a feudalismului și capitalismului nu-i nici o diferență, pentru că pe ambele le putem încadra în „epoca fierului”.

Așadar, felul materialului din care sînt construite unellele nu poate fi pus la baza diferențierii epocilor istorice.

Nu pot fi puse la baza unei astfel de diferențieri nici felurile de energie utilizate. Astfel, dacă vrem să explicăm ce este caracteristic pentru baza tehnică a capitalismului, vedem că, deși o anumită însemnătate a revenit utilizării de noi surse de energie, nu acesta a constituit elementul principal în revoluția industrială din secolul al XVIII-lea. Această revoluție se caracterizează și prin mecanizarea producției textile, și prin perfecționarea mașinii cu abur, și prin înlocuirea în metalurgie a combustibilului de lemn cu cărbunele de piatră etc. Dar elementul principal a constat în mecanizarea producției textile : mașina de tors a deschis o nouă eră tehnică, întrucît crearea ei a însemnat o revoluție constînd în apariția mașinii-unealtă destinată producției. Nu mașina cu abur a determinat revoluția industrială, ci, dimpotrivă, crearea mașinilor de muncă a condiționat revoluția în domeniul

mașinii cu abur. Introducerea mașinilor-unelte a însemnat că instrumentul de muncă (de exemplu, acul croitorului) a fost scos din mâna lucrătorului și integrat corpului mașinii. Aceasta a și dus la schimbarea tipului de lucrător și a caracterului muncii sale. Acesta este punctul de plecare al revoluției industriale care marchează apariția modului de producție capitalist.

La întrebarea ce aduce principial nou baza tehnică a comunismului trebuie să determinăm ce anume din totalitatea condițiilor tehnice-materiale stă la baza formării lucrătorului de tip nou, a lucrătorului multilateral dezvoltat. O asemenea condiție este *automatizarea întregii producții sociale*. N. S. Hrușciov, în raportul său la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S., spunea : „În societatea socialistă automatizarea are nu numai o importanță economică, ci și o mare importanță socială. În condițiile automatizării se schimbă radical caracterul muncii, crește nivelul cultural și tehnic al muncitorilor, se crează condițiile pentru lichidarea deosebirilor dintre munca intelectuală și cea fizică”¹. Esența automatizării producției constă în utilizarea de aparate, dispozitive, mașini care permit să se efectueze procesele de producție fără participarea nemijlocită a omului, ci numai sub controlul lui. În cazul unui înalt nivel de automatizare, personalului de deservire îi va reveni numai conducerea tehnică-inginească generală a procesului de producție : reglarea lui, determinarea regimului tehnic și controlul cu ajutorul unor aparate și dispozitive speciale. În asemenea condiții devine insuficientă simpla „adaptare” tehnică, bazată doar pe cunoașterea empirică generală a mecanismului. Muncitorului i se cere să cunoască *bazele științifice* ale producției și aceasta înseamnă că în condițiile automatizării totale și depline toți muncitorii ocupați în sfera producției materiale vor trebui să stăpânească *cunoștințele tehnice-inginerești*. Prin urmare *va avea loc ștergerea deosebirilor esențiale dintre oamenii muncii fizice și oamenii muncii intelectuale*.

Totuși, pentru realizarea automatizării totale și depline nu sînt suficiente numai premise științifice și tehnice. Sînt necesare și anumite condiții sociale, fără de care

¹ N. S. Hrușciov : „Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economice naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965”, Editura politică, 1959, pag. 35.

automatizarea completă nu poate fi realizată. Producția capitalistă poate realiza numai o automatizare parțială. În domeniul automatizării țările capitaliste cele mai dezvoltate s-ar putea chiar să se găsească un anumit timp înaintea țărilor socialiste. Dar producția capitalistă, prin natura ei, este incompatibilă cu un sistem pe deplin automatizat de producție *pe scara întregii societăți*. Aceasta este împiedicată de proprietatea particulară asupra mijloacelor de producție, de crizele de supraproducție, de concurență, șomaj. Automatizarea totală și deplină este posibilă numai în societatea comunistă, întrucât aceasta este bazată pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, nu cunoaște crize de supraproducție, concurență, șomaj și întrucât producția se desfășoară în scopul satisfacerii necesităților tuturor membrilor societății.

Și astfel, însuși mersul dezvoltării tehnicii contemporane, în condițiile relațiilor de producție socialiste, ducе cu necesitate la lichidarea deosebirilor dintre munca fizică și cea intelectuală, la crearea bazei pentru dezvoltarea multilaterală a lucrătorului.

Se înțelege că automatizarea ca atare nu șterge deosebiri esențiale dintre aceste două aspecte ale muncii. Ea creează numai posibilitatea ștergerii acestei deosebiri, posibilitate care trebuie realizată. Iar a o realiza înseamnă a ridica la înălțimea corespunzătoare nivelul cultural tehnic al lucrătorilor. Aceasta cere ca masele populare să dobândească cultura pe care o oferă școala superioară, să aibă cunoștințe de înalt nivel. Înseamnă că nu este suficientă numai revoluția tehnică produsă de dezvoltarea automatizării, ci că se cere și adâncirea revoluției culturale.

Capitalismul nu este în stare să creeze un lucrător dezvoltat multilateral. El nu poate s-o facă nu numai pentru că nu este capabil să realizeze automatizarea totală și deplină despre care am vorbit, dar și pentru că democratizarea învățămîntului superior este în contradicție cu însăși esența capitalismului. Revoluția culturală, fără care nu se poate concepe dezvoltarea multilaterală a oamenilor, face parte integrantă din revoluția socialistă și este una din legile generale ale trecerii de la capitalism la comunism. Revoluția culturală are drept scop să facă din toți membrii societății oameni culți. Aceasta e

demonstrează experiența Uniunii Sovietice. Despre dezvoltarea uriașă a învățămîntului superior în U.R.S.S. ne vorbesc următoarele date: populația Angliei, R.F.G., Franței și Italiei, la un loc, este egală cu numărul populației U.R.S.S., dar numărul studenților din aceste țări este de 4 ori mai mic decît în U.R.S.S. În U.R.S.S. absolvă școala superioară de 3 ori mai mulți ingineri decît în S.U.A.

Deci progresul tehnic, care duce în societatea socialistă la realizarea automatizării depline, și revoluția culturală, orientată spre obținerea unei pregătiri superioare de către toți membrii societății, creează în ansamblu condiții necesare și suficiente pentru lichidarea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală.

Totuși, după cum s-a spus, dezvoltarea multilaterală a personalității înseamnă nu numai ștergerea granițelor dintre munca fizică și cea intelectuală. Ea presupune și imbinarea activității în domeniul producției materiale cu activitatea de creație spirituală și de asemenea cu activitatea socială.

Activitatea obștească, care este una din componentele dezvoltării multilaterale a personalității, de asemenea, nu vine din senin, ci presupune pentru dezvoltarea ei anumite condiții sociale și organizatorice.

Condițiile sociale necesare pentru dezvoltarea omului ca activist social se creează încă din primele zile de după victoria revoluției socialiste, cînd, răsturnînd dominația claselor exploatoare, clasa muncitoare ia în mîinile sale conducerea politică a societății. Din acel moment începe epoca trezirii și antrenării celor mai largi mase de oameni la participarea activă la treburile statului, ale societății. Fostii „supuși” ai statului devin cetățeni liberi și încep să se identifice cu interesele statului, cu destinul și preocupările lui.

Clasa muncitoare, devenind clasă conducătoare în stat, trebuie să dea viață unor forme organizatorice care să favorizeze în cea mai mare măsură activitatea și dezvoltarea inițiativei maselor și a fiecărui om al muncii în parte. Care vor fi în viitor formele organizatorice ale autoadministrării comuniste este greu de spus acum. Dar este neîndoielnic că ele se vor dezvolta prin desăvîrșirea permanentă a formelor de organizare ale democrației socialiste. Acest lucru este demonstrat și de faptul că, o

dată cu construcția societății comuniste, se lărgeste și se adâncește tot mai mult inițiativa maselor, sprijinită de formele corespunzătoare de organizare. În ultimii ani, din inițiativa Comitetului Central al P.C.U.S. s-a dezvoltat o formă nouă de participare a poporului la rezolvarea treburilor statului: consfăturile muncitorilor, țăranilor și intelectualilor pentru discutarea unor probleme actuale legate de construcția economică și culturală. Consfăturile unionale, republicane și regionale ale muncitorilor, colhoznicilor, ale oamenilor de știință, ale specialiștilor privind probleme ale agriculturii, industriei și progresului tehnic, construcțiilor, transportului și comerțului nu numai că contribuie la obținerea de noi succese în construcția socialistă, dar constituie și o școală de educație pe tărîmul activității sociale. În această privință trebuie relevate plenarele C.C. al P.C.U.S. la care fruntași din industrie și agricultură au relatat despre realizările și planurile lor, care influențează asupra mersului treburilor obștești în Țara sovietică.

Continua dezvoltare a democratismului socialist își găsește expresie în activitatea muncii Sovietelor de deputați ai celor ce muncesc, în legarea tot mai strînsă a activității lor de necesitățile regiunii, orașului, raionului, satului, în dezvoltarea permanentă a democratismului în munca lor.

Un pas hotărît în pregătirea condițiilor pentru transformarea statului socialist în autoadministrare comunistă este trecerea unor funcții ale statului asupra organizațiilor obștești.

Toate acestea reprezintă procese a căror tendință este atragerea tuturor oamenilor muncii la o vie activitate obștească și formarea lor ca militanți activi pe tărîm social.

Preocupările pentru știință, artă și activitate obștească cer *timp liber* în afară de munca în sfera producției materiale. Încă marii socialiști utopici au preconizat scurtarea zilei de muncă în viiioarea societate. În „Utopia” de Morus, ea esie de 6 ore, iar în „Celatea soarelui” de Campanella — de numai 3 ore. Fără îndoială, Campanella a fost mai aproape de adevăr.

În 1914, cînd ziua de muncă în uzinele și fabricile din majoritatea țărilor capitaliste era de 12 ore, V. I. Lenin scria : „Marea producție, mașinile, căile ferate, telefonul

— toate acestea oferă mii de posibilități pentru a face ca timpul de lucru al muncitorilor organizați să fie de patru ori mai mic...¹” Perspectiva marii dezvoltări a automatizării deschide uriașe posibilități pentru scurtarea zilei de muncă. De pe acum liniile automate permit mărirea productivității muncii de peste 10 ori. Nu mai rămâne deci nici o îndoială asupra valabilității ipotezei cu privire la ziua de muncă de 3—4 ore și, posibil, chiar de o durată mai mică. Partidul comunist și Statul sovietic preconizează ca în anii septenalului ziua de muncă să devină de 6 ore, iar în ramurile cu muncă mai grea, de 5 ore.

Eliberarea unei părți din timpul investit în producția mijloacelor de existență deschide largi posibilități pentru o activitate creatoare în știință și artă.

Pină acum a fost vorba de dezvoltarea omului ca lucrător. În ceea ce privește dezvoltarea nevoilor omului și satisfacerea lor, trebuie să observăm că socialiștii utopici, de exemplu Thomas Morus, au limitat trebuințele oamenilor și au propus numai satisfacerea celor mai elementare, pe cînd comunismul științific are o privire mai largă asupra caracterului nevoilor omului. Comunismul științific are ca scop să creeze cel mai înalt nivel de viață materială și spirituală pentru cei ce muncesc, să asigure toate condițiile care duc la înfrumusețarea vieții omului, la bunăstare și cultură. În același timp, comunismul științific este un adversar hotărît al luxului extravagant și al capriciilor ce caracterizează „nevoile” claselor exploatoare, mai ales în perioada decăderii și degenerării lor. Atunci cînd este vorba de dezvoltarea nevoilor omului avem în vedere dezvoltarea unor trebuințe și gusturi nedeterminate și demne de existența umană. În cursul construirii societății comuniste se formează nevoile și gusturile unui om cult și se creează condițiile pentru deplină lor satisfacere.

3. Rolul învățămîntului și educației în formarea unui om multilateral dezvoltat

Pentru formarea unui om multilateral dezvoltat sînt necesare nu numai anumite premise materiale, sociale și organizatorice, ci și o instruire și o educare întel-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 148.

lectuală, de muncă, fizică, morală și estetică corespunzătoare. Acestea determină rolul uriaș al școlii în pregătirea unui om multilateral dezvoltat.

Dezvoltarea multilaterală a personalității înseamnă înainte de toate imbinarea în aceeași persoană a muncii fizice și a muncii intelectuale, iar aceasta necesită imbinarea instrucțiunii a învățămîntului cu munca productivă. O asemenea imbinare este necesară și din punctul de vedere al sarcinilor educative (întrucît educația ruptă de munca productivă nu este în stare să asigure formarea unui om al muncii multilateral dezvoltat) și din punctul de vedere al sarcinilor producției (întrucît în condițiile înaltului progres tehnic în socialism, oamenii muncii devin lucrători de nivel tehnic-îngineresc).

Ideea imbinării învățămîntului cu munca productivă a fost enunțată încă de marii socialiști utopici. Fondatorii comunismului științific au îmbogățit-o cu o înțelegere mai profundă și mai concretă a caracterului și orientării învățămîntului, aceasta fiind în legătură cu legea schimbării muncii, a mobilității funcțiilor, descoperită de Marx. De această lege sint strîns legate ideile lui Marx, Engels și Lenin despre învățămîntul politehnic. Conținutul învățămîntului politehnic constă, după Marx, în aceea că el „face cunoscute principiile de bază ale tuturor proceselor de producție...”¹

Lenin de asemenea consideră că învățămîntul politehnic trebuie să se ocupe în teorie și în practică de toate ramurile principale ale producției, să includă noțiunile fundamentale despre electricitate, despre aplicarea electricității în industrie. Cu acest prilej creatorii comunismului științific au subliniat că învățămîntul politehnic, legat de munca productivă, este nu numai unul din mijloacele pentru sporirea producției sociale, dar și „singura metodă pentru formarea unor oameni dezvoltați din toate punctele de vedere”².

Învățămîntul politehnic trebuie să se sprijine pe o largă bază de cultură generală, pe însușirea de cunoștințe sistematice în domeniul științei — al fizicii, chimiei, matematicii, biologiei, al științelor sociale. De asemenea, instruirea prin muncă nu poate fi redusă la activitățile

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 16, ed. rusă, pag. 193.

² K. Marx: „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 495.

de clasă și laborator, ci trebuie să se desfășoare cu precădere în afara școlii — în uzine, fabrici, pe ogoarele colhozurilor și sovhozurilor. Unei asemenea îmbinări a învățămîntului cu munca productivă îi corespunde legea adoptată în U.R.S.S., în 1958, cu privire la reforma sistemului învățămîntului public, lege care promovează imbinarea muncii în producția materială cu o largă instruire politehnică, în domeniul științelor naturii și al științelor umanistice. Sistemul învățămîntului de zi, fără frecvență și seral prevăzut de lege permite să se întrevadă o nemaiîntîlnită amploare a participării celor mai largi mase ale tineretului la însușirea unor cunoștințe superioare și înseamnă un mare pas înainte pe calea ștergerii deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, pe calea dezvoltării multilaterale a constructorilor comunismului.

După cum s-a arătat, latura fizică a muncii nu va dispărea niciodată. Totuși, datorită progresului tehnic, munca fizică grea va fi eliminată pe deplin, iar pe măsura automatizării producției vor fi înlocuite cu mașini chiar și muncile manuale mai ușoare. Evident că această ușurare progresivă a muncii fizice va face munca atît de simplă și ușoară, că ea va fi insuficientă pentru dezvoltarea fizică corespunzătoare a omului. De aceea, pentru obținerea desăvîrșirii fizice vor căpăta o mare importanță cultura fizică și sportul. Fondatorii comunismului științific au arătat în mod direct că pentru formarea de oameni dezvoltați multilateral este necesară imbinarea muncii productive cu învățămîntul și gimnastica.

Învățămîntul și educația prin muncă trebuie să dea nu numai cunoștințe și deprinderi necesare pentru desfășurarea cu succes a muncii în producție, dar să și dezvolte dragostea de muncă. În prezent, în perioada construcției desfășurate a societății comuniste, se pune deja problema pregătirii oamenilor pentru munca depusă de bunăvoie, după capacități.

Este cunoscută teza comunismului științific despre societatea viitoare, fără clase, în care munca va înceta să fie numai condiția vieții, ci va deveni prima necesitate a vieții. Ce înseamnă această teză? Înseamnă ea oare că munca va deveni o necesitate naturală, cum sînt mîncarea și somnul, adică oamenii vor lucra pur și simplu pentru că este plictisitor să nu faci nimic de dimineața pînă

seara ? Nu incapa îndoială că organismul uman va trebui să-și cheltuiască forțele și energia, va trebui de asemenea să și le refacă. Dar aici nu este vorba doar de o simplă cheltuială de forțe. De plictiseala trîndăviei poți să te refugiezi și în zgomotul obositor al unor amuzamente deșarte. Aici este vorba de muncă, de faptul că omul își va consacra forțele societății și aceasta în întreaga măsură a capacităților sale. Munca este neîndoielnic o necesitate a organismului sănătos, o condiție necesară a dezvoltării forțelor fizice și spirituale ale omului. Totuși recunoașterea de către individ a acestei necesități ca răspunzînd intereselor sale proprii depinde de condițiile sociale.

Este necesar să ne îndreptăm atenția asupra unei păreri larg răspîndite, dar greșite. Se spune, și pe bună dreptate, că în condițiile comunismului deplin nu va mai exista cointeresarea materială personală a oamenilor în muncă, întrucît vor primi din partea societății nu după muncă, ci după nevoi. Dar nu-i suficient să spui numai atât. Pentru membrii societății comuniste va exista totdeauna o cointeresare materială în muncă, în rezultatele muncii. Oamenii vor trebui să producă întotdeauna bunuri materiale ca să trăiască. Fondatorii comunismului științific nu considerau că munca în societatea viitoare va înceta întru totul să fie mijloc de existență. Ei au susținut că în comunism munca va înceta să fie *numai* mijloc de existență. „După cum sălbaticul — scria Marx — trebuie să lupte cu natura pentru a-și satisface nevoile, pentru a-și conserva și reproduce viața, așa trebuie să lupte și omul civilizat, și aceasta în toate formele sociale, în toate modurile de producție posibile”¹.

Prin urmare, în societate vor exista totdeauna interese materiale, dar interesele materiale ale societății vor fi interesele fiecăruia dintre membrii ei. În condițiile comunismului deplin nu va exista o cointeresare materială personală, constînd în faptul că preocuparea lucrătorului de a spori roadele muncii sale este legată de necesitatea satisfacerii nevoilor personale. Va exista însă o cointeresare materială a fiecărui membru al societății în sporirea roadelor muncii, care revin, după cuvintele lui

¹ K. Marx, „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 772.

Lenin, nu numai personal celor care muncesc sau „celor care le sint apropiați”, ci și „celor îndepărtați”, adică întregii societăți. Munca depusă de fiecare după capacități va deveni principala normă a conviețuirii sociale, pe care oamenii o vor respecta de bună voie. Transformarea muncii în primă necesitate vitală apare ca rezultat al dezvoltării ideologice și morale a oamenilor, preocuparea pentru interesul social devenind la ei la fel de naturală și obișnuită după cum este în vremea noastră grija pentru interesele personale.

O asemenea dezvoltare ideologică și morală poate fi caracterizată în oarecare măsură ca o reînnoire a omului. Dușmanii comunismului nu cred în aceasta. Ei afirmă : dacă oamenii vor primi după nevoile lor, atunci ei nu vor mai dovedi interes pentru muncă ; de aceea va fi nevoie ori să fie siliți să muncească, ori să se facă drumul înapoi, adică să se restabilească cointeresarea materială personală. Dar aceste afirmații sint complet neintemeiate. Procesul maturizării ideologice și morale a oamenilor noi se și desfășoară în toate țările în care se construiește societatea comunistă. Și aceasta este întru totul de înțeles.

Devotamentul pentru idee și fidelitatea față de îndatoririle morale are în istoria popoarelor tradiții vechi. Aceste tradiții se educă în lupta de clasă a maselor exploatare, în lupta națiunilor pentru independența lor. Istoria popoarelor cunoaște eroismul revoluționar, eroismul patriotic. Dar ceea ce nu cunoaște întreaga istorie scrisă pînă la socialism este eroismul în muncă al maselor, întrucît în toate formațiunile antagoniste munca era nu numai exploatată fără milă, dar și disprețuită de clasele dominante, și împreună cu ele de religie și biserică. De aceea V. I. Lenin a dat o atît de înaltă apreciere primelor subotnice comuniste, întrevăzînd, în mod genial, în acestea începutul unei ere noi în istoria muncii, începutul formării unei atitudini noi, comuniste, față de muncă.

Mișcarea actuală a colectivelor și fruntașilor muncii comuniste a ridicat ideea subotnicelor comuniste la o nouă treaptă. Inițiativa Valentinei Gaganova și a celor care au urmat-o este o pildă de slujire dezinteresată a cauzei comune. Una din caracteristicile specifice brigă-

zilor muncii comuniste este însușirea de către membrii brigăzii a unui șir de profesii. Îmbinarea profesiilor exprimă de asemenea grija pentru cauza comună : astfel cauza comună este asigurată în cazul unor întâmplări neprevăzute (de exemplu, neprezentarea la muncă a unui membru al brigăzii dintr-o cauză oarecare etc.). Fapte ca transmiterea fără plată a experienței în producție, într-ajutorarea tovărășească în muncă nu vin în sprijinul celor care și-au exprimat neîncrederea în posibilitatea muncii depuse de bunăvoie în folosul societății. Dacă oamenii sînt capabili de așa ceva cînd nivelul lor de viață mai depinde încă nemijlocit de eforturile lor personale în muncă, cu alît mai mult nu trebuie să ne îndoim de oamenii care se vor folosi din abundență de toate bunurile societății, care își vor satisface pe deplin toate necesitățile lor.

Însemnătatea eroismului în masă constă nu numai în contribuția la creșterea productivității muncii. El are o mare însemnătate și ca armă spirituală în lupta pentru comunism, împotriva dușmanilor lui ; eroismul în muncă apără pozițiile ideologice ale comunismului, lovind în dușman cu arma cea mai distrugătoare, cu forța acțiunii practice. Aceasta este încă o dovadă a justeței teoriei comunismului științific, a tezei sale despre faptul că munca generală depusă de bunăvoie pentru binele tuturor va deveni neapărat și pe deplin realitate în faza superioară a societății comuniste.

Mișcarea brigăzilor și udarnicilor muncii comuniste dovedește în mod grăitor uriașa forță a educației bazate pe idei și exemple înaintate.

Educarea atitudinii comuniste față de muncă este lucrul principal în întreaga noastră activitate de educație socială. De aici decurge o sarcină deosebit de mare a școlii. Școala poate s-o îndeplinească cu succes numai prin îmbinarea învățaturii cu munca productivă. Dragostea de muncă poate să prindă rădăcini adînci și trănice dacă ea stă la baza educației încă din anii copilăriei și tinereții. Îmbinarea învățaturii cu munca elevilor în brigăzi de producție, în ateliere școlare, în întreprinderi, în colhozuri și sovhozuri educă dragostea de muncă și conștiința datoriei sociale.

Lumea morală a constructorului comunismului nu se reduce doar la sfera moralei muncii. Morala comunistă se caracterizează și prin norme și cerințe superioare în altitudine față de patrie, în relațiile dintre popoare, în sfera moralei de zi cu zi etc.

O direcție deosebit de importantă în munca educativă a școlii este formarea la elevi a conștiinței și sentimentului patriotismului socialist și internaționalismului proletar. A educa elevii în spiritul patriotismului socialist înseamnă să-i educi ca luptători destoinici pentru interesele patriei. Patriotismul socialist încurajează munca însuflețită, cheamă la fapte de eroism în muncă, se află în slujba cauzei construirii societății comuniste. Fiind o armă a construcției comunismului și a apărării cuceririlor ei de atentatele dușmanilor, patriotismul socialist este legat nemijlocit de internaționalismul proletar. Este foarte important ca în munca de educație această legătură să fie înțeleasă în toată profunzimea ei. Uneori această legătură se înțelege așa : dacă oamenii, determinați de conștiință și de sentimentul patriotismului socialist, sporesc realizările construcției comunismului în țara lor, atunci, implicit, slujesc cu succes cauza comunismului mondial, cauza celor ce muncesc din toate țările, întrucât interesele naționale coincid aici cu interesele internaționale. Acesta este un raționament just, dar insuficient pentru înțelegerea internaționalismului proletar. Se înțelege că succesele construcției socialiste în fiecare țară sînt, în mod obiectiv, în folosul mișcării comuniste mondiale. Dar pentru destinul internaționalismului proletar este insuficient acest aspect obiectiv, și de aceea este necesar ca constructorii comunismului să slujească cauza internaționalismului proletar în mod subiectiv, conștient, avînd o țintă clară în față.

Ideologia internaționalismului proletar este ideologia prieteniei și frăției popoarelor, a stimei reciproce, a simpatiei și sprijinului reciproc. Sentimentul internaționalismului proletar este inseparabil de lupta hotărîtă împotriva rămășițelor naționaliste.

În Uniunea Sovietică există și se întărește mereu prietenia popoarelor. Aceasta nu înseamnă însă că, în acest domeniu, în fața școlii nu ar mai exista sarcini educative.

Rămășițele naționaliste, fiind cele mai persistente și dăunătoare, continuă să otrăvească conștiința unor membri ai societății. Uneori, sprijinite și de rămășițe ale concepției religioase, ele pot, prin intermediul familiei sau pe alte căi, să influențeze psihologia tinerei generații dacă școala nu va supraveghea cu vigilență educarea elevilor în spiritul ideologiei leniniste, a prieteniei popoarelor. La elevii de diferite naționalități trebuie educat sentimentul respectului și al simpatiei reciproce. Conștiința acestei mari sarcini educative este clar exprimată în următoarele cuvinte ale Apelului adresat de Congresul învățătorilor din întreaga Rusie către învățătorii din toate țările: „Ne vom strădui ca cei educați de noi să știe să trăiască în pace, să se respecte unul pe altul, indiferent de deosebiri de limbă, rasă sau apartenență națională. Datoria noastră sacră este să inoculăm tinerei generații înalte principii morale, să-i educăm în spiritul umanismului, în spiritul prieteniei sincere între popoare”.

Educația morală este menită să înrădăcineze în conștiința și comportarea tineretului nu numai cele mai înalte norme morale—dragoste de muncă, colectivism, devotament față de popor, dragoste activă față de patrie, internaționalism proletar și sentimentul prieteniei între popoare —, dar și cele mai elementare norme de conviețuire socială. O atenție insuficientă dată educării elevilor în ceea ce privește comportarea în viața de toate zilele, în familie este una din cauzele manifestărilor de grosolanie, de lipsă de respect față de oamenii în vîrstă înțelnite uneori la adolescenți și tineri.

Educarea unei comportări de înalt nivel în viața de toate zilele și în relațiile de la om la om presupune o atenție specială și eforturi mari chiar din fragedă copilărie. Unii consideră că educația morală trebuie făcută în așa fel încît fiecare normă de comportare să fie înțeleasă și însușită de elev astfel încît el să-și dea seama întru totul de ce trebuie să se comporte așa și nu altfel. Se înțelege că o disciplină profund ancorată în conștiință este mai trainică, mai eficace. Dar și acest adevăr nu trebuie exagerat cînd e vorba de norme de conviețuire socială general recunoscute. Aceste norme trebuie să fie însușite în mod obligatoriu și indiscutabil încă de la primele trepte ale educației școlare.

De educația morală este strins legată educația estetică. Aceasta decurge din unitatea eticii și esteticii în raport cu realitatea, din unitatea principiilor etice și estetice ale vieții sociale. Aici impresiile morale și impresiile estetice se completează reciproc. Un exemplu de eroism în muncă, o faptă patriotică etc. sînt în stare să determine și aprobare morală și emoție estetică. De aici decurge una din sarcinile cele mai importante ale educației estetice în școală — să dezvolte la elevi percepția estetică a mărețului tablou al construcției societății noi și, de asemenea, să contribuie la formarea unor activi și entuziaști luptători pentru comunism.

Sarcina pregătirii de constructori multilateral dezvoltăți ai societății comuniste leagă într-un singur tot învățămîntul și educația din școală, imprimînd întregii munci școlare un țel bine determinat, o perspectivă clară.

Bibliografie

- Marx K.*, Articolul de fond din „Kölnische Zeitung”, nr. 179.
Marx K. și Engels F., Opere, vol. 1, E.S.P.L.P. 1957, pag. 95—115.
Marx K. Salariul. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 593—616.
Marx K. Instrucțiuni în diferite probleme pentru delegații din Consiliul Central Provizoriu. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 16, ediția rusă, pag. 194—203.
Engels F. Situația clasei muncitoare din Anglia. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 2, E.S.P.L.P. 1958, pag. 239—533.
Lenin V. I. Cîteva perle din proiectele utopice ale narodnicilor, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 465—498.
Lenin V. I. Proiect de program al P.C. (b) din Rusia, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 79—122.
Lenin V. I. Sarcinile Uniunii Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
Lenin V. I. Pagini din jurnal, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 455—460.
Lenin V. I. Despre cooperatie, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 461—469.
Lenin V. I. Despre revoluția noastră, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 470—475.
Lenin V. I. Despre învățămîntul politehnic. Observații în legătură cu tezele Nadejdei Konstantinovna. În volumul „Lenin despre învățămîntul public”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1957, pag. 365—366.

- Hrușciov N. S.* Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.
- Hrușciov N. S.* Pentru pace trainică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvîntare rostită în ziua de 9 iulie 1960 la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- „Culegere de dispoziții cu privire la școală”. Editura Academiei de Științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1952, pag. 59—67.
- Kalinin M. I.* Fiți oameni multilateral dezvoltați. În volumul M. I. Kalinin „Despre educația comunistă”.
- „Materialele Plenarei din iunie 1959 a C.C. al P.C.U.S.” Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- „Materialele Congresului cadrelor didactice din R.S.F.S.R.” „Učitel'skaia Gazeta”, 10—14 iulie 1960.
- Krupskaia N. K.* Opere pedagogice alese, Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1957, pag. 239—243, 247—252, 370—373, 383—388, 389—402, 446—448, 518, 521.
- Makarenko A. S.* Scopul educației, Opere, vol. 5, Editura Academiei de Științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1951, pag. 325—337.

CAPITOLUL AL IV-LEA

INSUȘIREA BAZELOR ȘTIINȚELOR ȘI EDUCAREA APTITUDINILOR INTELLECTUALE LA ELEVI

1. Rolul învățămîntului de cultură generală în procesul dezvoltării multilaterale a omului

Însușirea cunoștințelor științifice de bază, dezvoltarea capacității de cunoaștere și formarea concepției științifice despre lume constituie conținutul procesului de formare a culturii generale a elevilor, parte deosebit de importantă a educației comuniste.

În societatea socialistă, învățămîntul de cultură generală este strins legat de învățămîntul politehnic, iar în clasele superioare, și de pregătirea profesională a elevilor. Unică pentru toți elevii, școala de 8 ani este menită să asigure o anumită pregătire de cultură generală pentru toți copiii și adolescenții, iar rețeaua școlilor medii (școli de 11 ani, școlile tehnice etc.), lărgindu-se necentenit, asigură an de an creșterea contingentului de tineri și tinere care obțin diploma de maturitate. Nu este departe vremea cînd întreg tineretul sovietic va putea absolvi școala medie.

În societatea capitalistă își pot termina studiile medii îndeosebi copiii celor privilegiați. Copiii acelor părinți care nu pot plăti taxele școlare la liceu sau copiii pe care părinții nu-i pot da la învățătură timp de 7—8 ani, asigurîndu-le cele necesare, învață în școlile elementare și în școlile de tip complementar. Dar nu este vorba numai de condiții economice. În unele țări capitaliste, încă la intrarea în școala primară (elementară), elevii sînt împărțiți în diferite clase paralele în funcție de nivelul „dezvoltării lor intelectuale”. La sfîrșitul cursului primar ei sînt supuși unor experimente testologice speciale, a căror menire este de a indica fiecăruia ce studii să facă

în continuare. Metodica acestor cercetări este de așa natură, încît copiii părinților instăriți sînt apreciați de regulă ca fiind mai „capabili” decît copiii oamenilor muncii. Astfel, în Anglia, încă din primii ani de școală, copiii se împart în clase paralele : foarte capabili, de capacitate mijlocie și puțin capabili. În funcție de aceasta se stabilește ce școli vor urma în viitor : cei capabili intră în școlile „gramaticale” (teoretice), care le deschid drumul spre facultăți, cei cu capacități mijlocii — în școli tehnice, cei puțin capabili — în așa-numitele școli moderne. Dintre cei ce termină școlile moderne, în care învață circa 75% din totalul absolvenților primelor clase, numai un număr foarte mic (circa 2%) pot să intre în instituțiile de învățămînt superior și aceasta cu condiția unei pregătiri suplimentare. Prin intermediul acestui sistem de școlarizare, clasa dominantă își păstrează monopolul asupra dezvoltării și instruirii intelectuale, închizînd astfel majorității covârșitoare a copiilor și tinerilor accesul spre însușirea cunoștințelor științifice.

K. Marx și F. Engels au supus unei critici științifice sistemul de învățămînt burghez și au dovedit că el are un caracter de clasă antipopular. Burghezia dă muncitorului numai instrucția corespunzătoare intereselor ei.

Învățămîntul științific, care dezvoltă elevilor lumea reală a fenomenelor din natură și societate și le permite să înțeleagă legile obiective de dezvoltare a realității, subminează bazele ideologiei burgheze, credința în veșnicia și imuabilitatea rinduielilor capitaliste. „Întreaga convingere teoretică în necesitatea permanentă a rinduielilor existente — scria Marx — se năruie încă înainte de prăbușirea lor în practică, de îndată ce este înțeleasă legătura dintre lucruri. Prin urmare, în acest caz interesul necondiționat al claselor dominante cere permanentizarea confuziilor absurde”¹.

Chiar și unii pedagogi burghezi sînt nevoiți să recunoască esența de clasă a învățămîntului în țările capitaliste contemporane. Astfel, pedagogul englez H. C. Dent scrie : „Rareori se manifestă așa de fățiș deosebirea de clasă ca în sistemul instrucțiunii publice engleze. Aici privilegiile și inegalitățile sînt ridicate la rangul de dogme, iar deosebirile sociale, considerate ca cele mai

¹ K. Marx și F. Engels, Scrisori alese, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1953, pag. 209.

importante trăsături ale acestui sistem, sînt susținute și se păstrează cu strictețe”¹.

În condițiile societății capitaliste, învățămîntul de cultură generală, de care beneficiază mai cu seamă copiii celor privilegiați, a căpătat o deosebită importanță și o anumită stabilitate. S-a definitivat mai întii durata cursurilor de învățămînt în școala medie de cultură generală (7—8 ani, ajungînd deci împreună cu clasele elementare la 11—12 ani), s-a stabilit cercul obiectelor de învățămînt care sînt studiate în școala medie și volumul cunoștințelor elevilor care termină aceste școli medii de cultură generală.

Școala medie de cultură generală a constituit în multe țări obiectul unei atenții deosebite din partea burgheziei. Scopurile urmărite în această școală, conținutul instrucțiunii și metodele de învățămînt au atras atenția multor pedagogi burghezi. Majoritatea lor consideră că învățămîntul de cultură generală, spre deosebire de cel cu aplicare practică strictă se caracterizează prin trei însușiri principale: a) inarmează pe elevi cu bunurile spirituale necesare oricărui om, indiferent de specialitatea pe care și-o va alege în viitor; b) trebuie să asigure dezvoltarea multilaterală a capacităților tinerei generații; c) este chemat să educe dragostea față de știință și năzuința continuă spre perfecționare. Problema de bază care trebuia să fie rezolvată era următoarea: care sînt principalele idei călăuzitoare în elaborarea teoriei învățămîntului de cultură generală, ce principii trebuie să stea la baza determinării conținutului acestuia. În tratarea și în rezolvarea acestor probleme în pedagogia vest-europeană s-au conturat două puncte de vedere.

I. A. Komenski (1592—1670) considera că învățămîntul de cultură generală se întemeiază pe două principii: a) caracterul enciclopedic al învățămîntului real și b) dezvoltarea aptitudinilor omului. Komenski nu acorda o însemnătate preferențială nici unuia dintre aceste principii. În concepția sa didactică, învățămîntul enciclopedic real și dezvoltarea aptitudinilor elevilor erau la fel de importante.

Urmîndu-l pe John Locke (1632—1704), mulți pedagogi afirmau că sarcina învățămîntului general constă

¹ H. C. Dent: „Education in transition. A sociological study of the impact of war on English education. 1939—1943”, Londra, 1944.

nu atît în dobîndirea unui volum mare de cunoștințe te-mcinice și folositoare, cît în dezvoltarea capacităților in-telectuale ale elevilor. În perioada scurtă a instruirii în școală este imposibil să se dea elevilor volumul de cu-noștințe care le va fi necesar în viață. Apoi, susțineau adeptii acestei concepții, cunoștințele se schimbă repede, noi descoperiri științifice anulează ceea ce era considerat ieri ca ultimul cuvînt al științei. Prin urmare, în școli tre-buie să se urmărească nu ca elevii să dobîndească un volum mare de cunoștințe, ci să-și dezvolte capacitățile lor intelectuale. În stabilirea conținutului învățămîntului trebuie să se aleagă acel material de studiu care dez-voltă în cea mai mare măsură capacitățile intelectuale ale elevilor. Locke susținea că trebuie să instruiesti astfel încît mințile elevilor să fie deschise și receptive la orice știință. Trebuie să exersezi mintea și nu să urmă-rești acunularea unui volum mare de cunoștințe. Import-ant este să întărești puterea și activitatea minții și nu să lărgești volumul cunoștințelor concrete. Aceste cuvinte exprimă esența teoriei *culturii formale*, care a fost dez-voltată ulterior în lucrările pedagogului german I. F. Her-bart (1776—1841) și ale unei serii de alți pedagogi.

Teoria culturii formale a jucat în ansamblu un rol po-zitiv în dezvoltarea învățămîntului de cultură generală. Ea a pus în fața pedagogiei o sarcină esențială — dezvol-tarea capacităților elevilor. Totuși, această teorie pre-zenta serioase deficiențe. Cea mai importantă este că, în fond, ea nega o instrucție avînd un conținut precis. Despre instrucțiunea formală s-a spus: „Strict vorbind, aceasta nu este o instrucțiune, ci doar un curs mai mult sau mai puțin util de gimnastică a minții” (Huxley).

Învățămîntul trebuie să-i înarmeze însă pe elevi cu cunoștințe necesare și folositoare. În aceasta constă de fapt principala sarcină a învățămîntului de cultură gene-rală. Această idee a fost dezvoltată de către H. Spenser (1820—1903). El a creat teoria *culturii materiale (utili-tare)*, potrivit căreia școala trebuie să-i înarmeze pe elevi numai cu cunoștințe folositoare. Pentru aceasta trebuie să se ia în considerare gradul utilității practice a dife-ritelor cunoștințe, acordîndu-se o atenție deosebită știin-țelor, capitolelor și temelor care sînt în mod nemijlocit folositoare omului. Spenser a încercat să creeze o clasi-

ficare a științelor după gradul utilității lor practice și să pună această clasificare la baza învățămîntului. La prima vedere această concepție pare justă : copiii învață ceea ce este cel mai util din punct de vedere practic. În realitate însă lucrurile nu se prezintă tocmai așa. A-ți însuși numai cunoștințe și deprinderi utile înseamnă a înlătura studiul teoriei, ceea ce are ca rezultat îngustarea orizontului elevilor, empirismul. Totodată, capacitățile intelectuale ale elevilor se dezvoltă extrem de slab, îndeosebi capacitatea de gîndire teoretică. Nu întîmplător concepția lui Spencer a fost mult criticată.

Lupta dintre adepții acestor concepții i-a determinat pe pedagogi să analizeze mai profund sarcinile învățămîntului general și, ceea ce este deosebit de important, i-a obligat să încerce să lămurească problema cea mai importantă a didacticii — corelația dintre însușirea cunoștințelor pozitive și dezvoltarea forțelor intelectuale ale elevilor în procesul învățămîntului de cultură generală.

O contribuție deosebită la rezolvarea acestei probleme a adus marele pedagog rus K. D. Ușinski (1824—1870). „Prin urmare, a asculi judecata în general e un lucru imposibil — scria el —, pentru că judecata, sau mai bine-zis conștiința, se îmbogățește numai : a) prin sporirea numărului faptelor și b) prin prelucrarea lor. Cu cît judecata a dobîndit mai multe cunoștințe bazate pe fapte și cu cît a prelucrat mai bine acest material brut, cu atît e mai dezvoltată și mai puternică”¹. În aceste cuvinte este criticată foarte just teoria culturii formale și se încearcă a se realiza o sinteză a laturilor pozitive din teoria culturii formale și a celei materiale.

Principala lipsă a teoriei învățămîntului de cultură generală în pedagogia burgheză constă în faptul că însușirea cunoștințelor de către elevi este ruptă de munca îndreptată spre crearea unor valori materiale. Ruperea cunoștințelor de muncă se manifestă în două forme. În liceele clasice, în școlile și liceele reale, în colegii se asigură dobîndirea sistematică de cunoștințe, dar acestea nu sînt de loc puse în legătură cu munca. Elevii acestor școli nu prestează nici o muncă. În școlile complementare

¹ K. D. Ușinski, Opere pedagogice alese, vol. II, Editura de stat didactică și pedagogică, București, 1957, pag. 519.

de cultură generală sau în școlile profesionale elevii nuncesc, dar nu primesc de fapt o pregătire de cultură generală.

Învățămintului de cultură generală îi revine un rol conducător în procesul dezvoltării multilaterale a omului. Tinăra generație trebuie să-și însușească cunoștințe temeinice și multilaterale. Studiul științelor presupune însă din partea elevilor și biruirea unor greutăți. Pe bună dreptate Engels l-a ironizat pe E. Dühring pentru modul extrem de superficial în care trata obiecte de învățămînt ca astronomia, mecanica, fizica, care, după părerea lui, vor fi însușite de către elevi „fără nici o greutate”. Criticînd teza lui Dühring potrivit căreia copiii trebuie să învețe numai ceea ce „poate să fie atractiv de la sine”, Engels scria că tinăra generație trebuie să trateze cu toată seriozitatea și răspunderea sarcina însușirii științei, că încălcarea sistemului de ordonare a materialului și a logicii interne a științelor studiate este inadmisibilă. Ridicîndu-se împotriva modului vulgar de a trata știința, precum și a superficialității și a îngîmfării, Marx și Engels au arătat că însușirea științei impune eforturi necentenite. În prefața la ediția franceză a „Capitalului”, Marx scria: „Nu există șosea pietruită care să ducă la știință, și numai acei pe care nu-i sperie osteneala urcusului pe cărările ei abrupte pot nădăjdui că vor ajunge pe culmile ei luminoase”¹.

Marx și Engels cereau ca instrucția școlară să asigure cunoștințe științifice temeinice și care să-i înarmeze pe oameni pentru activitatea practică socială, să-i pregătească pentru participarea la lupta revoluționară. Cunoștințele științifice pe care și le însușește tinăra generație trebuie nu numai să explice lumea înconjurătoare, dar să fie și un instrument de transformare a ei.

Învățămintul de cultură generală care se realizează în școala sovietică se deosebește radical de învățămîntul de cultură generală oferit de oricare sistem de instrucțiune publică burgheză. În școala sovietică conținutul

¹ K. Marx: „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 51.

învățămintului de cultură generală îl constituie cunoștințele cu adevărat științifice, formînd treptat la elevi, pe măsura dezvoltării lor, bazele concepției materialist-dialectice despre lume. Alegerea faptelor, a legilor și noțiunilor științifice, a metodelor de predare și de organizare a procesului însușirii cunoștințelor de către elevi urmărește ca ei să dobîndească în fiecare etapă a învățării cunoștințe științifice accesibile înțelegerii lor și să învețe să aplice aceste cunoștințe la rezolvarea unor teme pe măsura posibilităților lor. Concepția științifică despre lume a omului se formează înainte de toate în procesul conștient al însușirii cunoștințelor științifice sistematice, și în aplicarea lor la viață.

Esența educației intelectuale în școala sovietică este exprimată în mod strălucit în următoarele cuvinte ale lui V. I. Lenin : „... în locul vechii buchiseli, al vechii toceii, al vechiului muștru trebuie să punem priceperea de a ne însuși întreaga sumă a cunoștințelor omenești și să ne-o însușim astfel încît comunismul să nu fie ceva învățat pe de rost, ci să fie ceva gîndit de voi înșivă, să reprezinte concluziile care sînt inevitabile din punctul de vedere al educației actuale”¹.

Didactica sovietică a depus multe eforturi pentru crearea unor planuri de învățămînt și programe ale școlii de cultură generală menite să asigure însușirea de către elevi a cunoștințelor științifice. Totodată au fost folosite în mod critic tezele teoretice și experiența școlii burgheze. Dar totuși, didactica sovietică a trebuit să rezolve într-un chip nou multe probleme ale științei pedagogice. Cea mai importantă dintre aceste probleme este aceea care își propune să răspundă la întrebarea : ce sînt bazele științei.

Elevii școlii de cultură generală elementară și medie nu pot să studieze științele în toată amploarea lor. Încă Ușinski a arătat că expunerea științifică și cea pedagogică a cunoștințelor sînt departe de a fi unul și același lucru. Sarcina pedagogiei și logicii, a spus el, este de a da o expunere a științei care să fie accesibilă copiilor și în același timp să respecte adevărul științific.

Bazele științelor reprezintă cele mai importante teze științifice accesibile elevilor de o anumită vîrstă, unite între ele printr-o legătură logică. În bazele științelor sînt

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 271.

cuprinse faptele, noțiunile și legile fundamentale ale științelor, metodele elementare de cercetare specifice științei respective și modurile de aplicare a datelor științifice în viață, în practică. Obiectele de învățămînt just întocmite, care cuprind bazele științelor respective, permit să se predea elevilor cunoștințe sistematice, asigurînd în același timp înțelegerea justă și aplicarea de către ei în viață a celor mai importante legi ale naturii și societății. Subliniind importanța sistematizării cunoștințelor pe care și le însușesc elevii și a prezentării succesive în cadrul obiectelor de învățămînt a faptelor, generalizărilor, noțiunilor și legilor științei respective, se previne totodată și alegerea întâmplătoare a materialului pentru studiu. Dar aceasta nu este suficient.

Legătura învățămîntului cu viața, imbinarea învățării cu munca productivă impun un mod nou de rezolvare a problemelor legate de conținutul învățămîntului. Pînă nu de mult în școli s-au predat obiecte de învățămînt în care erau prezentate cunoștințe sistematice despre bazele științelor într-o formă accesibilă elevilor de o anumită vîrstă : însușindu-și în mod treptat bazele științelor, elevii ajungeau să cunoască lumea în mod independent. Totuși programele de învățămînt pe baza cărora se făcea instrucția în școală prezentau lipsuri serioase. În primul rînd, programele obiectelor de cultură generală nu urmăreau în suficientă măsură să lege cunoștințele studiate de viață și nu creau condiții pentru imbinarea învățării cu munca productivă a elevilor. Programele erau intrucîtva rupte de viață, de practica construcției comunismului.

În afară de aceasta, nu era asigurată o corelație științific-fundamentată între diferitele obiecte și, de aceea, fiecare obiect al cursului școlar reprezenta ceva izolat. Materialul unui obiect era însușit, de regulă, fără legătură cu alte obiecte de învățămînt. O altă lipsă o constituia faptul că în alcătuirea multor programe se încălca principiul istorismului. În consecință, elevii își însușeau un volum mare de cunoștințe, nelegate între ele, care pe lingă aceasta nu-și găseau o aplicare practică.

Nu se poate spune că pedagogii sovietici nu și-au dat seama de aceste neajunsuri. În operele sale, N. K. Krupskaja a subliniat în repetate rînduri că este greșit să se limiteze activitatea elevilor în școală numai la însușirea

cunoștințelor. Încă în 1924 ea a spus: „Sarcina școlii noastre sovietice nu este numai aceea de a da un anumit număr de cunoștințe, dar și aceea de a arăta cum sint legate aceste cunoștințe de viața reală și cum pot ele să transforme această viață”¹. Dezvăluind trăsăturile caracteristice ale școlii sovietice, N. K. Krupskaja scria că școala trebuie să arate elevilor cum să-și însușească tehnica, realizările științei; școala trebuie să învețe tineretul să trăiască și să muncească în mod comunist. Subliniind că pentru a-ți însuși știința este neapărat necesar să-ți însușești în prealabil un volum suficient de cunoștințe de cultură generală, N. K. Krupskaja afirma pe bună dreptate că școala trebuie să dea nu numai o dezvoltare generală, ci și deprinderi practice, fără de care nu este posibil studiul individual: este necesară deprinderea de a citi cărți serioase, de a lucra cu materiale documentare, priceperea de a nota cele văzute și auzite, de a calcula; trebuie să cunoști bazele celor mai importante științe, fără de care este greu să te orientezi în lumea înconjurătoare și încă și mai greu s-o transformi în spirit socialist.

Și totuși în școală se realiza foarte slab legătura învățaturii cu viața și elevii nu erau pregătiți în măsură suficientă pentru transformarea ei. După cum se știe, aceasta s-a întâmplat, între altele, din cauză că sarcina pregătirii elevilor pentru a intra în institutele de învățămînt superior punea în umbră toate celelalte sarcini și obligații ale școlii.

Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața cere o reorganizare radicală a instrucției școlare.

Învățămîntul de cultură generală se caracterizează acum prin îmbinarea pregătirii tinerei generații pentru munca intelectuală și pentru munca fizică. Aceasta înseamnă că în conținutul învățămîntului de cultură generală intră studiul bazelor acelor științe pe care se sprijină activitatea multilaterală — fizică și intelectuală — a omului, iar procesul studierii bazelor științelor include pregătirea elevilor pentru munca de utilitate socială și pentru munca productivă.

¹ N. K. Krupskaja, Opere pedagogice alese, vol. I, Editura de stat didactică și pedagogică, 1959, pag. 270—271.

Înfăptuirea principiului legării învățămîntului cu viața, a îmbinării învățaturii cu munca productivă a elevilor reprezintă o condiție necesară pentru asigurarea unei legături adinc fundamentate între obiectele de învățămînt, pentru studierea fiecărui obiect în funcție de logica lui internă și în strînsă legătură cu alte obiecte.

Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața impune schimbarea atît a conținutului, cît și a metodelor de învățămînt. În predarea tuturor obiectelor de cultură generală trebuie să se aplice metodele de instruire care să asigure nu numai însușirea cunoștințelor și posibilitatea înțelegerii și explicării diferitelor fenomene, dar neapărat și aplicarea cunoștințelor, folosirea lor pentru transformarea vieții, pentru rezolvarea unor sarcini de importanță socială accesibile elevilor. Se pune problema ca elevii să participe la o activitate legată de viață, care să solicite permanent forțele lor intelectuale și fizice.

În momentul de față, în munca școlii se observă unele schimbări în acest sens în predarea fizicii, chimiei, biologiei, matematicii. Totuși aceasta este încă insuficient. Schimbarea caracterului muncii școlarilor pe baza legăturii învățaturii cu viața trebuie să se extindă asupra predării tuturor obiectelor de învățămînt. Se știe prea bine că în studiul literaturii predomină adesea însușirea formală a textului operelor literare și redarea la nesfîrșit a conținutului unor opere în legătură cu analiza lor. Elevilor li se cer prea puține lucrări creatoare care să le dezvolte capacitatea de a lega literatura cu viața. O astfel de organizare a predării nu favorizează dezvoltarea gustului artistic al elevilor și a talentelor lor.

2. Legătura strînsă a învățaturii cu munca, cu practica construirii comunismului — principiul diriguitor în studierea bazelor științelor

Însușirea cunoștințelor de către elevi reprezintă procesul activității lor de cunoaștere. Studiind bazele științelor cu ajutorul profesorului, elevii cunosc obiectele și fenomenele lumii obiective și legile dezvoltării ei. Prin urmare, însușirea cunoștințelor nu se reduce la învățarea pe de rost a explicațiilor profesorului și a conținutului

materialului, deși, se înțelege, elevii trebuie uneori să învețe pe dinafară un anumit material.

Sarcina de căpetenie a profesorului constă în a-l face pe elev să vadă în spatele cuvintelor și definițiilor auzite în clasă, citite în manual sau rostite de el însuși obiectele și fenomenele reale care se reflectă în aceste cuvinte și definiții. Pentru a se realiza acest lucru este necesar, în măsura posibilităților, ca elevii să fie instruiți prezentându-li-se obiecte și fenomene ale lumii obiective. Trebuie să tindem ca la baza însușirii cunoștințelor să stea perceperea de către elevi a obiectelor în studiu. Totodată, pe baza percepției, elevii trebuie îndrumați să-și formeze noțiuni și să învețe a aplica aceste noțiuni în practică, în viață.

Pedagoșul trebuie să aibă întotdeauna în vedere că pentru cunoașterea oricărui obiect nu este suficientă perceperea lui unilaterală. Pentru a înțelege într-adevăr un obiect, ne învață V. I. Lenin, „trebuie să cuprindem, să studiem toate laturile sale, toate legăturile și «mijlocirile». Noi nu vom realiza niciodată pe deplin acest lucru, dar cerința multilateralității ne ferește de greșeli și de anchilozare”¹. Teoria marxist-leninistă a cunoașterii impune de asemenea ca elevii să studieze obiectele și fenomenele lumii reale în schimbarea și dezvoltarea lor. Totodată, în măsura în care acest lucru este accesibil elevilor, ei trebuie să capete posibilitatea de a înțelege aspectele cele mai importante ale dezvoltării fenomenului studiat, și anume: dependența sa față de condițiile exterioare, de loc și de timp, manifestările concrete ale schimbării fenomenului, lupta dintre vechi și nou drept conținut lăuntric al procesului de dezvoltare.

Copiii asimilează mai mult dacă explicațiile profesorului sînt însoțite de o prezentare concretă a lucrurilor. Totodată trebuie urmărit ca însușirea de cunoștințe să devină treptat propria activitate de cunoaștere a elevilor. Studiind o serie de fapte, analizîndu-le și sintetizîndu-le, însușindu-și diferite noțiuni, precum și legile dezvoltării fenomenelor, aplicînd legile învățate la rezolvarea unor probleme practice, elevii de școală medie ajung să simtă nevoia de a cunoaște teoriile științifice și punctul de vedere științific în explicarea fenomenelor vieții, care scoate la iveală legătura mai profundă dintre

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 32, E.S.P.L.P. 1956, pag. 78—79.

faptele și fenomenele existente într-un anumit domeniu al realității și care sînt studiate în diversele capitole ale materiei respective.

Militanții progresiști din trecut au stăruit ca o astfel de predare în școală să fie lărgită și au demonstrat că un asemenea sistem prezintă mari foloase. D. I. Pisarev afirma : „...pentru a-ți dezvolta capacitățile intelectuale, este necesar să cunoști, măcar în parte, tainele științei, procesul activității gîndirii umane așa cum s-a desfășurat el la cei mai buni și cei mai dezvoltați reprezentanți ai omenirii. Nu există știință care, în cazul cînd predarea este just organizată, să nu poată dezvolta capacitatea de gîndire...”¹

Una dintre sarcinile importante ale didacticii este de a elabora un astfel de sistem de organizare a predării care să dea elevilor posibilitatea de a-și însuși prin metodele cele mai simple cunoștințe asupra obiectelor și fenomenelor și de a învăța să aplice aceste cunoștințe în viață. Experiența multor cadre didactice și studierea specială a procesului de învățămînt de către pedagogi și psihologi demonstrează că această teză are o însemnătate uriașă pentru buna organizare a unui învățămînt de calitate.

Activitatea depusă de elevi în vederea dobîndirii de noi cunoștințe este deosebit de prețioasă atunci cînd cuprinde elemente de creație, cînd elevul caută căi noi, un mod nou de a studia fenomenele. Însemnătatea elementului de creație în învățatură a fost subliniată de N. K. Krupskaia : „În domeniul fenomenelor naturii și al fenomenelor sociale are importanță nu atît însușirea unui mare număr de fapte, cît studiul fenomenelor, al succesiunii lor, al interdependenței lor, al cauzelor și efectelor...”²

Noul material de studiu este perceput în mod activ și conștient numai atunci cînd apare la elevi nevoia imperioasă de a-l cunoaște și a-l studia. Sarcina profesorului este de a crea condițiile necesare pentru apariția și menținerea continuă a activității de cunoaștere a ele-

¹ D. I. Pisarev, Articole pedagogice alese, Moscova, 1938, pag. 85.

² N. K. Krupskaia, Opere pedagogice alese, Editura de stat didactică și pedagogică, Moscova, 1957, pag. 460—461.

vilor, pentru trezirea dorinței lor de a cunoaște cele re-
latate de profesor.

Uneori repetarea materialului studiat îl face pe elev să simtă nevoia de a cunoaște lucruri noi. Adesea analiza propriei experiențe a elevilor și a observațiilor lor din viață constituie o sursă de cunoștințe noi.

Deosebit de importantă este analiza diferitelor sarcini ale construcției comuniste, care îi face pe elevi să simtă nevoia de a cunoaște baza lor științifică. Astfel, când se studiază tema „Motoarele termice”, profesorul trebuie să țină seama de faptul că elevii știu că centralele hidro-electrice furnizează energie mult mai ieftină decât centralele termoelectrice. Totuși, în prezent, în U.R.S.S. se construiesc cu precădere centrale termoelectrice. Prin ce se explică acest fapt? În cursul lecției profesorul va lămuri de ce a adoptat Congresul al XXI-lea al partidului comunist hotărârea de a se construi cu precădere centrale termoelectrice. În prezent U.R.S.S. pășește în stadiul hotărâtor al înfăptuirii ideii marelui Lenin cu privire la electrificarea totală a țării. Pentru a se îndeplini acest program, este necesar să se obțină în cel mai scurt timp și cu cheltuieli minime de fonduri cea mai mare creștere a capacităților energetice. Pentru construcția de hidrocentrale este nevoie de 2-2,5 ori mai multe investiții și mai mult timp în comparație cu construcția de termocentrale. Prin construcția pe scară largă de centrale termoelectrice se poate spori simțitor în următorii ani înzestrarea cu energie a economiei naționale. Totodată se vor construi și centrale hidroelectrice. Sarcina oamenilor de știință și a constructorilor este de a găsi soluțiile cele mai avantajoase din punct de vedere economic și cele mai eficiente din punct de vedere tehnic pentru construirea de termocentrale. Ce legi ale fizicii și ce principii de construcție a motoarelor termice trebuie să cunoască constructorii? Elevii vor primi răspunsurile la aceste întrebări studiind tema „Motoarele termice”.

Înșușirea conștientă a materialului studiat trebuie realizată chiar din momentul când elevii percep noile date. Perceperea justă a obiectelor, fenomenelor și faptelor studiate duce la formarea unor reprezentări care constituie baza senzorială a noțiunilor. Reprezentările, îmbinate cu senzațiile și percepțiile, alcătuiesc reflec-tarea senzorială a unui anumit obiect sau fenomen. For-

marea reprezentărilor constituie un proces complex, pe care profesorul are sarcina de a-l dirija. Pe baza reprezentărilor juste, la elevi se formează noțiuni științifice în care este dezvăluit conținutul unei anumite științe. Fiecare știință ne-o putem reprezenta ca pe un sistem de fapte și noțiuni științifice în care se reflectă just un anumit domeniu al lumii reale. Noțiunile oglindesc cele mai esențiale însușiri ale obiectelor și fenomenelor realității obiective, precum și legăturile și raporturile logice dintre ele. Nici în viață și nici în procesul de instruire, noțiunile nu apar de la sine din reprezentări. Chiar dacă un om are multe reprezentări despre un obiect oarecare, aceasta încă nu înseamnă că are noțiunea obiectului respectiv. Noțiunea se formează prin sinteza însușirilor esențiale ale mai multor fenomene singulare. Cu alte cuvinte, noțiunea se formează atunci când există o sarcină cognitivă și un bagaj de reprezentări concrete. Uneori mai multe noțiuni constituie baza unei noțiuni noi.

Cunoștințele nu pot fi însușite cu succes fără memorizare, fără exerciții și fără aplicarea lor. Totodată este important să se sporească independența elevilor. Până în prezent activitatea independentă a elevilor în predarea tuturor obiectelor de învățămînt, inclusiv fizica și matematica, se manifesta în special în independența gîndirii lor. Elevii trebuiau să răspundă la anumite întrebări la care nu se găsea un răspuns direct în manual sau în expunerea profesorului, trebuiau să vorbească despre însemnătatea practică a unei anumite legi științifice, să rezolve probleme avînd adesea un conținut artificial. Independența gîndirii constituie o însușire extrem de prețioasă a omului. Este firesc, de aceea, ca și pe viitor să fie folosite toate aceste forme ale activității independente. *Viața cere însă ca procesul de învățămînt să cuprindă teme care să țină seama nu numai de independența gîndirii, dar și de independența acțiunilor practice ale elevilor, precum și de eforturile lor de muncă.* Reorganizarea procesului de învățămînt prevăzută de „Legea cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” are ca principal obiectiv de a stabili cea mai strînsă legătură între cunoștințele însușite de elevi și activitatea lor practică, munca lor.

Este extrem de important ca, începînd din cursul elementar, copiii să se deprindă să acumuleze cunoștințe din diferite surse : din explicațiile învățătorului, din observațiile lor, din experiența lor practică și din cărți. Este important ca elevii să recurgă ei înșiși la experiența lor practică, de viață, și să tragă pe baza ei concluzii care să se îmbogățească apoi cu date științifice. În predarea fiecărui obiect de învățămînt, accentul pe propria experiență a elevilor, pe legătura faptelor studiate cu fenomenele înconjurătoare, cu practica construcției comuniste va exercita cea mai binefăcătoare influență asupra dezvoltării activității și independenței elevilor și asupra pregătirii lor pentru viață.

V. I. Lenin a arătat în repelate rînduri că una din lipsurile cele mai grave ale școlii vechi consta în faptul că învățătura avea un caracter teoretic, era cu totul ruptă de viață. „Una dintre lipsurile fundamentale ale organizării învățămîntului și educației în societatea capitalistă — scria Lenin — a fost faptul că acestea erau rupte de sarcina principală — aceea a organizării muncii, întrucît capitalistul avea nevoie să pregătească muncitori docili și dresați. În societatea capitalistă n-a existat o legătură între sarcinile reale ale organizării muncii poporului și învățămînt. Învățămîntul avea un caracter scolastic, birocratic, lipsit de viață, infectat de influențe popești, ceea ce a făcut ca pretutindeni, în republicile cele mai democratice, tot ce era mai proaspăt, mai sănătos să fie înlăturat”¹.

În școala sovietică nu se poate admite influența tradițiilor negative ale școlii vechi. Lenin a cerut stăruitor ca instruirea și educarea tineretului să fie legate de viață, de lupta oamenilor muncii împotriva exploataților. „Sarcina noii pedagogii — a spus Lenin încă în 1918 — este de a lega activitatea didactică de sarcina organizării socialiste a societății”². În toate etapele dezvoltării sale, școala sovietică a aplicat indicațiile lui Lenin, căutînd în acest scop metodele și formele corespunzătoare.

Ideile leniniste cu privire la legarea învățămîntului de viață, de lupta oamenilor muncii pentru construirea societății noi au fost dezvoltate în mod creator în nota

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 367.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 431.

adresată de N. S. Hrușciov Prezidiului C.C. al P.C.U.S., în tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., procum și în „Legea cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.” : „...Legătura strinsă a învățământului cu viața, cu producția, cu practica construcției comuniste trebuie să devină principiul călăuzitor în studierea bazelor științelor în școală, principiu care să determine conținutul, organizarea și metodele predării”¹.

Pină nu de mult, în numeroase cazuri, legătura învățaturii cu viața purta un caracter verbal, consta doar în explicații. Când expunea o anumită problemă, o lege sau o regulă, profesorul arăta totodată cum se aplica legea respectivă în viață.

Ar fi greșit să tăgăduim utilitatea explicațiilor pe care profesorul le dă o dată cu studierea multor legi ale fizicii, chimiei, matematicii etc. cu privire la însemnătatea diferitelor cunoștințe în viață, în practică. Din punct de vedere pedagogic este foarte important ca elevii să înțeleagă cum s-a realizat o descoperire științifică sau cum s-a făcut o invenție sub influența nevoilor practice ale vieții. Este important de asemenea să se arate influența acestor descoperiri asupra dezvoltării ulterioare a practicii. Astfel procedează de pildă profesorii de fizică atunci când se studiază presiunea atmosferică. Aceasta se realizează prin metoda explicației, însoțită uneori de experiențe ilustrative. Totuși prin această metodă nu se asigură de fapt nici o legătură între învățatură și munca elevilor. De aceea este necesar să se aleagă astfel de teme în cadrul îndeplinirii cărora elevii să fie puși în situația de a aplica ei înșiși acea lege a naturii pe care o studiază. În legătură cu studierea presiunii atmosferice, ei pot fi însărcinați să efectueze observații asupra presiunii atmosferice, să înregistreze datele obținute pe o anumită perioadă, să efectueze unele experiențe care dovedesc existența presiunii atmosferice (clasa a VI-a), să învețe a folosi manometrul, explicând rolul lui la diferite mașini și instalații (clasele VIII-XI) etc.

¹ „Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.” Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., pag. 18.

În felul acesta, legătura dintre teorie și practică se realizează în executarea lucrărilor independente (individuale) ale elevilor, în alcătuirea compunerilor etc. Aceste forme ale studiului au un rol foarte important în predarea limbilor, a literaturii și istoriei. Problema care se pune este ca, pe lângă exerciții cu caracter de antrenament, care pot fi și trebuie să fie făcute pe baza unor exemple alese cu multă pricepere, această muncă să cuprindă cât mai des lucrări independente, bazate pe un material legat de viața societății, de practica construcției comuniste. Desigur, alegerea tematicii lucrărilor individuale ale elevilor este determinată de logica obiectului de studiu respectiv, de conținutul materialului indicat în programa de învățămînt.

Reorganizarea școlii în conformitate cu legea privitoare la întărirea legăturii ei cu viața impune tuturor pedagogilor să chibzuiască profund asupra bazelor procesului de învățămînt.

Elevii școlilor intră miine în viață, unde îi așteaptă o activitate intensă, de o mare amploare și este foarte important și pentru pedagogi ca ei să adopte în această activitate o poziție ideologică justă, să se situeze în rîndurile oamenilor înaintați ai societății. Orientarea ideologică a tinerei generații este o problemă politică. Firește, trebuie să ne preocupăm ca încă de pe băncile școlii elevii să dea dovadă de principialitate comunistă, să știe să judece independent. Pentru aceasta este necesar să se intensifice activitatea elevilor, să se sporească propriul lor rol în instrucțiune și educație. „Noi vrem ca tineretul să înțeleagă just problemele zilelor noastre, să-și formeze mai bine trăsăturile omului nou, ale omului căruia îi este hărăzit să construiască comunismul și care va trăi în comunism” — a spus N. S. Hrușciiov la 9 iulie 1960, la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R.

Metodica predării literaturii statornică în ultimii ani nu corespunde pe deplin acestor teze. Mulți elevi din clasele superioare au studiat literatura numai după manual; temele compunerilor erau academice, rupte de viața societății și de frământările individuale ale elevilor. Lucrînd la o compunere, elevul căuta să-și amintească și să expună cu consecvență materialul din manual și ceea ce spusese profesorul la lecție; în compuneri se reflecta de obicei slab lumea lăuntrică a autorilor lor.

În anul școlar 1959—1960 s-a efectuat cu elevii din clasa a IX-a a școlii medii nr. 97 din Moscova o experiență cu scopul de a se spori ponderea aprecierilor independente ale elevilor în studierea creației lui L. N. Tolstoi și A. P. Cehov. Elevilor din două clase paralele li s-au creat condiții ca să poată citi individual diferite opere ale acestor scriitori. În cadrul lecțiilor s-au pus în discuție probleme prin care se urmărea să se lămurească atitudinea personală a elevilor față de operele citite. Cu prilejul analizei orale a operelor respective, la elevi s-a manifestat mai puternic decât înainte tendința de a face aprecieri independente. Atunci, pentru următoarea compunere, s-au propus două variante de teme: 1) „Chipul Natașei Rostova” și 2) „Prin ce este atrăgător chipul Natașei Rostova”. În cealaltă clasă s-au dat următoarele teme: 1) „Andrei Bolkonski și Pierre Bezuhov — oameni înaintați ai epocii lor” și 2) „De ce au devenit prieteni Andrei Bolkonski și Pierre Bezuhov”. În studierea creației lui A. P. Cehov s-au propus următoarele teme: 1) „Particularitățile dramaturgiei lui Cehov (luîndu-se ca exemplu piesa „Livada cu vișini”) și 2) „De ce și astăzi este mereu jucată piesa «Livada cu vișini»”

Experiența a arătat că elevii au devenit mai activi. Uneori ieșeau la iveală divergențe de păreri, ceea ce înaintea nu se constata. Pe măsură ce experiența avansa, creștea numărul elevilor care-și alegeau o temă ce impunea o mai mare independență a aprecierilor. Dacă în primul caz tema propusă într-o formulare neobișnuită pentru elevi a fost aleasă numai de 2—3 elevi dintr-o clasă, a doua și a treia oară asemenea teme au fost alese de circa o treime din numărul total al elevilor. În compuneri s-a reflectat atitudinea personală a elevilor față de opera literară respectivă și au fost dezvăluite unele aspecte sociale ale fenomenelor literare. Desigur, conținutul compunerilor a avut de câștigat de pe urma schimbării tematicii.

Diferite forme de lucrări individuale se aplică pe larg și în predarea matematicii. De obicei materialul pentru asemenea lucrări se ia din culegerile de probleme și din alte manuale. Rezolvînd diferite exerciții și probleme, elevii dobîndesc deprinderi foarte necesare în ceea ce privește calculul, găsirea modului de rezolvare, verificarea rezolvării etc. Asemenea lucrări sînt fără îndoială

utile, necesare și de neînlocuit în procesul instructiv, dar ele nu reprezintă în nici un caz un mijloc suficient pentru pregătirea elevilor în vederea rezolvării problemelor practice, de viață. Oricâte probleme ar rezolva un elev din clasa a X-a privind stabilirea volumului corpurilor de rotație și a celor combinate din ele și orice fel de calcule ar fi făcut cu acest prilej, el va întâmpina mari dificultăți în fața problemei practice de a stabili volumul unui stog de fin. Se poate admite că elevul va stabili repede desfășurarea operațiilor mintale pentru rezolvarea acestei probleme: el va împărți stogul în corpuri geometrice ale căror volume știe să le calculeze, va găsi la fiecare corp elemente care pot fi măsurate, va judeca mersul general al rezolvării problemei etc. Totuși, el va întâmpina mari dificultăți când va dori să transforme aceste operații mintale în acțiuni practice. Lucrul este lesne de înțeles, deoarece el nu și-a însușit deprinderea practică de a stabili volumul. Această deprindere se dobândește în cadrul activității practice din școală.

Legătura teoriei cu practica, cu viața, cu producția se realizează pe căile cele mai diferite. Calea cea mai accesibilă constă, poate, în aplicarea legii sau teoremei învățate la rezolvarea unor probleme și lucrări cu caracter practic. Desigur, sarcinile cu caracter practic trebuie să fie cât mai variate.

În predarea matematicii, aproape fiecare formulă și regulă dedusă sau teoremă demonstrată poate fi însoțită de o lucrare simplă. De pildă, dacă s-a dedus formula suprafeței triunghiului, se pot da elevilor diferite modele de triunghiuri (pregătite dinainte) având ca temă calcularea suprafeței triunghiului respectiv. Elevul trebuie să facă măsurătoarea, calculul și să dea răspunsul, explicând gradul de exactitate. Este util să se ceară elevilor ca în prealabil să aprecieze în minte suprafața, să o măsoare din ochi, ceea ce dezvoltă această însușire. Deosebit de prețioase sînt măsurătorile pe teren.

Este necesar să se obțină ca elevii să-și însușească cunoștințe teoretice și să învețe a le aplica în condiții practice variate. Este foarte important ca însușirea cunoștințelor să fie determinată de nevoia de a îndeplini o anumită sarcină practică. După aceea, elevii, aplicînd cunoștințele noi pentru rezolvarea unor sarcini din ce

în ce mai complexe, ajung să înțeleagă caracterul universal al legii științifice pe care și-au însușit-o. Cunoștințele însușite în mod conștient și temeinic devin un instrument în activitatea practică și teoretică ulterioară.

Majoritatea obiectelor de învățămînt sînt legate, într-un fel sau altul, de munca productivă a elevilor. În predarea fizicii, chimiei, biologiei și matematicii se urmăresc o serie de obiective, ca, de pildă : cu prilejul studierii legilor să se scoată în evidență rolul lor ca baze științifice ale producției ; să se analizeze din punctul de vedere al obiectului studiat diverse procese de producție la care participă elevii ; cînd se efectuează lucrările de laborator, să se compare metodele și condițiile de lucru din laboratorul școlii cu cele din producție. Cu prilejul verificării cunoștințelor elementare din domeniul diferitelor științe, se ține seama de priceperea elevilor de a explica în lumina teoriilor studiate anumite procese de producție.

Cînd se fac vizite în întreprinderi, se atrage atenția elevilor asupra felului cum sînt folosite cunoștințele științifice în tehnică, precum și asupra cerințelor pe care tehnica, producția le ridică în fața științei. Totodată se subliniază, pe baza unor fapte accesibile, însemnătatea progresului tehnic pentru sporirea productivității muncii.

Îmbinarea învățaturii cu munca social-utilă și cu munca productivă a elevilor joacă un rol deosebit de important. Cînd elevii și-au luat angajamentul de a îndeplini o anumită muncă de utilitate socială sau participă la munca productivă, ei caută să înțeleagă bazele științifice ale muncii lor, să aplice cunoștințele de care dispun. În acest caz, ei pornesc de la practică, de la munca productivă.

Forma dezvoltată a îmbinării învățaturii cu munca presupune că totalitatea cunoștințelor asimilate constituie baza muncii depuse de elevi, iar aceasta din urmă furnizează la rîndul său un material concret extrem de bogat pentru efectuarea de generalizări la lecții și pentru însușirea mai conștientă a datelor științifice. Dar înainte de a se ajunge la o formă dezvoltată de îmbinare a învățaturii cu munca, trebuie folosite formele ei mai elementare. În primul rînd este util să-i determinăm pe elevi să lege cele mai simple procese de muncă cu diferite cunoștințe elementare. Să zicem că elevilor li s-a

dat sarcina de a confecționa un echer de control pentru verificarea unghiurilor drepte. Li s-a dat și modelul, schița. Trebuie executate talpa și pana echerului. Pentru trasare se folosesc rigla și acul de trasat. Totodată, elevii operează cu unele noțiuni din domeniul geometriei.

Munca elevilor nu este uniformă. Dimpotrivă, pe măsură ce trec dintr-o clasă în alta, caracterul muncii fizice se schimbă. În școala de 8 ani predomină munca fizică de cunoaștere, care corespunde forțelor încă slabe ale copiilor și interesului lor. O particularitate caracteristică a muncii fizice de cunoaștere o constituie faptul că în ea experimentul, cercetarea se situează pe primul loc¹.

Dacă educația prin muncă este just organizată, rolul gândirii în munca fizică de cunoaștere își păstrează importanța și atunci când elevii trec la munca productivă. Acest lucru este foarte prețios, deoarece munca productivă din zilele noastre nu poate fi despărțită de munca intelectuală. Este important ca în procesul muncii să se stimuleze prin toate mijloacele creația elevilor. După cum arată experiența din întreprinderi și școli, în orice sferă a muncii fizice există posibilități foarte bogate pentru creație. Din acest punct de vedere sînt extrem de interesante și de instructive lucrările efectuate de elevi pe loturile de cultivare a porumbului și a altor plante agricole, lucrări care se practică în numeroase școli.

3. Dezvoltarea aptitudinilor intelectuale ale elevilor în cursul procesului de instruire

În cadrul unei activități intelectuale just organizate, îmbinată cu munca fizică, se dezvoltă atenția, spiritul de observație, memoria, imaginația, gîndirea și vorbirea elevilor, precum și o serie de însușiri prețioase ale individului cum sînt independența, inițiativa, priceperea de a-și analiza activitatea de cunoaștere și de a verifica rezultatele ei. Pe scurt, în cazul cînd procesul de însușire

¹ În privința însemnătății educative a muncii fizice de cunoaștere, vezi studiul lui V. A. Suhomlinski „Sistemul educației prin muncă a elevilor din clasele inferioare și mijlocii”, din volumul „Noul sistem al învățămîntului public în U.R.S.S.”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1960.

a cunoștințelor este bine organizat, aptitudinile intelectuale se dezvoltă.

Pedagogia sovietică a ajuns la această concluzie în urma unei analize și sinteze profunde a experienței istorice a dezvoltării școlii, a experienței multor mii de profesori sovietici, în cadrul unei lupte principiale înverșunată împotriva teoriilor pedagogice burgheze, în special împotriva concepției potrivit căreia dezvoltarea copilului este determinată în mod fatal de ereditate și de influența unui așa-zis mediu invariabil. Se știe de mult că nu toți elevii învață la fel. Unii își însușesc repede și temeinic diverse cunoștințe și deprinderi, se disting prin vioiciunea gândirii și imaginației, în timp ce alții progresează într-un „ritm mijlociu”; există și elevi care rămân în urma ritmului general, iar unii dintre ei nu izbutesc să-și însușească programa de învățămînt odată cu ceilalți colegi ai lor și rămân repetenți. Asemenea cazuri se constată în orice școală (atît în U.R.S.S. cît și în alte țări). Dar pedagogia burgheză și cea sovietică nu au aceeași atitudine față de aceste cazuri, nu le explică în același mod. Pedagogia burgheză le interpretează de pe poziții ideologice antiștiințifice, reacționare și nu vede în ele decît o confirmare a așa-numitei „legi” potrivit căreia dezvoltarea intelectuală ar fi determinată de influența eredității și a mediului unde s-au format copiii. Ea cere profesorilor să depună eforturi în special pentru a stabili „cu precizie” așa-numitul „coeficient de dezvoltare intelectuală”, adică pentru a îndruma pe elevi în cursul învățării în direcția care ar corespunde „coeficientului” respectiv¹.

Pedagogii, metodiștii și psihologii sovietici explică asemenea cazuri de pe poziții științifice, materialist-dialectice și le dau o soluție principal diferită.

Firește, aptitudinile copiilor, atitudinea lor față de învățatură sînt neuniforme, individuale. Există elevi cu aptitudini deosebite pentru studii și alții cu aptitudini mai puțin conturate. Sarcina pedagogiei ca știință, și în

¹ Semnificația politică a acestei „teorii” a fost scoasă în evidență în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. cu privire la denaturările de ordin pedagogic din sistemul comisariatelor poporului pentru învățămînt. Analiza concretă a acestei teorii burgheze se poate găsi în cartea pedagogului progresist englez Bryan Simon „Școala engleză și teste intelectuale”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1958.

special a didacticii, este de a găsi metode de instruire și educare cu ajutorul cărora toți elevii să-și însușească cunoștințele și deprinderile prevăzute în programele școlare și, totodată, să se dezvolte cu succes din punct de vedere intelectual și fizic.

Dezvoltarea aptitudinilor cognitive ale elevilor depinde într-o mare măsură de caracterul muncii intelectuale și fizice pe care o depun ei în cadrul procesului de însușire a cunoștințelor. Gândirea elevilor se dezvoltă în fiecare verigă a procesului instructiv. Un rol deosebit de important îl joacă formarea noțiunilor.

Procesul formării noțiunilor științifice și al folosirii lor reprezintă un element central al instruirii, iar capacitatea profesorului de a îndruma acest proces constituie principalul indiciu al măiestriei sale pedagogice. Acest proces este atât de complex încât pînă și un mare cunoscător al sufletului omenesc cum a fost L. N. Tolstoi nu considera posibil să-i dea o explicație rațională. Vorbind despre felul cum trebuie explicată copiilor semnificația unui cuvînt nou, Tolstoi scria: „Aproape întotdeauna nu contează faptul că însuși cuvîntul este de neînțeles, ci faptul că elevul nu posedă noțiunea care exprimă cuvîntul. Cuvîntul este aproape întotdeauna gata atunci cînd este gata noțiunea. Totodată, raportul cuvîntului față de gândire și formarea noțiunilor noi reprezintă un proces sufletesc atât de complex, misterios și gingaș încît orice intervenție reprezintă o forță grosolană care frînează procesul de dezvoltare”¹. Marele scriitor a menționat just că formarea noțiunilor noi reprezintă un proces complex. Dar afirmația sa că „orice intervenție” în acest proces frînează dezvoltarea înțelegerii este cu totul neîntemeiată. Practica extrem de bogată a profesorilor, cercetările psihologilor și metodiștilor au dezvăluit condițiile care favorizează formarea noțiunilor la copii și au descoperit mijloace pentru a influența acest proces.

Formarea noțiunilor științifice la elevi reprezintă totodată procesul de dezvoltare a gândirii logice și de însușire a diferitelor operații logice care le sînt accesibile. În activitatea lor practică, profesorii sovietici au acumulat o experiență extrem de prețioasă în ceea ce privește dezvoltarea gândirii logice a elevilor. Această ex-

¹ L. N. Tolstoi, Opere complete, vol. 8, Moscova, 1936, pag. 62—63.

periență este prețioasă îndeosebi prin faptul că a scos la iveală căile de dezvoltare a gândirii elevilor în cursul studierii tuturor obiectelor de învățămînt: limba maternă și literatura, istoria și geografia, fizica și chimia, științele naturii și matematica. Importanța acestei experiențe constă de asemenea în faptul că ea îmbrățișează procesul de instruire în clasele inferioare, mijlocii și superioare, stabilește metodele de educare a gândirii la copii, adolescenți și tineri. Această experiență permite să se formuleze următoarea teză: a dezvolta gândirea elevilor înseamnă a pune în fața lor o sarcină cognitivă care nu poate fi rezolvată prin metode obișnuite, luate de-a gata, înseamnă a furniza materialul (noțiuni și fapte) pentru rezolvarea ei și a-i înarma pe elevi cu anumite metode de gândire logică.

Un învățămînt just organizat, care să includă însușirea conștientă și temeinică a cunoștințelor, în primul rînd pe baza cunoașterii directe de către elevi a obiectelor și fenomenelor lumii reale și pe baza dezvoltării gândirii logice, îi va face să-și formeze convingerea că fiecare obiect de studiu reprezintă reflectarea unui anumit domeniu al realității și a legilor lui. Un învățămînt just organizat îi face pe elevi să respecte puterea minții omenești, să fie recunoscători oamenilor de știință care au descoperit legile naturii și societății ce se studiază în școală.

În clasele superioare, adică în a doua etapă a învățămîntului mediu, se poate conta pe o poziție și mai activă a elevilor. În această privință este interesantă experiența profesoarei emerite a R.S.F.S.R. N. A. Patrikeeva (Moscova). În studierea fiecărui capitol al fizicii, ea caută ca elevii să înțeleagă clar dezvoltarea formelor mișcării materiei, legătura dintre ele și transformarea lor în cazul trecerii energiei dintr-o formă în alta. Analiza concretă a transformării energiei dintr-o formă în alta cere elevilor să cunoască și să aplice legea conservării și transformării energiei. Profesoara subliniază cu pricepere de fiecare dată că legea conservării și transformării energiei, legea conservării cantității de mișcare, legea conservării masei și energiei sînt strîns legate între ele și au o însemnătate hotărîtoare pentru studierea și înțelegerea fenomenelor fizice. Datorită acestui sistem, elevii ajung să cunoască bine procesul de creștere a gradu-

lui de complexitate a formelor mișcării materiei și sesizează în materialul nou dezvoltarea legilor, corelațiilor și raporturilor care au fost studiate în capitolele precedente.

Cînd expune materialul nou, N. A. Patrikeeva prezintă elevilor problemele care s-au ridicat în fața savanților în cursul dezvoltării istorice a științei, ținînd seama, firește, de nivelul de înțelegere al elevilor. Astfel, chiar la prima lecție din clasa a X-a cu tema „Acțiunea luminii”, N. A. Patrikeeva prezintă istoricul descoperirii științifice a presiunii luminii, bineînțeles într-o formă concisă și accesibilă. După ce vorbește despre descoperirea efectului fotoelectric în lucrările lui Hertz și după ce menționează fapte care au stat la baza acestei descoperiri (de pildă faptul că iradierea cu lumină ultravioletă a electrozilor unui interval de scînteie favorizează producerea scînteii), profesoara începe să expună cercetările efectuate asupra acestor fenomene de către A. G. Stoletov. Ea prezintă ipotezele formulate de Stoletov și descrie experiențele efectuate de el (prima și cea mai importantă experiență este repetată imediat în clasă). Înfățișînd elevilor problemele care s-au ridicat în fața cercetătorului, dînd explicațiile necesare, ascultînd presupunerile elevilor, prezentînd experiențe, profesoara îi face pe elevi să gîndească intens cu prilejul percepției fenomenelor noi. Totodată, ea îi ajută să înțeleagă corelațiile care au fost observate pentru prima oară de A. G. Stoletov, precum și legile deduse și formulate de el. Astfel, de la o lecție la alta, N. A. Patrikeeva își îndrumă elevii, operînd cu fapte, prezentînd experiențe și scoțînd în evidență, acolo unde este posibil, calea logică de cercetare a fenomenelor studiate.

În procesul instruirii, explicațiile profesorului ocupă un loc important, și acest lucru este, indiscutabil, just. Dar în etapa precedentă de dezvoltare a școlii, în care învățămîntul nu era suficient legat de viață, explicațiile profesorului se practicau adesea în detrimentul muncii independente a elevilor. Se considera că în toate clasele școlii medii este absolut necesar ca profesorul să explice noul material predat, indiferent de gradul de complexitate al acestui material. Or, se știe prea bine că studiul independent al materialului nou contribuie la dezvoltarea activității cognitive a elevilor și îi pregă-

tește pentru studiul individual. De aceea este cît se poate de indicat să se introducă treptat sistemul ca elevii să studieze independent materialul nou care le este accesibil.

Teoria învățămîntului, sintetizînd experiența profesorilor, a stabilit condițiile în care elevii pot în mod independent să studieze cu succes materialul nou. Studierea independentă a materialului nou de către elevi trebuie introdusă în așa fel încît elevii să fie pregătiți în cursul lecțiilor precedente pentru fiecare gen de probleme.

La început se poate indica pentru studiul independent numai material accesibil elevilor. Cu acest prilej este foarte important ca profesorul să chibzuiască cu grijă și să stabilească în fiecare caz în parte ce explicații și ce lămuriri preliminare trebuie date elevilor, pentru ca ei să poată lucra cu succes, pe măsura deplină a forțelor lor. Dacă se respectă aceste condiții, se poate aplica încă din clasa a V-a studierea independentă de către elevi în clasă a materialului nou, cu ajutorul manualului.

În urma unei munci sistematice, elevii învață mai întii să studieze materialul nou în clasă, cu ajutorul manualului, iar apoi încep să simtă dorința de a desfășura o muncă și mai independentă, și anume să studieze acasă materialul nou nu prea complicat. Desigur că această problemă trebuie abordată cu foarte multă chibzuință, evitîndu-se orice grabă.

Această problemă capătă astăzi o însemnătate excepțională în legătură cu reorganizarea activității instructiv-educative în școli pe baza întăririi legăturii învățămîntului cu viața, precum și a sporirii activității și independenței elevilor în cadrul procesului de învățămînt. Lucrările independente, inclusiv cele creatoare, ale elevilor pot fi aplicate pe scară largă în procesul de fixare a materialului nou cu prilejul diverselor exerciții și, desigur, în cadrul lucrărilor de laborator și practice ale elevilor.

În ceea ce privește conținutul, lucrările practice sînt extrem de variate. Astfel, în predarea matematicii se folosesc: alcătuirea a diferite diagrame (clasa a V-a), confecționarea unor aparate simple de măsurat, executarea unor măsurători pe teren, calcularea suprafețelor, volumelor etc.

Unii profesori au mers mult mai departe. Ei organizează în clasele superioare lucrări practice independente ale elevilor în domeniul măsurării suprafețelor, volumelor și greutateii pieselor de mașini și a diferitelor instrumente folosite în viața de toate zilele. Astfel, ei dau elevilor tema de a stabili volumul unei găleți care are forma unui trunchi de con, greutatea unei roți de transmisie sau a unei bucșe, de a arăta din ce material sînt făcute piesele, calculînd în prealabil greutatea lor specifică, de a stabili volumul diferitelor vase. Cerințele față de elevi se măresc treptat: trebuie să se indice gradul de exactitate a rezultatului obținut și să se explice modul de verificare a rezultatului. Pedagogii arată că elevii execută cu mult interes astfel de lucrări. După ce calculează volumul unui vas pe baza formulei, ei umplu vasul cu apă și în felul acesta controlează calculul.

Mulți profesori acordă o atenție tot mai sporită alegerii și rezolvării unor probleme legate de producție. Însemnătatea acestor probleme este excepțional de mare deoarece ele apropie teoria de practică, îi învață pe elevi să rezolve cu ajutorul matematicii și fizicii probleme privind producția, îi ajută să înțeleagă bazele științifice ale producției.

Există multe probleme care determină la elevi dorința de a căuta soluții noi. Printre ele figurează problemele privind croirea rațională a unei benzi de metal, calcularea și confecționarea roților dințate. Folosirea cu pricepere a acestor probleme în procesul de învățămînt constituie un mijloc de pregătire a elevilor în vederea raționalizării proceselor de producție în viitor.

Pînă acum s-a vorbit de însușirea de către elevi a cunoștințelor la diferite obiecte de învățămînt. Cu acest prilej s-a arătat că studierea bazelor științelor într-o riguroasă succesiune are drept efect însușirea de cunoștințe sistematice. Dar nu trebuie să ne oprim aici.

Legăturile dintre diverse obiecte de învățămînt, stabilirea a ceea ce este general și particular în fiecare din ele au o mare însemnătate atît pentru însușirea conștientă și temeinică a cunoștințelor, cît și pentru formarea bazelor concepției materialist-dialectice despre lume. Aceasta se datorește în primul rînd faptului că în viața reală, în natură și în societate nu există fenomene și procese care să poată fi înțelese pe deplin cu ajutorul cu-

noștințelor din domeniul unui singur obiect de învățămînt. Orice obiect și orice fenomen prezintă multe aspecte, caracteristici, raporturi, corelații etc. Cunoașterea oricărui obiect și fenomen va fi cu atît mai exactă și mai profundă cu cît modul în care va fi abordat va fi mai multilateral. Astfel, mișcarea mecanică a corpurilor în diversele ei manifestări (de translație, de rotație, oscilatorie etc.) este studiată de către fizică cu ajutorul metodelor matematicii. Trecerea substanței dintr-o stare în alta este studiată de fizică și chimie, precum și de alte științe. De aceea, în predarea diferitelor obiecte trebuie să se scoată în evidență legăturile existente între obiectele înrudite, fără a se admite însă nici un fel de îmbinări artificiale.

În rapoartele prezentate și în cuvîntările delegaților la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., ca și la congresele cadrelor didactice din alte republici, au fost criticați pe bună dreptate conducătorii de școli care în primii ani de reorganizare a învățămîntului și-au slăbit atenția față de studierea bazelor științelor, ori s-au mulțumit să aibă grijă ca nivelul cunoștințelor să nu scadă cu prilejul realizării unui larg program de instruire și educare prin muncă. După cum se știe, legea cu privire la reorganizarea școlii cere ridicarea nivelului învățămîntului de cultură generală. La o serie de obiecte, mai ales la matematici și la limba maternă, această sarcină nu este îndeplinită în măsură suficientă. La aceste obiecte revin circa 80% din toate cazurile cînd elevii au note proaste și, în legătură cu aceasta, repetă clasa sau nu mai urmează mai departe.

Nu se poate admite o opoziție între muncă și cunoștințe. Sarcina școlii sovietice constă în a organiza învățătura în așa fel încît toate obiectele de cultură generală să fie studiate în vederea pregătirii pentru viață, pentru muncă, iar pregătirea pentru viață și pentru muncă să se realizeze pe baza unor cunoștințe profunde și temeinice în domeniul bazelor științelor. N. S. Hrușciiov a formulat încă o dată foarte clar această sarcină a școlii sovietice la consfătuirea din 23 mai 1960 a fruntașilor în întrecerea brigăzilor și fruntașilor muncii comuniste: omul societății comuniste se caracterizează prin faptul că pentru el munca constituie o necesitate vitală, iar dobîn-

direa de cunoștințe noi, ridicarea nivelului cultural reprezintă de asemenea o necesitate vitală.

În cuvîntarea rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., N. S. Hrușciiov a revenit încă o dată asupra acestui aspect al reorganizării școlii sovietice. „Unii oameni — a spus el — raționează astfel : «Ce nevoie are o mulgătoare de trigonometrie, iar un lăcătuș sau electrician de biologie ?» După părerea lor, pentru munca fizică nu este nevoie de multă carte și, prin urmare, copiii nu trebuie împovărați cu studierea științelor dacă nu li se garantează un loc într-un institut de învățămînt superior”. „A opune munca învățaturii — a spus N. S. Hrușciiov — reprezintă o atitudine boierească, iar nu muncitorească, față de învățămînt. Aceasta constituie, în fond, o denaturare a ideii reorganizării școlii”¹.

Studierea bazelor științelor, munca social-utilă a elevilor și munca lor productivă (în clasele superioare) reprezintă factori puternici în educația ideologică a tineretului. În cazul cînd acești factori sînt just îmbinați, tineretul se călește din punct de vedere ideologic, își formează bazele concepției materialist-dialectice despre lume și ale moralei comuniste. Prin aceasta tînăra generație se pregătește pentru a trăi și a munci în chip comunist.

Bibliografie

- Marx K.* Instrucțiuni cu privire la diferite probleme pentru delegații Consiliului Central Provizoriu. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 16, ed. rusă, pag. 194—203.
- Marx K.* Critica programului de la Gotha. Editura politică, ediția a II-a, 1959.
- Engels F.* Principiile comunismului. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 363—382.
- Lenin V. I.* Cîteva perle din proiectele utopice ale narodnicilor, Opere complete vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 465—498.
- Lenin V. I.* Cu privire la politica Ministerului Învățămîntului Public. Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 121—131.

¹ N. S. Hrușciiov : „Pentru pace trainică, în numele fericii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. în ziua de 9 iulie 1960, pag. 29.

- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la Congresul general al învățătorilor internaționaliști din Rusia, Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 431—432.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la primul Congres pe întreaga Rusie al învățămîntului, Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 70—74.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunilor Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Lenin V. I.* Cu privire la învățămîntul politehnic. Observații la tezele Nadejdei Konstantinovna. În volumul „Lenin despre învățămînt”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1957, pag. 365—366.
- Hrușciov N. S.* Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.
- Kalinin M. I.* Să ne însușim cunoștințele științifice! În volumul „M. I. Kalinin despre educație și instruire”, Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1957, pag. 139—143.
- Kalinin M. I.* Cuvîntare rostită la adunarea din 17 aprilie 1941 a elevilor din clasele a VIII-a, a IX-a și a X-a ale școlilor din raionul Lenin din Moscova. Op. cit., pag. 162—174.
- „Cu privire la școala elementară și medie”. Hotărîrea C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. din 5 septembrie 1931. În volumul „Directivele P.C. (b) al U.R.S.S. și hotărîrile guvernului sovietic cu privire la învățămîntul public”. Culegere de documente pe anii 1917—1947, fasc. 1, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1947, pag. 151—159.
- „Cu privire la programele de învățămînt și orarul în școala elementară și medie”. Hotărîrea C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. din 25 august 1932. Op. cit., pag. 159—166.
- „Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.

IMBINAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI CU MUNCA PRODUCTIVĂ — PRINCIPIU ESENȚIAL AL EDUCAȚIEI COMUNISTE

1. Clasicii marxism-leninismului despre imbinarea învățămîntului cu munca productivă

În „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” se spune : „Este necesar ca încă din primii ani de școală copiii să fie pregătiți pentru a putea să participe ulterior la munca utilă societății. De la vîrsta de 15—16 ani toți tinerii trebuie să depună pe măsura puterilor lor o muncă utilă pentru societate și întreaga lor învățatură ulterioară este necesară să fie împletită cu munca productivă în economia națională”.

Astăzi, munca, în cele mai variate forme, pătrunde tot mai mult în viața școlii sovietice. Elevii din clasele superioare lucrează cu mult interes în atelierele din cadrul școlii, pe terenurile experimentale, în secțiile întreprinderilor în care se face practică, în brigăzile de producție ale colhozurilor și sovhozurilor, în taberele de vară pentru comsomoliști. Școlarii participă în mod activ la plantarea de copaci de-a lungul drumurilor, la amenajarea de spații verzi în sate și orașe, la construcția diferitor clădiri și a stadioanelor, la colectarea de metale vechi și de plante medicinale, la acțiuni ca „săptămîna grădinii”, „ziua pădurii” etc.

Munca în cele mai variate forme devine o parte organică a procesului instructiv-educativ și, după cum arată experiența celor mai bune școli, cu fiecare an ea leagă tot mai strîns școala de viață. Crește nivelul cunoștințelor elevilor. Participînd la diferite forme de muncă utilă societății, școlarii intră în cele mai diferite raporturi unii cu alții și cu colectivele de producție ale

adulților. Printr-o muncă de utilitate socială judicios organizată se formează la elevi calități morale prețioase, ca spiritul de colectiv, prietenia, spiritul tovărășesc, disciplina, deprinderi și obișnuințe specifice conduitei comuniste. Elevii se obișnuiesc să învingă greutățile, să aibă o atitudine creatoare față de muncă.

Scopul acestui capitol este de a expune pe scurt în ce condiții istorice și de ce anume a apărut ideea îmbinării învățămîntului cu munca, cum s-a dezvoltat această idee, ce a adus nou marxismul în conținutul ei, care este locul și importanța ei în sistemul educației comuniste.

Ideea îmbinării învățămîntului cu munca a apărut în perioada cînd s-a născut și a început să se dezvolte industria. Ea a fost enunțată încă de reprezentanții comunismului utopic timpuriu — T. Morus și T. Campanella. Thomas Morus (1478—1535), autorul lucrării „Carte de aur, pe cît de utilă pe atît de captivantă, despre cea mai bună organizare a statului și despre noua insulă Utopia” (1516), considera că munca constituie baza vieții ferice a locuitorilor insulei Utopia. Întrucît munca cîmpului era considerată obligatorie pentru toți bărbații și toate femeile, copiii de pe insulă trebuiau s-o studieze teoretic în școală și practic pe ogoarele din jurul orașului, unde erau duși la plimbare. Acolo ei vedeau cum se lucrează pămîntul și munceau ei înșiși, dezvoltîndu-și forțele fizice. În afară de aceasta, copiii învățau un meșteșug oarecare, și pe lîngă pregătirea practică primeau și o instruire științifică¹.

În celebra sa lucrare „Cetatea Soarelui” (1602), Tommaso Campanella (1568—1639) a înfățișat un stat comunist în care nu există „nemernici de prisos și trîntori”, în care toți muncesc: „Toți cetățenii, fără excepție, învață toate artele... Ei sînt duși în diferite ateliere, la croitori, la bucătari, la fierari, la tîmplari, la pictori etc., pentru a da posibilitatea aptitudinilor naturale ale fiecăruia să se dezvolte în direcția dorită”.

Ideea cu privire la necesitatea îmbinării învățămîntului cu munca productivă a fost exprimată și de către unii economiști burghezi (W. Petty, J. Bellers), de ilumi niști democrați și pedagogi burghezi (J. J. Rousseau, J. Pestalozzi) și de fruntași ai revoluției burgheze franceze (J. Condorcet, A. Lavoisier, L. M. Lepeletier). Ideo-

¹ Vezi T. Morus: „Utopia”, Moscova-Leningrad, 1953.

logii progresiști ai burgheziei au emis ideea despre îmbinarea învățămîntului cu munca în perioada cînd capitalismul lua locul feudalismului și cînd burghezia era o clasă în ascensiune. Se înțelege de la sine că în condițiile dominației producției manufacturiere era vorba de îmbinarea învățămîntului cu munca meșteșugărească.

Un merit deosebit în propagarea și dezvoltarea ideii îmbinării învățămîntului cu munca productivă revine marilor socialiști utopici.

Charles Fourier (1772—1837) susținea că toți copiii trebuie obișnuiți de la o vîrstă fragedă cu o muncă atrăgătoare, legată în mod organic cu jocul. După părerea sa, munca dezvoltă și educă pe copii.

Fourier considera că studierea științelor trebuie să se sprijine pe experiența concretă, vie a copiilor. El era profund convins că o orînduire armonioasă va asigura înflorirea științei și-i va dezvălui posibilitățile nelimitate, iar calea către instruirea științifică trece prin munca productivă. „Dacă omul trebuie să trăiască din munca agricolă și industrială — scria Fourier — atunci, înainte de a-l face savant, el trebuie făcut producător agricol sau industrial”. Potrivit ideii lui Fourier, participarea la munca productivă socială trebuie să fie impletită cu educația fizică, estetică și socială a tinerelor generații.

În romanul social-utopic „Călătoria în Icaria” (1840), Étienne Cabet (1788—1856) acorda o atenție deosebită educației în școală. „Republica — scria el — consideră că educația este cel mai important dintre bunuri, iar tineretul reprezintă comoara și nădejdea societății... Educația trebuie să fie baza a tot ce se face în comună”. Studierea bazelor științelor trebuie să se îmbine, după părerea lui Cabet, cu învățămîntul industrial elementar și general.

Marele socialist utopic Robert Owen (1771—1858) a încercat să aplice în instituțiile sale de educație principiul îmbinării învățaturii cu munca productivă. El a încercat pentru prima oară să îmbine munca copiilor în fabrică cu învățătura și a creat noi forme de educare și instruire prin muncă. În „Noul institut” organizat de Owen în New Lenark, copiii în vîrstă de la 2 la 10 ani primeau educația socială și instruirea elementară, iar de la vîrsta de 10 ani erau aduși în fabrică și lucrau la mașini, continuîndu-și școala seara după lucru. Această

alternanță a muncii fizice cu cea intelectuală avea o influență binefăcătoare asupra copiilor. Inițiativele lui R. Owen au fost mult apreciate de K. Marx.

Clasa muncitoare a fost un continuator destoinic al concepțiilor remarcabililor democrați din trecut și ale marilor reprezentanți ai socialismului și comunismului utopic cu privire la rolul muncii productive în educarea și instruirea tinerelor generații. Genialii gânditori și conducători ai proletariatului K. Marx și F. Engels au legat ideea îmbinării învățămîntului cu munca de lupta pentru socialism, demonstrînd în mod științific că numai prin îmbinarea învățaturii cu munca productivă pot fi pregătiți membrii multilateral dezvoltați ai societății comuniste. Aceasta a reprezentat o tratare principial nouă și cu adevărat științifică, a ideii îmbinării învățămîntului cu munca.

K. Marx și F. Engels au arătat în primul rînd baza obiectivă, materială care a generat necesitatea socială a îmbinării învățaturii cu munca productivă. Ei vedeau clar că marea industrie capitalistă atrage tot mai mult femeile și copiii în procesul producției, iar educația din familie este înlocuită prin educația socială, care pentru copiii muncitorilor se îmbină cu munca lor în industrie. În „Manifestul Partidului Comunist”, Marx și Engels au proclamat educația socială și gratuită a tinerilor copii, desființarea muncii copiilor în fabrică în forma ei capitalistă și, în numele proletariatului, au cerut ca învățămîntul să fie legat de producția materială¹.

O dată cu dezvoltarea mării industrii capitaliste, munca copiilor a început să fie întrebuințată în toate ramurile ei, inclusiv în cele dăunătoare pentru sănătate. Ziua de muncă a copiilor era de 12—14 ore. După cum arată Marx, transformarea copiilor și adolescenților în „simple mașini pentru fabricarea plusvalorii” ducea la sălbăticirea lor intelectuală, ușor de deosebit de ignoranța primitivă care lăsa mintea neevoluată, dar nu dăuna însăși capacității ei de dezvoltare. Această sălbăticiere nu putea să nu frămînte clasa muncitoare. Sub presiunea mișcării muncitorești, parlamentul englez a adoptat o lege în baza căreia, înainte de a fi absolvit școala elementară, copiii pînă la vîrsta de 14 ani nu

¹ Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 488.

puteau fi folosiți „productiv” în nici una din ramurile industriale asupra cărora se extindea legislația muncii.

Zugrăvind tabloul zguduitor al degradării morale și fizice a copiilor și adolescenților în condițiile capitalismului, demascând formele și metodele respingătoare, inumane de exploatare, urmările grave ale muncii epuizante a copiilor în fabrici și uzine, în manufacturi și în producția meșteșugărească, Marx și Engels nu respingeau însă în principiu munca copiilor, nu cereau interzicerea ei totală, ci stăruiau numai pentru desființarea muncii copiilor în fabrici în forma ei capitalistă. Marx și-a precizat atitudinea sa față de munca copiilor și a adolescenților în sfera producției materiale în „Instrucțiuni pentru delegații Consiliului Central Provizoriu pentru probleme diverse” (1866) :

„Noi considerăm tendința industriei contemporane de a atrage pe copiii și adolescenții de ambele sexe la marea operă a producției sociale ca fiind progresistă, sănătoasă și legală, deși în orînduirea capitalistă ea a căpătat forme monstruoase. Într-o orînduire socială rațională, *fiecare copil* trebuie să devină de la vîrsta de 9 ani un muncitor productiv, trebuie să se supună, ca orice om adult capabil de muncă, legii generale a naturii, și anume : pentru a mîncea el trebuie să muncească și să muncească nu numai cu capul, dar și cu brațele”¹.

Ridicîndu-se în apărarea drepturilor copiilor și adolescenților, preocupîndu-se de sănătatea și dezvoltarea lor, Marx cerea limitarea muncii copiilor, chema pe militanții mișcării muncitorești să lupte ca munca copiilor de la 9 la 12 ani, în orice atelier sau la domiciliu, să fie limitată la două ore, a adolescenților de la 13 la 15 ani — la patru ore și a celor de la 16 la 17 ani — la șase ore.

Desigur acele revendicări privind limitarea muncii copiilor și adolescenților trebuie examinate și apreciate în lumina condițiilor istorice concrete. Ele nu trebuie considerate drept absolute și nu pot fi adoptate ca norme obligatorii în orice condiții. Stabilind aceste limite și norme, Marx a ținut seamă de economia și tehnica producției din timpul său. El nu putea să facă totală abstracție de durata efectivă a zilei de lucru a adulților, adolescenților și copiilor de ambele sexe în fabrici și în industria casnică. Astăzi, cînd în U.R.S.S. durata zilei de lucru

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 16, ed. rusă, pag. 197.

a adulților este de 7 ore, iar într-un viitor apropiat ea va fi scurtată la 6 și 5 ore, se impun, desigur, alte norme de participare a copiilor și adolescenților la munca productivă.

În aceleași „Instrucțiuni pentru delegați”, K. Marx menționează că împărțirii copiilor și adolescenților pe grupe de vîrstă trebuie să-i corespundă un program din ce în ce mai complex de educație intelectuală, de exerciții fizice și de învățămînt politehnic. După părerea sa, îmbinarea muncii productive retribuite cu educația intelectuală, cu exercițiile fizice și cu învățămîntul politehnic trebuie să ridice clasa muncitoare la un nivel cu mult superior celui al aristocrației și burgheziei¹.

Problema muncii productive și a educației tinerei generații este analizată de Marx deosebit de amănunțit în „Capitalul”. Relevînd descompunerea familiei în capitalism, Marx considera că industria socialistă va crea baza economică pentru o formă superioară a familiei și a raporturilor dintre sexe. El atribuia femeilor și adolescenților un rol important în producția socială și afirma că munca în comun a adulților și tineretului va fi, în condiții raționale, un factor care va contribui la dezvoltarea unor raporturi bazate pe umanism. „E clar, de asemenea — scria Marx —, că, în împrejurări corespunzătoare, componența personalului muncitoresc combinat din indivizi de ambele sexe și de cele mai diferite vîrste — deși în forma sa capitalistă, spontană și brutală, unde muncitorul există pentru procesul de producție și nu procesul de producție pentru muncitor, constituie un izvor infest de vicii și de sclavie — trebuie să se transforme, dimpotrivă, într-un izvor de dezvoltare umană”².

K. Marx a arătat în mod convingător că deși marea industrie creează în mod obiectiv premisele pentru dezvoltarea multilaterală a omului, copiii și adolescenții încadrați în producția capitalistă nu numai că nu se bucură de o astfel de dezvoltare, ci, dimpotrivă, își pierd chiar și aptitudinile cu care i-a înzestrat natura. El releva faptul că majoritatea covârșitoare a copiilor care lucrau în fabrici și manufacturi și care din cea mai fragedă vîrstă nu exercitau decît operații elementare erau ex-

¹ Op. cit., pag. 198.

² K. Marx: „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 501.

ploațați ani în șir, fără să aibă posibilitatea de a învăța o anumită meserie.

Scoțind în evidență toate aceste plăgi ale societății capitaliste, Marx sublinia, în același timp, că marea industrie favorizează mobilitatea multilaterală a muncitorului, face o problemă de viață și de moarte din recunoașterea legii schimbării muncii și pune sarcina înlocuirii „muncitorului parțial, simplu purtător al unei anumite funcții sociale parțiale, cu individul multilateral dezvoltat, pentru care diferitele funcții sociale reprezintă moduri succesive ale activității sale vitale”. În condițiile domniei capitalului, această sarcină nu poate fi rezolvată, dar cîte ceva s-a realizat totuși în mod spontan în această direcție și sub regimul capitalist: au apărut școli politehnice și agricole, precum și școli industriale în care copiii muncitorilor dobîndeau oarecare cunoștințe despre tehnologie și despre folosirea practică a diferitelor unelte de producție. Analizînd legislația engleză cu privire la ocrotirea sănătății și la educarea copiilor care lucrau în fabrici, precum și felul cum era ea aplicată, Marx a ajuns la următoarea concluzie foarte importantă: „Oricît de sărăcăcioase apar în general dispozițiile *privatoare la învățămînt* ale legii industriale, ele au proclamat *învățămîntul elementar drept condiție obligatorie a muncii*. Succesul lor a dovedit pentru prima dată posibilitatea unei combinări a învățămîntului și a gimnasticii cu munca manuală, deci și a muncii manuale cu învățămîntul și cu gimnastica”¹.

Dacă în „Instrucțiuni cu privire la diferite probleme pentru delegații Consiliului Central Provizoriu” se formula sarcina îmbinării muncii productive cu educația intelectuală, cu dezvoltarea fizică și cu învățămîntul politehnic, în „Capitalul” se fundamentează posibilitatea unei astfel de îmbinări. Mai mult decît atît, aici, pe baza faptelor, este formulată o teză deosebit de importantă, potrivit căreia cucerirea inevitabilă a puterii politice de către clasa muncitoare va asigura în școlile muncitorești un loc corespunzător învățămîntului tehnologic, atît teoretic cît și practic.²

Marx nu s-a limitat să elaboreze revendicările programatice ale proletariatului în problemele muncii, edu-

¹ Op. cit., pag. 494.

² Vezi op. cit., pag. 499.

cației și instruirii tinerelor generații. Studiind experiența lui Robert Owen, el a formulat și idealul educației viitorului, devenit piatra unghiulară a pedagogiei socialiste. Marx scria că din sistemul de fabrică, după cum se poate vedea în detaliu la Robert Owen, a apărut germele educației viitorului, care va îmbina pentru toți copiii, de la o anumită vîrstă, munca productivă cu învățătura și gimnastica, ceea ce va reprezenta nu numai o metodă de sporire a producției sociale, dar și unica metodă de formare a unor oameni multilateral dezvoltăți.

După cum vedem, clasicii marxismului considerau că îmbinarea învățaturii cu munca productivă constituie nu numai o consecință inevitabilă, necesară a dezvoltării marii industrii, dar și unicul mijloc de educare a unor oameni multilateral dezvoltăți, un instrument puternic pentru înlăturarea unilateralității în dezvoltarea omului, unilateralitate generată de diviziunea capitalistă a muncii, care adîncește prăpastia dintre munca fizică și cea intelectuală.

Cînd la Congresul de la Gotha (1875) partidul social-democrat german a formulat în programul său revendicarea de a se interzice munca copiilor, Marx a criticat cu asprime această revendicare, subliniind că interzicerea totală a muncii copiilor este incompatibilă cu existența marii industrii și de aceea ea reprezintă un deziderat fără sens. El nu era de acord că trebuie interzisă cu desăvîrșire munca copiilor și considera că aceasta ar fi o măsură reacționară. Marx apăra în cazul de față teza formulată înainte, potrivit căreia îmbinarea muncii productive cu învățătura, în condițiile reglementării riguroase a timpului de lucru corespunzător cu vîrsta, constituie unul din mijloacele cele mai puternice de transformare a societății.

N. K. Krupskaja sublinia pe bună dreptate că Marx era categoric împotriva interzicerii muncii copiilor și pentru că a-l rupe pe adolescent de munca în uzine și fabrici, unde se lăurește conștiința sa de clasă, concepția sa proletară, socialistă asupra vieții, și a-l arunca în atmosfera egoistă din familie sau aerul stătut al școlii burgheze înseamnă a frîna opera de pregătire a luptătorilor pentru socialism.

Criticîndu-l pe Dühring, Engels scria că în societatea socialistă munca și educația vor fi îmbinate, și astfel se

va asigura generațiilor tinere o pregătire tehnică multilaterală, precum și un fundament practic al educației științifice.

Revendicarea marxistă cu privire la îmbinarea muncii productive a copiilor și adolescenților cu învățătura și cu gimnastica a fost adoptată de Congresul de la Geneva al Internaționalei I și confirmată în hotărârile cu privire la problemele învățămîntului public ale Congreselor de la Lausanne și Bruxelles.

Ideea îmbinării muncii productive cu învățătura, pe care o susțineau cu hotărîre socialiști și comuniști, nu s-a făcut însă cituși de puțin vădită nici în practica pregătirii școlare și nici în școlile pentru muncitori. De ce nu a pășit școala pe calea îmbinării învățăturii cu munca productivă? În secolul al XIX-lea erau răspîndite, pe de o parte, școala îndeosebi teoretică, în care întregul proces de învățămînt se reducea la transmiterea și asimilarea unor cunoștințe abstracte, de cele mai multe ori rupte de realitate, iar, pe de altă parte, școlile profesionale care îndeplineau sarcini înguste cu caracter practic. Răspîndirea școlii teoretice, bazată pe cunoștința clasice, se datora mai cu seamă dominației ideologiei claselor parazitare, care priveau cu dispreț munca productivă și considerau că școala medie de cultură generală este un privilegiu al lor. O altă cauză a acestei stări de lucruri o constituia nivelul scăzut al tehnicii producției industriale și agricole. Veacul mașinii cu abur nu cerea încă atît de mulți muncitori de înaltă calificare, el permitea să se folosească pe scară largă munca simplă, necalificată.

Dar la sfîrșitul secolului al XIX-lea și îndeosebi la începutul secolului al XX-lea, tehnica a progresat atît de mult, încît cererea de forță de muncă calificată a crescut enorm. Necesitatea obiectivă a îmbinării învățăturii cu munca productivă și-a croit implacabil drumul chiar și în condițiile capitalismului. Problema școlii bazată pe muncă s-a pus în toată amploarea, consacrin-du-i-se sute și mii de cărți.

Dar teoreticienii burghezi au denaturat și au bagatelizat marea idee a îmbinării învățămîntului cu munca. În literatura pedagogică această idee a început să fie înlocuită prin considerații vagi despre educația prin

muncă, despre principiul muncii în învățămînt. Pedagogia burgheză și mic-burgheză considera ca esență a „școlii muncii” introducerea lucrului manual în școală, studierea meșteșugurilor, folosirea proceselor de muncă drept metode de instruire. „Corifei” ai pedagogiei burgheze ca Lay, Kerschensteiner, Dewey, ridicînd în slăvi școala bazată pe muncă, aveau în vedere folosirea ei ca instrument al politicii burgheze de colaborare de clasă între proletariat și burghezie, ca instrument de împăcare a claselor. Ideologii democrației mic-burgheze, anarhiștii, reformiștii, narodnicii ruși visau îmbinarea învățămîntului cu munca pe baza producției meșteșugărești sau agricole. În proiectele lor cu privire la școala bazată pe muncă, reprezentanții social-democrațiilor de dreapta — Seidel, Schultz etc. — se orientau de asemenea nu spre marea industrie, nu spre producția industrială, ci spre munca manuală meșteșugărească, pe care o considerau cea mai prețioasă din punct de vedere pedagogic. Numai social-democrații revoluționari, comuniștii și-au însușit pe deplin principiul marxist al îmbinării muncii productive cu învățămîntul și, în noile condiții istorice, l-au îmbogățit cu un nou conținut.

Marele merit al lui V. I. Lenin constă în faptul că a apărut acest principiu împotriva tuturor atacurilor și l-a dezvoltat mai departe. Încă la începutul activității sale revoluționare, V. I. Lenin a scris: „...nu se poate vorbi de un ideal de societate viitoare care să nu îmbine învățătura cu munca productivă a tinerei generații: nici învățătura și studiile fără muncă productivă și nici munca productivă fără învățătură și studii, făcute paralel, n-ar putea fi ridicate la înălțimea cerută de actualul nivel al tehnicii și al cunoștințelor științifice”¹.

În această teză clasică principiul marxist al îmbinării muncii cu învățătura capătă un cadru mai larg. Se consideră necesară atît îmbinarea muncii productive cu învățătura, asupra căreia și-a concentrat în mod deosebit atenția Marx, cit și îmbinarea învățăturii cu munca productivă.

Pornind de la cerințele ridicate de știință și de tehnică față de om, V. I. Lenin a dezvoltat și a formulat

¹ V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 479.

legătura existentă în mod obiectiv, în zilele noastre, între învățatură și munca productivă. Tezele marxiste enunțate de el în care se demască esența reacționară a proiectelor utopice ale narodnicilor au fost dezvoltate în perioada dinainte și de după revoluția din Octombrie. În vara anului 1917, pregătind partidul și clasa muncitore în vederea revoluției socialiste, Lenin intenționa să includă în capitolul din programul partidului referitor la învățământul public revendicarea cu privire la legarea strinsă a învățaturii cu munca productivă a copiilor. După victoria revoluției proletare în Rusia, Lenin elaborează proiectul noului program al partidului și în toate variantele acestui proiect prevede un punct referitor la înfăptuirea „unei strinse legături între învățatură și munca socială productivă”. Acest punct a intrat în programul partidului, adoptat la Congresul al VIII-lea al P.C. (b) din Rusia în martie 1919.

Legarea și imbinarea învățământului cu munca productivă au constituit principiul fundamental conducător în crearea școlii sovietice bazate pe muncă. V. I. Lenin a aprofundat și a dezvoltat acest principiu în cuvântarea rostită la Congresul al III-lea al Comsomolului.

De aceea este cu totul neîntemeiat punctul de vedere potrivit căruia noțiunea de legătură este opusă noțiunii de imbinare a învățământului cu munca. În literatura marxistă aceste noțiuni nu sînt opuse, ci se completează reciproc. În programul partidului și în tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.” se prevede atît legarea învățământului cu munca utilă societății în clasele inferioare (I—IV) și în ciclul H (V—VIII), cit și imbinarea învățaturii cu munca productivă în clasele superioare (IX—XI) ¹. Noțiunea de legătură înseamnă și raporturile care apar în procesul instructiv-educativ între cunoaștere și muncă, educație și muncă, gimnastică și muncă.

¹ Vezi „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.” Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.

2. Îmbinarea învățării cu munca în experiența școlii sovietice

Încă din primele luni ale existenței statului proletar, Puterea sovietică și partidul comunist au proclamat principiul unei școli unice bazate pe muncă. Dar au trebuit să treacă mai mulți ani ca, pe baza profundelor transformări economice politice și culturale care au avut loc în țară, să se poată trece la făurirea unei școli în care să se realizeze îmbinarea învățării cu munca productivă. În decretul „Regulament cu privire la școala unică bazată pe muncă în Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă”, adoptat de Comitetul Executiv Central din Rusia în decembrie 1918, se arăta că la temelia școlii trebuie să stea munca productivă, strâns legată cu învățătura. Potrivit intenției autorilor acestui decret, complicându-se treptat și depășind cadrul mediului obișnuit de viață al copiilor, munca trebuia să-i familiarizeze pe elevi cu diversele forme ale producției, pînă la cele mai complicate. Totodată se urmărea nu „dresarea pentru un meșteșug sau altul”, ci pregătirea politehnică, care să asigure „familiarizarea copiilor cu metodele celor mai importante forme de muncă, în parte în cadrul atelierului sau al fermei de pe lângă școală, în parte în fabrici și uzine, în sovhozuri etc.”.

Totuși, după cum spunea N. K. Krupskaia, unul dintre cei mai mari organizatori și teoreticieni ai școlii unice de muncă, problema îmbinării învățămîntului cu munca productivă era prea puțin studiată și „a pus în încurcătură pe cei mai mulți învățători și profesori”. Fiecărui învățător sau profesor i s-a dat dreptul să rezolve această problemă după cum credea de cuviință și după cum se pricepea.

După cum a arătat A. V. Lunacearski, mulți pedagogi înțelegeau îmbinarea învățării cu munca productivă într-un mod extrem de simplist: ei își spuneau că dacă îl vor sili pe fostul licean domnișor să taie lemne, să facă focul în sobă, să spele podelele, prin aceasta vor transforma vechea școală teoretică într-o școală bazată pe muncă.

Referindu-se la primii pași pe calea introducerii principiului muncii în învățămînt, N. K. Krupskaia scria că în cele mai multe cazuri școala era transformată într-un

fel de atelier, în care niște învățători nepricepuți puneau copiii să tragă la rindea, să modeleze sau să croiască. Înfăptuirea principiului îmbinării învățămîntului cu munca productivă a întîmpinat numeroase greutăți întrucît noua școală de muncă se făcea în condițiile extrem de grele ale războiului civil, ale intervenției militare străine și ale ruinei economice. De aceea era firesc ca adepții entuziaști ai școlii bazate pe muncă să meargă pe calea îmbinării învățămîntului cu formele cele mai accesibile de muncă. Niciodată în istoria școlii nu s-au depus atîtea eforturi, nu s-a cheltuit atîta energie, inventivitate și perseverență pentru a se stabili o legătură strînsă între învățămînt și muncă ca în primii ani ai făuririi școlii sovietice. Dar din pricina unor condiții obiective extrem de nefavorabile, succesul real a fost destul de modest. Cea mai răspîndită formă de muncă era autodeservirea, adică păstrarea curățeniei și ordinii în localul și curtea școlii, munca la bucătărie etc.

O altă formă de muncă, de asemenea mult răspîndită în perioada aceea, era munca manuală meșteșugărească. În școli au fost introduse peste o sută de diferite meșteșuguri. Cele mai tipice și mai frecvente erau timplăria, lăcătușăria, legătoria, cizmăria și croitoria; mai rar se întîlneau strungăria, fierăria, torcătoria, țesătoria, împletitul coșurilor etc. Aceasta a făcut-o pe N. K. Krupskaja să tragă concluzia justă că munca în școală a început să aibă un caracter îngust meșteșugăresc și că ea se închista tot mai mult în ateliere de tip meșteșugăresc.

Numai într-un număr de școli, în primul rînd în scolile pentru tineretul muncitoresc, create în 1918 în centrele industriale, s-a reușit în acea perioadă grea să se imbine învățătura cu participarea adolescenților la munca din fabrici, uzine și sovhozuri.

Trebuie să remarcăm că încă între 1918—1920 a apărut o nouă formă de muncă, denumită ulterior muncă de utilitate socială. Ea consta în participarea elevilor la amenajarea orașelor și satelor, a grădinilor publice, a parcurilor, la desfășurarea muncii politice și de culturalizare în rîndurile populației (citirea de ziare, cărți, montarea de spectacole etc.), la ajutorarea familiilor soldaților Armatei Roșii, la colectarea de îmbrăcăminte călduroasă pentru Armata Roșie etc.

Cum a fost rezolvată în acești ani din punct de vedere teoretic și practic problema legării studiului bazelor științei cu munca productivă?

Tinzînd să înlăture ruptura dintre școală și viață, dintre școală și munca desfășurată de muncitori și țărani, Comisariatul poporului pentru învățămînt s-a străduit să organizeze în așa fel activitatea instructivă-educativă a școlilor, încît în centrul atenției să fie „procesele de muncă”, studierea de către elevi a ținutului natal și nu însușirea unui anumit volum de cunoștințe sistematizate. În documentele și indicațiile metodice din acea vreme era mereu prezentă ideea că obiectele de studiu trebuie să îndeplinească numai un rol auxiliar față de munca productivă. Studiul bazelor științelor era parcă dizolvat în „procesele de muncă”. În unele școli experimentale cunoștințele științifice erau grupate în jurul activităților practice de muncă. Dar curînd a devenit clar că stabilirea unor legături artificiale între materialul de studiu și „sarcinile de muncă” sau „procesele de muncă” este greșită. În programele din 1920 ale Comisariatului poporului pentru învățămînt, acest mod de a îmbina învățătura cu munca a fost condamnat și s-a recomandat ca alegerea materialului de studiu să fie făcută după un anumit sistem și într-o anumită succesiune.

Apreciînd încercările de imbinare a învățaturii cu munca productivă în perioada 1918—1920, N. K. Krupskaja scria că, dată fiind ruina economică și faptul că muncitorii erau risipiți, nu a fost posibil să se creeze o școală cu adevărat bazată pe muncă, iar eforturile puținilor oameni pricepuți n-au dat aproape nici un rezultat.

Între 1921—1925 pasiunea pentru așa-numitele procese de muncă a fost înlocuită cu studierea activității în producție a oamenilor. N. K. Krupskaja considera că în școlile de la sate trebuie să se ia ca punct de plecare munca pe care o depuneau copiii în familie, care să fie imbinată cu învățătura.

Sarcina instruirii prin muncă și a participării organizate a adolescenților la munca industrială și agricolă nu s-a reflectat de loc în programele Consiliului științific de stat din 1923—1925. Abia în programele din 1926—1927 situația s-a schimbat intrucîtva : în ele era prevăzut învățămîntul bazat pe muncă și politehnic. În școlile pentru tineretul țărănesc și în școlile de 7 ani de pe

lingă fabrici și uzine s-a încercat să se îmbine învățămîntul cu munca productivă, care creează valorile materiale. Îmbinarea învățămîntului cu munca s-a realizat însă în modul cel mai deplin și cu cel mai mult succes în școlile de ucenici de pe lingă fabrici și uzine (S.F.U.).

În 1929—1933 școlile au început să fie atașate pe lingă întreprinderi, colhozuri, sovhozuri și S.M.T.-uri. Pentru clasele inferioare (I—IV) au fost create camere de lucru, iar pentru clasele V—VII — ateliere și laboratoare legate de producția respectivă. Elevii din clasele superioare ale școlilor de 7 ani de pe lingă fabrici și uzine, precum și ai unor școli de gradul II efectuau practica în producție în atelierele S.F.U. și în secțiile întreprinderilor, iar elevii școlilor pentru tineretul țărănesc — în colhozuri, sovhozuri și S.M.T.-uri. Multe școli din mediul urban organizau vizite în întreprinderi, care erau considerate una din formele legării învățămîntului cu producția. În școlile de la sate a luat o largă răspîndire munca de experimentare — o formă prețioasă de legare a învățămîntului cu munca agricolă.

Toate acestea au servit ca bază Comitetului Central al partidului ca în hotărîrea „Despre școala elementară și medie” din 5 septembrie 1931 să releve că, mergînd pe linia îmbinării învățămîntului cu munca productivă, școala sovietică a obținut succese apreciabile. Totodată, C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S., atrăgînd atenția asupra deficiențelor serioase care persistau în activitatea școlii, în primul rînd asupra ruperii muncii de utilitate socială de procesul de asimilare a bazelor științelor, a indicat că învățătura să fie îmbinată cu munca productivă în așa fel încît întreaga muncă socială productivă a elevilor să fie subordonată scopurilor instructiv-educative ale școlii. În acea perioadă C.C. a pus în fața școlii ca sarcină principală pregătirea pentru instituțiile de învățămînt superior și pentru școlile tehnice a unor oameni cu un nivel cultural ridicat, care să cunoască temeinic bazele științelor. Și deși în hotărîrile C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. adoptate la începutul deceniului 1930—1940 se sublinia necesitatea de a se înfăptui politehnizarea școlii și de a se îmbina învățămîntul cu munca productivă, în practica școlii atenția principală a început să se acorde însușirii temeinice a bazelor științelor. S-a mărit treptat volumul cunoștințelor pur teore-

tice și s-a redus treptat, iar apoi s-a exclus cu totul pregătirea prin muncă a elevilor. În 1937 atelierele din cadrul școlilor au fost lichidate, iar orele de muncă au fost eliminate din planurile de învățământ. Așadar, dacă în primii 15—20 de ani școala sovietică a acordat o mare atenție traducerii în viață a principiului fundamental al îmbinării învățăturii cu munca productivă (iar uneori a supraapreciat chiar rolul instrucției și educației prin muncă în dauna însușirii unor cunoștințe sistematice), începând din ultimii ani ai deceniului 1930—1940 acestui principiu i s-a atribuit o importanță din ce în ce mai mică. Absolvenții școlilor medii aveau cunoștințe destul de vaste din domeniul diferitelor științe, dar nu erau înarmați cu cunoștințe de producție, cu deprinderi și priceperi necesare pentru muncă, nu erau pregătiți direct în vederea unei munci social-utile. Aceasta a dus la o oarecare ruptură a școlii de viață, a teoriei de practică, fapt asupra căruia s-a atras atenția în raportul prezentat de C.C. al P.C.U.S. la Congresul al XX-lea al partidului din 1956.

Congresul al XX-lea al partidului a dat indicații să se întărească legătura școlii cu viața și a trasat căile și mijloacele pentru realizarea acestei sarcini importante. „Pentru a întări legătura dintre școală și viață — se spune în raportul prezentat de C.C. al P.C.U.S. la congres — este necesar nu numai să se introducă în școli predarea unor discipline noi, care să ofere bazele unor cunoștințe în domeniul tehnicii și producției, ci, totodată, este necesar ca elevii să fie educați sistematic pentru muncă în întreprinderi, în colhozuri și sovhozuri, pe terenuri experimentale și în atelierele școlare”¹. Aceste teze principale importante au fost dezvoltate și concretizate în cuvântarea rostită de N. S. Hrușciov la Congresul al XIII-lea al Comsomolului și în nota sa către Prezidiul C.C. al P.C.U.S. „Despre întărirea legăturii școlii cu viața și despre dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.”

Prin tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., precum și prin „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea cou-

¹ N. S. Hrușciov : „Raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice la Congresul al XX-lea al partidului”, E.S.P.L.P. 1956, pag. 105—106.

tinuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.", adoptată de Sovietul Suprem al U.R.S.S., s-a deschis o pagină nouă în dezvoltarea școlii sovietice și a teoriei marxiste cu privire la educația comunistă. Principiul leninist al îmbinării învățămîntului cu munca productivă și a muncii productive cu învățămîntul a fost pus la baza educației și instruirii tinerelor generații.

Trasarea acestei sarcini pe scara întregii țări constituie o mărturie a uriașei creșteri a nivelului cultural al societății socialiste, a sporirii posibilităților ei materiale și spirituale.

Factorii obiectivi, materiali, care determină necesitatea și creează în același timp posibilitatea îmbinării învățămîntului cu munca productivă, se manifestă tot mai evident în producția modernă, în cele mai noi descoperiri tehnice-științifice. Tendința principală a producției moderne o constituie creșterea cerinței de lucrători cu o înaltă calificare, multilateral dezvoltăți, capabili să îmbine munca fizică cu cea intelectuală. Dispar profesiile care implică o muncă fizică grea și crește numărul muncitorilor care deserveșc mașini și mecanisme. Dar lucrul cel mai important este creșterea numerică a muncitorilor și specialiștilor care se ocupă de instalarea și reglarea mecanismelor complexe, care lucrează în laboratoarele de pe lângă uzine, pe terenurile experimentale, în birourile de proiectare. Astfel, chiar în cadrul producției se creează baza materială pentru îmbinarea muncii fizice cu cea intelectuală, a teoriei cu practica. În lumina acestei tendințe, învățătura nelegată de munca productivă și munca productivă ruptă de învățatură nu corespund cerințelor actuale ale producției, nevoilor societății și nici intereselor individuale.

Producția socialistă îi pune astăzi pe muncitori în fața unor mari cerințe. În multe cazuri ei trebuie să se priceapă să minuiască mașini și mecanisme complexe, aparate și instrumente complicate de măsură și control, să efectueze calcule tehnice, să folosească schițe etc. Aceasta se referă mai ales la muncitorii din construcția de mașini. Așadar, munca muncitorilor se schimbă din temelii; ea se apropie tot mai mult de munca tehnică-inginerească, capătă un conținut intelectual.

Prin urmare, perspectiva dezvoltării tehnice-economice a Țării sovietice comportă cerințe noi față de edu-

cația tinerelor generații și face necesară o legătură strinsă între învățământ și munca productivă. Necesitatea unei astfel de legături pe toate treptele învățământului este impusă și de faptul că industria și tehnica din zilele noastre, întreaga structură a relațiilor social-economice din U.R.S.S. cer ca tînăra generație să dobîndească bogate cunoștințe generale și politehnice și să fie bine pregătită pentru munca utilă societății. Școala nouă, căreia îi aparține viitorul, trebuie să imbine în mod armonios munca intelectuală și cea fizică a elevilor, pregătirea lor teoretică și practică în producție. În concordanță cu aceste sarcini s-au elaborat noi programe și planuri de învățământ.

3. Problemele pedagogice legate de înfăptuirea îmbinării învățământului cu munca productivă

Traducerea în viață a principiului marxist-leninist al îmbinării învățământului cu munca productivă ridică în fața teoriei și practicii pedagogice o serie de probleme actuale, arzătoare. În primul rînd se pune problema cum trebuie stabilită pe plan pedagogic legătura dintre învățământ și munca productivă.

Unii pedagogi consideră că însăși includerea instruirii prin muncă în planul de învățământ al școlii și participarea elevilor la munca productivă în industrie sau agricultură reprezintă îmbinarea învățaturii cu munca productivă. După părerea lor, învățătura și munca sînt două procese de sine stătătoare, paralele, care alternează în timp într-un fel sau altul. Din punctul de vedere al acestor pedagogi este absolut suficient ca elevii să studieze în clasă bazele științelor, iar în producție, în colhoz sau sovhoz să muncească, să dobîndească priceperi și deprinderi politehnice și de muncă. După părerea lor, legăturile interne necesare între învățatură și muncă se vor forma de la sine în conștiința și experiența individuală a elevilor. Expresia extremă a acestei păreri o constituie afirmația că îmbinarea învățaturii cu munca reprezintă „coexistența” lor. Acești pedagogi nu admit nici chiar noțiunea de legătură strinsă între învățământ și muncă, socotind că ea este o rămășiță a sistemului complex, înmormîntat la timpul său, cu care sînt asociate

pînă în prezent „îmbinările” improvizate, artificiale ale studiului bazelor științei cu activitatea productivă. Totodată se invocă faptul că și în prezent se întîlnesc în practică încercări de a lega în mod artificial studiul bazelor științelor cu participarea la muncă. Se citează cazuri cînd, de pildă, fiecare temă de botanică este legată de munca agricolă, încălcîndu-se astfel logica obiectului de studiu și logica muncii agricole.

Pentru a-și justifica punctul de vedere potrivit căruia procesul de învățămînt și procesul muncii ar fi „autonome”, unii pedagogi se referă la V. I. Lenin, afirmînd că el ar fi vorbit despre două procese paralele. V. I. Lenin a scris într-adevăr că nici învățătura și studiile fără muncă productivă, nici munca productivă fără învățătura și studiu, făcute paralel, n-ar putea fi ridicate la înălțimea cerută de actualul nivel al tehnicii și al cunoștințelor științifice¹. Dar rezultă oare de aici că învățătura și munca productivă în școală reprezintă procese autonome, paralele? Desigur că nu. V. I. Lenin a folosit aici cuvîntul „paralel” în sens de concomitent și, de aceea, în paragraful următor vorbește de necesitatea îmbinării muncii productive generale cu învățămîntul general, propunînd ca în acest scop să se impună tuturor obligația de a participa la munca productivă.

Se înțelege că nu este și nici nu poate fi vorba să se revină la experiența pedagogică din trecut, cînd s-a încercat să se reunească în jurul muncii, într-o formă complexă, cunoștințele despre natură și societate. Nu pot fi reinviolate legăturile improvizate, artificiale dintre învățătura și muncă. Dar este la fel de inadmisibil să ne mulțumim cu unirea mecanică a învățăturii cu munca, luate ca două procese paralele. Ideea stranie despre „coexistența învățăturii și muncii” trebuie înlăturată ca fiind cronată.

Îmbinarea învățămîntului cu munca productivă reprezintă un proces complex și multilateral. El cuprinde nu numai legarea studiului bazelor științelor cu munca, dar și legarea învățămîntului politehnic, a pregătirii profesionale, a educației fizice și morale cu munca productivă.

¹ V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 479.

Simpla antrenare a elevilor la munca productivă în industrie sau agricultură, fără legătură cu educația și dezvoltarea lor intelectuală, morală și fizică, nu are nimic comun cu concepția marxistă asupra acestei probleme.

În ce constau legăturile multilaterale dintre învățămînt și munca productivă ?

În primul rînd, trebuie să ne oprim asupra legăturii dintre cunoștințele teoretice și muncă. În prezent nu mai putem admite ca studiul bazelor științelor, în special al matematicii, fizicii, chimiei și biologiei, să aibă un caracter abstract și să fie rupt de producție. Multe școli caută de pe acum ca elevii nu numai să-și însușească după un anumit sistem cunoștințele teoretice în domeniul diferitelor științe, dar cu prilejul studiului obiectelor de cultură generală să poată cunoaște și bazele tehnico-științifice ale producției tehnice și tehnologia, principiile științifice de funcționare a diferitelor mecanisme, unelte, mașini, agregate, proprietățile fizice și chimice ale diferitelor materiale. În cadrul predării științelor sociale — istoria, Constituția U.R.S.S., geografia economică —, profesorii acordă atenția cuvenită perspectivelor dezvoltării producției socialiste, luptei maselor muncitoare pentru construirea societății comuniste, formării la elevi a atitudinii comuniste față de muncă și față de oamenii muncii, lămuririi importanței pe care o are creșterea productivității muncii pentru victoria comunismului. Multe școli fruntașe și mulți profesori organizează în așa fel predarea științelor naturii și matematicii ca elevii să învețe să aplice legile fizicii, chimiei, biologiei în rezolvarea sarcinilor practice de producție.

În procesul studierii botanicii, zoologiei, bazelor darvinismului, elevii cunosc principalele culturi agricole din regiunea lor și procedeele de cultivare a lor, condițiile de întreținere și îngrijire a animalelor.

Obiectele de învățămînt din cadrul ciclului politehnic au menirea de a da elevilor cunoștințe politehnice, adică de a-i familiariza cu bazele tehnice generale ale producției, în special cu studiul mașinilor, cu electrotehnica, agronomia și zootehnia.

Așadar, legătura cunoștințelor teoretice cu munca productivă se manifestă în primul rînd în faptul că aceste cunoștințe încetează de a mai avea un caracter abstract,

ajutându-i pe elevi să aibă o atitudine conștientă față de munca industrială și agricolă, să înțeleagă bazele ei științifice. Această legătură determină o atitudine mai conștientă a elevilor față de teoriile științifice, față de legile științei, contribuind la fixarea, aprofundarea și lărgirea cunoștințelor lor teoretice, fapt confirmat de experiența școlilor în care învățămîntul se desfășoară în strînsă legătură cu pregătirea în producție. Participînd, de pildă, la diferite munci agricole pe ogoarele colhozurilor și sovhozurilor, la fermele zootehnice, elevii își fac o idee concretă despre metodele agrotehnicii și zootehnicii înaintate, capătă deprinderi de muncă, își consolidează și aprofundează cunoștințele de botanică, zoologie, bazele darvinismului, fitotehnie și zootehnie.

Datorită legăturii strînse dintre studierea bazelor științelor și muncă, importanța instructivă-educativă atît a științelor cît și a muncii crește în mod considerabil, activitatea depusă de elevi atît în ceea ce privește munca cît și învățătura devine mai conștientă și mai precis orientată ; ei își formează o atitudine creatoare față de muncă, crește calitatea pregătirii lor politehnice și profesionale. Participarea la munca productivă îi face pe elevi să desfășoare o activitate mai intensă în direcția însușirii cunoștințelor științifice. Legătura dintre învățătura și muncă creează condiții favorabile pentru dezvoltarea gîndirii elevilor și pentru asimilarea conștientă a noțiunilor științifice.

Justa înțelegere a legăturii dintre învățătura și muncă nu comportă nici subordonarea însușirii cunoștințelor științifice și gruparea lor artificială în jurul proceselor de muncă care se desfășoară în școală, nici transformarea muncii într-un simplu material ilustrativ pentru diferitele obiecte de studiu. Dacă se stabilește o legătură justă, logica activității de învățătura și logica procesului de muncă nu se contrazic.

Legătura dintre învățătura și muncă trebuie realizată în așa fel încît cunoștințele teoretice să lumineze calea practicii, să facă din muncă o activitate conștientă. De obicei, elevii trebuie să-și însușească cunoștințele teoretice necesare înainte de a păși la muncă, pentru a putea înțelege baza științifică a muncii. Desigur, acest lucru nu este totdeauna posibil ; într-o serie de cazuri, elevii

au de îndeplinit lucrări practice a căror bază științifică nu poate fi dezvăluită în etapa respectivă a învățaturii.

Elevii din clasele mici participă cu plăcere la munci ca îngrijirea florilor, a iepurilor de casă, deși ei nu cunosc nici botanică, nici zoologie. Elevii din clasele VI-VIII se ocupă cu pasiune de radioficare și fotografie, deși nu cunosc încă bazele științifice ale acestor fenomene. În toate cazurile similare, munca este precedată numai de însușirea cîtorva cunoștințe preliminare.

Îmbinarea învățaturii cu munca productivă nu necesită o sincronizare absolută, necondiționată, a procesului de învățămînt cu munca. Astfel, nu se poate organiza predarea întregii biologiei, coordonînd-o în timp cu munca agricolă, fără a încălca logica unui proces sau a celui-lalt; este irealizabilă studierea sincronizată a diferitelor teme și capitole ale botanicii cu munca de cultivare a diferitelor plante. Fiecare proces de muncă, fiecare element al muncii în industrie sau agricultură impune aplicarea cunoștințelor nu pentru o temă oarecare și nici chiar pentru un obiect de studiu, ci pentru mai multe obiecte concomitent. În orice proces de muncă se concentrează ca într-un focar cunoștințele și deprinderile din diferitele ramuri ale științei. Orice îmbinare artificială aduce prejudicii atît studierii bazelor științelor cît și pregătirii prin muncă a elevilor.

Uneori se cere ca la fiecare lecție materialul de studiu să fie îmbinat cu munca productivă. Această pretenție este greșită, pornind de la o idee primitivă asupra legăturii dintre cunoștințele teoretice și muncă. Ideea „legăturii la fiecare pas” este tot atît de eronată ca și ideea „coexistenței” între cunoștințele teoretice și muncă. Sincronizarea învățaturii cu munca este necesară nu în sensul „îmbinării” lor în fiecare moment, ci în ansamblul sistemului de educație, instruire și pregătire prin muncă a copiilor și tineretului. Însușirea de către elevi a bazelor științelor și participarea lor la munca productivă sînt procese care-și au logica lor proprie, sarcinile lor concrete. În condițiile unei juste organizări a activității instructive-educative, aceste sarcini se întrepătrund, se împletesc. Cunoștințele teoretice — de cultură generală, politehnice și speciale — reprezintă elemente componente absolut necesare ale muncii productive moderne,

care la rîndul ei contribuie la asimilarea conștientă și temeinică a acestor cunoștințe.

Majoritatea obiectelor de studiu pot și trebuie să fie legate de munca productivă, dar caracterul și formele acestei legături sînt determinate de specificul fiecărui obiect. Legătura matematicii, fizicii, chimiei, biologiei cu munca poate fi atît directă, cînd elevii în procesul muncii aplică nemijlocit cunoștințele primite la aceste discipline, cît și indirectă, cînd cunoștințele respective apar ca bază teoretică generală a disciplinelor tehnice generale și speciale, care deservesc producția.

Cînd, în procesul muncii, elevul efectuează măsurători, calcule, aplicînd cunoștințele de la matematică și fizică, sau cînd, la lecțiile de fizică și chimie, elevii studiază un anumit obiect al producției (instalațiile electrice, preparatele chimice), avem de-a face cu o legătură directă între învățatură și muncă. Cînd cunoștințele de cultură generală se folosesc în muncă prin intermediul disciplinelor tehnice generale și speciale, avem de-a face cu o legătură indirectă.

Disciplinele tehnice generale (studiul mașinilor, electrotehnica, precum și bazele producției agricole — fitotehnia și zootehnia) au de asemenea și o legătură directă și una indirectă cu munca elevilor. Disciplinele speciale care se studiază în școală se aplică de obicei nemijlocit de către elevi în procesul de producție.

Legăturile dintre diferitele materii și legăturile dintre obiectele de studiu și muncă se reflectă cu greu în programele și planurile de învățămînt; obiectele de studiu și materialul prevăzut în program sînt repartizate pe clase avîndu-se în vedere realizarea legăturilor normale necesare între cunoștințele teoretice și muncă, precum și a legăturilor între obiectele de cultură generală, tehnice generale și speciale. Însă planurile și programele de învățămînt creează doar premisele pentru stabilirea legăturii cu munca. Rolul hotărîtor în rezolvarea acestor sarcini importante și complicate aparține profesorului și cabinetelor metodice ale școlii.

În practica școlilor fruntașe s-a acumulat o experiență bogată în ceea ce privește realizarea legăturii dintre studierea bazelor științelor și munca productivă, conțu-

rîndu-se și cîteva forme ale unei asemenea legături. Profesorii de științele naturii și matematici îmbogățesc lecțiile cu material tehnic de producție, acordă o mare atenție aplicării în practică a cunoștințelor teoretice, utilizează materialul de producție pentru explicarea legilor științei, sînt larg folosite vizitele în întreprinderi, alît cu caracter complex cît și în cadrul diferitelor materii.

Se știe că studiînd matematica, fizica, chimia și desenul tehnic, elevii trebuie să rezolve un mare număr de probleme. Mulți profesori se folosesc de acest prilej pentru a-i familiariza pe elevi cu activitatea de producție a întreprinderilor industriale, a colhozurilor și sovhozurilor. Ei îi antrenează pe elevi să participe activ la întocmirea problemelor, folosind datele furnizate de unitățile de producție industriale și agricole în care lucrează elevii. Observațiile arată că o astfel de activitate lărgeste orizontul tehnic al elevilor și sporește interesul lor pentru rezolvarea problemelor.

Profesorii cu experiență atrag în mod deosebit atenția elevilor asupra acelor legi ale științei care sînt aplicate în producție, sprijinindu-se în acest scop pe experiența personală a elevilor în domeniul producției. Profesorii de fizică și chimie dau elevilor teme care-i obligă să-și clarifice în condiții concrete modul în care se aplică legile fizicii și chimiei, cum se manifestă ele în funcționarea mașinilor-unelte, a diferitelor mașini și aparate, a aparatului din industria chimică etc.

Îmbinarea învățaturii cu munca productivă nu numai că ridică nivelul pregătirii generale și politehnice, dar și creează premise favorabile pentru educația comunistă a tinerei generații. Munca social-productivă constituie o bază solidă pentru formarea la tineret a unor înalte calități morale, a concepției comuniste despre lume, a conduitei comuniste.

Ar fi însă o mare greșeală să credem că munca în sine, în orice condiții, formează fizionomia morală comunistă a omului. Experiența vieții arată altceva; munca ruptă de interesele sociale și neîntărită prin educație poate rămîne neeficace sub aspect educativ și poate genera chiar trăsături negative ale personalității. Numai

legătura organică dintre educarea în spiritul moralei comuniste și muncă transformă pe cea din urmă într-un puternic factor educativ.

Transformarea muncii productive a elevilor într-un scop în sine constituie o mare greșeală pedagogică. Unii conducători de școli consideră că este suficient să antreneze elevii la muncă în cadrul atelierelor școlare, a loturilor experimentale ale școlii, în întreprinderi, în colhozuri și sovhozuri pentru ca conștiința și conduita lor să devină comuniste. Adesea, apreciind munca productivă a elevilor, conducerea școlii se limitează la datele privind numărul hectarelor lucrate, recolta obținută, sporirea cantităților de lapte muls etc. Se înțelege, toate acestea sînt importante, dar nu în aceasta constă lucrul principal. Luînd cuvîntul la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., N. S. Hrușciov a spus: „Pe toți ne bucură munca elevilor în nenumăratele brigăzi de producție școlare, în gospodăriile de pe lingă școală, în întreprinderi, colhozuri și sovhozuri. Este bine că elevii dau o producție utilă societății.

Dar munca elevilor este importantă nu în sine, nu numai și nu atît prin producția pe care o dă. Lucrul cel mai important este de a folosi în mod just și multilateral activitatea în producție pentru a educa la tineret dragostea de muncă în interesul general”¹.

Școala este o instituție de educație și pentru ea indicele hotărîtor este ridicarea nivelului de pregătire și educație al elevilor. Munca productivă a elevilor este, în primul rînd, un factor educativ și, de aceea, ea trebuie să corespundă scopurilor instructiv-educative ale școlii.

Școala este chemată să formeze la copii și tineret înalte calități morale și cetățenești, să le educe dragostea față de muncă și stima față de oamenii muncii, să educe generația care va trăi și va munci în comunism. Participarea copiilor la muncă — în sine — nu poate asigura educația cuvenită. Numai munca strîns legată de educația social-politică și morală poate contri-

¹ N. S. Hrușciov: „Pentru o pace trainică în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. la 9 iulie 1960, pag. 27—28.

bui la formarea conduitei comuniste a tineretului. Experiința școlilor fruntașe arată că interacțiunea dintre muncă și mijloace educative ca participarea la viața socială, practicarea sportului, activitatea artistică de amatori etc. îmbunătățește rezultatul activității educative a școlii. În aceste condiții devin mult mai eficiente și diferitele metode de convingere verbală — convorbiri, conferințe, discuții etc.

Munca productivă joacă un rol important și în dezvoltarea fizică a elevilor.

Este cazul să amintim ce a spus Marx despre legătura învățaturii cu munca și gimnastica. Munca nelegată de educația fizică, de cultura fizică și sport și, tot astfel, educația fizică ruptă de muncă nu asigură în dezvoltarea fizică a elevilor efectul pe care-l dau ele în interacțiune. Munca și gimnastica pun în funcțiune cea mai mare parte a mușchilor și organelor, asigură coordonarea multilaterală a mișcărilor și intensifică activitatea vitală a organismului în ansamblu.

Traducerea în viață a principiului îmbinării învățămîntului cu munca productivă pune în fața pedagogilor o serie de probleme cu caracter organizatoric. Cea mai importantă și mai actuală dintre ele este aceea privind formele de organizare a muncii productive.

În ultimii ani au apărut și s-au răspîndit multe forme de îmbinare a învățămîntului cu munca juste din punct de vedere pedagogic. În ținutul Stavropol, de exemplu, au căpătat o largă răspîndire brigăzile de elevi în colhozuri. În regiunea Reazan au apărut și au devenit cunoscute departe, peste hotarele ei gospodăriile experimentale școlare. O mare extindere au luat secțiile-școală din cadrul întreprinderilor, brigăzile de construcție, atelierele interșcolare, care execută comenzi ale întreprinderilor, atelierele de producție pe lângă școli etc. Această experiență multilaterală este larg prezentată în literatura pedagogică și, de aceea, nu este necesar să explicăm ce reprezintă fiecare din aceste forme.

Dar pe lângă formele de organizare a îmbinării învățaturii cu munca productivă, care au dat rezultate bune în unele regiuni, au apărut și astfel de forme ca, de pildă, colhozurile școlare, uzinele școlare. Astfel, într-un raion din R. S. S. Moldovenească a fost creat colhozul școlar

„Cravata roșie”, căruia i s-au repartizat 39 ha de pământ, 25 de purcei, 40 de iepuri de casă, o cantitate suficientă de semințe și furaje, un tractor, mașinile agricole necesare. Membrii colhozului erau elevii claselor V-X; lor li s-au înmănat carnetele de colhoznici. Colhozul era condus de un consiliu, în frunte cu un „președinte”-elev. Colhozul avea contul său curent și „contabil”. Au fost ținute adunări de dări de seamă și alegeri ale „colhoznicilor”. O astfel de copiere a activității adulților imprimă activității productive a elevilor un caracter de joc. Fără îndoială că jocul are un rol important în educarea copiilor, îndeosebi a celor mici. Dar și jocurile trebuie alese cu grijă, iar munca social-utilă a elevilor nu trebuie izolată de cea a adulților. „Numai în munca laolaltă cu muncitorii și țărani poți deveni cu adevărat comunist”¹. Această teză leninistă își păstrează și azi întreaga sa valabilitate.

Brigăzile de elevi din colhozuri și gospodăriile experimentale școlare sînt bune prin faptul că, oferind un cîmp larg activității independente a copiilor, asigură în același timp legătura dintre munca copiilor și cea a adulților. Denaturări în organizarea muncii elevilor se întîlesc și în școlile din mediul urban. De exemplu, într-o școală din Grodno a fost creată o uzină școlară. În fruntea ei stăteau un „director”, un „inginer-șef” și alți „funcționari” din rîndul elevilor. Într-o serie de regiuni au apărut chiar „trusturi de construcții” școlare. Dar o asemenea născocire de „forme originale” ale muncii productive a elevilor, rupte de munca adulților, nu are nimic comun cu sarcinile reale ale pregătirii tinerei generații pentru munca utilă societății.

În școlile pentru tineretul muncitoresc și sătesc, legătura dintre învățatură și muncă își are particularitățile sale. Aceasta se explică prin faptul că aici munca joacă un alt rol decît în școlile medii cu pregătire de producție. Experiența de viață și de producție a elevilor de la școlile pentru tineretul muncitoresc și sătesc este mult mai bogată decît experiența adolescenților care de abia încep să se familiarizeze cu munca. Învățămîntul general și politehnic îmbinat cu munca dă elevilor — muncitori și colhoznici — posibilitatea de a cunoaște bazele știin-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 280.

țifice ale producției industriale și agricole, le ridică calificarea în producție.

Formele concrete ale legării învățămîntului de muncă în școlile pentru lîneretul muncitoresc depind foarte mult de ramura de producție în cadrul căreia funcționează școala. Dacă ea deservește pe muncitorii unei întreprinderi chimice, atunci la cursul de chimie se studiază mai pe larg problemele legate de procesele chimice respective. Dacă școala deservește pe muncitorii unei mari centrale electrice sau ai unei întreprinderi electrotehnice, în studiul fizicii se acordă o atenție mai mare construcției și funcționării mașinilor și aparatelor electrice, iar la cursul de chimie — locului și importanței ei în producția energetică. Dacă elevii școlii sînt muncitori metalurgiști, se acordă o atenție deosebită studierii corpurilor solide și proprietăților lor fizice.

În școlile pentru tineretul muncitoresc, în studiul bazelor științelor se folosesc într-o mare măsură materiale despre activitatea întreprinderii respective și experiența în producție a elevilor. În unele școli, la lecțiile de fizică, chimie și biologie elevii își împărtășesc din experiența lor de producție. Aici, mai mult decît în școlile medii cu pregătire de producție, problemele de matematică, fizică, chimie, desen tehnic au un conținut tehnic concret.

Principiul marxist-leninist al legării școlii cu viața, al îmbinării învățămîntului cu munca este pus la baza organizării sistemului de învățămînt și devine piatra unghiulară a teoriei și practicii pedagogice nu numai în U.R.S.S., dar și în alte țări socialiste. În prezent, în Republica Populară Chineză, în Polonia, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană și în alte țări de democrație populară școala se reorganizează tocmai pe baza acestui principiu.

Principiul marxist-leninist al îmbinării învățămîntului cu munca este principiul cel mai important, călăuzitor al educației comuniste, întrucît numai pe baza lui este posibilă educarea unor constructori multilaterali dezvoltati ai societății comuniste și rezolvarea cu succes a unor sarcini fundamentale ale comunismului ca lichidarea deosebirilor dintre oraș și sat, dintre oamenii muncii intelectuale și cei ai muncii fizice.

Bibliografie

- Marx K.** Instrucțiuni în diferite probleme pentru delegații din Consiliul Central Provizoriu, *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 16, ed. rusă, pag. 194—203.
- Engels F.** Anti-Dühring. Secțiunea a treia, § 5 Stat, familie, educație, E.S.P.L.P. 1955.
- Lenin V. I.** Citeva perle din proiectele utopice ale narodnicilor, *Opere complete*, vol. 2, ediția a doua, Editura politică, 1960, pag. 465—498.
- Hrușciov N. S.** Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.
- Hrușciov N. S.** Pentru pace trainică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvântare rostită în ziua de 9 iulie 1960 la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- „Regulament cu privire la Școala unică de muncă în Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă”. Decretul din 16 octombrie 1918 al Comitetului Executiv Central al Sovietelor din R.S.F.S.R.
- În volumul „Directivile P.C.(b) al U.R.S.S. și dispozițiile guvernului sovietic cu privire la învățământul public”. Culegere de documente pe anii 1917—1947, fasc. 1, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., pag. 120—127.
- „Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.”.
- Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- „Legea cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.”, Moscova, 1958.
- „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, 1960.
- „Materialele Congresului cadrelor didactice din R.S.F.S.R.” „Uci-telskaia gazeta”, 7—14 iulie 1960.
- Krupskaia N. K.** Opere pedagogice alese, Editura de stat pentru literatură pedagogică, 1957, pag. 295—302, 367—458.
- Makarcenko A. S.** Educația prin muncă, *Opere*, vol. 4, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1951, pag. 395—405.

CAPITOLUL AL VI-LEA
INVĂȚĂMÎNTUL POLITEHNIC
ÎN ȘCOALA SOVIETICĂ

1. Marxism-leninismul despre învățămîntul politehnic

Ideea învățămîntului politehnic a fost formulată și fundamentată de întemeietorii socialismului științific. Încă în „Manifestul Partidului Comunist”, K. Marx și F. Engels au formulat principiul îmbinării educației tinerelor generații cu producția materială, iar în lucrarea fundamentală a lui Marx — „Capitalul” — este fundamentată științific necesitatea învățămîntului politehnic și se dezvăluie esența lui.

Marx a demonstrat că dezvoltarea mării industrii impune în mod obiectiv înlocuirea muncitorului parțial, ca simplu purtător al unei anumite funcții sociale, printr-un individ dezvoltat multilateral, pentru care diferitele funcții sociale reprezintă moduri de activitate vitală care se schimbă succesiv. Marea industrie produce permanent schimbări în baza tehnică a producției, iar schimbările din tehnică și din tehnologia producției provoacă modificări permanente în funcțiile muncitorilor, în calificarea și specializarea lor.

Aceasta este tendința obiectivă a mării industrii mecanizate. Analizînd profund esența acestei tendințe, Marx a stabilit că progresul mării industrii, schimbările permanente din tehnica producției, care înlătură din sfera producției materiale unele forme de muncă și generează altele, determină transformarea muncii, evoluția funcțiilor, mobilitatea multilaterală a muncitorului. Dar în forma sa capitalistă, marea industrie, după cum arată Marx, reproduce vechea diviziune a muncii cu specialitățile ei închistate. Aceasta este una din contradicțiile profunde ale capitalismului, care exercită o influență

nefastă asupra situației muncitorului. Marx spunea că marea industrie prin însăși catastrofele sale, face o problemă de viață și de moarte din recunoașterea schimbării muncii și deci a unei cit mai mari multilateralități a muncitorilor pentru care aceștia pot fi pregătiți în cadrul învățămîntului teoretic și politehnic practic. Dar în capitalism muncitorii nu sînt pregătiți pentru schimbarea muncii, ei nu capătă pregătirea necesară și sînt aruncați fără milă în stradă, o dată cu schimbările care au loc în caracterul muncii, sau sînt supuși unei exploatare și mai mari în tot felul de munci auxiliare ocazionale.

Marx a arătat că dezvoltarea multilaterală și învățămîntul politehnic, pregătirea în vederea schimbării muncii sînt necesare nu numai pentru că progresul industriei cere implacabil schimbarea muncii, mobilitatea multilaterală a muncitorilor, dar și pentru că munca monotonă răpește muncitorului orice posibilitate de a desfășura o activitate fizică și intelectuală liberă, îl mutilează din punct de vedere fizic și spiritual, duce la adîncirea prăpastiei dintre munca fizică și cea intelectuală.

Printr-o înversunată luptă de clasă, proletariatul obține din partea burgheziei unele concesi, inclusiv în domeniul învățămîntului, dar instruirea multilaterală a tinerelor generații o poate asigura numai clasa muncitoare, după ce a cucerit puterea politică.

„Dacă legislația industrială — scrie K. Marx —, primă concesie smulsă capitalului după mari împotriviri, nu îmbină decît învățămîntul elementar cu munca de fabrică, nu încapă nici o îndoială că inevitabila cucerire a puterii politice de către clasa muncitoare va cuceri și învățămîntului tehnologic, teoretic și practic locul ce i se cuvine în școlile muncitorești”¹.

K. Marx revine asupra problemei învățămîntului politehnic în cunoscuta rezoluție a Congresului I al Internaționalei I, în care el include în definiția educației, alături de educația intelectuală și fizică, și învățămîntul politehnic, care îl familiarizează pe adolescent cu principiile fundamentale ale tuturor proceselor de producție

¹ K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 499.

și totodată îi formează deprinderea de a minui cele mai simple unelte din toate domeniile de producție.

Rolul învățământului politehnic ca cea mai importantă condiție a dezvoltării multilaterale în societatea socialistă a fost relevat și de F. Engels în „Principiile comunismului”. Descriind dezvoltarea industriei în comunism, Engels sublinia că noua organizare socială a producției nu poate fi realizată de oameni subordonați fiecare unei singure ramuri de producție, legați de ea. Engels scria că industria dirijată de întreaga societate are nevoie de oameni cu aptitudini multilateral dezvoltate, de oameni care să știe să se orienteze în întreg sistemul producției. „Educația — scria el — va da posibilitate tinerilor să-și însușească rapid întregul sistem de producție, încît să fie în stare să treacă succesiv de la o ramură de producție la alta, după cum o vor cere necesitățile societății sau propriile lor înclinații”¹.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, în urma căreia oamenii muncii au smuls puterea din mâinile moșierilor și capitaliștilor, a deschis calea spre construirea comunismului în țara noastră.

Din inițiativa lui V. I. Lenin, în programul partidului comunist a fost inclusă sarcina de a se organiza învățământul politehnic, care să familiarizeze tînăra generație — în teorie și în practică — cu toate ramurile principale ale producției.

În observațiile sale la tezele lui N. K. Krupskăia cu privire la învățământul politehnic (1920), V. I. Lenin a arătat că este necesar să se îndeplinească imediat măsurile posibile, în vederea organizării învățământului politehnic, în cadrul sistemului învățământului de cultură generală și profesional. După ideea lui V. I. Lenin, sarcina claselor superioare din școlile de gradul doi, în care învățau copii între 12 și 17 ani, și care, datorită condițiilor economice grele de atunci au fost nevoite să devină școli profesionale, este :

„să pregătească
un *țimplar*,
un *dulgher*,
un *lăcătuș* etc.

care să cunoască bine specialitatea sa, care să fie pe

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 378.

deplin capabil să devină maistru și care din punct de vedere practic să fie pregătit în această direcție, *cu condiția însă ca acest «meseriaș» să aibă o largă cultură generală* (să posede un minimum de cunoștințe de bază în cutare și cutare științe; se va indica precis care științe);

să fie comunist (se va indica precis ce trebuie să știe); *să aibă un orizont politehnic și bazele (elementele) învățămîntului politehnic și anume:*

- (aa) noțiuni *fundamentale* despre electricitate (se va stabili precis care noțiuni),
- (bb) despre folosirea electricității în industria *mecanică*,
- (cc) despre folosirea electricității în industria *chimică*,
- (dd) idem despre planul de electrificare a R.S.F.S.R.,
- (ee) să viziteze cel puțin 1—3 ori o centrală electrică, o fabrică, un sovhoz,
- (ff) să cunoască *cutare* baze ale agronomiei etc. Se va elabora un program *detaaliat* cuprinzînd un *minimum de cunoștințe*¹.

În cuvîntarea rostită la Congresul al III-lea al Comsomolului, Lenin a spus că sarcina tineretului este nu numai de a studia electricitatea și aplicarea ei în producție, dar și de a învăța s-o aplice el însuși și să învețe acest lucru întreaga tînără generație.

V. I. Lenin a indicat și măsurile posibile în vederea realizării învățămîntului politehnic:

Impreună cu
Goelro

„a) vizitarea celei mai apropiate centrale electrice, și o serie de lecții însoțite de experiențe la această centrală, *o serie de lucrări practice* din cele posibile cu electricitatea; se vor elabora imediat programe detaliate (pentru 1 vizită; pentru un curs de 5, 10 lecții; pentru 1 lună, 2 luni etc.),

b) idem — *la fiecare sovhoz* organizat în mod *acceptabil*,

Impreună cu
Goelro

c) idem — *la fiecare uzină* organizată în mod *acceptabil*;

d) mobilizarea *tuturor* inginerilor, agrono-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 552.

milor, a tuturor absolvenților facultății de fizico-matematici (pentru lecții în domeniul electricității și al învățămîntului politehnic, pentru a conduce studiul practic, excursii etc.),

e) crearea unor mici muzee de învățămînt politehnic, trenuri, vapoare etc.”¹

În articolul „Despre activitatea Comisariatului poporului pentru învățămînt” (1921), Lenin a condamnat cu hotărîre încercările de a înlocui studiul celor mai importante ramuri ale producției prin studierea unei singure ramuri, de a înlocui învățămîntul politehnic prin cel monotehnic. El menționa că tocmai problema studierii principalelor ramuri a fost hotărîtă de partid, înscrisă în programul său și că acum este necesară realizarea practică a acestei hotărîri.

Învățămîntul politehnic, ca parte componentă a învățămîntului, trebuie să se îmbine cu munca productivă. Fără angrenarea elevilor în muncă, fără legarea acesteia cu învățătura, tineretul nu poate căpăta o adevărată cultură generală și politehnică.

Acum, cînd Uniunea Sovietică a pășit în perioada construcției desfășurate a comunismului, necesitatea învățămîntului politehnic pentru tînăra generație și pentru toți oamenii muncii se simte deosebit de acut. Progresul tehnic continuu și rapid în U.R.S.S., introducerea în producție a tehnicii și tehnologiei noi, efectuarea unor vaste lucrări de electrificare, mecanizarea complexă, automatizarea și chimizarea proceselor de producție aduc schimbări serioase în munca lucrătorilor. Dispar formele vechi și se introduc forme noi de muncă. Se schimbă apreciabil și funcțiile muncitorilor din profesiunile care se păstrează. Se ridică calificarea tuturor muncitorilor și crește, în cadrul ei, partea muncii intelectuale. Acum muncitorii trebuie să cunoască bine construcția mașinilor-unelte și mașinilor noi, principiile lor de funcționare, să înțeleagă bazele științifice ale proceselor tehnologice, să posede deprinderile necesare pentru conducerea, reglarea și înlăturarea defecțiunilor în funcționarea mecanismelor. La liniile automate se cere muncitorului o calificare deosebit de înaltă pentru îndeplinirea unor lucrări care înainte erau executate de

¹ Op. cit., pag. 551.

muncitori de diferite specialități și profesii. În acest caz muncitorul apare ca organizator, reglor, controlor, conducător al proceselor mecanizate. Munca muncitorilor se apropie tot mai mult de munca personalului tehnic-îngineresc.

Pentru a fi pregătit în vederea schimbărilor permanente ale muncii, pentru a-și însuși formele ei tot mai noi și tot mai calificate, pentru a-i spori sistematic productivitatea, oamenii muncii din producția socialistă trebuie să aibă o vastă cultură generală și o înaltă pregătire tehnică modernă. În această pregătire un loc important îl ocupă învățământul politehnic. Grație învățământului politehnic, oamenii muncii din producție pot cunoaște bazele ei tehnice-științifice generale, capătă deprinderi de muncă; învățământul politehnic constituie unul din mijloacele de dezvoltare multilaterală a oamenilor sovietici, de lichidare treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală, a acelei diviziuni a muncii care condamnă muncitorul să execute toată viața aceeași muncă. Cu alte cuvinte, învățământul politehnic se impune azi ca parte integrantă a programului de luptă pentru educarea omului societății comuniste.

Teoria marxist-leninistă a învățământului politehnic este opusă teoriilor burgheze despre școala bazată pe muncă, teorii care s-au răspândit la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Cele mai caracteristice pentru acea vreme au fost teoriile formulate în Germania de G. Kerschensteiner, iar în S.U.A. de J. Dewey.

După părerea lui Kerschensteiner, școala populară bazată pe muncă trebuia să-i pregătească pe elevi pentru munca fizică, să facă din ei slugi docile ale capitalului. Kerschensteiner nu lega instruirea prin muncă cu învățământul de cultură generală și politehnic. El considera că sarcina instruirii prin munca în atelierele școlare consta în a elabora deprinderi profesionale automatizate. Acest scop îl urmăreau așa-numitele școli complimentare, create de Kerschensteiner pentru adolescenții care au absolvit școala populară și care lucrau deja în producție. În cartea „Educația civilă a tineretului german” (1901), Kerschensteiner arăta că asupra mării majorități a copiilor oamenilor muncii nu se mai

exercită nici o influență educativă după absolvirea școlii populare, adică de la vârsta de 13—14 ani, când abia începe să se formeze profilul moral al omului. Lipsiți de influența educativă a școlii de stat, spunea el, muncitorii adolescenți ajung sub influența mișcării social-democrate. Școlile complimentare reprezentau deci un fel de barieră menită să ferească tineretul de influența elementelor revoluționare din societate. În aceste școli atenția principală era acordată perfecționării profesiei; însușirea cunoștințelor de cultură generală era limitată, iar cunoștințele politehnice lipseau cu totul. Teoria școlii bazate pe muncă a lui Kerschensteiner este teoria educării copiilor oamenilor muncii în conformitate cu interesele burgheziei și ale altor clase reacționare din Germania de atunci.

Școala bazată pe muncă creată în S.U.A., la sfârșitul secolului al XIX-lea, de J. Dewey, se baza pe premisele teoretice ale pragmatismului — curent al filozofiei idealiste. Societatea, din punctul de vedere al pragmatismului, reprezintă o simplă sumă de indivizi. Educația trebuie să-l adapteze pe copil la viață, astfel ca el să se poată bucura de succes. În centrul activității școlare trebuie să stea o muncă care să intereseze pe copil și care să-i asigure succesul în viață.

Primele școli bazate pe muncă dădeau elevilor cunoștințe de cultură generală fragmentare, nesistemizate și nu urmăreau să asigure o pregătire politehnică. Ele nu asigurau nici o pregătire de bună calitate pentru muncă, corespunzătoare nevoilor producției contemporane, dotată cu tehnica cea mai nouă. În școală copiii se familiarizau îndeosebi cu meșteșugurile, cu procedeele muncii manuale și nu căpătau cunoștințe suficiente despre producția industrială.

2. Experiența înfăptuirii învățămîntului politehnic în școala sovietică. Dezvoltarea teoriei învățămîntului politehnic

În primii ani de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie s-au făcut încercări de a se introduce în școli elemente ale învățămîntului politehnic. În unele școli, în procesul de predare a fizicii, chimiei și biologiei,

profesorii prezentau elevilor aplicațiile acestor științe în practică, elemente de tehnologie și tehnică a producției și, paralel cu învățatura, îi antrenau la o muncă utilă societății în industrie și agricultură. O intensă și interesantă activitate în domeniul învățămîntului prin muncă și politehnic au desfășurat în acel timp școlile experimentale ale Comisariatului poporului pentru învățămînt, în special școala „Lepeșinski” din Moscova.

În 1921—1925 în Consiliul științific de stat al Comisariatului poporului pentru învățămînt s-a înrădăcinat un sistem de concepții potrivit căruia munca trebuie pusă în centrul întregii activități instructive din școală. Pentru a munci cu succes trebuie să cunoști natura, societatea și legile care le guvernează. De aceea, natura, munca și societatea în interdependența și unitatea lor trebuie să formeze obiectul de studiu în școala sovietică.

Din aceste teze, în general juste, s-a tras totuși concluzia greșită că învățămîntul trebuie axat pe teme complexe care să cuprindă formele fundamentale ale activității omului. S-au elaborat programe complexe, în care obiectelor de studiu li se rezerva un rol auxiliar. Aplicarea în practică a acestor programe a arătat că complexe nu scoteau la iveală adevăratele legături existente între fenomenele realității obiective, iar elevii nu căpătau cunoștințe științifice sistematice și temeinice. În aceasta consta lipsa principală a educației prin muncă a elevilor în acea vreme.

Pe lângă acestea însă, în dezvoltarea școlii din acea perioadă au existat și multe realizări prețioase. În primul rînd trebuie remarcată apropierea școlii de viață, studierea bazelor elementare ale producției industriale și agricole prin cunoașterea naturii, a muncii și societății, organizarea vizitelor în întreprinderi, antrenarea elevilor la munca productivă a adulților. O experiență deosebit de prețioasă în ceea ce privește învățămîntul prin muncă și politehnic a fost acumulată în acel timp în școlile de 7 ani pe lângă fabrici și uzine și în școlile tineretului țărănesc.

În jurul anului 1931 a ieșit la iveală în mod deosebit contradicția dintre cerințele practicii construcției socialiste și sistemul de învățămînt în școli. Pentru a pregăti în institutele de învățămînt superior și în școlile tehnice cadre cu calificare superioară, chemate să dezvolte pro-

ducția, știința și tehnica, tineretul trebuia instruit în așa fel încît să asimileze cunoștințe profunde și sistematice, să aibă o pregătire de cultură generală și politehnică temeinică.

Comitetul Central al Partidului Comunist și guvernul sovietic au rezolvat această contradicție dintre sistemul de învățămînt și cerințele construcției socialiste promulgînd la 5 septembrie 1931 și în anii următori o serie de hotărîri care au jucat un rol însemnat în viața școlii.

Elevii au început să capete cunoștințe științifice sistematice și temeinice, iar în cadrul practicii de producție în întreprinderi ei dobîndeau deprinderi de muncă și elemente de cunoștințe politehnice. Școlile de la orașe se sprijineau în activitatea lor pe întreprinderile industriale, iar școlile de la sate pe colhozuri și sovhozuri.

Totuși, din 1937, acordîndu-se o mare atenție pregătirii de cultură generală, în școli a început să se subaprecieze instruirea politehnică și prin muncă.

În 1937 Comisariatul poporului pentru învățămînt a desființat ca obiect de învățămînt „instruirea prin muncă”, fără a întări în același timp elementele instruirii politehnice la cursurile de matematică, fizică, chimie, științele naturii, geografie, desen și desen tehnic. Practica de producție în întreprinderi, colhozuri și sovhozuri a încetat. Școala medie a început să îndeplinească, de fapt, numai sarcina de a pregăti elevii în vederea intrării în instituțiile de învățămînt superior și mediu de specialitate.

Abia în 1952 au fost reintroduse în planul de învățămînt ore de muncă în clasele I—IV; lecții practice în ateliere și pe loturile experimentale în clasele V—VII și practica la cursul de mașini, agricultură și electrotehnică în clasele VIII—X.

Dar și după aceasta sarcina politehnizării școlii se îndeplinea nesatisfăcător. Elevii nu erau antrenați la muncă și nu studiau tehnica și tehnologia producției. Numai în unele școli fruntașe s-au făcut în acest timp încercări de antrenare a elevilor la munca productivă. În majoritatea școlilor însă învățămîntul continua să fie rupt de viață. Această situație a devenit intolerabilă mai ales datorită faptului că un număr tot mai mare de tineri absolvenți ai școlilor medii, neavînd posibilitatea

să intre în școlile superioare (cu loată creșterea continuă a numărului instituțiilor de învățămînt superior și a numărului studenților), trebuiau să meargă în producție. Dar absolvenții școlii medii se vedeau, atît din punct de vedere psihologic cît și din punct de vedere tehnic, nepregătiți pentru munca în producție, cu toate că producția avea mare nevoie de muncitori instruiți.

La Congresul al XX-lea al P.C.U.S., munca instructiv-educativă a școlii de cultură generală, inclusiv practica politehnizării ei, a fost serios criticată.

„Deși în Directivele Congresului al XIX-lea s-au prevăzut pentru cel de-al 5-lea cincînal măsuri în vederea politehnizării școlii — se spunea în raportul de activitate al C.C. al P.C.U.S. prezentat la Congresul al XX-lea —, această chestiune progresează foarte încet. Mulți lucrători ai învățămîntului public și ai Academiei de științe pedagogice se ocupă încă cu discuții generale despre foloasele învățămîntului politehnic și nu fac nimic pentru înfăptuirea lui practică. Este necesar să se treacă mai repede de la vorbe la fapte”¹.

Congresul al XX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a relevat că cea mai mare lipsă din munca școlii o constituie ruperea învățămîntului de viață, insuficienta pregătire a absolvenților pentru activitatea practică. În hotărîrile sale, Congresul al XX-lea al partidului a indicat să se dezvolte învățămîntul politehnic în școala medie, elevii să cunoască ramurile cele mai importante ale producției industriale și agricole moderne. Școala medie trebuie să asigure antrenarea elevilor la muncă, să realizeze o legătură strînsă între învățatură și muncă, să educe tînăra generație în spiritul alitudinii comuniste față de muncă.

„Pentru a întări legătura dintre școală și viață — a spus N. S. Hrușciiov — este necesar nu numai să se introducă în școli predarea unor discipline noi, care să ofere bazele unor cunoștințe în domeniul tehnicii și producției, ci, totodată, este necesar ca elevii să fie educați sistematic pentru muncă în întreprinderi, în colhozuri și sovhozuri, pe terenuri experimentale și în

¹ N. S. Hrușciiov: „Raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice la Congresul al XX-lea al partidului”, E.S.P.L.P. 1956, pag. 105.

atelierelor școlare. Programul de învățămînt al școlii medii trebuie reorganizat în direcția unei mai mari specializări în producție, pentru ca tinerii și tinerele care termină școala de zece ani să dispună de o bună pregătire generală care să le deschidă calea spre studii superioare și totodată să fie pregătiți pentru activitatea practică, deoarece o mare parte a absolvenților va intra imediat în cîmpul muncii în diferite ramuri ale economiei naționale”¹.

După Congresul al XX-lea al P.C.U.S., în școli s-au luat unele măsuri pentru lărgirea învățămîntului politehnic: s-a afectat mai mult timp orelor de muncă în clasele I—VII; în clasele VIII—X s-a introdus un obiect nou — bazele producției; s-au rezervat ore pentru practica în producție a elevilor din clasele V—IX. În cursul de bazele producției pentru școlile de la orase s-a inclus studierea bazelor mașinilor, electrotehnicii și producției industriale, luîndu-se ca exemplu o anumită întreprindere. În cursul similar pentru școlile sătești s-a prevăzut studierea cultivării plantelor, a creșterii animalelor, a bazelor mecanizării și electrificării agriculturii. Totuși, antrenarea elevilor la munca în producție se făcea într-o măsură mică, numai sub forma practicii în producție. De aceea nu s-a putut realiza o strînsă legătură între învățatură și muncă, specializarea învățămîntului, o activitate corespunzătoare în direcția educării elevilor prin muncă, a pregătirii lor pentru muncă. Numai unele școli (din Moscova, din Leningrad, din Ucraina, din ținutul Stavropol, din regiunea Reazan etc.) au mers în acest timp pe calea îmbinării sistematice a învățaturii cu munca, pe calea înfăptuirii învățămîntului politehnic.

În nota către Prezidiul C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a învățămîntului public în U.R.S.S.” și într-o serie de cuvîntări, N. S. Hrușciov a pus din nou cu toată lăria problema lichidării rupturii dintre școală și viață. Din inițiativa lui N. S. Hrușciov, problema reorganizării școlii a fost supusă discuției întregului popor, după care s-a adoptat „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a învățămîntului public în U.R.S.S.”. Legea cu privire la școală prevede

¹ Op. cit., pag. 105—106.

trecerea de la învățămîntul de 7 ani la învățămîntul general și obligatoriu de 8 ani, imbinarea învățămîntului de cultură generală, politehnic și profesional; legarea învățaturii cu antrenarea pe scară largă a elevilor la forme de muncă interesante și accesibile vârstei lor. S-a propus de asemenea să se reorganizeze rețeaua claselor superioare ale școlilor de 10 ani în diferite tipuri de școli medii bazate pe muncă de la orașe și sate; elevii din aceste școli, imbinînd învățătura cu munca în întreprinderi, în colhozuri sau în ateliere speciale, își fac studiile medii complete de cultură generală și politehnică, și totodată capătă o pregătire specială pentru o profesie de profil larg, cu caracter de masă.

„Reorganizarea învățămîntului public — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea — corespunde în întregime spiritului învățaturii marxist-leniniste despre învățămînt și educație și deschide calea politehnizării reale a școlii”¹.

În cadrul aplicării legii cu privire la școală și al directivelor Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. cu privire la planul septenal de dezvoltare a economiei naționale a U.R.S.S. s-a desfășurat o vastă muncă de reorganizare a școlii și îndeosebi de ridicare continuă a nivelului învățămîntului politehnic.

3. Conținutul, organizarea și metodele învățămîntului politehnic

Pregătirea politehnică a tinerelor generații și a tuturor oamenilor muncii are o mare însemnătate pentru rezolvarea a două mari sarcini istorice care stau în fața Uniunii Sovietice — crearea bazei tehnice-materiale a comunismului și educarea omului nou.

Baza tehnică-materială a comunismului va fi marca industrie, multilateral mecanizată, bazată pe electrificarea, automatizarea și chimizarea completă a proceselor de producție, pe folosirea intensă a energiei atomice și a altor realizări ale științei și tehnicii. Sistemul automat de mașini va deveni treptat forma generală a industriei. Crearea bazei tehnice-materiale a societății co-

¹ N. S. Hrușciiov : „Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965”, Editura politică, 1959, pag. 72.

muniste este astăzi pentru noi o sarcină practică. Aceasta înseamnă că încă de pe acum trebuie să-i pregătim pe elevi în vederea muncii productive, ținând seama de specificul ei în condițiile producției cu un înalt nivel de mecanizare și automatizare.

Progresul tehnic, mecanizarea și automatizarea complexă care se realizează astăzi aduc schimbări serioase în caracterul muncii oamenilor. Munca devine tot mai calificată și mai variată. Pentru a stăpîni cu succes tehnica, pentru a realiza ridicarea continuă a productivității muncii, pentru a participa la progresul tehnic, lucrătorii din producția socialistă trebuie să se orienteze în întregul sistem al producției. Ei trebuie să cunoască cele mai importante ramuri ale producției, construcția și funcționarea mașinilor și mecanismelor moderne, principiile mecanizării și automatizării complexe a producției, metodele moderne de prelucrare a materialelor, bazele organizării și economiei producției, trebuie să posede deprinderi tehnice generale și să știe să folosească uneltele moderne de muncă.

Automatizarea se bazează pe folosirea largă a materialelor moderne, a semiconductorilor, a radioelectronicii, a telemecanicii, a mașinilor de calculat. Pentru a stăpîni tehnica nouă, lucrătorii din producție trebuie să cunoască bine fizica, chimia, matematica, desenul tehnic etc., trebuie să aibă o cultură generală înaltă. Numai în felul acesta vor putea ei să-și însușească deprinderile necesare pentru a supraveghea mecanismele și aparatele, pentru a aprecia rapid indicațiile lor, pentru a adopta hotărîri rapide și juste, pentru a regla și repara mecanismele și aparatele. Lucrătorii din producția modernă trebuie să fie capabili să-și însușească noile realizări tehnice-științifice, să participe la raționalizarea muncii, să îmbine munca fizică cu cea intelectuală.

Unitatea realizată în varietatea tehnicii și tehnologiei producției moderne prin introducerea realizărilor științei, prin standardizarea produselor, prin unificarea și normalizarea mijloacelor tehnice și a proceselor de producție, prin organizarea unitară a producției socialiste creează premise favorabile pentru scoaterea în evidență a elementelor tehnice comune tuturor ramurilor de producție, pentru îmbinarea lor într-un sistem de cunoștințe a căror însușire creează orizontul necesar lu-

crătorului pentru stăpînirea diverselor forme ale muncii moderne.

Tinăra generație poate căpăta o asemenea pregătire prin organizarea corespunzătoare în școală a învățămîntului general și politehnic, a învățămîntului de producție și a participării elevilor la munca utilă societății. Totodată învățămîntul politehnic propriu-zis trebuie să rezolve următoarele sarcini :

a) să facă cunoscute elevilor cele mai importante ramuri ale producției moderne, tehnica, tehnologia și organizarea ei ;

b) să facă cunoscute elevilor bazele tehnice-științifice generale ale producției socialiste ;

c) să formeze la elevi deprinderile generale tehnice de muncă ;

d) să antreneze pe elevi la munca socială-productivă a poporului sovietic.

Ce ramuri ale producției moderne trebuie să cunoască elevii ?

Industria, agricultura, construcțiile, transporturile și telecomunicațiile sînt cele cinci ramuri de bază ale producției materiale. Fiecare dintre aceste ramuri include o serie de alte ramuri subordonate, al căror număr crește mereu ca urmare a progresului tehnic.

În alegerea ramurilor de producție a căror studiere trebuie să facă parte din învățămîntul politehnic, trebuie să ne călăuzim după următoarele teze strîns legate între ele :

1) Să fie ramurile cele mai importante din punct de vedere al economiei naționale, adică ramurile care formează baza dezvoltării tuturor celorlalte ramuri, care furnizează economiei naționale cele mai importante mijloace de producție, care asigură oamenilor mijloacele de existență.

2) Să fie ramurile pe baza cărora să se poată explica cel mai bine elevilor principiile generale ale producției și specificul metodelor tehnologice folosite pentru obținerea produselor, pe baza cărora să se poată arăta cele mai însemnate realizări tehnice.

3) Să fie ramurile a căror cunoaștere este accesibilă elevilor.

4) Insușirea cunoștințelor despre aceste ramuri de producție trebuie să formeze baza înțelegerii tuturor celorlalte ramuri ale economiei naționale.

Pornind de la aceste teze, printre ramurile cele mai importante ale producției moderne trebuie incluse energetica, metalurgia, construcția de mașini, industria chimică, construcțiile, cultivarea plantelor, creșterea animalelor, transportul și telecomunicațiile.

Energetica este cea mai importantă ramură a producției moderne, întrucât fără baza energetică nu poate funcționa nici o întreprindere. Fără a cunoaște această ramură nu poate fi înțeleasă nici una din ramurile economiei naționale. Rolul conducător în energetică îl joacă electrificarea. Studiul energiei are la bază ideile leniniste despre electrificarea țării, despre studierea și folosirea electricității în diferitele ramuri ale industriei.

Metalurgia, care aprovizionează economia națională cu metal, construcția de mașini, care furnizează mașinile, industria chimică, care produce chimicale și diferite materiale pentru fabricarea mașinilor și aparatelor, construcțiile care asigură producției clădiri, iar oamenilor muncii locuințe sînt incontestabil ramuri extrem de importante ale producției, atît din punctul de vedere al economiei naționale (deoarece determină dezvoltarea, mecanizarea, automatizarea și chimizarea economiei naționale) cit și din punct de vedere pedagogic (întrucît permit să se înțeleagă bazele generale ale tuturor ramurilor industriei moderne). În aceste ramuri de producție se cumulează cele mai importante realizări ale progresului tehnic-științific, oferind largi posibilități pentru cunoașterea lor. Cunoștințele despre aceste ramuri formează o bază solidă pentru înțelegerea întregii varietăți a ramurilor industriei moderne.

Din punctul de vedere al economiei naționale și din punct de vedere pedagogic, cele mai importante ramuri ale agriculturii sînt fitotehnia și zootehnia. Experiența școlilor arată că, după ce își însușesc cu succes cunoștințele de fitotehnie și zootehnie, elevii se descurcă ușor și în celelalte ramuri ale agriculturii.

Transporturile asigură deplasarea materiei prime, a materialelor, semifabricatelor între fazele și ramurile de producție, iar telecomunicațiile asigură informarea și coordonarea producției. În domeniul transporturilor și

telecomunicațiilor s-au obținut multe realizări tehnico-stiințifice a căror studiere trezește un mare interes printre elevi, avind totodată și o deosebită importanță sub raportul instruirii politehnice și al educației.

Deși ramurile producției materiale sînt atît de numeroase și de variate, în toate se aplică, în diferite combinații, trei metode de fabricare a produselor: fizico-mecanică, fizico-chimică și biologică. Procesele fizico-mecanice schimbă structura, forma și corelația dintre materialele prelucrate, asigură funcționarea organelor de lucru ale mașinilor, transportul materialelor dintr-un stadiu al producției în altul sau așezarea lor conform unui plan arhitectonic. Procesele fizico-chimice schimbă compoziția și structura materialelor. Scopul proceselor biologice este de a se obține diferite produse prin folosirea fenomenelor biologice. Cel mai larg răspîndite sînt metodele fizico-mecanice de a acționa asupra naturii și a materiilor brute în scopul obținerii materiilor prime și produselor necesare ca mijloace de producție și pentru satisfacerea nevoilor omului. Aceste metode se aplică în toate ramurile producției, fără nici o excepție, mai cu seamă în industria construcțiilor de mașini. În forma lor clasică, metodele fizico-chimice se folosesc în industria chimică, dar ele au o largă întrebuintare și în toate celelalte ramuri ale producției (chimizarea). În metalurgie cele două categorii de metode sînt reprezentate în măsură egală. În construcții se folosesc mai mult metodele fizico-mecanice, deși se aplică și metode fizico-chimice. Metodele biologice sînt aplicate în special în agricultură.

Cu alte cuvinte, ramurile de producție pe care le-am ales prezintă condiții favorabile pentru ca elevii să poată cunoaște metodele tehnologiei moderne în diferitele combinații aplicate în producție.

Elevii ajung să cunoască în mare parte cele mai importante ramuri ale producției în cadrul predării obiectelor de cultură generală. Prin studierea sistematică și într-o anumită succesiune a bazelor fizicii, chimiei, biologiei, geografiei economice și desenului tehnic, elevii au posibilitatea de a cunoaște principiile științifice ale tehnicii și tehnologiei, precum și organizarea principalelor ramuri de producție.

Elevii studiază sistematic problemele tehnice generale în cadrul unor cursuri speciale : studiul mașinilor (clasa a IX-a) și electrotehnica (clasele X-XI). La cursul studiului mașinilor, elevii studiază organe de mașini, mecanisme, diferite mașini și mașini-unelte. La cursul de electrotehnică, ei studiază aparatele electrice de măsură, transformatorii, generatorii de curent continuu și alternativ, motoarele electrice, elemente de electronică industrială, diferite tipuri ale dispozitivelor de acționare electrică, printre care și servomotoarele. Cursul studiului mașinilor și cel de electrotehnică dau elevilor posibilitatea să se orienteze în problemele legate de mecanizarea complexă și de automatizarea producției, le formează deprinderea de a monta și de a demonta diverse aparate, mecanisme și mașini.

Elevii capătă deprinderi de muncă în procesul instruirii prin muncă (clasele I-VIII) și în producție (clasele IX-XI). Totodată, instruirea prin muncă și de producție contribuie la studierea celor mai importante ramuri ale producției : construcția de mașini, fitotehnia, zootehnia etc.

În programele obiectelor menționate mai sus sînt prevăzute vizite în întreprinderi, lucrări practice în cabinetele școlii, prezentarea de filme despre producție, diapozitive și alte materiale intuitive, care formează și largesc orizontul politehnic al elevilor.

Cunoașterea principalelor ramuri ale producției moderne prevede :

- 1) cunoștințe concrete despre fiecare ramură în specificul ei ;

- 2) prezentarea elementelor generale, care caracterizează ceea ce este comun, unitar în diversitatea tuturor ramurilor producției.

În volumul I din „Capitalul”, K. Marx menționează că producția are trei laturi principale : obiectele muncii, care sînt supuse prelucrării ; uneltele de muncă, cu ajutorul cărora obiectele muncii sînt transformate în produse finite ; munca oamenilor, care cu ajutorul uneltelor de muncă transformă obiectele muncii în produse. Procesul de producție apare și există numai atunci cînd toate aceste trei laturi se află în interacțiune.

De aici rezultă că se poate obține ca elevii să cunoască în mod concret fiecare ramură importantă a producției dacă ei vor studia :

a) produsele ramurii respective (construcția, componența, proprietățile, domeniul de aplicare) ;

b) materiile prime și materialele (componența, proprietățile, înobilarea și îmbunătățirea lor etc.) ;

c) principiile științifice ale transformării materiilor brute în produse ;

d) tehnologia producției ;

e) tehnica ei (construcția și funcționarea mașinilor, a mașinilor-unelte și a dispozitivelor) ;

f) organizarea producției (planul, aprovizionarea cu energie, materii prime și materiale, organizarea tehnică a procesului de producție, organizarea muncii, evidența, controlul).

Pentru cunoașterea concretă a principalelor ramuri de producție este necesar ca toate aceste aspecte să fie studiate în strinsă legătură între ele.

Pentru a scoate în evidență unitatea în diversitatea ramurilor de producție și pentru a arăta totodată particularitățile fiecărei ramuri în parte se folosește metoda comparativă de studiere, stabilindu-se cu acest prilej ce este general și ce este specific. Astfel, elevii ajung să cunoască treptat următoarele trăsături generale pentru producția socialistă :

proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție ;

satisfacerea maximă a nevoilor materiale și culturale mereu crescînde ale societății prin sporirea și perfecționarea neconținută a producției, pe baza tehnicii celei mai înalte ;

dezvoltarea planică a producției ;

ridicarea neconținută a productivității muncii, îmbunătățirea calității producției, reducerea sistematică a prețului de cost ;

munca pentru sine și munca pentru societate a lucrătorilor din producție ;

ușurarea continuă a muncii lucrătorilor din producție și protecția ei multilaterală ;

atitudinea comunistă față de muncă a lucrătorilor din producție, care se manifestă în întrecerea socialistă a întregului popor, în ridicarea continuă a productivității muncii, în îmbunătățirea calității producției, în reducerea prețului de cost, în studii permanente pentru însușirea realizărilor științei și tehnicii, în participarea creatoare la progresul tehnic, în îmbinarea muncii cu odihna rațională ;

folosirea celor mai prețioase materii prime, înnoțirea și utilizarea lor complexă ;

aplicarea pe scară largă a realizărilor științelor naturii pentru elaborarea unor metode noi de transformare a materiilor prime în produse ;

mecanizarea complexă, automatizarea și electrificarea producției, introducerea pe toate căile a chimiei în procesele de producție ;

combinarea producției în vederea folosirii cât mai depline a materiilor prime și a combustibilului, precum și în vederea micșorării cheltuielilor de transport ;

specializarea producției cu scopul de a o concentra asupra unui anumit produs în vederea realizării unei înalte productivități a muncii și a unui preț de cost scăzut ;

cooperarea producției, adică organizarea de legături permanente între diferite întreprinderi și ramuri de producție, care participă la fabricarea unui anumit produs ;

repartizarea rațională a întreprinderilor pe teritoriul țării cu scopul de a se realiza un avânt cât mai rapid al economiei regiunilor în trecut înapoiate, diviziunea justă a muncii între raioanele economice, apropierea producției într-o cât mai mare măsură de sursele de materii prime și de centrele de consum.

Conform noilor programe, absolvenții școlii medii vor avea cunoștințe vaste despre particularitățile celor mai importante ramuri de producție și despre principiile lor științifice generale. Aceste cunoștințe le vor fi predate în cadrul tuturor obiectelor de învățămînt menționate mai sus, în cursul instruirii prin muncă și de producție, precum și în cadrul muncii productive.

Ce cunoștințe vor dobîndi elevii în mod concret despre principalele ramuri de producție ?

Energetica

Fizica. Formele de energie (mecanică, calorică, electrică) folosite în producția modernă. Legea conservării energiei și a transformării unei forme de energie în alte forme. Bazele științifice ale producției și folosirea formelor de energie menționate mai sus. Noțiuni despre energia atomică.

Bazele fizice ale construcției și funcționării mașinilor de forță: turbine hidraulice, motoare de vânt, mașina cu aburi, turbine cu aburi, motoarele cu ardere internă, motoarele electrice. Proprietățile corpurilor cu proprietăți energetice: abur, gaze, apă. Principiile fizice ale construcției și funcționării diversilor generatori de curent electric.

Chimia. Principalele tipuri de combustibil solid, lichid și gazos, compoziția și proprietățile lor. Principiile chimice ale arderii complete a combustibilului. Studiul extracției, prelucrării și utilizării petrolului, cărbunelui, gazelor naturale. Gazificarea combustibilului solid.

Studiul mașinilor și electrotehnica. Construcția și funcționarea motorului cu ardere internă (de automobil sau de tractor). Construcția și funcționarea generatorului de curent continuu și alternativ. Transformatori. Construcția și principiile de funcționare ale motoarelor electrice. Construcția și funcționarea diferitelor dispozitive de acționare electrică.

Metalurgia

Chimia. Principalele minereuri metalice. Metodele pregătirii lor în vederea prelucrării metalurgice. Principalele metode industriale de obținere a metalelor: fontă, oțel, aluminiu și altele cîteva metale ușoare.

Fizica. Principiile fizice ale laminării metalelor în uzinele metalurgice.

Construcția de mașini

Fizica. Mașina ca ansamblu al unor mecanisme simple. Diferite forme de transmisii. Rulmenți pe bile și pe role. Releuri, fotoelemente, impulsori, dispozitive magnetice de pornire, regulatori electronici folosiți în mecanizarea și automatizarea producției. Întrebuințarea semiconductorilor în producție.

Principalele proprietăți fizice ale corpurilor solide și diversele deformări a căror cunoaștere este necesară pentru a înțelege tehnologia prelucrării metalelor în construcția de mașini. Principiile fizice ale turnării, forjării și matrițării. Principiile de funcționare a sculelor de așchiere.

Chimia. Proprietățile fizice și chimice ale celor mai importante metale și aliaje. Esența coroziunii și metodele de protecție a metalelor de efectele coroziunii. Metodele electrochimice de acoperire a metalelor.

Desenul tehnic. Principiile elementare ale desenului tehnic pentru construcția de mașini. Executarea construcțiilor geome-

trice folosite la trasarea pieselor. Semnele convenționale uzuale în desenele tehnice întrebuințate în construcția de mașini.

Munca. Prelucrarea manuală a metalului și lemnului. Construcția uneltelor de lăcătușărie și timplărie, inclusiv a celor electrice. Asamblarea și finisarea manuală a produselor din metal și lemn.

Studiul mașinilor și electrotehnica. Prelucrarea metalelor prin presiune și așchiere. Mașini-unelte de așchiere a metalelor, construcția și funcționarea lor. Asamblarea și finisarea mașinilor și mașinilor-unelte. Noțiuni despre procesele de producție cu legături reversibile. Noțiuni despre agregatele automate, despre liniile și secțiile automate. Dispozitivele tehnice și aparatele folosite în automatizarea producției. Servomotoarele.

Industria chimică

Chimia. Producția de acid clorhidric, sulfuric și azotic, amoniac, baze și îngrășăminte. Prelucrarea chimică a petrolului și a cărbunelui. Producția de acid acetic sintetic. Gazele naturale, gazele produse secundare și gazele rezultate din prelucrarea petrolului și folosirea lor în tehnică. Producția de fibre sintetice, mase plastice pe bază de fenol și formaldehidă, producția de cauciuc sintetic. Principiile generale ale producției chimice.

Fitotehnia

Biologia. Structura, viața și dezvoltarea plantelor și folosirea acestor cunoștințe în fitotehnie. Dăunătorii plantelor agricole și măsurile de combatere a acestora. Însemnătatea tehnicii pentru cultivarea plantelor și pentru obținerea de recolte bogate.

Chimia. Proprietățile principalelor îngrășăminte (potasice, azotoase și fosforice). Metodele de stabilire a îngrășămintelor necesare. Mijloacele chimice de combatere a dăunătorilor și a bolilor plantelor agricole.

Înstruirea prin muncă. Lucrarea solului, pregătirea semințelor și a materialului de sădit, însămânțarea și sădirea plantelor, întreținerea lor, recoltarea.

Studiul mașinilor. Unelte și mașinile agricole întrebuințate pentru măsurile agrotehnice.

Zootehnia

Biologia. Structura, viața și dezvoltarea animalelor. Folosirea cunoștințelor menționate în diferite ramuri ale zootehnicii. Agenții patogeni și transmitătorii bolilor la animale și măsurile de combatere a acestora. Rasele de animale domestice și metodele de obținere a unor rase noi. Principiile biologice ale întreținerii și îngrijirii animalelor.

Înstruirea prin muncă. Rasele de animale agricole, hrănirea și îngrijirea lor. Unelte și mașinile folosite pentru hrănire și îngrijire. Metodele de obținere a unei înalte productivități a animalelor.

Construcțiile

Chimia. Proprietățile varului, cimentului, betonului, sticlei și altor materiale, precum și utilizarea lor în construcții. Producția unora dintre ele (var, ciment).

Fizica. Calculul presiunii, rezistenței și durității materialelor, coeficientii de elasticitate la principalele materiale de construcție; coeficientul de siguranță admis în construcții. Construcția încălzirii centrale cu apă, a ventilației și a iluminatului electric în locuințe, folosirea mecanismelor simple pe șantiere.

Desenul tehnic. Noțiuni despre planurile și secțiunile clădirilor. Semnele convenționale cele mai uzuale, principalele elemente ale clădirii și instalațiile tehnice-sanitare. Desenarea unui plan simplu și a unei secțiuni a clădirii.

Transporturi

Chimia. Proprietățile principalelor tipuri de combustibil folosite în transporturi. Condițiile arderii raționale a combustibilului în mașinile de transport. Metodele de purificare a apei pentru alimentarea mașinilor. Materialele lubrefiante folosite în transporturi.

Fizica. Principiile fizice ale construcției și funcționării locomotivei diesel, avionului (cu elice și turboreactor), a automobilului, a motonavei.

Studiul mașinilor. Construcția automobilului, conducerea lui, îngrijirea lui, principiile de exploatare.

Telecomunicații

Fizica. Principiile fizice ale telefonului, telegrafului, radioului. Principiile de construcție și funcționare ale aparatului de telefon, telegraf și radio.

În cadrul predării geografiei economice se arată importanța pe care o prezintă pentru economia națională ramurile de producție enumerate mai sus, se indică repartiția lor geografică, sursele de materii prime, combinarea, specializarea și cooperarea producției, structura fiecărei ramuri și legăturile dintre ele, se vorbește despre electrificarea țării, despre crearea sistemelor energetice unice, despre succesele realizate în dezvoltarea ramurilor de producție potrivit planului de stat.

În cadrul predării istoriei, Constituției U.R.S.S. și bazelor cunoștințelor politice, elevii dobîndesc cunoștințele despre latura socială a producției, cunoștințe care au fost indicate mai sus cu prilejul expunerii elementelor generale caracteristice tuturor ramurilor producției socialiste. Ei dobîndesc cunoștințele despre politica partidului comunist și a guvernului sovietic în domeniul muncii și producției, al construirii bazei tehnice-materiale a comunismului, precum și în ceea ce privește traducerea în viață a acestei politici.

Elevii de la școlile din oraș își însușesc, în afară de aceasta, cunoștințe despre ramura de producție din care face parte întreprinderea unde se efectuează practica în producție, iar cei de la școlile sătești își însușesc cunoștințe mai ample și mai profunde despre agricultură.

Elevii își însușesc primele cunoștințe despre cele mai importante ramuri de producție încă în școala de 8 ani, ceea ce le înlesnește alegerea profesiei. Dar majoritatea cunoștințelor sînt predate în etapa a doua a învățămîntului (clasele IX-XI), unde studierea mai profundă și mai amplă a științelor naturii și a științelor sociale, precum și a studiului mașinilor și a electrotehnicii creează condițiile necesare pentru aceasta.

Cunoașterea principalelor ramuri ale producției moderne formează un larg orizont politehnic la elevi, dă tinerilor posibilitatea ca, bîzindu-se pe cunoașterea producției în ansamblu, să-și însușească particularitățile ei, noile realizări tehnice.

Dar pentru a-și însuși diferitele forme de muncă în producție, nu este suficient ca elevii să posede doar cunoștințe teoretice. Ei trebuie să dobîndească și deprinderi politehnice de muncă, rezistență și îndemîinare, experiența muncii în producție. Iată de ce sistemul învățămîntului politehnic adoptat în școală prevede formarea deprinderilor politehnice de muncă și antrenarea elevilor la muncă în sfera producției materiale.

După cum s-a mai arătat, progresul tehnic modifică substanțial caracterul deprinderilor pe care trebuie să le posede muncitorul și colhoznicul de astăzi pentru a munci și a conduce cu succes producția. Acum muncitorului i se cer nu numai anumite eforturi fizice și priceperea de a executa o serie de operații manuale, al căror număr scade continuu în producția în curs de mecanizare, dar și deprinderi temeinice de a supraveghea, măsura, calcula și construi, de a descifra un desen complicat, deprinderi în domeniul lăcătușăriei, montajului și electromontajului, în domeniul dirijării mașinilor și aparatelor, al reglării lor simple, deprinderi tehnice-organizatorice. Pentru a lucra cu succes în agricultură este nevoie de deprinderi în domeniul aplicării agrotehnicii, iar pentru munca experimentală și de raționalizare trebuie deprinderi în domeniul experimentării. Cu cit este mai modernă din punct de vedere tehnic specialitatea res-

pectivă, cu atât este nevoie de mai multe deprinderi de acest fel. În școală nu este timp suficient pentru exerciții în vederea formării deprinderilor. Dar școala poate și trebuie să dea elevilor cunoștințele practice corespunzătoare, care, prin exerciții ulterioare în producție, se pot transforma în deprinderi.

În programele școlii medii în domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, desenului tehnic, elementelor de mașini și electrotehnicii, instruirii prin muncă și de producție există elementele de bază necesare pentru ca în cadrul lucrărilor practice și muncii productive elevii să dobândească un număr important de cunoștințe politehnice practice, care în multe cazuri ajung să devină priceperi și deprinderi.

Măsurătorile

Matematica. Măsurarea distanțelor prin diferite metode. Măsurarea unghiurilor și segmentelor pe hirtie și pe teren. Determinarea distanțelor și înălțimilor inaccesibile. Ridicări topografice cu planșeta. Măsurarea suprafețelor poligoanelor și a volumelor poliedrelor și a corpurilor rotunde.

Fizica. Măsurarea lungimii, volumului, greutateii, forței, vitezei, coeficienților de frecare și a randamentelor. Folosirea cu acest prilej a riglei, șublerului, ruletei, a vaselor gradate, a balanțelor, dinamometrelor, cronometrelor, spidometrului. Măsurarea temperaturii, cantității de căldură, presiunii și umidității atmosferice, căldurii de vaporizare și de fuziune, căldurii specifice, coeficientului de dilatare liniară. Folosirea cu acest prilej a termometrului, calorimetrului, barometrului, manometrului, higrometrului, psihometrului. Măsurarea sarcinii electrice, potențialului, intensității, rezistenței, puterii curentului. Folosirea cu acest prilej a electrometrului, voltmetrului, ampermetrului, ohmmetrului, wattmetrului. Măsurarea indicelui de refracție, a distanțelor focale ale lentilelor, a lungimii de undă.

Chimia. Măsurarea cu ajutorul biuretelor, eprubetelor gradate, cilindrilor, balanțelor.

Desenul tehnic. Măsurarea obiectelor de formă dreptunghiulară și cilindrică — piramide, conuri, sfere, torul — cu rigla, compasul, compasul de interior, șublerul.

Instruirea prin muncă și de producție. Măsurători la pregătirea și trasarea materialului. Măsurători cu rigla, șublerul, micrometrul, calibre și șabloane la prelucrarea materialelor.

Calculul și schițe

Matematica. Calculul cu numere întregi și fracționare. Calculul procentuale, proporții. Calculul cu formule de înmulțire prescurtată. Rezolvarea ecuațiilor, extragerea rădăcinii pătrate, calculul cu logaritmi. Rezolvarea inegalităților.

Rezolvarea triunghiului dreptunghi. Determinarea ariei poligoanelor, a perimetrului și suprafeței cercului. Determinarea suprafeței și volumului poliedrelor și corpurilor rotunde. Rezolvarea triunghiului oarecare.

Construirea unor formule după coordonate (și invers), construcția unor figuri geometrice, rezolvarea grafică a ecuațiilor, construcția graficelor funcțiilor trigonometrice.

Fizica. Calculul diferitelor mărimi fizice; calculul lucrului mecanic, energiei, puterii, randamentului și altor mărimi fizice pe bază de formule; folosirea tabelelor și graficelor. Construcția diferitelor grafice de dependență a mărimilor fizice.

Chimia. Calculul reacțiilor după formule și ecuații. Calcule cu folosirea noțiunilor de „grammoleculă” și „gramatom”. Calculul și prepararea de soluții titrate. Calculul pe bază de formule și ecuații al reacțiilor la care iau parte substanțe gazoase sau substanțe care se transformă în vapori fără să se descompună.

Desenul tehnic. Diverse construcții de curbe, unghiuri și figuri la execuția schițelor și planurilor tehnice.

Instruirea prin muncă și de producție. Diferite calcule legate de determinarea dimensiunilor pieselor brute, de alegerea regimului de prelucrare (de pildă, a vitezei de așchiere și de înaintare), a caracteristicilor mecanismelor și mașinilor (coeficienți de transmisie, randament, turație, putere, consum de combustibil), folosindu-se ecuații, grafice și tabele. Construcția figurilor geometrice (planc și în spațiu) la trasarea pieselor brute, pe baza schițelor tehnice.

Cunoștințe și deprinderi practice în domeniul desenului tehnic de proiectare

Desenul tehnic. Deprinderea de a lucra cu instrumente de desen și de a executa construcții geometrice la trasarea și desenarea pieselor. Lucrul în creion și în tuș, folosirea teului, a echerelor, a compasului și a compasului de trasat.

Desenarea liniilor drepte și a circumferințelor, trasarea și desenarea conturilor pieselor care conțin linii drepte și arcuri de cerc. Folosirea șabloanelor. Desenarea clipsei. Racordări.

Citirea desenelor pentru piese de formă dreptunghiulară, cilindrică și prismatică, precum și a obiectelor având forma de piramidă, con, sferă, tor, prismă, cilindru, con secționat, folosindu-se secțiuni și racordări. Indicarea convențională a fileturilor. Citirea celor mai simple schițe de asamblare.

Executarea desenelor tehnice de obiecte de formă dreptunghiulară, prismatică și cilindrică, precum și a obiectelor având formă de piramidă, con, sferă, tor, prismă, cilindru, con secționat, cu ajutorul secțiunilor și racordărilor.

Studiul mașinilor și instruirea prin muncă și de producție. Executarea de schițe, planuri și desene tehnice simple, precum și a schemelor cinematice simple în legătură cu prelucrarea pieselor, asamblarea și finisarea produselor, demontarea și montarea mecanismelor, mașinilor sau unor ansamble ale acestora. Citirea de schițe și planuri tehnice necesare pentru efectuarea lucrărilor practice.

Deprinderi elementare de construcție a diferitelor piese și verigi ale unor construcții finite. Deprinderi de construcție pe baza unei schițe de proiect date. Deprinderi de elaborare independentă a proiectului și construcției unui obiect simplu.

Cunoștințe și deprinderi practice elementare în domeniul prelucrării și montajului

Fizica. Montajul aparatelor de fizică, mai ales al celor din domeniul electricității, radioelectronicii, comenzii de la distanță.

Chimia. Montajul diverselor aparate pentru obținerea substanțelor și pentru studierea proprietăților lor.

Instruirea prin muncă. Deprinderea de a lucra cu hirtie și carton: trasarea, tăierea, îndoirea, lipirea, legătoria, finisarea exterioară etc.

Deprinderea de a lucra cu țesături. Trasarea, îndoirea și tăierea. Cusutul, brodatul, tricotatul, țesutul.

Prelucrarea lemnului: trasarea, tăierea (longitudinal și transversal), geluirea, găurirea, îmbinarea cu cuie și șuruburi, cu clei și pene, finisarea și vopsirea.

Prelucrarea metalului: trasarea, tăierea, pilirea, găurirea, îndoirea, executarea filetelor exterioare și interioare, îmbinarea cu nituri, buloane și piulițe.

Îmbinarea, desfăcerea și îndreptarea capetelor conductorilor. Conectarea conductorilor la instalațiile de iluminat electric, montajul rețelei de iluminat de la o singură priză, cunoștințe elementare legate de repararea aparatelor electrice casnice.

Studiul mașinilor, electrotehnica și instruirea prin muncă. Demontarea, asamblarea și reglarea ansamblurilor simple ale mașinilor și mecanismelor, precum și a unor mașini-unelte. Efectuarea de lucrări simple în legătură cu repararea mașinilor-unelte, automobilului, tractorului și altor mașini.

Confecționarea de piese prin operații manuale și la mașini, asamblarea și finisarea unor produse simple folosindu-se diferite materiale (metal; lemn, sticlă etc.).

Întocmirea și citirea schemelor electrotehnice. Folosirea principalelor unelte de electromontaj și a aparatelor electrice de măsură.

Manipularea mașinilor și aparatelor

Instruirea prin muncă, studiul mașinilor, electrotehnica și instruirea de producție. Reglarea simplă a mașinilor-unelte de așchiere a metalelor (mașina de găurit, strungul etc.) și manipularea lor la operații nu prea complicate. Deservirea tehnică simplă și îngrijirea automobilului sau tractorului, conducerea lor. Conducerea altor mașini în legătură cu practica de producție din întreprindere, colhoz sau sovhoz (cu ajutorul manetelor, volanturilor, pîrghiilor, butoanelor, volanelor și al altor dispozitive).

Manipularea mașinilor electrice cu curent continuu și alternativ, transformatorilor, motoarelor cu curent trifazic, cu aparatură de reglare a pornirii și cu protecție prin releuri.

Cunoștințe și deprinderi practice în domeniul agrotehnicii

Fitotehnia. Determinarea componenței mecanice și a altor proprietăți ale solurilor locale. Lucrarea solului cu plugul și cultivatorul. Determinarea calității materialului de însămînțare, curățirea și sortarea semințelor la mașinile de curățat grăunțe. Însămînțarea cu mașini în rinduri și în cuiburi dispuse în pătrat. Calcularea dozei și aplicarea îngrășămintelor la principalele culturi agricole. Cultivarea mecanizată a spațiilor dintre rinduri și rădirea semănăturilor la culturile prășitoare. Stropirea și nutriția suplimentară a plantelor, manual și cu mașinile. Determinarea gradului de coacere a principalelor culturi agricole. Recoltarea mecanizată a ierburilor, a plantelor cerealiere și a furajelor. Combaterrea buruienilor și dăunătorilor culturilor agricole.

Zootehnia. Aprecierea din ochi a conformației, productivității și greutateii vii a vacilor. Îngrijirea grajdurilor și a ocolului de vite. Stabilirea calității diferitelor furaje după caracteristicile lor exterioare. Determinarea rațiilor zilnice la furajele de productivitate diferită. Pregătirea nutrețului, manual și cu mașinile. Respectarea regimului de nutriție. Măsurarea și împărțirea nutrețului. Mulsul vacilor manual și cu aparatul de muls. Evidența cantităților de lapte muls. Determinarea calității lui și calculul productivității cirezii la 100 ha de pământ. Îngrijirea tineretului bovin. Îngrijirea veterinară-profilactică simplă a animalelor.

Cunoștințe despre mașini agricole. Atașarea plugului la tractor și pregătirea pentru tragerea primei brazde. Instalarea cultivatorului pentru lucrarea pământului între rinduri, distanța dintre ele fiind diferită. Instalarea semănătoarei pentru însămînțatul în rinduri și în cuiburi dispuse în pătrat, pe baza normei de însămînțare, și fixarea brazdarelor în funcție de distanța dată dintre rinduri. Schimbarea sitelor la vinturătoare, sortarea și reglarea funcționării lor. Instalarea rabotoarelor la combina cerealiere în funcție de diversele poziții ale cerealelor. Reglarea diverselor operații și piese ale combinei. Pornirea motorului și lucrul pe tractor. Folosirea diverselor mașini agricole atașate la tractor.

Cunoștințe și deprinderi practice din domeniul tehnic-organizatoric

Instruirea prin muncă și de producție. Planificarea muncii, întocmirea planurilor tehnologice și a schemelor de prelucrare. Deprinderea de a-ți organiza just munca. Respectarea curățeniei și ordinii la locul de muncă. Folosirea cu economie a materialelor, uneltelor și energiei electrice, întrebuințarea produc-

tivă a timpului de lucru, buna îngrijire a utilajului, respectarea măsurilor de tehnică a securității.

Raționalizarea metodelor și proceselor de muncă, precum și a uneltelor și dispozitivelor folosite.

Cunoștințe și deprinderi practice în domeniul experimental

Fizica. Cunoștințe și deprinderi legate de tehnica experiențelor în domeniul fizicii.

Chimia. Cunoștințe și deprinderi în domeniul tehnicii experiențelor de chimie: dizolvarea, decantarea, filtrarea, evaporarea, distilarea, cristalizarea etc. Obținerea de substanțe cu și fără trecerea prin produse intermediare.

Determinarea unei serii de cationi și anioni.

Biologia. Deprinderi legate de tehnica experiențelor biologice în laborator și pe cimp.

În cadrul lucrărilor practice și a muncii social-utile, se prevede formarea la elevi a unei înalte culturi tehnice a muncii.

Principalele trăsături care caracterizează cultura industrială socialistă a muncii sînt: a) înțelegerea bazelor științifice ale muncii efectuate, a locului ei în producție și a rolului ei social; b) priceperea de a lucra după un plan, un desen tehnic, o schemă tehnologică; c) respectarea în timpul lucrului a procedurilor științifice fundamentate: poziția, felul de a ține sculele, mișcărilor de lucru; d) organizarea rațională a locului de muncă și menținerea unei ordini perfecte în timpul lucrului; e) folosirea cu grijă a uneltelor și dispozitivelor, consumarea cu economie a materialelor; f) alternarea rațională a muncii și odihnei; g) atitudinea chibzuită, inițiativa și căutarea de procedee de raționalizare în munca încredințată; h) spiritul de colectiv, ajutorul reciproc și colaborarea tovărășească; i) întrecerea socialistă; j) disciplina conștientă; k) înalta productivitate a muncii și calitatea superioară a produselor; l) prețul de cost scăzut; m) îmbinarea muncii fizice cu învățătura pentru însușirea continuă a științei și tehnicii.

Deprinderile politehnice de muncă menționate mai sus și cultura muncii se formează în cadrul lucrărilor practice și al muncii social-utile, importanța hotărîtoare avînd-o munca productivă, care apare și ca metodă de formare a deprinderilor practice și a culturii muncii, și

ca formă de antrenare a elevilor la construcția comunistă, de formare a atitudinii comuniste față de muncă, și ca bază a educației morale a elevilor. Cu alte cuvinte, antrenarea elevilor la munca productivă reprezintă simultan atât scopul cât și mijlocul instruirii politehnice și educării comuniste a tinerei generații.

„Instruirea nu reprezintă decât o parte a muncii școlii și cadrelor didactice, ce-i drept o parte foarte importantă și primordială — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. — Dar instruirea singură nu este suficientă. Fără a se forma la elevi deprinderea de a munci spre folosul general, instruirea nu poate să asigure educarea omului nou cu o morală înaltă, cu psihologie și etică comunistă. Această elică se naște în cadrul muncii, în fapte și în comportare”¹.

Cum se realizează în școala noastră antrenarea elevilor la munca social-productivă, în vederea instruirii lor politehnice și a educației lor comuniste ?

Elevii încep să fie antrenați la munca social-utilă încă din clasele I-IV, în care la lecțiile de instruire prin muncă (două ore pe săptămână) ei confecționează manual diverse obiecte utile din hirtie și carton pentru sine și pentru școală, învață să lege cărți, să coasă și să repare haine, execută lucrări simple pe lotul experimental.

În clasele III-IV, la lecțiile de instruire prin muncă se adaugă câte două ore pe săptămână pentru munca social-utilă. Acest timp se folosește pentru autodeservire, pentru amenajarea curții școlii, pentru executarea diferitelor lucrări necesare grădinițelor de copii, bibliotecilor etc. În școlile de la sate se rezervă un timp considerabil pentru munca în livadă și în grădina de zarzavat, pe măsura puterilor elevilor. Procesele de muncă se îmbină cu studierea uneltelor și materialelor, cu vizite în diferite unități productive, în scopul de a se compara munca manuală cu cea a mașinilor și de a se acumula primele noțiuni despre tehnică și despre munca oamenilor sovietici. Deoarece elevii din clasele I-IV nu posedă deocamdată cunoștințele necesare din domeniul științelor naturii, nu li se pot explica procesele de producție. Această sarcină nu se pune aici. Dar vizitele în între-

¹ N. S. Hrușciiov : „Pentru pace trainică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. în ziua de 9 iulie 1960, pag. 26—27.

prinderi trezesc interesul elevilor pentru producție. La ei apare dorința de a construi mecanisme și mașini, de a executa modele tehnice chiar și cele mai primitive, de a participa la jocuri tehnice și această dorință este satisfăcută la lecțiile de instruire prin muncă și în procesul muncii social-utile. De asemenea ei acumulează primele cunoștințe despre munca oamenilor de diferite profesii, punindu-se astfel bazele orientării lor profesionale. În aceste clase se formează la elevi respectul pentru munca fizică, deprinderea de a munci pentru binele general.

În clasele V-VIII se acordă trei ore pe săptămână pentru instruirea prin muncă și două ore pentru munca social-utile. În aceste clase elevii învață să lucreze în ateliere (prelucrarea lemnului și metalului, lucrări de electromontaj), cultivă plante pe lotul experimental al școlii, iar fetele învață gospodăria.

În atelierele școlilor, elevii confecționează mai întâi diverse obiecte necesare lor, lotului experimental și cabinetelor, material didactic pentru clasele clementare, iar apoi trec treptat la executarea comenzilor diverselor organizații și întreprinderi, de la care capătă materiale și seule. Școlile depun fondurile obținute într-un cont special, cheltuindu-le pentru îmbunătățirea bazei materiale a învățămîntului, pentru ajutorarea materială a unor elevi și pentru deservirea culturală a tuturor elevilor. Produsele se aleg în așa fel încît prin confecționarea lor elevii să-și însușească deprinderi în domeniul prelucrării, montajului și electromontajului, precum și cunoștințe privind sculele, materialele și procesele de prelucrare a materialelor. Crește treptat ponderea studierii practice a pieselor de mașini și mecanisme, a instalației electrice, a generatorilor de curent electric și a motoarelor electrice, a aparatelor și mașinilor electrice casnice, a elementelor de radiotehnică. În legătură cu aceasta crește numărul lucrărilor de demontare și montare a mecanismelor, de instalare a rețelei electrice, de reparare a aparatelor electrice de încălzit și a aparatelor de radio, de confecționare a modelelor și jucăriilor tehnice, a aparatelor de fizică, chimie etc.

În prezent se studiază ca în locul atelierelor de tâmplărie și lăcătușărie să se introducă în școala de 8 ani ateliere universale cu mese de lucru, suporturi și postamente adecvate, care să permită, prin fixarea unor

dispozitive diferite, să se prelucraze metale, mase plastice, lemn și alte materiale, să se demonteze și monteze mecanisme, să se repare și să se confecționeze aparate electrice etc. Aceste ateliere vor fi înzestrate cu unelte manuale și electrice, cu diverse mașini-unelte de dimensiuni mici pentru prelucrarea mecanică a metalelor prin așchiere, cu dispozitive de montare și demontare.

Confecționarea de produse în număr mare se organizează pe baza diviziunii muncii, elevii lucrând pe rând la toate operațiile. Cu timpul elevii ajung să cunoască condițiile tehnice pe care trebuie să le satisfacă un produs. Treptat munca elevilor se normează, între ei se desfășoară întrecerea socialistă. Munca astfel organizată în ateliere devine un important factor instructiv-educativ și, îmbinată cu vizite în fabrici și uzine, dă elevilor posibilitatea de a înțelege diferite aspecte ale marii producții socialiste.

În clasele V—VIII se extind și se aprofundează lucrările elevilor în domeniul agriculturii. Elevii efectuează experiențe pe lotul experimental al școlii, în colhozuri și sovhozuri, cultivă legume și porumb, lucrează în pepiniere și livezi, îngrijesc pomi și arbuști fructiferi, tineretul bovin și păsările la fermele zootehnice. Cu acest prilej ei nu numai că își însușesc cunoștințe temeinice în domeniul biologiei și agriculturii, deprinderea de a munci și a experimenta, importantă pentru viitorii fruntași ai agriculturii, dar și verifică noile metode de obținere a recoltelor bogate folosite în raionul respectiv, creează hibrizi noi ale căror semințe le răspîndesc în colhozuri.

În organizarea muncii agricole a elevilor se aplică linia folosirii micii mecanizări, a antrenării elevilor la întocmirea planurilor de lucrări experimentale, la efectuarea întregului ciclu de experiențe, la analizarea rezultatelor experiențelor și la popularizarea concluziilor pozitive obținute.

Studiind gospodăria, fetele învață să coasă și să repare îmbrăcămintea, să prepare mâncarea, să îngrijească locuința, îmbrăcămintea, încălțăminte etc.

Orcle de muncă social-utilă sînt folosite pentru auto-deservire, pentru îngrijirea clădirilor și curții școlii, a străzilor din apropiere, a parcurilor, pentru executarea

unor comenzi primite de la diverse întreprinderi și organizații, pentru colectarea fierului vechi, pentru culesul plantelor medicinale etc.

Datorită muncii social-utile, elevii își consolidează cunoștințele științifice dobândite la lecțiile de cultură generală, își însușesc cunoștințe noi, își educă atitudinea comunistă față de muncă, se pregătesc din punct de vedere psihologic pentru munca în producție după absolvirea școlii de 8 ani. Alături de vizitele în întreprindere, munca ajută la orientarea profesională ulterioară.

După absolvirea școlii de 8 ani, tinerii fie că își continuă studiile în școli profesionale și, după absolvirea lor, își încheie studiile medii în școlile serale, sau se înscriu în clasele IX—XI ale școlilor medii cu instruire de producție. În școlile serale, munca social-utilă se îmbină cu învățămîntul de cultură generală și politehnic, precum și cu ridicarea calificării în producție.

În clasele IX—XI ale școlilor medii cu instruire de producție, elevii sînt pregătiți într-o profesie cu profil larg, necesară economiei ținutului respectiv, se încadrează în munca social-utilă și își fac studiile medii complete.

Profesiile și specialitățile în care sînt pregătiți elevii prin instruirea de producție sînt stabilite de organizațiile de planificare republicane, regionale și de ținut, pe baza listelor întocmite de Comitetul pentru învățămîntul tehnic-profesional de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. La aceste lucrări colaborează consiliile economice, direcțiile agricole, secțiile de învățămînt, sanitare și de cultură, organizațiile comerciale și de altă natură. Listele cuprind profesii și specialități în care republica, regiunea sau ținutul respectiv au într-adevăr nevoie de cadre și în care legislația sovietică permite să lucreze tineri și tinere în vîrstă de 16—18 ani. Este necesar de asemenea ca pentru pregătirea elevilor în aceste specialități să existe condițiile necesare sau ca ele să poată fi create. Pentru fete se stabilesc astfel de profesii și specialități care sînt alese și folosite în practică de femeile sovietice. Apoi se calculează nevoia de cadre în specialitățile alese pentru industrie, agricultură și alte ramuri ale economiei naționale, pentru domeniul culturii și al deservirii, în conformitate cu perspectivele de dezvoltare a fiecărei regiuni economice ; se stabilește

în ce școli și în ce întreprinderi se poate efectua cel mai bine această pregătire și se întocmește un plan concret care este comunicat fiecărei școli și întreprinderi (instituții) cu care colaborează școala în realizarea instruirii de producție. Tinerii absolvenți ai școlii de 8 ani își pot alege, după cum cred de cuviință, profesii și specialități productive sau neproductive și pot să se înscrie în școlile care pregălesc cadrele respective. Pe lângă școli urmează să se organizeze cămine pentru elevii din alte localități.

Pentru instruirea de producție se rezervă în clasele IX—XI o treime din totalul timpului de studiu, adică circa 1 350 de ore. Aproximativ 25% din acest timp este folosit pentru pregătirea teoretică în specialitatea respectivă, iar restul pentru instruirea practică în vederea însușirii deprinderilor de muncă și pentru munca social-utilă. Instruirea practică în producție se realizează în cadrul muncii social-utile și muncii productive. În școlile de la orașe se acordă, în general, pentru instruirea de producție două zile pe săptămână în cursul fiecărui an de studiu, adică trei luni pe an. În școlile de la sate, în cursul iernii elevii învață și efectuează lucrări practice, iar primăvara, vara și toamna muncesc pe ogoare, în livezi, la fermele zootehnice etc. timp de 54 de zile în clasele IX—X și timp de 18 zile în clasa a XI-a.

Instruirea de producție în școli se organizează în conformitate cu hotărârile plenarei C.C. al P.C.U.S. din iunie 1959, care a arătat că este necesar să se ridice prin toate mijloacele nivelul de cultură generală și tehnic al clasei muncitoare. „Faptul că producția modernă este înzestrată din belșug cu mașini și mecanisme complexe cere fiecărui lucrător cunoștințe generale și speciale multilaterale. De aceea, în condițiile actuale, instruirea de producție a muncitorilor nu se poate limita la programul minimului tehnic, ci trebuie să cuprindă elemente ale pregătirii tehnice-ingenerești”¹.

În partea teoretică a instruirii de producție, elevii studiază întreprinderea în ansamblu, își însușesc cunoștințele din domeniul tehnicii securității muncii, cunosc construcția și principiile de funcționare ale

¹ „Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice”. Dactilogramă stenografică. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959, pag. 519.

mașinilor-unelte și mașinilor din specialitatea respectivă, proprietățile materialelor și procesele tehnologice de prelucrare a acestora, organizarea muncii, normarea și retribuirea ei, formele comuniste de muncă, îndatoririle lucrătorilor din producția socialistă și felul cum sint ele îndeplinite de frunțașii care lucrează în mod comunist. Se prevede de asemenea ca elevii să cunoască tehnologia și tehnica nouă și automatizarea complexă a producției. Instruirea teoretică se organizează în așa fel încît să se folosească din plin pregătirea de cultură generală și politehnică pe care o dobîndesc elevii în clasele IX—XI, ca la absolvirea școlii ea să aibă la bază studii medii complete.

Instruirea practică de producție se face pe baza muncii productive în tot cursul celor trei ani de școală. Ea se organizează în așa fel încît elevii să fie pregătiti cit mai repede și mai temeinic pentru munca independentă. În cazul cînd există restricții de vîrstă, se admite ca instruirea de producție să înceapă în clasa a X-a, menținîndu-se însă raportul indicat mai sus între timpul rezervat pentru pregătirea teoretică și pentru cea profesională practică.

În general, primele examene de calificare se țin în clasa a X-a. A doua serie de examene de calificare (de absolvire) are loc în clasa a XI-a. Pentru profesiile cu restricții de vîrstă se prevăd examene de calificare abia la terminarea pregătirii profesionale (numai în clasă a XI-a).

În toate cazurile cînd acest lucru este posibil, pregătirea profesională inițială se face în secțiile și sectoarele productive de învățămînt din întreprinderi, în atelierile școlare de producție, în gospodăriile didactice-experimentale, elevii fiind organizați în grupuri conduse de instructori. După ce fac această pregătire preliminară, elevii încep să muncească independent în sectoarele de producție, precum și în secțiile și brigăzile de producție. Cînd, din cauza condițiilor de producție, o asemenea organizare a instruirii nu este posibilă, ea se face în cadrul uceniciei individuale și în brigăzi. Munca productivă se organizează în strînsă legătură cu studierea bazelor științelor și cu pregătirea teoretică profesională.

În școlile sătești s-a răspândit pe larg organizarea instruirii de producție în brigăzile de elevi din colhozuri și sovhozuri (experiența școlilor din ținutul Stavropol) și în gospodării didactice-experimentale ale școlilor (experiența școlilor din regiunea Reazan), organizate de colhozuri și sovhozuri.

Așadar instruirea de producție reprezintă un mijloc al învățămîntului profesional. Totodată ea constituie și un mijloc al învățămîntului politehnic, deoarece, folosind cunoștințele dobîndite în cadrul acestui învățămînt, instruirea de producție îl consolidează, îl concretizează, îl lărgeste și îl aprofundează, îl completează cu elemente noi, contribuie la încadrarea elevilor în munca muncitorilor și țăranilor, ridică productivitatea muncii elevilor la nivelul productivității muncii realizate în societate în specialitatea respectivă. La rîndul său, învățămîntul politehnic asigură profilul larg al pregătirii profesionale, creează elevilor posibilitatea de a-și însuși în viitor numeroase profesii, de a fi pregătiți pentru schimbările care intervin mereu în caracterul muncii.

4. Raportul dintre învățămîntul de cultură generală, politehnic și profesional

Învățămîntul de cultură generală dă elevilor posibilitatea de a-și însuși bazele cunoștințelor științifice despre natură, despre societate și despre gîndirea umană, precum și deprinderile corespunzătoare necesare oricărui om în viață și în muncă, indiferent de profesia sa viitoare. Însușirea cunoștințelor științifice generale constituie baza pe care se formează la elevi concepția științifică despre lume, contribuie la dezvoltarea forțelor și aptitudinilor lor de cunoaștere. Cunoștințele de cultură generală formează baza pentru obținerea cunoștințelor profesionale speciale și, de aceea, însușirea lor reprezintă o parte importantă a pregătirii elevilor în vederea muncii de construire a societății comuniste.

Dar învățămîntul de cultură generală poate îndeplini această sarcină în cadrul educației numai în cazul cînd este legat de viață, de producție, de practica construirii comunismului. Datoria cadrelor didactice care predau științele despre natură, societate și gîndire este de a

sublinia tot timpul cum apar cunoștințele științifice sub influența nevoilor vitale ale oamenilor. Practica socială și, în primul rând, producția ridică mereu în fața științei probleme noi, stimulează cercetările științifice, constituie baza efectuării lor, reprezintă criteriul justelei cunoștințelor dobândite. Apărute sub influența practicii, cunoștințele științifice sînt folosite în viață, în producție. Sarcina profesorului sovietic este de a prezenta tot timpul elevilor, sub raport teoretic și practic, cum se aplică cunoștințele științifice în practica construcției comuniste în economia națională, în domeniul culturii, al ocrotirii sănătății și bunăstării poporului. Numai în cazul acesta elevii vor dobîndi cunoștințe cu adevărat științifice. Ruperea învățămîntului de cultură generală de viață, de muncă, de producție, provoacă o însușire formală, abstractă a cunoștințelor, ceea ce este incompatibil cu îndeplinirea sarcinii principale a școlii medii, și anume de a-i pregăti pe elevi pentru viață și muncă.

După cum am mai arătat, învățămîntul politehnic dă elevilor cunoștințe despre cele mai importante ramuri și despre principiile științifice ale producției moderne, îi învață să folosească cele mai răspîndite unelte de muncă, dezvoltă aptitudinile tehnice creatoare, educă dragostea și respectul pentru munca în sfera producției materiale, creează condițiile pentru alegerea liberă a profesiei. Învățămîntul politehnic se bazează pe învățămîntul de cultură generală, pe studierea temeinică a matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, geografiei, desenului tehnic, istoriei, bazelor cunoștințelor politice și a altor obiecte de învățămînt. Cunoștințele și deprinderile obținute în cadrul acestor obiecte reprezintă nu numai baza pentru însușirea cunoștințelor și deprinderilor în domeniul tehnicii, tehnologiei, organizării și economiei producției moderne, dar și o parte componentă a acestora. Cunoștințele de matematică, mecanică, fizică, chimie, desen tehnic etc. fac parte integrantă din conținutul cunoștințelor despre mașini și mecanisme, despre tehnologia mecanică; fără cunoștințe în domeniul chimiei nu se poate înțelege nimic în domeniul tehnologiei chimice, iar fără cunoștințe de biologie — în domeniul agrotehnicii și zootehnicii. Politehnizarea capătă un caracter formal, meșteșugăresc dacă este ruptă de însușirea sistematică și temeinică a științelor naturii, științe-

lor matematice și științelor sociale. Plenara din iulie 1960 a C.C. al P.C.U.S. a atras atenția asupra faptului că pregătirea tehnică-profesională a muncitorilor trebuie efectuată simultan cu ridicarea continuă a nivelului culturii lor generale.

Bazindu-se pe învățămîntul de cultură generală, instruirea politehnică exercită o influență binefăcătoare asupra organizării predării materiilor de cultură generală. Aceasta se datorește faptului că instruirea politehnică ajută, la rîndul său, să se stabilească cu precizie problemele de tehnică, de tehnologie, de organizare și economie a producției, în care studierea bazelor științelor despre natură și societate trebuie legată de viață, de producție. În studierea problemelor privitoare la tehnică, la tehnologie, la organizarea și economia producției se aplică cunoștințele și deprinderile de cultură generală, care capătă astfel viață, sînt însușite și mai temeinic. Învățămîntul politehnic contribuie la ridicarea nivelului învățămîntului de cultură generală și din cauză că stimulează includerea în obiectele de cultură generală a noilor probleme științifice care și-au găsit aplicare în producția modernă. Astfel, sub influența cerințelor învățămîntului politehnic și tehnic-profesional, la cursul de fizică s-a extins studierea semiconductorilor, a electronicii și a structurii atomilor, la cursul de chimie — studierea compușilor macromoleculari, la cursul de biologie generală — studierea fiziologiei plantelor și animalelor, precum și a dirijării dezvoltării lor, iar la cursul de desen — studierea elementelor de desen tehnic. Studierea bazelor științifice ale producției are o influență binefăcătoare și asupra formării concepției despre lume și a convingerilor comuniste ale elevilor, deoarece îi introduce pe elevi în viață, îi încadrează în munca productivă, îi face să înțeleagă lupta poporului sovietic, sub conducerea P.C.U.S., pentru construirea comunismului. „Adevărul adînc al comunismului științific că în schimbarea condițiilor de viață și a concepțiilor oamenilor un rol hotărîtor îl are practica revoluționară ni l-am însușit nu numai din punct de vedere teoretic, ci și dintr-o mare experiență de viață — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. — Cea mai bună școală de educare, învățătorul cel mai sever este viața, reali-

latea noastră sovietică. Cunoașterea din cărți a tezelor comuniste, ruptă de practică, nu valorează nimic”¹.

Fiecare profesor trebuie să aibă în vedere că legătura strinsă dintre învățămîntul de cultură generală și cel politehnic este necesară pentru a se preîntîmpina un caracter abstract al cunoștințelor, însușirea lor formală, pentru a se asigura ridicarea continuă a nivelului instruirii generale și politehnice în școală. La drept vorbind, învățămîntul politehnic constituie o parte integrantă a învățămîntului de cultură generală din ziua de azi. În prezent, orice membru al societății sovietice, indiferent de profesia și specialitatea sa, trebuie să-și însușească nu numai bazele științelor despre natură, despre societate și despre gîndirea umană, dar și un minim de cunoștințe politehnice. În etapa actuală noțiunea de învățămînt general se lărgeste și se îmbogățește. De aceea, în unele din lucrările sale, V. I. Lenin vorbește despre învățămîntul politehnic general, nedespărțind învățămîntul de cultură generală de cel politehnic, și invers.

Învățămîntul profesional oferă cunoștințe și deprinderi de muncă necesare pentru îndeplinirea unei anumite munci la nivelul productivității atins în momentul respectiv în societate. El se bazează pe învățămîntul general și pe cel politehnic, întrucît cunoștințele și deprinderile științifice generale și politehnice constituie baza și o parte integrantă a cunoștințelor și deprinderilor profesionale. Sarcina este acum ca, ridicîndu-se nivelul învățămîntului general și politehnic, ele să fie folosite din plin pentru instruirea tehnică-profesională, prin organizarea corespunzătoare a planului de învățămînt și prin stabilirea succesiunii și legăturii dintre obiectele de cultură generală (fizica, chimia, biologia etc.), obiectele tehnice generale (elemente de mașini, electrotehnica) și obiectele de învățămînt special.

Bazîndu-se pe învățămîntul general și politehnic, învățămîntul profesional le influențează la rîndul său, determinînd într-o anumită măsură conținutul lor, accentuînd caracterul concret și posibilitățile de aplicare a cunoștințelor științifice generale și politehnice, creînd

¹ N. S. Hrușciiov : „Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965”, Editura politică, 1959, pag. 70.

condiții pentru o mai bună formare a concepției comuniste despre lume și pentru o mai bună educare a elevilor.

Sub influența progresului tehnic, rolul învățământului politehnic în instruirea profesională a oamenilor muncii din producție crește din ce în ce mai mult.

Pentru ca instruirea tehnică de producție să fie pusă în deplină concordanță cu indicațiile C.C. al P.C.U.S. cuprinse în hotărârile plenarelor din iunie 1959 și din iulie 1960, se studiază acum problema ca în clasa a XI-a a școlilor de toate tipurile să se introducă, alături de munca elevilor în producție, un curs final de baze ale producției, alcătuit din trei părți principale : mecanizarea și automatizarea producției, metodele tehnologice moderne, elemente de organizare și economie a producției. În cadrul acestui curs se proiectează să se sintetizeze și sistematizeze toate cunoștințele politehnice pe care elevii le-au dobândit în decursul însușirii bazelor științelor, în instruirea prin muncă și de producție, iar în afară de aceasta, să se completeze, să se aprofundeze și să se dezvolte aceste cunoștințe, în primul rând, prin scoaterea în evidență a esenței sistemelor automate de mașini, a bazelor realizării autocontrolului la aceste sisteme, a autoreglării, autoconducerii etc. Totodată se va arăta influența automatizării asupra tehnologiei și organizării producției. Aceste cunoștințe urmează a fi predate folosindu-se exemple din diferite ramuri ale producției, mai ales din ramura în care lucrează elevii. Astfel nu numai că se va lărgi orizontul politehnic al elevilor, dar totodată se va ridica la nivelul cerințelor actuale pregătirea lor profesională. Cursul de bazele producției urmează să fie însoțit de vizite în întreprinderi, de prezentarea unor filme create anume și de lecții practice care să dezvăluie esența tehnică-științifică a fenomenelor studiate, să dezvolte gândirea constructivă, ca și forțele creatoare ale elevilor.

Experiența instruirii politehnice și de producție bine organizată și strins legată de munca social-utilă și de învățământul de cultură generală a arătat că elevii din clasele IX—XI își însușesc cu succes diferite profesii și deprinderi de muncă în producție, aduc o contribuție importantă la înmulțirea bunurilor materiale ale societății, capătă respect și dragoste de muncă, se deprind să mun-

cească pentru folosul general, ies din școală pregătiți pentru a trăi și munci în chip comunist. Instruirea politehnică și de producție contribuie la îndeplinirea obiectivului principal al reorganizării școlii. Iar „principalul în reorganizarea școlii — a spus N. S. Hrușciov la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. — îl constituie îmbinarea învățaturii cu munca productivă în folosul societății și intensificarea activității educative a școlii. Lupta pentru victoria comunismului cere ca omul sovietic să fie dezvoltat multilateral, armonios. Iar aceasta înseamnă nu numai a-ți însuși ansamblul cunoștințelor științifice despre natură, tehnică și societate, dar și de a învăța să folosești practic aceste cunoștințe pentru participarea directă la construirea comunismului”.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Manifestul Partidului Comunist. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500.
- Marx K.* Capitalul, vol. I, cap. XI, XII, XIII, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 342—516.
- Engels F.* Anti-Dühring, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, secțiunea a treia, § III — Producție, § V — Stat, familie, educație.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunilor Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Lenin V. I.* Directivele C.C. către comuniștii care lucrează în cadrul Comisariatului poporului pentru învățământ. Opere, vol. 32, E.S.P.L.P. 1956, pag. 106—103.
- Lenin V. I.* Despre învățământul politehnic. Însemnări pe marginea tezelor Nadejdei Konstantinovna, Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 550—552.
- Hrușciov N. S.* Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.
- Hrușciov N. S.* Pentru avântul continuu al forțelor de producție ale țării, pentru progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- „Rezoluția Congresului al XXI-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în legătură cu raportul tovarășului N. S. Hrușciov. «Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965», în „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 175—208.

- „Materialele plenarei C.C. al P.C.U.S. din iunie 1959”, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- „Cu privire la stadiul îndeplinirii hotărârii Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. «Despre dezvoltarea industriei și transportului, precum și despre aplicarea în producție a celor mai noi realizări ale științei și tehnicii»”, Hotărârea plenarei C.C. al P.C.U.S. din iulie 1960, „Pravda”, 17 iulie 1960.
- „Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.”.
- Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- „Legea cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a învățământului public în U.R.S.S.”. Moscova, 1958.
- Krupskaia N. K.* Învățământul prin muncă și politehnic, Opere pedagogice alese, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1957, pag. 367—458.
- Makarenko A. S.* Educația prin muncă. Relațiile, stilul și tonul în cadrul colectivului (prelegerea a 4-a). Opere, vol. 5, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1951, pag. 187—221.

CAPITOLUL AL VII-LEA

**FORMAREA CONCEPȚIEI COMUNISTE
DESPRE LUME**

1. Însemnătatea concepției comuniste despre lume

Una dintre sarcinile cele mai importante ale școlii sovietice este de a forma la tînăra generație concepția comunistă despre lume.

Concepția despre lume reprezintă sistemul vederilor omului asupra lumii în ansamblu, adică asupra naturii, vieții sociale și gîndirii omenești. Printre problemele fundamentale legate de concepția despre lume se numără următoarele : cum a apărut și cum se dezvoltă lumea înconjurătoare, ce stă la baza tuturor lucrurilor, care este rolul omului în realitatea înconjurătoare, ce reprezintă conștiința sa, cum a luat naștere și cum se dezvoltă societatea, cum se poate obține îmbunătățirea vieții maselor populare etc.

Se știe că la toate aceste întrebări oamenii nu răspund întotdeauna la fel. Aceasta se explică prin faptul că conștiința oamenilor se formează sub influența condițiilor de viață, iar aceste condiții sînt diferite la diversele clase, grupuri și pături sociale. Deosebirea dintre concepțiile oamenilor asupra lumii în ansamblu și asupra diferitelor ei aspecte este determinată în ultimă analiză de condițiile sociale diferite în care se află clasele respective.

Există concepții despre lume științifice și antiștiințifice, revoluționare și reacționare. O concepție științifică despre lume poate avea numai o clasă care este interesată să se sprijine pe idei care nu denaturează, ci reflectă just legile de dezvoltare a lumii. Iar acest lucru este posibil numai în cazul în care scopurile pe care le urmărește clasa respectivă nu sînt în contradicție cu tendințele

obiective și cu legile de dezvoltare a realității, ci coincid cu acestea. Burghezia contemporană, care exploatează și asuprește pe oamenii muncii, care e interesată să eternizeze orînduirea perimată bazată pe exploatare și care este ostilă mișcării progresiste a societății spre socialism și comunism, nu are și nu poate avea o asemenea poziție.

Ca și clasele exploatoare care au precedat-o, burghezia a putut să promoveze idei progresiste numai în decursul unei perioade relativ scurte, cînd a luptat pentru putere împotriva claselor ce-și trăiseră traiul și cînd a avut nevoie de sprijinul maselor populare. Dar chiar și atunci ideile ei nu puteau fi consecvent științifice, întrucît ideologiile exploatorilor nu aveau interes să dezvăluie toate contradicțiile din societate, mai cu seamă contradicțiile dintre exploatatori și exploațați.

Concepția despre lume a burgheziei imperialiste contemporane este extrem de reacționară. Subiectivismul și misticismul, individualismul și egoismul, ura față de om și pesimismul în păreriile despre relațiile sociale — iată trăsăturile cele mai caracteristice ale concepției burgheze contemporane despre lume. Ele reflectă inevitabilitatea pieirii capitalismului și a burgheziei.

Numai scopurile de clasă ale proletariatului, care luptă pentru lichidarea oricărei asupriri a omului de către om, coincid cu legile obiective ale dezvoltării istorice. De aceea clasa muncitoare este interesată să aibă o concepție consecvent științifică despre lume, care să oglindească just legile dezvoltării naturii și societății. Această concepție consecvent științifică reprezintă pentru proletariat o armă de neînlocuit în lupta pentru transformarea societății în conformitate cu idealurile sale.

Concepția despre lume a clasei muncitoare și a partidului ei este marxism-leninismul, știința despre legile cele mai generale ale dezvoltării naturii și societății, știința despre revoluția socialistă și dictatura proletariatului, despre construirea socialismului și comunismului.

Marxismul, care a apărut cu mai bine de o sută de ani în urmă, a fost verificat de experiența dezvoltării istorice, de viață. În prezent, sub steagul teoriei marxist-leniniste trăiesc și construiesc o societate nouă peste un miliard de oameni. Nu e departe vremea cînd sub steagul

marxism-leninismului vor păși masele populare de pe întreaga noastră planetă. „Învățătura lui Marx este atotputernică fiindcă este justă” — a scris Lenin.

Caracterul științific al teoriei marxist-leniniste îi permite nu numai să explice just trecutul și prezentul, dar să și prevadă viitorul. Marxism-leninismul este o admirabilă armă ideologică a oamenilor muncii, el le dă posibilitatea să prevadă mersul evenimentelor și, prin lupta lor bazată pe cunoașterea legilor obiective, să grăbească dezvoltarea progresistă a societății.

Fiind consecvent științifică, materialist-dialectică, concepția comunistă despre lume este ostilă oricărui gen de misticism și idealism. Spre deosebire de religie, care se bizuie în toate pe „voința lui Dumnezeu”, marxism-leninismul afirmă că natura și societatea se dezvoltă fără intervenția vreunor forțe supranaturale, pe baza unor legi obiective, care nu depind de voință și conștiință. Oamenii pot înțelege aceste legi și pot acționa în conformitate cu ele.

Recunoscînd necesitatea obiectivă a transformării și dezvoltării realității, marxism-leninismul subliniază totodată rolul activității conștiente a oamenilor. El afirmă că dezvoltarea socială are loc prin intermediul activității maselor populare, iar în societatea antagonistă prin lupta între clase. În viața socială contemporană, schimbările radicale, hotărîtoare se pot produce și se produc numai ca urmare a luptei revoluționare a maselor populare, sub conducerea partidului clasei muncitoare.

Concepția marxist-leninistă despre lume, fiind consecvent științifică, este totodată consecvent partinică, proletară, comunistă, ea exprimă direct și fără nici un echivoc interesele clasei muncitoare, ale oamenilor muncii, și cheamă la luptă împotriva forțelor perimate ale societății, pentru victoria orînduirii celei mai progresiste — comunismul.

Concepția despre lume a claselor care și-au trăit traiul, și în special a burghezicii contemporane, este străbătută de pesimism, de neîncredere într-un viitor mai bun al omenirii. Concepției comuniste despre lume, dimpotrivă, îi sînt proprii idei optimiste asupra vieții, convingerea profundă în victoria comunismului, în viitorul luminos al omenirii. Istoria ultimului secol a confirmat în mod incontestabil că victoria comunismului în in-

treaga lume este la fel de firească, inevitabilă și implacabilă cum este de firească și implacabilă alternanța dintre noapte și zi.

Știința marxist-leninistă arată că lupta de clasă care se desfășoară în societatea capitalistă duce inevitabil la victoria revoluției socialiste, la răsturnarea dominației burgheziei și la instaurarea dictaturii proletariatului. Clasa muncitoare victorioasă folosește puterea politică pentru ca în alianță cu masele muncitoare, în primul rând cu țărănimea muncitoare și sub conducerea avargării sale — partidul comunist — să construiască socialismul și comunismul. Demonstrând inevitabilitatea victoriei comunismului, marxism-leninismul a fundamentat prin aceasta în mod științific idealul comunist, țelul scump spre care năzuiește întreaga omenire muncitoare. Nici un fel de uneltiri ale dușmanilor clasei muncitoare, nici un fel de piedici nu pot opri înaintarea victorioasă a comunismului, nu pot zdruncina încrederea comuniștilor în triumful final al luminosului ideal comunist.

Oamenii care și-au însușit concepția comunistă despre lume nu se mărginesc numai să creadă în victoria comunismului, dar și luptă neobosit, cu abnegație pentru ca această victorie să aibă loc cât mai curînd. Unitatea indisolubilă dintre teorie și practică, dintre vorbă și faptă constituie una dintre trăsăturile caracteristice principale ale oamenilor care și-au însușit concepția comunistă despre lume. O trăsătură determinantă a oamenilor cu concepție comunistă despre lume este devotamentul lor de nezdruncinat față de comunism, hotărîrea de a lupta cu abnegație pentru victoria sa.

Atașamentul față de socialism și comunism, atitudinea ostilă față de asuprirea maselor populare, față de capitalism unește pe adepții concepției comuniste despre lume din toate țările. În țările unde s-a instaurat puterea oamenilor muncii, atașamentul față de socialism își găsește expresia în patriotismul socialist, care constituie o trăsătură importantă a concepției comuniste despre lume. A fi adept al socialismului, patriot al Țării socialismului înseamnă a apăra din toate puterile patria împotriva dușmanilor, a întări forța ei, a apăra întotdeauna și pretutindeni interesele statului socialist.

Oamenii muncii din diferite țări și de diferite naționalități au aceleași interese în lupta împotriva jugului

capitalist. Capitalul, scria Lenin, reprezintă o forță internațională; pentru a-l răsturna este necesară unitatea internațională a oamenilor muncii, solidaritatea lor internațională. Internaționalismul, înțelegerea necesității de a întări frăția internațională a oamenilor muncii reprezintă una dintre trăsăturile cele mai importante ale concepției comuniste despre lume.

Pentru omul sovietic a fi internaționalist înseamnă a întări prietenia dintre popoarele din U.R.S.S. și unitatea țărilor lagărului socialist, a sprijini popoarele din țările coloniale și dependente care luptă pentru eliberarea națională, a susține prin toate mijloacele lupta oamenilor muncii de pe întregul glob pentru pace, democrație și socialism. A fi internaționalist înseamnă a lupta cu hotărâre împotriva ideologiei burgheze, a naționalismului, împotriva învrăjbirii popoarelor, pentru unirea eforturilor oamenilor muncii din toate țările în lupta împotriva imperialismului și colonialismului.

În țările socialiste, atașamentul față de comunism, patriotismul socialist și internaționalismul își găsesc o expresie directă și în atitudinea socialistă față de proprietatea obștească și față de muncă. Grija pentru proprietatea obștească, care reprezintă baza materială a socialismului, hărnicia, dorința de a munci cinstit și cât mai productiv pentru binele poporului constituie trăsături extrem de importante ale oamenilor cu o concepție comunistă despre lume.

Comunismul este o orînduire care creează toate condițiile pentru fericirea oamenilor, pentru dezvoltarea lor multilaterală. În condițiile socialismului și comunismului, scopul producției este de a satisface prin toate mijloacele nevoile materiale și spirituale ale celor ce muncesc. Proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, unitatea țărilor și sarcinilor fundamentale ale oamenilor muncii fac ca relațiile din societatea socialistă să se bazeze pe colaborarea tovarășească și pe ajutorul reciproc. De aici decurg spiritul colectiv, grija omului pentru semenii săi, umanismul socialist, care sînt trăsături foarte importante ale concepției comuniste despre lume.

Concepția comunistă despre lume este diametral opusă concepțiilor burgheziei reacționare. Concepția comunistă despre lume se caracterizează printr-o inter-

pretare materialistă și dialectică, revoluționară, a fenomenelor din natură și din viața socială, în timp ce la baza concepției burgheze despre lume stau idealismul și metafizica. Concepția comunistă despre lume vede în muncă o datorie a tuturor, o chestiune de onoare, pe cînd exploataorii au o atitudine de dispreț față de muncă. Internaționalismul proletar este opus naționalismului burghez, ideea păcii și prieteniei între popoare este opusă ideilor șovinismului, războiului și jafului. Umanismul socialist este incompatibil cu pseudoumanismul burghez și cu ura față de om; optimismul concepției comuniste despre lume, credința de neclintit în victoria comunismului, orînduire care aduce adevărata fericire tuturor oamenilor, sînt opuse pesimismului și ideilor decadente ale concepției burgheze despre lume. Factorul cel mai important din viața spirituală a omenirii de astăzi îl constituie lupta de neîmpăcat între aceste două concepții opuse asupra lumii.

Puritatea concepției comuniste despre lume, intransigența ei față de orice abateri de la principiile revoluționare ale marxism-leninismului, față de revizionism, precum și față de dogmatism și sectarism constituie cele mai importante condiții pentru educarea justă a maselor în spiritul comunismului. Orice încercări de „a împăca” concepția burgheză despre lume cu cea socialistă duc — pe plan teoretic și practic — la abateri de la marxism, împing în mlaștina oportunismului. Un exemplu grăitor în acest sens îl constituie activitatea revizioniștilor contemporani.

Procesul de educare a concepției comuniste despre lume reprezintă totodată un proces de înlăturare a tuturor rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor. Aceste rămășițe sînt foarte persistente. Ele se manifestă la unii oameni sovietici prin cazuri izolate de neprincipialitate și apolitism, de nepotrivire între vorbe și fapte, de atitudine nesocialistă față de muncă și față de proprietatea obștească, de încălcare a regulilor conviețuirii socialiste, de recidivă a naționalismului, de superstiții religioase și de altă natură etc.

Concepția comunistă despre lume are o mare însemnătate în lupta pentru construirea cu succes a comunismului. Teoria revoluționară este importantă prin faptul că arată omului, maselor celor ce muncesc adevăratele

țeluri ale luptei lor și căile pentru realizarea acestor țeluri. Fără cunoașterea teoriei revoluționare, masele sînt condamnate să bijbiie în întuneric, să sufere grele înfrîngeri în lupta împotriva exploatatorilor.

Cunoașterea teoriei unește masele într-o armată conștientă de luptători revoluționari, le sporește încrederea în realizarea comunismului, le întărește voința de a lupta, le înzecește forțele. Marx scria că teoria devine o forță materială atunci cînd cuprinde masele. Fără teorie revoluționară, arăta Lenin, nu poate exista nici mișcare revoluționară. Teoria marxist-leninistă este busola care indică oamenilor muncii calea cea mai justă spre comunism.

Cunoașterea teoriei revoluționare are o însemnătate hotărîtoare nu numai în lupta de clasă desfășurată de oamenii muncii pentru comunism, dar și în viața fiecărui om. Fără o concepție comunistă despre lume, omul nu poate deveni profund conștient de scopurile vieții sale, nu-și poate determina locul în lupta comună a celor ce muncesc.

Viața neluminată de un tel măreț este cenușie și stearpă. Omul se poate dezvolta, poate trăi din plin numai atunci cînd este preocupat de interesele obștești, cînd înțelege clar rolul și importanța lor. Viața bazată pe idei și idealuri înalte este plină de conținut, este viața cea mai interesantă.

„Să trăiești o viață mare, plină de conținut — a spus M. I. Kalinin, adresîndu-se elevilor — înseamnă să te identifici cu interesele obștești ale clasei celei mai înaintate și mai progresiste a timpului tău, în prezent cu interesele poporului sovietic, cu interesele Patriei socialiste. Dacă vă veți identifica cu aceste interese, dacă toate preocupările voastre vor avea drept țintă să ridice și mai mult poporul nostru, să facă să crească și mai mult forța economică și militară a patriei noastre, dacă vă veți consacra toate forțele luptei pentru victoria deplină a comunismului și această idee măreață va domina în conștiința voastră, nu mă îndoiesc că veți trăi într-adevăr o viață mare”¹.

Concepția comunistă despre lume dă fiecărui om posibilitatea de a înțelege profund țelul măreț spre care

¹ M. I. Kalinin, Despre educația comunistă, Editura tîneretului, 1960, pag. 275.

tind oamenii muncii și de a năzui în mod conștient spre acest țel, alături de întregul popor.

Lupta pentru comunism cere omului încordarea tuturor forțelor și concentrarea voinței. Omul care și-a închinat viața slujirii poporului, luptei pentru comunism întâmpină inevitabil greutăți și piedici în calea spre realizarea acestor țeluri nobile. Pentru a birui cu succes greutățile, el trebuie să fie conștient de scopul său, trebuie să aibă o încredere neclintită în justetea cauzei comunismului, căci altfel îi va fi greu să lupte împotriva piedicilor ivite în cale. Țelul măreț nu numai că indică omului calea, ci totodată constituie un izvor al forțelor sale. De asemenea, el trebuie să dea dovadă de voință fermă, dirzenie și curaj în lupta pentru mărețele idealuri comuniste. În sfârșit, omul trebuie să se priceapă să biruiască greutățile, să iasă victorios din cele mai dificile situații. Concepția comunistă despre lume dă omului toate aceste calități.

Convingerea cea mai profundă, de neclintit trebuie să se bazeze și se bazeze pe cunoștințe precise, conștiente. Consecvența, încrederea profundă în victoria comunismului se pot făuri numai pe baza de granit a științei marxist-leniniste.

Partidul comunist a desfășurat și desfășoară o muncă neobosită pentru răspindirea teoriei revoluționare în masele populare, luptă împotriva lipsei de principialitate și a practicismului îngust. Partidul subliniază că fără cunoașterea teoriei marxist-leniniste, fără principialitate comunistă, lucrătorii din diferite sectoare de activitate se pot transforma în practicieni înguști, care uită mărețele țeluri ale luptei noastre pentru idealurile luminoase ale comunismului. Oamenii de știință, inginerii, tehnicienii, oamenii de artă, cadrele didactice, medicii, muncitorii și țărani trebuie, în afară de însușirea temeinică a profesiei lor, să studieze în permanență știința marxist-leninistă.

Această sarcină a devenit deosebit de actuală în perioada construcției desfășurate a societății comuniste. După cum se subliniază în hotărârea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960 „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”, formarea concepției comuniste despre lume, însușirea bazelor marxism-leninismu-

lui, înțelegerea profundă a politicii partidului devin o necesitate vitală pentru fiecare om sovietic.¹

Viața cere ca tineretul sovietic, al cărui rol în construirea noii societăți crește an de an, să fie înarmat cu concepția marxist-leninistă despre lume. Tînăra generație n-a trecut însă prin acea mare școală a vieții și a luptei de care a avut parte generația vîrstnică și de aceea este mai expusă diverselor influențe nesănătoase. Toate acestea impun cu o necesitate imperioasă intensificarea activității educative în rîndurile tineretului.

Activitatea ideologică-educativă în rîndurile tineretului — se spune în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale” — trebuie să-l ajute să înțeleagă just fenomenele sociale, trebuie să contribuie la transformarea normelor moralei comuniste în convingeri personale profunde.

2. Căile și metodele de educare a concepției comuniste despre lume

Concepția despre lume a oamenilor se formează sub influența condițiilor înconjurătoare, în primul rînd în cadrul activității sociale și în muncă. În societatea socialistă se creează condiții obiective care favorizează dezvoltarea conștiinței comuniste. Principala dintre ele este proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție. Se știe că proprietatea privată îi dezbină pe oameni, generează învrăjbire și neîncredere, educă psihologia de proprietar privat și de individualist. Proprietatea obștească, dimpotrivă, îi unește pe oameni, dezvoltă la oamenii muncii concepții noi, comuniste, o morală nouă.

Proprietatea obștească, sistemul economic socialist, care constituie fundamentul material al orînduirii socialiste, se întăresc și se dezvoltă neîncetat. Pe măsura înaintării societății socialiste spre comunism crește bunăstarea oamenilor muncii, se ridică nivelul lor cultural, ceea ce creează condiții favorabile pentru lichidarea rămășițelor capitalismului din conștiința și comportarea oamenilor, pentru întărirea conștiinței comuniste.

¹ Vezi „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S., pag. 31.

Victoria relațiilor de producție socialiste și construirea cu succes a comunismului constituie baza obiectivă pentru educarea conștiinței comuniste. Dar dezvoltarea conștiinței comuniste nu reprezintă un proces spontan. În acest proces, un rol uriaș îl joacă influența conștiință, orientată spre un scop precis pe care o exercită societatea asupra oamenilor, adică educația.

Pe ce căi își desfășoară partidul comunist și Statul sovietic activitatea educativă ?

Partidul comunist și Statul sovietic folosesc toate mijloacele de activitate culturală și ideologică pentru răspândirea științei marxist-leniniste în rindurile oamenilor muncii. Printre aceste mijloace se numără școala sovietică, întregul sistem al învățămîntului public, instituțiile culturale (biblioteci, cluburi, case de lectură), tipăriturile (ziare, reviste, cărți), radioul și televiziunea, literatura și arta (cinematografia, teatrul, artele plastice, muzica) și, în sfîrșit, munca de partid în domeniul agitației și propagandei marxism-leninismului.

Marxism-leninismul exprimă interesele fundamentale ale oamenilor muncii. De aceea masele populare sînt atrase de el și se conving zi de zi tot mai mult de profunzimea lui justețe. Dar pentru a fi însușită, această învățatură trebuie studiată ca și oricare altă știință. Cine vrea să-și formeze o concepție comunistă despre lume trebuie să studieze sistematic marxism-leninismul.

Partidul Comunist al Uniunii Sovietice perfecționează neconținut toate mijloacele activității culturale și ideologice ce se desfășoară în U.R.S.S., creînd oamenilor muncii posibilități nelimitate pentru a-și însuși teoria marxist-leninistă, toate realizările științei și culturii. Rețeaua de instituții culturale de la orașe și sate crește mereu. În fiecare familie sovietică pătrund ziare, reviste, cărți. În viitorul apropiat se va termina în întregime radioficarea tuturor localităților; în toate localitățile va exista cinematograful; televiziunea capătă o răspîndire tot mai mare; crește rețeaua de teatre; milioane de oameni ai muncii participă la activitatea artistică de amatori. Cu ajutorul tuturor acestor mijloace, mărețele cuceriri ale culturii umane au devenit efectiv accesibile oricărui cetățean al Țării sovietice.

Creșterea amploarei și îmbunătățirea conținutului activității tuturor instituțiilor culturale, întărirea legătu-

rii lor cu viața, cu lupta practică a oamenilor muncii pentru comunism creează condiții și mai favorabile pentru educația comunistă a celor ce muncesc.

Școlii îi revine un rol excepțional de important în educarea concepției comuniste despre lume. Școala este în primul rind aceea care trebuie să dea tinerei generații posibilitatea de a înțelege idealul comunist, este aceea care trebuie să trezească în tineret dorința înflăcărată de a-și consacra viața luptei pentru comunism, de a arăta că în afara acestei lupte nu poate să existe o viață demnă de om, de a învăța pe tineri să făurească cu succes o viață nouă, să biruie piedicile din calea spre țelul urmărit.

Studierea bazelor științelor sociale și științelor naturale permite școlii să arate că marxism-leninismul reprezintă singura concepție științifică despre lume, care reflectă just legile dezvoltării naturii și vieții sociale, pune în fața oamenilor muncii scopuri fundamentate în mod științific și indică totodată căile pentru realizarea acestor scopuri.

Toate științele — fizica, chimia, matematica, astronomia, biologia etc. — alcătuiesc temelia de neclintit a materialismului dialectic¹. Realizările acestor științe infirmă concepțiile religioase și idealiste cu privire la existența unor forțe supranaturale care ar governa natura și societatea.

În lume nu există nimic în afară de materie în veșnică mișcare și dezvoltare, iar materia se dezvoltă pe baza legilor dialecticii. Toate științele confirmă justetea afirmației marxism-leninismului cu privire la materialitatea lumii și la posibilitatea cunoașterii ei. Studiind bazele științelor, elevii din clasele superioare ajung să înțeleagă bazele materialismului dialectic.

Baza științifică a materialismului istoric o constituie disciplinele umaniste. Printre ele, în școala medie sovietică, primul loc revine, incontestabil, istoriei. Ea are o însemnătate excepțională pentru educarea concepției comuniste despre lume. În hotărârea C.C. al P.C.U.S. și a Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 8 octombrie 1959 „Cu privire la unele modificări în predarea istoriei în școală” se spune :

¹ Vezi mai amănunțit despre rolul științelor naturii în formarea concepției comuniste despre lume în cap. I, pag. 31—32.

„Cursul de istorie din școala medie trebuie să-i ajute pe elevi să înțeleagă în mod științific, într-o formă accesibilă lor, legile istoriei dezvoltării societății, să le formeze convingerea că pieirea capitalismului și victoria comunismului sint inevitabile, să scoată în evidență în mod consecvent rolul maselor populare ca adevărați făuritori ai istoriei, creatori ai valorilor materiale și spirituale și importanța personalității în istorie...”

Predarea istoriei și a celorlalte obiecte de cultură generală în școala medie are menirea să educe tineretul în spiritul principialității și moralei comuniste, al intransigenței față de ideologia burgheză, în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist, al respectului profund față de muncă. Ea trebuie să contribuie la pregătirea elevilor în vederea unei vieți sociale active”.

Partidul comunist cere ca predarea istoriei să nu reprezinte o expunere seacă a evenimentelor din trecut, ci să constituie un mijloc pentru cunoașterea legilor dezvoltării istorice. Predarea istoriei este menită să dea elevilor o idee armonioasă despre dezvoltarea societății, trebuie să-i facă să înțeleagă prin prisma marxism-leninismului legile înlocuirii formațiunilor social-economice — a comunei primitive, a sclavagismului, a feudalismului, a capitalismului — și ale mersului ascendent al omenirii spre formațiunea cea mai înaltă, comunistă, a cărei primă fază este socialismul. În studierea istoriei este important să se arate că dezvoltarea istorică nu este rezultatul unui joc al întâmplărilor, că istoria nu depinde de dorința diferitelor personalități, ci se dezvoltă pe baza unor legi obiective, independente de voința oamenilor, dar pe care oamenii le pot cunoaște și acționa în mod conștient, în conformitate cu ele, grăbind astfel dezvoltarea progresivă a societății.

Lenin a subliniat că pentru rezolvarea științifică a problemelor vieții sociale, cel mai important este „să nu uiți conexiunea istorică fundamentală, să privești fiecare problemă din punctul de vedere al modului în care a apărut în istorie un fenomen dat, al etapelor principale pe care le-a parcurs în dezvoltarea lui acest fenomen, și să vezi, privind prin prisma acestei dezvoltări, ce a devenit acest fenomen în prezent”¹.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 457.

Devenind conștienți de legile istoriei, oamenii muncii din U.R.S.S., sub conducerea partidului comunist, au făcut din comunism țelul lor scump și, prin eforturi conștiente, grăbesc apropierea lui.

Așadar, studierea istoriei trebuie să educe încrederea neclintită în triumful comunismului și să fundamenteze idealul comunist — cel mai luminos și mai minunat ideal al omenirii. Totodată, studierea istoriei (mai ales a istoriei U.R.S.S.), a bazelor cunoștințelor politice și a altor discipline umaniste permite să se scoată în evidență marea superioritate a socialismului asupra capitalismului, să se arate că regimul capitalist e perimat, că el frânează dezvoltarea forțelor de producție, provoacă crize, șomaj, mizeria oamenilor muncii, creează pericolul unor războaie sîngeroase, să se arate că cultura burgheză descompusă îi mutilează sufletește pe oameni, le insuflă idei și moravuri canibalice. Succesele realizate de Țara sovietică și de celelalte țări socialiste în toate domeniile vieții arată în mod convingător că socialismul oferă posibilități nelimitate pentru dezvoltarea forțelor de producție, pentru înflorirea personalității. El asigură un ritm incomparabil mai rapid de dezvoltare a economiei decît capitalismul, sporește neconținut bunăstarea maselor populare și ridică nivelul lor cultural, duce la lichidarea războaielor, la instaurarea păcii și prieteniei între popoare.

Scotîndu-se în evidență superioritatea orînduirii socialiste, este important să se sublinieze că pentru ca socialismul să învingă mai repede în întrecerea pașnică cu capitalismul, pentru ca oamenii muncii din toate țările capitaliste, înțelegînd superioritatea socialismului să se pronunțe mai repede în favoarea lui și s-o rupă cu capitalismul, este necesar ca toți oamenii sovietici să-și sporească eforturile în muncă. Fiecare elev trebuie să devină conștient că a sluji poporul, a sluji cauza comunismului, a lupta pentru construirea lui cît mai grabnică reprezintă țelul cel mai înalt și mai nobil. Numai lupta activă pentru fericirea poporului poate să dea vieții omului un conținut înalt.

În conformitate cu hotărîrea C.C. al P.C.U.S. „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile

actuale", începînd din anul școlar 1961—1962 se introduc în ultima clasă a școlii medii și în clasele superioare ale instituțiilor de învățămînt mediu de specialitate un curs de bazele cunoștințelor politice. Acest curs trebuie să contribuie la studierea celor mai actuale probleme legate de teoria și politica Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, la formarea concepției marxist-leniniste a tineretului, la educarea lui în spiritul comunismului. Caracterizînd cursul „Bazele cunoștințelor politice”, N. S. Hrușciiov a spus: „Noi vrem ca tineretul să cunoască mai profund principalele sarcini legate de construirea comunismului, învățătura lui Marx, Engels și Lenin despre comunism. Noi vrem ca tineretul să înțeleagă just problemele contemporaneității, să-și educe mai bine trăsăturile omului nou, ale omului chemat să construiască comunismul și să trăiască în comunism”¹.

Cu prilejul studierii cursului de bazele cunoștințelor politice, tineretul se convinge de triumful ideilor marxist-leniniste în practica istorică a omeniirii. Acest curs demască ideologia burgheză, ostilă oamenilor muncii, și pe promotorii ei socialiști de dreapta, precum și pe revizionisții, educă pe elevi în spiritul unei înalte vigilențe politice.

În cursul „Bazele cunoștințelor politice” sînt prezentate principiile filozofice și economice fundamentale ale concepției comuniste despre lume, precum și date elementare cu privire la cele mai importante teze ale materialismului dialectic și istoric. Un loc considerabil se rezervă studierii problemelor legate de dreptul sovietic. Întreaga programă a cursului contribuie la rezolvarea sarcinilor privind educația comunistă a elevilor.

Literatura are o însemnătate excepțională pentru educarea ideologiei comuniste. „Însemnătatea educativă a literaturii este uriașă, deoarece ea influențează simultan și la fel de puternic atît gîndirea cît și sentimentele”².

Măreața literatură rusă și literatura clasică universală ajută la formarea unor însușiri remarcabile ale individului, cum sînt devotamentul față de popor, atașa-

¹ N. S. Hrușciiov: „Pentru pace trainică în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R. în ziua de 9 iulie, 1960, pag. 31.

² M. Gorki, Articole de critică literară, Editura de stat pentru literatură, Moscova, 1937, pag. 481.

mentul față de tot ce este progresist, luminos, uman, și ura față de toate monstruozițiile generate de proprietatea privată: setea de îmbogățire, lăcomia, egoismul, falsitatea, făjărnicia etc.

A forma la tinăra generație concepția comunistă despre lume înseamnă a obține ca ea să înțeleagă în mod științific sensul vieții, să înțeleagă ce este fericirea și căror scopuri trebuie închinată viața. Concepția comunistă despre lume dă omului idealul cel mai înălțător, îl învață să vadă sensul vieții în lupta pentru fericirea întregului popor. Deviza „a aduce oamenilor fericire” trebuie să devină o regulă de viață pentru fiecare om sovietic.

Formarea concepției despre lume reprezintă un proces complex și multilateral, în care influențele asupra sferei intelectuale, emoționale și voliționale ale omului trebuie să se îmbine. Educarea concepției comuniste despre lume nu se reduce și nu se poate reduce la însușirea de către elevi a unui anumit volum de cunoștințe despre scopurile clasei muncitoare și despre căile de realizare a acestor scopuri. Sarcina educației este de a transforma cunoașterea țelurilor și sarcinilor luptei pentru comunism în convingeri personale ale fiecăruia, convingeri care să se reflecte în activitatea intensă a oamenilor, spre binele poporului.

Formarea concepțiilor și convingerilor comuniste la tineret, educarea comportării comuniste a acestuia reprezintă un lucru mult mai greu decât simpla transmitere a cunoștințelor, decât deprinderea cititului, scrisului, socotitului. „Educația — spunea Lenin — este o operă grea și de lungă durată. În acest domeniu nu te poți descurca printr-un decret, ci trebuie să procedezi cu răbdare și pricepere; în ce ne privește, urmăm și vom urma această cale”¹.

Ruptura dintre cunoștințe și activitate este în contradicție cu principiile educației comuniste și duce adesea la formalism, la bucherism în munca educativă. Cu cât este mai vastă activitatea practică a oamenilor, în primul rând în producție și cea social-politică, cu atât mai repede se schimbă fizionomia lor spirituală, cu atât mai profund și cu atât mai mult succes își însușesc ei concepția comunistă despre lume. Aceasta înseamnă că

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 463.

cine vrea să-și dezvolte cu succes inteligența, aptitudinile, să-și călească voința, să-și însușească o concepție justă asupra vieții trebuie să participe intens la munca în producție și la activitatea obștească spre binele poporului.

Se știe că Lenin acorda o importanță excepțională propagandei teoriei revoluționare în mase, considerînd-o drept mijloc hotărîtor de educare a acestora. În același timp el scria: „Nu vom putea lumina proletariatul prin nici un fel de cărți și prin nici un fel de propagandă dacă nu-l va lumina propria sa luptă împotriva forțelor tenebroase ale capitalismului”¹. În condițiile absolutismului țarist, partidul comunist educa din punct de vedere politic pe oamenii muncii în primul rînd antrenîndu-i la lupta activă împotriva moșierilor și capitaliștilor, la practica revoluționară.

„Adevărata educație a maselor — scria Lenin în ajunul revoluției — nu poate să fie niciodată despărțită de lupta politică independentă și mai ales de lupta revoluționară a masei înseși. Numai lupta educă clasa exploatată, numai lupta îi dezvoltă măsura forțelor sale, îi lărgeste orizontul, îi dezvoltă aptitudinile, îi limpezeste mințile, îi oțelește voința”².

În condițiile dictaturii proletariatului, cînd conținutul principal al creației revoluționare a maselor a devenit lupta pentru construirea socialismului și comunismului, Lenin a subliniat cu deosebită tărie importanța hotărîtoare a muncii social-utile pentru educația comunistă a maselor. Vestita sa teză că numai prin muncă alături de muncitori și țărani poți deveni un comunist adevărat este hotărîtoare în întreaga activitate educativă a partidului comunist.

Elaborarea concepției comuniste despre lume, transformarea principiilor comuniste în convingeri personale ferme presupune unitatea indestructibilă dintre educația prin muncă și influența educativă precis orientată asupra elevilor în procesul de însușire a bazelor cunoștințelor științifice despre natură și societate. Pentru ca omul să facă din cunoștințele dobîndite norme după care să se conducă în viața sa, el trebuie să se convingă de justetea și utilitatea lor.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P. 1956, pag. 73.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 23, E.S.P.L.P. 1957, pag. 240.

Convingerile nu reprezintă numai cunoștințe, ci și principii de conduită, întemeiate pe experiența personală, legate de sentimente și emoții ; ele reprezintă unitatea cunoștințelor și sentimentelor omului. Sub influența convingerilor, la om apare o anumită atitudine emoțională față de faptele sale, anumite motive conștiente ale comportării. Puterea de convingere a omului depinde de profunzimea cunoștințelor însușite, de forța influențelor vieții, care consolidează cunoștințele dobândite, provocând emoții, care confirmă justetea cunoștințelor.

Cel mai bun mijloc de educare a fermității, a voinței și a perseverenței îl constituie de asemenea activitatea practică, în care oamenii rezolvă probleme legate de viață, biruiesc greutățile și piedicile. Aceasta călește tineretul.

Munca elevilor în atelierul școlii, acasă și în special participarea lor la munca în întreprinderi au o importanță hotărâtoare pentru a-i face să înțeleagă legăturile lor indisolubile cu societatea și să-și stabilească locul în lupta comună a poporului pentru comunism. Îndeplinind o muncă sau alta, școlarii trebuie să fie întotdeauna conștienți de utilitatea și necesitatea ei, trebuie să aibă întotdeauna viu în față idealul comunist.

Participarea elevilor la viața social-politică, atât în școală cât și în afara ei, are o importanță uriașă pentru educarea spiritului activ, a voinței, a interesului pentru activitatea social-utilă. Munca în organizațiile obștești din școală, activitatea cultural-educativă în rîndurile populației, sportul, activitatea artistică de amatori, călătoriile și excursiile, diferitele olimpiade și concursuri, întîlnirile cu fruntași în producție, cu savanți, cu oameni de artă și alte forme de activitate colectivă ajută tineretul la formarea unei concepții juste despre lume, educă spiritul de colectiv, călește voința. Este important ca organizațiile obștești, trăsînd elevilor o anumită sarcină, să verifice îndeplinirea ei. Aceasta contribuie la educarea punctualității, a simțului de răspundere pentru sarcina primită, a unității dintre cuvînt și faptă.

Astfel, în munca productivă spre binele societății și în activitatea obștească, elevii învață din proprie experiență să lege munca lor modestă de sarcinile generale ale poporului în construirea comunismului, se deprind să biruiască diferitele piedici și greutăți.

Este important ca educarea concepției comuniste despre lume la elevi să fie legată de lupta hotărâtă împotriva concepțiilor înapoiate, împotriva influenței ideologiei burgheze.

În școala sovietică lupta împotriva vederilor și faptelor care contravin concepției comuniste despre lume se duce cu ajutorul criticii, al influenței obștești. Această influență asupra elevilor care au săvârșit fapte antisociale e exercitată profesorii, corpul didactic, organizațiile de comsomol și pionieri, elevii înșiși, colectivele de părinți. Această influență trebuie să contribuie la formarea convingerilor comuniste la elevi, trebuie să-i învețe să aprecieze just, de pe pozițiile concepției comuniste despre lume, faptele și comportarea oamenilor.

Este interesant să amintim în acest sens observațiile critice făcute de A. S. Makarenko în legătură cu o serie de sfaturi și consultații date de revista „Kommunisticeskoe proșveșcenie”. Într-una din aceste consultații se arăta cum a descoperit un profesor printre elevi un băiat care furase de la un coleg trei ruble. Profesorul n-a spus nimănui nimic despre „descoperirea” sa, ci a vorbit între patru ochi cu elevul care furase. Nici unul dintre elevii din clasă n-a aflat cine a furat banii. Consultantul revistei era entuziasmat de felul cum a procedat profesorul și i-a scris: „Dumneavoastră v-ați apropiat cu sensibilitate de elev, nu l-ați făcut de ris în fața întregii clase, nu i-ați spus nimic tatălui lui, și băiatul a apreciat această sensibilitate...”

A. S. Makarenko era însă de altă părere. El a atras atenția asupra faptului că profesorul și-a desfășurat munca educativă izolat de colectivul școlar. „Băiatul — scria Makarenko — a rămas cu ideea că nu trebuie să-i pese de opinia colectivului, pentru el hotărâtoare a fost iertarea creștinească a faptei sale de către profesor. El nu și-a dat seama de răspunderea pe care o are în fața colectivului, morala sa începe să se închege în forma unui contact individual cu profesorul. Aceasta nu este morala noastră.” Iar colectivul? Lăsându-l de o parte, profesorul face ca elevii „să manifeste o totală indiferență față de asemenea cazuri. Se pune întrebarea: de unde vor avea oamenii noștri experiența de luptă împotriva dușmanilor colectivului, de unde vor dobîndi pasiunea și vigilența, în ce fel va învăța colectivul să

controleze individul?"¹ Desigur, pentru a pune acest caz în discuția colectivului de elevi, care să ia și hotărârea corespunzătoare, profesorul trebuia să posede mult tact și o mare măiestrie pedagogică, dar aceasta ar fi dat elevilor posibilitatea de a-și manifesta atitudinea față de fapta discutată și totodată de a o aprecia, de a dobîndi experiența vieții morale.

Organizațiile elevilor, în primul rînd cea de comsomol și cea de pionieri, joacă un rol important în munca educativă a școlii. Aceste organizații antrenează elevii la activitatea obștească, îi ajută să-și însușească o concepție înaintată despre lume, corespunzătoare propriei lor experiențe. Apoi, aceste organizații de masă contribuie la răspîndirea ideilor marxist-leniniste în mijlocul elevilor. În sfîrșit, ele exercită o influență puternică asupra celor care au concepții greșite și săvîrșesc fapte antisociale.

Opinia publică, influența colectivului are o importanță imensă pentru formarea unei concepții juste despre lume, pentru lichidarea rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor. Opinia publică ajută la rezolvarea problemelor complexe ale vieții, la stabilirea unor relații corecte între oameni, îndrumază ideile și comportarea individului pe calea cea justă. Aici, argumentelor raționale convingătoare li se adaugă latura emoțională — minia, dezaprobarea comportării nedemne sau bucuria pentru o faptă bună a tovarășului tău.

Întrucît formarea concepției comuniste despre lume înseamnă elaborarea unor convingeri, ea presupune în mod obligatoriu nu numai educarea, dar și auteducarea omului. Convingerile nu pot fi învățate de-a gata de la profesor în formă definitivă. Tinărul trebuie să și le formeze singur. Numai atunci ele vor fi cu adevărat ferme, vor deveni inseparabile de persoana lui.

„A-ți găsi un drum în viață, — spunea M. I. Kalinin — înseamnă a-ți trasa calea pe care o vei urma, a-ți forma caracterul, concepțiile, a-ți găsi vocația”². Totodată M. I. Kalinin sublinia cît de important este pentru tineret să se autodefinească, să-și formeze cît mai de-

¹ A. S. Makarenko, *Despre educarea tineretului*, Moscova, 1951, pag. 74—75.

² M. I. Kalinin, *„Despre educația comunistă”*, Editura tineretului, 1960, pag. 196.

vreme caracterul și concepția comunistă despre lume. Atunci tineretul își va găsi locul și rolul în construirea societății noi și în viața de zi cu zi, atunci aplicarea convingerilor sale în practică va deveni pentru el o sarcină de prim ordin.

Înșușirea concepției comuniste despre lume asigură tineretului posibilitatea de a-și stabili just drumul său în viață și de a înlocui cu succes generația vîrstnică în lupta pentru construirea comunismului.

Bibliografie

- Engels F.* Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință, *K. Marx și F. Engels*, Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 95—164.
- Lenin V. I.* Ce-i de făcut? Opere, vol. 5, Editura politică, 1958, pag. 333—508.
- Lenin V. I.* Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 3—8.
- Lenin V. I.* Karl Marx, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 29—77.
- Lenin V. I.* Stingismul — boala copilăriei comunismului, cap. II. Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 7—10.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunii Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Hrușciov N. S.* Cuvintare rostită la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, 21 iunie 1950. În volumul „Congresul al III-lea al P.M.R.”, Editura politică, 1960.
- „Cu privire la revistele «Zvezda» și «Leningrad» (Din hotărîrea C.C. al P.C.(b) al U.R.S.S. din 14 august 1946) Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1953.
- „Documentele Consfăturilor reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești”, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1957, pag. 5—22.
- „Cu privire la îndreptarea greșelilor în aprecierea operelor «Marea prietenie», «Bogdan Hmelnițki» și «Din toată inima»”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 28 mai 1958. „Pravda” din 8 iunie 1958.
- „Rezoluția Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. asupra raportului tovarășului N. S. Hrușciov «Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. în anii 1959—1965»”. În volumul „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959.
- „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

EDUCAȚIA ATEISTĂ A TINERETULUI

1. Educația ateistă — parte integrantă a educației comuniste

Ateismul este o latură esențială a concepției comuniste despre lume. Formarea concepției ateiste, consecvent științifice, despre lume este o parte componentă necesară a educației comuniste.

Lichidarea prejudecăților religioase și de altă natură reprezintă o latură importantă a educării omului nou, deoarece religia este o ideologie antiștiințifică, care frinează progresul omenirii, care pune piedici în lupta pentru comunism, în construirea societății comuniste.

Religia consideră toate fenomenele naturii și societății ca rezultat al acțiunii unor forțe supranaturale. „Nici un pas fără Dumnezeu”, „Nici un fir de păr nu se poate clinti din capul omului fără voința domnului”, propovăduiește religia.

Care este raportul dintre religie și concepțiile filozofice despre lume? Religia este o concepție idealistă despre lume, în esență o variantă a idealismului, și anume cea mai grosolană, cea mai vulgară. Și pentru religie și pentru idealismul filozofic este comun faptul că ambele, în opoziție cu concepția materialistă despre lume, consideră ca fiind primordială nu materia, nu natura, ci conștiința, ideile, spiritul și privesc lumea materială ca factor derivat din idei, din activitatea spirituală. Deosebirea dintre idealismul filozofic și religie constă numai în faptul că baza fictivă a lumii, spiritul sau ideea, religia o numește Dumnezeu și cere oamenilor supunerea față de el, pe când filozofia idealistă se descurcă adeseori fără cuvântul „Dumnezeu” și nu reclamă ritualuri religioase, un anumit cult.

Faptul că religia reprezintă forma cea mai grosolană, cea mai vulgară a concepției idealiste despre lume o face ușor asimilabilă, accesibilă minților înapoiate și ignorante. Interpretarea științifică necesită stringerea și cercetarea faptelor, confruntarea lor, analiză și generalizare, dezvăluirea legității, căutarea cauzelor fenomenelor, studierea istoriei obiectului, a istoriei cercetării lui. Religia însă reduce explicarea tuturor fenomenelor la o simplă formulă : „Așa a lăsat dumnezeu”, „Așa a poruncit domnul”, „Așa e voința lui sfântă”. De exemplu, știința medicală caută cu asiduitate ani îndelungați cauzele diferitelor boli, în timp ce religia răspunde la toate întrebările foarte simplu : „Bolile sînt trimise de dumnezeu”. În locul diferitelor științe complexe, care dezvăluie diferitele laturi ale lumii înfinit de variate și complexe, biserica recomandă învățarea de dogme și mituri religioase. Miturile religioase se rețin ușor, ele sînt basme create în antichitatea îndepărtată, fiind accesibile chiar și minții copiilor ; numai că, spre deosebire de basmele obișnuite, religia cere să se dea crezare că totul s-a petrecut în realitate, întocmai așa cum scrie în cărțile „sfintei scripturi”.

Concepția religioasă despre lume este ostilă științei, ea condamnă gîndirea omenească la stagnare : dacă în natură și societate, totul există după voința domnului, iar voința lui este „de nepătruns”, atunci cunoașterea științifică n-are nici un sens. Doctrina religioasă despre atotputernicia domnului subminează credința omului în forțele sale proprii, în știință și tehnică, în forța muncii colective, lipsește de sens întreaga activitate omenească.

Concepția religioasă despre lume este pesimistă. Religia neagă posibilitatea fericirii omenești pe pămînt. Ea sudește ideea deșertăciunii, nimicniciei vieții omenești, a robiei și neputinței față de dumnezeu. Îndreptînd gîndul credincioșilor spre fericirea iluzorie din „împărăția cerurilor” și negînd valoarea vieții omenești, religia propovăduiește ascetismul, renunțarea la bucuriile vieții reale, pămîntene. Aceasta exprimă caracterul antiuman al ideologiei religioase.

Concepția marxist-leninistă despre lume este optimistă și duce nu la o fericire iluzorie, ci la cea reală. Viața fiecărui om poate fi fericită, bogată în conținut, rodnică și plină de bucurii dacă este închinată activității

creatoare pentru binele poporului, dacă omul își poate desfășura liber în mijlocul unor oameni liberi forțele și capacitățile sale. Scopul construcției comunismului constă tocmai în crearea condițiilor pentru asigurarea fericirii tuturor oamenilor, pentru desfășurarea capacității lor creatoare, pentru satisfacerea cerințelor materiale și culturale ale fiecărui om.

Religia nu numai că neagă posibilitatea fericirii omului pe pământ, dar constituie și o frână în calea realizării acestei fericiri. Sectele religioase, în special baptiștii, adventiștii etc., tind să atragă sub influența lor copiii și tineretul, pentru a face din ei niște fanatici religioși. Ele împiedică dezvoltarea multilaterală a omului, înăbușă independența în gândire, nu admit nici o posibilitate de critică la adresa religiei. Unele secte impun credincioșilor să citească numai cărți religioase, să nu meargă la filme și teatre, să nu participe la activitatea artistică de amatori, să-și subordoneze întreaga lor activitate și gândire pregătirii în vederea morții și a „vieții de apoi”. Dacă slujitorii bisericii din vechea Rusie povățuiau pe credincioși : „Nu citi multe cărți, să nu cazi în erezie”, astăzi baptiștii și alți sectanți încearcă să învețe tineretul să cînte versuri religioase cam de felul acestora : „Nu năzuiesc să devin înțelept, vreau doar să-l cunosc pe el, pe Iisus cel răstignit, și nimic mai mult”. Orice religie pune piedici în calea educării unor constructori activi ai comunismului și tinde să formeze niște bigoți săraci cu duhul.

Una din sarcinile propagandei ateiste este de a învinge morala religioasă și spiritul filistin, pentru ca principiile înalte ale moralei comuniste să devină profunde convingeri personale ale fiecărui om.

Pentru a justifica credințele și ritualurile religioase, apărătorii religiei afirmă că religia este necesară omului, că ea răspunde cerințelor vieții sale spirituale. Ea unii spun chiar că sărbătorile și ritualurile religioase constituie un element integrant al culturii naționale și că ele trebuie păstrate cu grijă. Astfel sub steagul „culturii naționale” și al „tradițiilor naționale”, ei încearcă să mențină religia. Dar nu toate tradițiile naționale sînt necesare poporului. Cultura națională poate cuprinde atît elemente ale vechiului cît și ale noului, atît elemente reacționare cît și progresiste. Popoarele nu sînt interesate în păstra-

rea unor vestigii ale vechii culturi cum sînt răzbunarea gentilică, lipsa de drepturi a femeii etc. Printre tradițiile învechite și rămășițele vechiului trai național se numără și credințele, sărbătorile și ritualurile religioase.

Adeseori apărătorii religiei afirmă că conștiința religioasă este proprie omului, făcînd parte integrantă din însăși natura sa. În realitate însă, religia reprezintă un fenomen istoric trecător, apărut pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății și care, în mod necesar, urmează să dispară.

Pe treptele cele mai timpurii ale istoriei sale, omul n-a avut nici o religie, nu credea în nici un fel de zeițăți. În acele timpuri oamenii nu cunoșteau încă gîndirea abstractă, nu cunoșteau, de exemplu, cifre abstracte și nu ajunseseră pînă la ideea căutării cauzelor fenomenelor. În conștiința lor n-a putut deci apare ideea de dumnezeu ca fiind cauza unora sau altora dintre fenomene.

Apariția gîndirii abstracte a însemnat un pas uriaș al omenirii în cunoașterea lumii; ea a dat posibilitatea de a generaliza fenomenele, de a descoperi specificul lor, legitatea lor, a dat posibilitatea cunoașterii legilor naturii și societății. Totodată însă, gîndirea abstractă, datorită caracterului ei complex și contradictoriu, creează și posibilitatea abaterii gîndirii de la cunoașterea justă a realității, a ruperii ei de realitatea obiectivă și trecerea în domeniul fanteziei. Printre aceste fantezii se numără, de exemplu, și reprezentarea despre existența sufletului omenesc (a rațiunii) independent de trup și, de asemenea, reprezentarea despre dumnezeu. În fond, dumnezeu este conștiința ruptă de om și obiectivizată, transformată într-o ființă de sine stătătoare, înzestrată cu o anumită putere și pusă deasupra lumii.

De ce a apărut în conștiința oamenilor o astfel de reprezentare fantastică?

Religia nu a apărut întîmplător și nu a fost născocirea unor mincinoși, așa cum și-au închipuit, de exemplu, mulți iluminiști din secolul al XVIII-lea. Ea a apărut ca un produs inevitabil al conștiinței sociale într-o epocă cînd societatea omenească era neputincioasă în fața forțelor naturii înconjurătoare. Ea a apărut ca răspuns la probleme și necesități practice, dar acest răspuns, datorită condițiilor social-economice ale comunei primitive și ignoranței generale, era un răspuns greșit, fals, fan-

tastic. În ceea ce privește minciuna, de-abia ulterior ea a devenit un însoțitor inevitabil al religiei în fiecare din societățile dominate de clase exploatoare, întrucât religia a început să fie folosită de clasele dominante ca armă spirituală pentru asuprașirea maselor populare.

Oamenii au năzuit să acționeze asupra forțelor spontane ale naturii și societății și să le subordoneze, să le pună în serviciul lor. Dar cum puteau realiza acest lucru? Nivelul scăzut al științei și tehnicii din comuna primitivă nu numai că nu dădea posibilitatea de a supune forțele naturii, dar nici măcar de a le explica just. Străduindu-se să înțeleagă ceea ce-i înconjură, oamenii, involuntar, au transpus asupra naturii trăsăturile lor omenești, au personificat forțele și fenomenele naturii, reprezentându-și-le în chipul unor ființe asemănătoare omului, înzestrate cu conștiință și voință. Totodată, slăbiciunea, neputința oamenilor în fața forțelor oarbe ale naturii au făcut ca închipuirea lor să exagereze puterea acestor forțe, să atribuie ființelor fantastice tot ceea ce putea să inventeze imaginația unor oameni înspăimântați și ignoranți. Așa au apărut reprezentările fantastice despre zei feroci și atotputernici, stăpîni ai vîntului și ploii, ai frigului și căldurii, stăpînitorii tunetului și munților, care se amestecă în viața oamenilor și săvirșesc minuni. Iar atunci cînd societatea omenească s-a împărțit în clase de exploatare și exploatați și a apărut puterea de stat, cînd au apărut prinți, împărați, mari demnitari, zeii au început să fie înzestrați cu trăsăturile acestora. Astfel, forțele reale, pămîntești ale naturii și relațiile sociale au căpătat o reflectare fantastică în credințe și ritualuri religioase.

O dată cu scindarea societății în clase antagoniste, religia a căpătat o nouă bază. Suportul ei social nu-l constituia numai dependența oamenilor față de forțele spontane ale naturii și ale dezvoltării sociale, dar și asuprașirea unor clase din societate de către altele, mizeria, inegalitatea și ignoranța maselor muncitoare și, de asemenea, interesul exploatarelor pentru religie, ca armă spirituală pentru a ține poporul în friu. Referindu-se la rădăcinile sociale ale religiei în societatea capitalistă, Lenin scria în 1909 : „Oprimarea socială a maselor muncitoare, aparenta lor neputință completă în fața forțelor oarbe ale capitalismului, care pricinuieste omului muncitor de rînd

zi de zi, ceas de ceas suferințe de o mie de ori mai îngrozitoare, chinuri de o mie de ori mai cumplite decât diferite evenimente care ies din comun, cum sînt războaiele, cutremurele etc., — iată cea mai adîncă rădăcină a religiei în vremurile de azi" ¹.

În cartea „Materialism și empiriocriticism”, Lenin a caracterizat religia ca „rodul unui regim social nefast” ². Ce înseamnă aceasta? Care e acel regim social nefast al cărui rod este religia? Religia este generată de aceea orînduire socială care nu asigură maselor populare o existență omenească, ci le condamnă la mizerie, foamete și alte lipsuri. Orînduirea bazată pe exploatare pune masele muncitoare într-o dependență înrobitoare față de minoritatea avută a societății, condamnîndu-le să poarte jugul asupririi de clasă și al celei naționale. Societatea bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție duce inevitabil la exploatarea omului de către om, la transformarea unor oameni în mijloc de îmbogățire a altora. Marx a numit orînduirea socială bazată pe exploatare lume plină de vicisitudini al cărei aromă spirituală este religia. Orînduirea bazată pe proprietatea privată este antiumană, ea împiedică stabilirea unor relații de întrajutorare și prietenie cu adevărat omenești, oprimă, umilește și jignește personalitatea umană.

Reflectînd fantastic această lume plină de vicisitudini, religia consfințește neputința oamenilor față de ea, consfințește această orînduire socială nefastă. Apărută în condiții care înjoseau demnitatea umană, religia înjosește ea însăși demnitatea omului, în special a femeilor. Serviciul divin al tuturor religiilor este străbătut de ideea sclaviei („se botează robul lui Dumnezeu”, „se împărtășește robul lui Dumnezeu”, „se cunună robii lui Dumnezeu”) și este însoțit de închinăciuni smerite, plecăciuni pînă la pămînt. Laitmotivul slujbelor bisericesti sînt rugă triste și înjositoare, „doamne miluiește pe robul tău”, „dă-ne doamne”.

Lichidarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și a exploatării omului de către om, dezvoltarea planificată a întregii economii naționale și înlăturarea spontaneității din economia societății, înflorirea științei și tehnicii, succesele grandioase în supunerea

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 396.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 14, Editura politică, 1959, pag. 177.

forțelor naturii — toate acestea creează condițiile pentru înlăturarea completă a reprezentărilor eronate, religioase, despre lume. Religiei i se apropie în mod inevitabil sfârșitul, deoarece în întreaga lume se apropie sfârșitul celui regim social nefast al cărui produs și reflectare denaturată este religia.

Dar religia nu moare de la sine, concepția științifică despre lume îi ia locul numai prin luptă, în urma unei intense activități de propagare a ateismului desfășurată zi cu zi de oamenii înaintați. Iată de ce educația ateistă trebuie să fie o parte componentă necesară a educației comuniste.

2. Atitudinea P.C.U.S. și a Statului sovietic față de religie și biserică

Mișcarea ateistă există de mii de ani, dar numai marxism-leninismul a pus pe o bază riguros științifică lupta împotriva religiei, propaganda ateistă-științifică.

V. I. Lenin scria : „...trebuie să știm să ducem lupta împotriva religiei, și pentru aceasta trebuie să explicăm în mod materialist care sînt rădăcinile credinței și ale religiei în mase. Lupta împotriva religiei nu poate fi limitată la o propagandă ideologică abstractă, nu poate fi redusă la o asemenea propagandă ; această luptă trebuie legată de practica concretă a mișcării de clasă, care urmărește înlăturarea rădăcinilor sociale ale religiei”.¹

Marxism-leninismul privește propaganda ateistă-științifică nu ca un scop în sine, nu ca o sarcină de sine stătătoare, ci ca o parte componentă a marelui lupte a oamenilor muncii pentru eliberarea lor de orice asuprire. De aceea, în condițiile societății bazate pe exploatare, marxistii desfășoară propaganda ateistă-științifică în strînsă legătură cu lupta revoluționară de clasă a proletariatului, subordonînd lupta împotriva religiei sarcinilor luptei pentru dictatura proletariatului, pentru socialism. „A separa printr-o linie de demarcație absolută, strictă, propagarea teoretică a ateismului, adică distrugerea credințelor religioase în rîndurile unor pături ale proletariatului, de succesul, desfășurarea, condițiile luptei de

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 395.

clasă a acestor pături înseamnă a judeca nedialectic..."¹, scria Lenin.

Condiția pentru ca ateismul să înregistreze succese cu adevărat mari constă în obținerea victoriilor radicale ale proletariatului în lupta sa de clasă împotriva capitalismului: instaurarea dictaturii proletariatului și înfăptuirea revoluției socialiste, desființarea claselor exploatoare și construirea societății socialiste. Aceasta înseamnă lichidarea celor mai adânci rădăcini ale religiei.

Subordonând propaganda ateistă-științifică luptei pentru socialism, marxștii s-au ridicat împotriva modului de a trata pur iluminist propagarea ateismului. Ei au luptat și împotriva anarhiștilor, care puneau lupta cu religia pe primul loc, care au declarat „război religiei”, propunând măsuri administrative de interzicere a religiei, precum și împotriva oportuniștilor, care aveau o atitudine împăciuitoare față de religie. După cum scria Lenin, în lupta lor pentru desființarea religiei, marxștii trebuie să știe să analizeze situația socială concretă, „să nu cadă în «revoluționarismul» abstract, verbal, în realitate găunos al anarhistului, și nici în filistinismul și oportunismul mic-burghezului sau al intelectualului liberal, care se teme de lupta împotriva religiei, uită de această sarcină a lui, se împacă cu credința în Dumnezeu, se călăuzește nu după interesele luptei de clasă, ci după calcule mărunte, meschine: să nu jignești, să nu îndepărtezi, să nu sperii...”²

Comuniștii au dus și duc o luptă hotărâtă, curajoasă, ofensivă, împotriva oricărei ideologii dăunătoare oamenilor muncii, inclusiv împotriva religiei. V. I. Lenin, în articolul său „Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie”, definea astfel poziția marxist-leninistă față de religie:

„Religia este opiu pentru popor, — această maximă a lui Marx este piatra unghiulară a întregii concepții marxiste în problema religiei.”³

Cu ajutorul religiei și al bisericii, autocrația țaristă pervertea nu numai conștiința oamenilor adulți, dar și pe cea a copiilor. Ea mutila psihicul copiilor și le inocula acestora o psihologie sclavagistă de supunere și smere-

¹ Op. cit., pag. 397.

² Op. cit., pag. 398.

³ Op. cit., pag. 392—393.

nie în fața claselor exploatoare. În școală copiii li se inspirau idei ostile concepției științifice despre lume.

În concordanță cu principiile de bază ale atitudinii marxist-leniniste față de religie, în condițiile societății capitaliste, partidul comunistilor luptă împotriva presiunilor asupra conștiinței legate de asuprirea religioasă.

Partidul comunist vede în separarea deplină a bisericii de stat și a școlii de biserică o cale sigură pentru eliberarea de această asuprire. Acest lucru a și fost realizat o dată cu emiterea decretului Puterii sovietice despre separarea bisericii de stat și a școlii de biserică.

În condițiile trecerii treptate de la socialism la comunism, partidul desfășoară propaganda ateistă-științifică în strînsă legătură cu sarcinile practice ale construirii societății comuniste, îndeosebi cu sarcinile educării comuniste a tuturor celor ce muncesc.

Partidul respinge părerile false cu privire la posibilitatea unei atitudini „neutre” din partea sa față de religie. În hotărîrea sa din 10 noiembrie 1954 „Despre greșelile în desfășurarea propagandei ateiste-științifice în rîndurile populației”, Comitetul Central al P.C.U.S. a arătat :

„Dacă, în raport cu statul, religia este o chestiune particulară și, de aceea, biserica a fost despărțită de stat, partidul comunist, care se bazează pe singura concepție cu adevărat științifică despre lume — marxism-leninismul și temelia sa teoretică — materialismul dialectic —, nu poate fi indiferent, neutru față de religie, ca ideologie care nu are nimic comun cu știința”¹.

Revizioniștii denaturează tezele marxismului cu privire la atitudinea față de religie, susținînd că religia trebuie să fie o chestiune particulară nu numai pentru stat, dar și pentru partidul revoluționar al clasei muncitoare. Ei afirmă că partidul trebuie să fie neutru față de religie, că el nu trebuie să se amestece în problemele concepției despre lume a membrilor săi. Se găsesc chiar „socialiști” care consideră că religia creștină și socialismul nu se contrazic, că religia și învățătura socialistă au un ideal comun. Acest punct de vedere antiștiințific a fost susținut de unii lideri oportuniști ai Internaționalei a II-a și

¹ Vezi culegerea „Kommunisteskaia partiia i Sovetskoe pravitelstvo o relighii i terkvi”, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959, pag. 109.

este susținut și astăzi de mulți lideri ai partidelor socialiste de dreapta.

Apărind marxismul împotriva revizionismului, V. I. Lenin a arătat că problema atitudinii statului față de religie nu poate fi confundată cu problema atitudinii partidului proletar marxist față de religie. În articolul „Socialismul și religia”, Lenin scria : „Noi cerem ca religia să fie o chestiune privată față de stat, dar în nici un caz nu putem considera religia drept o chestiune privată față de propriul nostru partid”¹. „Pentru partidul proletariatului socialist, religia nu este o chestiune privată. Partidul nostru este o uniune a luptătorilor conștiinți, a luptătorilor de avangardă, pentru eliberarea clasei muncitoare. Această uniune nu poate și nu trebuie să aibă o atitudine indiferentă față de inconștiința, ignoranța sau obscurantismul care se manifestă sub forma credințelor religioase”².

Primind în rîndurile sale pe cei mai buni reprezentanți ai clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, partidul comunist pune în fața membrilor săi înalte exigențe politice și ideologice, îi înarmează cu concepția științifică, marxist-leninistă despre lume. Problemele ideologiei, în cazul de față atitudinea față de religie, reprezintă o chestiune generală de partid. Biserica și religia în societatea împărțită în clase antagoniste servesc doar exploatatorilor ca mijloc de întunecare a conștiinței și de înrobire a celor ce muncesc, iar în societatea socialistă sînt un obstacol în construirea comunismului, frînează mersul societății către fericirea întregului popor. În felul acesta religia aduce prejudicii celor ce muncesc ; iar partidul comunist apără interesele celor ce muncesc, țelul său suprem fiind binele tuturor oamenilor muncii. De aceea partidul nu poate avea o poziție neutră, împăciuitoare față de religie și luptă împotriva ei.

Pentru partidul comunist, care luptă împotriva tuturor formelor de asuprire a celor ce muncesc, lupta împotriva religiei este una din prevederile programatice.

În înfăptuirea libertății de conștiință a cetățenilor, comuniștii merg mult mai departe decît democrația burgheză. Revendicarea burgheză-democratică a libertății de conștiință înseamnă toleranța religioasă, recunoaș-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P. 1956, pag. 70.

² Op. cit., pag. 72.

terea libertății de a alege o confesiune sau alta. Nu există nici un stat burghez care să fi consfințit în constituția sa dreptul cetățenilor de a duce propaganda antireligioasă. Statul burghez nu pune la dispoziție nici tipografiile și hirtie pentru editarea revistelor, ziarelor și cărților ateiste, nici stații de radio și televiziune, nici localuri pentru conferințe ateiste-științifice. Chiar în acele țări în care a fost proclamată oficial despărțirea bisericii de stat, statul impune cetățenilor ideologia religioasă. Nu în zadar în Franța și într-o serie de alte țări capitaliste poporul trebuie să ducă lupta împotriva clericalismului, a puterii bisericii, pentru o școală laică. Burghezia se cramponează de religie și biserică, folosindu-le ca armă ideologică pentru supunerea celor ce muncesc, ca mijloc de educare a lor în spiritul umilinței și supunerii.

Despărțind biserica de stat și școala de biserică, oferind cetățenilor săi nu numai libertatea exercitării cultelor religioase, dar și libertatea propagandei ateiste-științifice și punind la dispoziție mijloace materiale pentru realizarea acestei propagande, statul socialist sovietic asigură cetățenilor săi adevărata libertate de conștiință. El nu numai că nu impune cetățenilor o religie sau alta, așa cum fac statele burgheze, ci creează condiții favorabile pentru propagarea cunoștințelor științifice, a unei concepții științifice despre lume.

Separarea bisericii de stat în U.R.S.S. înseamnă că statul nu se amestecă în viața dogmatică și canonică a organizațiilor religioase, adică în problemele credinței lor, în ritualurile și rânduiala lor internă. Totodată, în interesul apărării drepturilor cetățenilor, legislația sovietică cu privire la cultele religioase conține o serie înțelegătoare de cerințe față de organizațiile religioase și cler. Comunitățile religioase sunt create de credincioși nu pentru activitate politică sau altă activitate socială, ci numai pentru exercitarea cultului religios. Dacă comunitățile religioase înființează cercuri cultural-educative și muzicale, organizează excursii, adunări de femei sau case de ajutor reciproc, atunci ele se ocupă de probleme ce nu sunt de competența lor și și depășesc drepturile. Pentru activitatea politică și cultural-educativă, cetățenii sovietici dispun de alte organizații, îndeosebi sindicatele, Comsomolul, cooperația, asociațiile tehnice-științifice, culturale și sportive.

Toate comunitățile religioase sînt obligate să se înregistreze. Existența organizațiilor religioase neînregistrate este ilegală.

Apărînd interesele și sănătatea populației, Statul sovietic, din considerente umanitare, interzice organizațiile religioase care își propun scopuri antiumane ca „mutarea în cer”, adică sinuciderea și asasinatul, sau autotortura și schingiuirea, mutilarea oamenilor, cum ar fi castrarea. Asemenea îngrădiri ale activității organizațiilor religioase nu numai că nu încalcă drepturile și libertățile cetățenilor, ci sînt expresia grijii față de ei și drepturile lor.

Au existat cazuri cînd o biserică oarecare, pentru a atrage atenția populației, a încercat să officieze serviciul religios în piețele publice ale orașelor și satelor. Aceasta este o încălcare a drepturilor celorlalți cetățeni și în astfel de cazuri este de asemenea necesar controlul statului.

Comunităților religioase nu li se atribuie drepturi politice, îndeosebi dreptul de a propune candidați în Sovietele de deputați ai oamenilor muncii, deoarece organizațiile religioase există numai pentru exercitarea cultului religios. Toți oamenii muncii fac parte din sindicate, fie din colhozuri, fie din alte organizații obștești care nu sînt private de dreptul de a propune ca deputați în Sovietele locale și în Sovietul Suprem chiar și slujitori ai bisericii. Iar dacă în practică aceasta nu se întimplă, se datorește faptului că poporul sovietic pretinde deputaților săi un înalt nivel politic și ideologic, alegînd în Soviete pe cei mai buni, cei mai fermi și devotați luptători pentru interesele și fericirea poporului pe pămînt, pentru comunism.

3. Formele și metodele educației ateiste

Partidul comunist și Statul sovietic desfășoară propaganda concepției ateiste, materialist-dialectice despre lume, organizează munca politică-educativă și cultural-educativă pentru a ajuta poporul și în special tinăra generație să învingă prejudecățile religioase.

Marxism-leninismul ne învață să lichidăm religia nu prin măsuri administrative, nu prin interzicerea și închiderea bisericilor și a celorlalte case de rugăciune, ci prin

mijloace de convingere, pe calea răspîndirii înțelegerii științifice a lumii.

V. I. Lenin a prevenit că lupta împotriva ideologiei religioase trebuie desfășurată cu tact și că cei care jignesc sentimentele religioase ale credincioșilor aduc un mare prejudiciu muncii de propagandă ateistă. Atacurile brutale, jignirile și măsurile administrative inutile provoacă doar nemulțumirea credincioșilor. Iar sarcina partidului comunist și a Statului sovietic este de a întări, prin toate mijloacele, inclusiv prin propaganda ateistă-științifică, unitatea politică-morală a societății sovietice, de a uni pe toți muncitorii, țărani și intelectualitatea într-o uniune strînsă, pentru marea cauză a întregului popor — construirea societății comuniste.

Adeseori lupta împotriva religiei a îmbrăcat o formă denaturată, unilaterală, în loc de a combate ideologia religioasă, critica religiei fiind redusă la criticarea clerului sau a vreunui curent religios. Această luptă unilaterală contra religiei a avut uneori drept urmare numai faptul că credincioșii s-au îndepărtat de biserică respectivă, dar n-au devenit ateii, ci au trecut la altă biserică, de exemplu, la credința religioasă baptistă.

Masele populare sînt interesate nu în schimbarea unei religii prin alta sau a unui preot „rău” cu altul „bun”. Pentru clasele exploatatoare o religie poate fi mai bună, alta mai rea, pentru că mai bine sau mai puțin bine apără interesele lor de clasă. Dar pentru oamenii muncii toate religiile și toți preoții sînt la fel, întrucît toți le întinează conștiința cu născociri antiștiințifice și-i abat de la lupta pentru adevărata fericire umană. Scopul propagandei ateiste-științifice este de a înlocui oricare religie, toate prejudecățile și superstițiile printr-o înțelegere științifică a lumii.

În primii ani ai Puterii sovietice, cînd muncitorii și țărani au avut de dus un crunt război civil pentru apărarea cuceririlor revoluției socialiste, moșierii și capitaliștii au folosit religia și biserica în lupta împotriva celor ce muncesc. De aceea propaganda ateistă din acea perioadă a avut un caracter deosebit de ascuțit și a fost dusă nu numai împotriva ideologiei religioase, dar și împotriva activității contrarevoluționare a clerului și organizațiilor bisericesti. Propaganda antireligioasă din anii aceia a avut o importanță deosebită, contribuind la îndepărtarea de religie și biserică a maselor de muncitori,

țărani și intelectuali. Prin hotăriri ale inșiși credincioșilor care s-au convins că religia servește moșicrilor și capitaliștilor au fost închise multe biserici din orașele și satele țării. Uneori însă lupta antireligioasă lua forma unor „campanii” antireligioase („paștele comsomolist”, „crăciunul comsomolist” etc.) organizate paralel cu sărbătorile bisericesti. La aceste „campanii” participau și elevi din clasele superioare. Astfel de „campanii” erau adeseori superficiale, nu contribuiau la însușirea bazelor concepției ateiste-științifice despre lume.

În anii celui de-al doilea război mondial și în primii ani de după război, organizațiile obștești, precum și instituțiile cultural-educative — cluburile, bibliotecile, casele de cultură — au slăbit, iar pe ici-colo au intrerupt cu totul propaganda ateistă. Organizațiile religioase au profitat de acest lucru intensificându-și activitatea de răspândire a credințelor și ritualurilor religioase și reușind în unele locuri să redeschidă bisericile închise.

Apărătorii religiei au început să interpreteze slăbirca propagandei ateiste-științifice în sensul că partidul comunist ar fi renunțat la atitudinea sa negativă față de religie. Cei care răspindeau acest zvon fals se refereau și la faptul că în timpul războiului clerul bisericii ortodoxe și al altor organizații religioase din Uniunea Sovietică a participat la campania de strângere a mijloacelor pentru apărarea țării și participă și la mișcarea partizanilor păcii. Din aceasta unii au tras concluzia că religia ar ajuta cauza păcii, că credința în dumnezeu și în minuni n-ar fi în contradicție cu știința, cu marxism-leninismul.

Acastă concluzie este însă greșită. Faptul că organizațiile religioase din Uniunea Sovietică au contribuit la strângerea de mijloace pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor hitleriști și că participă la mișcarea partizanilor păcii nu face ca doctrinele religioase să fie adevărate și nu poate împăca știința cu născocirile mincinoase ale religiei. Religii progresiste n-au fost și nu pot fi, întrucit orice religie înseamnă credință în forțe supra-naturale și consolidează dependența oamenilor față de forțele stihinice.

În educația ateistă a tineretului, un rol hotăritor revine școlii. Educarea copiilor în spirit ateist decurge din sarcinile fundamentale ale școlii sovietice, ca școala populară, socialistă, chemată să introducă în mase lumina

unor cunoștințe științifice veritabile, să pregătească constructori ai comunismului pricepuți și multilateral dezvoltați.

Poate oare școala să privească cu indulgență credințele religioase? Nu, școala cu adevărat populară nu se poate împăca cu superstițiile, cu concepțiile neștiințifice. În interesul fericirii și al viitorului luminos al oamenilor muncii, ea trebuie să dea copiilor și întregului popor lumina științei adevărate, concepția științifică despre lume.

Uneori școala se izbește de ignoranța și superstițiile unor părinți care educă copiii în spirit religios și nu vor ca școala să facă din copiii lor atei. Mai există unele cazuri cind, în adunările părinților, învățătorii sînt în situația de a auzi apostrofări răutăcioase și amenințătoare: „Tu, învățătorule, să nu te atingi de Dumnezeu!”, „Nu te atingi de alah!”. Și unii învățători se lasă intimidați de părinții ignoranți ai elevilor lor, nu manifestă destul curaj și destulă consecvență cetățenească și științifică. Acești învățători, în activitatea lor didactică, ocolesc cu frică problemele concepției despre lume, „nu se ating” de religie. Ba unii dintre ei caută chiar o justificare „teoretică” a renegării lor și o găsesc în ideea nemarxistă despre educația „nereligioasă” și în teoria mersului de la sine: ca și cum problema educației comuniste, inclusiv a celei ateiste, s-ar rezolva de la sine prin construcția comunismului, iar școala, pasămite, nu trebuie să se ocupe de aceste probleme. Unii însă se referă la faptul că pentru copii este prematură propovăduirea ateismului: să crească și să hotărască singuri. Dar aceasta înseamnă a-i lăsa pradă superstițiilor.

Educația nu poate fi „neutră” față de religie. Dacă s-ar preda în școală în așa fel încît nici măcar să nu se atingă prejudecățile religioase, dacă făcîndu-se cunoscute elevilor datele fizicii, chimiei, biologiei și ale altor științe, s-ar ocoli problemele concepției despre lume, netrăgîndu-se concluzii ateiste, s-ar lăsa astfel o porțiță deschisă pentru infiltrarea religiei în conștiința elevilor, lăsîndu-i neînarmați în fața influențelor religioase din afară, de dincolo de zidurile școlii.

Nu o școală „fără religie”, nu atitudine indiferentă față de religie, ci o educație ateistă-științifică — iată sarcina școlii sovietice, a fiecărui învățător, profesor, conducător de școală. Lozinca „școala fără religie” in-

seamnă pasivitate și indiferență față de activitatea obscuranțiștilor care otrăvesc conștiința copiilor și a tinerețului cu otrava prejudecăților religioase.

Școala trebuie să lupte în mod activ pentru fiecare copil, să educe pe fiecare băiat și pe fiecare fată în spiritul concepției comuniste luminoase, pline de viață, optimiste despre lume.

Unde duce uitarea sarcinilor educației ateiste, indiferența școlii și a învățătorilor față de influențele religioase pe care le exercită părinții asupra elevilor, ne arată unele cazuri când fetele și băieții, terminând școala, sau plecând din casa de copii, cad în mrejele organizațiilor religioase. Există chiar cazuri ale unor oameni care au terminat institute de învățământ superior și totuși sint credincioși. Oare vina pentru aceste fapte nu cade asupra învățătorilor și directorilor acelor școli, asupra educatorilor acelor case de copii, asupra profesorilor și conducătorilor acelor institute de învățământ superior în care au învățat și au fost educați acești oameni? E cu putință ca conștiința acestor învățători și educatori să fie liniștită când află despre asemenea fapte?

Școala, profesorii și conducătorii ei poartă răspunderea morală pentru copiii, băieți și fete, pe care i-au învățat, dar pe care nu i-au înarmat împotriva superstițiilor religioase sau de altă natură și cărora nu le-au inoculat concepția științifică despre lume.

Această răspundere cade însă și asupra acelor organizații obștești, în special comsomoliste, de pionieri și sindicale, care trebuiau să se ocupe, dar care nu s-au ocupat de educația ateistă a tineretului.

Educația ateistă, lupta împotriva oricăror superstiții trebuie să devină o sarcină inalienabilă și permanentă a școlii sovietice, de la cea elementară pînă la cea superioară. Elementele educației ateiste trebuie să-și găsească locul și în studierea bazelor științei, în lecțiile fiecărei discipline de învățământ și în munca educativă extrașcolară.

Nu există nici o știință, nici o disciplină care să nu ofere material pentru educarea concepției științifice despre lume, pentru concluzii materialiste, ateiste despre legitatea naturii și societății, despre inexistența unor fenomene fără cauze, a unor forțe supranaturale și a minunilor. Fiecare știință studiază legi obiective, legi

care neagă intru totul posibilitatea existenței unor forțe divine, a minunilor și a altor născociri religioase.

În orice materie profesorul are posibilitatea să dirijeze gândirea elevului pe linia formării concepției materialist-dialectice despre lume și spre concluzii ateiste. Pentru aceasta nu este obligatoriu să se țină la fiecare obiect lectii ateiste speciale. Trebuie doar ca profesorii de școală medie să nu ocolească problemele concepției despre lume, ci cu mijloacele pe care le oferă obiectul lor de învățămînt, cu faptele și concluziile științei lor, corespunzător nivelului de dezvoltare al elevilor, să contribuie la educația lor comunistă, inclusiv la formarea concepției ateiste-științifice despre lume.

Înarmînd elevii cu cunoașterea bazelor științei, este necesar ca profesorii să nu piardă din vedere această importantă sarcină educativă, să arate, o dată cu lămurirea problemei studiate, netemeinicia concepției idealiste-religioase despre lume, forța, superioritatea și justetea interpretării științifice. Lecția sau discuția pe o temă sau alta, științifică sau tehnică, nu trebuie să fie indiferente față de problemele concepției despre lume.

Să ne oprim la unele exemple referitoare la felul în care, la lecțiile diferitelor obiecte de studiu, elevii pot fi conduși spre concluzii ateiste, la felul în care ei pot fi ajutați să tragă în mod independent concluzii ateiste din faptele și legile științei.

La lecțiile de *fizică* studierea legilor mecanicii, căldurii, luminii, electricității oferă material pentru concluzia ateistă despre legitatea tuturor fenomenelor naturii, despre inexistența unor fenomene supranaturale, a minunilor. Legea transformării energiei, a trecerii unei forme de mișcare în alta este unul din fundamentele tezei materialiste despre unitatea materială a lumii.

În predarea *electricității* profesorul poate atrage atenția elevilor asupra faptului că electricitatea a fost mult timp un fenomen tainic și că frica oamenilor în fața fulgerului și a tunetului a generat credința în zeii care stăpînesc furtuna (la slavii vechi — Perun, la grecii antici — Zeus, la romani — Jupiter, la creștini — prorocul Ilie). Atrăgînd atenția elevilor asupra legității fenomenelor electrice, ca și a tuturor fenomenelor naturii, asupra posibilității cunoașterii lor și asupra creșterii forței poporului care stăpînește știința și tehnica, profesorul

poate pune elevilor, paralel, problema poziției contradictorii dintre știință și religie cu privire la fenomenele naturii, cu privire la legile care le guvernează. Aceasta va da elevilor posibilitatea să tragă concluzia că știința înalță pe om, îl face puternic, iar religia îl înjosește, îi adâncește credința că este neputincios față de fenomenele naturii înconjurătoare.

În această ordine de idei, profesorul poate vorbi elevilor despre lupta dusă de M. V. Lomonosov, în secolul al XVIII-lea, pentru libertatea științei, împotriva dominației religiei și bisericii. Se știe că tovarășul de luptă al lui Lomonosov, fizicianul Richman, care studia electricitatea atmosferică, fusese omorât de trăznet în timpul unei furtuni. Clericii s-au străduit să prezinte moartea lui Richman drept pedeapsă dumnezeiască pentru îndrăzneala lui de a încerca să cunoască și să supună forțele naturii, care, chipurile, ar fi create și dirijate de Dumnezeu. Biserica ortodoxă a cerut interzicerea paratrăznetelor și a experiențelor în domeniul electricității. Atunci Lomonosov s-a ridicat cu curaj în apărarea științei, pentru ca acest caz să nu fie interpretat de religioși în dauna dezvoltării științei. Lomonosov a cerut cu stăruință ca biserica să nu împiedice activitatea științifică: „Clerul nu trebuie să se amestece în învățăturile care dezvăluie adevărurile fizicii pentru binele și luminarea oamenilor, dar mai ales nu trebuie să defăimeze științele în predicile sale”.

Lecțiile de *chimie* oferă profesorului mari posibilități pentru consolidarea în conștiința elevilor a concepției materialist-dialectice despre lume. Studiind sistemul periodic al elementelor, unitatea structurilor chimice a substanțelor din care sînt alcătuite Pământul, planetele, sistemul solar, meteoriții, cometele și celelalte corpuri cerești, corpurile naturii vii și moarte, profesorul îi poate duce pe elevi la înțelegerea materialității lumii. Unitatea structurii atomilor servește drept confirmare fundamentală a tezei despre unitatea materială a lumii, cu toată varietatea ei calitativă.

Studierea legilor fundamentale ale chimiei creează posibilitatea dezmințirii dogmei religioase despre facerea lumii din nimic de către Dumnezeu. Lecțiile de chimie pot fi folosite pentru demascarea unor astfel de înșcenări ale slujitorilor bisericii ca „minunea” înnoirii icoa-

nelor innegrite datorită frecării lor cu fosfor și alte substanțe chimice, ca „autoaprinderea” candelabrelor bisericești sau a unor lămpi, sau a superstițiilor în legătură cu fenomenele luminescente de pe morminte sau mlaștini, a legendei despre „șarpele de foc zburător” etc.

Lecțiile de chimie a arderii pot fi folosite pentru a arăta rolul imens pe care-l joacă în viața oamenilor focul, precum și însușirile lui, care fiind misterioase pentru oamenii antici au dus la divinizarea focului (adorării focului).

Studierea *astronomiei* poate servi drept material pentru critica concepției geocentrice a bibliei și coranului, pentru demascarea luptei pe care a dus-o biserica împotriva științei, împotriva lui Copernic, Bruno, Galileu. Se pot pune față în față explicația științifică a anotimpurilor cu miturile despre nașterea, moartea și învierea zeilor Adonis, Mitra și Hristos, ca și cu sărbătorile bisericești ale crăciunului și învierii. Comunicând date științifice despre comete, meteoriți și meteori, se poate vorbi în treacăt despre superstițiile care prezintă cometele ca trimise de Dumnezeu pentru a prevesti nenorociri, pe când meteorii ar anunța moartea unui om (se știe însă că numărul meteorilor se ridică anual la zeci de miliarde, iar cometele, considerate semne ale lui Dumnezeu, se mișcă după legi bine determinate, fiind bine cunoscut că luminozitatea lor depinde de distanța față de Soare).

La lecțiile de *biologie* studiarea darvinismului oferă un imens material pentru concluzii ateiste. Aici profesorul are posibilitatea să îndrepte atenția elevilor asupra faptului că știința respinge întru totul basmele bibliei și ale coranului cu privire la crearea plantelor, animalelor și omului de către Dumnezeu. Putem propune elevilor să compare mitul biblic despre facerea lumii de către Dumnezeu (în timp de șase zile, aproximativ cu șapte mii cinci sute de ani în urmă) cu datele științifice ale geologiei și biologiei despre vechimea anumitor familii de plante și animale, despre apariția și vîrsta diferitelor roci. O bucată obișnuită de cretă sau „degetul dracului” (belemnit) găsit în împrejurimile satului sau orașului pot fi de asemenea de folos pentru dezmințirea miturilor religioase despre facerea lumii.

Prin exemple convingătoare și incontestabile din biologie și geografie, profesorul poate contribui la consolidarea și înțelegerea de către elevi a tezei materialiste că pământul și viața de pe el nu au avut nevoie pentru apariția și dezvoltarea lor de nici un fel de forțe divine.

Biserica consideră cutremurele și erupțiile vulcanilor drept rezultatul acțiunii unor forțe supranaturale, vede în ele o pedeapsă a lui Dumnezeu trimisă oamenilor și se roagă pentru izbăvirea de „cutremure”. Geologia dezvăluie legile acestor fenomene, legile care guvernează modificarea scoarței terestre, și nu este departe timpul când se va putea prevedea dinainte apariția cutremurelor pentru a feri pe oameni de calamitățile pricinuite de ele.

Pe baza exemplului luptei duse cu succes pentru transformarea naturii în interesul omului, pentru obținerea unor specii de plante cultivate și a unor soiuri de animale domestice de înaltă productivitate, pe baza exemplului de secare a mlaștinilor și de luptă împotriva secetei, școala demonstrează elevilor forța științei, puterea celor ce muncesc când sînt înarmați cu cunoștințe științifice și cu o tehnică înaintată.

Profesorii care aprofundează lucrurile și sînt familiarizați cu bazele concepției ateiste, științifice despre lume, precum și cu istoria științei vor găsi cu ușurință în materialul obiectului predat multe alte prilejuri pentru educarea elevilor în spiritul antireligios. Planul concret de completare a obiectelor de învățămînt cu material ateist poate fi elaborat și discutat de profesori în cadrul cercurilor pedagogice.

Este foarte important ca concluziile materialiste, ateiste referitoare la concepția despre lume și care se impun pe baza studierii fenomenelor și legilor naturii și societății să fie trase nu de profesori, ci de înșiși elevii. Aceasta face ca concluziile care contribuie la formarea concepției despre lume să devină o cucerire a elevilor înșiși, convingeri ale lor personale și trainice.

Un material foarte bogat pentru concluzii ateiste îl conține *istoria științei*, istoria luptei dintre știință și religie, dintre materialism și idealism. O deosebit de mare însemnătate educativă are cunoașterea de către elevi a celor mai dramatice pagini ale acestei istorii, a luptei eroice a savanților progresiști împotriva religiei.

Propovăduitorii și apărătorii religiei au reușit să răs-pindească în masele largi părerea falsă precum că Ch. Darwin și academicianul I. P. Pavlov ar fi fost oa-meni religioși. Este necesar să se formeze la elevi o re-prezentare justă a concepțiilor materialiste și ateiste ale acestor mari savanți.

La lecțiile de *limbă și literatură* profesorul poate atrage atenția elevilor asupra conținutului antireligios al multor proverbe populare, asupra dezvoltării unui curent ideologic ateist în istoria literaturii (de exemplu, linia Radișcev—Pușkin — decembriștii — Hertzen—Ne-krasov—Șevcenko—Gorki în istoria literaturii ruse). asupra unor opere de artă cu conținut ateist. La lecțiile de studiere a limbii materne, explicația științifică mar-xistă despre apariția vorbirii și a diferitelor limbi poate fi opusă miturilor biblice despre crearea omului de că-tre Dumnezeu, despre nemurirea sufletului omenesc și despre „amestecul babilonic al limbilor”.

Lecțiile de *istorie* cuprind o inepuizabilă varietate de fapte pentru concluzii ateiste, pentru dezvăluirea rolu-lui reacționar al religiei și bisericii pe diferitele trepte de dezvoltare ale societății omenești.

Lecțiile de istorie a societății primitive pot fi folosite de profesor pentru a arăta cum au dus dependența oa-menilor de forțele naturii, nivelul redus al dezvoltării producției și al cunoștințelor științifice la apariția reli-giei. La studierea istoriei lumii antice, a societății feudale și capitaliste se poate arăta cum a servit religia (în for-mele ei concrete — iudaismul, creștinismul, budismul, islamul etc.) clasele exploatoare prin divinizarea pu-terii regilor și împăraților, prin participarea bisericii la organizarea războaielor cotropitoare, prin justificarea sclaviei, a iobăgiei, a exploatării capitaliste și a altor forme de subjugare a omului de către om. Ca material pentru ilustrarea rolului antipopular al religiei și biseri-cii pot servi faptele din istoria catolicismului și a biseri-cii ortodoxe ruse, a baptismului contemporan, activita-tea organizației religioase „Martorii lui Jehova” etc.

Studiul istoriei trebuie să înarmeze pe elevi impo-triva concepțiilor idealist-religioase asupra istoriei și să-i pregătească în vederea înțelegerii bazelor materia-lismului istoric, să explice legile dezvoltării societății și rolul hotărârilor al maselor populare în procesul istoric.

Propovăduitorii religiei afirmă adeseori că religia duce în popor o morală înaltă și înobilează obiceiurile, că fără o morală religioasă societatea s-ar fi dezmembrat, că fără frica lui Dumnezeu oamenii s-ar fi transformat în animale sălbatice care s-ar fi devorat unii pe alții. Religiiile există însă de mii de ani, dar ele nu au înlăturat nici războaiele crotopitoare, nici jugul național și colonial, nici exploatarea omului de către om, nici șomajul și foamea și nici un alt rău social. Se știe că religia creștină, musulmană și celelalte au binecuvîntat multe războaie de jaf, s-au rugat pentru victoria armatelor crotopitoare, pentru sănătatea și prosperitatea unor împărați, regi, șahi și sultani sîngeroși. Sub steagul religiei creștine s-au dus în secolele XI-XIII cruciade de jaf împotriva popoarelor arabe, în secolele XVI-XIX — războaiele coloniale ale Angliei, Olandei, Belgiei, Franței, S.U.A. Sub steagul islamului s-au dus războaiele de crotopire ale arabilor în Africa de nord, Asia și Europa, a fost instaurată crîncena stăpînire turcească în țările balcanice.

Religia prezintă credincioșilor poruncile sale ca norme de conduită veșnice și imuabile, care ar fi fost primite, chipurile, de la Dumnezeu și care rămîn aceleași pentru toate timpurile și toate clasele societății. În realitate nu există însă o morală veșnică, o morală în afara istoriei. În societatea cu clase morala are caracter de clasă. În societatea bazată pe exploatare, morala religioasă este antipopulară; ea consfințește, în numele lui Dumnezeu, morala claselor dominante. Astfel, morala creștină, cea iudaică sau musulmană poartă în sine trăsături evidente ale morali stăpînitorilor de sclavi și-i învață pe sclavi să se supună orbește stăpînitorilor lor, să nu se împotrivescă puterii celor avuți, să „nu rîvnești la robul și roaba aproapelui tău”. Nici religia creștină, nici cea iudaică sau musulmană nu au condamnat sclavia și iobăgia și au acceptat comerțul cu sclavi.

Morala religioasă este extrem de contradictorie, în ea se pot găsi norme de conduită care se bat cap în cap. Aceasta se explică prin faptul că religia încearcă să ridice la rangul de reguli general-umane normele de conduită care exprimă interesele claselor exploatare.

Astfel, biserica creștină a formulat porunca „să nu ucizi”, dar ea însăși a binecuvîntat războaiele de cîmpire — feudale și coloniale ; ea justifică, în interesul exploataților, pedepsirea cu moartea a luptătorilor pentru eliberarea poporului. Biserica învață poporul „nu fura” și în același timp consideră juste averile realizate de moșieri și capitaliști prin jefuirea, exploatarea și subjugarea poporului.

Apărătorii religiei nu vor să recunoască că pricina răului social rezidă în proprietatea particulară asupra mijloacelor de producție, în exploatarea omului de către om. Călea de desființare a răului social (a asupririi de clasă și naționale, a războaielor, șomajului, foametei etc.) este desființarea orînduirii capitaliste, lichidarea proprietății private asupra pămîntului, fabricilor și uzinelor, într-un cuvînt construirea comunismului.

Religia nu ajută la înlăturarea, ci, dimpotrivă, la consolidarea izvoarelor răului social, întrucît sprijină tot ceea ce este vechi, tot ceea ce și-a trăit traiul în societate, întrucît servește ca bază ideologică pentru superstiții și prejudecăți, întrucît frinează construirea comunismului.

Religia educă în oameni frica : frica față de Dumnezeu și sfinți, față de „forța necurată” și uneltirile ei, frica de moarte, frica în fața „judecății lui Dumnezeu” și față de „chinurile veșnice ale iadului”.

Această influență negativă a religiei se poate resimți și asupra elevilor. Religia împiedică dezvoltarea gîndirii independente, a spiritului de cercetare și a dorinței de cunoaștere a copiilor. Dacă totul se face după voia domnului, iar voința lui este de nepătruns, atunci la ce bun să mai cercetezi ?

Sădind nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu, religia înăbușe, în general, spiritul de independență al personalității umane. Omul religios, care-și pune speranța într-un ajutor miraculos, supranatural, pierde încrederea în viitorul său, osîndindu-se să rămînă la bunul plac al întîmplării.

Oamenii religioși sînt înclinați să creadă în soartă, în visuri, în diferite semne. E adevărat că sînt și oameni care nu cred în Dumnezeu, nu merg la biserică, dar cred în „deochi”, în „vise”, consideră că dacă te întorci după

un lucru uitat îi va merge rău, că pisica neagră care-ți taie calea prevestește o nenorocire, iar cînd „pisica se spală” vin musafiri etc. Aceste superstiții sînt rămășițe ale vechilor credințe religioase. Împotriva lor trebuie luptat ca și împotriva religiei.

Printre elevi mai sînt răspîndite unele superstiții, în speță credința în biletul „norocos” la examen, în haina „norocoasă”. Înainte de examen unii mai pun în gheată sub călcii o monedă „care poartă noroc”.

Lucrările de control și examenele reprezintă primele încercări și greutăți de care se lovesc elevii în viață. Prin învingerea lor se educă caracterul copiilor și al tinerilor, capacitatea de a rezolva independent sarcinile puse de viață, de a dovedi perseverență și dirzenie, de a lucra sistematic și de a nu se teme de greutăți. Copiii, adolescenții și tinerii care se lasă intimidați de credința în Dumnezeu și în alte forțe supranaturale sînt înclinați adeseori să nu aibă încredere în ei, în perseverența lor, în însușirea cunoștințelor, ci în rușăciuni, în ajutorul lui Dumnezeu. În loc să-și însușească cu tenacitate, sistematic și în amănunțime lecțiile și să se pregătească conștiincios pentru examene, se roagă lui Dumnezeu.

În discuțiile purtate de profesori și diriginți înaintea examenelor și a lucrărilor de control, trebuie atinse și problemele concepției despre lume, pentru a mobiliza voința elevilor în vederea pregătirii independente și sistematice pentru însușirea cunoștințelor, pentru formarea perseverenței în muncă.

Credința în destin, în obiecte „cu noroc” și „fără noroc” în anumite zile din săptămîină și în anumite date fatidice, în diferite semne, toate acestea indică lacune în concepția științifică despre lume a elevilor. Mai sînt uneori cazuri cînd elevi și chiar unii studenți ai institutelor de învățămînt superior recurg la ghicit, solicită ajutorul ghicitorilor și ghicitoarelor. În presă s-a comunicat nu o dată cum unele studente au devenit jertfe ale unor șarlatani, „citori ai destinului”, cărora le-au dat bani, ceasuri, materiale pentru haine și blănuri pentru a le prezice viitorul. Unde erau organizațiile de comsomol din școlile de cultură generală, din cele tehnice și de învățămînt superior? De ce sînt ele uneori indiferente față de superstiții, de ce nu se interesează de sta-

rea de spirit a tineretului și nu duc o luptă activă împotriva tuturor superstițiilor?

Toate acestea arată necesitatea de a se duce munca de educație ateistă-științifică cu elevii nu numai în cadrul studierii bazelor științelor, ci și pe calea expunerilor urmate de discuții asupra unor teme ateiste-științifice legate de viața de toate zilele etc., în cadrul activității din afara orelor de clasă și al celei extrașcolare.

Profesorii, educatorii și diriginții vor putea îndeplini sarcinile educației ateiste numai dacă vor urmări cu atenție viața elevilor și tineretului, dacă le vor cunoaște cerințele, problemele care îi preocupă, năzuințele lor. Trebuie studiată starea de spirit a copiilor și tineretului, și sesizând pătrunderea superstițiilor în mediul lor, să le opună cu pricepere explicația științifică a tuturor fenomenelor naturii și vieții sociale.

O foarte mare importanță educativă au discuțiile intime sincere, pe grupe sau individuale, asupra problemelor legate de concepția despre lume, când copiii și tineretul își deschid sufletul în fața tovarășilor lor mai în vârstă sau a profesorilor, destăinuindu-le problemele care-i frământă. În aceste discuții, ca și în întreaga muncă de educație, este necesar să se creeze cu tact o atmosferă tovarășească în care oamenii să ridice problemele fără să se sfiască și să obțină răspunsuri nu de sus, ci în mod prietenesc, binevoitor.

Formele muncii educative ateiste-științifice extrașcolare folosite cu elevii sînt foarte variate. Ele cuprind expoziții de literatură ateistă care trebuie recomandată pentru citit, îndeosebi operele beletristice cu caracter ateist; întocmirea de către elevi a unei culegeri sau a unui album de proverbe populare antireligioase, alcătuirea unui album de reproduceri ale tablourilor cu conținut antireligios și discuții de analiză amănunțită a acestor tablouri (de pildă „Procesiunea religioasă din gubernia Kursk”, „Refuzul spovedaniei” de Repin, tablourile lui Perov, Korzuhin, Pukirev etc.).

Pe lângă aceste forme ale muncii educative extrașcolare, trebuie folosite desigur și expunerile pe teme ateiste-științifice și discuțiile în grup sau individuale cu elevii, mai ales în legătură cu conținutul filmelor vizionate sau al cărților citite, precum și seri de întrebări și răspunsuri.

Temele expunerilor ateiste-științifice pot fi foarte variate ; ele pot fi legate de probleme ale științelor naturii sau ale istoriei, îndeosebi de istoria culturii, literaturii, artei etc. Din multitudinea acestor teme putem menționa următoarele : „Știința și religia despre apariția vieții pe Pământ”, „Știința și religia despre originea omului”, „Somnul și visele”, „Originea religiei”, „Previziunea științifică și prorociile religioase”, „Există un destin al omului?”, „Religia în slujba asupritorilor popoului”, „Ateismul revoluționarilor democrați ruși”, „Ateismul în creația lui Taras Șevcenko, N. A. Nekrasov, A. M. Gorki, A. P. Cehov” etc.

În vederea organizării serilor de întrebări și răspunsuri pe teme ateiste-științifice trebuie desfășurată o pregătire prealabilă ; cea mai mare parte a întrebărilor trebuie strinse din timp pentru a se pregăti răspunsuri complete și convingătoare.

Foarte multe poate oferi și o excursie bine organizată în mijlocul naturii. Aici, pe baza analizei istoriei straturilor vizibile ale unei rișe sau ale unui mal de riu, a istoriei reliefului localității respective, prin studiul rocilor locale, al plantelor și animalelor, se poate arăta, pe parcurs, paralel cu stringerea materialului legat de științele naturii sau geografie, inconsistența învățaturii religioase (bibliei, coranului etc.) despre facerea lumii, despre originea plantelor și animalelor.

În programul diferitelor cercuri școlare (de literatură, de istorie, al tinerilor naturaliști etc.) se pot include unele teme de ateism. De exemplu, în programul cercului de literatură poate fi inclusă tema „Literatura beletristică despre rolul religiei și bisericii în slujba claselor exploatatoare”, în programul cercului de biologie — tema „Ch. Darwin, K. A. Timircizev, I. I. Mecinikov, I. P. Pavlov, I. V. Miciurin despre religie”.

Un mare interes poate trezi în cadrul adunării elevilor un referat pe tema „Superstițiile și prejudecățile care circulă în rîndurile elevilor școlii noastre și ale populației locale”. Acest referat poate fi pregătit de un grup de elevi și prezentat la adunarea elevilor din clasele superioare, la adunările celor ce învață în școlile tehnice și în instituțiile de învățămînt superior. Discutarea acestui referat poate provoca discuții interesante

și va contribui la lămurirea și învingerea superstițiilor religioase și de altă natură nu numai la elevi, dar și la populația din localitate. De asemenea, cu forțele elevilor, sub conducerea profesorilor, se poate pregăti un referat despre daunele pe care le pricinuiesc sărbătorile religioase populației locale.

Este recomandabil ca organizațiile de comsomol să pună, în mod periodic, în discuția adunărilor lor probleme legate de starea muncii de educație ateistă a tineretului, de lupta împotriva prejudecăților religioase și din viața de toate zilele. În adunările de comsomol sau în alte adunări ale tineretului este util să se discute unele materiale apărute în presa periodică ca, de exemplu, jurnalul de zi al comsomolului S. Krainov din schița „În mocirlă” (revista „Iunosti” nr. 1 din 1960), nurela lui S. Lvov „Salvați sufletele noastre!” (revista „Iunosti” nr. 2 din 1960), articolele din ziare despre activitatea clericilor și sectanților în rîndul tineretului.

Nu în toate organizațiile Comsomolului a fost creată o opinie de masă împotriva superstițiilor religioase și de altă natură. Iar această atitudine indiferentă a unor organizații comsomoliste față de rămășițele superstițiilor religioase și din viața de toate zilele, față de participarea băieților și fetelor la ritualurile religioase (confirmarea, spovedania și împărtășania, cununia, sfințirea pascăi și a cozonacilor etc.) poate fi interpretată ca o aprobare a acestor ritualuri.

Propaganda ateistă-științifică trebuie să acționeze nu numai asupra gândirii, dar și asupra sentimentelor tineretului; ea trebuie să aibă și un caracter emoțional. Se știe că organizațiile religioase se pricep să acționeze asupra sentimentelor oamenilor, folosind pentru aceasta un limbaj plin de imagini și arta oratorică a predicatorilor, cîntecul și muzica, arhitectura bisericilor și pictura (icoanele). În interesul educației comuniste, propaganda ateistă-științifică trebuie cu atît mai mult să folosească toate mijloacele artistice de influențare, indeosebi poezia, literatura, serate muzical-literare, spectacole, concerte, filme etc.

Un mijloc de educație ateistă poate fi includerea în programul seratelor muzical-literare a unor opere artistice cu conținut ateist (basme populare, povestiri de

A. Scrafimovici, S. Gusev-Orenburgski, M. Gorki, poezii de T. G. Șevcenko, D. Bednii, V. Maiakovski etc.).

Trebuie organizate reuniuni tovărășești și discuții pe teme diferite, la care tineretul să poată pune întrebări, să facă schimb de păreri, să poată discuta în mod aprins și deschis pe teme cum sînt conținutul și scopul vieții, în ce constă fericirea, despre fapte eroice, despre glorie, despre dragoste, despre curaj și eroism, despre adevărata prietenie, despre rolul muncii în viață, despre viitor, despre comunism, despre tot ceea ce îl frămîntă. Iar sarcina educatorilor și a organizațiilor obștești constă în a ajuta tineretul să găsească răspuns la toate aceste întrebări de pe pozițiile concepției comuniste științifice despre lume și să supună unei critici necruțătoare idealul meschin al fericirii exprimate în cantitatea banilor primiți precum și idealul religios despre fericirea „din ceruri”.

O mare importanță pentru educarea ateistă, pentru călirea ideologică și morală împotriva superstițiilor religioase și de altă natură o are formarea colectivismului, consolidarea atmosferei de prietenie, tovărășie și atenție cordială pentru fiecare om. Faptele arată că de cele mai multe ori organizațiile religioase atrag în rîndurile lor pe cei care trăiesc în singurătate, care sînt slab legați de colectiv, care în momentele grele din viața lor nu au primit un sprijin material și moral din partea organizațiilor obștești.

Uneori se mai întîmplă că familia — părinții, bunicii și bunicile elevilor — are o influență care dăunează educării ateiste a acestora. De aceea școala trebuie să exercite influența sa educativă și asupra părinților. Aceasta cere din partea lucrătorilor din școală să cunoască (personal și prin organizațiile de pionieri și comsomol) condițiile în care trăiește fiecare elev.

Propaganda ateistă-științifică în rîndurile părinților elevilor este o sarcină grea căreia nu-i poate face față școala singură. În această privință școala trebuie să-și unească eforturile cu instituțiile culturale-educative: cu biblioteca, clubul, și de asemenea cu organizațiile obștești — sindicale, Comsomolul, cu Societatea pentru răspîndirea științei și culturii etc. În propaganda ateistă-științifică în rîndurile populației, instituțiile cultural-

educative și organizațiile obștești trebuie să acționeze într-un singur front: să organizeze discuții individuale cu părinții școlarilor, să le trezească interesul pentru expunerile pe teme ateiste-științifice ținute la cluburi ori biblioteci, să-i atragă în rindurile cititorilor de la bibliotecă, să organizeze pentru ei lecturi artistice de opere literare cu conținut aleist, să răspundească sau să recomande literatura corespunzătoare nivelului lor de dezvoltare, să-i atragă la serile de întrebări și răspunsuri etc.

V. I. Lenin a arătat că „trebuie să le dăm acestor mase cel mai variat material de propagandă ateistă, să le facem cunoscute fapte din cele mai variate domenii ale vieții, să ne apropiem de ele prin diferite mijloace, pentru a le trezi interesul...”¹

Desigur, nu putem presupune că lecturile ateiste-științifice, conferințele și discuțiile vor transforma dintr-o dată pe așești părinți în ateii. Este necesară o muncă îndelungată, perseverență și pricepută.

Este în interesul educării copiilor ca nici un părinte să nu contracareze acțiunea școlii, să nu împiedice copiii să învețe, să nu-i împiedice să-și însușească bazele științelor și să-și dezvolte multilateral capacitățile. Mai există însă unii fanatici religioși, în special printre baptiști, adventiști și alții, care nu admit participarea copiilor la activitatea artiștilor amatori, nu le permit să intre în organizația de pionieri etc. Cum trebuie să ne apropiem de acești părinți și cum trebuie să acționăm asupra lor, pentru ca ei să nu stea în calea copiilor lor?

Pe părinți nu poate să nu-i preocupe fericirea copiilor lor, succesul lor în viață, în societate. Trebuie să se explice acestor părinți că prin educația lor religioasă ei împiedică fericirea copiilor. Tocmai pornind de la această chestiune principală trebuie căutată calea spre conștiința părinților, spre mintea și inima lor.

Este important ca părinții să se convingă că educația copiilor lor nu este o chestiune particulară, a familiei respective, ci datoria ei cetățenească față de poporul sovietic, față de Statul sovietic socialist. Trebuie să ajutăm părinții să înțeleagă că pentru construirea comunismului poporul are nevoie de oameni pricepuți, culti, multilateral dezvoltăți, luptători activi pentru interesele societății. Dar copiii înșiși sînt interesați să devină constructori

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 221

instruiți, activi și pricepuți ai comunismului. Succesele, fericirea lor depind de participarea lor la munca întregului popor, de dezvoltarea capacităților lor, de priceperea de a munci creator.

Trebuie să ne străduim să-i convingem pe astfel de părinți de faptul că educația religioasă a copiilor le va aduce numai prejudicii în viață, că religia îi învață să nu se încreadă în propriile lor forțe, în forțele colectivului, ci în ajutorul lui Dumnezeu, făcînd din ei oameni pasivi, timizi, neîncrezători. Prin educația religioasă, părinții religioși își condamnă copiii să rămînă în urmă față de tovarășii lor. Trebuie să ajutăm pe părinți să înțeleagă că, inoculînd copiilor concepții religioase, ei îi împing inevitabil pe panta șovăielilor, a fățărniciei : știința spune una, religia alta, școala îi învață una, iar părinții religioși alta. Or, o astfel de dedublare se răsrînge dăunător asupra conștiinței copiilor, îngreuiază însușirea științelor, a concepției științifice despre lume. Contradicția dintre școală și influența religioasă din unele familii pune pe copiii și adolescenții respectivi în condiții dificile și astfel se face că aceștia încep să trăiască o viață ambiguă : sub influența părinților ei cred în Dumnezeu, dar ascund aceasta tovarășilor lor și organizației de pionieri. Aceasta are un efect profund dăunător din punct de vedere moral asupra copiilor, făcîndu-i să fie nesinceri față de tovarăși, față de colectiv.

Este în interesul fericirii copiilor ca părinții religioși să nu împiedice școala de a-i educa în spirit comunist, de a-i forma ca oameni multilateral dezvoltați și instruiți. Obligația școlii, a educatorilor și învățătorilor constă în a explica cu răbdare acest lucru părinților religioși, cerînd în aceasta ajutorul părinților mai luminați și mai conștienți.

Este marea, complexă și de mare răspundere sarcina de educator al copiilor și tineretului, ea cere multă gîndire și căldură, o dragoste mare față de cauza aleasă. Dar cît de nobilă este ea ! Este mare bucuria grădinarului care cultivă pomi fructiferi, dar cît de mare este bucuria educatorilor, care ajută tinerilor și tinerelor să rezolve problema fundamentală a concepției despre lume, să-și aleagă în mod just calea în viață, să-și găsească, după puteri și aptitudini, locul în construcția comunismului, în marea cauză a luptei pentru fericirea poporului !

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.** Despre religie. Culegere. Editura politică, 1960.
- Lenin V. I.** Despre religie. Culegere, E.S.P.L.P. 1956.
- * * * „Partidul Comunist și guvernul sovietic despre religie și biserică”. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- * * * „Știința și religia”. Culegere de stenograme de conferințe, 1957.
- * * * „Călăuză ateistului”. Editura politică, 1961.
- Iaroslavski E.** Despre religie. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1957.
- Skvorțov-Stepanov I. I.** În legătură cu religia. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- Skvorțov-Stepanov I. I.** Cugetări cuvioase. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- Skvorțov-Stepanov I. I.** Originea dumnezeului nostru. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- Pavelkin P. A.** Ce este religia. Conferințe și convorbiri de popularizare a științei, ediția a 2-a, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- Franțev I. P.** La izvoarele religiei și ale liberei cugetări, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., 1959.
- Platonov G. V.** Darwinismul și religia. Editura militară, Moscova, 1958.
- Vasiliev L. L.** Fenomenele tainice ale psihicului uman. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- Mezențev V. A.** Se poate prevedea oare viitorul? Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- Ilin N. A.** Știința și religia despre viață și moarte. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- Krîvelev I. A.** Carte despre Biblie. Editura de stat pentru literatură socială și economică, Moscova, 1959.
- Rubakin N. A.** Printre taine și minuni. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.

EDUCAȚIA MORALĂ A TINERELOR GENERAȚII

1. Morala ca formă a conștiinței sociale

Educarea tinerei generații în spiritul moralei comuniste ocupă un loc însemnat în formarea unor constructori multilateral dezvoltati ai comunismului. Definind direcția principală a educării tinerei generații în condițiile orinduirii sovietice, V. I. Lenin a spus: „Trebuie ca toată munca în domeniul educării, pregătirii și instruirii tineretului de azi să constituie o cultivare a moralei comuniste în rîndurile lui”¹.

Rolul și însemnătatea educației morale a tinerei generații cresc considerabil în etapa actuală a construcției comunismului. În prezent, rezolvarea oricărei sarcini politice-economice depinde într-o mare măsură de creșterea conștiinței poporului, de calitățile lui morale.

De aceea problemele educației morale capătă o deosebită însemnătate în cadrul activității ideologice a partidului comunist. „...Formarea omului nou cu trăsături de caracter, deprinderi și morală comuniste — se spune în Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. «Despre sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale» —, lichidarea rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor constituie în prezent una din principalele sarcini practice”². Activitatea ideologică-educativă trebuie să facă ca principiile moralei comuniste să devină convingeri morale personale, o călăuză în viața și activitatea oamenilor sovietici. Cu cît

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31. E.S.P.L.P. 1956, pag. 273.

² „Despre sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S., pag. 3—4. (Vezi și „Lupta de clasă” nr. 1 din 1960, pag. 82).

tinăra generație va fi mai bine educată, cu atit Uniunea Sovietică va ajunge mai repede pe culmile strălucitoare ale comunismului.

Morala sau moralitatea ¹ reprezintă totalitatea principiilor și normelor (regulilor) de conduită istoricește constituite, care reglementează raporturile dintre oameni în viața socială și personală. Principiile moralei servesc la aprecierea faptelor și acțiunilor oamenilor din punctul de vedere al noțiunilor de bine și de rău, de dreptate și nedreptate, de onoare și dezonoare.

Morala, cuprinzînd sfera raporturilor de ordin moral dintre oameni, este una din formele conștiinței sociale. Ea este determinată, în primul rînd, de condițiile vieții materiale a societății și reflectă existența socială a oamenilor. O dată cu dezvoltarea societății, cu schimbarea structurii ei economice se schimbă și morala socială.

Raporturile de ordin moral apar deoarece oamenii nu pot trăi în afara societății, care, de obicei, are anumite cerințe față de comportarea membrilor săi. Societatea nu numai că generează morala, dar o și apără, influențează dezvoltarea ei. Formarea și dezvoltarea moralei sînt puternic influențate de o serie de forme ale conștiinței sociale ca politica, dreptul, filozofia, arta, religia. Ele influențează conținutul și caracterul moralei. Astfel, dreptul și morala dominante într-o societate dată se susțin reciproc. Dreptul sovietic, apărînd interesele statului socialist, exercită o influență serioasă asupra dezvoltării unor calități ale oamenilor sovietici ca vigilența politică, spiritul de răspundere față de sarcina încredințată, îndeplinirea conștiințioasă a datoriei sociale. Importanța filozofiei pentru morală constă în faptul că filozofia elaborează bazele teoretice ale moralei (etica) și fundamentează principiile și normele de comportare morală. Artă

¹ Morala sau moralitatea sînt noțiuni identice. Cuvîntul morală vine de la latinescul „moralis”, ceea ce înseamnă moral, referitor la moravuri. Etica este învățătura despre morală. Etica marxist-leninistă studiază legile dezvoltării moralei ca formă specifică a conștiinței sociale și rolul ei în viața societății. Ea dezvoltă și fundamentează principiile și normele moralei comuniste, arătînd importanța ei în lupta pentru comunism.

contribuie, de asemenea, la formarea calităților morale, la transformarea cerințelor moralei în însușiri proprii individului.

Fiind o parte a suprastructurii societății, morala exercită o influență puternică și asupra bazei economice atunci cînd cerințele ei se traduc în viață, se întrupează în conduita oamenilor, în activitatea lor practică. Prin intermediul atitudinii omului față de muncă, morala influențează dezvoltarea economică a societății, accelerînd-o sau încetinînd-o. De exemplu, morala comunistă accelerează în mod considerabil ritmul dezvoltării societății sovietice și contribuie la creșterea puterii statului socialist. Munca plină de abnegație a poporului în industrie și agricultură, lupta pentru îndeplinirea înainte de termen și pentru depășirea planurilor economice, căutarea de căi noi în dezvoltarea științei și tehnicii, — toate acestea au ca izvor etic morala comunistă, noua atitudine față de muncă. Atitudinea comunistă față de muncă reprezintă un puternic factor de sporire a productivității muncii, de dezvoltare a economiei socialiste.

Spre deosebire de normele juridice stabilite de stat și avînd putere de lege, normele și principiile morale se bazează pe opinia publică, pe tradițiile, obiceiurile și deprinderile statornicite în decursul istoriei și nu au caracter de constrîngere, cu alte cuvinte se îndeplinesc de bună voie. Omul care încalcă normele morale este condamnat de opinia publică (a colectivului, a clasei, a poporului).

Morala este un fenomen istoric și în societatea împărțită în clase ea are un caracter de clasă. Nu există și nu poate exista o morală valabilă pentru toate timpurile și pentru toate popoarele. O dată cu schimbarea condițiilor social-economice se schimbă și regulile legăturilor reciproce dintre oameni, regulile conduitei lor. „Idea de bine și cea de rău s-au schimbat într-atît de la popor la popor, de la epocă la epocă, încît adesea au fost de-a dreptul contradictorii”¹.

Învățătura marxist-leninistă despre apariția și dezvoltarea moralei pe baza activității sociale practice a oamenilor a dat o lovitură zdrobitoare teoriilor burgheze care susțineau că morala are o origine divină și este in-

¹ F. Engels: „Anti-Dühring”, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 106—107.

dependentă față de orînduirea social-economică a vieții societății. În teoriile etice burgheze morala fie că este dedusă din așa-zisele „porunci” ale lui Dumnezeu, fiind consfințită de religie, fie că este privită ca un sistem de norme de comportare „înnăscute, proprii în mod organic” conștiinței umane. Astfel aceste teorii nu leagă normele morale de necesitățile și interesele reale ale societății din epoca respectivă, de interesele unei anumite clase, ci le consideră independent de ele, ca fiind „veșnice” și „imuabile”. Ideologii capitalismului prezintă morala de clasă a burgheziei drept morala general-umană, a întregului popor. Ei afirmă că oamenii s-au caracterizat și se vor caracteriza întotdeauna prin trăsături, după părerea lor „veșnice” și „fără caracter de clasă”, ca tendința proprietății private, de îmbogățire, egoismul, lăcomia, cruzimea etc. Prin urmare, progresul este posibil, după ei, numai în sfera materială, iar în sfera morală omenirea ar fi, chipurile, osîndită să bată pasul pe loc. În realitate însă morala se dezvoltă continuu. Pe măsura trecerii de la o formațiune social-economică la alta, conținutul și normele moralei se schimbă.

În societatea primitivă, în procesul muncii în comun, s-au încheșat treptat o anumită atitudine a oamenilor față de gîntă, față de comună, a unuia față de celălalt, anumite relații între bărbați și femei, între părinți și copii. Aceste relații s-au reflectat în normele generale de conduită ale oamenilor. Aceasta a constituit începutul apariției moralei.

O dată cu apariția orînduirii sclavașiste, morala comunei primitive a fost înlocuită de o morală de clasă — morala stăpînilor de sclavi. În societatea feudală, bazată pe exploatarea țăranilor iobagi, a dominat morala feudală. În societatea burgheză devine dominantă morala burgheză și, totodată, apare morala proletară. Victoria revoluției proletare și instaurarea relațiilor socialiste asigură victoria moralei proletare, comuniste, care exprimă interesele clasei muncitoare și ale tuturor celor ce muncesc.

Ca și celelalte elemente ale suprastructurii, morala nu se schimbă în mod automat, o dată cu schimbarea condițiilor materiale ale vieții societății, ci cu oarecare întîrziere. Ea reflectă existența socială și, de aceea, firește, apare mai tîrziu decît lucrul reflectat. Iată de ce, după

trecerea la o orînduire socială nouă, în conștiința și comportarea oamenilor se păstrează rămășițe ale concepțiilor morale ale trecutului. În același timp, în sinul orînduirii existente apar germeii moralei viitorului. Astfel, în societatea capitalistă apare morala proletară ca germene al moralei comuniste.

Oamenii își formează, conștient sau inconștient, propriile reguli de morală, în funcție de condițiile concrete ale poziției lor de clasă. De aceea, în societatea împărțită în clase antagoniste fiecare clasă își are morala sa: reprezentările sale despre moralitate și imoralitate, despre bine și rău, normele sale de conduită. Demascînd afirmația lui Dühring, care susținea posibilitatea existenței unei morale „general umane”, „în afara claselor”, în societatea împărțită în clase, F. Engels a arătat că în societatea divizată în clase morala fie că justifică exploatarea exercitată de clasa dominantă și interesele ei, fie că exprimă revolta clasei subjugate împotriva acestei dominații. Morala dominantă în societatea împărțită în clase este morala clasei dominante. Ea este apărută și susținută de opinia publică a clasei dominante, de sistemul ei de educație și de religie. În numele lui Dumnezeu, religia consfințește și proclamă drept veșnică morala claselor exploatoare.

Marxism-leninismul, recunoscînd caracterul istoric și de clasă al moralei, nu neagă în același timp existența unor norme morale general-valabile. Lenin le numea norme elementare de conviețuire. De exemplu, în toate timpurile toate popoarele au considerat ca o datorie morală ajutorarea celor ce sufereau de pe urma unor calamități naturale; orice morală condamnă pe părinții care nu-și îndeplinesc datoria față de copii și pe copiii care uită de îndatoririle lor față de părinți; întotdeauna au existat reguli de respectare a ordinii elementare în locurile publice, de respectare a celor vîrstnici de către cei mai tineri. Toate aceste reguli sînt rezultatul vieții în comun a oamenilor. Aceste norme elementare de conduită, după cum arăta Lenin, sînt cunoscute de secole, ele se repetă de mii de ani în toate preceptele privitoare la conviețuirea în comun. Dar și ele sînt un rezultat al dezvoltării istorice. În ele este consfințită cultura raporturilor dintre oameni.

Normele morale devin o calitate lăuntrică a oamenilor ca rezultat al educației și însușirii tradițiilor, obiceiurilor și deprinderilor de comportare statornicite în societate. Ca formă a conștiinței sociale, morala sintetizează experiența multiseculară a relațiilor dintre oameni. Ea nu numai că reglementează relațiile dintre oameni, dar și participă la formarea personalității umane, influențează toate laturile vieții sociale. Aceasta apare în modul cel mai clar în morala comunistă, căreia îi aparține viitorul.

2. Morala comunistă — treapta cea mai înaltă a progresului moral al omenirii

Morala comunistă este morala cea mai progresistă și cea mai umană. Ea exprimă interesele clasei muncitoare și ale tuturor forțelor înaintate ale societății și contribuie la progresul omenirii. Principiile ei se bazează pe înțelegerea științifică a legilor dezvoltării sociale.

Morala comunistă a apărut în societatea capitalistă ca morală a clasei muncitoare. Situația proletariatului în societate și interesele lui fac să i se formeze calități prețioase ca spiritul de colectiv, spiritul tovarășesc, disciplina și spiritul de organizare, sprijinul reciproc și solidaritatea internațională. Aceste înalte calități morale s-au format la proletariat alit în procesul muncii cît și în cursul luptei împotriva capitalismului. Încă la începutul activității sale revoluționare, K. Marx scria despre muncitorii care au aderat la mișcarea socialistă: „Pe buzele lor frăția între oameni nu este o frază goală, ci un adevăr, și de pe fețele înăsprite de muncă ne privește întreaga frumusețe umană”¹.

Esența moralei comuniste constă în lupta pentru construirea comunismului, în devotamentul netărmurit față de comunism, în intransigența față de dușmanii lui. În cuvîntarea rostită la Congresul al III-lea al Consomolului, V. I. Lenin a arătat: „Noi spunem: morala este tot ceea ce servește la distrugerea societății vechi, exploatare și la unirea tuturor celor ce muncesc în jurul proletariatului, care făurește societatea nouă, comunistă”².

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. III, ed. rusă, pag. 661.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 275.

Tocmai lupta pentru comunism determină cerințele fundamentale față de individ, care sînt exprimate în normele și principiile moralei comuniste. În fiecare etapă istorică a luptei pentru comunism, această morală se completează cu un conținut concret, se subordonează sarcinilor concrete. Astfel, pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, sarcina fundamentală, principală a proletariatului a fost răsturnarea autocrației, a dominației moșierilor și capitaliștilor. În perioada de după Octombrie, oamenii muncii au luptat pentru reprimarea și lichidarea claselor exploatoare, pentru construirea socialismului. În perioada construcției desfășurate a comunismului sarcinile principale sînt crearea bazei tehnice-materiale a comunismului, întărirea continuă a forței economice și a capacității de apărare a U.R.S.S., ridicarea conștiinței comuniste a celor ce muncesc, educarea comunistă a întregii generații tinere. Aceste sarcini sînt strîns legate între ele și se dezvoltă concomitent.

Fiind prin esența sa o morală de clasă, proletară, morala comunistă este în același timp morala tuturor celor ce muncesc. Ea exprimă adevăratul umanism, raporturile de colaborare tovarășească și de întrajutorare socialistă între oameni eliberați de exploatare și asuprire. Ea conține nucleul viitoarei morale general-umane.

Morala comunistă a asimilat cele mai bune trăsături ale moralei din epocile anterioare, în special ale moralei maselor populare: dragostea de patrie, ura față de exploatare, spiritul de organizare, disciplina, coeziunea, perseverența și hotărîrea în muncă și în lupta pentru lichidarea asupririi. Totodată, în morala comunistă și-au găsit expresia trăsăturile noi ale fizionomiei spirituale a oamenilor societății socialiste, care s-au eliberat de exploatare și construiesc activ comunismul.

Baza răspîndirii largi a moralei comuniste o constituie proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, care a generat relații de colaborare și întrajutorare tovarășească în întreaga societate socialistă. Victoria socialismului a creat posibilități largi pentru dezvoltarea și înflorirea continuă a moralei comuniste, pentru transformarea ei într-o morală a întregului popor. Nimicind bazele vechii societăți bazate pe exploatare, revoluția socialistă a schimbat radical nu numai condițiile materiale ale vieții oamenilor, dar și conștiința și comportarea

lor socială. Orinduirea socialistă a asigurat condiții pentru educarea poporului în spiritul moralei celei mai înalte, al moralei comuniste. Istoria omenirii nu cunoaște o transformare de proporții atât de grandioase și într-un ritm atât de rapid a conștiinței maselor populare ca cea înfăptuită de revoluția proletară și de construirea socialismului.

Înaltele calități morale ale poporului sovietic, inclusiv ale tineretului, s-au manifestat în modul cel mai pregnant în anii primelor planuri cincinale, în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei, în faptele eroice săvârșite în opera de valorificare a pământurilor înțelenite și virgine și a bogățiilor naturale din regiunile situate la nord de cercul polar și din Siberia, pe șantierele marilor centrale electrice, minelor, furnalelor etc. Trăsăturile noi ale moralei comuniste se observă clar și pregnant la colectivele muncii comuniste, în cadrul cărora se formează o etică nouă, cu adevărat comunistă. În aceste colective se făurește morala nouă; ele tind spre o viață plină de conținut, multilaterală și constructivă, spre înflorirea celor mai frumoase calități morale ale omului. Dorința membrilor brigăzilor de a munci în mod comunist se îmbină cu năzuința lor de a trăi așa cum trebuie. Pentru colectivele și udarnicii muncii comuniste este caracteristică tendința de întrajutorare și colaborare, grija reciprocă nu numai în producție, dar și în viața de toate zilele. În aceasta se manifestă tendințele noi în dezvoltarea moralei comuniste în perioada construcției desfășurate a comunismului. Oamenii zilei comuniste de mâine se formează încă de azi.

Construirea cu succes a comunismului constituie baza creșterii conștiinței comuniste și a consolidării moralei comuniste. Pe de altă parte, creșterea conștiinței și ridicarea nivelului moral al poporului contribuie la construirea comunismului, ajută oamenii să înțeleagă măreția morală a acestui scop. Când muncitorii sau colhoznicii frunțași consideră munca lor ca pe o datorie de onoare față de societate, ei muncesc cu mai mult avânt și aduc o contribuție mai mare la cauza comună.

Omul sovietic a dobândit calități noi, nobile, în primul rând în procesul activității practice-revoluționare, transformatoare, în cursul luptei îndelungate și dirze împotriva vechii orînduiri, bazate pe exploatare, și a

rămășițelor ei. În această luptă s-au dezvoltat și s-au îmbogățit cu elemente noi atitudinea comunistă față de muncă și față de proprietatea obștească, spiritul de colectiv, patriotismul și internaționalismul, umanismul socialist, dragostea de adevăr și cinstea, conștiința datoriei obștești și alte înalte calități morale. Ele au putut să apară și să se dezvolte numai în societatea bazată pe munca liberă, pe forma colectivă a proprietății.

Morala comunistă proclamă drept cea mai înaltă datorie morală slujirea poporului, munca pentru binele societății, păstrarea și sporirea avuției poporului. Tocmai în atitudinea nouă față de muncă și față de proprietatea obștească se reflectă, în primul rând, noua fizionomie morală și spirituală a oamenilor educați în societatea socialistă. Inițiativa Valentinei Gaganova, adoptată de mulți muncitori sovietici, servește drept mărturie a dezvoltării continue a atitudinii comuniste față de muncă. Nu interesul material personal a determinat fapta nobilă a Valentinei Gaganova și a celor care i-au urmat pilda, ci năzuința de a munci mai bine și de a antrena și alți oameni la o muncă mai productivă. Noua atitudine față de muncă a participanților la mișcarea inițiată de Gaganova se îmbină cu atitudinea plină de grijă față de oameni, cu tendința de a-i ridica pe cei rămași în urmă la nivelul muncitorilor frunțași.

Spiritul de colectiv, priceperea de a îmbina interesele personale cu cele obștești reprezintă una dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale modului de viață sovietic. Cu cât se dezvoltă mai mult baza materială a societății socialiste, cu atât sint mai multe posibilitățile de satisfacere a nevoilor personale ale oamenilor sovietici. Orînduirea socialistă, grija zilnică a Statului sovietic față de oameni, față de ridicarea nivelului material și cultural al poporului creează premisele unității intereselor personale și obștești ale oamenilor sovietici, premisele dezvoltării intrajutorării și colaborării tovarășești, premisele întăririi patriotismului sovietic. În viața colidiană a oamenilor statului socialist, interesul obștesc se manifestă ca un stimulent lăuntric al individului. Riscîndu-și viața, un colhoznic apără avutul colhozului. După terminarea zilei de muncă un muncitor rămîne în secție pentru a verifica încă și încă o dată propunerea sa de raționalizare sau pentru a ajuta un tovarăș să se de-

prindă cu o mașină nouă. Aceste exemple nu sînt izolate. Ele reflectă noile relații, bazate pe spirit colectiv, care s-au statornicit în Țara sovietică.

O trăsătură importantă a fizionomiei morale a oamenilor sovietici este dragostea fierbinte față de patrie. Patriotismul sovietic, născut în Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, se manifestă în activitatea zilnică a celor ce muncesc, activitate îndreptată spre întărirea și înflorirea patriei socialiste. El reprezintă o trăsătură a întregului popor. Patriotismului sovietic îi sînt străine exclusivismul rasial și național, ura față de alte popoare și națiuni. El este strîns legat de internaționalismul proletar.

Raporturile dintre oamenii sovietici se întemeiază pe principiile umanismului socialist, care reprezintă o formă calitativ nouă a umanismului. El se caracterizează nu prin propovăduirea abstractă a dragostei de oameni, ci prin lupta concretă și eficientă pentru îmbunătățirea radicală a condițiilor de viață ale poporului muncitor. Principiul suprem al umanismului socialist este grija pentru interesele maselor muncitoare. El reflectă natura cu adevărat umană a orînduirii socialiste, al cărei scop îl reprezintă omul cu nevoile lui. În umanismul socialist își găsește expresia atitudinea cu adevărat umană a oamenilor sovietici unul față de celălalt, grija societății pentru fiecare individ. Umanismul socialist înseamnă credința profundă în om, încrederea în el. Expresia unei astfel de încrederi o constituie, de exemplu, răspunderea pe care și-o asumă colectivele de muncă pentru unii oameni care au săvîrșit infracțiuni nu prea grave și care se pot îndrepta sub influența și controlul tovarășilor de muncă. Încrederea față de oameni o dovedesc și fapte ca munca brigăzilor și secțiilor fără recepționeri și contro-leri ai producției finite, fără maiștri și normatori, desființarea funcției de taxator pe o serie de linii de tramvaie, autobuze și troleibuze, funcționarea unor bufete, chioșcuri de căiți și ziare fără vînzător etc. Încrederea în om îl înalță pe acesta, trezește în el sentimente nobile, conștiința răspunderii și a demnității umane.

Însușirea concepției marxist-leniniste despre lume are rolul cel mai important în formarea moralei comuniste. Ea ajută omului să se orienteze just în orice problemă, să abordeze de pe poziții juste orice fenomen,

să-și defincască comportarea politică, socială și personală. Ideologia marxist-leninistă îl înarmează pe om cu o înaltă principialitate și cu orientarea spre un scop precis, creează premisele ideologice pentru autoeducația morală.

Morala comunistă este morala muncii și a luptei active împotriva a tot ceea ce este perimat și reacționar. Ea nu se limitează la negarea vechiului și la recunoașterea noului, ci pretinde acțiuni concrete, activitate practică în numele triumfului noului. Oamenii educați în spiritul moralei comuniste tind către o activitate intensă în scopul creării noii societăți.

Antipodul moralei comuniste îl constituie morala burgheză. Baza ei economică este proprietatea privată asupra mijloacelor de producție. Societatea burgheză, întemeiată pe proprietatea privată, pe asuprirea și exploatarea sălbatică a celor ce muncesc, prin întreaga rânduială a vieții ei, educă la oameni egoismul, dușmănia unuia față de altul, lăcomia, invidia, minciuna, perfidia. Mobilul principal care determină comportarea burgheziei este tendința către profitul maxim, către îmbogățire pe seama celor ce muncesc. Proprietatea particulară dezbină pe oameni, îi face să se înfrunte într-o luptă feroce de concurență. Caracterizând societatea burgheză și morala ei, V. I. Lenin spunea: „Societatea veche era bazată pe principiul: ori jefuiești tu pe altul, ori te jefuiește altul pe tine, ori muncești tu pentru altul, ori altul pentru tine, ori ești stăpîn de robi, ori ești rob. Și e lesne de înțeles că oamenii educați într-o astfel de societate primesc, s-ar putea zice, o dată cu laptele mamei, și mentalitatea, obiceiurile, noțiunea fie de stăpîn de robi, fie de rob, fie de mic proprietar, de mic slujbaş, de mic funcționar, de intelectual, într-un cuvînt — de om care se îngrijește numai de el, ca să aibă pentru el, fără să-i pese de altul”¹. Principiul individualismului este unul dintre principiile conducătoare ale concepției burgheze despre lume și ale moralei burgheze.

În școala burgheză copiilor li se însuflă din primii ani tendința către profit. Într-o crestomație de lecturi literare destinate copiilor în vîrstă de 11 la 12 ani — elevi ai școlilor italiene de pregătire profesională — se

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 276.

dă drept pildă o astfel de povestire despre un băiat american. Mama a dat băiatului cinci dolari pentru ca el să sape grădina. Băiatul însă nu se grăbea să pună mîna pe lopată. În schimb, el a împărțit grădina în parcele egale, și-a chemat colegii și le-a spus: săpați fiecare cite o parcelă și cel care va termina primul va căpăta un dolar. Astfel, fără să-și murdărească mîinile, fără nici un efort, băiatul a obținut patru dolari. În nota la această povestire se dă următoarea concluzie „morală”: „Spiritul de afaceri — dacă nu contravine cinstei — este lăudabil. Acest băiat este șiret, dar nu necinstit. De aceea îl dăm ca exemplu de mic businessman”.

O altă trăsătură tipică a moralei burgheze o constituie fățarnicia, caracterul ipocrit. Ea camuflează legile sălbatice ale proprietății private și exploataării omului de către om prin propovăduirea fățarnică a „virtuților” religioase. Predica religioasă a frăției între oameni, a dragostei față de aproape urmărește să înșele masele populare prin ideea utopică a frăției și dragostei între asupriți și exploataatori, să slăbească lupta de clasă a oamenilor muncii împotriva orînduirii burgheze. Neconcordanța dintre vorbă și faptă a fost întotdeauna o trăsătură caracteristică a moralei claselor exploataatoare, inclusiv a moralei religioase.

Burghezia caută să educe oamenii maturi și tineretul în spirit religios, iar religia sprijină orînduirea capitalistă și afirmă că omul este dator să respecte normele etice, căci altfel va fi pedepsit de dumnezeu, că fără credință în dumnezeu și fără frică de dumnezeu nu poate exista viața socială. Sub masca poruncilor divine, morala religioasă oferă oamenilor muncii morala claselor exploataatoare, învață poporul să adopte o smerenie de rob, să se supună etc.

Morala reacționară a burgheziei imperialiste contemporane constituie o piedică serioasă în calea dezvoltării progresiste a societății umane. Ea se caracterizează prin lupta împotriva a tot ceea ce este nou, progresist.

Cu sprijinul imperialiștilor din S.U.A., în țările capitaliste și-a intensificat activitatea o organizație reacționară care propovăduiește „ideologia reînarmării morale”. Această organizație fariseică, însușindu-și din învățătura creștină și din alte doctrine religioase învechite idei care ascund contradicțiile sociale, și-a propus să

împace clasele antagoniste, să slăbească lupta revoluționară a celor ce muncesc și să eternizeze asuprirea și exploatarea sub lozinca „împăcării sociale generale”. Așanumita „organizație a reinarmării morale” își camuflează acest scop real prin afirmații false despre „cinstea absolută”, „puritatea absolută”, despre „uitarea absolută de sine” și despre o așa-zisă „dragoste absolută”.

În țările imperialiste a căpătat o largă răspindire relativismul etic, care propovăduiește subiectivismul și bunul plac în aprecierea comportării oamenilor și nu vede nici o deosebire între faptele morale și cele imorale ale omului. În fiecare zi tineretul din țările imperialiste citește în cărți și ziare că lumea s-ar afla în pragul catastrofei și, de aceea, noțiunile de moralitate, cinste, umanism s-au învechit. Răspindirea unor astfel de concepții dovedește decăderea morală a burgheziei. Propaganda relativismului etic și a altor idei similare generează scepticismul și pesimismul, lipsa de perspectivă și indiferența față de viață. Acestei propagande i se datorește creșterea criminalității și răspindirea unor fenomene amorale în rindurile tineretului din țările capitaliste.

Cercurile agresive ale imperialismului incalcă normele morale unanim recunoscute nu numai în sfera raporturilor obișnuite dintre oameni, dar și în sfera relațiilor internaționale. Camuflându-se fățarnic sub masca pacifismului, cercurile militariste se angajează fățiș pe calea spionajului, diversionii și provocărilor. Ele au transformat minciuna și tilhăria în relațiile internaționale într-o parte organică a politicii lor externe.

În țările capitaliste sistemul educației morale urmărește să formeze și să fixeze la tinăra generație principiile moralei burgheze. După cum spunea și Karl Marx, „... prin educație morală burghezul înțelege inculcarea principiilor burgheze”¹. Școala burgheză insuflează copiilor și tineretului ploconirea în fața proprietății private, caută să-i educe în spiritul supunerii față de capitaliști, în spiritul împăcării cu rinduielile bazate pe exploatare, în spiritul naționalismului, al lipsei de respect față de alte popoare.

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 605.

Educația școlară burgheză intră de obicei în contradicție cu atmosfera morală a vieții oamenilor muncii, cu ideologia proletară. Educația morală în școala sovietică nu cunoaște asemenea contradicții. În condițiile societății socialiste influența școlii, a familiei, a organizațiilor de copii și tineret se exercită în aceeași direcție. Aceasta contribuie la succesul muncii lor educative.

3. Educația morală și rolul ei în pregătirea constructorilor comunismului

Educația morală este procesul formării calităților morale ale individului : a noțiunilor de ordin moral și a trăsăturilor de caracter corespunzătoare lor, a deprinderilor și obișnuințelor de comportare. În școala sovietică educația morală urmărește să formeze și să consolideze la elevi convingerile comuniste, deprinderile și obiceiurile specifice comportării comuniste.

Școala rezolvă cu cel mai mult succes aceste sarcini în procesul organizării activității variate și comportării zilnice a elevilor. De aceea procesul de educație morală trebuie înțeles ca o organizare precis orientată a vieții și activității elevilor cu scopul de a le forma trăsăturile comuniste ale personalității. Practica educației sovietice arată în mod convingător că în formarea fizionomiei morale a tineretului rolul hotărîtor îl joacă nu predicarea prin vorbe a moralei, ci participarea din plin a tineretului la activitatea practică, la construirea comunismului. Marxism-leninismul privește sarcinile și conținutul educației morale a tinerei generații în legătură indestructibilă cu sarcinile construirii comunismului. Morala comunistă se naște în primul rînd în muncă, în fapte.

Educarea unor constructori activi și conștienți ai societății comuniste presupune în mod obligatoriu formarea la copii și tineret a concepției comuniste, care să devină o convingere personală. Noțiunile și reprezentările etice devin o călăuză numai în cazul cînd sînt bine înțelese și asimilate de elevi, iar nu învățate pe dinafară. Iată de ce însușirea profundă a noțiunilor fundamentale ale moralei comuniste constituie sarcina cea mai importantă a educației comuniste. Procesul de educație morală nu trebuie limitat însă la formarea convingerilor morale.

El presupune în mod obligatoriu formarea unor deprinderi și reguli de comportare temeinice și stabile. Încă marele pedagog rus K. D. Ușinski afirma că „educația fără deprinderi este clădită pe nisip”. Totodată el arăta că este mult mai greu să educi la om anumite deprinderi decît să dezvolti conștiința lui.

A educa tineretul în spiritul moralei comuniste înseamnă a-l educa în spiritul unei înalte principialități și al conștiinței comuniste, în spiritul patriotismului sovietic și al internaționalismului proletar, al atitudinii comuniste față de muncă și față de proprietatea obștească, în spiritul disciplinei conștiente, înseamnă a-l educa în așa fel încît să fie cinstit, iubitor de adevăr și curajos. Un loc deosebit de important în conținutul educației morale îl ocupă în zilele noastre educarea la fiecare om a năzuinței de a contribui prin munca lui zilnică la construirea cît mai rapidă a societății comuniste. În raportul prezentat la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S., N. S. Hrușciiov a spus : „Trebuie dezvoltată la oamenii sovietici morala comunistă, la baza căreia stă devotamentul față de comunism și intransigența față de dușmanii lui, conștiința îndatoririlor sociale, participarea activă la munca pentru binele societății, respectarea liber consimțită a regulilor fundamentale de conviețuire umană, ajutorul reciproc lovrăreșesc, cinstea și sinceritatea, intoleranța față de cei care încalcă ordinea socială”¹.

Educația morală a tinerei generații reprezintă o condiție necesară pentru pregătirea omului viitorului. Astăzi, cînd comunismul a devenit sarcina practică a muncii de zi cu zi, trebuie să pregătim tinăra generație pentru modul de viață comunist, trebuie s-o învățăm să trăiască și să muncească în chip comunist.

A învăța tineretul să trăiască în chip comunist înseamnă a-l pregăti pentru îmbinarea conștientă a intereselor personale cu cele obștești, pentru îndeplinirea datoriei sociale, pentru folosirea rațională a bunurilor obștești, care sporesc mereu, pentru participarea intensă la activitatea organelor de autoconducere comunistă.

A învăța tineretul să muncească în chip comunist înseamnă, în primul rînd, a-l pregăti să muncească fără constrîngere, fiind conștient de necesitatea muncii și de

¹ „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 58.

nevoia de a munci, înseamnă a trezi și a întări la tineri și tinere interesul și dragostea față de munca pentru binele comun, a-i învăța să muncească creator, să dea dovadă de inițiativă, spirit practic și intrajutorare în muncă, să păstreze disciplina în muncă, să învingă orice greutate și piedici pe drumul spre țelul măreț.

În prezent, când fiecare zi a vieții societății sovietice este pătrunsă de romantismul muncii clocotitoare și al creației entuziaste a constructorilor comunismului, există condiții favorabile pentru rezolvarea acestor sarcini educative.

Pe măsura înaintării Uniunii Sovietice spre comunism, rolul influenței morale, al normelor etice în dirijarea comportării oamenilor va crește tot mai mult; va spori și rolul opiniei publice. Constrângerea n-a fost niciodată metoda principală în activitatea Statului sovietic. În etapa actuală a construcției comuniste, sfera constrîngerii se reduce și mai mult, crescînd concomitent rolul convingerii, al metodelor educative de influențare. Încă în ajunul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, V. I. Lenin a scris următoarele în lucrarea sa clasică „Statul și revoluția”: „... tinzînd spre socialism, noi sîntem convinși că acesta se va transforma în comunism, iar în legătură cu acest fapt va dispărea în general orice nevoie de a recurge la constrîngerea oamenilor, orice nevoie de *subordonare* a unui om față de altul, a unei părți a populației față de alta, căci oamenii *se vor deprinde să respecte condițiile elementare ale vieții sociale fără constrîngere și fără subordonare*”¹.

În prezent comportarea oamenilor sovietici este reglementată de normele morale și de cele juridice. În comunism înaltele norme morale vor deveni singurul mijloc de reglementare a comportării oamenilor.

În urma transformărilor socialiste și a muncii uriașe depuse pentru educarea morală a poporului, morala comunistă a devenit morala dominantă a societății sovietice. În Uniunea Sovietică s-a realizat unitatea moral-politică a poporului. Totuși s-au mai păstrat rămășițe ale moralei burgheze și mic-burgheze. În mediul sănătos al tineretului sovietic se mai întîlnesc uneori, din nefericire, unii trîntori și paraziti care se eschivează de

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 453.

la muncă. La unii tineri nu au fost lichidate și astfel de rămășițe ale mentalității și moralei caracteristice proprietarului particular, ca, de pildă, lipsa de grijă pentru avutul obștesc, indisciplina și dezordonarea, individualismul și egoismul, beția, huliganismul, obiceiul de a injura. Se întilnesc în rindurile unor tineri și fenomene negative ca lipsa de respect față de cei vîrstnici, minciuna, lenea, fălărnicia, lipsa de modestie, lipsa de răspundere în îndeplinirea sarcinilor încredințate. Mai persistă și superstițiile religioase.

De unde apar toate aceste rămășițe în rindurile tineretului? Prin ce canale ajung ele în mediul elevilor? Uneori tînărul care a săvîrșit o faptă imorală, la învinuirile tovarășilor că această faptă constituie o manifestare a rămășițelor capitalismului răspunde: „De unde pot să am eu rămășițe ale capitalismului? Nici n-am văzut un capitalist viu!”

Rămășițele capitaliste și moravurile burgheze pot să apară și la oameni care s-au născut în condițiile orînduirii socialiste. Copiii și adolescenții, băieți și fete, fiind în permanență în relații cu oameni din generația vîrstnică, își însușesc de la ei nu numai concepții înaintate, dar uneori și concepții învechite, nu numai deprinderi pozitive, dar și deprinderi negative. Un alt izvor al fenomenelor negative din concepțiile și comportarea tineretului îl constituie pătrunderea în rindurile lui a ideologiei burgheze contemporane, ideologie care ne este străină. Rămășițele trecutului în rindurile copiilor și tineretului se explică de asemenea prin lipsurile serioase ale educației în școală și în familie. Într-un trecut nu prea îndepărtat, majoritatea elevilor nu participa la munca fizică, era educată în afara colectivelor de muncă. Ca urmare, la o parte din ei a apărut o atitudine boierească, de dispreț față de munca fizică și lipsa de respect față de oamenii muncii, o atitudine lipsită de grijă față de bunurile materiale create prin muncă.

Combaterea deprinderilor și obiceiurilor dăunătoare este o muncă grea și îndelungată, intrucît ele nu dispar cu ușurință. Dar este necesar să ne eliberăm de ele. Comunismul cere curățirea conștiinței oamenilor de toate rămășițele societății bazate pe exploatare. În edificiul luminos al comunismului trebuie să intrăm cu o conștiință înaltă, eliberată de noroiul trecutului. Unul dintre

mijloacele de luptă împotriva rămășițelor trecutului îl constituie educația morală, formarea în rândurile tineretului a unor convingeri și deprinderi comuniste ferme, a priceperii de a se opune influențelor străine.

Practica muncii școlilor arată în mod convingător că înțelegerea clară a țelului fundamental al educației și lupta perseverentă pentru realizarea lui asigură succesul procesului educativ.

La baza sistemului sovietic de educație morală a tineretului stă principiul leninist al strinsei legături a educației cu viața, cu practica construcției comuniste. Lenin spunea : „Nu am avea încredere în învățămînt, în educație, în instrucțiune dacă ele ar fi limitate la școală și rupte de zbuciumul vieții”¹. Această indicație a lui Lenin capătă o însemnătate deosebită în prezent, cînd în fața școlii stă sarcina de a pregăti tinăra generație pentru viață, pentru participarea activă la construirea comunismului.

Legătura organică dintre educație și rezolvarea sarcinilor practice de importanță vitală este o cerință a timpului nostru. „... Cultivarea moralei comuniste — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. — trebuie să fie legată de rezolvarea sarcinilor construcției comuniste”². Marxștii au verificat nu numai teoretic, dar și pe baza unei mari experiențe practice adevărul profund al comunismului științific, care arată că practica revoluționară joacă rolul hotărîtor în schimbarea condițiilor de viață și a concepțiilor oamenilor. Cea mai bună școală de educație, cel mai exigent învățător îl constituie însăși viața, realitatea sovietică.

Participarea la viața societății sovietice, la munca poporului creează condiții favorabile pentru formarea calităților morale la copii și tineri. Totodată, în educarea acestor calități școala sovietică se sprijină pe fapte și exemple din viața înconjurătoare, pe succesele în muncă ale colectivelor și frunțașilor muncii comuniste. Exemplele vii de înaltă moralitate, de îndeplinire cu cinste și abnegație a datoriei sociale constituie un mijloc puternic de educare morală a tineretului.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 277.

² „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 61.

Principiul educării tinerelor generații în strînsă legătură cu viața, cu practica construcției comuniste este consfințit în „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S”. Acest principiu se aplică pe o scară tot mai largă în activitatea școlilor. Experiența școlilor fruntașe din ținutul Stavropol, din Kuban, din regiunile Reazan, Rostov etc. arată că întărirea legăturii școlii cu viața creează posibilități inepuizabile pentru educarea morală a tinerilor constructori ai comunismului.

V. I. Lenin spunea : „A fi membru al Uniunii Tineretului înseamnă a face în așa fel încît să închini munca ta, forțele tale cauzei comune. Iată în ce constă educația comunistă. Numai printr-o astfel de muncă tinerii și tinerele devin comuniști adevărați”¹. Chemînd tineretul sovietic să învețe comunismul, Lenin arăta că a învăța comunismul înseamnă a lupta pentru comunism, legînd fiecare pas al învățaturii, educației și cultivării cu lupta oamenilor muncii împotriva societății bazate pe exploatare. El se ridica împotriva bucherismului și dogmatismului, a disprețului boieresc față de munca practică. Educația comunistă, spunea Lenin, nu constă în a servi tineretului cuvîntări dulcege și norme de morală. Numai însușindu-și cu perseverență cunoștințe și participînd la munca pentru binele poporului, numai dăruindu-și toate forțele lor cauzei construirii comunismului, tinerii noștri — băieți și fete — vor deveni comuniști.

Experiența îndelungată a educației sovietice arată că oamenii noi — constructori activi ai comunismului — se formează în primul rînd în procesul muncii. Ea constituie cel mai bun mijloc de călire morală a omului.

În trecutul nu prea îndepărtat, în școală s-a făcut abuz de metodele verbale de influențare. În tezele Comitetului Central al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” se arată : „Școala s-a limitat cu precădere la metodele verbale de educație, nu a acordat atenția cuvenită antrenării copiilor și tineretului la o muncă de folos obștească, corespunzătoare puterilor lor”.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 279

Astăzi, prin reorganizarea sistemului învățământului public, această lipsă este treptat înlăturată. În legea cu privire la reorganizarea școlii, adoptată de sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S. la 24 decembrie 1958, se arată : „Dezvoltarea armonioasă a omului este de neconceput fără o muncă fizică creatoare, plăcută, care fortifică organismul, intensifică funcțiile lui vitale”¹. Experiența acumulată pînă în prezent în noua organizare a activității școlii sovietice, pe baza îmbinării învățaturii cu munca productivă, a arătat că măsurile de reorganizare a sistemului de educație și instruire a tinerei generații, trasate de partidul comunist și guvernul sovietic, sînt juste și corespund întru totul sarcinilor construirii comunismului. Îmbinarea învățaturii și educației cu munca ajută la lichidarea închistării școlii, la lichidarea rupei ei de viață inconjurătoare.

Activitatea desfășurată de elevi pe tărîmul muncii, începînd cu munca cea mai simplă de autodeservire și terminînd cu munca productivă depusă de elevii din clasele superioare în întreprinderile socialiste, capătă un rol tot mai mare în sistemul de educație în școală, ceea ce creează condițiile pentru înlăturarea modului abstract-instructiv de a desfășura munca de educație morală a copiilor și tineretului.

Antrenarea elevilor din clasele superioare la munca productivă în uzine sau colhozuri lărgeste într-o măsură însemnată sfera influențării lor educative : calitățile morale comuniste se formează la elevi nu numai sub influența colectivului din școală, dar și a celui din producție. Ei sînt educați nu numai de profesori și diriginți, ci și de muncitori și colhoznici, de maiștri, brigadieri, ingineri, agronomi, zootehnicieni etc. Întreaga viață de producție a uzinei, colhozului, sovhozului, tradițiile de muncă ale colectivelor de muncitori și colhoznici exercită asupra lor o influență educativă.

Rolul educativ al muncii crește considerabil dacă ea este strîns legată de educația politică-ideologică, dacă se desfășoară regulat și sistematic, capătă forme colective și dă rezultate reale, dacă elevii înțeleg bine obiectivele muncii și importanța ei socială. În aceste condiții

¹ „Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.”, Moscova, 1958, pag. 6.

munca devine un mijloc puternic de dezvoltare multi-laterală a personalității.

În procesul educației morale, profesorii sovietici se călăuzesc după principiul educării copiilor și tineretului prin participarea lor la diferite forme de activitate colectivă, pentru îndeplinirea unor sarcini comune. Acest principiu a intrat temeinic în sistemul sovietic de educație.

Practica muncii educative arată convingător că un colectiv unit și bine organizat creează condițiile cele mai favorabile pentru formarea cu succes a trăsăturilor comuniste ale personalității. Într-un astfel de colectiv, în ajutorul educatorului vine opinia comună a membrilor colectivului. Astfel apare pedagogia „acțiunii paralele” : eforturile educative ale pedagogilor sînt sprijinite de cei educați, uniți într-un colectiv încheșat și avînd un scop comun.

Opinia colectivului se manifestă nu numai în adunările elevilor, în gazeta de perete, dar și în viața și activitatea lor zilnică. De exemplu, un elev n-a învățat lecția, încearcă să copieze rezolvarea problemelor de la un coleg sau lipsește de la ședința de lucru din atelierul școlii fără a avea un motiv serios. Dacă clasa reprezintă un colectiv unit și organizat, elevii vor lua atitudine împotriva acestor fapte nedemne, le vor condamna și vor susține cerințele profesorilor.

Uneori, din cauza educației greșite, în rîndul elevilor se formează o opinie nesănătoasă. De exemplu, se întîmplă ca un grup de elevi sau toată clasa să acopere pe cei ce-au încălcat disciplina și ordinea și să vadă în această atitudine o manifestare a spiritului tovărășesc. Sarcina educatorilor este de a face o apreciere justă a unor astfel de fenomene și de a mobiliza activul clasei pentru combaterea acestor aspecte negative.

Opinia sănătoasă a colectivului, critica tovărășească, sinceră și autocritica contribuie la dezvoltarea atitudinii active a elevilor în problemele obștești și la formarea unor prețioase calități morale. Într-un colectiv bine organizat se creează condiții pentru dezvoltarea la elevi a înțelegerii tovărășești și a relațiilor de prietenie, a spiritului de organizare și disciplină.

Teoriile burgheze despre educație pornesc de la concepția că un copil reprezintă o unitate de sine-stătătoare,

închisă în sine. Astfel a apărut pedagogia individualistă, care exclude influența colectivului școlar. Pedagogia sovietică vede în procesul de educație nu numai persoana elevului, dar și colectivul de elevi și personalitatea elevului ca membru cu drepturi depline al colectivului. În rezolvarea problemelor fundamentale legate de organizarea și educarea colectivului de elevi, ea pornește de la învățătura marxist-leninistă despre raportul dintre individ și colectiv, se bazează pe experiența bogată a școlii sovietice în munca educativă.

Principiul educației în cadrul colectivului a fost profund fundamentat și dezvoltat în lucrările marilor pedagogi sovietici N. K. Krupskaja și A. S. Makarenko. Ei au ajuns la concluzia că educația comunistă este posibilă numai în cadrul unui colectiv unit și capabil de muncă. Contrar părerii ideologilor burghezi, un colectiv bine organizat nu stînjenește și nu limitează dezvoltarea individului. Dimpotrivă, el oferă largi posibilități pentru dezvoltarea și înflorirea multilaterală a aptitudinilor și talentelor individuale. K. Marx și F. Engels au scris: „Numai în cadrul colectivității individul capătă mijloacele care îi dau posibilitatea unei dezvoltări multilaterale a aptitudinilor sale...”¹ Într-un colectiv unit și încheșat, omul este pătruns de marile interese obștești, își consacră forțele și aptitudinile cauzei comune și, ca urmare, se îmbogățește el însuși sub raport spiritual, se dezvoltă și își însușește înalte calități morale.

Crearea unor tradiții frumoase contribuie la încheșarea colectivului de elevi. În multe școli a devenit tradițională sărbătoarea muncii — ziua trecerii în revistă a realizărilor în muncă ale colectivelor de elevi. Multe școli serbează într-un cadru festiv intrarea absolvenților în producție, intrarea elevilor din clasele superioare în sindicat sau în colhoz, ziua primirii primului salariu și alte evenimente.

Unele clase execută împreună lucrări de înfrumusețare a școlii lor. Astfel absolvenții unei școli din orașul Gorki lasă școlii în fiecare an un dar colectiv: într-un an au sădit o alee de mesteceni, în anul următor, lângă clădirea școlii a înverzit o alee de tei plantați de elevii din clasa a X-a, după un alt an absolvenții au sădit pe

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 76.

lingă școală o livadă. Și așa în fiecare an. Aceste tradiții trezesc un viu interes în rîndurile colectivelor școlare.

Un principiu important al sistemului sovietic de educație îl constituie îmbinarea exigenței înalte față de elevi cu respectul față de ei. În acest principiu își găsește expresia ideea umanismului socialist. Experiența muncii de educație arată că acolo unde acest principiu este respectat cu strictețe și consecvență, se asigură dezvoltarea morală a elevilor. Exigența și totodată atitudinea plină de tact și de încredere a educatorilor față de copii sporește eficacitatea influenței educative. Dacă educatorul are încredere în forțele și posibilitățile elevului, acesta se străduiește să justifice atitudinea profesorului și capătă încredere în puterile sale. Desigur, tactul și stima față de cei educați nu exclud, ci presupun o mare exigență față de ei. Acolo unde nu există o exigență rațională domnesc lipsa de organizare, dezordinea, haosul. Îndeplinirea de către elevi a unor sarcini pe măsura puterii lor îi învață să se stăpînească, să-și dirijeze conduita.

Îmbinarea exigenței cu stima presupune încrederea profundă în om, educatorul sprijinindu-se pe ceea ce este pozitiv în comportarea celui educat. Educatorii cu experiență de obicei scot în evidență ceea ce este bun la elevii lor și contribuie prin toate mijloacele la dezvoltarea unor calități deosebite. Ei evită în general să dea ordine elevilor, recurg rareori la pedepse, nu încurajează sistemul „prelucrării” la ședințe a elevilor care s-au făcut vinovați de ceva. O astfel de atitudine față de copii dă rezultate mult mai bune decît severitatea și asprimea peste măsură.

Educația morală își atinge scopul dacă ea se desfășoară după un anumit sistem, ținînd seama de deosebirile de vîrstă a elevilor și de gradul lor de educare. Ca și oricare alt proces, ea se desfășoară de la simplu la complex.

Încă din primii ani, în instituțiile preșcolare și în familie copiii sovietici încep să-și însușească regulile elementare de comportare care formează însușirile elementare ale moralei comuniste. Sub influența părinților și a educatorilor, ei încep să înțelegă treptat ceea ce este bun și rău în comportarea oamenilor. Astfel apar primele reprezelări etice și se formează deprinderile cele mai

simple de comportare (să nu-i supere pe cei mari, să fie ordonat, să se adreseze politicos când are nevoie de ceva și să mulțumească pentru serviciul care i s-a făcut, să-și ajute tovarășul etc.).

În clasele elementare (I—IV), la școlari se formează și se îmbogățesc reprezentările despre patrie, dragostea și respectul pentru muncă, despre prietenie și spirit tovarășesc, despre dreptate și cinste. Ei află cum trebuie să se poarte la școală, acasă și în locurile publice, cum trebuie să se poarte față de părinți, profesori și în general față de cei mari, cum și de ce trebuie să-și păstreze lucrurile lor și ale tovarășilor, ca și bunurile școlii. Lecțiile în clasă, în grupele de octombriști, în detașamentele de pionieri îi deprind pe elevii mici să fie disciplinați și să se ajute reciproc.

La elevii de vîrstă școlară mijlocie (V—VIII) nu numai că se lărgeste orizontul, dar se îmbogățește și experiența morală. La ei se dezvoltă mai puternic conștiința răspunderii pentru conduita lor. Adolescenții (elevii de vîrstă școlară mijlocie) își îmbogățesc noțiunile etice însușite mai înainte și dobîndesc altele noi. În procesul activității colective se formează la ei calități ca atitudinea comunistă față de muncă, inițiativa și activitatea îndreptată spre un scop precis, perseverența în atingerea scopului propus, priceperea de a învinge greutățile și piedicile. Adolescenții prețuiesc îndeosebi trăsături de caracter cum sînt curajul, hotărîrea, și vitejia. Sarcina educatorilor este de a ajuta la formarea și consolidarea acestor trăsături, ceea ce se obține în primul rînd antrenîndu-i pe adolescenți la activitate practică, la îndeplinirea diferitelor sarcini încredințate de educatori și de organele colectivului de elevi. În procesul acestei activități adolescenții se obișnuiesc să fie disciplinați și organizați.

Uneori educația disciplinei este înțeleasă ca stabilire a unei ordini exterioare în clasă, în școală. Aceasta nu este just. Disciplina conștientă se caracterizează în primul rînd printr-o înaltă cultură interioară: prin îndeplinirea conștiințioasă a datoriei obștești, prin atitudinea cinstită față de muncă, prin grija pentru proprietatea obștească, prin respectarea conștientă a regulilor de conviețuire socialistă.

În clasele superioare (IX—XI) un loc important îl ocupă educarea principialității comuniste și a răspunderii pentru munca încredințată, sentimentul datoriei și cinstei, conștiinței și demnității personale. Toate acestea se formează în special atunci când elevii își îndeplinesc cu grijă obligațiile școlare, sarcinile de muncă și cele obștești. Activitatea elevilor din clasele superioare, organizată rațional, constituie baza cea mai solidă pentru formarea fizionomici lor morale.

Conștiința înaltă a datoriei sociale se manifestă deosebit de clar în colectivele muncii comuniste. Ele nu aduc numai o organizare nouă a muncii, mai perfectă, dar și exemple noi de comportare în producție, în viața cotidiană. În aceste colective omul viitorului se formează cu mai mult succes. De aceea trebuie susținută prin orice mijloace tendința multor școli și organizații de comsomol din școli de a stabili un contact strâns cu udarnicii și colectivele muncii comuniste. De exemplu, organizațiile comsomoliste de elevi dintr-o serie de școli din Moscova organizează, împreună cu comsomoliștii udarnici ai muncii comuniste din întreprinderile care patronază școlile respective, serate, adunări, discuții, conferințe cu cititorii. În adunări și discuții se examinează astfel de probleme: „Cum trebuie să fie omul zilei comuniste de mâine?“, „Ce înseamnă a trăi și a munci în chip comunist?“, „Ești pregătit pentru a trăi în comunism?“, „În ce constă sensul relațiilor comuniste dintre oameni?“, „În om totul trebuie să fie frumos“, „Cine nu muncește nu mănincă“ etc. În cursul discuțiilor se ridică și se analizează probleme privind modul de comportare în producție, în viață. Tinerii udarnici ai muncii comuniste vorbesc despre metodele lor de muncă, despre căile de sporire a productivității muncii.

Elevii din clasele superioare îi ajută pe tinerii inovatori în producție să-și ridice nivelul cultural, să-și însușească cunoștințele științifice. Brigăzile muncii comuniste îi ajută, la rândul lor, pe elevi să studieze producția, să-și organizeze o odihnă instructivă. Astfel, o brigadă de combinatoare de la uzina de utilaj electric pentru automobile și tractoare din Moscova a luat sub patronajul său clasa a V-a a școlii nr. 432. Tinerele muncitoare — membre ale brigăzii muncii comuniste — duc duminica

copiii la muzee și la teatru, ajută școala să organizeze educarea lor prin muncă.

Comsomoliștii elevi și tineri muncitori ajută la menținerea ordinii publice. În cadrul echipelor voluntare de sprijinire a miliției, ei luptă împotriva huliganismului, a indiscipliniei și a beției.

Prietenia cu frunțașii muncii comuniste îi ajută pe elevii din clasele superioare să se pregătească pentru a intra după absolvirea școlii în colective ale muncii comuniste, să se pregătească pentru o muncă conștientă și liber consimțită în interesul societății, pentru a-și îndeplini datoria obștească.

Elevii din clasele superioare manifestă un mare interes pentru categorii ale moralei cum sînt conștiința răspunderii ce o poartă omul pentru comportarea sa în societate. Imitîndu-i pe muncitorii și colhoznicii frunțași, ei se străduiesc să învețe, să lucreze și să se comporte așa cum le cere conștiința lor de comsomoliști. Participarea activă la muncă productivă din uzine și fabrici, colhozuri și sovhozuri îi ajută pe elevi să înțeleagă că oamenii cu adevărată conștiință sînt cei care-și îndeplinesc cinstit și cu simț de răspundere datoria obștească. Construind orașe, centrale electrice, mine și uzine, valorificînd pămînturile întelenite, comsomoliștii și tineretul își slujesc patria, își îndeplinesc datoria lor cetățenească.

În procesul educației morale elevii își dau drept seama că a fi cinstit înseamnă a respecta întotdeauna adevărul, înseamnă a-ți îndeplini conștiincios obligațiile și a lupta împotriva faptelor necinstite ale altor oameni. „Păstrează-ți cinstea de mic”, se spune în popor. Dacă în tinerețe omul nu-și formează o atitudine cinstită și conștiincioasă față de îndatoririle sale, lucrul acesta va fi greu de făcut mai tîrziu.

Educatorii sovietici îi învață pe elevi să respecte și să prețuiască nu numai onoarea lor personală, dar și onoarea colectivului, a clasei, a școlii. Aceasta îi îndeamnă pe elevi să lupte cu și mai multă dirzenie și perseverență pentru succesele colectivului lor și să nu admită fapte care să-l facă de ris. Ei sînt credincioși prietenilor lor, își țin cuvîntul dat. Sentimentul de onoare întreține și alte calități morale prețioase, ca : spiritul de dreptate, principialitatea comunistă, priceperea de a apre-

cia critic, prin prisma intereselor societății, ale luptei pentru comunism, comportarea și munca ta.

Calitățile morale, trăsăturile de caracter sînt tot atît de strîns legate între ele ca și categoriile morale. De regulă, ele se formează concomitent. Desigur, în etape diferite ale educației este posibilă concentrarea atenției asupra formării unor anumite calități: dragostea pentru muncă, disciplina, ajutorul reciproc tovarășesc etc. Aceste calități însă nu trebuie educate izolat de alte calități și trăsături de caracter. În procesul educației morale este necesar să se formeze fizionomia morală în ansamblu.

Educația morală este un proces complex și multilateral. Ea se realizează în cursul învățaturii, la lecții, în munca de utilitate socială, în munca de educație extrașcolară, în activitatea organizațiilor de comsomol și pionieri, în familie.

Procesul de învățămînt oferă în școala sovietică posibilități mari pentru formarea noțiunilor și convingerilor morale ale elevilor. Studiarea unor obiecte de învățămînt ca literatura, istoria, bazele cunoștințelor politice, a faptelor din istoria oricărei științe îi ajută pe elevi să înțeleagă calitățile morale ale oamenilor. Lecțiile la orice obiect îi ajută pe elevi să-și creeze prețioase deprinderi și obișnuințe în ceea ce privește o conduită organizată, o atitudine conștiincioasă în muncă, cinstea etc.

Se înțelege, sarcinile educării morale în cadrul procesului de învățămînt nu se rezolvă în mod spontan, de la sine. Cu cît este mai viu și mai variat materialul educativ prezentat la lecții, cu atît el influențează mai mult formarea fizionomiei morale a elevilor. Astfel, o expunere atrăgătoare a profesorului la o lecție despre băgățiile patriei, despre minunații oameni sovietici, antrenarea elevilor la munca de utilitate socială trezesc și întăresc în ei sentimentul înalt al patriotismului sovietic. Povestirile vii ale profesorului despre însemnătatea disciplinei în învățatură, în muncă, în comportarea de zi cu zi și organizarea rațională a activității colectivului de elevi îi ajută pe aceștia să se deprindă cu o atitudine disciplinată. În cuvîntarea rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., N. S. Hrușciov a subliniat cu deosebită tărie: „Nu avem nevoie de o simplă însușire a cunoștințelor, ci de transformarea lor în profunde convingeri ideologice, în astfel de convingeri care dau naș-

tere la sentimente puternice, care se manifestă în fapte pentru binele poporului" ¹. În procesul de învățămînt au o importanță educativă nu numai conținutul și metodele muncii instructive, dar și o bună organizare a lecțiilor, controlul și aprecierea cunoștințelor, aprecierea regulată a comportării elevilor la lecții, organizarea rațională a muncii de acasă, a ajutorului la învățătură. În ultimii ani rolul procesului instructiv în educația morală a elevilor a crescut considerabil, intrucît activitatea școlară include nu numai munca intelectuală, dar și cea fizică.

Antrenarea elevilor la munca de folos obștească și în special la munca productivă în întreprinderi, colhozuri și sovhozuri este o cale foarte importantă și eficientă de educare morală. Nu împlător în ultimii ani se ridică problema lărgirii funcțiilor pedagogice ale colectivelor din producție. Este foarte bine că colectivele din unele fabrici și uzine, colhozuri și sovhozuri devin centre de educație comunistă a tinerei generații.

Cît privește munca educativă extrașcolară, formele ei sînt de asemenea foarte variate. Aci se include organizarea lecturilor în afara orelor de clasă, conferințele cu cititorii, seratele literare, discuțiile, tot felul de vizite și excursii cu scopul de a studia regiunea natală, întîinirile și convorbirile cu oameni de seamă, fruntași în producție, vizionarea și discutarea colectivă a celor mai bune filme și spectacole de teatru, participarea la activitatea cercurilor extrașcolare etc. ² La organizarea acestei munci contribuie și instituțiile extrașcolare, palatele și casele pionierilor, stațiunile tehnice și agricole pentru copii, bibliotecile etc. Ele cuprind în primul rînd pe elevii cei mai activi și prin intermediul lor influențează și pe ceilalți școlari.

Instituțiile extrașcolare dau un ajutor prețios în organizarea timpului liber al tineretului. Reducerea zilei de lucru și trecerea în viitor la săptămîna de lucru redusă vor face ca tinerii muncitori să se bucure de mai mult

¹ N. S. Hrușciov : „Pentru pace traică, în numele fetei și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., 9 iulie 1960, pag. 26.

² Conținutul și formele de organizare a muncii educative extrașcolare ținîndu-se seama de vîrsta elevilor sînt tratate în „Programa-tip de muncă educativă în școală”, întocmită și tipărită în 1960 de Institutul de teorie și istoria pedagogiei al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R.

timp liber. Acest timp trebuie folosit cu pricepere pentru o odihnă rațională, instructivă, plină de conținut. Aptitudinile și inclinațiile tineretului se dezvoltă nu numai în procesul de învățămînt, în muncă, dar și în timpul liber. În ultima perioadă au apărut multe forme noi de organizare a odihnei tineretului muncitoresc, colhoznic și studios. Se creează cluburi pentru preocupări și întîlniri atrăgătoare, cluburi ale turiștilor, ale filateliștilor etc., unde se adună tineri legați printr-un scop comun și prin interese comune.

Un mare rol în educarea morală a copiilor și tineretului îl joacă organizațiile de pionieri și comsomol. Ele dau vieții și activității colectivelor de elevi un conținut politic-ideologic comunist și reprezintă sufletul colectivului școlar. Prin intermediul acestor organizații copiii, adolescenții, tinerii se obișnuiesc să participe activ și conștient la munca social-utilă, sînt educați în spiritul înalțelor principii ale moralei comuniste. Însăși apartenența la o organizație comunistă a copiilor sau tineretului are o bună influență asupra copiilor, adolescenților și tinerilor : ei sînt răspunderea pentru conduita și faptele lor, se străduiesc să fie demni de titlul de pionier sau comsomolist. Lărgirea educației prin muncă a pionierilor și comsomoliștilor, introducerea normelor și treptelor tînărului pionier, reînființarea grupelor de octombriști creează condiții mai prielnice pentru educarea morală a copiilor și tineretului.

Acum, cînd cadrul educației școlare s-a lărgit considerabil și școala este mai strîns legată de viață, organizațiilor de pionieri și comsomol le revin sarcini deosebit de importante și de răspundere. Comsomoliștii și pionierii trebuie să fie inițiatorii acțiunilor de utilitate socială.

În formarea calităților morale ale copiilor și tineretului, un rol important îl joacă familia. În familie copiii capătă primele lecții de morală. Familia îi influențează în perioada în care ei abia pășesc în viață, cînd încep să cunoască lumea înconjurătoare și să-și însușească primele deprinderi de conduită. Și în timpul școlii familia continuă să exercite o serioasă influență asupra formării fizionomiei morale a copiilor, adolescenților, tinerilor. Este foarte important ca familia și școala să acționeze în comun, să se sprijine reciproc.

În practica muncii educative uneori se dă în mod unilateral preferință uneia dintre metodele de educație morală. Unii educatori se limitează la convingerea verbală, ceea ce face ca, pentru ei, educația morală să se reducă la discursuri moralizatoare nesfârșite. Alții reduc educația la un simplu dresaj, fără a se bizui pe convingere, pe conștiința elevilor. Experiența școlilor fruntașe arată că cele mai bune rezultate în educația morală le obțin profesorii care asigură o legătură strinsă între convingere și organizarea activității elevilor. Ei îmbină explicarea regulilor moralei comuniste, formarea cunoștințelor despre comportarea morală a oamenilor cu formarea la elevi a deprinderilor corespunzătoare.

În ultimul timp, în școala sovietică se înlătură cu succes concepția greșită, unilaterală care considera procesul de educație morală numai ca o transmitere de cunoștințe despre comportare prin discuții, referate, conferințe și alte forme de influențare verbală. Educația morală impune folosirea unor metode și procedee variate de influențare a elevilor. Larg răspindite sînt procedee ca trasarea unei sarcini, rugămîntea, darea de dispoziții, reamintirea, încrederea, trecerea elevilor de la o formă de activitate la alta, zugrăvirea unor perspective atrăgătoare etc. Alături de convingere și organizarea activității elevilor se folosesc și metode ca recompensa și pedeapsa.

A. S. Makarenko spunea că copiii și tineretul sînt educați de tot ce-i înconjură : de oameni, lucruri, fenomene — dar, în primul rînd și în cea mai mare măsură — de oameni, în special de părinți, de profesori. Aceștia exercită o influență permanentă asupra copiilor și adolescenților prin exemplul personal, prin comportarea lor.

În formarea calităților morale la copiii mici, importanța educativă a exemplului personal al oamenilor maturi este deosebit de mare. Neavînd cunoștințe suficiente și experiența vieții, copiii urmăresc faptele și acțiunile celor care-i înconjură, îi imită, se străduiesc să se comporte așa cum se comportă oamenii maturi apropiați lor. De aceea, copiii trebuie educați nu numai prin cuvînt, dar și prin fapte, prin exemplul personal.

Exemplele din viața și activitatea eroilor muncii, a inventatorilor, savanților, oamenilor celebri din trecut

și din prezent exercită o mare influență asupra formării fizionomiei morale a adolescenților și tinerilor. Exemple de măreție morală sînt conducătorii clasei muncitoare — K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. Prin toată activitatea lor, ei ne învață să trăim și să acționăm în chip comunist, să ne închinăm toate forțele poporului, construirii comunismului. Mișcarea comunistă internațională a dat mulți activiști eminenti care s-au consacrat cauzei comunismului. Viața lor minunată și activitatea lor revoluționară clocotitoare servesc drept pildă pentru tineret, au o mare importanță educativă. De aceea este necesar să facem cunoscute tineretului biografiile eroilor luptei revoluționare pentru comunism, viața oamenilor de seamă.

În procesul educării morale a copiilor și tineretului au de asemenea o mare importanță exemplele eroismului în muncă al oamenilor înaintați din zilele noastre. Astăzi, alături de Ceapaev și Oleg Koșevoi, Cikalov și Maresiev stau eroi noi — Valentina Gaganova și Nikolai Mamai, fruntașii și membrii colectivelor muncii comuniste, eroii septenalului. Prin faptele lor eroice în muncă, ei învață tinăra generație să trăiască și să muncească în chip comunist.

Fizionomia morală a viitorilor constructori ai comunismului se formează nu numai sub influența educației în școală, dar și sub influența întregului mediu social înconjurător. Educația morală a tinerei generații se realizează prin presă, radio, televiziune, prin literatură, artă, cinematograful, teatru etc. Toate acestea permit să se lărgească într-o măsură însemnată sfera influenței educative organizate asupra copiilor și tineretului. Nu numai școala, profesorii, educatorii, dar și întreaga realitate sovietică ajută la educarea oamenilor epocii comuniste.

La educația comunistă a copiilor și tineretului participă opinia publică sovietică: echipele voluntare de menținere a ordinii, posturile comsomoliste, comisiile de pe lângă administrațiile de imobile, comitetele de stradă și alte organizații obștești. Ele ajută la organizarea rațională a timpului liber al tineretului studios, controlează comportarea copiilor, adolescenților și tineretului în timpul liber, îi antrenează pe elevi la acțiuni

de folos obștească. Astfel, sfera influențării obștești asupra procesului de formare a copiilor și tineretului se lărgește și educația tinerei generații devine o preocupare a întregului popor.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Manifestul Partidului Comunist. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 465—500.
- Lenin V. I.* Marea inițiativă. Opere, vol. 29, E.S.P.L.P. 1956, pag. 393—418.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunilor Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Hrușciiov N. S.* Să educăm constructorii activi și conștienți ai societății comuniste. Cuvîntare rostită la Congresul al XIII-lea al U.T.C.L. din U.R.S.S., 18 aprilie 1956, Editura „Tînăra Gardă”, Moscova, 1959.
- Hrușciiov N. S.* Pentru pace traică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., 9 iulie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- * * * „Cu privire la sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- Krupskaia N. K.* Opere pedagogice alese. Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1957, pag. 459—516.
- Makarenko S. A.* Educația și comportarea comunistă. Opere, vol. 5, pag. 412—436, ediția rusă.
- * * * „Problemele eticii marxist-leniniste”. Materialele Consfăturii științifice a șefilor cadrelor de filozofie, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- * * * „Noul sistem de învățămînt public în U.R.S.S.”, Culegere de documente și articole, editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1960.

EDUCAREA ÎN SPIRITUL INTERNAȚIONALISMULUI
PROLETAR ȘI AL PATRIOTISMULUI SOCIALIST**1. Internaționalismul proletar și patriotismul socialist ca expresie a unității sarcinilor naționale și internaționale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii**

Educarea tinerei generații în spiritul internaționalismului proletar și al patriotismului socialist constituie una dintre cele mai importante laturi ale educației comuniste. A-i educa pe elevi în spiritul internaționalismului proletar și al patriotismului socialist înseamnă a le forma noțiunea și sentimentul de respect și de solidaritate frățească față de oamenii muncii din toate țările și față de toate națiunile, dragoste fierbinte pentru patria lor și pentru partidul comunist, devotament față de orinduirea socialistă și cauza comunismului; totodată aceasta înseamnă a educa caracterul și comportarea de patriot-internaționalist, intransigent față de ideologia burgheză a naționalismului și cosmopolitismului, capabil de a traduce în viață în mod activ cerințele internaționalismului și ale patriotismului.

Interesele de clasă ale proletariatului, lupta sa împotriva capitalismului cer solidaritate deplină și o cit mai strinsă unitate de acțiune din partea muncitorilor tuturor națiunilor. V. I. Lenin a definit internaționalismul proletar ca *politică și concepție despre lume* a clasei muncitoare. Internaționalismul, ne învață V. I. Lenin, este solidaritatea frățească, alianța frățească a muncitorilor din toate țările împotriva capitaliștilor din toate țările.¹

Măreța lozincă a internaționalismului proletar — „Proletari din toate țările, uniți-vă!” a fost formulată pentru prima dată de Marx și Engels, în documentul-program al marxismului — „Manifestul Partidului Comu-

¹ Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 24, Editura politică, 1959, pag. 143.

nist". Această lozincă a proclamat în mod deschis caracterul internațional al luptei proletariatului și a exprimat o lege dintre cele mai importante ale mișcării muncitorești: fără unirea și consolidarea legăturilor dintre proletarii din toate țările nu este posibilă victoria clasei muncitoare asupra burgheziei.

Muncitorii din toate țările sînt legați prin unitatea țelului urmărit, prin comunitatea intereselor lor de clasă. Interesele vitale ale muncitorilor din toate țările și de toate națiunile sînt aceleași: desființarea robicii capitaliste și construirea comunismului. Partidele revoluționare ale clasei muncitoare, care conduc mișcarea comunistă proletară, sînt organizate peste tot pe baza principiilor marxism-leninismului. Comunitatea de interese, unitatea de concepție asupra lumii, de principii organizatorice și tactice creează unitatea de acțiune a muncitorilor de toate naționalitățile și asigură victoria lor asupra capitalismului. Internaționalismul proletar este deci ideologia comunității de interese a clasei muncitoare din toate țările și de toate națiunile, ideologia frăției, prieteniei și solidarității oamenilor muncii din lumea întreagă.

Patriotismul socialist constituie, ca și internaționalismul, o trăsătură caracteristică inalienabilă a concepției despre lume a constructorilor socialismului și comunismului. Patriotismul socialist moștenește cele mai bune însușiri ale patriotismului din trecut și, în același timp, se deosebește calitativ de acesta, fiind un fenomen istoric nou, generat de revoluția socialistă și de orinduirea socialistă. „Patriotismul — scria Lenin — este un sentiment dintre cele mai adînci, statornicit de existența de secole și milenii a unor patrii diferite”¹. De veacuri oamenii și-au format și și-au întărit sentimentul de dragoste și atașamentul față de poporul lor, limba maternă, cultura lor, locurile unde s-au născut.

În condițiile societății antagoniste, diferitele clase au o atitudine diferită față de soarta patriei lor, ele au interese diferite și, de aceea, înțeleg în chip diferit iubirea de patrie. Clasele exploataatoare caută să utilizeze mișcarea patriotică a maselor populare în interesul întăririi dominației lor, în interesul profitului și al îmbogățirii, folosindu-se de sentimentul patriotic al poporului împotriva poporului însuși.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 177.

În perioada în care se desfășura procesul de prăbușire a relațiilor feudale, de formare a statelor naționale burgheze și de afirmare a modului capitalist de producție, burghezia, profitând de năzuința popoarelor de a se elibera de sub jugul asupritorilor străini, de a lichida fărămișarea feudală a țării și de a crea un stat național unitar, a acționat împreună cu poporul, sub stindardul patriotismului. Istoria ne arată însă că patriotismul burgheziei a avut întotdeauna un caracter limitat, de egoism îngust. Proclamînd în vorbe lozinci patriotice, în fapt burghezia a jertfit adeseori patria pentru a-și satisface interesele sale de clasă. Și cu cît puterea ei se consolida mai mult, cu atît se ascutea contradicția dintre adevăratul patriotism al maselor populare și naționalismul burgheziei. Aceasta apare cu și mai mare claritate în epoca imperialismului. Într-o serie de țări capitaliste, burghezia reacționară, a cărei forță motrice este întotdeauna îmbogățirea, goana după profituri, renunță, — în dauna intereselor naționale ale patriei sale, la suveranitatea națională, încearcă să-și pună țara pe plan economic și politic la dispoziția capitalului străin, sperînd să obțină în schimb sprijin în lupta împotriva propriului popor, care se ridică împotriva asupririi de clasă, pentru pace, pentru independență națională. În același timp, în țările coloniale și dependente, precum și în țările care s-au eliberat de sub jugul colonial, unde se desfășoară tot mai larg mișcarea de eliberare națională, există și pături progresiste ale burgheziei naționale, care pot merge alături de masele muncitoare, dînd dovadă de patriotism, apărînd suveranitatea și independența națională a patriei, combătînd colonialismul și dominația imperialismului.

În opoziție cu burghezia reacționară, masele muncitoare, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea înaintată sînt exponenții intereselor națiunii și adevărați patrioți. Pentru ele dragostea de patrie este un nesecat izvor de forță morală, care le însuflețește în muncă, în lupta pentru un viitor luminos al patriei.

Teza lui K. Marx și F. Engels despre faptul că proletarii nu au patrie caracterizează situația de asuprire a clasei muncitoare în condițiile capitalismului. Această teză nu a fost însă niciodată interpretată de marxiști în spiritul indiferenței față de patrie. „Patria, adică mediul

politic, cultural și social dat — scria Lenin —, constituie cel mai puternic factor al luptei de clasă a proletariatului ;... Proletariatul nu poate fi indiferent și nepăsător față de condițiile politice, sociale și culturale în care se desfășoară lupta lui și, prin urmare, nu-i poate fi indiferentă nici soarta țării lui”¹.

O dată cu victoria revoluției socialiste, oamenii muncii dobîndesc o patrie care este cu adevărat a lor, în care devin stăpîni cu puteri depline. În societatea unor oameni ai muncii liberi, care stăpînesc în colectiv toate mijloacele de producție, patriotismul devine socialist și al întregului popor, se transformă într-o forță motrice a dezvoltării sociale. Patriotismul socialist, sentimentul fierbinte al oamenilor sovietici, care-și iubesc cu abnegație patria lor socialistă, se manifestă în susținerea deplină, necondiționată a politicii partidului comunist și Statului sovietic, în eroismul de masă pentru apărarea patriei, în munca eroică, în opera de construire a societății comuniste. De aceea patriotismul socialist este cel mai înalt tip de patriotism. Caracterul popular atotcuprinzător al patriotismului sovietic este determinat de unitatea moral-politică a societății sovietice.

Internaționalismul proletar și patriotismul socialist se îmbină armonios unul cu celălalt. Ca părți componente ale concepției comuniste despre lume, patriotismul socialist și internaționalismul exprimă două laturi ale aceluiași proces de luptă revoluționară a maselor muncitoare pentru transformarea societății după principii comuniste. „Succesul cauzei naționale a clasei muncitoare nu poate fi conceput fără solidaritatea internațională a tuturor deșăsurilor sale”² — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. Interesele naționale și internaționale just înțelese ale proletariatului și ale maselor muncitoare de diferite naționalități nu se contrazic unele pe altele, ci, dimpotrivă, se completează, coincid și contribuie la accelerarea procesului de transformare revoluționară a societății. V. I. Lenin a arătat că „interesul mîndriei naționale (înțeleasă nu în mod slugarnic) a

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 165.

² N. S. Hrușciiov : „Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965”, în „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Ediția politică, 1959, pag. 105.

velicorușilor coincide cu interesul *socialist* al proletarilor velicoruși (și al tuturor celorlăți proletari)"¹. În aceasta constă unitatea dialectică a sarcinilor naționale și internaționale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii.

În condițiile capitalismului adevăratul patriotism al muncitorilor și al tuturor celor ce muncesc constă în a lichida robia capitalistă, în a-și elibera patria din lanțurile capitalismului, care încătușează dezvoltarea forțelor materiale și spirituale ale societății. Patriotismul se manifestă în lupta hotărâtă a clasei muncitoare din fiecare țară împotriva exploataților. Această luptă, deși este purtată pe plan național, constituie un sprijin moral pentru oamenii muncii din toate țările în lupta lor împotriva capitalismului și este în concordanță cu sarcinile generale de clasă ale muncitorilor din toate țările. Adevăratul internaționalist este totodată un patriot inflăcărat al țării sale, luptând pentru viitorul ei mai bun, pentru eliberarea ei și pentru înflorirea poporului său. Adevăratul patriot nu poate să nu fie internaționalist, deoarece rezolvarea de către clasa muncitoare a sarcinilor internaționale duce și la rezolvarea sarcinilor ei naționale. Internaționalismul proletar, scria Lenin, cere, în primul rînd, subordonarea intereselor luptei proletare dintr-o țară intereselor acestei lupte pe scară internațională; în al doilea rînd, el cere ca națiunea care realizează victoria asupra burgheziei să fie capabilă și gata de cele mai mari sacrificii naționale pentru răsturnarea capitalismului internațional. " Această indicație a lui Lenin capătă o deosebită importanță în condițiile actuale, cînd dictatura proletariatului s-a transformat dintr-un fenomen național, cum fusese înaintea celui de-al doilea război mondial, într-un fenomen internațional, cînd s-a format sistemul mondial al socialismului și cînd se desfășoară cu o nouă vigoare lupta tuturor popoarelor pentru pace, democrație și socialism, împotriva imperialismului și colonialismului.

Internaționalismul proletar și patriotismul socialist constituie politica de stat și ideologia partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste. Statele socialiste, partidele comuniste și muncitorești, organizațiile

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 92.

² Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 130.

obștești ale oamenilor muncii din aceste țări cultivă, dezvoltă și sădesc prin toate mijloacele în conștiința oamenilor concepția internaționalismului și a patriotismului, îi educă în spiritul prieteniei și al frăției între popoare, în spiritul dragostei și al devotamentului neînrămurit pentru lagărul socialist.

Care sint trăsăturile fundamentale ale internaționalismului proletar și ale patriotismului socialist în etapa actuală ?

În condițiile actuale internaționalismul proletar înseamnă întărirea prin toate mijloacele a unității și a colaborării frățești dintre statele socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești din toate țările, consolidarea mișcării muncitorești internaționale, a mișcării de eliberare națională și a celei democratice din lumea întreagă. De aceea partidele marxist-leniniste întăresc legăturile frățești cu toate organizațiile clasei muncitoare din toate țările, îi educă pe oamenii muncii din țările lor în spiritul îmbinării internaționalismului proletar cu patriotismul, în spiritul prieteniei și al respectului pentru oamenii muncii de toate naționalitățile.

Un principiu dintre cele mai importante ale internaționalismului proletar îl constituie solidaritatea și sprijinul reciproc al oamenilor muncii din toate țările în lupta împotriva imperialismului. În lucrarea „Sarcinile proletariatului în revoluția noastră”, V. I. Lenin scria : „Internaționalismul în fapt este unul, și numai unul : munca plină de abnegație pentru dezvoltarea mișcării revoluționare și a luptei revoluționare în *propria* țară, sprijinirea (prin propagandă, simpatie, ajutor material) a *aceleiași* lupte, a *aceleiași* linii, și *numai a acesteia*, în *toate* țările, fără excepție”¹. Prin formarea lagărului socialist, internaționalismul proletar a căpătat o nouă dezvoltare, s-a îmbogățit cu un nou conținut. Apărarea lagărului socialist, care este bastionul păcii și al progresului social, constituie o obligație internațională a oamenilor muncii din toate țările, principala lor datorie internaționalistă. Înfăptuirea acestui principiu cere întărirea prin toate mijloacele a forței țărilor socialiste, a legăturilor internaționale cu clasa muncitoare, cu partidele comuniste și muncitorești din toate țările, cu toate forțele progresiste și democratice.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 24, Editura politică, 1959, pag. 58.

Printre cele mai însemnate principii ale internaționalismului proletar se numără de asemenea unitatea și coordonarea acțiunilor partidelor comuniste și muncitorești în lupta lor pentru transformări sociale, sprijinirea mișcării de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale și dependente, care luptă împotriva imperialismului, pentru drepturi democratice, pentru suveranitate și independență națională.

Întărirea prieteniei și a încrederii între popoare, apărarea păcii, asigurarea securității depline a popoarelor față de acțiunile agresive ale puterilor imperialiste au o importanță vitală pentru omenire. Solidaritatea internațională a oamenilor muncii a salvat lumea nu numai o singură dată de dezlănțuirea unui nou război imperialist. Ea s-a manifestat cu o deosebită vigoare în lupta împotriva blocurilor agresive ale statelor imperialiste, în lichidarea războaielor dezlănțuite de acestea împotriva popoarelor din Coreea, Egipt, Indonezia, Indochina și alte țări, în lupta pentru apărarea independenței naționale a popoarelor.

Internaționalismul proletar, ca tip determinat de relații între popoare, înseamnă colaborare liber consimțită și tovarășească, ajutor reciproc, deplină egalitate în drepturi a națiunilor, respectarea intereselor oamenilor muncii din diferite țări și de diferite națiuni. „Interesele solidarității proletare — a arătat V. I. Lenin —, ale unității tovarășești în lupta de clasă pe care o duc muncitorii, cer o deplină egalitate în drepturi a națiunilor, pentru a se înlătura chiar și cea mai mică neîncredere, înstrăinare, bănuială și vrajbă între națiuni”¹.

Internaționalismul proletar exclude orice constrângere, orice știrbire a intereselor naționale, orice limitare a independenței unei țări sau a acțiunilor independente ale detașamentelor naționale ale clasei muncitoare. Relațiile U.R.S.S. cu țările de democrație populară și cu oamenii muncii din toate țările sînt construite în întregime pe principiile de nezdruccinat ale internaționalismului proletar.

Relațiile dintre statele socialiste sînt o formă cu totul nouă de relații internaționale. Ele se întemeiază pe principiile colaborării tovarășești și ale ajutorului reciproc, ale egalității în drepturi și ale suveranității, pe

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 288.

principiile îmbinării intereselor naționale ale fiecărei țări cu interesele generale ale întregului lagăr socialist și ale mișcării comuniste internaționale. O trăsătură caracteristică a acestor relații este tot mai marea apropiere între popoarele din țările lagărului socialist, pe baza interacțiunii sistemelor economice naționale, ceea ce contribuie la înflorirea economiei și a culturii naționale în fiecare țară. Țările socialiste își acordă reciproc un ajutor dezinteresat și sub toate aspectele. Ajutate de țările socialiste înaintate, țările socialiste în trecut înapoiate pe plan economic își dezvoltă într-un ritm rapid economia și se aliază în frontul comun al dezvoltării economice și culturale, creîndu-se condițiile pentru trecerea mai mult sau mai puțin simultană a țărilor socialiste la societatea comunistă.

Internaționalismul proletar al țărilor lagărului socialist se concretizează în sprijinul și în ajutorul dezinteresat acordat țărilor slab dezvoltate sub raport economic din Asia, Africa și America latină, mișcării lor de eliberare, dezvoltării economiei și culturii lor. Condițiile în care se desfășoară colaborarea economică între țările socialiste și cele slab dezvoltate se deosebesc principal de condițiile pe care le impun țările imperialiste, care jefuiesc în adevăratul înțeles al cuvîntului popoarele țărilor slab dezvoltate. Legăturile internaționale ale U.R.S.S. și ale țărilor din lagărul socialist cu popoarele din țările Asiei, Africii și Americii latine ajută aceste țări să-și întărească economia și independența națională.

În condițiile actuale de uriașă creștere a forțelor democrației și socialismului, precum și de intensificare a mișcării de eliberare națională a popoarelor, burghezia imperialistă propagă intens ideologia cosmopolitismului, care neagă suveranitatea națională și frontierele naționale. În unele țări (de pildă în S.U.A.) cosmopolitismul servește drept camuflaj al tendințelor imperialiste de cucerire a dominației mondiale și de lichidare a independenței altor state. În schimb, în țările care sînt amenințate să-și piardă independența națională, cosmopolitismul se manifestă sub aspectul nihilismului național, al atitudinii indifferente față de patrie și tradițiile naționale; prin aceasta burghezia încearcă să dezarmeze pe plan ideologic popoarele care își apără independența națională împotriva anestetului puterilor imperialiste.

Burghezia opune ideologia ei antiumană, rasială, naționalistă și cosmopolită politiciii internaționaliste a țărilor socialiste, care apără consecvent egalitatea în drepturi și suveranitatea popoarelor mari și mici.

Un foarte important principiu al internaționalismului proletar este și lupta împotriva tuturor manifestărilor, oricât de mici, ale șovinismului și ale naționalismului în mișcarea proletară și de eliberare națională, apărarea hotărâtă a unității partidelor muncitorești și comuniste, lupta împotriva reformismului, revizionismului, dogmatismului și altor curente care sînt dăunătoare pentru cauza generală a clasei muncitoare. Marxism-leninismul ne învață că în lupta de eliberare națională proletariatul trebuie să îndeplinească următoarea politică: muncitorii din țările capitaliste metropole trebuie să ceară libertatea de separare politică a coloniilor și a națiunilor asuprite de națiunea „lor”, deoarece fără aceasta nu poate exista încredere și solidaritate între muncitorii națiunii asuprite și ai națiunii asupritoare; muncitorii națiunilor asuprite trebuie să aplece și să traducă în viață unitatea deplină și necondiționată cu muncitorii națiunii asupritoare.

Burghezia imperialistă și ideologiile ei duc o activitate de subminare a unității internaționale a mișcării muncitorești și a socialismului, pentru a slăbi lupta revoluționară și a prelungi existența capitalismului. Prejudicii deosebit de mari aduc mișcării comuniste și muncitorești internaționale, cauzei întăririi internaționalismului proletar reformiștii și revizioniștii. După cum a spus N. S. Hrușciiov, revizionismul este un fel de „cal troian”, care încearcă să descompună din interior partidele marxist-leniniste, să slăbească și să surpe unitatea internațională a mișcării comuniste mondiale.

Luînd atitudine potrivnică principiilor internaționalismului, revizioniștii lunecă pe pozițiile naționalismului burghez, ignorază principiile fundamentale ale internaționalismului proletar cum sînt unitatea de acțiune, sprijinul reciproc și ajutorul mutual socialist în lupta împotriva forțelor imperialismului.

Lupta hotărâtă a partidelor comuniste pentru puritatea învățaturii marxist-leniniste, împotriva revizionismului, dogmatismului și seclarismului contribuie la cimentarea continuă a mișcării comuniste mondiale, la

întărirea rîndurilor ei, la eliminarea elementelor oportuniste din cadrul ei. Reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești care au participat la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român din iunie 1960 au constatat în unanimitate că întregul mers al evenimentelor internaționale și al dezvoltării țărilor din sistemul socialist mondial a confirmat justețea tezelor marxist-leniniste ale Declarației și ale „Manifestului păcii”, adoptate în 1957 la Consfătuirea de la Moscova a partidelor comuniste și muncitorești. „Partidele comuniste și muncitorești — se arată în rezoluția plenarei din iulie (1960) a C.C. al P.C.U.S. — și-au confirmat hotărîrea de a da ripostă abaterilor revizioniste, dogmatice și sectariste de stînga de la învățătura marxist-leninistă, manifestărilor unor tendințe naționaliste înguste, de a dezvolta în mod creator marxism-leninismul și de a-l aplica cu pricepere în practică”.

O trăsătură importantă a patriotismului socialist constă în îmbinarea armonioasă a tradițiilor naționale ale popoarelor cu interesele generale ale oamenilor muncii din toate țările. Patriotismul socialist nu cunoaște neîncredere sau ostilitate față de alte popoare, nici exclusivism național, el exprimă unitatea intereselor de clasă și a celor naționale ale tuturor oamenilor muncii din țările socialiste. Datorită prieteniei, ajutorului și sprijinului reciproc, toate popoarele din Uniunea Sovietică, inclusiv cele care înaintea Revoluției din Octombrie se aflau pe trepte inferioare ale dezvoltării sociale, au pășit pe calea largă a construcției socialiste, aducîndu-și fiecare, după puterile sale, contribuția la cultura comună a omenirii.

Patriotismul socialist și internaționalismul proletar nu se contrazic unul pe celălalt, ele au aceeași sarcină : să asigure înfăptuirea de către clasa muncitoare a misiunii ei istorice-mondiale, construirea socialismului și a comunismului. În aceasta constă caracterul de clasă, proletar al patriotismului și al internaționalismului proletar. De aceea sentimentul de dragoste pentru propria patrie, pentru propriul popor nu-i face pe oamenii muncii de diferite națiuni să uite sarcinile lor internaționale, ci întărește și mai mult solidaritatea lor internațională. A iubi propria patrie, propriul popor, a fi patriot al țării tale nu înseamnă cîtuși de puțin a pune interesele naționale

ale propriei țări mai presus de sarcinile internaționale generale de clasă. A fi internaționalist nu înseamnă să-ți desconsideri propriul popor, propria cultură națională, limba maternă etc. Internaționalismul și patriotismul nu pot fi opuse unul altuia.

O trăsătură caracteristică a patriotismului socialist constă în atitudinea conștientă și plină de grijă a oamenilor față de muncă și proprietatea socialistă, față de obligațiile lor patriotice. Munca plină de abnegație a oamenilor sovietici, creșterea productivității muncii, desfășurarea întrecerii socialiste a întregului popor, mișcarea pentru obținerea titlului de brigadă, secție sau întreprindere a muncii comuniste sînt o expresie a patriotismului sovietic și a internaționalismului.

Caracterul popular atotcuprinzător al patriotismului socialist nu exclude de loc sarcina educării patriotice a oamenilor muncii. Oamenii nu se nasc patrioți. Pentru a pregăti tinăra generație pentru viață și muncă, trebuie să i se insuflă și să i se dezvolte conștiința patriotismului socialist și a internaționalismului, să i se formeze concepția comunistă despre lume. În societatea noastră se mai întilnesc oameni cu rămășițe ale naționalismului burghez și ale cosmopolitismului. Pentru lichidarea acestor rămășițe este nevoie de o muncă educativă perseverentă.

2. Educarea patriotismului elevilor

Din clasă în clasă, din an în an, elevii sovietici aprofundează treptat noțiunile și ideile despre Patria socialistă, despre orînduirea politică a țării lor, despre superioritatea ei față de țările capitaliste, despre prietenia popoarelor, și astfel se formează la ei un sentiment profund de dragoste activă și devotament față de Patria socialistă, față de poporul lor.

Educarea patriotismului, a dragostei pentru popor, pentru patrie, pentru locurile natale și pentru natura lor, pentru limba maternă începe chiar din prima zi a venirii copiilor la școală. Aici învățătorul le povestește multe despre Patria sovietică, despre orînduirea socialistă sovietică, despre partidul comunist și guvernul sovietic, despre ținutul lor natal, despre modul în care părinții,

fratii și surorile lor mai mari au luptat pentru o viață mai bună. Vizitind întreprinderile, sovhozul, colhozul, muzeul sau biblioteca din vecinătate, copiii se familiarizează cu ținutul natal, cu felul în care muncitorii și colhoznicii muncesc pentru binele patriei, află ce uzine și fabrici noi au fost construite în anii Puterii sovietice, cum era orașul sau satul respectiv înainte de revoluție, cum au trăit și au luptat muncitorii și țărani sub țarism, cum s-a schimbat viața lor după victoria Revoluției din Octombrie.

Pentru educarea patriotică a elevilor mai mici trebuie organizate convorbiri, expuneri, lecturi despre viața Patriei sovietice, despre stema și steagul U.R.S.S. și ale republicilor unionale, despre partidul comunist și guvernul sovietic, despre V. I. Lenin și tovarășii săi de luptă, despre prietenie și spirit tovarășesc, despre grija pentru copii a poporului sovietic etc.

Ca urmare, se dezvoltă treptat la copii sentimentul patriotic. La elevii mai mici acest sentiment se manifestă prin faptul că încep să deseneze stema și steagul republicii lor și ale U.R.S.S., steaua roșie, Kremlinul, Mausoleul, școala în care învață; apare la ei interesul pentru trecutul și prezentul eroic al patriei. Ei încep să se intereseze amănunțit de lupta poporului sovietic împotriva cotropitorilor străini, se familiarizează cu monumentele istorice ale ținutului, află despre eroii revoluției, participă la îngrijirea monumentelor și a mormintelor eroilor, culeg materiale despre viața oamenilor de seamă ale căror nume au fost date școlii, colhozului, uzinei etc.

Convorbirile educative și celelalte măsuri pentru familiarizarea elevilor cu viața socială a țării trebuie să fie pline de fapte concrete și interesante, de exemple grăitoare luate din viața Țării sovietice în opoziție cu cea a țărilor capitaliste. Numai astfel ele își ating scopul și au o valoare reală.

Cînd pedagogii arată că în Uniunea Sovietică copiii de toate naționalitățile învață, că toate popoarele trăiesc în bună înțelegere, că Uniunea Sovietică este prima țară care a creat Universitatea prieteniei popoarelor, unde studiază oameni de naționalități diferite din Asia, din Africa, din diferite țări, cînd le explică elevilor problemele orînduirii de stat a U.R.S.S., precum și drepturile

și îndatoririle cetățenilor sovietici, elevii se conving de superioritatea Patriei socialiste față de țările capitaliste, sînt pătrunși de dragoste pentru ea.

Elevii de vîrstă mijlocie și mai mare (clasele V—VIII și IX—XI) își lărgesc și își aprofundează cunoștințele despre patrie dobîndite în clasele elementare. Familiarizarea cu ținutul natal, ca parte componentă a mării Patrii socialiste, lasă o impresie de neșters în conștiința copiilor. În educația patriotică trebuie acordată o deosebită atenție muncii pentru cunoașterea ținutului natal, turismului, muncii pe loturile școlare, vizitelor în unități productive, excursiilor în mijlocul naturii înconjurătoare, expedițiilor geologice, strîngerii de materiale naturale pentru cabinetele didactice și muzeele școlare etc. Elevii școlii din Potapovo, raionul Kirov, regiunea Irkutsk, au acumulat, în urma participării la expediții, bogate colecții geologice, au strîns diferite exemplare de păsări, pești și animale. Din inițiativa școlii de 8 ani din Sliudeansk, unde este bine organizat studiul ținutului natal, s-a dezvoltat în școlile regiunii mișcarea pentru cercetarea ținutului natal. Mii de elevi participă la expedițiile geologice; în ultimii ani au fost descoperite noi zăcăminte de minereuri utile.

Familiarizarea elevilor cu flora și fauna din regiunile lor, cu diversele ramuri ale economiei, cu bogățiile naturale, întîlnirile cu activiștii sociali, cu fruntașii în producție, strîngerea de exponate pentru expozițiile și muzeele școlare, întocmirea de hărți ale satului, raionului, orașului, notarea impresiilor personale, participarea la plantarea de pomi de-a lungul străzilor, la organizarea unor straturi și grădini de flori pe loturile școlare și pe teritoriul colhozului etc. contribuie la educarea patriotismului.

Educarea conștiinței patriotice se face în procesul studiului tuturor materiilor.

Istoria poporului rus și a celorlalte popoare din Uniunea Sovietică este bogată în remarcabile fapte eroice pentru apărarea patriei împotriva cîmpitorilor străini. În această luptă au apărut mii și mii de eroi, ale căror fapte patriotice uimesc lumea întregă și însuflețesc poporul la noi înfăptuiri eroice. Studiul istoriei, educă sentimentul de mîndrie patriotică pentru marea lor patrie, îi ajută pe elevi să înțeleagă adevărata impor-

tanță a luptei și a muncii poporului și servește ca mijloc important pentru educarea lor în spiritul patriotismului. „Cunoașterea trecutului — scrie A. M. Gorki în articolul „Istoria unui sat” — este necesară pentru ca tineretul să învețe a gândi istoric... Gindirea istorică ne arată forța victorioasă a muncii, forța minunată, impetuoasă a rațiunii organizate de muncă și care organizează, la rindul ei, toate acțiunile, toată munca oamenilor”¹.

Deosebit de important pentru educarea patriotismului sovietic este studiul faptelor eroice ale Armatei Sovietice și ale întregului popor sovietic în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, când au apărat onoarea și libertatea patriei și au salvat civilizația mondială. „Patriotismul, fermitatea și bărbăția milioane de oameni simpli sovietici educați și însuflețiți de partidul nostru leninist, au fost — a spus N. S. Hrușciiov — factorul principal care a asigurat zdrobirea Germaniei hitleriste în cel de-al doilea război mondial”². Cunoașterea istoriei poporului sovietic, a vieții și luptei eroilor săi educă la elevi calități necesare unui constructor al comunismului, cum sînt îndrăzneala și curajul, ignorarea fricii, bărbăția, devotamentul față de popor și de patrie, îi convinge pe elevi de măreția forță a patriotismului.

Tinerii — spunea M. I. Kalinin — sînt oameni sănătoși, cu o receptivitate ascuțită și cu un spirit de activitate mai înalt, care năzuiesc să aducă maximum de folos poporului lor. La lecțiile de istorie, în cursul discuțiilor și expunerilor despre patrie, despre eroica luptă a poporului împotriva iobăgiei, despre conducătorii mișcărilor țărănești, despre decembriști, despre democrații revoluționari, despre mișcarea revoluționară a proletariatului, condusă de bolșevici în frunte cu Lenin, despre eroii războiului civil și ai Marelui Război pentru Apărarea Patriei, despre eroismul tinerilor de la Krasnodon și al ostașilor lui Panfilov, despre remarcabilii patrioți sovietici Zoia Kosmodemianskaia și Liza Ceaikina, Viktor Talalihin și Aleksandr Matrosov, despre realizările în muncă ale poporului sovietic, se trezește

¹ M. Gorki, Opere, vol. 27, 1953, ed. rusă, pag. 500.

² N. S. Hrușciiov : „Cu privire la desființarea impozitelor percepute de la muncitori și funcționari și alte măsuri îndreptate spre ridicarea bunăstării poporului sovietic”, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960, pag. 48.

și se dezvoltă în elevi sentimentul patriotic al datoriei față de popor, apare năzuința spre fapte mărețe.

Etapa actuală a construcției comuniste, asupra studiului căreia trebuie concentrată cea mai mare atenție, oferă un material imens pentru educarea patriotică a elevilor. Trebuie să li se povestească elevilor într-un mod viu, plastic, cu exemple grăitoare, despre felul în care, sub conducerea partidului comunist, dintr-o țară înapoiată, marea Uniune Sovietică s-a transformat într-un puternic stat socialist, care ocupă primul loc în Europa și al doilea în lume în ceea ce privește nivelul dezvoltării industriei. Trebuie arătat felul în care oamenii muncii din Uniunea Sovietică, dând dovadă de o înaltă conștiință patriotică, luptă cu abnegație pentru îndeplinirea planului septenal, felul în care rezolvă cu succes sarcina întregului popor de a ajunge din urmă S.U.A. în domeniul producției pe cap de locuitor, cum câștigă zi de zi prin munca lor glorie pentru marea Patrie socialistă, care, sub conducerea înțeleaptă a partidului comunist, înaintează spre noi victorii în construirea comunismului.

Fiecare republică națională sovietică și popoarele ei, însuflețite de mărețe idei patriotice, își aduc aportul la rezolvarea sarcinii întregului stat : de a asigura dezvoltarea continuă a forțelor materiale și spirituale ale tuturor națiunilor socialiste sovietice și de a întări și mai mult puterea Patriei socialiste.

Îndeplinirea planului septenal este o întrupare a ajutorului reciproc frățesc dintre națiunile socialiste, a prieteniei popoarelor și a internaționalismului proletar. Trebuie să li se arate elevilor din clasele mijlocii și superioare ce transformări se vor produce în republicile sovietice în urma îndeplinirii septenalului.

Poporul sovietic pășește în avangarda luptei pentru pace, democrație și socialism, dând un minunat exemplu de luptă pentru pace și prietenie între popoare. Ca rezultat al triumfului ideilor leniniste cu privire la construirea socialismului și al succeselor obținute în opera de construire a comunismului, Uniunea Sovietică progresa tot mai repede în domeniul economiei, al ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc, al dezvoltării științei și a culturii.

Oamenii sovietici se mândresc pe bună dreptate cu realizările mărețe ale științei, tehnicii, industriei din țara lor. Poporul sovietic a deschis drumul spre cosmos, spre cunoașterea tainelor sale în folosul întregii omeniri. Noile descoperiri în domeniul științei și tehnicii, lansarea de către Uniunea Sovietică a unor rachete în direcția Lunii, a primei planete artificiale, construirea centralei atomoelectrice și a spărgătorului de gheață atomic „Lenin”, realizarea primului zbor al unei nave cosmice mari cu ființe vii pe bord și readucerea ei pe Pământ, precum și multe alte fapte furnizează un material imens pentru educarea patriotismului. Familiarizarea elevilor cu aceste realizări, discuțiile și relatările despre înfăptuirile remarcabile ale poporului sovietic, întâlnirile cu reprezentanți ai științei și ai culturii contribuie la educarea lor în spiritul unui devotament nețărmurit pentru patrie.

La lecțiile de literatură, elevii trebuie să facă cunoștință cu figuri de patrioți și să învețe din exemplul lor să-și slujească cu patriotism patria. Dezvăluind elevilor lumea interioară a lui Andrei Sokolov, eroul povestirii lui M. Șolohov „Soarta unui om”, citind schițele despre Eroii Muncii Socialiste Valentina Gaganova și Iaroslav Cij, pedagogii provoacă o atitudine emoțională față de acești oameni și fac ca ei să devină pentru elevi un model de comportare. În această privință prezintă o mare importanță disputele literare, discutarea scrierilor beletristice ale scriitorilor sovietici din punctul de vedere al dezvoltării trăsăturilor unui patriot al Patriei socialiste.

Lecțiile de geografie oferă și ele un material uriaș pentru educația patriotică a elevilor. Studiind natura, teritoriul, bogățiile naturale, economia națională a Uniunii Sovietice, a diverselor ei republici și regiuni, elevii se familiarizează cu popoarele Uniunii Sovietice, cu ocupațiile, cu economia și cu cultura lor, cu descoperirile geografice ale savanților sovietici și străini etc. La studiul geografiei trebuie acordată o deosebită atenție însușirii de către elevi a superiorității sistemului economic socialist față de cel capitalist, trebuie dezvoltată elevilor măreția orânduirii sociale a Țării sovietice. Aceasta se obține arătându-le, pe baza unor exemple semnificative, dezvoltarea economică și culturală a popoarelor din U.R.S.S., din țările lagărului socialist și

comparînd-o cu situația din țările burgheze. Elevii manifestă mult interes pentru lecțiile de geografie consacrate economiei naționale a Uniunii Sovietice și planului septenal, care prevede o amplă dezvoltare a forțelor de producție în fiecare republică, ținut, regiune, raion, oraș. Punînd în evidență rolul fiecărui popor în dezvoltarea economiei și culturii republicii, ținutului, regiunii respective, trebuie să se sublinieze în mod deosebit că, în condițiile socialismului, are loc o îmbogățire reciprocă a economiei și a culturii popoarelor, pe baza prieteniei frățești și a ajutorului mutual socialist.

Expunînd superioritatea sistemului socialist față de cel capitalist, trebuie avut în vedere un fapt foarte important, de o însemnătate principială pentru înțelegerea justă a patriotismului socialist de către elevi. Superioritatea sistemului socialist față de cel capitalist nu înseamnă că ar exista o natură deosebită sau o superioritate a popoarelor din țările socialiste față de popoarele din țările nesocialiste. Popoarele din țările socialiste au dobîndit realizări cu adevărat mărețe în construirea socialismului și a comunismului, în dezvoltarea științei, tehnicii și culturii nu datorită vreunor calități deosebite, exclusive, ci datorită instaurării orînduirii socialiste și conducerii de către partidul comunist. Patriotismul socialist este diametral opus naționalismului burghez, care propovăduiește exclusivismul național, ostilitate și atitudine disprețuitoare a unor națiuni față de altele.

Popoarele țărilor socialiste nutresc o profundă ostilitate față de orînduirea capitalistă și burghezia imperialistă, care asuprește poporul muncitor, dar nu față de oamenii muncii din aceste țări, cu care națiunile socialiste sînt unite prin unitatea țelului și intereselor de clasă. Patriotismul socialist exclude orice vrajbă între națiuni.

Sludiul cursului popular de baze ale cunoștințelor politice, care se introduce din anul școlar 1961—1962 în clasele superioare ale școlilor medii și în instituțiile de învățămînt mediu special, va avea o mare importanță pentru educarea elevilor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, pentru inițierea lor în politica partidului, în viața internă și internațională a țării noastre și îi va ajuta să-și însușească concepția materialistă asupra lumii și ideologia comu-

nistă. Studiul acestei discipline va contribui la participarea activă a elevilor din clasele superioare la viața socială și politică a școlii. Elevii din clasele superioare trebuie să studieze hotărârile congreselor și ale plenarelor C.C. al P.C.U.S., să participe după posibilitățile lor la îndeplinirea hotărârilor partidului și ale guvernului, să organizeze informarea politică, lectura ziarelor, discuții, să ajute la activitatea comisiilor electorale la punctele de agitație prin publicarea unor gazete de perete, organizarea unor emisiuni radiofonice, difuzarea literaturii politice și beletristice.

A. S. Makarenko a arătat pe bună dreptate că trebuie educate la elevi nu numai ideile patriotice, ci și obișnuințele unei comportări patriotice. De aceea o condiție fundamentală a succesului educației patriotice este unitatea indisolubilă a teoriei și a practicii. Patriotismul nu înseamnă numai a învăța bine la școală, ci și muncă personală, față de care elevul trebuie să aibă o atitudine plină de bunăvoință și pricepere. De aceea elementul principal în educația patriotică a tineretului este educația prin muncă.

Educația patriotică presupune formarea conștiinței tineretului, arătându-i că în condițiile socialismului numai aptitudinile personale și munca proprie spre binele societății, înaltele calități morale ale omului determină locul lui în societate, și nu factori ca situația părinților, relațiile de prietenie etc. În țara socialismului, nici gloria și nici profesiunea nu se cumpără pe bani! Tineretul trebuie educat în năzuința patriotică de a aduce bucurie patriei, tovarășilor, colectivului prin rezultatele muncii sale personale în folosul societății. Aceasta este cea mai bună manifestare a patriotismului socialist.

3. Educarea elevilor în spiritul prieteniei popoarelor și al internaționalismului proletar

Conținutul noțiunii de internaționalism în toată amplitudinea ei poate fi explicat elevilor numai în clasele superioare, prin generalizarea bogatei practici a mișcării muncitorești și comuniste internaționale. Însă educarea sentimentelor de prietenie față de oamenii muncii apar-

ținând altor popoare poate și trebuie înfăptuită chiar din primii ani.

Pentru însușirea principiilor internaționalismului proletar este foarte important ca elevii să știe cum s-a schimbat viața popoarelor Uniunii Sovietice, ce rol au jucat în acest domeniu transformările socialiste, politica națională leninistă, ideologia prieteniei cu toate popoarele și a solidarității proletare internaționale.

Țara sovietică, multinațională, numără peste 212 milioane de oameni; în ea trăiesc peste 125 de naționalități, dintre care multe se aflau înaintea Revoluției Socialiste din Octombrie în stadii de dezvoltare precapitaliste. Socialismul a schimbat în mod radical fizionomia popoarelor din U.R.S.S. Lichidând exploatarea omului de către om și asuprirea națională, Revoluția Socialistă din Octombrie a creat, pentru prima oară în istoria omenirii, o lume nouă a unității oamenilor muncii de toate națiunile, o lume nouă a prieteniei popoarelor. Călăuzindu-se în mod constant după politica națională leninistă, partidul comunist și guvernul sovietic au rezolvat problema foarte dificilă de a lichida înapoierea economică, politică și culturală a popoarelor din U.R.S.S. Dacă în Rusia țaristă zeci de popoare nu aveau o existență națională de stat și nici măcar o scriere proprie, în schimb, astăzi, în Uniunea Sovietică toate națiunile și naționalitățile au atît scriere și școală în limba maternă cît și o existență proprie de stat: în U.R.S.S. există 15 republici unionale, 19 republici autonome, 9 regiuni autonome, 10 districte naționale și peste 100 de raioane naționale.

În condițiile socialismului, fiecare națiune, mare sau mică, are posibilitatea de a se dezvolta liber pe plan economic și cultural. Trebuie prezentat elevilor modul în care Statul sovietic, condus și îndrumat de partidul comunist, asigură dezvoltarea multilaterală a forțelor economice și spirituale ale fiecărei națiuni și naționalități, întărind din răspuțeri unitatea moral-politică și prietenia frățească a popoarelor. Astfel, în anii Puterii sovietice producția industrială a crescut în Kazahstan de 40 de ori, în Gruzia de 31 de ori, în Kirghizia de 46 de ori, în Armenia de 49 de ori¹. Popoarele din republi-

¹ Vezi „S.S.S.R. v țifrah“, Culegere statistică, 1958, pag. 150, 152, 162, 166.

cile sovietice au și început să depășească țările capitaliste în întrecerea pașnică. Este foarte important să li se arate elevilor că diferitele republici unionale au ajuns din urmă și chiar au întrecut țări capitaliste înaintate. De exemplu, Ucraina sovietică a întrecut Franța, Italia și alte țări europene în domeniul producției celor mai importante tipuri de produse industriale. În producția de cereale Kazahstanul pășește astăzi înaintea multor țări capitaliste. De exemplu, Canada, care este una dintre cele mai mari producătoare de grâu, recoltează anual 625 milioane de puduri de cereale, pe când în ultimii ani, numai achizițiile de cereale ale statului au depășit în Kazahstan cifra de 720 milioane de puduri de cereale anual. În Azerbaidjean producția de energie electrică pe cap de locuitor este de două ori mai mare decât în Italia și în Franța. În domeniul dezvoltării industriei, republicile sovietice din Asia mijlocie și din Transcaucazia au lăsat cu mult în urmă Turcia, Iranul și Pakistanul. R.S.S. Kirghiză, al cărei popor nu avea nici un fel de industrie în 1917, furnizează astăzi produse industriale pentru mai bine de 15 țări din Europa și din Asia. Înaintea Revoluției din Octombrie se importau în Azerbaidjean nu numai mașini, ci chiar chibrituri și sticle de lampă. În prezent republica exportă în 40 de țări ale lumii aproape 160 de produse industriale.

În toate acestea au jucat un rol uriaș prietenia popoarelor, ajutorul lor reciproc, frățesc, îndeosebi ajutorul dezinteresat al marelui popor rus, care a acordat popoarelor în trecut înapoiate un mare ajutor în domeniul dezvoltării economice și culturale. Cu ajutorul muncitorilor și al inginerilor ruși s-au ridicat în Asia centrală, în Transcaucazia, în republicile baltice și în alte republici și regiuni noi uzine și fabrici, centrale electrice, au fost create noi ramuri industriale: construcția de mașini, de aparate și instrumente, industria metalurgică și electrotehnică. Savanții și pedagogii ruși au ajutat popoarele frățești să-și creeze universități și alte instituții de învățămînt pentru pregătirea cadrelor naționale.

În școlile unde învață copii de diferite naționalități trebuie acordată o deosebită atenție educării în rîndurile copiilor a prieteniei și spiritului de tovarășie, a respectului reciproc, a încrederii și intrajutorării. Patriotismul, dragostea pentru patrie, pentru limba maternă

și pentru cultura propriei națiuni se recepționează ușor și simplu pentru că toate acestea sînt naturale și apropiate. Educarea internaționalismului este ceva mai complicată, deoarece aici este vorba despre relații între oameni de naționalități diferite. Principiile internaționalismului proletar cer stabilirea unei prietenii tot atît de apropiate și de sincere, a unei atitudini frățești, pline de încredere și respect reciproc, așa cum există și între oamenii muncii din interiorul fiecărei națiuni.

A insufla elevilor sentimentele internaționalismului proletar, ale prieteniei și frăției între popoare este o sarcină de fiecare zi a tuturor școlilor și a societății. Pentru educarea tinerei generații în spiritul internaționalismului, spunea N. K. Krupskaia, este important să-i facem pe copii să simtă din vîrsta cea mai fragedă legături de tovarășie, de prietenie cu oamenii muncii din lumea întreagă¹.

În clasele elementare este recomandabil să se organizeze jocuri, plimbări, excursii, competiții în comun, vizite colective la uzine și instituții culturale, învățarea unor cîntece rusești și a unor cîntece ale celorlalte popoare din Uniunea Sovietică. Cu ajutorul revistelor și al ziarelor pentru copii, elevii trebuie familiarizați cu viața copiilor din republicile socialiste frățești, precum și din țările capitaliste. Trebuie organizate vizite la școlile din vecinătate unde învață copii de diferite naționalități, trebuie ca elevii să fie atrași la pregătirea sărbătorilor : 1 Mai, 7 Noembrie, 8 Martie, Ziua Victoriei, 23 Februarie, ziua de naștere a lui V. I. Lenin, Ziua tinerețului etc.

În clasele V-VIII are loc o îmbogățire și o aprofundare a reprezentărilor morale ale elevilor ; este necesar ca ei să fie înarmați cu înțelegerea a ceea ce înseamnă spirit de tovarășie, prietenie și internaționalism, aceste minunate calități ale omului.

În clasele superioare (IX-XI) elevii își însușesc cunoștințe superioare în ceea ce privește bazele științelor, își largesc experiența în domeniul vieții sociale și de muncă. Aici trebuie acordată o deosebită atenție educării prieteniei cu popoarele multinaționalei Țări sovietice, solidarității cu oamenii muncii din alte țări, care

¹ Vezi N. K. Krupskaia, Opere pedagogice alese, 1957, ediția rusă, pag. 485.

luptă pentru pace, democrație și socialism, explicării legăturii dintre patriotismul socialist și internaționalismul proletar, educării hotărârii de a lupta pentru înfăptuirea principiilor internaționalismului.

În procesul învățaturii elevii se conving că Uniunea Sovietică este o familie frățească, unită, de popoare mari și mici. Orînduirea socialistă, Puterea sovietică și partidul comunist au apropiat într-atîta popoarele Uniunii Sovietice, încît nici o forță nu mai poate distruge această mare prietenie. Toate popoarele din Uniunea Sovietică sînt interesate în egală măsură în apărarea și întărirea patriei socialiste, în construirea comunismului.

Profesorii și învățătorii dispun de suficiente materiale factive cu ajutorul cărora ar putea înfățișa marea forță a internaționalismului și a prieteniei popoarelor, activitatea patriotică comună a oamenilor muncii pentru întărirea patriei lor, însemnătatea îmbogățirii reciproce a economiei și culturii popoarelor U.R.S.S. În poemul „Cuvînt despre cei 28 soldați din gardă” de N. S. Tihonov este arătată în imagini artistice forța prieteniei popoarelor. Adresîndu-se prietenului său rusul Ivan Natarov, soldatul de gardă kazah Kujeberghenov spune :

*Ivan,
Ale Moscovei ziduri sînt în spatele nostru
Și înșoritul Kazahstan l...
Mi-i dragă viața. Am trăit, Ivan,
Dar două vieți să-mi dai deodată
În luptă nu le-aș precupeți,
Pentru a-nfrînge molima fascistă
Și Patria a-mi apăra !*

Mica ambarcațiune sovietică ce a cutreierat, în 1960, Oceanul Pacific, uimind lumea întregă prin fermitatea eroică a echipajului său, avea pe bord patru oameni, fii a trei naționalități. Voînța de nezdruccinat a acestor patru patrioți sovietici, prietenia lor indestructibilă au înfrînt stihia oceanului.

În micul orașel lituanian Șvecensk, funcționează școli în limbile rusă, lituaniană și polonă. Aici predau învățători și profesori de șapte naționalități. Acest raion se află la punctul de întîlnire a trei republici frățești : Lituania, Bielorusia și Letonia. Într-un timp scurt popoarele acestor republici au construit centrala electrică „Prietenia între popoare”. Este într-adevăr un ținut al prieteniei.

Centrala hidroelectrică de la Kahovka a fost construită de muncitori și ingineri aparținând la 25 de naționalități. Canalul Fergana, lung de 270 km, a fost construit în 45 de zile de oameni ai muncii din republicile R.S.S. Uzbekă și Tadjikă. În colhozul uzbek „În amintirea lui Ilici”, din raionul Past-Dargomski, regiunea Samarkand, trăiesc și lucrează în armonie oameni de 26 de naționalități. În Kazahstan oameni ai muncii făcând parte din peste 30 de naționalități au deșelentat pământuri virgine și au construit un nou centru siderurgic „Magnitka Kazahstanului”.

Cu 20 de ani în urmă, colhoznicii din satul Șrom, raionul Maharadze, R.S.S. Gruzină, au stabilit cu colhoznicii din raionul Chenicesk, regiunea Herson, o prietenie cu adevărat frățească, care a fost un factor important în dezvoltarea și în întărirea economiei colhozurilor.

Fapte ca acestea și altele asemănătoare luate din viața oamenilor sovietici sînt pe deplin firești în condițiile socialismului, unde domnește ideologia internaționalismului proletar și a prieteniei popoarelor. La îmbogățirea reciprocă a culturii popoarelor contribuie într-o mare măsură organizarea sistematică la Moscova a decadelor literaturii și artei din republicile unionale și autonome, turneele corurilor și ansamblurilor naționale, spectacolele date de colectivele de artiști amatori în orașele și în satele altor republici, manifestările organizate în comun de savanți, pedagogi și scriitori din republicile naționale.

La studiul bazelor științelor în școală, precum și în discuțiile educative trebuie să se acorde o mare atenție înțelegerii juste de către elevi a tradițiilor naționale ale propriului popor, prezentării faptelor care dovedesc lupta comună și prietenia popoarelor. Nu trebuie mușamalizate anumite laturi negative care au existat în istoria relațiilor dintre popoare. Cultivînd relațiile prietenești între popoare, unitatea internațională a acțiunilor lor, trebuie demascată politica naționalistă a partidelor burgheze, care au ațîțat dușmănia între popoare.

În studiul culturii naționale principala atenție trebuie îndreptată nu către particularitățile și tradițiile care deosebesc o națiune de alta, ci spre elementele comune care reunesc pe oamenii muncii de toate națiunile. Trebuie sădite în conștiința copiilor noile tradiții formate în re-

lațiile socialiste ale națiunilor în cursul construirii comunismului. În procesul învățării și în activitatea extrașcolară, în povestiri și convorbiri trebuie atrasă atenția elevilor asupra trăsăturilor pozitive ale diferitelor naționalități, înfățișându-le lupta lor revoluționară comună și solidaritatea lor. La lecțiile de istorie și de geografie, prezentându-le elevilor locurile unde trăiește fiecare naționalitate, este important să se arate cu ce se ocupă poporul respectiv, ce produce, ce importanță are munca sa pentru întreaga Uniune Sovietică. Fiecare popor sovietic are oamenii săi de seamă: eroi ai muncii — muncitori și colhoznici, savanți, ingineri, inventatori, scriitori, pe care elevii trebuie să-i cunoască. În acest scop este foarte important să fie folosită literatura beletristică, atât cea rusă cât și cea a altor naționalități. Elevii trebuie să se familiarizeze cu activitatea gânditorilor, savanților și scriitorilor progresiști, ale căror nume constituie o mândrie și o glorie pentru națiunile lor și pentru întreaga cultură mondială. Între oamenii de știință, de litere și de artă din Rusia, Ucraina, Gruzia, Azerbaidjean, Kazahstan și din alte republici și regiuni au existat și în trecut legături strinse. Aceste legături s-au întărit și s-au dezvoltat cu deosebire în condițiile socialismului, ceea ce are o influență binefăcătoare asupra dezvoltării științei și culturii la toate popoarele U.R.S.S.

Una dintre particularitățile republicilor sovietice este caracterul multinațional al populației lor. Zeci de popoare diferite locuiesc pe teritoriul R.S.F.S.R., al Kazahstanului, Uzbekistanului și al altor republici. Ucraina, Gruzia, Azerbaidjeanul sau orice altă republică sovietică este patria nu numai a populației al cărei nume îl poartă respectiva republică. U.R.S.S. este patria tuturor popoarelor sovietice. Înțelegerea acestui fapt are o imensă importanță pentru educația internaționalistă a oamenilor sovietici.

În școlile sovietice predarea se face în 66 de limbi. Studiul limbilor, literaturii, muzicii diferitelor naționalități contribuie la o și mai mare apropiere între copii, întărește prietenia și sentimentul lor tovarășesc, îi îmbogățește cu noi cunoștințe pentru munca practică, indiferent de republica în care vor lucra după absolvirea școlii.

Pentru întărirea prieteniei popoarelor și a educației internaționaliste prezintă o deosebită importanță studiul limbii ruse de către elevii de naționalitate nerusă. Limba rusă, care este una dintre cele mai bogate din lume, reprezintă un mijloc dintre cele mai importante pentru apropierea oamenilor muncii de diferite națiuni, contribuie la îmbogățirea reciprocă a culturii socialiste a popoarelor și la unirea lor în lupta pentru comunism. Toate națiunile și naționalitățile neruse din U.R.S.S. văd în limba rusă o a doua limbă maternă. Învățind limba rusă, copiii de toate naționalitățile capătă cunoștințe mai vaste și-și însușesc, totodată, cultura socialistă, cea mai înaltă și cea mai bogată. Poetul Vladimir Maiakovski scria :

Cumva,
chiar un negru bătrîn
și-atunci
tără zîmbre și lene
cu ruseasca femeinic s-o-nvăț
liindcă e limba
lui Lenin.

dac-aș fi
m-aș grăbi

La educarea copiilor în spiritul internaționalismului contribuie organizarea de serate pe teme internaționale, literare și muzicale ; întâlniri cu muncitori, colhoznici și lucrători ai presei sovietice care au fost în străinătate ; convorbiri cu reprezentanți ai unor țări străine ; vizitarea expozițiilor internaționale ; întâlniri cu oameni de literă și artă din republicile unionale și autonome ; organizarea în școală a unor cluburi și colțuri internaționale ; cunoașterea vieții revoluționarilor, activiștilor sociali și politici de seamă din alte țări, a laureaților Premiilor internaționale pentru pace ; corespondența cu tineretul din republicile unionale și din țările străine. Elevii urmăresc cu interes discuțiile despre lupta popoarelor din Asia, din Africa și din America latină împotriva colonialismului, despre rezultatele vizitelor făcute de conducătorii guvernului sovietic în străinătate, despre ajutorul acordat de Uniunea Sovietică popoarelor slab dezvoltate din punct de vedere economic.

Pentru educarea sentimentelor de internaționalism și prietenie între popoare, organizațiile obștești din școală organizează discuții și informații politice pe teme cores-

punzătoare. Relatările despre luptători împotriva fascismului ca Manolis Glezos în Grecia, despre comuniștii spanioli și germani, despre lupta popoarelor din Cuba, din Congo și din alte țări împotriva imperialismului trezesc în mod firesc la copii un profund sentiment de simpatie și de solidaritate cu copiii și oamenii muncii din aceste țări.

Ca rezultat al cunoașterii vieții și luptei oamenilor muncii din țările capitaliste, elevii își dau seama de superioritatea sistemului socialist față de cel capitalist și trag totodată concluzia justă că trebuie să iubească și să păzească orînduirea socialistă. Aceasta învață tineretul să respecte și să prețuiască lupta și munca popoarelor, să aibă o atitudine intransigentă față de asupritorii oamenilor muncii, să facă totul pentru a spori prin munca lor personală bogățiile Țării sovietice.

O formă importantă a educației internaționaliste este participarea elevilor la sărbătorile revoluționare internaționale, la festivalurile tineretului și studenților. În timpul acestor sărbători organizațiile de pionieri și comsomol din școală organizează matinee, serate, întruniri, publică gazete de perete, reviste, afișe, organizează convorbiri despre politica externă a Uniunii Sovietice, despre prietenia popoarelor, despre internaționalismul proletar etc.

În întărirea internaționalismului și a prieteniei popoarelor, un rol important revine corespondenței colective și individuale cu elevi și învățători din străinătate. Din această corespondență elevii află multe lucruri noi despre țările străine, despre viața copiilor, a muncitorilor și țăranilor. Elevii sovietici trebuie să răspundă cu căldură și la timp la scrisorile elevilor din străinătate, să le povestească despre viața școlii lor, despre realizările patriei sovietice în construirea comunismului. Multe școli procedează just practicînd întocmirea în colectiv a răspunsurilor la scrisorile primite din străinătate. În mai multe școli scrisorile de peste hotare sînt traduse în limba rusă și afișate, pentru ca toți să poată afla conținutul lor.

Educarea vigilenței politice face parte integrantă din educația patriotică și internaționalistă a elevilor. Pozițiile socialismului devin tot mai trainice în lumea întreagă, pe cînd pozițiile imperialismului slăbesc. Aceasta provoacă furia imperialiștilor. Ei duc o activitate de subminare im-

potriva țărilor socialismului, organizează blocuri militare, pun la cale provocări împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte state socialiste, răspîndesc calomnii furibunde la adresa lor. Elevii trebuie educați în spiritul vigilenței, al intransigenței față de ideologia burgheză, ei trebuie să fie capabili să-i demaște pe dușmanii comunismului, să fie gata să apere întotdeauna și pretutindeni ideologia marxist-leninistă a internaționalismului proletar, să combată naționalismul, cosmopolitismul și celelalte manifestări ale ideologiei reacționare burgheze.

Internaționalism proletar înseamnă luptă hotărîtă împotriva îngrădirii naționale, împotriva ideilor exclusivismului național, împotriva ridicării intereselor naționale deasupra sarcinilor internaționale. De aceea, una dintre cele mai importante laturi ale educației internaționaliste a elevilor este educarea lor în spiritul intransigenței față de rămășițele naționalismului. Aceste rămășițe se mai manifestă pe ici-pe colo, în domeniul istoriei, culturii, literaturii, lingvisticii. Ele se manifestă prin uitarea intereselor generale ale statului, prin opunerea sarcinilor locale intereselor generale ale statului etc.

Scoala trebuie să-i învețe pe elevi să înțeleagă just ce înseamnă „al meu” și ce „al nostru” în condițiile socialismului, să educe la tineret hotărîrea de a-și subordona acțiunile și faptele luptei pentru comunism, priceperea de a aprecia în mod marxist trecutul și prezentul fiecărui popor. Este foarte important ca elevii să înțeleagă caracterul profund dăunător al închistării naționale, al încercărilor de a se limita numai la cultura propriului popor, de a se izola în cadrul granițelor teritoriului național și al limbii materne, de a opune cultura propriului popor culturii celorlalte popoare. Orînduirea socialistă a creat un sistem economic unitar, deplina egalitate în drepturi a tuturor națiunilor, prietenia și înțelegerea lor reciprocă. Socialismul satisface în egală măsură cerințele materiale și spirituale ale fiecărei naționalități. Toate problemele vieții popoarelor U.R.S.S. se rezolvă pornind de la țelul construirii cît mai grabnice a comunismului, în spiritul prieteniei între popoare și al internaționalismului proletar. Exemple remarcabile de colaborare și prietenie între popoare, în numele mărețului țel comun, sînt fapte ca trecerea regiunii Crimeea din componența R.S.F.S.R., în componența R.S.S. Ucraina, a

raionului Bostandik și a unei părți din Stepa Flămîntă de la R.S.S. Kazahă la R.S.S. Uzbekă, transmiterea a peste 50 000 ha de la R.S.S. Uzbekă la R.S.S. Tadjikă.

Economia și cultura socialistă apropie între ele popoarele și națiunile U.R.S.S., determină îmbogățirea reciprocă a culturii popoarelor și accelerează înaintarea lor spre forma superioară, comunistă, a economiei și culturii. V. I. Lenin a arătat că în condițiile socialismului popoarele se vor ridica împotriva oricărei îngrădiri naționale, că „masele muncitoare înseși nu vor accepta nicăieri această situație de închistare din motive... pur economice”..., că ele „vor năzui din toate puterile lor spre o alianță și o contopire cu națiunile socialiste mari și înaintate...”¹

Educația internaționalistă presupune unitatea deplină a teoriei cu practica, a cuvîntului cu fapta. Este important ca elevii să cunoască principiile internaționalismului proletar și ale prieteniei popoarelor. Dar mai trebuie ca convingerile și concepțiile comuniste să devină o lege a comportării lor în viață, în munca practică. Elevii trebuie să fie liberi de orice fel de rămășițe ale trecutului, de tot ce împiedică înaintarea noastră spre comunism. Ei trebuie să fie curajoși și plini de bucuria vieții, patrioți înflăcărați ai Patriei socialiste, credincioși pînă la capăt marilor principii ale internaționalismului, ale comunismului

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Manifestul Partidului Comunist, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 465—500.
- Lenin V. I.* Despre mîndria națională a velicorușilor. Opere, vol. 21, Editura politică, 1958, pag. 88—92.
- Lenin V. I.* Patria socialistă este în primejdie. Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 15—16.
- Lenin V. I.* Stingismul — boala copilăriei comunismului. Opere, vol. 31, cap. I, X, E.S.P.L.P. 1956, pag. 5—7, 73—87.
- Lenin V. I.* Despre revoluția noastră. Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 470—475

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 334.

- Kalinin M. I.* Despre fizionomia morală a poporului nostru. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1947.
- Hrușciiov N. S.* Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965. Vezi și „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.” Editura politică, 1959.
- „Declarația Consfăturii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste”, Editura politică, 1958.
- „Sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 9 ianuarie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- Krupskua N. K.* Să educăm un vrednic schimb de miine. Opere pedagogice alese, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1955, pag. 742—750.
- Makarenko A. S.* Delegații. Opere, vol. 2, pag. 69—73.

**EDUCAREA ÎN SPIRITUL
ATITUDINII COMUNISTE FAȚĂ DE MUNCĂ
ȘI FAȚĂ DE PROPRIETATEA OBȘTEASCĂ****1. Rolul educativ al muncii**

Înfăptuirea principiului fundamental al comunismului — „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi” — va deveni posibilă numai cu condiția creșterii permanente, neîntrerupte a productivității muncii. Aceasta este premisa cea mai importantă pentru crearea unui inepuizabil aflux de valori materiale și bunuri spirituale necesare pentru satisfacerea necesităților crescînde ale membrilor societății. Altă condiție dintre cele mai importante ale trecerii la comunism este educația comunistă a oamenilor muncii și transformarea muncii în primă necesitate vitală a omului.

În perioada construcției desfășurate a comunismului crește rolul activității conștiente a oamenilor în dezvoltarea societății. Călăuzindu-se după teoria comunismului științific, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice depune eforturi pentru ca munca fiecărui membru al societății să servească nu numai la crearea de bunuri materiale, ci și la formarea unui înalt profil moral al omului. De aceea, în prezent, în întreaga activitate educativă se pune pe primul plan sarcina pregătirii psihologice, morale a fiecărui om în vederea unei munci creatoare și de o înaltă productivitate. Această pregătire este, totodată, pregătirea în vederea unei utilizări chibzuite, economicoase a valorilor materiale aparținînd societății, deoarece atitudinea comunistă față de muncă este inseparabilă de atitudinea nouă, comunistă, față de proprietatea obștească. Sarcina muncii educative constă în a-l face pe fiecare om al muncii să vadă premisa principală a îmbunătățirii

stării sale materiale, înainte de toate, în crearea și în înmulțirea bogățiilor întregului popor.

Trebuie să înrădăcinăm în viața noastră socială munca comunistă, care este, după definiția lui V. I. Lenin, „munca gratuită în folosul societății”. În primele subct-nice comuniste Lenin a întrevăzut nu numai mlădițele noii atitudini față de muncă, ci și perspectiva educării morale a tinerelor generații. Geniala sa previziune în legătură cu marele rol al muncii comuniste în formarea omului nou constituie pentru noi un program pentru o întreagă perioadă istorică. „Vom munci — spunea V. I. Lenin — pentru a înrădăcina în conștiința maselor, în deprinderile lor, în traiul lor de zi cu zi regula: «toți pentru unul și unul pentru toți», regula: «de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi», pentru a introduce treptat, dar ferm, disciplina comunistă și munca comunistă”¹.

În educarea atitudinii comuniste față de muncă, un rol important revine îmbinării juste a stimulenților materiali și morali. Această îmbinare prezintă o însemnătate deosebit de mare în pregătirea psihologică a tinerei generații pentru muncă. Formînd și consolidînd în fiecare om nevoia organică de a munci pentru societate, pentru viitor, școala trebuie totodată să educe la tineri și tinere o atitudine justă față de stimulenții materiali și morali ai muncii.

În societatea socialistă creșterea productivității muncii și crearea de valori materiale au o înaltă semnificație morală, aceea de a sluji intereselor obștești. Fiind conștienți de scopurile înalte ale muncii, de țelurile întregului popor, oamenii înaintați ai societății sovietice își afirmă în muncă înaltele lor calități morale. Pe măsura creșterii productivității muncii, se mărește tot mai mult timpul liber, se dezvăluie noi posibilități pentru dezvoltarea multilaterală a personalității omului. Producția care creează timp liber pentru binele omului este cea mai progresistă producție din lume, iar societatea care năzuiește să pună această bogăție la dispoziția fiecăruia dintre membrii săi, în măsura în care aceasta este necesar pentru deplina armonie a binelui public și a fericirii personale, este societatea cea mai umană din

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P., 1956, pag. 107.

lume. K. Marx scrie că, atunci când va fi atins acel înalt nivel al productivității muncii care va permite împlinirea principiului fundamental al comunismului, unitatea de măsură a bogăției nu va mai fi timpul de muncă, ci timpul liber.

Datorită înaltei productivități a muncii și reducerii timpului de muncă, se creează posibilitatea unei continue dezvoltări intelectuale, a unei bogate vieți spirituale și estetice, a unei creații multilaterale și a unei odihne active, pline de conținut.

Trebuie să luptăm pentru ca nevoile și cerințele spirituale să se formeze în rindurile tinerei generații paralel cu formarea dragostei pentru o muncă creatoare, de înaltă productivitate. În anii tinereții omul trebuie să se convingă din propria sa experiență că datorită participării sale active la producția socială el dobândește dreptul moral de a-și satisface cerințele. Fiecare tânăr, fiecare tinăra care pășește pe făgașul vieții independente de muncă trebuie să înțeleagă că prin munca lor ei creează mai mult decât bunurile materiale pe care le consumă personal, creează premise pentru fericirea generațiilor de astăzi și de mâine. De aici decurge cât de mare este importanța educativă a muncii de înaltă productivitate și cât de greșită este concepția că munca ar fi doar un mijloc pentru prevenirea trândăviei, concepție care, din păcate, mai are trecere în unele școli.

Scopul producției socialiste este satisfacerea nevoilor tuturor membrilor societății și în slujba omului se pun toate realizările rațiunii și creației, ale științei, tehnicii și artei; paralel cu creșterea productivității muncii, unul dintre telurile progresului tehnic în societatea noastră este de a da muncii un conținut profund, de a o face interesantă și demnă de omul creator. Automatizarea producției face să crească rolul activității intelectuale a omului față de mijloacele de producție și procesul de muncă. O realizare a tehnicii cum sînt liniile automate cu rotor deschide în fața muncitorilor perspectiva unei munci în care vor căpăta noi posibilități, neîntîlnite înainte, de a gândi, de a rezolva probleme intelectuale. Este semnificativ că priceperea de a munci fizic și de a realiza totodată o interesantă idee creatoare este considerată de muncitorii înaintați din Uniunea Sovietică nu numai ca o măiestrie, ci și ca o însușire morală.

A iniția tinăra generație, care pășește pe făgașul muncii independente, în lumea tehnicii înseamnă nu numai a o învăța să conducă mașini perfecționate, nu numai a-i transmite deprinderi și priceperi practice, ci și, ceea ce este deosebit de important, a face ca în munca fiecărui om un loc de seamă să revină elementului de creație, ca fiecare muncitor și colhoznic să nu se limiteze numai la îndeplinirea normelor de producție, ci să fie totodată un inventator, un raționalizator. Această sarcină scoate în evidență rolul deosebit al fondului intelectual bogat pe care trebuie să se bazeze priceperea și deprinderile practice. În școală un practicism îngust este tot alit de puțin admisibil ca și teoria ruptă de practică. De aici se vede limpede cât de importante sînt măsurile înlăptuite acutalmente de partidul comunist și guvernul sovietic pentru întărirea legăturii școlii cu viața și pentru perfecționarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.

Îmbinarea armonioasă a progresului material cu progresul vieții spirituale a omului va fi atinsă în comunism datorită lichidării vechii diviziuni a muncii, care l-a transformat pe om într-o anexă a mașinii, „prin înăbușirea unui univers întreg de instincte și de înclinații productive”¹. Transformarea muncii, dezvoltarea multilaterală a omului nu sînt numai condiții ale unei vieți spirituale pline de conținut, ci și o necesitate care decurge din marea mobilitate, din permanentele prefaceri care au loc în sfera tehnică-materială a societății.

În condițiile actuale ni se pune în mod practic sarcina de a pregăti oameni multilateral dezvoltați. Această sarcină presupune în prezent nu numai însușirea unor complicate deprinderi tehnice, ci și priceperea de a executa munca fizică simplă, care rămîne necesară și în condițiile dezvoltării impetuoase a forțelor de producție. De exemplu, mii de tineri muncitori au plecat din centrele industriale în regiunile răsăritene și nordice ale țării pentru a crea noi întreprinderi. Înainte de a lucra la mașini, tinerii și tinerele au trebuit să îndeplinească o muncă fizică simplă. Cu cît pregătirea practică și psihologică pentru o astfel de schimbare a preocupărilor

¹ K. Marx: „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 378.

este mai profundă, cu atît viața de muncă a constructo-
rului noii societăți are un conținut de idei mai înalt.

Educația prin muncă cuprinde de asemenea și pregă-
tirea practică și psihologică a omului de a se deservi
singur. O sarcină a școlii este de a-l obișnui pe fiecare
elev încă din fragedă copilărie cu deprinderea de a se
ingriji singur, fără a lăsa această muncă pe seama altora.

Una dintre premisele progresului social și moral în
perioada trecerii de la capitalism la comunism este
schimbarea radicală a atitudinii oamenilor față de bunu-
rile care satisfac cerințele lor materiale și spirituale.

Sistemul capitalist, în care totul se cumpără și se
vinde, a întărit de veacuri în conștiința oamenilor ten-
dența de a-și însuși valori materiale. Morala și dreptul
exploataților înjosesc lumea spirituală a omului, de-
oarece capacitatea, meritele sale sînt măsurate prin
punga sa, prin averea sa mobilă și imobilă. În țările capi-
taliste clasele exploatare caută să otrăvească con-
știința tinerei generații, inoculîndu-i setea de proprietate.
La una dintre expozițiile industriale din S.U.A. a figurat
ca exponat, sub un cristal gros,.... un milion de dolari în
bancnote de diferite valori. „Lăsați-l pe americanul de
rînd să viseze!”, a fost lozinca în aparență inofensivă
sub care miliardarii organizatori ai expoziției și-au camu-
flat planurile de otrăvire a conștiinței tineretului.

În condițiile comunismului omul va prețui cu adevă-
rat, în mod rațional, bunurile materiale, deoarece el se
va elibera de patima josnică de a stăpîni bunuri. Omul
va aprecia valoarea unui lucru nu după faptul că îi apar-
ține sau nu, ci după munca, după forțele creatoare pe
care le-au pus oamenii în acest lucru. Orice lucru în
care s-a depus muncă umană este o bogăție de neprețuit,
care trebuie păzită, care trebuie tratată cu grijă, aceasta
este una dintre cele mai importante temeuri morale ale
comunismului. Cu cit va fi mai mare cantitatea de valori
puse la dispoziția societății, cu atît fiecare membru al
societății va trebui să manifeste față de ele mai multă
grijă, mai mult spirit de economie.

În educarea unei astfel de atitudini raționale și pline
de grijă față de valorile materiale, are o mare importanță
unitatea dintre conștiința morală și comportarea morală.
Omul nu trebuie să-și vadă nepăsător de drum cînd ob-
servă că o mașină sau o piesă de metal, părăsită nu se

știe de cine, ruginește în ploaie, el trebuie să reacționeze la aceasta cu aceeași sensibilitate cu care reacționează inima artistului la atitudinea obtuză a unui profan care aruncă printre vechiturile din pod pînza unui pictor talentat.

Abundența de bunuri care va permite trecerea treptată la repartiția după nevoi nu înseamnă lipsa de control și satisfacerea capriciilor. Conștiința omului muncii va fi în condițiile comunismului un controlor sever: ea nu-i va îngădui să ia din depozite mai multe bogății sociale decît trebuie. Un factor hotărîtor de care depinde formarea, cristalizarea acestui sensibil controlor și regulator este munca. Iată de ce P.C.U.S. dă astăzi atîta importanță pregătirii psihologice și practice a tuturor adolescenților, băieți și fete, în vederea unei munci productive. Fără participarea la munca productivă, fără a fi pregătit pentru o astfel de muncă, fără profunđa satisfacție morală pe care o oferă crearea de valori materiale și spirituale nu poate exista o înaltă moralitate.

Atitudinea comunistă față de proprietatea obștească constituie o parte organică a educației prin muncă. Cele mai bune școli caută ca, în anii adolescenței și ai primei tinereți, o parte din forțele fizice și spirituale ale elevilor să fie îndreptate spre menținerea și sporirea bunurilor materiale — proprietate obștească. Astfel, într-una din școlile ținutului Stavropol, elevii din clasele superioare au muncit timp de 4 ani la refacerea unei livezi vechi. Această muncă le-a dat elevilor o mare satisfacție morală. Experiența muncii educative demonstrează că cu cît se resimte mai adînc în anii adolescenței și ai tinereții bucuria pe care o dăruiește munca pentru menținerea și crearea de valori sociale, cu atît îi sînt mai aproape omului interesele întregului popor.

2. Întărirea stimulenților morali ai muncii — condiție esențială pentru formarea omului viitorului

În raportul prezentat la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S., N. S. Hrușciiov a spus: „Partidul pune în centrul activității educative educarea prin muncă a tuturor oamenilor, dezvoltarea unei atitudini conștiente, comuniste, față de muncă. Noi luptăm pentru ca munca

— făuritoarea tuturor bunurilor materiale și culturale — să se transforme într-o necesitate vitală, primordială a oamenilor". Munca comunistă devine astăzi o realitate vie. În sfera muncii iau naștere și se întăresc mlădițele comunismului, care determină fizionomia morală a omului nou.

Cel mai bun educator, în sensul larg al cuvintului, este astăzi realitatea sovietică, tot ceea ce este înaintat, ceea ce marchează constituirea noii societăți, formarea omului nou. Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a pus în fața școlii și a cadrelor didactice sarcina de a asigura legătura strinsă și permanentă a învățării și educației cu viața. Aceasta înseamnă a folosi cu pricepere în educație mlădițele comunismului care apar și se întăresc în mijlocul vieții și, lucru deosebit de important, a crea aceste mlădițe în munca și viața spirituală a elevilor. Artă educației constă în a reflecta în lumea spirituală a elevilor, în relațiile dintre membrii colectivului profunde procese sociale și morale care se desfășoară în societatea socialistă. Conștiința comunistă nu poate fi formată însă dacă relațiile din colectivul de elevi vor reflecta numai ceea ce societatea a dobândit în momentul de față. Succesul educației depinde de măsura în care este orientată spre viitor. Tot ceea ce este înaintat, cu adevărat comunist în practica oamenilor înaintați trebuie să fie transformat în norme ale relațiilor de zi cu zi ale elevilor, într-o obișnuință a acestora.

Fenomenul cel mai semnificativ al zilelor noastre, care constituie o puternică mlădiță a comunismului este întărirea stimulenților morali ai muncii. Oricare ar fi mediul de producție al școlii — o întreprindere industrială sau un colhoz, un șantier de construcție sau o mină —, pretutindeni unde se creează valori materiale crește an de an numărul oamenilor pentru care munca îmbină armonios două țeluri : dobândirea bunurilor necesare vieții și creația activă în numele binelui comun. Munca intră tot mai mult în viață ca o formă de manifestare a înaltelor calități morale ale omului sovietic. Crescătorul de animale fruntaș Daniil Jarko din colhozul „Nipru” (regiunea Kirovograd, R.S.S. Ucraineană) a spus în timpul unei întâlniri cu consomoliștii care se aflau în întrecere pentru titlul de brigăzi și udarnici ai muncii comuniste : „Mi-am luat angajamentul de a crește 500

de porci. Imi voi indeplini angajamentul, voi da poporului alita carne cit dădeau in urmă cu un an zece oameni. Vreau însă ca aportul meu la construirea comunismului să fie mult mai mare decât sute de chintale de carne. Aș vrea să le dau oamenilor ceva incomparabil mai valoros : să le arăt cum poate să muncească un om în deplina măsură a puterilor sale, să transmit măiestria în muncă tineretului. Văd în comunism bucuria muncii, iar principalul izvor al acestei bucurii este că în muncă se transformă însuși omul, sufletul său”.

Este foarte important ca oamenii pentru care munca a devenit îndeplinirea unei îndatoriri morale să exercite o influență cit mai profundă asupra conștiinței copiilor, adolescenților, tinerilor și tinerelor. Trăsăturile comunismului trebuie să se dezvăluie în fața elevilor, în primul rînd, în chipul viu al omului înaintat. Este nepuizabilă varietatea de metode cu ajutorul cărora se poate realiza acest principiu. Folosirea lor depinde de spiritul creator al fiecărui învățător și profesor ca și al colectivului pedagogic în ansamblu ; asemenea metode sînt întilnirile cu cei mai buni oameni din producție, prietenia și colaborarea permanentă a elevilor cu aceștia direct în procesul muncii productive și al activității legate de diferite preocupări — sociale, intelectuale, estetice. Comuniunea spirituală, legătura permanentă a tinerei generații cu astfel de oameni constituie una dintre liniile importante pe care trebuie realizată legătura învățaturii și a educației cu viața.

„*Producția e pentru om, și nu invers*”¹ — acesta este principiul marxist la care s-a referit V. I. Lenin dezvăluind felurile cu adevărat umane ale comunismului : crearea condițiilor pentru înflorirea personalității omului. Muncitorii și colhoznicii fruntași tind să facă din munca lor o muncă multilaterală, să-și însușească priceperi și deprinderi dintre cele mai felurite. Prin aceasta ei urmăresc să-și însușească întreaga valoare, conținutul plin de bogăție intelectuală al muncii productive. Năzuința spre o astfel de muncă este o mărturie grăitoare a faptului că ideile marxiste cu privire la lichidarea vechii diviziuni a muncii își găsesc expresie în procesul obiectiv al dezvoltării producției socialiste și sînt înfăptuite în mod conștient, omul văzînd în aceasta un izvor de

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 383.

bucurie a vieții sale. Această latură a dezvoltării societății prezintă o valoare deosebită pentru educarea tinerei generații. O sarcină a școlii este de a face ca munca elevilor să fie creatoare, să îmbine organic latura fizică a muncii cu latura ei spirituală. Adolescenții, băieții și fete, care se pregătesc să pornească pe făgașul unei vieți de muncă independentă, trebuie să se pătrundă de gândurile și simțămintele oamenilor care, datorită multilateralității muncii lor, măresc productivitatea ei și-și îmbogățesc totodată viața spirituală.

Astfel de oameni există atît în industrie cît și în agricultură. La plenara din decembrie (1959) a C.C. al P.C.U.S., cunoscutul crescător de porci Iaroslav Cij a spus că, după ce-și va însuși tehnica mașinilor, el nu va mai fi un simplu crescător de porci, ci un crescător de porci-tractorist. Această idee a însuflețit zeci de mii de crescători de animale și de muncitori ai ogoarelor. Întreaga echipă a tinerei cultivate de porumb Evdochia Nomerjițkaia (raionul Znamensk, regiunea Kirovograd) studiază funcționarea tractorului și electrotehnica. „Cultura plantelor nu este posibilă fără mașini — a spus șefa acestui colectiv încheiat la o consfătuire a fruntașilor din agricultură. — Fără cunoașterea mașinilor, muncim cîteva luni pe an. Cunoscînd mașinile, vom putea lucra permanent, ca și clasa muncitoare“.

Ideea că o muncă variată îi îngăduie omului să ia parte mai activă la producția socială, să-și dezvăluie mai din plin aptitudinile creatoare este exprimată și de mulți muncitori. Membrii uneia dintre brigăzile de tencuitori de pe șantierul centralei hidroelectrice de la Kremenciug au învățat timp de șase luni, în orele libere, meseriile de zidar, fierar-betonist și mecanic la mașini de construcții. Datorită acestui fapt, brigada a devenit brigadă complexă, încredințindu-i-se întreaga muncă dintr-un anumit sector. După cum spun membrii acestei brigăzi, productivitatea muncii a crescut considerabil și, lucru deosebit de important, munca fiecăruia dintre ei a devenit mai plină de bucurie, mai creatoare.

Devine un fenomen tipic pentru epoca noastră omul care își completează în permanență cunoștințele, care își însușește mereu noi priceperi și deprinderi. Un astfel de muncitor este însuflețit întotdeauna de o idee creatoare legată de perfecționarea tehnicii și a tehnolo-

giei, de sporirea productivității muncii. Prin ideile sale creatoare, prin culezătorul său avânt spre viitor, el exercită o influență binefăcătoare asupra tineretului. Este foarte important ca, în anii adolescenței și îndeosebi ai primei tinereți, elevii să fie sub influența morală a unor astfel de oameni. Trăsătura morală esențială care se transmite de la ei tineretului în formare este privirea spre viitor. A-l face pe elev să contribuie prin munca sa, chiar dacă este încă puțin însemnată, la progresul tehnic, la îmbogățirea muncii înseamnă a-l ridica cu o treaptă mai sus în dezvoltarea morală. Creația în domeniul muncii, introdusă în viața școlii datorită legăturii spirituale și prin muncă a elevilor cu fruntașii din producție, capătă, în zilele noastre caracterul clar pronunțat al unei valori morale. Un om al muncii care nu se mulțumește să producă valori materiale, ci perfecționează totodată tehnica și tehnologia muncii, organizarea ei este un conștient și adevărat activist social.

A sădi aceste mlădițe ale comunismului în viața școlii, a face din ele o normă în viața spirituală și de muncă a noii generații constituie una dintre cele mai importante sarcini ale educației. Cele mai bune colective pedagogice luptă pentru ca elevii lor să creeze valori materiale și, în același timp, să perfecționeze procesul muncii. Aici are o deosebită importanță priceperea de a găsi o nouă utilizare mașinilor, de a perfecționa procesul tehnologic în conformitate cu noile condiții.

3. Educarea tinerei generații în spiritul dragostei comuniste pentru muncă

Atitudinea comunistă față de muncă și față de proprietatea obștească, grija pentru binele societății sînt o calitate morală esențială a omului nou, calitate pe care trebuie să o formăm la tinăra generație.

Programul educării acestei calități este dat de definiția leninistă a muncii comuniste, ca o muncă care se prestează fără a se conta pe remunerație, o muncă făcută din obișnuința de a munci pentru folosul general, o muncă devenită necesitate a unui organism sănătos. Încă la începuturile Puterii sovietice, în condițiile neînchipuit de grele ale luptei muncitorilor și țăranilor pen-

tru crearea orînduirii socialiste, s-au manifestat într-un mod strălucit mlădițele atitudinii comuniste față de muncă. În zilele noastre, cînd necesitățile materiale ale poporului sînt satisfăcute an de an tot mai deplin, posibilitățile unei depline înfloriri a acestor mlădițe, ale unei educații cu adevărat comuniste sînt incomparabil mai numeroase. Dragostea comunistă pentru muncă, pe care trebuie să o educăm la tînăra generație, nu este numai un mijloc pentru satisfacerea necesităților materiale de hrană, îmbrăcăminte, locuință, ci și calea principală de afirmare a lumii noi, a noilor relații între oameni. Munca trebuie să umple viața de bucurie, să-i dea omului fericire personală, să-i dezvolte rațiunea, să întărească concepțiile și convingerile sale comuniste, să-i dezvolte gustul și concepțiile estetice. Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S. a deschis perspective nelimitate tocmai pentru o educație în cadrul căreia oameni cu studii medii și superioare și avînd bogate cerințe spirituale să găsească o satisfacție nu numai în munca intelectuală, ci și în cea fizică: la mașină, pe șantierul de construcții, pe ogor, la ferma zootehnică.

Cum să facem ca un om care capătă o pregătire de nivel mediu, care înțelege frumusețea unei poezii lirice și a operelor marilor maeștri ai picturii, care se interesează de problemele structurii materiei, de originea vieții să iubească cu adevărat munca productivă, ca întărirea elementului intelectual în viața lui să-i trezească un și mai mare interes pentru crearea de valori materiale? Acestea sînt problemele cele mai arzătoare nu numai pentru educația prin muncă, ci și pentru educarea în spiritul moralei comuniste în genere.

Rezolvarea acestor probleme este posibilă numai în societatea socialistă, în care omul muncii nu este un simplu producător, ci stăpîn al bogățiilor materiale și creator al bogățiilor spirituale. Factorul cel mai important al unei astfel de educații este unitatea dintre crearea valorilor materiale și o bogată viață spirituală, de o înaltă factură ideologică a individului.

Școala are sarcina de a întări în conștiința tinerei generații convingerea că dobîndirea de cunoștințe nu-l îndepărtează pe om de munca creatoare de bunuri ma-

teriale, ci il apropie de această muncă. Dacă în prezent solul dă, în condițiile unei recolte bune, 30 de chintale de grâu la hectar, trebuie să facem în așa fel încît el să dea 50—70 de chintale. Pentru atingerea acestui scop este însă nevoie de o uniune trainică între muncă și știință, între gîndire și efortul fizic. În unele școli elevii fac încă din anii adolescenței o muncă de cercetare interesantă și necesară pentru viitor, al cărei scop îl constituie traducerea în viață a ideilor legate de o asemenea ridicare a productivității muncii. Pe lotul brigăzii școlare de producție a uneia dintre școlile medii, elevii au obținut o recoltă de grâu de patru ori mai mare decît cea mai înaltă recoltă de pe ogoarele colhozului. Un astfel de succes întărește în inimile elevilor tendința de a nu se mulțumi doar să muncească : de a lucra solul, de a cultiva grînci, ci de a munci în chip comunist, de a da un exemplu de muncă creatoare.

Educînd tineretul, trebuie să organizăm munca astfel încît să corespundă bogatelor cerințe intelectuale și estetice ale constructorilor societății comuniste. Unii conducători de școli și unii învățători și profesori sînt de părere că ar exista o neconcordanță între nivelul de pregătire pe care îl capătă tineretul în anii cît învață în școala medie și munca productivă în vederea căreia se pregătește. „Ei bine, cum să facem ca băieții și fetele care au cunoscut binefacerile unei culturi înalte, satisfacții intelectuale și estetice, să fie dispuși să lucreze solul, să îngrijească vitele?” — întrebă ei. Răspunsul la asemenea întrebări nu poate fi decît unul singur : faceți ca munca în producția industrială, pe ogor sau la fermă să fie creatoare, și veți vedea că ea va pune stăpînire cu tot atîta putere pe gîndurile și pe sentimentele elevilor cum pun stăpînire pe sufletul omenesc preocupările intelectuale și cele estetice. În școlile frunțase din U.R.S.S. se stabilește, totodată, alături de scopul productiv, material, al muncii, și un țel de experimentare, de cercetare practică și teoretică. De exemplu, nu se pune numai sarcina de a obține 50 de chintale de boabe de porumb la hectar, ci și de a cerceta ce modificări au loc în structura solului în cazul obținerii unor recolte mari la hectar, cum pot fi îndreptate aceste modificări în direcția dorită. Aceasta este nu numai muncă, ci și o transformare a muncii. Omul va îndrăgi

profund munca de agricultor dacă nu se va mărgini doar să lucreze solul, să introducă îngrășăminte etc., ci va spori totodată fertilitatea solului, va modifica natura plantelor. Dacă munca cuprinde un element creator, omul nu se va codi să pună mina nici pe lopată, nici pe furcile de gunoait.

Omul nu trăiește însă numai din muncă. Omul sovietic năzuiește să știe incomparabil mai mult decît îi trebuie pentru munca lui de zi cu zi. Însușindu-și comorile culturii, el își schimbă întreaga viață. Cunoștințele imi sînt necesare nu numai pentru că fără cunoștințe nu este posibilă o muncă civilizată, ci și pentru că sînt un om care construiește o lume nouă — acesta este punctul de vedere din care fiecare tînar trebuie să-și privească învățătura.

Avem sarcina de a dezvălui în fața fiecărui elev posibilitățile nemărginite de cunoaștere și de transformare a lumii. Mărețul scop al transformării lumii însuflește la muncă creatoare, captivează rațiunea și sentimentele. Cit de important este ca în anii adolescenței și ai primei tinereți fiecare elev să facă cel puțin un pas pe acest nobil făgaș : să obțină un nou soi de pomi fructiferi, să găsească un nou mod de întrebuințare a îngrășămintelor locale, să descopere și să utilizeze o nouă posibilitate de aplicare a tehnicii mașinilor ! Nu atitudinea mercantilă, nu calculul practicist îngust și utilitarist trebuie să călăuzească gîndurile tînarului atunci cînd își alege drumul în viață, ci dorința arzătoare de a învăța, de a cunoaște, de a-și îmbogăți mintea prin muncă creatoare, de a-și aduce contribuția la îmbogățirea tezaurului societății.

Unitatea muncii productive creatoare, a muncii la mașină și pe cîmp, pe șantier și în ferma zootehnică, și a unei bogate vieți spirituale — acesta trebuie să fie astăzi principalul stimulent care îl îndeamnă pe om să învețe, să dobîndească noi cunoștințe. Factorul hotărîtor, care determină puritatea morală, noblețea elevului, nu este locul unde va munci, specialitatea pe care și-o va alege, ci *ce fel de om* năzuiește el să devină. Năzuința spre o viață de om muncitor bogată din punct de vedere spiritual, plină de conținut capătă un caracter de merit moral, îl înfrumusețează pe om.

În munca lor practică, colectivele pedagogice frun-
tașe urmăresc ca elevii să cunoască încă din anii adoles-
cenței și ai primei tinereți frumusețea unității dintre
muncă și viața spirituală. În momentele de efort maxim
în muncă, atunci cînd toate forțele fizice și voliționale
ale colectivului de elevi sînt îndreptate spre atingerea
scopului, elevii trebuie să fie însuflețiți de năzuințe
înalte, să gîndească mai adînc, să lucreze cu pasiune,
— aceasta este una dintre cele mai importante norme
ale muncii educative. Cu cit mîinile fac, creează, trans-
formă mai mult, cu atît trebuie să se îmbogățească mai
mult mintea, cu atît trebuie să fie mai profunde simță-
mintele. Vara, cînd elevii din clasele superioare lucrează
în colectiv pe ogoare și la fermele zootehnice, în bri-
găzile de elevi în producție, ei trăiesc o bogată viață
spirituală. Discuțiile și lecturile despre artă, relatările
atrăgătoare despre perspectivele dezvoltării științei și
tehnicii, disputele pe teme morale întăresc unitatea
dintre muncă și viața spirituală.

În năzuința către unitatea muncii și vieții spirituale
înalte, pline de conținut, stă izvorul nesecat al dragos-
tei de muncă noi, comuniste, care îl înalță pe om.

Atitudinea comunistă față de muncă înseamnă nă-
zuința de a munci fără gîndul la remunerația materială,
la avantajele personale pe care le dă munca. Rolul
muncii în procesul multilateral al educației morale de-
pinde într-o măsură considerabilă de mobilul care îl
însuflește pe om în muncă : scopul nobil și înălțător
de a fi de folos societății, colectivului, sau numai satis-
facerea nevoilor personale. Omul pe care îl educăm nu
trebuie să-și compare eforturile în muncă numai cu
bunurile pe care le capătă de la societate pentru această
muncă. Importanța și actualitatea acestei cerințe cresc
tot mai mult an de an, dat fiind că tinăra generație
capătă de la societate bunuri materiale cu mult înainte
de a-și începe activitatea în cîmpul muncii.

Cum să facem ca această datorie să nu rămînă neplă-
tită, ca tineretul să nu-și formeze o atitudine de între-
ținut față de societate ? O condiție dintre cele mai im-
portante în educarea atitudinii comuniste față de muncă
este ca munca efectuată în anii adolescenței și ai primei
tinereți să fie utilă societății. Cu cit îi oferim copilului
mai multe valori materiale și bunuri culturale în contul

muncii sale viitoare, cu atât mai mult va trebui să tindă să muncească pentru societate potrivit cu puterile sale fizice și spirituale. Munca lui poate fi atât plătită cât și neplătită, nerecompensată.

Educatorii care se străduiesc să atragă cât mai devreme copilul la muncă, urmărind, în primul rînd, ca el să obțină un venit pentru ca astfel să vadă mai clar rezultatele muncii sale concretizate în cîștigul obținut reduc forța educativă a muncii, insullînd cîteodată copiilor trăsături negative, cum sînt egoismul și cupîditatea. Anii adolescenței și ai primei tinereți, mai ales înainte de posibilitatea efectivă a încadrării în adevărata muncă productivă, trebuie folosiți la maximum pentru a le dezvălui elevilor teiul nobil, înălțător, al muncii: crearea de bunuri materiale pentru societate, pentru viitor. Aceasta nu înseamnă o rupere de viață, de relațiile socialiste, în care îmbinarea recompenselor materiale și morale este un element component, ci o adevărată legătură cu viața, formarea tinerei generații pentru viața comunistă. Mii de fapte — drumul urmat în viață de elevi — ne conving că fizionomia morală a omului este cu atât mai nobilă, că grija sa pentru proprietatea obștească este cu atât mai mare, cu cât el și-a dăruit mai mult în adolescență și în prima tinerețe forțele în munca neremunerată pentru societate.

Școlile fruntase din Uniunea Sovietică tind ca valorile create de elevi să devină un bun al poporului. Elevii participă la construirea unor întreprinderi industriale, mine, centrale hidroelectrice, așezăminte cultural-educative. Cu cât este mai mare sfera participanților la această muncă, cu atât mai strîns este legată crearea valorilor materiale de perspectivele generale ale dezvoltării economiei naționale a țării, cu atât mai profund pune stăpînire pe conștiința fiecărui elev convingerea că viitorul său personal depinde de înmulțirea valorilor materiale care aparțin întregului popor. Aceasta este baza atitudinii comuniste față de proprietatea obștească.

Foarte importantă pe plan educativ este organizarea muncii. În majoritatea școlilor colectivul de elevi dintr-o clasă sau din mai multe muncește un timp mai îndelungat la crearea unor valori materiale care sînt puse la dispoziția societății. O formă valoroasă de organi-

zare a muncii sînt și subotnicile comuniste: întregul colectiv al clasei sau al tuturor claselor superioare pleacă în acel sector de construcție sau de producție agricolă unde este necesară o concentrare a forțelor în decursul unui scurt interval de timp. Ca rezultat al acestei munci se produce un avînt sensibil al producției, o sporire a valorilor materiale. Astfel, elevii din clasele superioare de la două școli ale orașului Harkov au participat timp de o săptămîină la reconstrucția unei mari întreprinderi industriale. Alături de muncitori cu experiență, ei au betonat temeliiile pentru o viitoare linie automată de mașini-unelte. În urma acestei munci, montarea utilajului a fost grăbită cu cîteva săptămîni. Elevii mai multor școli din regiunea Poltava și Kirovograd au participat la construirea unei uzine de elemente prefabricate din beton armat pe șantierul centralei hidroelectrice de la Kremenciug.

Această muncă are o uriașă însemnătate pentru formarea fizionomiei morale. Omului care abia pășește pe făgașul vieții de muncă îi procură o profundă bucurie crearea de valori materiale pentru societate. Acest sentiment este întărit de necesitatea atitudinii gospodărești, pline de grijă, față de proprietatea obștească. Creînd valori materiale pentru societate, omul devine posesorul celei mai neprețuite bogății din lume: noblețe spirituală, puritate morală.

Cu cît este mai directă legătura dintre valorile create de mîinile elevilor și baza tehnică-materială a comunismului, cu atît mai profund pătrunde în lumea spirituală a omului încă în anii adolescenței și ai primei tinereți grija pentru ceea ce nu-i aparține personal: clădirile și instalațiile, drumurile, minele, uneltele de producție, materia primă, materialele. Datorită muncii îndreptate spre crearea de valori necesare societății, de valori necesare în viitor, crește în conștiința omului cointeresarea personală pentru conservarea și sporirea bogățiilor societății.

A da societății bogății mai multe decît se primește din partea ei constituie una dintre cele mai importante condiții pentru educarea convingerilor comuniste. Aceasta este o premisă pentru înlăturarea atitudinii de „pur consumator” față de bunurile materiale și spiri-

tuale care, indiferent de măsura muncii, ne vor fi oferite an de an într-o măsură tot mai mare.

În sistemul muncii educative a școlilor sătești frun-
tașe din U.R.S.S. (de exemplu școala medie din
Pavlișskoe, regiunea Kirovograd), a devenit regulă : în
anii cit învață în școală, fiecare colectiv de clasă trans-
formă un lot de pământ sterp în sol cu înaltă fertilitate,
punându-l apoi la dispoziția colhozului. Suprafața lotului
se determină după volumul de muncă necesar și după
posibilitățile de mecanizare a proceselor de muncă.
Această muncă începe din primele zile când copilul vine
la școală. Copiii strâng îngrășăminte locale și le intro-
duc inițial pe o mică porțiune de pământ argilos, plin
de ripi și de gropi. Adeseori trebuie adus nămol,
creîndu-se literalmente un nou strat de sol fertil într-un
loc unde nu creștea nimic. Pe porțiunea unde se
reconstituie solul fertil se seamănă încă din primul an
plante care îmbogățesc solul cu bacterii azotoase. Pe
măsură ce cresc puterile și posibilitățile copiilor, supra-
fața lotului se mărește. La vârsta de 15—16 ani, colec-
tivul clasei este în stare să muncească la refacerea
fertilității unui lot de o jumătate de hectar. În fiecare
an elevii transportă pe lotul de pământ multe îngrășă-
minte, cultivă cereale care lasă în sol un puternic sis-
tem radicular. În momentul când termină școala medie,
colectivul clasei transmite gospodăriei obștești approxi-
mativ un hectar de sol fertil nou creat. Nu va fi o
exagerare să spunem că această muncă poate fi asemuită
prin valoarea ei educativă cu participarea la construirea
unei mari întreprinderi industriale, a unei mine, a unei
centrale hidroelectrice. Atunci când intră în anii primei
tinereti, omul vede un ogor bogat acolo unde o amin-
tire din frageda sa copilărie i-a păstrat tabloul urit al
argilei sau nisipului lipsit de viață. Conștiința faptului
că acest ogor a fost creat prin munca sa personală îi dă
elevului o bogată experiență morală, adîncește senti-
mentul său de cointeresare personală la păstrarea și
sporirea avuției obștești.

Anumite procese de muncă sînt parcă special desti-
nate pentru copii și sînt efectuate, în virtutea tradiției,
numai de copii. Astfel, în multe școli de la sate, copiii
de 7—8 ani culeg semințe de salcîm și le seamănă pe
versanții ripelor și văilor, creînd perdele forestiere de

apărare împotriva eroziunii. Apoi ei îngrijesc arboretul. Astfel, prin munca celor mai mici școlari se creează pe ogoarele colhozurilor puternice perdele forestiere de protecție, care pun capăt eroziunii solului pe mii de hectare. Bogățiile obștești conservate și înmulțite prin munca ulterioară a aceluiași elevi, când ajung în clasele medii și superioare, sînt de neprețuit. Într-adevăr, a conserva un hectar de sol roditor înseamnă a spori an de an avuția întregului popor.

Plantarea arborilor este o importantă formă de muncă creatoare în școala sătească. După cum arată experiența, în afară de crearea unor perdele de protecție de către școlarii cei mai mici, elevii din clasele I—II pot să crească puieti de pomi fructiferi. În școlile din satele ținutului Stavropol, regiunii Reazan, ale R.S.S. Ucrainene, și R.S.S. Moldovenești, elevii din clasa I înființază pepiniere, iar după doi ani ei învață de la tovarășii lor mai mari să altoiască pomi fructiferi pe specii sălbatice. Pe măsura creșterii forțelor copiilor se mărește și volumul acestei munci. Fiecare elev plantează anual cîțiva pomi fructiferi și îi îngrijește. În al treilea sau al patrulea an de învățătură, colectivul de copii transmite de obicei colhozurilor și colhoznicilor cîteva sute de puieti de pomi fructiferi. Pe povirnișurile ripelor și pe alte terenuri neutilizate se creează crînguri și stejărișuri. Copiii știu că stejeretul pe care îl cultivă din ghindă va da peste 100 de ani un copac mare, iar conștiința că muncesc pentru viitorul îndepărtat îi entuziasmează.

Observațiile efectuate arată că copiii îndeplinesc cu un deosebit interes o muncă de care depind într-o măsură anumită rezultatele muncii adulților și cu cît este mai clară, mai vădită această dependență, cu atît mai mult se entuziasmează copiii pentru această muncă. În multe școli sătești a devenit o muncă tradițională pentru elevii cei mai mici colectarea de semințe, îndeosebi de porumb. În mai multe școli sătești din Ucraina, Kuban și Stavropol, copii de 7—8 ani strîng toamna cei mai buni știuleți de porumb, îi curăță, îi păstrează într-o încăpere destinată special acestui scop. Primăvara ei scot semințele de pe știuleți și selecționează pe cele mai bune. În această muncă pe elevi îi însuflețește conștiința faptului că de calitatea semințelor pe care le vor

semăna tovarășii lor mai în vîrstă depinde soarta recoltei.

Elevii în vîrstă de 9—12 ani pot îndeplini independent anumite munci legate de cultivarea cerealelor și a plantelor industriale. Ei cultivă porumb, floarea-soarelui, sfeclă de zahăr și alte plante pe loturi mici, speciale, ale ogorului colhoznic. Această muncă, la fel cu cea de pe lotul experimental școlar, urmărește în primul rînd scopuri de cercetare, de experimentare: copiii opun forțelor elementare ale naturii o idee creatoare. Dar cu cît este mai pronunțat caracterul experimental al muncii, cu atît este mai mare productivitatea ei: adeseori elevii obțin pe micile lor loturi o recoltă de 2—3 ori mai mare decît cea de pe ogoarele colhozului.

Cea mai rațională formă de organizare a muncii elevilor din clasele superioare este, după cum arată experiența multor școli de la sate, brigada de producție a elevilor. Elevii lucrează în echipe și în grupe, în diferite sectoare ale producției, însușindu-și noi cunoștințe și deprinderi și desăvîrșindu-și pe cele dobîndite în trecut. Aici rolul educativ al muncii depinde în mod hotărîtor de măsura în care înalta ei productivitate se îmbină organic cu orientarea experimentală, de cercetare, caracteristică muncii elevilor mai mici și de vîrstă mijlocie. Dragostea pentru muncă poate fi educată numai cu condiția ca această muncă să fie rațională, creatoare, ca, muncind, omul să încerce un sentiment de mîndrie, fiind conștient de faptul că prin gîndirea și mîinile sale participă la supunerea forțelor naturii, la sporirea productivității muncii.

Dacă scopul productiv al muncii este strîns legat de țeluri experimentale, atunci cele mai simple, mai banale operații de muncă sînt făcute cu interes, munca devine captivantă și pasionantă. Brigăzile de producție ale elevilor din mai multe școli din ținutul Stavropol, din Kuban, Ucraina cultivă anual grîne și plante industriale pe suprafețe între 50 și 200 ha. Membrii brigăzilor sînt repartizați în cîmpurile de asolament ale colhozurilor. Aceasta întărește unitatea dintre orientarea productivă a muncii și cea experimentală: elevii se străduiesc să lucreze astfel încît munca lor să fie un exemplu, încît ea să materializeze în mod evident realizările științei.

Unele brigăzi de producție ale elevilor din Ucraina cercetează de mai mulți ani mijloacele pentru combaterea înghețului griului de toamnă. Lucrările se fac pe mici loturi experimentale școlare și pe ogoarele colhozurilor. Elevii se conving că un mijloc eficace de luptă împotriva înghețului culturilor de toamnă este buna dezvoltare a grinelor în timpul toamnei, crearea în rădăcini a unor importante rezerve de substanțe organice. Aceasta depinde de acumularea din timp a substanțelor organice și a umezelii tocmai la adâncimea la care se seamănă griul. În unele școli, datorită atitudinii creatoare față de această muncă, elevii reușesc să obțină victoria: griul semănat de ei nu îngheață pe gerurile mari. Rezultatul material (recolta bună) este în cazul de față o materializare a neprețuitei bogății spirituale pe care au cîștigat-o elevii în muncă: credința în forțele creatoare ale omului, holărîrea lor de a învinge dificultățile.

Atitudinea comunistă față de muncă și față de proprietatea obștească se formează la membrii colectivului în procesul muncii pe loturile școlare experimentale și, îndeosebi, în brigăzile de producție ale elevilor.

Educatorii organizează astfel munca elevilor, încît aceștia să aibă întotdeauna la dispoziție mijloace de producție, materiale și materii prime. Echipelor de elevi li se încredințează inventar agricol, iar echipelor formate din elevi din clasele superioare chiar și mașini. Echipele, grupele, brigăzile se întrec în buna păstrare a mijloacelor de producție, pentru reducerea la maximum a cheltuielilor de reparații.

O importantă condiție pentru educarea atitudinii comuniste față de muncă este varietatea muncii depuse, asigurarea unui complex de forme, operații și procese dintre cele mai felurite. Este specifică pentru natura copilului tendința de schimbare a muncii, trecerea de la un fel de activitate la altul, de îmbinare concomitentă a 2—3 feluri de activități. Astfel, cînd se ocupă de cultivarea unor plante agricole pe lotul școlar sau în seră, cînd îngrijesc iepuri de casă sau tineret bovin la fermă, elevii participă totodată cu plăcere la activitatea cercului de tineri tehnicieni. Aici nu numai că o activitate nu împiedică pe cealaltă, ci, dimpotrivă, datorită varietății

muncilor, fiecare dintre ele este îndeplinită cu mai mult succes.

Sarcina școlii este de a crea condițiile materiale și a asigura condițiile pedagogice pentru o muncă cit mai variată nu numai pentru elevii cei mai mici, ci și pentru cei de vîrstă mijlocie și mai mare, de a face ca fiecare elev să-și încerce, să-și verifice și să-și dezvolte cit mai mult înclinațiile și aptitudinile și la cultivarea plantelor, și la munci legate de prelucrarea metalelor, și la creșterea animalelor. Varietatea procesului de educare prin muncă devine posibilă datorită faptului că tehnica mașinilor pătrunde tot mai mult în diferitele ramuri ale producției agricole. De exemplu, îngrijirea animalelor presupune, în prezent, nu numai cunoștințe de zootehnie, ci și cunoașterea tractorului și a motorului electric.

Pentru îndeplinirea acestor sarcini este nevoie de ateliere, laboratoare și cabinete pentru munca extrașcolară, precum și de organizarea muncii experimentale pe lotul școlar, în livadă, la fermă, în brigada de producție a elevilor. Colectivul pedagogic al școlii medii din Pavlišskoe a reușit să dezvăluie elevilor încă de la vîrsta de 8—10 ani posibilități de a depune cele mai variate forme de muncă creatoare : elevii pot lucra și în camera special amenajată, unde sînt montate mici strunguri și mașini de găurit (construite pentru copii de această vîrstă), și la o mică centrală electrică, unde, respectînd regulile securității, copiii lucrează la un motor cu ardere internă sau la un generator care pune în mișcare mici machete de mașini pentru vînturarea grînelor, un tractor electric etc., precum și în cabinetul pentru studiul naturii vii, în livadă, în stupină, la ferma experimentală pentru creșterea iepurilor de casă. Astfel se realizează trecerea de la procese de muncă mai simple la altele mai complicate. Copiii de 10—13 ani trec de la munca la un motor staționar cu combustie internă fixat pe loc la conducerea unui mic automobil, fabricat de elevii mai mari și de profesori, special pentru această vîrstă ; de la munca la o mașină-unealtă în miniatură la munca la un strung, de la construirea unor aparate de radio cu galeună la construirea unor aparate cu lămpi ; de la creșterea plantelor în cabinetul pentru studiul naturii vii la creșterea lor pe lotul experimental școlar, la experiențe pe ogoarele colhozului etc.

Acolo unde însușirea cunoștințelor și a deprinderilor tehnice începe de la o vîrstă fragedă, elevii sînt în stare în momentul cînd termină școala de 8 clase să conducă un motor staționar cu ardere internă și un automobil, știu să lucreze la strung și la mașina de găurit, efectuează operații elementare în domeniul electromontajului (de exemplu, elevul confecționează o machetă în funcțiune a unui generator de curent continuu), cultivă grine, plante industriale și legume, îngrijesc animalele. Ajungînd la vîrsta de 14—15 ani, fiecare elev îngrijește un pom fructifer, de la micul puiet și pînă începe să dea rod, participă de cîteva ori la obținerea unei înalte recolte de culturi agricole.

Existența feluritelor cunoștințe și deprinderi dobîndite pînă la vîrsta de 14—15 ani ușurează considerabil însușirea profesiunilor de masă. Astfel, unui elev care a învățat să lucreze la strungul montat pe masă înainte de instruirea în producție îi trebuie de 3—4 ori mai puțin timp pentru a-și însuși specialitatea de strungar decît celui care vine pentru prima dată în contact cu strungul.

Pentru elevii din clasele superioare îndeplinirea diferitelor munci în brigada de producție reprezintă una dintre condițiile importante pentru dezvoltarea înclinațiilor și aptitudinilor lor, precum și pentru dezvoltarea unui larg orizont politehnic.

Cum trebuie să imbinăm în practică participarea la diferite forme de muncă, variația muncii și însușirea unei profesii concrete de muncitor? Răspunsul la această întrebare îl dă viața însăși: tinerii și tinerele trebuie atrași la activități legate de cele mai variate domenii ale producției. Gospodăriile școlare experimentale din multe școli ale Uniunii Sovietice au mai multe ramuri, ceea ce favorizează o muncă multilaterală. Însăși organizarea muncii într-o gospodărie experimentală școlară complexă creează condiții prielnice pentru ca elevul să învețe nu numai cum se conduce tractorul, ci și cum trebuie reparat; în multe școli gospodăriile experimentale dispun de ateliere de mecanică și de timplărie. Practica ne convinge că, pe măsură ce este mai mare numărul de obiective la care se poate realiza o muncă variată, crește și sfera de cunoștințe și de deprinderi dobîndite de elevi, cresc posibilitățile pentru imbinarea diferitelor tipuri de

muncă. Aceasta are o foarte mare importanță pentru educarea fetelor.

Dezvoltarea forțelor de producție și înflorirea aptitudinilor individului cer ca încă în anii adolescenței și ai primei tinereți să se formeze în conștiința femeii o predispoziție psihologică pentru munca în producția socială. O premisă a acestei predispoziții este dobândirea de către fete a unei largi sfere de cunoștințe și deprinderi politehnice. În școlile fruntașe din Uniunea Sovietică fetele își formează aceste cunoștințe și deprinderi care le pregătesc pentru o muncă legată de tehnica mașinilor, îndeosebi de radiotehnică și electrotehnică. Fetele care își însușesc specialitatea de maestru în creșterea animalelor sau în cultura plantelor studiază mecanismul tractorului, al automobilului, al motorului cu combustie internă, capătă cunoștințe și deprinderi în domeniul lucrărilor de electromontaj.

Această pregătire face posibilă o încadrare în muncă în condițiile producției contemporane, în care la fiecare pas apare necesitatea de a trece de la o formă de activitate la alta, de a îmbina procesele de muncă în domeniul mai multor ramuri. Astfel, o echipă de 12 fete de 18—20 de ani a efectuat în timp de un an următoarele lucrări în producția unui colhoz: însilozarea nutrețurilor (deservirea combinei pentru strângerea silozului), creșterea viermilor de mătase, curățirea grânelor pe aria mecanizată, munca la uzina intercolhoznică de piese prefabricate din beton armat, prășirea între rânduri a porumbului și a sfeclei de zahăr, munca la ferma de porci (deservirea instalațiilor mecanice pentru prepararea nutrețului). Fetele au făcut față cu succes la aceste munci pentru că își însușiseră în școală cunoștințe și deprinderi multilaterale.

Un principiu important al educației prin muncă este apropierea maximă a muncii copiilor de munca adulților, ținându-se seama, firește, în modul cel mai alent de forțele și posibilitățile copiilor și ale adolescenților. Este vorba nu numai de însemnătatea socială a muncii, de care ne-am mai ocupat, ci și de tehnica și tehnologia muncii. Cu cât se deosebește mai puțin în această privință munca elevului de munca adultului, cu atât ea posedă o mai mare forță educativă. Cu câțiva ani în urmă, la o școală medie cu pregătire în producție s-a făcut următoarea experiență: un grup de copii în vîrstă de

7 ani a primit o jucărie distractivă a cărei funcționare era bazată pe utilizarea energiei electrice; un alt grup a căpătat o mașină în miniatură de găurit metalele, o mașină adevărată, nu o jucărie, de asemenea acționată electric: toate piesele ei lucrau la fel ca un mecanism adevărat; copiii găureau cu ea mici plăci metalice. Desi la început jucăria fusese primită de copii cu mai mult interes decât mașina, interesul lor s-a stins de îndată ce au învățat să o utilizeze. Cu totul alta a fost situația cu mașina de găurit: prima ținută a copiilor a fost de a învăța să facă cu ea operații necomplicate, iar după aceea ei s-au străduit să aplice tot mai mult în muncă cunoștințele și deprinderile obținute. Cu cât copilul lucra mai mult la mașină, cu atât se întărea dorința lui de a realiza ceva la ea. Copiii erau entuziasmați de faptul că mașina lor este la fel cu cea din atelierul mecanic al stațiunii raionale pentru repararea tractoarelor, pe care o vizitaseră cu prilejul unei excursii.

Experiența ne convinge că nu avem voie să frinăm dezvoltarea copiilor. Ei trebuie să se familiarizeze cât mai de vreme cu mașini, instrumente, unelte adevărate. Bineînțeles că aceasta trebuie să corespundă în cea mai mare măsură cu particularitățile vârstei, cu regulile igienei școlare și ale securității muncii.

Activitatea cea mai corespunzătoare care apropie munca copiilor de munca adulților, care face ca munca să fie *adevărată* din punctul de vedere al copiilor este deservirea unui motor cu combustie internă și a unui electromotor, precum și munca la mașini-unelte pentru prelucrarea metalelor. Sarcina școlii constă în a-i iniția cu pricepere pe copii în lumea tehnicii. Și cu cât ei își însușesc mai devreme abecedarul muncii, adică cunoștințele și deprinderile elementare legate de tehnica mașinilor, cu atât se consolidează mai puternic maturitatea lor morală și de muncă, cu atât mai devreme încearcă sentimentul unei înalte demnități umane, demnitatea omului muncitor.

Crearea bazei materiale care asigură apropierea maximă a muncii copiilor de munca adulților nu este o problemă economică, ci una pedagogică. De rezolvarea cu succes a acestei probleme depinde reușita în domeniul metodelor de educație prin muncă. Crearea de utilaje, mecanisme, agregate, instrumente care să-i apropie cât

mai mult pe copii de munca adulților este o chestiune care depinde de inițiativa și de spiritul creator al pedagogului. Cadrele didactice cu experiență, care înțeleg lumea spirituală a copiilor, îi călăuzesc cu pricepere de la jucăria care cuprinde un element de mașină la mașina care mai păstrează, într-o anumită măsură, un element de jucărie. însă permite copilului să se ocupe de o muncă productivă reală. Pentru elevii din clasele inferioare trebuie utilizate camere de lucru în care să fie concentrate diverse motoare cu combustie internă, de la un mic motor de tipul celor folosite în aviație pînă la un motor staționar de mică putere, care să poată fi deservit cu ușurință. Bineînțeles că mașinile trebuie prevăzute cu dispozitive care să excludă cu desăvîrșire accidente. În aceste încăperi, sub conducerea profesorului și a elevilor mai mari, care își însușesc profesiuni de masă, copiii mai mici învață cu mult interes să deservească motoarele. Unii dintre ei demontează și assemblează întii mașinile mai simple, a căror construcție a fost simplificată și mai mult de către pedagogii care le călăuzesc munca, iar după aceea trec la mașini mai complicate. Elevii care au învățat să deservească bine un motor cu combustie internă și îi cunosc construcția capătă dreptul de a învăța să deservească mecanisme și mașini mai complicate (de exemplu, un mic automobil făcut special pentru copii).

Copiii sînt atrași în mod deosebit de munca la strunguri și la mașinile de găurit, pe care, după cum arată experiența, elevii mai mari le pot confecționa pentru cei mici, cu ajutorul profesorilor. Crearea acestor mașinulele trebuie să constituie un obiect al atenției întregului colectiv pedagogic și trebuie considerată ca o problemă educativă importantă. Acolo unde acest lucru a putut fi realizat, copiii sînt atrași de mașini tocmai prin faptul că munca la ele este foarte asemănătoare cu munca unui muncitor adult. Pentru a cuceri dreptul de a lucra la aceste mașini, copiii își însușesc cu răbdare priceperi și deprinderi de a prelucra manual metalul.

Cu cît elevul este introdus mai devreme în lumea tehnicii, cu atît va dispune de o sferă mai mare de priceperi și deprinderi în momentul cînd termină școala medie.

În educația prin muncă un mare rol are asigurarea succesiunii firești a conținutului muncii, a însușirii pri-

cooperilor și deprinderilor. Tot ce face elevul în clasele inferioare și mijlocii trebuie aprofundat și dezvoltat în clasele superioare. Munca din anii adolescenței trebuie să ușureze la maximum însușirea de priceperi și deprinderi noi, mai complicate, în anii tinereții. Trebuie ca elevul să asimileze, de exemplu, așchierea și găurirea metalelor, sădirea de pomi fructiferi, deservirea unui motor cu combustie internă nu la vârsta de 14—15 ani, ci cu 4—5 ani mai devreme, și cu cât el își va însuși mai temeinic aceste priceperi, cu atât mai înalt va fi gradul dezvoltării sale multilaterale în anii tinereții.

Priceperile, deprinderile pe care copilul și le poate însuși la o anumită vîrstă trebuie privite prin prisma dezvoltării multilaterale a omului. Dacă va fi respectat în mod consecvent acest principiu, atunci, la vîrsta corespunzătoare claselor inferioare și mijlocii, va putea fi transmisă elevilor o sferă de deprinderi și priceperi care să le permită ca în anii primei tinereți să-și însușească o specialitate de masă și să muncească totodată în deplinul înțeles al cuvîntului, să ia parte la producția socială. Nimeni nu va tăgădui că aceasta este o problemă dintre cele mai importante și, se poate spune chiar, una dintre problemele cele mai actuale și mai dificile ale educației. Plîngerile multor învățători, profesori și directori de școală în legătură cu dificultatea și chiar imposibilitatea de a îmbina însușirea unor noi priceperi și deprinderi cu munca productivă sînt rezultatul faptului că în vîrsta corespunzătoare claselor mici și mijlocii munca are adeseori un caracter întîmplător, nu cuprinde un sistem bine gîndit și orientat spre însușirea unor cunoștințe și deprinderi variate.

O mare atenție trebuie acordată respectării principului organizării muncii copiilor în raport cu măsura posibilităților lor. În orice muncă este firească o oboseală sănătoasă, dar aceasta nu trebuie să meargă pînă la istovire, pînă la surmenaj fizic și intelectual. Capacitatea de muncă a copiilor este determinată nu numai de concordanța dintre eforturile copilului și măsura posibilităților sale, ci și de alternarea justă a muncii intelectuale și fizice, precum și de varietatea activităților.

În urma studierii timp de mulți ani a vieții și a activității elevilor de diferite vîrste, oamenii de știință și pedagogii practicieni au strîns un material interesant

care atestă că datorită alternării juste a muncii devine adecvat posibilităților copiilor ceea ce în condițiile unei munci monotone este peste puterile lor și îi obosește. Astfel, într-o școală în care îngrijirea plantațiilor forestiere de protecție a alternat cu munca de fiecare zi în cercul tinerilor tehnicieni, elevii din clasa a III-a (în vîrstă de 10—11 ani) au efectuat, în două săptămîni, prășirea între rînduri a perdelelor forestiere pe o suprafață de 2 ha. Același volum de muncă în domeniul îngrijirii arboretului s-a dovedit peste puteri pentru colectivul clasei paralele, din care numai doi elevi activau în cercul tehnic.

Forțele și posibilitățile copiilor cresc mult și în cazul cînd munca lor nu constă din operații disparate, ci dintr-o sarcină de muncă unitară, bazată pe o idee interesantă, care îi pasionează pe copii. Într-o școală o grupă de copii în vîrstă de 11 ani (formată din 28 de membri) a reușit într-o oră și jumătate să facă față cu succes unei munci destul de grele pentru această vîrstă, cum este mușuroirea a 40 de butuci de vișă și pregătirea lor pentru iernat. Munca le-a dat copiilor bucurie și o oboseală sănătoasă. Aceasta se explică prin faptul că timp de trei ani copiii îngrijiseră via. Cu totul alta a fost situația observată la un colectiv unde li s-a încredințat copiilor mușuroirea aceluiași număr de butuci „străini” : într-o oră și jumătate ei au efectuat numai jumătate din muncă, au obosit și n-au mai putut continua.

O sarcină primordială a muncii educative în școala sovietică este dezvoltarea deplină a forțelor și a aptitudinilor de muncă ale fiecărui elev. Școala și cadrele didactice au sarcina de onoare de a traduce în viață un adevăr clasic al comunismului științific : în societatea comunistă munca va deveni o necesitate organică pentru orice om sănătos. În sfera muncii creatoare pentru societate, școala trebuie să îmbine dezvoltarea aptitudinilor și formarea necesităților variate ale omului viitorului. Pregătirea pentru o viață comunistă înseamnă în primul rînd : fiecare om trebuie să dea societății tot ce-i poate da, desfășurîndu-și deplin aptitudinile, talentele și forțele. Numai cu această condiție societatea va putea satisface necesitățile materiale și spirituale ale fiecărui om.

Bibliografie

- Marx K.* Critica programului de la Gotha. *K. Marx și F. Engels.* Opere alese, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, pag. 5—45.
- Engels F.* Principiile comunismului. *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 363—382.
- Engels F.* Anti-Dühring. E.S.P.L.P. 1955, Secțiunea „Socialism”, pag. 282—361.
- Lenin V. I.* Statul și revoluția, cap. V, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 453—472.
- Lenin V. I.* Cum trebuie organizată întrecerea? Opere, vol. 26, Editura politică, 1959, pag. 394—406.
- Lenin V. I.* Sarcinile imediate ale Puterii sovietice, Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 219—260.
- Lenin V. I.* Marea inițiativă, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 393—418.
- Lenin V. I.* Cum să reorganizăm Rabkrinul, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 476—481.
- Hrușciov N. S.* Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, Editura politică, 1959.
- Hrușciov N. S.* Pentru avântul continuu al forțelor de producție ale țării, pentru progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- Hrușciov N. S.* Pentru pace traică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., 9 iulie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.”. Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- Krupskaia N. K.* „Al meu” și „al nostru”. Opere pedagogice alese. Editura Academiei de Științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1955, pag. 548—550.
- Makarenko A. S.* Gospodăria de familie, Opere, vol. 4, ed. rusă, pag. 384—394.

CAPITOLUL AL XII-LEA
EDUCAȚIA ESTETICĂ A TINERETULUI

**1. Educația estetică și rolul ei
în dezvoltarea multilaterală a omului societății
comuniste**

Educația estetică este o acțiune vastă. Ea cuprinde, înainte de toate, educația capacității de a percepe într-un mod orientat și de a înțelege corect, de a iubi și de a prețui frumosul în toată diversitatea manifestărilor sale, atât în realitate cât și în operele de artă. În afară de aceasta, ea presupune educarea aspirației și a capacității de a introduce elemente ale frumosului în toate laturile vieții și muncii, de a lupta împotriva a tot ce este urit și, de asemenea, de a se manifesta, pe măsura puterilor, prin creație artistică proprie. Educația estetică contribuie la formarea și la dezvoltarea multilaterală a omului care va trăi și va munci în comunism.

Omul care este sensibil la frumos năzuiește întotdeauna să-și aducă contribuția la opera de înfrumusețare a vieții, la construirea vieții noi. El iubește și prețuiește ceea ce este cu adevărat frumos și, totodată, simte și nevoia „de a construi viața după legile frumosului” (K. Marx). El luptă activ împotriva a tot ce contrazice principiile frumosului, împotriva a ceea ce împiedică afirmarea acestor principii — în mare și în mic — în toate sferile vieții sociale.

În societatea socialistă, educarea și dezvoltarea sentimentelor estetice, a noțiunilor despre frumos are ca scop formarea ideilor, sentimentelor și conduitei oamenilor în lumina idealului comunist. Educarea sentimentelor estetice este îndisolubil legată de formarea și dezvoltarea concepției comuniste despre lume în rîndul maselor largi de oameni.

Capacitatea omului de a reacționa afectiv față de frumos, de a iubi și de a prețui frumosul nu este innăscută. Ea se formează, înainte de toate, prin influența exercitată asupra lui de opere cu adevărat artistice, cu un înalt conținut de idei. Omul se educă din punct de vedere estetic și în procesul diverselor forme de muncă — nu numai al creației artistice, dar și al oricărei alte activități care include elemente estetice.

În condițiile orânduirii sociale socialiste, munca productivă, social-utilă nu poate, prin însăși natura ei, să nu determine o atitudine estetică, întrucit este o muncă liberă, creatoare, pentru sine, pentru binele întregului popor. Aceasta determină un mare avânt emoțional și o intensă bucurie, stîrnite de mărețele perspective ale planurilor economiei naționale și de rezultatele muncii colective libere.

Nevoia de frumos, dorința de a contribui la înfrumusețarea vieții se formează și se dezvoltă în contactul cu natura, în munca pentru transformarea ei; aceasta creează valorile mărețe și sublime ale culturii materiale și spirituale. Minunatul aspect al noilor orașe socialiste, construirea de teatre și palate de cultură în colhozuri și sovhozuri, mărețul tablou al transformării naturii pe pămînturile înțelenite, crearea zonelor împădurite în stepă, plantarea unor imense livezi în colhozuri, construirea hidrocentralelor pe râuri mari și mici — toate acestea servesc drept izvor pentru emoții estetice profunde. Succesele științei, tehnicii și artei sovietice, devenind un bun al tineretului, îi trezesc un uriaș interes, îi influențează imaginația, însușindu-și-le ca valori estetice.

Strîns legate de educarea calităților estetice ale individului sînt formarea și dezvoltarea aptitudinilor de creație artistică, care se manifestă într-o măsură mai mare sau mai mică la fiecare om pe baza contactului său cu arta, îndeosebi în cadrul activității artistice de amatori. Iată de ce în Uniunea Sovietică mișcarea artiștilor amatori capătă an de an tot mai mare amploare și noi calități. În procesul însușirii bazelor artei și ca rezultat al asimilării mijloacelor ei de expresie, artiștii amatori ating un tot mai înalt nivel de măiestrie.

Căile educației estetice a poporului sovietic sînt determinate de politica partidului comunist, al cărei scop

il constituie dezvoltarea multilaterală a personalității, pe baza avântului permanent al producției materiale și a activității largi de educație politică în mase. Politica partidului determină și în școala sovietică orientarea educației estetice, și anume orientarea ei ideologică comunistă.

În școala sovietică s-a constituit cel mai înaintat sistem de educație estetică, care este apreciat în țările lagărului socialist și de pedagogii progresiști din lumea întreagă. Acest sistem a fost adoptat de numeroși profesori fruntași și de colective pedagogice întregi. El cuprinde educația artistică nu numai prin mijloacele artei, dar și în procesul muncii, al educației fizice, al traiului de toate zilele și al întregii vieți obștești a colectivului școlar. Sarcinile educației estetice într-o asemenea accepție largă au fost formulate încă în primele etape ale construcției școlii sovietice : atunci această latură a educației estetice era definită ca „organizarea artistică a vieții școlii”. Dar, în acel timp, numai anumite școli experimentale au avut posibilitatea s-o înfăptuiască practic.

Cu toate succesele școlilor fruntașe, situația generală a educației estetice în majoritatea școlilor, în momentul reorganizării sistemului învățământului public, rămăsese vădit în urma sarcinilor arzătoare legate de dezvoltarea multilaterală a personalității, în urma sarcinilor construcției comuniste. Ani de-a rândul, arta nu a fost folosită ca un mijloc de educație pentru toți elevii din clasele mijlocii și superioare ; cîntul și desenul erau predate numai pînă în clasa a IV-a a școlii elementare, după care erau prevăzute numai ca activități extrașcolare. Educația estetică în diferitele cercuri și în alte forme ale activității extrașcolare atingea un nivel destul de înalt, dar cuprindea numai o mică parte a elevilor.

De asemenea, s-a acordat o atenție insuficientă sarcinilor educației estetice la studiul literaturii în școală. Lipsind o atitudine afectivă față de opera de artă, netrezind trăiri estetice la elevi, predarea literaturii se transformase într-un obiect arid, care deseori anula orice interes pentru literatura beletristică. Această situație a stîrnit obiecții justificate ale opiniei publice sovietice la adresa școlii, întrucît — din pricina unei asemenea organizări a învățământului și educației — unii dintre tinerii care terminau școala nu aveau pregătirea artistică cu-

venită, preocupările lor artistice erau limitate, iar trebuințele lor estetice erau satisfăcute spontan, la întâmplare și nu întotdeauna în conformitate cu cerințele unui gust estetic sănătos.

În tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața s-a arătat că trebuie să se pună capăt subaprecierii educației estetice. Reorganizarea școlii are o imensă importanță pentru avântul culturii artistice a tuturor elevilor sovietici, deci și a întregului popor.

Educația estetică prin mijloacele artei, cu alte cuvinte educația artistică, se înfăptuiește acum în toate clasele școlii de opt ani¹, ceea ce permite elevilor să capete un cerc mai larg de cunoștințe în domeniul muzicii și al artei plastice, să se familiarizeze cu un număr mai mare de opere de artă, iar apoi să se stabilească mai larg legăturile dintre obiecte cum sînt cîntul (cultura muzicală), desenul (discuții despre artă) și literatura (lectură artistică). Se lărgesc considerabil conținutul și formele organizatorice ale activității în afara orelor de clasă și ale activității extrașcolare în domeniul artei, care îmbrațează educația intelectuală, morală și estetică a tineretului generației.

Într-o serie de colhozuri și sovhozuri, în cadrul palatelor și caselor de cultură, al secțiilor pentru copii ale cluburilor muncitorești se înființează școli de muzică, studiouri artistice, coruri, ansambluri de cîntece și dansuri, colective coregrafice și dramatice ale tineretului, paralel cu colectivele artistice de copii și pionieri, care existau dinainte. Elevii din clasele superioare își ridică nivelul culturii artistice în cadrul lectoratelor pentru tineret al uzinelor, raioanelor și școlilor, în universitățile populare de cultură generală, în cluburile școlare și comsomoliste ale amatorilor de artă. În ultimii doi-trei ani s-a mărit considerabil numărul cărților pentru tineret consacrate diverselor probleme de artă. Toate acestea, împreună cu înregistrările pe bandă de magnetofon a muzicii simfonice, de operă și de cameră, cu editarea reproducerilor de artă, cu înmulțirea filmelor documentare și didactice din domeniul artei, cu emisiunile de concerte-lecție și literare la radio și televiziune, oferă tineretului mari posibilități pentru a-și lărgi de pe acum

¹ Descrul se predă, în prezent, pînă în clasa a VII-a inclusiv.

cunoștințele pe tărîmul artei, atît în mod independent cît și cu ajutorul școlii și al cadrelor didactice.

În prezent se observă în practica școlii sovietice multe elemente noi în domeniul educației estetice — atît prin mijloacele artei cît și în procesul vieții, al învățaturii, al muncii. Avem toate motivele să considerăm educația estetică în școală drept un sistem unitar, armonios, care îmbină numeroase tipuri și forme ale activității educative, puse în slujba educației comuniste. Acest sistem urmărește dezvoltarea din toate punctele de vedere a personalității și, îndeosebi, dezvoltarea ei multilaterală sub raport emoțional-estetic.

2. Estetica marxist-leninistă — baza științifică a educației estetice în societatea socialistă

Teoria și practica educației estetice sovietice se sprijină pe fundamentul științific al esteticii marxist-leniniste. În ultimii ani, acest domeniu al științei a atins o mare dezvoltare. Se elaborează multe probleme teoretice ale esteticii, care au o mare importanță și pentru fundamentarea sistemului educației estetice, a conținutului și a metodelor ei.

Care sînt principiile științifice de bază ale educației estetice în societatea sovietică ?

O importanță fundamentală pentru înțelegerea esenței educației estetice o are teoria marxist-leninistă a reflecției aplicată la problemele creației artistice. Marxism-leninismul consideră operele de artă drept o reflecție a realității de pe pozițiile luptei revoluționare a forțelor de clasă înaintate ale societății împotriva a ceea ce este vechi și și-a trăit traiul. V. I. Lenin a arătat că opera de artă cu adevărat frumoasă trebuie să fie veridică și convingătoare, să dea o cunoaștere profundă a realității în dezvoltarea ei.

Aceasta obligă pe artist să studieze cu atenție laturile esențiale ale realității și, adoptînd o atitudine activă, să o redea de pe poziții revoluționare. Aceasta obligă și pe pedagogul care realizează educația estetică să observe viața și, studiînd-o, să-i ajute pe elevi să vadă în ea frumosul și să aprecieze just fenomenele vieții și ale artei. Perceperea estetică a fenomenelor naturii și a

muncii constructive a oamenilor sovietici reprezintă un stimuleni puternic în educația estetică a elevilor. Artă adevărată include în sine nu numai imaginea fidelă și obiectivă a fenomenelor realității, dar și convingerea partinică în triumful comunismului, propovăduirea cu pasiune a ideilor care decurg din idealul estetic al comunismului.

Teoria materialist-dialectică a reflectării constituie baza științifică a luptei pentru veridicitatea, profunzimea, frumusețea și expresivitatea creației artistice, pentru conținutul ei de idei și pentru partinitatea ei comunistă. Pe această bază ideologică se dezvoltă și înfloresc literatura și arta realismului socialist.

Conceptiile și sentimentele estetice ale omului se formează și se dezvoltă în procesul practicii muncii sociale, fapt confirmat de întregul mers al dezvoltării omenirii.

Tocmai de aceea marxism-leninismul, punând în general practica la baza teoriei cunoașterii pornește de la practică și în explicarea creației artistice. Estetica marxist-leninistă a dovedit în mod incontestabil că practica social-istorică, în toată diversitatea ei, a contribuit la dezvoltarea organelor de simț ale omului, că în procesul practicii sociale s-au dezvoltat toate calitățile și aptitudinile lui subiective, inclusiv cele estetice, care și-au găsit expresia în atitudinea omului față de natură, față de rezultatele muncii lui productive, în năzuința de a le dărui frumusețe. Treptat, o dată cu dezvoltarea necesității de a introduce frumosul în produsele muncii (în obiectele uzuale, în uneltele de muncă etc.), practica artistică a căpătat calități noi, trecînd spre forma ei superioară, adică spre artă, spre creația artistică. Sfera creației artistice este astăzi imensă. În prezent creația artistică se dezvoltă nu numai sub forma literaturii, muzicii, picturii etc., dar și sub forma artei aplicate, care are funcțiile ei specifice.

Executarea lucrărilor de artă aplicată are și acum o mare importanță pentru educația estetică a copiilor și a tineretului, întrucît ele se efectuează pe baza studierii unor modele de artă populară, care dezvoltă geniul poporului.

În afara practicii, omul nu ar fi putut să-și formeze o atitudine estetică față de realitate, nu ar fi putut să dezvoltă calitățile ei estetice. Numai învățînd să creeze

produse ale muncii sale după legile frumosului, omul a început să distingă conștient frumosul și în realitatea însăși, să transpună calitățile ei estetice în creația sa artistică, în arta aplicată, iar apoi și în cîntec, în dans, în desen.

Așadar, între perceperea estetică a realității și perceperea operelor de artă există o interdependență. Aceasta este important pentru dezvoltarea sentimentelor și aptitudinilor estetice nu numai la artiști, ci și la masele largi populare.

În condițiile actuale, practica socială în toată diversitatea ei include imense posibilități pentru dezvoltarea multilaterală a tinerei generații, inclusiv pe plan estetic. Excursiile în mijlocul naturii, vizitele în întreprinderile industriale și în colhozuri, precum și turismul au o însemnătate uriașă nu numai pentru educația ideologică și politică, morală și fizică, dar și pentru cea estetică. Totuși, arta a fost și rămîne mijlocul de bază al educației estetice.

Artistul, prezentînd realitatea în mișcarea și în dezvoltarea ei, îi dă o apreciere, dezvoltîndu-i căi spre viitor, îi creează emoții estetice celui ce vine în contact cu diferite forme de manifestare a artei și, totodată, îl ajută să înțeleagă, să aprecieze just realitatea reflectată în artă, să-și definească atitudinea față de evenimentele sau de eroii operei respective și să tragă concluzii pentru viață. Nu împlîtor opere literare ca „Povestea unui om adevărat” sau „Așa s-a călit oțelul” au însoțit tineretul sovietic pe drumurile războiului și îl însuflețesc și astăzi pe pămînturile înțelenite și pe marile șantiere. Poezia, cîntecul, muzica, strîngînd și unind oamenii într-un singur elan, îi însuflețesc la fapte eroice, îi bucură și îi emoționează în ceasurile de odihnă.

Literatura, teatrul, muzica, arta plastică, cinematograful, care, prin mijloacele lor, reflectă veridic și convingător viața și îi dau o apreciere justă, acționează cu o forță imensă asupra conștiinței, sentimentelor și imaginației omului, îndemnîndu-l să participe activ la lupta pentru ceea ce e nou și înaintat în toate domeniile vieții și ale muncii.

Lenin acorda o deosebită importanță artei în viața celor ce muncesc. Într-o convorbire cu Clara Zetkin, el a spus : „Arta aparține poporului. Prin rădăcinile ei cele

mai adinci, ea trebuie să pătrundă în adîncurile maselor largi ale oamenilor muncii. Ea trebuie să fie pe înțelesul acestor mase și apreciată de ele, să unească sentimentele, gîndirea și voința acestor mase, să le ridice. Ea are menirea să trezească în ele simțul artistic și să-l dezvolte" ¹.

Lenin a văzut în artă un mijloc puternic pentru unirea gîndurilor, voinței și sentimentelor maselor populare, spre a le ridica la lupta pentru construirea orînduirii sociale noi — a socialismului. Indicațiile sale despre importanța educativă a artei ne ajută să înțelegem criteriile de apreciere a operelor de artă, care contribuie în modul cel mai deplin la educarea gustului estetic al poporului, la formarea profilului său ideologic și moral. Lenin sublinia drept calitate necesară a operelor de artă înaltul conținut de idei îmbinat cu forma artistică. În convorbirea cu C. Zetkin, Lenin a exprimat ideea că este imposibil să se ridice cultura artistică a poporului fără ridicarea nivelului său de cultură generală: „Pentru ca arta să se poată apropia de popor și poporul de artă, trebuie mai întîi să ridicăm nivelul general de instrucțiune și cultură... Muncitorii și țărani noștri... și-au dobîndit dreptul la o artă într-adevăr măreață. De aceea noi punem pe primul plan sarcina de a organiza pe scară cit mai largă învățămîntul și educarea poporului" ².

În prezent, în U.R.S.S. au fost înregistrate realizări uriașe în domeniul învățămîntului public și, împreună cu alte cerințe spirituale, au crescut imens și cerințele estetice ale poporului. Pentru satisfacerea acestor cerințe sînt necesare ridicarea continuă a nivelului ideologic și artistic al literaturii și artei sovietice, intensificarea popularizării operelor de artă cu un înalt conținut ideologic și artistic. Aceasta va contribui la ridicarea nivelului dezvoltării artistice, a gusturilor artistice ale poporului și, totodată, la educarea lui în spiritul ideologiei și moralei comuniste. La rîndul său, ridicarea nivelului culturii generale și artistice a poporului reprezintă condiția pentru avîntul continuu al artei sovietice. „Pe acest teren trebuie să se dezvolte o artă comunistă, într-adevăr

¹ Vezi V. I. Lenin, *Despre cultură și artă*, E.S.P.L.P. 1957, pag. 617.

² Vezi op. cit., pag. 617, 620.

nouă și mare, care să creeze o formă corespunzătoare conținutului său”¹.

Pentru teoria și practica actuală a educației estetice prezintă o valoare deosebit de mare cele spuse de Lenin despre literatură și artă, despre clasicii ruși și străini. Aceste indicații ajută la selecționarea și folosirea moștenirii clasice în munca educativă a școlii. Lenin aprecia operele moștenirii artistice clasice în unitatea valorii lor ideologice și cognitive, estetice și educative.

Despre romanul lui Cernișevski „Ce-i de făcut?”, Lenin a spus: „Marele merit al lui Cernișevski constă în aceea că a arătat nu numai că fiecare om care gîndește corect și-i într-adevăr drept trebuie să fie revoluționar, dar și altceva încă mai important: cum trebuie să fie revoluționarul, care trebuie să fie morala lui, cum trebuie să meargă spre scopul lui, prin ce mijloace...”² Lenin scrie despre Tolstoi că a fost un artist genial, care a dat nu numai tablouri fără seamăn ale vieții rusești, dar și opere neîntrecute în literatura mondială. El consideră romanul lui A. M. Gorki „Mama” o carte deosebit de actuală, pe care clasa muncitoare o va citi cu mult folos. Lenin a subliniat importanța cognitivă și artistică a acestei cărți, precum și forța ei mobilizatoare pentru lupta revoluționară. Apreciindu-l pe Gorki ca un uriaș talent artistic, Lenin a subliniat că el a adus mari foloase mișcării proletare internaționale.

Tema revoluționară constituia pentru Lenin tema principală nu numai în literatură, dar și în muzică. Nu este întimplător că îi era atît de dragă muzica lui Beethoven. Într-o discuție cu dirijorul Oskar Fried, Lenin a remarcat că, în condițiile actuale, muzica eroică a lui Beethoven trebuie să răsune cu o forță deosebit de proaspătă și că noul public, care a devenit stăpînul fostelor teatre imperiale, o va percepe cu o excepțională sensibilitate și emoție³.

Lenin aprecia mai presus de toate adevărul în artă. El nu putea suferi sentimentalismul dulceag și nici subtilitățile rafinate sau afectarea bombastică proprii forma-

¹ Vezi op. cit., pag. 620.

² Vezi „Lenin despre literatură și artă”, Editura de stat pentru literatură, Moscova, 1960, pag. 24—25.

³ Vezi „Sovetskaia muzika” nr. 4 din 1960, pag. 25.

lismului. El iubea fierbinte arta populară: cîntecul popular, poezia cîntăreților populari din cartierele muncitorești, arta care exprimă gîndurile și năzuințele poporului. Cele spuse de Lenin despre creația populară ne ajută să determinăm locul operelor creației populare în programele de cînt, literatură și desen, precum și în educația estetică și în cultura artistică, în activitatea din afara orelor de clasă și în cea extrașcolară.

Lenin și partidul au trasat sarcina inițierii poporului în artă și ale folosirii acestora în scopuri educative nu numai în domeniul literaturii, dar și în domeniul muzicii, teatrului, artelor plastice și cinematografilei. Lenin atribuia cinematografilei o deosebită importanță, socotind-o forma cea mai de masă și cea mai accesibilă a artei, considerind că, sub conducerea partidului, în mîinile adevăraților făuritori ai culturii socialiste, cinematografia va fi unul dintre mijloacele cele mai puternice pentru culturalizarea și educarea comunistă a maselor.

Lenin privea muzica drept un mijloc de legătură și unire a maselor populare în lupta revoluționară. În articolul consacrat împlinirii a 25 de ani de la moartea lui Eugène Pottier, el l-a numit „unul dintre cei mai mari propagandiști cu ajutorul cîntecului”. „Pe vremea cînd a compus primul său cîntec, socialiștii muncitori se numărau cel mult cu zecile. Astăzi istoricul imn al lui Eugène Pottier îl știi zeci de milioane de proletari...”¹

Învățătura lui Lenin despre partinitatea literaturii și artei a constituit baza ideologică a dezvoltării literaturii și artei sovietice, ca artă a realismului socialist. Principiul partinității comuniste și al caracterului popular al artei sovietice determină, de asemenea, conținutul și metodele educației estetice în școala sovietică.

Literatura și arta sovietică au devenit un puternic mijloc de educare ideologică, morală și estetică a poporului în spiritul internaționalismului proletar și al patriotismului sovietic, al umanismului socialist, în spiritul păcii și prieteniei între popoare.

Politica partidului în domeniul învățămîntului public, precum și în domeniul literaturii și artei are o importanță hotărîtoare pentru dezvoltarea teoriei și practicii educației estetice a poporului sovietic și a tinerei sale generații. Această politică a determinat orientarea edu-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 209.

cației estetice în școala sovietică, orientarea ei comunistă.

În documentul de partid „Pentru o strinsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului”, N. S. Hrușciov a definit astfel orientarea, esența și sarcinile literaturii și artei sovietice: „Linia principală a dezvoltării constă în aceea ca literatura și arta să fie întotdeauna indisolubil legate de viața poporului, să reflecte fidel bogăția și diversitatea realității noastre socialiste, să arate clar și convingător mărețea activitate transformatoare a poporului sovietic, noblețea năzuințelor și scopurilor sale, înaltele sale calități morale. Menirea socială supremă a literaturii și artei este de a ridica poporul la lupta pentru noi succese în construirea comunismului”¹.

Partidul comunist acordă o mare importanță dezvoltării continue a gustului estetic și a concepțiilor artistice ale poporului sovietic, ca parte integrantă a ideologiei lui comuniste. Educarea și dezvoltarea dragostei și interesului pentru arta înaintată, frumoasă, cu un înalt conținut de idei, formarea unor gusturi sănătoase, a priceperii de a deosebi adevărata artă de surogatele ei înarmează poporul sovietic în lupta împotriva trivialității, împotriva lipsei de idei și de gust în artă și în viață, îl ajută să identifice și să combată manifestările ideologiei străine.

3. Educația estetică a copiilor și tineretului în noua etapă a construcției școlii sovietice. Rolul artei în educația estetică

Noua legislație școlară a intrat acum în vigoare, și educația estetică ocupă treptat un loc tot mai mare, căpătând un conținut nou în cadrul sarcinilor educative generale ale școlii.

În școala de opt ani, educația estetică este generală și obligatorie din clasa I până în clasa a VIII-a inclusiv. I se dă atenție și în procesul instructiv, și în activitatea extrașcolară, și în organizarea întregii vieți a elevilor. În procesul instructiv, elevii capătă noțiuni despre parti-

¹ N. S. Hrușciov: „Pentru o strinsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului”, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1957, pag. 20.

cularitățile diferitelor genuri de artă, despre obiectul și mijloacele lor de expresie, despre modul specific în care diversele arte reflectă viața.

Percepînd diferite fenomene ale realității reflectate în operele de artă, elevii adîncesc reprezentările estetice, își desăvîrșesc ideile despre frumos, își formează gustul estetic. Studiînd literatura, muzica și artele plastice, ei capătă o dezvoltare artistică multilaterală. Lucrînd la reproducerea unor opere de artă care le sînt accesibile — interpretări de bucăți muzicale, recitări —, exprimîndu-și atitudinea față de cele văzute în viață în desene și în opere literare, elevii își dezvoltă predispozițiile estetice, aptitudinile artistice. Așa începe formarea aptitudinilor estetice și de creație artistică ale elevilor. Nivelul acestor aptitudini, alit generale (capacitatea unei reacții afective față de frumosul din viață și din artă) cit și speciale (muzicale, literare, artistice), nu este, bineînțeles, același la toți; el depinde de predispozițiile naturale, de înclinația înnăscută sau dezvoltată din fragedă copilărie pentru o anumită artă. Lecțiile din școală contribuie la dezvoltarea elementară a diferitelor aptitudini artistice.

Astfel, predarea cîntului contribuie la educarea dragostei pentru arta corală în rîndurile tineretului. Ca rezultat, numărul de coriști cu cultură muzicală crește neîncetat, se ridică nivelul culturii corale în țară. Corul devine o artă cu adevărat de masă, a întregului popor. În Estonia, Lituania, Letonia, la sărbătorile raionale și republicane ale cîntecului participă zeci de mii de cîntăreți. În R.S.F.S.R., în urma introducerii cîntului în clasele mijlocii și superioare, a crescut considerabil numărul cercurilor corale din școli, s-a ridicat nivelul artistic al colectivelor corale extrașcolare. În ultimii ani au început să se întărească corurile mixte ale elevilor din clasele superioare și corurile formate numai din băieți sau fete. Toate acestea contribuie la ridicarea nivelului culturii corale a popoarelor Uniunii Sovietice, favorizează dezvoltarea mișcării artiștilor amatori.

Toate acestea sînt valabile și pentru alte genuri de artă, unde lecțiile din școală contribuie într-o măsură tot alit de mare ca și în domeniul cîntului la dezvoltarea activității din afara orelor de clasă și extrașcolare, ca și la descoperirea talentelor. Studiul literaturii, muzicii,

artei plastice în școală îi face pe toți tinerii să devină iubitori pregăliți și exigenți ai artei : ciuitori, ascultători, spectatori, adică oameni pe care Marx i-a numit „publicul capabil de a se bucura de frumos”.

Sarcina educării nevoilor estetice, sentimentelor și noțiunilor estetice ale elevilor se rezolvă nu numai la lecții, ci și în activitatea din afara orelor de clasă. În condițiile orînduirii socialiste, influența estetică asupra elevului se exercită și pe multe alte căi. Elevii frecventează teatrele și cinematografele pentru copii și adulți, învață să cunoască arta cu ajutorul radioului și televiziunii. Multe familii posedă picupuri sau patefoane, reproduceri de artă, reviste, cărți pentru copii și tineret. Acestea, desigur, pot să servească, în anumite condiții, ca un izvor serios pentru dezvoltarea lor estetică.

Prin folosirea neorganizată a radioului, a televizorului și, îndeosebi, a discurilor, dezvoltarea estetică poate lua însă o cale greșită. Din nefericire, cîntece de tipul „Mișa, unde-i zîmbetul tău?”, „Scumpul meu Vască” și altele asemănătoare sînt citate adeseori printre cîntecele preferate chiar de școlari din clasele a II-a și a III-a ; le plac și filme ca „Prietenul iubit” și „Ordinul Anna”. Însă, atît la radio cît și la televiziune se transmit și suficiente programe pentru copii și tineret, cu muzică frumoasă și de mare valoare artistică, minunate filme ca „Ciuk și Ghek”, „Lumini pe rîu”, „Protecția pădurii”, sau filme-concert documentare consacrate creației populare. Adesea școlarii nu cunosc aceste filme sau emisiuni radiofonice cum sînt „Cîntecele patriei mele”, „Caseta muzicală”, „Portrete de compozitori” etc., pe care familia și școala le pot folosi pentru educația estetică a copiilor.

Ca rezultat al predării cîntului, copiii încep să acorde mai multă atenție emisiunilor muzicale de la radio și se bucură nespus cînd aud muzica pe care o cunosc de la audițiile din școală. Treptat, muzica cu adevărat frumoasă începe să ocupe un loc tot mai trainic în rîndul operelor preferate.

Frumusețea operelor de artă, pe care profesorul le prezintă cu pasiune și emoție, se întipărește și rămîne pentru mult timp în conștiința copiilor. Ei încep să simtă nevoia de a le retrăi estetic, descoperă în ele treptat noi

frumuseți, neobservate înainte, se gîndesc mai adînc la conținutul de idei al acestor opere.

În ultimii ani a căpătat o largă răspîndire în școli activitatea din afara orelor de clasă pentru familiarizarea elevilor cu operele remarcabile ale literaturii și ale celorlalte arte. Radioul, filmul (artistic, documentar și de popularizare a științei), reproducerea de artă, înregistrările pe bandă de magnetofon ale unor piese muzicale și recitări sau discurile cu înregistrarea interpretării unor artiști de seamă se folosesc aproape în fiecare școală.

Alegera justă a materialului pentru activitatea din afara orelor de clasă este tot atît de importantă ca și alcătuirea programei de învățămînt. O deficiență serioasă în munca multor școli este caracterul limitat al tematicii discuțiilor despre muzică și pictură. În aceste școli, o serie de teme se repetă an de an. „Cîntecul popular rus”, „Cîntecul sovietic”, „Glinka”, „Ceaikovski”, „Grupul celor cinci”, — iată teme obișnuite ale activității din afara orelor de clasă în domeniul muzicii. „Repin”, „Surikov”, din cînd în cînd „Peredvijnicii” constituie tematica principală a discuțiilor despre pictură. E foarte bine, dar prea puțin.

Prin introducerea cîntului în planul de învățămînt al claselor a VII-a și a VIII-a, a desenului în clasa a VII-a, munca de formare a culturii artistice în școală s-a îmbogățit în conținut, atît în formele ei didactice cît și în activitatea din afara clasei.

Practica înaintată a unor școli în domeniul educației estetice prin mijloacele artei demonstrează posibilitățile sporite de folosire a unei tematici variate și a tuturor genurilor artei. Multe școli caută să organizeze lecții în cadrul aceleiași clase, pentru a le face elevilor cunoscută arta sub forma unui anumit sistem, scoțînd în evidență legăturile dintre diferitele genuri de artă din aceeași epocă. Aici este importantă alegerea unor opere care să arate cît mai clar și mai evident că fiecare artă reflectă, prin mijloacele sale și într-un mod specific, realitatea : viața și lupta maselor populare, natura, lumea lăuntrică a omului.

Educația estetică nu poate fi limitată nici chiar la forme foarte active ale contactului cu arta : perceperea estetică și aprecierea ei după puterile elevului. Pentru

a fi deplină educația estetică trebuie să cuprindă și posibilitatea unei manifestări creatoare în artă, însușirea deprinderilor de a interpreta în colectiv sau individual versuri și povești, muzică și dansuri, de a participa la spectacole, priceperea de a se folosi de cunoștințe elementare de grafică pentru a-și exprima impresiile în desene, în modelaje etc.

Formele activității artistice din afara orelor de clasă și extrașcolare ale elevilor sînt variate. Din acestea fac parte : corul, orchestra, teatrul de copii, atelierul de artă plastică, cercurile de recitări artistice și creație literară, colectivele coregrafice. Scopul acestor cercuri îl constituie dezvoltarea sentimentelor și gustului estetic, dezvoltarea aptitudinilor artistice ale copiilor.

Toate formele de activități artistice din afara orelor de clasă și extrașcolare trebuie să ducă la rezultate utile societății. Chiar și în stadiile inițiale ale practicării ei arta are nevoie de contactul cu ascultătorul, spectatorul și cititorul. Este sarcina pedagogului de a educa o atitudine exigentă față de calitatea executării cîntecelor, desenelor, recitării povestirilor, realizării spectacolelor sau dansurilor. Manifestările artistice ale elevilor trebuie să fie nu numai bune ca execuție tehnică, ci și pline de sentiment, expresive. Ele trebuie să-l convingă pe ascultător sau pe spectator, dezvăluindu-i conținutul operei de artă. Acest rezultat al muncii dă o mare satisfacție interpreților și exercită o influență estetică asupra elevilor. Asemenea manifestări artistice și serate tematice înfrumusețează viața școlii cu ocazia zilelor sărbătorilor revoluționare, a unor date memorabile, cu prilejul pomului de iarnă etc. Ele sînt iubite și așteptate în școală.

Adeseori cercurile de artiști amatori ale elevilor organizează manifestări și în afara școlii. Astfel, orchestra de instrumente populare a școlii din Mondibaș desfășoară o mare muncă de propagandă muzicală la clubul minerilor și în diversele localități ale raionului. Colective corale din care fac parte elevii mai multor școli dau concerte la radio și televiziune. Corul Institutului de educație estetică al Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R. dă regulat concerte la radio, popularizînd noi lucrări corale ale compozitorilor sovietici, cîntece ale popoarelor din lumea întreagă și muzică corală clasică.

Sarcina profesorilor și specialiștilor în domeniul artei este de a-i ajuta pe elevi să înțeleagă importanța socială a activității lor de artiști amatori, să educe la ei spiritul de colectiv și al răspunderii comune pentru realizarea pînă la capăt a lucrului început. Elevii coloniei „Gorki” își considerau reprezentațiile teatrale ca îndeplinirea unei datorii obștești.

Pregătirea serioasă a operei luate în studiu — munca pentru dezvoltarea ideii ei, a imaginilor ei artistice și a principalelor ei mijloace de expresie — dă elevilor posibilitatea să pună în evidență atitudinea autorului față de ceea ce ne comunică opera lui, să-și definească propria lor atitudine față de ceea ce interpretează, ceea ce are o mare importanță pentru a-l face pe ascultător sau spectator să înțeleagă just sensul operei. Munca artistică în cercuri și în colective interșcolare, trăirile estetice comune sînt un mijloc pentru formarea și cimentarea colectivului.

În legătură cu lărgirea sarcinilor și sferei educației estetice cresc cerințele estetice ale elevilor și în familie. Legătura școlii cu familia pentru stabilirea unei orientări comune în satisfacerea cerințelor estetice ale copiilor, adolescenților și tinerilor constituie, de aceea, o condiție importantă a educării unor gusturi artistice sănătoase.

Realizările poporului sovietic în domeniul economiei naționale, științei și culturii, trecerea la ziua de muncă redusă și la săptămîna de lucru redusă creează timp liber și dau tineretului sovietic posibilitatea de a se ocupa mai mult de artă. De pe acum au crescut considerabil interesul pentru artă, năzuința tineretului de a se ocupa de ea, se observă un avînt în activitatea artistică a tineretului. Aceasta are influență asupra școlii și pune în fața ei noi sarcini. La Moscova, Leningrad și în alte orașe ale R.S.F.S.R. activează cu succes coruri de elevi din cursul superior, mixte sau formate numai din băieți sau din fete.

Repertoriul variat, de un înalt nivel artistic și cu un bogat conținut ideologic, pregătirea interpretării sale artistice contribuie, așa cum a arătat experiența, la educarea interesului și dragostei pentru muzică și la înțelegerea ei ca mijloc puternic de comunicare și de unire între oameni. De aici apare tendința firească a

elevilor de a-și duce aria în mase. Astfel, activitatea colectivelor corale capătă însemnătatea unei munci de utilitate socială.

Toate cele de mai sus își păstrează valabilitatea și pentru orchestre. Orchestrele de instrumente populare devin adeseori mari colective care interpretează cu succes opere complexe. Printre membrii corurilor și orchestrelor de tineret se evidențiază oameni cu un deosebit talent muzical, dintre care unii își găsesc apoi vocația în acest domeniu. Profesorul, școala, întreg sistemul educației estetice din cadrul ei contribuie la dezvoltarea aptitudinilor, la stabilirea vocației.

Genurile și formele activității artistice din clasele superioare sînt foarte variate. În prezent au luat o destul de mare răspîndire formele complexe de activitate artistică, de exemplu montarea unor spectacole. La ea participă membrii cercului dramatic: actori, scenografi (decoratori, recuzitori, costumeri, electricieni), grupul care lucrează la dramatizarea unor opere literare („Așa s-a călit oțelul”, episoade din „Născuți în furtună” etc.). Toate aceste grupuri colaborează la analizarea piesei, a caracteristicilor personajelor, a diverselor roluri, la studiul epocii etc. Aici se dezvoltă marile posibilități cuprinse în munca educativă a conducătorului cercului (cel mai des, profesorul de literatură) și a altor profesori: de istorie, de geografie, de desen artistic și tehnic, de fizică etc.

Un loc deosebit în educarea gusturilor artistice sînt deosebite și în combaterea influențelor străine din viața de toate zilele revine dansului. Tendința tineretului spre mișcare, spre dans în orele libere este pe deplin firească și legitimă. Dar ea trebuie îndrumată, mai ales în școală. În lipsa unei conduceri atente, elevii își satisfac nevoia de a dansa în mod spontan, la voia întîmplării, lăsîndu-se atrași de dansuri „la modă”, văzute întîmplător și străine de poporul sovietic, ca rock-and-roll, boogie-woogie și altele. E necesar ca fiecare elev să cunoască dansuri pline de viață și elegante, ca valsul, mazurca, sau cele moderne, bazate pe dansul popular. Acolo unde aceste dansuri au intrat în viața școlii, elevii le învață repede și cu plăcere, ele înlătură tot ce este întîmplător, străin și superficial.

În școlile din republicile baltice se poate vedea cât de mult sînt răspîndite dansurile populare în mijlocul elevilor. Sărbătorile dansului, organizate anual în toate raioanele Estoniei, Letoniei, Lituaniei, la care elevii iau parte împreună cu adulții sau se prezintă independent, sînt spectacole deosebit de frumoase. Mișcările participanților la aceste dansuri nu sînt complicate, dar bine studiate și coordonate; figurile de dans sînt frumoase și variate.

Fiecare republică își are, desigur, minunatele sale dansuri populare. Însușindu-și cele mai simple și mai frumoase dansuri ale propriului popor și ale altor popoare, elevii participă cu multă bucurie la ele și, în același timp, încep să înțeleagă mai bine caracterul poporului al cărui dans îl execută. Sentimentul prieteniei și respectului față de alte popoare capătă aici o largă posibilitate de realizare. Dezvoltarea activității coregrafice în această direcție ajută la înlăturarea a ceea ce este fals nu numai în dans, dar și în îmbrăcăminte și în modul de comportare.

În sarcina educației estetice la orele de limbă maternă și de lectură literară intră dezvoltarea unei exprimări scrise și orale vii și plastice, educarea dragostei pentru frumusețea, precizia și expresivitatea stilului limbii. În clasele superioare ale școlilor medii, aceste aptitudini urmează să fie dezvoltate deosebit de multilateral, ca trăsături necesare în toate formele de activitate productivă și obștească a omului societății comuniste.

În clasele superioare, inițiativa elevilor înșiși se manifestă printr-o mai mare independență în organizarea cunoașterii artei, iar rolul pedagogului devine mai curînd cel al unui sfătuitor, al unui îndrumător. În practica școlară se observă tendința tineretului de a-și îmbogăți cultura estetică printr-o largă cunoaștere a artei: se organizează cercuri ale amatorilor de muzică simfonică și de alte genuri ale artei, elevii din clasele superioare fac propagandă pentru artă prin stațiile școlare de radioficare, în cluburile de fotografie și diafilme etc. Redacțiile pentru problemele artei ale posturilor școlare de radioficare sînt formate din iubitori de muzică și de literatură, care alcătuiesc programele muzicale și literare ale emisiunilor școlare, pregătesc textele crainicului la

aceste emisiuni. Membrii cercurilor tehnice se ocupă de înregistrările pe bandă de magnetofon. Toată această muncă îi face pe elevi să studieze arta cu mai mult interes.

În multe școli se organizează lectorate ale elevilor din cursul superior, care țin conferințe despre problemele artei la seratele școlare, pregătesc referate și dau explicații la expozițiile de reproduceri de artă. În toate aceste cazuri este foarte important ajutorul unui profesor competent în problemele esteticii, istoriei și teoriei artei. Acest ajutor e necesar și în alegerea bibliografiei pentru pregătirea referatelor, în selecționarea operelor de artă care vor fi prezentate în cadrul referatelor și în metodică întocmirii referatelor. În această direcție trebuie să se dea cât mai mult cîmp liber de manifestare independenței și inițiativei elevilor din cursul superior.

4. Educația estetică în școală, în procesul întregii activități de învățătură și de muncă

Educația estetică în școală nu se limitează la educația prin mijloacele artei. Ea se înfăptuiește și prin atitudinea estetică față de realitate, în special prin perceperea nemijlocită a frumosului în viață, precum și prin elementele estetice introduse în toate laturile vieții și ale activității elevilor.

Copilul și adolescentul percep frumosul din realitate cu sprijinul profesorului, care îi ajută să vadă acest frumos. Astfel, o învățătoare de la o școală din Leningrad organizează în mod sistematic plimbări prin oraș cu elevii din cursul elementar, atrăgînd atenția copiilor asupra frumuseții clădirilor, cheurilor și perspectivei orașului de pe podul Kirov. Unii profesori din Moscova vizitează cu elevii noile cartiere, arătîndu-le frumusețea planului lor general, a noilor blocuri, a scuarurilor etc. Toate acestea contribuie la perceperea mai profundă și activă a artei plastice.

Formele în care elevii pot participa la crearea frumosului sînt extrem de variate. Dintre acestea fac parte și preocuparea pentru a cultiva ceea ce este cu adevărat frumos în ambianța și traiul din școală și de acasă, în

ținuta elevilor, în purtarea lor conformă normelor estetice și morale ale conduitei omului educat în spirit comunist.

Introducerea frumosului în toate formele de muncă, dând o nuanță emoțională procesului muncii și producând o satisfacție estetică de pe urma rezultatelor ei, contribuie la educarea dragostei pentru muncă și a nevoii de a munci. Treptat se dezvoltă la elevi capacitatea de a vedea în munca lor o parte a muncii milioaneilor de oameni sovietici, muncă al cărei scop îl constituie pacea, bucuria și fericirea pentru toți. Elevii se bucură și sînt profund emoționați de mărețele perspective ale muncii creatoare în comunism.

Experiența școlilor fruntașe oferă numeroase exemple de forme diverse de muncă, organic legate de educarea sentimentelor estetice. Putem cita, de pildă, plantarea de păduri, parcuri și livezi și îngrijirea lor, crearea de spații verzi în curți, sădirea de flori pe străzile și în piețele satelor și orașelor. La școala nr. 1 din orașul Obninsk, regiunea Kaluga, prin forțele elevilor a fost sădită și dezvoltată treptat o „livadă miciurinăstă a tinereții”, s-au sădit pe timp de iarnă meri în vîrstă de 10 ani în livada școlară. Primăvara, cînd livada înflorește, frumusețea ei îi îndeamnă pe elevi să lucreze cu un nou avînt la dezvoltarea ei.

Elevii unei școli din regiunea Kamerovo au plantat pomi fructiferi pe marginile unei autostrăzi, pe o distanță de cîțiva kilometri. Elevii de la o altă școală au înfrumusețat cu flori orașelul lor din taiga, situat la 40 km de calea ferată.

Foarte importante pentru educația estetică sînt lucrările de construcții executate cu ajutorul elevilor: amenajarea terenului școlii, a unei străzi, renovarea școlii, repararea mobilierului școlar etc. Elevii lucrează cu atît mai multă plăcere, cu cit munca lor social-utilă creează mai multă frumusețe în viață.

Munca în atelierele școlare și în întreprinderile productive poate oferi numeroase impresii estetice. De aceea, unii maiștri-educatori din școlile rezervelor de muncă își duc elevii în întreprinderi, pentru a le da posibilitatea să observe frumusețea muncii fruntașilor în producție. Organizarea locului de muncă, frumusețea și precizia mișcărilor, economisirea riguroasă a timpului

trebuie însușite pentru ca munca să devină cu adevărat frumoasă și creatoare. Munca în colectiv a elevilor are calități estetice deosebite.

Educația estetică trebuie să îmbrățișeze toată activitatea școlară și întregul proces al organizării vieții colectivului școlar. Toate acestea au o imensă importanță și pentru educarea sentimentelor și convingerilor morale.

Multe școli găsesc căile concrete pentru a generaliza elementele de educație estetică în întregul proces al activității didactice. Profesorii și învățătorii caută cele mai eficiente forme de folosire a operelor de artă pentru fixarea și aprofundarea cunoștințelor la cursurile de istorie și geografie, recurg la opere muzicale sau ale artei plastice în cadrul lecțiilor de literatură, pentru a da elevilor idei mai precise despre anumite particularități ale curentelor și stilurilor în diversele genuri de artă și, mai ales, pentru a educa interesul și dragostea pentru artă sub aspectul semnificației ei estetice, de cunoaștere și ca forță activ-transformatoare.

În ultimii ani, colectivele pedagogice ale mai multor școli folosesc pe scară largă arta plastică pentru a dezvolta la elevi expresivitatea și bogăția limbajului. Utilizarea operelor de artă este deosebit de rodnică în studiul istoriei, mai ales în studiul epocilor pe care elevii nu și le pot reprezenta decât cu greu în imagini vii. Alegerea unor tablouri care redau monumente și clădiri din Egipt, Asiria, Babilon, India și China antică, ornamente murale și basoreliefuluri din acele epoci, obiecte de uz casnic păstrate pînă în zilele noastre, povestirile, miturile și legendele, — toate acestea ajută la însușirea materialului, trezesc interesul pentru el și pentru citirea cărților de istorie.

A. S. Makarenko a adus o mare contribuție la teoria și la practica educației estetice. El a elaborat problemele esteticii traiului și muncii în școală, ale esteticii disciplinei și colectivului, a pus problema rolului esteticii în formarea personalității (aspectul exterior și interior al omului educat din punct de vedere estetic), a voinței și caracterului, problema influenței estetice a personalității pedagogului etc. Lucrările lui Makarenko și concepțiile sale estetice sînt larg cunoscute și de însemnătatea lor nu se poate să nu se țină seama; totuși, în

condițiile învățămîntului de masă de astăzi, ideile lui Makarenko nu se aplică încă pe deplin, iar uneori se aplică numai latura lor exterioară. Principiile și metodele educației estetice elaborate de Makarenko trebuie aplicate într-un mod creator în noile condiții, ținîndu-se seama de noile sarcini ale școlii.

Educația estetică este strîns legată de o comportare civilizată. În literatura consacrată acestei probleme se vorbește mai mult despre latura exterioară a conduitei civilizate. Nu putem fi de acord cu o asemenea tratare îngustă. În condițiile actuale ale dezvoltării societății sovietice problema modului de comportare trebuie studiată și analizată în primul rînd în lumina normelor estetice și morale ale vieții comuniste. Grija pentru om, respectul față de om în societatea socialistă determină stilul relațiilor dintre oameni, atitudinea față de cei mai în vîrstă, de copii, de femeie, de cei mai slabi fizicește etc.

Atitudinea estetică față de realitatea înconjurătoare trebuie pusă în legătură cu tendința de a introduce frumosul în viață, în modul nostru de trai. Frumusețea edificiilor publice, a grădinilor și parcurilor trezește în noi nevoia de a menține ordinea în ele. Frumusețea naturii și protecția ei activă trebuie concepute de elevi într-o unitate organică. Fiecare deprindere estetică și morală nouă, care devine treptat mai complexă, trebuie să decurgă din principiile ideologice, morale și estetice ale societății socialiste.

Sistemul sovietic de educație estetică prin influența exercitată de frumosul din realitatea înconjurătoare și din artă, prin dezvoltarea tendințelor și aptitudinilor de a introduce frumosul în viață cuprinde, în mod necesar, încă o latură: educarea intransigenței față de tot ce contrazice concepțiile noastre despre frumos. Sub influența educației estetice se formează atitudinea afectivă nu numai față de frumos, ci și față de ceea ce-i urit în viață și în artă, se educă dragostea și nevoia de frumos, intransigența față de ceea ce-i urit și capacitatea de a-l combate în mod activ. Se formează concepțiile și gustul estetic, cu alte cuvinte capacitatea de a aprecia și de a deosebi în mod just, în conformitate cu înaltele idealuri estetice și etice ale omului educat în spirit comu-

nist, ceea ce este cu adevărat frumos în viață și în artă de falsa frumusețe, de lipsa de gust și de formă.

Aceste principii sînt puse la baza educației estetice a elevilor pe fiecare treaptă a vârstei, în stabilirea tuturor formelor de activitate educativă, care urmăresc alături de introducerea adecvată a frumosului în viața cotidiană și în munca copiilor și tineretului, cit și îndepărtarea a ceea ce contrazice normele estetice și morale, a ceea ce întinează frumusețea vieții colectivului școlar.

Practica școlilor dă exemple convingătoare de moduri în care grija pentru aspectul exterior al școlii, pentru frumusețea ei, pentru zugrăvirea pereților și vopsirea mobilei în culori luminoase — acțiuni pe care le realizează chiar elevii — exercită o influență hotărîtoare asupra atitudinii lor față de avutul școlii. Directorul unei școli de șapte ani din regiunea Volgăi inferioare arată că, după ce băncile au fost vopsite în alb, elevii au considerat că murdărirea unei astfel de bănci este o faptă urită, iar după ce au luat parte la reparații, au dispărut cazurile de deteriorare a mobilei și școala s-a putut dispensa cîțiva ani de reparații.

Mobilierul frumos, ordinea și curățenia, întreținute chiar de elevi, contribuie la formarea deprinderilor unei conduite civilizate.

Întreaga muncă complexă și susținută de educație estetică prin intermediul realității revine, în primul rînd, învățătorilor și profesorilor diriginți. Utilizarea operelor de artă în cadrul lecțiilor la diferite obiecte îi cere, de asemenea, profesorului numeroase cunoștințe și multă atenție.

Pentru această muncă, este imperios necesar ca profesorul să-și însușească el însuși bazele esteticii marxist-leniniste, pentru a putea să se orienteze în problemele istoriei și ale teoriei artei, pentru a-și ridica nivelul artistic.

Date fiind cerințele estetice crescînde ale elevilor din cursul superior, profesorii trebuie să studieze temeinic, pentru a fi pregătiți să facă față numeroaselor întrebări, cum ar fi: Ce trebuie să înțelegem prin frumos? Cum să înțelegem caracterul creator al muncii și de ce cuprinde ea elemente ale frumosului? Ce înseamnă bunul

gust, gustul sănătos? Cum să luptăm împotriva prostului gust? Ce anume este urit în unele cintece care circulă astăzi și cum să ne dăm seama că sînt de un nivel artistic scăzut? Elevii din cursul superior pun în mod obișnuit astfel de întrebări și tineretul așteaptă răspunsul la ele, precum și la multe alte întrebări care-l pasionează.

Bibliografie

- Lenin V. I.* L. N. Tolstoi, Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 320—324.
- Lenin V. I.* Despre cultura proletară, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 299—300.
- Lenin V. I.* Telegramă lui A. V. Lunacearski, Opere, vol. 35, E.S.P.L.P. 1958, pag. 337.
- Hrușciov N. S.* Pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului. Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- Hrușciov N. S.* Slujca poporului — înalta menire a scriitorilor sovietici. Cuvîntare rostită la Congresul al III-lea al scriitorilor, 22 mai 1959, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1959.
- Hrușciov N. S.* Pentru pace tracică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor. Cuvîntare rostită la Congresul cadrelor didactice din R.S.F.S.R., 9 iulie 1960, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960.
- Krupskaia N. K.* Despre sarcinile educației estetice. Opere pedagogice alese, Editura de stat didactică și pedagogică, 1952, pag. 115—119.
- Makarenko A. S.* Metodica organizării procesului educativ, Opere, vol. 5, ed. rusă, pag. 75—83.

EDUCAȚIA FIZICĂ, PARTE COMPONENTĂ A
EDUCAȚIEI COMUNISTE

1. Marxism-leninismul despre educația fizică

Educația fizică face parte integrantă din educația comunistă a tinerei generații. Scopul ei este de a dezvolta din toate punctele de vedere constructori activi și conștienți ai societății comuniste; ea contribuie la formarea temeliiilor morale ale personalității, la educarea dragostei pentru muncă și a unui înalt gust estetic.

Ca și educația în ansamblu, educația fizică, scopurile și sarcinile ei, organizarea și metodele ei se schimbă în procesul dezvoltării societății, a economiei, politicii și culturii acesteia.

Principala sarcină a educației fizice în societate o constituie întărirea sănătății omului, dezvoltarea aptitudinilor sale fizice, formarea și perfecționarea deprinderilor și priceperilor motorii importante în viață. Un om multilateral dezvoltat din punct de vedere fizic este, în primul rînd, un om perfect sănătos, cu musculatura dezvoltată proporțional, cu o ținută frumoasă, care-și stăpînește la perfecție mișcările, un om puternic, agil și rezistent. La dezvoltarea fizică armonioasă contribuie practicarea sistematică a unei game largi de exerciții fizice. O bună dezvoltare fizică multilaterală este o condiție indispensabilă pentru însușirea temeinică a deprinderilor și priceperilor motorii în activitatea sportivă și de muncă.

Contribuind la dezvoltarea spirituală a individului, a calităților sale morale și estetice, educația fizică favorizează totodată rezolvarea acestor sarcini mai ales în procesul activității motorii, în special sportive.

În societatea împărțită în clase, educația fizică are un caracter de clasă, este folosită de diversele clase în conformitate cu scopurile lor. În societatea bazată pe exploatare, educația fizică se află în mâinile claselor dominante, servește interesele lor și contribuie la întărirea orînduirii economice și politice existente a societății.

În societatea burgheză, clasele dominante folosesc educația fizică drept mijloc pentru intensificarea exploataării celor ce muncesc, drept mijloc pentru pregătirea războiului. Pe de altă parte, cultura fizică și sportul sint utilizate pentru a abate pe oamenii muncii de la lupta de clasă. În societatea burgheză, sportul, jocurile, gimnastica s-au transformat într-un izvor de profituri pentru businessmeni. Aceasta a determinat dezvoltarea profesionismului, pătrunderea corupției în sport, ațîțarea instinctelor josnice, pline de ură față de om.

În societatea socialistă, educația fizică constituie o parte integrantă a dezvoltării multilaterale a omului, a formării unor luptători activi pentru construirea comunismului.

Marx și Engels, întemeietorii comunismului științific, acordau multă importanță educației fizice. Ei o considerau drept o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea armonioasă a individului. Engels a criticat cu asprime pe Dühring pentru că încerca să elimine din educația viitorului gimnastica, înlocuind-o cu „pregătirea tehnică”. La Dühring, scrie Engels, „acest învățămînt tehnic... scopul lui este pur didactic : acela de a înlocui gimnastica, despre care radicalul nostru revoluționar nici nu vrea să audă”¹. Engels sublinia că numai instrucția prin muncă, ruptă de gimnastică în accepția largă a cuvîntului, nu este suficientă pentru a realiza dezvoltarea fizică multilaterală a tinerei generații.

Vorbînd despre educația fizică a tinerei generații în condițiile societății capitaliste, Marx și Engels au subliniat importanța acestei laturi a educației pentru protecția sănătății clasei muncitoare și pentru apărarea ei de pericolul degradării fizice. Ei au arătat că sistemul capitalist aduce cu sine amenințarea degenerării fizice pentru tînăra generație a proletariatului, deoarece pro-

¹ F. Engels : „Anti-Dühring”, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 357.

ducția capitalistă „uzurpă timpul necesar pentru creșterea și dezvoltarea corpului și pentru conservarea sănătății”¹.

Marx și Engels vedeau în educația fizică nu numai un mijloc pentru a apăra sănătatea proletariatului, ci și unul dintre factorii importanți ai dezvoltării în general a clasei muncitoare și a tinerei ei generații. Ei recomandau tinerei generații a clasei muncitoare să facă gimnastică și să se ocupe de exerciții militare pentru a-și putea apăra cu succes interesele în lupta împotriva dușmanilor de clasă.

Engels se pronunța pentru necesitatea educației fizice pe toată durata pregătirii elevilor în școală, deoarece tocmai la vârsta școlară se pot educa cel mai bine la elevi calități valoroase ca : mobilitatea, suplețea corpului etc. După părerea lui Engels, un curs de educație fizică început din timp, la o vârstă fragedă, și de o durată îndelungată este indispensabil pentru buna pregătire fizică a tineretului.

„Nu este oare mai bine — scrie el — să predăm gimnastica liberă și exercițiile la aparate elevilor din toate clasele atâta timp cât membrele lor nu și-au pierdut elasticitatea și suplețea, decît să ne zbatem, cum se procedează acum cu tineri de douăzeci de ani, încercînd zadarnic, în sudoarea frunții lor și a noastre, să redăm oaselor, mușchilor și ligamentelor lor anchilozate din cauza muncii mobilitatea și suplețea dinainte ?”²

Cele arătate mai sus arată cît de mult apreciau Marx și Engels educația fizică, socotind-o unul dintre mijloacele pentru apărarea sănătății și pentru dezvoltarea fizică și generală a clasei muncitoare în condițiile capitalismului, ca factor important pentru pregătirea multilaterală a proletariatului în vederea luptei revoluționare, și, în sfîrșit, ca făcînd parte integrantă din dezvoltarea multilaterală a individului în societatea comunistă.

Dezvoltînd în mod creator învățatura lui Marx și Engels despre dezvoltarea armonioasă, multilaterală a omului, Lenin a trasat un program concret de educare comunistă a oamenilor sovietici, îndeosebi a tineretului, în condițiile noii societăți. El a arătat că tineretul trebuie

¹ K. Marx : „Capitalul”, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 287—288.

² K. Marx și F. Engels, Opere, vol. XVI, partea a II-a, ed. rusă, pag. 345—346.

să fie puternic fizicește, sănătos și plin de voință, spre a putea lupta cu succes pentru victoria comunismului. În acest scop, este necesară o strinsă legătură între dezvoltarea fizică a omului și dezvoltarea sa spirituală.

„Tineretul — spunea Lenin — are nevoie în mod deosebit de dragoste de viață și de echilibru sufletesc. Un sport sănătos : gimnastică, înot, excursii, tot felul de exerciții fizice și variate preocupări spirituale, studii, analize, cercetări — și toate acestea, pe cât se poate, în comun”¹.

Atitudinea personală a lui Lenin față de cultura fizică și de sport prezintă și ea mult interes. Vladimir Ilici a practicat exerciții de educație fizică în tot cursul vieții sale și le-a considerat drept un izvor al bunei dispoziții și al sănătății, drept un procedeu foarte bun pentru restabilirea capacității de muncă. În măsura în care îi îngăduia munca extrem de încordată, Lenin știa să se îngrijească de sănătatea sa. El nu bea băuturi alcoolice, nu fuma, era un excelent înotător, patina, mergea pe bicicletă, îi plăceau vânătoarea și plimbările în aer liber.

Pe când se afla în închisoare, Lenin făcea zilnic gimnastică, și anume citeva zeci de exerciții diferite. În scrisoarea din 7 februarie 1898 către mama sa, Lenin îi recomandă fratelui său Dmitri Ilici, care stătea pe atunci la închisoare, să facă neapărat gimnastică și îi propune o „figură de gimnastică” destul de comodă pentru condițiile din închisoare : 50 de mătăni pină la pământ.

„Eu așa făceam — scrie Vladimir Ilici — și nu mă sinchiseam cîtusi de puțin că gardianul, care se uita la mine prin vizetă, se minuna de atita evlavie la un om care n-a vrut niciodată să meargă la biserica închisorii preventive ! Numai să bată cel puțin 50 de mătăni la rînd și, fără a îndoi picioarele, să atingă de fiecare dată dușumeaua cu mina — chiar așa să-i scrii”².

În deportare și în emigrație, V. I. Lenin nu a neglijat exercițiile fizice, îndeosebi înotul și patinajul. Într-o scrisoare adresată mamei și surorii sale din Șușenskoe la 15 noiembrie 1898, Lenin le anunța că, o dată cu venirea iernii, începuse să facă patinaj în locul vânătorii : „Mi-am adus aminte de vremurile de altădată și am con-

¹ „Amintiri despre V. I. Lenin”, Editura politică, 1958, partea a 2-a, pag. 652.

² V. I. Lenin, Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 91—92.

slatat că n-am uitat să patinez, deși n-am mai patinat de vreo zece ani”¹.

Înalta apreciere pe care întemeietorii marxism-leninismului au dat-o rolului culturii fizice în educarea comunistă a tinerei generații și-a găsit o realizare deplină în condițiile socialismului.

Din primele zile ale existenței Puterii sovietice, partidul comunist și guvernul sovietic au dat dovadă de multă grijă pentru dezvoltarea mișcării de cultură fizică.

Acordind o deosebită importanță culturii fizice în educarea comunistă a celor ce muncesc, Comitetul Central al partidului a adoptat, la 13 iulie 1925, o hotărîre specială în această privință. În hotărîre se arăta că cultura fizică este unul din cele mai importante mijloace pentru educația comunistă a celor ce muncesc. Dezvoltînd voința, deprinderile colective, perseverența și alte calități necesare omului din societatea socialistă, cultura fizică trebuie să devină unul dintre mijloacele de unire a maselor largi de muncitori și țărani în jurul organizațiilor de partid, sovietice și sindicale, precum și de antrenare a oamenilor muncii la viața obștească și politică a țării.

Grija partidului pentru mișcarea de cultură fizică și-a găsit expresia și în hotărîrea din 23 septembrie 1929 a Comitetului Central, în care erau expuse principalele măsuri pentru întărirea organizatorică a culturii fizice, arătîndu-se că este necesar să se antreneze mai larg masele muncitoare de la orașe și de la sate la mișcarea de cultură fizică.

În perioada 1931—1934 s-a creat, sub conducerea C.C. al partidului, complexul unional de cultură fizică „Gata pentru muncă și apărarea U.R.S.S.” (G.T.O.), care a jucat un rol imens în dezvoltarea unei mișcări largi de cultură fizică. În complexul G.T.O. și-a găsit o strălucită expresie ideea dezvoltării fizice multilaterale a cetățenilor sovietici și a pregătirii lor pentru muncă, pentru apărarea patriei socialiste. Crearea acestui complex a constituit una dintre cele mai remarcabile pagini ale istoriei mișcării de cultură fizică din Uniunea Sovietică. Din momentul introducerii, normele acestui complex au fost trecute de zeci de milioane de oameni.

¹ Op. cit., pag. 142.

Hotărîrea C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. din 27 decembrie 1948 a jucat un rol deosebit de mare în dezvoltarea mișcării de cultură fizică. În această hotărîre s-a subliniat din nou însemnătatea culturii fizice pentru opera de educare comunistă a oamenilor muncii. În fața sportivilor sovietici se puneau ca sarcini principale dezvoltarea largă a mișcării de masă în domeniul culturii fizice și ridicarea nivelului măiestriei sportivilor sovietici.

Datorită grijii permanente a partidului comunist pentru educația fizică a tineretului sovietic, mișcarea de cultură fizică a luat un avînt fără precedent. Actualmente nu există nici un colț al Uniunii Sovietice în care tineretul să nu facă sport. Milioane de copii, adolescenți și tineri — băieți și fete — se ocupă regulat de cultura fizică, participă la competiții, serbări, parăzi sportive.

Trecerea la ziua de muncă de 7 ore oferă și mai mari posibilități pentru practicarea sportului și culturii fizice.

În prezent există în U.R.S.S. 24 000 000 de sportivi, adică de 400 de ori mai mult decît în Rusia prer evoluționară. De pildă, numai de atletica ușoară se ocupă 3 900 000 de oameni. Sportivii sovietici au la dispoziție peste 2 000 de stadioane, circa 30 000 de terenuri de fotbal, 8 000 de săli de sport, zeci de mii de patinoare, piste de schi, bazine pentru sporturi nautice și alte baze și instalații sportive.

„În țara noastră... — a arătat N. S. Hrușciiov în cuvîntarea rostită pe șantierul noului stadion din Djakarta — se acordă multă atenție dezvoltării culturii fizice și sportului, pentru ca tineretul, dispunînd de stadioane, bazine, tabere sportive, să se poată dezvolta și crește puternic și plin de bucuria vieții”.

Marele avînt al activității de masă în domeniul culturii fizice a contribuit la creșterea rapidă a măiestriei sportive a tineretului nostru, lucru dovedit de numeroasele victorii cucerite de sportivii Uniunii Sovietice în cadrul competițiilor internaționale la diferite discipline sportive.

La a XV-a ediție a Jocurilor olimpice (1952), echipa de sportivi sovietici a împărțit primul și al doilea loc cu echipa S.U.A., la ediția a XVI-a a Jocurilor olimpice (1956), sportivii sovietici au reușit o strălucită victorie asupra echipei S.U.A., care ani de-a rîndul nu cunoscuse înfrîngerea. La a XVII-a ediție a Jocurilor olimpice

(1960), echipa sportivilor sovietici și-a demonstrat din nou strălucita măiestrie, ocupînd primul loc și cucerind 103 medalii, dintre care 43 de aur.

Astăzi putem spune cu legitimă mîndrie că Uniunea Sovietică este (ara cea mai puternică pe arena sportului mondial).

În ianuarie 1959, Comitetul Central al partidului și Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. au adoptat o hotărîre cu privire la trecerea la forme noi, mai perfecționate de conducere a culturii fizice și sportului, cu privire la trecerea funcțiilor de conducere a culturii fizice și sportului în competența organizațiilor obștești.

Această hotărîre a deschis perspective noi și mai largi pentru activizarea organizațiilor de cultură fizică. Ea va permite, fără îndoială, să se antreneze la practicarea sportului un număr și mai mare de oameni ai muncii. În cursul anilor 1959—1965, organizațiile de cultură fizică prevăd o creștere a numărului celor care fac sport pînă la 50 000 000 de oameni. Practic, aceasta va însemna că, spre sfîrșitul septenalului, fiecare colectiv de cultură fizică va trebui să dubleze și chiar să tripleze numărul celor care se ocupă sistematic de sport.

Grija permanentă a partidului comunist și a Statului sovietic pentru educația fizică a oamenilor muncii și îndeosebi a tineretului dovedește că educația fizică este, în Uniunea Sovietică, o importantă problemă de stat și joacă un rol de seamă în sistemul general al educației comuniste. Nu întîmplător la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S., care a acordat multă atenție problemelor educației comuniste a tinerei generații, s-a subliniat că transformarea comunistă a societății este indisolubil legată de educarea omului nou, în care trebuie să se îmbine armonios bogăția spirituală, puritatea morală și perfecțiunea fizică.

În U.R.S.S., educația fizică se întemeiază pe baze științifice și este profund progresistă prin caracterul ei. La temelia ei stau principiile pedagogiei sovietice înaintate, care a acumulat o mare experiență în educarea tinerei generații și ale cărei principii cîlăuzitoare sînt utilizate și concretizate în practica activității de cultură fizică.

Baza științifică-biologică a sistemului sovietic de educație fizică este învățătura fiziologică materialistă a lui Secenov-Pavlov. Învățătura lui I. P. Pavlov despre

legile activității nervoase superioare îi ajută pe cei care lucrează în domeniul culturii fizice și al sportului să stabilească legile procesului de însușire a acțiunilor motorii și legile antrenamentului sportiv, legile formării deprinderilor și priceperilor motorii, ale dezvoltării calităților motorii (forță, agilitate, rezistență, îndemnare) etc.

Caracterul progresist al culturii fizice sovietice nu este determinat numai de faptul că ea se întemeiază pe o bază cu adevărat științifică, dar și pe faptul că este pătrunsă de un înalt conținut comunist de idei. În condițiile socialismului, interesele perfecționării spirituale și fizice individuale ale fiecărui om coincid pe deplin cu interesele statului, cu interesele societății, care construiește cu fermitate o viață nouă. În sistemul sovietic de educație fizică se manifestă în primul rînd grija pentru om, pentru sănătatea și dezvoltarea sa armonioasă, pentru educarea unor înalte calități morale și voliționale.

La mișcarea de cultură fizică din U.R.S.S. participă milioane de oameni din toate națiunile și naționalitățile. Cele mai bune tradiții naționale din cultura fizică a popoarelor frățești din U.R.S.S. își găsesc reflectarea în sistemul sovietic de educație fizică.

Sportivii din Țara sovietelor participă activ, alături de întregul popor sovietic, la lupta pentru o pace trainică în lumea întreagă. Participarea sportivilor sovietici la un mare număr de competiții sportive internaționale contribuie la stabilirea prieteniei și înțelegerii reciproce între popoarele din diferite țări.

2. Educația fizică în școală

În hotărârile Congresului al XXI-lea al P.C.U.S. și în tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” se arată că trebuie lichidată subaprecierea educației fizice, care se mai observă încă în școală. Reorganizarea activității școlii cere o îmbunătățire radicală a sistemului educării fizice a elevilor.

Educația fizică este menită să joace un rol important în pregătirea elevilor pentru o muncă social-utilă fizică

sistematică. Ea este chemată, de asemenea, să exercite o influență binefăcătoare asupra desfășurării normale a proceselor psihice la elevi. Alternarea rațională a activității intelectuale încordate cu mișcări active sporește randamentul procesului de învățămînt.

Educația fizică se realizează în școală printr-un sistem de măsuri speciale, strîns legate între ele. Locul conducător revine aici lecțiilor de cultură fizică. Conținutul lecțiilor este determinat de programa școlară, în care materialul de studiu pentru fiecare clasă este stabilit prin sarcini pedagogice corespunzătoare. Programul prevede influențarea sistematică a principalelor grupuri de mușchi, care au o mare importanță pentru o dezvoltare fizică armonioasă, sporirea treptată a exigențelor față de nivelul pregătirii fizice a elevilor pentru ca, atunci cînd vor termina școala, ei să poată participa activ, fără a-și dăuna sănătății, la munca productivă social-utilă.

Orele de cultură fizică sînt completate prin activitatea de educație fizică în afara orelor de clasă, prin respectarea unui regim corect în programul zilnic de studiu, prin măsuri de cultură fizică medicală și igienă în școală.

În educația fizică a copiilor joacă un rol important contactul strîns al școlii cu familia, organizarea unui regim corect de pregătire a lecțiilor, de timp petrecut în aer liber, de somn și hrană.

Una dintre cele mai importante sarcini ale educației fizice în școală o constituie întărirea sănătății și călirea organismului elevilor.

Întărirea sănătății și oțelirea organismului se pot realiza cu condiția practicării sistematice a unor exerciții fizice. Aici prezintă o deosebită importanță folosirea unor exerciții care pun în funcțiune mari grupuri de mușchi, ceea ce exercită o influență binefăcătoare asupra activității funcțiunilor și sistemelor respirator, cardiovascular etc. ale organismului. Dintre aceste exerciții fizice fac parte, în primul rînd, alergările, săriturile, aruncările, schiul, înotul, jocurile mobile și sportive. Trebuie subliniat că exercițiile fizice au o influență pozitivă asupra sănătății elevilor numai dacă se respectă condițiile de igienă necesare. Astfel, exercițiile făcute într-o încăpere plină de praf și prost aerisită nu pot fi decît dăunătoare pentru sănătatea elevilor.

În întărirea sănătății elevilor sînt chemate să joace un rol important măsurile de igienă colectivă cuprinse în regimul zilei din școală : gimnastica zilnică dinaintea începerii lecțiilor, organizarea unor minute de cultură fizică la lecțiile de cultură generală, a unor pauze destinate culturii fizice în timpul practicii în producție și al muncii în atelierele școlare, jocurile și exercițiile fizice în aer liber în timpul recreațiilor mari, rezervarea unui număr de 6—7 zile din anul școlar pentru realizarea unor acțiuni de masă în domeniul întăririi sănătății și al educației fizice, antrenarea tuturor elevilor la activitatea în afara orelor de clasă în domeniul culturii fizice.

Starea sănătății elevilor este unul dintre principalii indici ai felului cum este organizată educația fizică în școală.

O altă sarcină importantă a educației fizice în școală este contribuția ei la dezvoltarea fizică armonioasă a elevilor. Această dezvoltare se manifestă în activitatea normală a tuturor organelor și sistemelor interne, în structura proporțională a corpului, într-o ținută frumoasă, într-o dezvoltare suficient de înaltă a calităților motorii : forța, agilitatea mișcărilor, îndeminarea și rezistența.

Pe baza pregătirii fizice multilaterale, elevii își însușesc ușor elementele tehnicii atletismului, exercițiilor de gimnastică, jocurile, precum și altor exerciții fizice. Dimpotrivă, subaprecierea dezvoltării fizice armonioase, orientarea îngustă în activitatea didactică cu elevii spre învățarea unei singure discipline sportive și spre antrenamentul respectiv nu duc decît la succese temporare și de scurtă durată.

Dezvoltarea fizică armonioasă are o importanță de prim ordin și pentru pregătirea elevilor în vederea muncii. Ea este o condiție necesară pentru însușirea cu succes a oricărei specialități în producție, deoarece industria modernă, cu automatizarea și mecanizarea ei, cu metodele ei de muncă înaintate, cere nu numai o înaltă pregătire tehnică, ci și o înaltă coordonare, precizie și repeziune a mișcărilor.

Dezvoltarea fizică multilaterală a elevilor se poate realiza cu condiția aplicării sistematice și pricepute a unui mare număr de exerciții fizice în tot timpul cît frecventează școala.

Grija pentru buna dezvoltare fizică a elevilor cade nu numai în sarcina profesorului de cultură fizică, ci și în sarcina întregului colectiv pedagogic. Organismul copilului se pretează ușor la influența mediului înconjurător. Dacă acordăm prea puțină atenție modului în care elevii stau în bancă și la tablă, mersului lor etc., pot să apară deformări ale coloanei vertebrale, precum și alte defecte de ținută. Atenția permanentă pe care întregul colectiv pedagogic o acordă acestor elemente va contribui, incontestabil, la dezvoltarea fizică armonioasă a copiilor.

Formarea la elevi a priceperilor și a deprinderilor motorii importante în viață constituie, de asemenea, o sarcină importantă a educației fizice. La lecțiile de cultură fizică, copiii își însușesc deprinderi corecte de mers, alergare, sărituri, aruncare, cățărare.

Formarea acestor deprinderi la elevi este strâns legată de dezvoltarea repeziciunii mișcărilor, forței, agilității și rezistenței și contribuie la dezvoltarea lor fizică armonioasă.

În legătură cu aceasta, M. I. Kalinin a spus cit se poate de bine :

„Noi vrem ca omul să se dezvolte multilateral, să știe să alerge bine, să înoate, să meargă repede și frumos, așa încât întreg organismul lui să funcționeze cum trebuie — într-un cuvânt să fie un om normal, sănătos, pregătit pentru muncă și apărare și, pe lângă toate calitățile lui fizice, să se dezvolte normal și calitățile lui intelectuale”¹.

În cadrul lecțiilor elevii trebuie să capete cunoștințele indispensabile din domeniul culturii fizice și al sportului, al igienei exercițiilor fizice, ceea ce este de asemenea una dintre sarcinile educației fizice. Elevii trebuie să știe cum influențează exercițiile fizice organismul omului, pentru ce este nevoie de un regim corect de muncă și odihnă, în ce constă igiena exercițiilor fizice, a muncii și a traiului de toate zilele, cum se realizează călirea organismului etc.

Elevii trebuie să dobândească aceste cunoștințe nu numai la lecțiile de cultură fizică, ci și la lecțiile din domeniul altor discipline. De exemplu, la lecțiile de

¹ M. I. Kalinin, Despre educația comunistă, Editura tineretului, 1960, pag. 132—133.

anatomie și fiziologie a omului, elevii vor putea să-și lămurească mai bine influența exercițiilor fizice asupra organismului uman.

Înșușirea unei sfere de cunoștințe speciale referitoare la cultura fizică și sport asigură o atitudine mai conștientă a elevilor față de practicarea exercițiilor fizice.

O sarcină foarte importantă a educației fizice o constituie și educarea calităților morale și volitive comuniste.

Care sînt mijloacele de care dispune cultura fizică ca obiect de învățămînt pentru a rezolva cu succes sarcinile care îi stau în față ?

În primul rînd este vorba de acele genuri de exerciții fizice cu ajutorul cărora se poate acționa multilateral asupra dezvoltării fizice a elevilor, învățîndu-i deprinderile și priceperile motorii importante în viață. Conținutul fundamental al programei de cultură fizică în școală este format din : gimnastică, atletism, schi, jocuri mobile și sportive.

Gimnastica are o mare importanță pentru dezvoltarea fizică armonioasă a elevilor, pentru elaborarea priceperii de a-și stăpîni mișcările, pentru formarea ținutei. Exercițiile fizice principale care se folosesc în cadrul gimnasticii sînt exercițiile de grup și exercițiile generale (adică exercițiile care dezvoltă diversele părți ale corpului și corpul întreg), exercițiile aplicative directe (cățărat, sărituri peste obstacole, echilibru etc.), exercițiile acrobaticе, la aparate de gimnastică etc.

Cu ajutorul exercițiilor de gimnastică putem acționa selectiv asupra diverselor grupuri de mușchi, asupra ligamentelor și articulațiilor. De aceea exercițiile se pot folosi pentru prevenirea și corectarea eventualelor deficiențe în dezvoltarea fizică a elevilor. Astfel, întărind cu ajutorul exercițiilor de gimnastică mușchii spatelui, putem înlătura, într-o măsură importantă, gheboșarea copiilor.

Exercițiile de gimnastică au o mare valoare educativă. În cadrul efectuării lor, copiii capătă o idee corectă asupra elementelor mișcării : direcția, amplitudinea, viteza, ritmul și cadența.

Atletismul, care cuprinde marșul, diversele tipuri de alergări, sărituri și aruncări, contribuie în mare măsură

la dezvoltarea fizică multilaterală a elevilor. Practicarea atletismului formează calități ca forța, rapiditatea mișcărilor, agilitatea, rezistența, perseverența, îndrăzneala etc. Orele de atletism se practică, de obicei, în aer liber și au o mare importanță pentru întărirea sănătății.

Practicarea schiului întărește organismul elevilor, dezvoltă uniform toți mușchii, influențează favorabil activitatea sistemelor cardiovascular și respirator, contribuie la călirea copiilor. Mersul cu schiurile dezvoltă la elevi simțul echilibrului, forța, rezistența, îndemnarea, perseverența, învențivitatea și alte calități. Priceperea de a schia are și o importanță practică.

Jocurile mobile ocupă un loc important în educația fizică a elevilor, mai ales a celor din clasele mici și mijlocii. Aceste jocuri satisfac nevoia firească a copiilor de a efectua mișcări rapide și care cer îndemnare. În procesul jocului, la copii, se perfecționează și se întăresc deprinderi utile din domeniul alergării, săriturilor, aruncării și altor acțiuni motorii. Jocurile mobile corect organizate și desfășurate în aer liber exercită o influență pozitivă asupra sănătății copiilor și educă la ei o serie întreagă de calități valoroase.

Jocurile sportive dezvoltă la elevi priceperea de a acționa în condiții care variază mereu, de a aprecia instantaneu o situație de joc și de a rezolva cât mai bine probleme de tactică. În timpul acestor jocuri, elevii se perfecționează în priceperea de a controla mingea, în precizia și rapiditatea mișcărilor, în agilitatea și repezițiunea reacțiilor, învață să interacționeze cu colectivului și să-și subordoneze interesele față de interesele colectivului.

Succesul în educația fizică a elevilor este de neconceput fără educarea planificată și perseverentă a interesului și a dragostei elevului pentru exercițiile fizice, a obișnuinței sale permanente cu ele. Este foarte important să-l învățăm pe elev de a practica sistematic cultura fizică și sportul nu numai în școală, ci și acasă. Cultura fizică trebuie folosită pe scară largă în viața personală și socială. Ea trebuie să devină pentru elevi un element component al nevoilor lor culturale și să se realizeze zilnic, ca și preocupările intelectuale. În acest scop trebuie să le explicăm elevilor, într-o formă accesibilă,

că exercițiile fizice bine organizate întăresc sănătatea, călesc organismul, măresc capacitatea de muncă și să-i învățăm din copilărie să se ocupe sistematic de cultura fizică.

Profesorii de cultură fizică frunțași se îngrijesc ca elevii care formează activul sportiv al școlii să fie organizatori pricepuți ai diverselor jocuri și ai distracțiilor sportive în curtea lor, pe strada lor, în parcul de cultură și odihnă pentru copii, în tabăra de pionieri.

În educarea interesului pentru exercițiile fizice, un rol important revine părinților, care trebuie să aibă grijă de gimnastica zilnică de dimineață a copiilor, de jocurile lor în aer liber, să le dea posibilitatea de a face schi, patinaj, săniuș și excursii în afara orașului.

3. Legătura educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste

Educația fizică, care reprezintă o parte componentă a educației comuniste, este legată strâns și indisolubil de educația intelectuală, morală, estetică, precum și de învățămîntul politehnic. Legătura educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste este obiectivă și firească. Ea este determinată de înseși nevoile vieții sociale, de natura societății sovietice. Societatea sovietică are nevoie de luptători activi pentru comunism, de oameni cu aptitudini fizice și intelectuale dezvoltate din toate punctele de vedere, cu înalte calități morale și voliționale. Legătura strînsă dintre educația fizică și celelalte laturi ale educației comuniste face ca procesul dezvoltării aptitudinilor fizice să fie mai bine orientat spre scopul său și mai bogat în conținut.

Cunoașterea relațiilor dintre educația fizică și celelalte laturi ale educației comuniste prezintă o mare importanță pedagogică generală. De asemenea, realizarea legăturii dintre educația fizică și educația intelectuală, morală, estetică și învățămîntul politehnic, în munca practică a școlii îmbunătățește calitatea procesului instructiv-educativ și-l apropie de nivelul cerințelor dezvoltării multilaterale a individului.

Legătura educației fizice cu educația intelectuală

Asumându-și sarcina de a întări sănătatea elevilor și de a dezvolta aptitudinile lor fizice, în procesul practicării sistematice a gimnasticii, jocurilor, turismului și sportului, pedagogul contribuie prin exercițiile fizice și la dezvoltarea spirituală a elevilor. Importanța și necesitatea legăturii dintre educația fizică și cea intelectuală a fost subliniată, la timpul său, de fruntași ai pedagogiei și ai educației fizice ruse și sovietice, cum sînt K. D. Ușinski, P. F. Lesgaft, V. V. Gorinevski, A. S. Makarenko etc.

V. V. Gorinevski arăta că una dintre sarcinile educației fizice este de a realiza „cu ajutorul gimnasticii... o dezvoltare funcțională a aparatului nervos central (a creierului), în cadrul căreia întregul sistem osteo-muscular, ascultînd de ordinele creierului, să execute mișcări simple și complexe cu o mare precizie, cu forța și viteza cuvenite, și, în general, cu perfecțiunea dorită”¹.

Educația intelectuală este legată în mod organic de cea fizică, deoarece aceasta din urmă are drept scop dirijarea conștientă a mișcărilor noastre. Capacitatea de a-și dirija conștient mișcările este legată alături de dezvoltarea calităților fizice ale elevilor — forță, agilitate, îndemnare, rezistență — cît și de dezvoltarea clarității senzațiilor lor motorii, a bogăției reprezentărilor lor, a capacității de a analiza, compara și sintetiza mișcările.

În procesul educației fizice, fundamentul pentru dezvoltarea fizică și intelectuală a copilului îl formează mișcările musculare sub forma specială a exercițiilor fizice. Efectuînd diverse mișcări, copilul se familiarizează cu varietatea lumii exterioare, cunoaște formele și proprietățile lucrurilor și fenomenelor, ajunge să stăpînească relațiile spațiale și temporale din realitatea înconjurătoare.

Importanța și necesitatea mișcărilor musculare ale omului pentru dezvoltarea activității creierului au fost relevate în mod special de acad. K. M. Bîkov, cunoscutul discipol al lui I. P. Pavlov : „...Fără mișcări ale mușchilor

¹ V. V. Gorinevski, Educația fizică, Moscova, 1913, pag. 24.

nu este posibilă nici cunoașterea naturii, nici, cu atât mai mult, transformarea ei în procesul muncii, nici perfecționarea omului însuși în procesul educației”¹.

În procesul educației fizice elevii capătă cunoștințe despre procedeele raționale de efectuare a acțiunilor motorii. Totodată li se dau noțiuni generale despre utilizarea rațională în viață și în muncă a deprinderilor și priceperilor motorii pe care le-au dobândit, despre oțelirea organismului, despre igiena colectivă și individuală etc.

Dar aceasta nu epuizează cituși de puțin însemnătatea educației fizice pentru activitatea intelectuală. În condițiile unei munci intelectuale care se efectuează șezând permanent în încăperi închise, slăbește tonusul muscular, apar tulburări ale circulației, se dezvoltă o apatie a activității intestinale, organismul devine receptiv la răceală.

Cultura fizică, sportul, călirea organismului constituie drumul spre longevitate, spre o activitate intelectuală rodnică. Mulți reprezentanți de seamă ai muncii intelectuale care au atins o vîrstă înaintată au depus permanent o muncă fizică, au făcut gimnastică, au căutat să-și oțelească organismul.

Marele pictor I. E. Repin, care a trăit pînă la vîrsta de 36 de ani, nu închidea niciodată ferestrele dormitorului său. Iarna, el își petrecea cîteodată noaptea în grădină, învelit în sacul de dormit, și se trezea adeseori acoperit de zăpadă. După baia de dimineață, făcea întotdeauna gimnastică; înainte de a se culca făcea neapărat o mică plimbare, iar în fiecare dimineață lucra în grădină. Acestea i-au permis să-și păstreze pînă la adînci bătrînețe acuitatea văzului, fermitatea miinii, vigoarea marii sale măiestrii, temperamentul de artist.

L. N. Tolstoi își antrena zilnic mușchii prin exerciții de gimnastică, iar la 82 de ani, „la un pas de moarte — scrie despre el S. Zweig —, el își îmboldește calul, care se încapăținează după un galop de douăzeci de verste. Se apropie de cea mai adîncă bătrînețe, și totuși, pînă în ultima clipă a vieții, nu este roasă nici una dintre rădăcinile pline de sevă ale giganticului stejar rusesc... Vedererea ascuțită se păstrează pînă în ceasul morții... Auzul

¹ Vezi „Sesiunea științifică consacrată problemelor învățaturii fiziologice a acad. I. P. Pavlov”. Dare de seamă stenografică, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., 1950, pag. 41.

clar, nările largi, care absorb plăcerea vieții... Și mintea rămâne măreață și nezdruncinată. Vorbirea sa este scînteietoare, ca și în trecut. Memoria fidelă păstrează orice amănunt... singele pulsează năvalnic... Oboseala nu pune stăpînire pe el în timpul celor zece ore de muncă. Organele de simț sînt întotdeauna gata să perceapă, nu au nevoie să fie remontate artificial, stimulate".

Cînd analizăm problema legăturii dintre educația fizică și cea intelectuală, trebuie să mai arătăm că procesele de restaurare a capacității de muncă se deslășoară considerabil mai eficace dacă activitatea intelectuală alternează cu cea fizică. Această alternanță creează condiții mai favorabile pentru munca intelectuală, deci și pentru însușirea cunoștințelor și pentru dezvoltarea aptitudinilor intelectuale ale elevilor.

Așadar, folosirea rațională a mijloacelor educației fizice exercită o influență pozitivă asupra dezvoltării intelectuale a elevilor.

Legătura dintre educația fizică și educația estetică

Experiența muncii cadrelor didactice fruntașe ne arată că măiestria pedagogului, priceperea sa de a organiza lecții vii, atrăgătoare și variate în domeniul culturii fizice contribuie la dezvoltarea gustului estetic al elevilor, la formarea unor reprezentări și aprecieri corecte despre frumusețea fenomenelor naturii și ale vieții sociale, sentimentul frumuseții muncii creatoare.

Înlărind sănătatea elevilor, dezvoltînd aptitudinile lor motorii, pedagogul acționează totodată și în direcția formării frumuseții corpului. Cu ajutorul diverselor mijloace ale educației fizice, profesorul contribuie la dezvoltarea armonioasă, proporțională a formelor corpului, la eleganța ținutei, la educarea grației, agilității și siguranței mișcărilor.

Gustul estetic, dragostea pentru frumos se formează la copii în procesul educației fizice în primul rînd datorită mijloacelor ei specifice: exercițiile fizice. De aceea atenția elevilor este atrasă nu numai de dezvoltarea armonioasă a corpului, ci și de frumusețea mișcărilor, de buna efectuare a exercițiilor. Dacă un exercițiu este executat corect din punct de vedere tehnic, ușor, liber, degajat și, în același timp, într-un mod expresiv, plin de

emoție, aceasta nu poate să nu trezească sentimente estetice, nu poate să nu contribuie la dezvoltarea înțelegerii frumuseții mișcărilor omului. La timpul său, P. F. Lesgaft sublinia necesitatea de a ține seama în predarea exercițiilor fizice, în primul rând, de indicii calitativi. Ideile lui Lesgaft și-au găsit o reflectare în noua programă școlară de cultură fizică, în care se acordă primul loc aprecierii pedagogice a calității, a formei mișcărilor, și nu indicilor cantitativi. Îndeplinirea acestei cerințe îi permite pedagogului să-i obișnuiască pe elevi cu eleganța mișcărilor, să-i facă să simtă și să înțeleagă frumusețea activității motorii a omului.

Pentru educarea sentimentului frumuseții trupești au căpătat o mare importanță parăzile de cultură fizică și spartachiadele, a căror organizare a devenit o tradiție în Uniunea Sovietică. Forța de atracție exercitată de aceste sărbători ale frumuseții fizice, ale puterii și îndrăzelii reunește pe stadioane milioane de spectatori, le oferă o mare satisfacție estetică.

A. M. Gorki scria despre o paradă a tinerilor sportivi sovietici :

„Tot mai sigur și ferm este pasul tineretului, și tot mai puternic strălucește în ochii săi bucuria de a trăi într-o țară unde corpul este educat atât de repede și frumos, și atât de înflăcărat, de victorios înflorește în el spiritul militant, eroic, care se manifestă zilnic în munca pentru îmbogățirea poporului, pentru apărarea patriei, împotriva dușmanilor, irupând aproape zilnic prin fapte mărețe, spre binele țării”¹.

Legătura dintre educația fizică și cea estetică are un caracter eficient, deoarece ea permite nu numai să formăm o înfățișare exterioară frumoasă, ci și să influențăm în mod eficient educarea calităților moral-voliționale, a esteticii conduitei în mediul social, a „esteticii faptelor” (A. S. Makarenko).

Educarea simțului ritmului la lecțiile de cultură fizică și la ședințele cercurilor speciale prezintă o mare importanță educativă pentru elevi. Învățându-i pe elevi să simtă ritmul și să-l creeze, profesorul de cultură fizică contribuie totodată la dezvoltarea urechii lor muzicale. Diversele exerciții care se execută pe muzică și cînt,

¹ M. Gorki, Despre tineret, editura „Tinăra Gardă”, Moscova, 1949, pag. 82.

jocurile cu acompaniament muzical, dansurile, gimnastica ritmică îi învață pe elevi să simtă și să înțeleagă muzica, să acționeze în conformitate cu caracterul acesteia. Realizând unitatea dintre muzică și mișcări, elevii își dau seama că, o dată cu accelerarea ritmului muzicii, se accelerează și ritmul mișcărilor, o dată cu modificarea caracterului ei, se schimbă și semnificația mișcării, expresia acesteia. Avântul plin de voință, energia, claritatea mișcărilor, forța și hotărîrea comandate de sunetele unei muzici furtunoase cedează locul unor mișcări noi, rotunjite lin, grației și eleganței încântătoare, la sunetele unei muzici lente, calme. Redînd în mișcări spiritul muzicii, o anumită stare afectivă, diverse stări de spirit, trăiri sau sentimente, însușindu-și priceperea de a modifica natura mișcării o dată cu schimbarea ritmului și cadenței muzicii, elevii își dezvoltă memoria muzicală, libertatea mușchilor și expresivitatea plastică.

Ținînd seama de aceste scopuri înalte, nobile, cu adevărat frumoase ale educației fizice în U.R.S.S., apare deosebit de limpede și pregnant denaturarea, urîțenia modului în care sportul burghez concepe estetica culturii fizice și frumusețea trupezască a omului. Un exemplu limpede în această privință sînt concursurile foarte răspîndite în Occident ale „sportivilor”, care iau cîteodată un caracter hidos. Aici se organizează competiții pentru cea mai frumoasă spinare, pulpă, pentru cel mai puternic mușchi. Participanții la aceste competiții antrenează în mod special un anumit grup de mușchi sau chiar un singur mușchi. În locul forței și al armoniei corpului, în locul frumuseții, ei provoacă doar repulsie prin aspectul lor.

În societatea socialistă, legătura dintre educația fizică și cea estetică se mențin în permanență, se aprofundează și se întărește mereu.

Legătura educației fizice cu educația morală

Educația fizică este organic legată de cea morală. Exercițiile fizice bine organizate din punct de vedere pedagogic reprezintă un puternic mijloc de educare a calităților morale și volitive în spiritul moralei comuniste. „Căci doar noi nu formăm sportivi în înțelesul

îngust al cuvîntului, ci cetățeni ai construcției sovietice, care trebuie să aibă nu numai brațe vinjoase și un aparat digestiv bun, ci, în primul rînd, un orizont politic larg și calități de organizator”¹.

În procesul educației fizice se manifestă și, într-o anumită măsură, se formează trăsăturile fundamentale care constituie fizionomia morală a omului sovietic.

Una dintre sarcinile educative care se realizează în procesul educației fizice este educarea interesului activ pentru practicarea sistematică a exercițiilor fizice și a obișnuinței de a le practica. Pedagogul educă la elevi conștiința necesității de a se îngriji de sănătatea lor, de dezvoltarea lor fizică, îi face să înțeleagă însemnătatea exercițiilor fizice ca mijloc pentru dezvoltarea multilaterală a aptitudinilor fizice, atât de necesare în pregătirea pentru viață, pentru munca utilă societății, pentru apărarea patriei socialiste.

În procesul educației fizice, elevii se pregătesc nu în vorbe, ci în fapte să nu dea înapoi în fața eforturilor fizice, să nu se teamă de oboseală, de bătătură la mîini, să fie rezistenți, puternici și perseverenți, capabili să suporte dificultățile pe care le pot întîmpina în munca în producție — în industrie și în agricultură. Practicarea exercițiilor fizice dezvoltă la elevi obișnuința efortului în muncă, respectul și dragostea pentru muncă.

Alegînd exercițiile în conformitate cu particularitățile de vîrstă și cu aptitudinile individuale ale elevilor, pedagogul educă la elevi bărbăția și curajul, hotărîrea și încrederea în propriile lor puteri. Înotul și săriturile în apă, crosul și marșurile pe schiuri, alături de celelalte mijloace ale educației fizice, contribuie la educarea puterii de voință, a perseverenței în lupta pentru atîngerea scopului propus, a priceperii de a birui greutățile fizice și de a suporta cu răbdare, cînd este cazul, vicisitudinile condițiilor climatice și atmosferice.

Competițiile sportive au o mare importanță în educarea voinței și a caracterului elevilor. Participarea la competiții îi cere elevului o înaltă fermitate morală și fizică, perseverență, priceperea de a respecta regulile eticii sportive. Competițiile pe echipe, în care elevii apără onoarea sportivă a clasei sau a școlii lor, contri-

¹ M. I. Kalinin, Despre educația comunistă, Editura Tineretului, 1960, pag. 133.

buie la educarea sentimentului de răspundere și de datorie față de colectiv. Sportul îi determină să evite obișnuințe dăunătoare, cum sînt fumatul și încălcarea regimului zilei, incompatibile cu sarcinile întăririi sănătății.

În realizarea sarcinilor educative, un rol important revine colectivului sportiv bine organizat și cimentat. Într-un colectiv sportiv cu tradiții sănătoase și cu un scop clar, elevii învață să-și subordoneze interesele personale celor obștești. Într-un astfel de colectiv se educă prietenia și spiritul tovărășesc, cresc activitatea și simțul răspunderii pentru însărcinarea primită. Influența colectivului, crearea unei atmosfere de intransigență față de faptele urite contribuie la realizarea sarcinilor educației comuniste.

Una dintre principalele sarcini ale școlii sovietice este dezvoltarea inițiativei elevilor și a activității lor independente. Despre importanța dezvoltării acestora la elevi, N. S. Hrușciov a spus următoarele în cuvîntarea rostită la Congresul al XIII-lea al Comsomolului: „Comsomolul trebuie să devină tot mai mult o organizație care să educe la tineret priceperea de a trăi în societatea comunistă și de a-i conduce treburile. Ce anume trebuie să facem acum pentru aceasta? Să dezvoltăm mai larg inițiativa”¹.

Colectivul de cultură fizică din școală dispune de posibilități nemărginite de a satisface interesele sănătoase ale elevilor, năzuința lor spre autoorganizare și inițiativă, de a trezi în ei spiritul activ, dragostea pentru joc, sport, muncă fizică. Participînd la viața plină de conținut a colectivului de cultură fizică, elevii se dezvoltă din toate punctele de vedere, poartă răspunderea pentru sectorul de muncă ce li s-a încredințat, justificîndu-și prin fapte titlul de onoare de instructor obștesc, de arbitru sportiv, participînd activ la repararea și confecționarea materialului sportiv, la amenajarea, construirea și utilizarea terenurilor și sălilor de sport.

O sarcină specifică, care se rezolvă în procesul educației fizice este educarea deprinderilor și a obișnuințelor de igienă. Respectarea unei ținute corecte și a

¹ „Congresul al XIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist Leninist din Uniunea Sovietică”. Dare de seamă stenografică, Editura „Tînăra Gardă”, 1959, pag. 286.

unei respirații corecte, spălatul de dimineață și de seară, fricționarea corpului cu un prosop umed dimineața și seara, spălatul dinților și utilizarea corectă a apei, a aerului, a soarelui, exercițiile zilnice de gimnastică de dimineață și participarea la minutele de cultură fizică organizate de profesor, priceperea de a întocmi programul zilei și obișnuința de a-l respecta spontan și cu strictete asigură educarea deprinderilor și obișnuințelor de igienă la elevi.

În procesul activității sportive și de cultură fizică din cadrul lecțiilor și din afara orelor de clasă, profesorul care efectuează munca educativă cu elevii recurge la diferite forme și metode.

Astfel, organizînd o convorbire cu elevii despre însemnătatea educației fizice, despre grija partidului comunist și a guvernului sovietic pentru sănătatea și dezvoltarea fizică a tineretului, profesorul scoate în evidență superioritatea culturii fizice și sportului din Uniunea Sovietică față de sportul din țările capitaliste.

Familiarizîndu-i pe elevi cu diversele discipline sportive, profesorul le vorbește despre succesele sportivilor sovietici, care apără onoarea sportivă a țării lor la jocurile olimpice și la competițiile internaționale. Aceasta va contribui să educe la elevi sentimentul patriotismului sovietic și al mîndriei pentru patria lor.

Vorbindu-le elevilor despre instalațiile și utilajul sportiv, despre inventarul sportiv și despre regulile utilizării lui, profesorul le arată că pentru confecționarea utilajului și inventarului au fost cheltuite mijloace ale statului și că toate acestea trebuie îngrijite și păstrate în bună stare. Fiecare caz de deteriorare, pierdere sau distrugere a inventarului trebuie să fie adus la cunoștința colectivului, luîndu-se totodată măsurile de îndreptare și de prevenire a unor astfel de cazuri. Aceasta va contribui la educarea atitudinii socialiste a elevilor față de proprietatea obștească.

Profesorul de cultură fizică își desfășoară activitatea educativă în rîndul elevilor atît la lecții cît și cu prilejul diverselor acțiuni din domeniul culturii fizice. Indiferent dacă ține lecția sau arbitrează o competiție, dacă conduce o secție sportivă sau organizează manifestare de cultură fizică de masă, profesorul rămîne educatorul tineretului sovietic.

buie la educarea sentimentului de răspundere și de datorie față de colectiv. Sportul îi determină să evite obișnuințe dăunătoare, cum sînt fumatul și încălcarea regimului zilei, incompatibile cu sarcinile întăririi sănătății.

În realizarea sarcinilor educative, un rol important revine colectivului sportiv bine organizat și cimentat. Într-un colectiv sportiv cu tradiții sănătoase și cu un scop clar, elevii învață să-și subordoneze interesele personale celor obștești. Într-un astfel de colectiv se educă prietenia și spiritul tovarășesc, cresc activitatea și simțul răspunderii pentru însărcinarea primită. Influența colectivului, crearea unei atmosfere de intransigență față de faptele urite contribuie la realizarea sarcinilor educației comuniste.

Una dintre principalele sarcini ale școlii sovietice este dezvoltarea inițiativei elevilor și a activității lor independente. Despre importanța dezvoltării acestora la elevi, N. S. Hrușciiov a spus următoarele în cuvîntarea rostită la Congresul al XIII-lea al Comsomolului: „Comsomolul trebuie să devină tot mai mult o organizație care să educe la tineret priceperea de a trăi în societatea comunistă și de a-i conduce treburile. Ce anume trebuie să facem acum pentru aceasta? Să dezvoltăm mai larg inițiativa”¹.

Colectivul de cultură fizică din școală dispune de posibilități nemărginite de a satisface interesele sănătoase ale elevilor, năzuința lor spre autoorganizare și inițiativă, de a trezi în ei spiritul activ, dragostea pentru joc, sport, muncă fizică. Participînd la viața plină de conținut a colectivului de cultură fizică, elevii se dezvoltă din toate punctele de vedere, poartă răspunderea pentru sectorul de muncă ce li s-a încredințat, justificîndu-și prin fapte titlul de onoare de instructor obștesc, de arbitru sportiv, participînd activ la repararea și confecționarea materialului sportiv, la amenajarea, construirea și utilizarea terenurilor și sălilor de sport.

○ sarcină specifică, care se rezolvă în procesul educației fizice este educarea deprinderilor și a obișnuințelor de igienă. Respectarea unei ținute corecte și a

¹ „Congresul al XIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist Leninist din Uniunea Sovietică”. Dare de seamă stenografică, Editura „Tinăra Gardă”, 1959, pag. 286.

unei respirații corecte, spălatul de dimineață și de seară, fricționarea corpului cu un prosop umed dimineața și seara, spălatul dinților și utilizarea corectă a apei, a aerului, a soarelui, exercițiile zilnice de gimnastică de dimineață și participarea la minutele de cultură fizică organizate de profesor, priceperea de a întocmi programul zilei și obișnuința de a-l respecta spontan și cu strictete asigură educarea deprinderilor și obișnuințelor de igienă la elevi.

În procesul activității sportive și de cultură fizică din cadrul lecțiilor și din afara orelor de clasă, profesorul care efectuează munca educativă cu elevii recurge la diferite forme și metode.

Astfel, organizînd o convorbire cu elevii despre însemnătatea educației fizice, despre grija partidului comunist și a guvernului sovietic pentru sănătatea și dezvoltarea fizică a tineretului, profesorul scoate în evidență superioritatea culturii fizice și sportului din Uniunea Sovietică față de sportul din țările capitaliste.

Familiarizîndu-i pe elevi cu diversele discipline sportive, profesorul le vorbește despre succesele sportivilor sovietici, care apără onoarea sportivă a țării lor la jocurile olimpice și la competițiile internaționale. Aceasta va contribui să educe la elevi sentimentul patriotismului sovietic și al mîndriei pentru patria lor.

Vorbindu-le elevilor despre instalațiile și utilajul sportiv, despre inventarul sportiv și despre regulile utilizării lui, profesorul le arată că pentru confecționarea utilajului și inventarului au fost cheltuite mijloace ale statului și că toate acestea trebuie îngrijite și păstrate în bună stare. Fiecare caz de deteriorare, pierdere sau distrugere a inventarului trebuie să fie adus la cunoștința colectivului, luîndu-se totodată măsurile de îndreptare și de prevenire a unor astfel de cazuri. Aceasta va contribui la educarea atitudinii socialiste a elevilor față de proprietatea obștească.

Profesorul de cultură fizică își desfășoară activitatea educativă în rîndul elevilor atît la lecții cît și cu prilejul diverselor acțiuni din domeniul culturii fizice. Indiferent dacă ține lecția sau arbitrează o competiție, dacă conduce o secție sportivă sau organizează manifestare de cultură fizică de masă, profesorul rămîne educatorul tineretului sovietic.

Legătura educației fizice cu munca

În etapa actuală a dezvoltării școlii sovietice capătă o deosebită importanță strinsa legătură dintre educația fizică și învățămîntul politehnic.

Reorganizarea sistemului de învățămînt, crearea școlii politehnice, bazate pe muncă, lărgirea rețelei de școli-internate și de școli cu orar prelungit sporesc importanța educației fizice a tineretului și impun concretizarea ei, ținînd seama de regimul de învățătură, muncă și odihnă al tineretului studios.

Sarcina pregătirii tineretului pentru muncă este organic legată de dezvoltarea fizică a elevilor, de educarea capacității lor de a îndeplini repede și cu îndeminare, iar în caz de nevoie cu suficientă putere și un timp relativ îndelungat mișcări precise și cu o înaltă coordonare. În rezolvarea acestei sarcini a instruirii politehnice și de muncă, educația fizică a elevului este de un neprețuit ajutor.

Educația fizică joacă un rol de seamă în munca fizică social-utilă, productivă a elevilor. Munca fizică cerc o bună stare a sănătății.

Munca fizică efectuată în bune condiții sanitare și igienice și organizată corect contribuie la întărirea sănătății și a dezvoltării fizice. Este însă evident că în procesul muncii fizice au loc o influență întrucîtva unilaterală asupra organismului, o solicitare neuniformă a diferitelor grupuri de mușchi. În cazul de față, educația fizică are și o însemnătate profilactică: ea previne influența unilaterală a muncii fizice, contribuie la dezvoltarea fizică armonioasă a elevilor.

La lecțiile de cultură fizică se însușesc atît acțiuni motorii practice, folosite direct în viață — alergarea, marșul, înotul, mersul pe schiuri, trecerea obstacolelor etc. —, cît și acțiuni care îi ajută indirect pe elevi în muncă. Formînd și perfecționînd deprinderile motorii fundamentale, dezvoltînd calitățile motorii ale elevilor (forța, agilitatea, îndeminarea, rezistența), educația fizică în școală creează astfel o bază temeinică și pentru instruirea de producție. Experiența istorică a educației fizice ne arată în mod convingător că un om puternic, rezistent, agil își însușește mult mai repede o muncă necunoscută, operații de muncă noi decît unul slab,

încet, neîndeminatic, care dispune de o sferă mică de deprinderi motorii.

Dintre sarcinile instruirii în producție a elevilor face parte și educarea la elevi a culturii muncii fizice, adică a deprinderilor unei ținute corecte și a unei poziții corecte în muncă, a priceperii de a-și folosi greutatea și inerția corpului, a priceperii de a intra repede și corect în cadența și în ritmul convenit al muncii etc. Educarea muncii fizice se realizează la lecțiile de cultură fizică, folosindu-se în acest scop mijloace și procedee metodice variate.

Legătura dintre educația fizică și muncă nu este unilaterală. La lecțiile practice din atelierul școlar și de pe lotul experimental al școlii, cu prilejul vizitelor în întreprinderi și în procesul muncii productive a elevilor se acordă un anumit loc și problemelor de fiziologie a mișcării și de igienă a muncii.

Experiența cadrelor didactice fruntașe arată că valoarea pedagogică a educației prin muncă crește considerabil când cunoștințele de anatomie, igienă și fiziologie sînt legate de problemele practice din domeniul activității motorii (de muncă și sportivă) a omului. În cursul pregătirii și participării la vizitele în întreprinderi, elevii se familiarizează cu particularitățile unei serii de fenomene fiziologice din procesul activității motorii a omului. Profesorul subliniază rolul mișcărilor musculare ale omului, arată importanța mișcărilor economice și raționale într-o muncă ce necesită o cheltuială de efort muscular. Elevii află că procesele de metabolism din organism depind de natura activității omului, își clarifică motivele fiziologice ale oboselii, înțeleg îmbinarea corectă a muncii și a odihnei, învață să-și aleagă o poziție corectă, să muncească ritmic, fără mișcări de prisos. Aceasta contribuie la aprofundarea și la concretizarea cunoștințelor, la legarea lor de viață, la fixarea și la desăvîrșirea deprinderilor de muncă.

Educația fizică, în strînsă și indisolubilă legătură cu celelalte laturi ale educației comuniste, trebuie să asigure formarea unui constructor al societății comuniste, dezvoltat din toate punctele de vedere, pregătit în toate privințele pentru viață și muncă, plin de curaj, sănătate și optimism.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Opere, vol. 16, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960, pag. 198.
- Marx K.* „Capitalul”, vol. I, ediția a IV-a, Editura politică, 1960.
- Lenin V. I.* Despre tineret, Editura tineretului, 1959.
- Hrușciov N. S.* Cuvîntare rostită pe șantierul noului stadion din Djakarta. „Pravda” din 20 februarie 1960.
- Krupskaia N. K.* Opere pedagogice alese, Editura de stat didactică și pedagogică, 1952.
- Kalinin M. I.* Despre educația comunistă, Editura tineretului, 1960.
- Plehanov G. V.* Artă și literatură, Editura de stat pentru literatură, Moscova, 1948.
- Lesgalt P. F.* Îndrumări pentru educația fizică a copiilor de vîrstă școlară. Opere pedagogice, vol. I, partea I, Moscova, 1951.
- Makarenko A. S.* Prelegeri despre educația copiilor. Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1947.
- Gorki M.* Despre tineret, Editura „Tinăra Gardă”, Moscova, 1949, pag. 82.
- * * * „Culegere de hotăriri și dispoziții în legătură cu școala”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1952.
- * * * „Cu privire la întărirea legăturii dintre școală și viață și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” Tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.

ROLUL ÎNVĂȚĂTORULUI ȘI PROFESORULUI
ÎN EDUCAREA TINEREI GENERAȚII1. Intemeierii marxism-leninismului
despre poziția învățătorului și profesorului
în societate

Analizând contradicțiile educației burgheze, K. Marx și F. Engels au arătat cât de vitreg s-au purtat clasele stăpînitoare față de învățător. Fiind nevoită, sub presiunea revendicărilor mișcării muncitorești organizate și a cerințelor obiective ale industriei în dezvoltare, să accepte organizarea de școli pentru copiii muncitorilor, burghezia nu s-a preocupat de loc, mult timp, de pregătirea de învățători și profesori pentru aceste școli. Caracterizînd școlile engleze accesibile clasei muncitoare, Engels scria: „...învățătorii — muncitori ieșiți din serviciu din cauză de vîrstă și alți oameni nepotriviti, deveniți dascăli numai ca să aibă cu ce trăi — sînt în cea mai mare parte ei înșiși lipsiți de cunoștințele cele mai elementare, de educația morală alții de necesară unui învățător și nu sînt supuși nici unui control public”¹.

Multe dintre faptele citate de Engels în cartea sa „Situația clasei muncitoare din Anglia” au fost utilizate de Marx în „Capitalul” pentru a caracteriza conținutul de clasă al legislației industriale burgheze, care, preocupîndu-se în mod aparent de educarea copiilor, nu conține de fapt nici o prevedere care să asigure realizarea acestui scop.

Pedagogii burghezi spun că aceste fapte sînt vechi de peste un secol, că în prezent școlile din țările capitaliste ar oferi posibilități egale de învățatură și educare tuturor copiilor, indiferent de apartenența lor de clasă.

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 2, E.S.P.L.P. 1958, pag. 357.

Desigur, în cei o sută și mai bine de ani care s-au scurs de la publicarea cărții lui Engels, s-au produs schimbări în situația clasei muncitoare, cât și în învățământul școlar. Rămâne însă neschimbat faptul că guvernele burgheze caută și astăzi să cheltuiască cât mai puține mijloace pentru pregătirea și remunerarea învățătorilor din școlile primare. Menținând monopolul claselor avute asupra învățământului, aceste guverne consideră școlile pentru oamenii muncii drept școli pentru copii mai puțin capabili și, pe acest considerent, întrețin în ele învățători mai puțin calificați și mai prost plătiți.

Astfel, în Anglia, în școlile medii teoretice, denumite „Grammar school”, pentru care se recrutează oficial copii cu „indici sporiti de inezestrare intelectuală”, de fapt copii din părinți cu stare, 79% dintre profesori au studii superioare, pe când în școala primară de masă (Modern school) în total numai 15% din învățători au studii superioare.

Dacă în trecut piedica în calea intrării copiilor de muncitori în școlile cu un corp profesoral bun era lipsa de bani a părinților, astăzi se mai adaugă la aceasta atestarea inezestrării intelectuale slabe sau insuficiente pe care o capătă cei mai mulți copii din familiile de muncitori, pe baza unor examinări artificiale, prin teste, al căror scop este de a închide și mai ermetic copiilor de muncitori porțile școlilor medii complete și ale școlilor superioare.

În toate țările capitaliste dezvoltate există un sistem de institutii speciale pentru pregătirea învățătorilor și a profesorilor: de la cursuri pedagogice cu durata de câteva luni pînă la facultățile pedagogice din cadrul universităților. În unele țări (de exemplu, în R.F.G., în S.U.A., în Anglia) s-a realizat chiar trecerea la pregătirea de învățători cu studii superioare pentru școala primară. Aceste fapte nu dovedesc însă cituși de puțin că burghezia ar căuta să pună la dispoziția școlii primare un învățător bine pregătit.

Instituțiile de învățămînt pedagogic au apărut și s-au dezvoltat ca rezultat al unei lupte complicate între forțele sociale. Inițial, ele au fost înființate cu scopul de a pregăti învățători care să răspundă în popor cunoștințe elementare. Dezvoltînd învățămîntul primar, burghezia a căutat să mărginească pretențiile organiza-

țiilor religioase la monopolul dreptului de a educa poporul. Foarte curînd însă burghezia a simțit „pericolul” de stînga, din partea maselor populare, și „grija” pentru pregătirea cadrelor didactice a luat un pronunțat caracter de clasă, burghezia străduindu-se să pregătească astfel de învățători și profesori care să educe copiii și tineretul în spiritul supunerii, al docilității.

Pe această bază, interesele burgheziei și ale bisericii s-au apropiat, fiind reinviată influența predominantă a clerului în pregătirea învățătorilor și profesorilor. În multe țări capitaliste alianța dintre cler și burghezie s-a îndreptat împotriva diferitelor forțe care se opuneau alianței stăpînitoare. În Anglia, bunăoară, această alianță și-a găsit oglindirea mai ales în lupta împotriva măsurilor de culturalizare luate de organizațiile muncitorești. În Franța, guvernul burghez, sprijinindu-se pe cler, i-a persecutat pe institutori, ca „ideologi, apărători, educatori și sfătuitoari ai clasei țărănești”, ca „proletari ai clasei învățătorilor”¹. Conducătorii anumitor partide burgheze nu au făcut nici un secret din această alianță și au vorbit cîteodată despre ea cu o cinică sinceritate. Astfel, A. Thiers, liderul „partidului ordinii” și călăul Comunei din Paris din 1871, a declarat în fața comisiei parlamentului francez pentru pregătirea unei legi școlare: „Prefer un institutor-paracliser unui institutor-matematician. Dacă vrem să ieșim din nenorocire, școala trebuie transformată într-un confesoriu... Sînt dispus să-i predau clerului întregul învățămînt primar”².

Cei mai mulți ideologi ai burgheziei preferă însă să nu vorbească despre natura alianței lor cu clerul. Aceasta nu schimbă însă esența problemei.

În Germania pregătirea învățătorilor și profesorilor a fost întotdeauna legată de pregătirile de război³. În Rusia țaristă, autocrația a luptat prin toate mijloacele pentru a subordona învățătorimea politicii sale reacționare. Țarismul nu permitea forțelor democratice să participe la pregătirea învățătorilor și profesorilor și a combătut chiar și activitatea de culturalizare pe care o

¹ Vezi „Parijskaia Komununa v borbe za demokratizatsiu škol”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1938, pag. 17.

² Ibid.

³ Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 5, Editura păuntesc, 1988, pag. 378.

duceau zemstvele. Discutarea la adunările zemstvelor a problemelor legate de pregătirea învățătorilor, rapoartele anuale despre activitatea școlilor de învățători ale zemstvelor, activitatea consiliului de tutelă și a numeroaselor comisii create de zemstve, veneau toate în conflict cu orinduirea feudală-birocratică a Rusiei țariste. În organizațiile zemstvelor, în comisiile lor, s-a format un așa-numit „al treilea element” — oameni ieșiți din rindurile învățătorilor, medicilor, statisticienilor, care exprimau câteodată revendicări democratice în domeniul învățămîntului primar.

În arhiva guvernului țarist se păstrează un raport secret adresat de ministrul învățămîntului D. Tolstoi țarului Alexandru al II-lea.

„Îmi îngădui să expun deschis Majestății Voastre Imperiale — îi scria D. Tolstoi țarului — profunda mea convingere că guvernul nu trebuie să scape din mîini chestiunea importantă a învățămîntului primar (subliniind aceste cuvinte, Alexandru al II-lea a notat pe marginea raportului : „Sub nici o formă”), că dreptul acordat zemstvelor de a pregăti învățători pentru popor... este cu totul inoportun și că, de aceea, ar trebui respinsă propunerea zemstvelor cu privire la întemeierea de noi seminarii pentru învățători, *înliinșindu-le* exclusiv din mijloacele guvernului (subliniat de Alexandru al II-lea și prevăzut pe margine cu rezoluția : „Da”). Așa se procedează în toate statele europene, nicăieri nu se lasă pe seama stărilor sociale pregătirea viitorilor învățători ai poporului, iar puterea de stat apără deosebit de stăruitor drepturile sale supreme în această privință. Nu este un secret pentru nimeni că există la noi zemstve care năzuiesc să acapareze totul în mîinile lor, în detrimentul guvernului ; este oare admisibil să li se încredințeze educarea poporului, adică viitorul țării ?”

Acest document arată limpede adevăratele motive ale „griji” claselor exploatoare pentru pregătirea învățătorilor de școală primară. Alegerea candidaților pentru locurile de învățători, pregătirea și îndrumarea activității lor sînt determinate în societatea burgheză de interesele înguste ale claselor avute.

Anii din urmă ne oferă numeroase exemple de felul în care învățătorii și profesorii sînt folosiți de clasele stăpînitoare din statele capitaliste pentru a ațîța vrajba

intre popoare, pentru a răspîndi calomniile la adresa țărilor socialiste, pentru a justifica militarismul și a propaga tot soiul de teorii reacționare.

Clasa muncitoare și partidele ei marxiste îl consideră pe învățător drept un aliat al lor. Istoria mișcării muncitorești internaționale arată că clasa muncitoare s-a străduit întotdeauna să-l atragă pe învățător, pe profesor la lupta întregului popor împotriva sistemului capitalist, a sprijinit lupta lor pentru o școală progresistă.

Luînd ca exemplu activitatea Comunei din Paris, K. Marx și F. Engels au arătat necesitatea legăturii dintre activitatea învățătorului și politica revoluționară a proletariatului. Comuna din Paris, pe care Marx a denumit-o cu drept cuvînt „o glorioasă prevestitoare a noii societăți”, a ridicat la un înalt nivel rolul învățătorului, l-a eliberat de sub puterea bisericii și a claselor avute. Deși existența Comunei a fost scurtă, ea a reușit să facă multe pentru organizarea educației și învățămîntului în interesul poporului.

Eliminînd clerul de la educarea tinerelor generații și eliberîndu-i pe învățători și profesori de sub puterea capitalului și a clerului, Comuna din Paris a arătat că numai clasa muncitoare poate „să transforme știința dintr-un instrument al dominației de clasă într-o forță a poporului, să-i transforme chiar pe savanți din slugi ale prejudecăților de clasă, din paraziți vanițiși ai statului și din aliați ai capitalului, în muncitori liberi ai intelectului. Știința își poate îndeplini adevăratul rol numai într-o republică a muncii”¹, scria K. Marx.

V. I. Lenin a nutrit multă simpatie pentru învățători, a văzut în ei pătura de intelectuali cea mai apropiată de muncitori și țărani și, cu mult înainte ca proletariatul să fi cucerit puterea, a luptat pentru atragerea învățătorimii de partea clasei muncitoare. În 1899, elaborînd proiectul de program al partidului, Lenin scria: „Apoi nu trebuie să uităm nici intelectualitatea de la sate, de pildă învățătorii, care sînt așa de umiliți atît din punct de vedere material cit și din punct de vedere spiritual, care văd atît de aproape și simt pe propria lor piele lipsa de drepturi a poporului și starea

¹ K. Marx : „Prima schiță a «Războiului civil din Franța»”. „Arhiva lui Marx și Engels”, Partizdat, 1934, vol. III (VIII) pag. 345.

lui asuprită, încît (pe măsura creșterii mișcării) răspîndirea simpatiei față de social-democratism din rîndurile lor nu poate fi pusă nici o clipă la îndoială" ¹.

În frunte cu V. I. Lenin, bolșevicii au sprijinit în permanență toate revendicările democratice din domeniul învățămîntului public, au apărut drepturile și interesele învățătorilor și le-au explicat că pot să obțină satisfacerea revendicărilor lor numai în lupta comună cu clasa muncitoare revoluționară.

Un exemplu strălucit al modului în care bolșevicii au apărut drepturile învățătorilor este proiectul cuvîntării „Cu privire la politica ministerului învățămîntului public” ², pregătit de V. I. Lenin pentru un deputat bolșevic din Duma de stat. Lenin a dezvăluit tabloul îngrozitor al mizeriei materiale și spirituale, al înjosirii și lipsei de drepturi la care erau osîndiți învățătorii din Rusia țaristă. Învățătorii au lefuri de mizerie, scria el. Învățătorii stau flămînzi și înghețați în colibe neîncălzite și aproape imposibil de locuit, trăiesc împreună cu vitele pe care țaranii le aduc iarna în casă. Învățătorii sînt hărțuiți de orice urîdnic, de orice membru al sutelor negre și de orice agent al ohranei, ca să nu mai vorbim de șicanele și de persecuțiile din partea șefilor lor.

La orice manifestare a unor stări de spirit revoluționare în mediul învățătorimii, guvernul țarist răspundea prin represiuni dintre cele mai crunte. După înfrîngerea revoluției din 1905, numai în perioada 1906—1907 au fost concediați, condamnați și deportați în ținuturi îndepărtate ale țării peste 23 000 de învățători, adică mai bine de 10% din numărul total al învățătorilor din acea vreme.

Această politică a permis claselor stăpînitore să-l mențină pe învățător sub influența lor și să-l utilizeze ca pe un punct de sprijin. Este semnificativ că și în perioada februarie-octombrie 1917 mulți învățători au privit evenimentele, cum s-a exprimat N. K. Krupskaia, prin ochelari de „cadet”. Într-adevăr, din cînd în cînd, cadetii se jucau de-a opoziția față de autocrație, criticau cele mai hidoase forme ale arbitrarului aparatului

¹ V. I. Lenin, Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 233.

² Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 121—131.

funcționăresc și persecuțiile la care erau supuși învățătorii, condamnau acțiunile prin manifeste ale sutelor negre, îi familiarizau pe învățători prin presă și prin publicații pedagogice de specialitate cu noi concepții pedagogice. Între altele, se găseau sub influența cadetilor reviste pedagogice apreciate ca „Vestnik vospitanii”, „Russkaia škola”, „Škola i jizni”¹. În condiții cînd presa socialistă din Rusia era aruncată în ilegalitate și, de regulă, nu ajungea pînă la învățătorul de rînd, învățătorii și-au format impresia că partidele burgheze sînt cele care se preocupă de dezvoltarea învățămîntului public. Un rol important în dezorientarea politică a învățătorimii și în întărirea influenței burgheziei asupra ei l-au jucat partidele pseudosocialiste ale menșevicilor și socialiștilor revoluționari, care se situau de partea partidelor burgheze în lupta împotriva revoluției socialiste în creștere. Toate acestea, luate la un loc, au constituit cauza înapoierii politice a unei bune părți din învățătorime, cauza faptului că în fruntea Uniunii învățătorilor din întreaga Rusie (V.U.S.), care în ajunul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie reunea în rîndurile sale aproximativ o treime din totalul învățătorilor, se aflau adversarii ai revoluției proletare.

După victoria Revoluției din Octombrie, partidul comunist a început să atragă în mod activ învățătorimea de partea Puterii sovietice.

Lenin a aplicat principiul legăturii indisolubile a școlii cu viața, cu politica clasei muncitoare și a partidului ei, în primul rînd la activitatea învățătorului și a profesorului. În iunie 1918, la Congresul general al învățătorilor internaționaliști din Rusia, el a spus :

„Armata de învățători trebuie să-și pună uriașe sarcini în domeniul răspîndirii culturii și, în primul rînd, trebuie să devină principala armată a învățămîntului socialist... Sarcina noii pedagogii este de a lega activitatea didactică de sarcina organizării socialiste a societății”². Această cerință se referea în aceeași măsură la activitatea pedagogică propriu-zisă a învățătorului cît și la activitatea lui socială și politică în rîndurile populației adulte.

¹ „Curierul educației”, „Școala rusă”, „Școala și viața”. — *Nota*

² V. I. Lenin, Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 431.

În primii ani de construcție a școlii sovietice a existat la unii activiști sovietici, mai ales la așa-numiții „proletcultiști”, o atitudine de neîncredere față de vechii învățători și profesori, care erau invinuiți de spirit reacționar, de psihologie mic-burgheză; adversarii alianței cu vechea învățătorime propuneau ca întreaga politică dusă de Statul sovietic în domeniul învățămîntului să fie orientată spre crearea „unei învățătorimi noi, roșii, comuniste”.

V. I. Lenin a combătut cu hotărîre asemenea propuneri și stări de spirit. În cuvîntarea rostită la Consfătuirea pe întreaga Rusie a comitetelor pentru educația politică din 3 noiembrie 1920, el a arătat:

„Trebuie spus că sutele de mii de învățători constituie un aparat care trebuie să împingă munca înainte, să trezească gîndirea, să lupte împotriva prejudecăților, care mai dăinuiesc încă și azi în rîndurile maselor. Moștenirea culturii capitaliste, faptul că masa învățătorilor și profesorilor este îmbicsită de deficiențele acestei culturi și că din pricina acestor deficiențe nu poate fi o masă comunistă nu trebuie să constituie o piedică pentru antrenarea acestor învățători în rîndurile lucrătorilor din domeniul muncii de educație politică, deoarece ei posedă cunoștințe fără de care noi nu ne putem atinge țelul”¹.

Atitudinea lui Lenin față de învățătorul de școală primară cuprindea nu numai încredere în el, recunoașterea marelui său rol în construcția noilor forme ale vieții, ci și cerința unei munci serioase și sistematice pentru reeducarea lui.

În vara anului 1918 au fost organizate peste 100 de cursuri cu termen scurt, care au cuprins o întregă armată de învățători; astfel, cursurile de la Petrograd au fost absolvite de 6 000 de persoane. În vara anului 1919 au mai fost organizate 200 de cursuri pentru învățători, iar în vara lui 1920 — circa 300 de cursuri.

Învățătorul a devenit un participant activ la viața socială. El îi învăța pe analfabeti și pe cei cu puțină știință de carte, el contribuia la organizarea tineretului și a femeilor, participa la desfășurarea campaniilor social-politice și a sărbătorilor revoluționare, la activitatea cooperăției. Toate acestea au exercitat, la rîndul lor, o

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 355

uriașă influență educativă asupra învățătorimii : ea a devenit un promotor activ al ideilor comunismului ir rindul maselor.

Cotitura în atitudinea învățătorilor și profesorilor față de Puterea sovietică s-a produs chiar din primii ani după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, iar primul Congres al învățătorilor din întreaga Rusie, intrunit în ianuarie 1925, a fost o strălucită manifestare a coeziunii învățătorimii în jurul partidului comunist. În proclamația „Către învățătorii tuturor țărilor”, congresul scria : „Noi, învățătorii din U.R.S.S., sîntem astăzi strîns uniți cu clasa muncitoare și cu țărănimea din țara noastră ; cauza lor a devenit cauza noastră ; lupta lor — lupta noastră. Puterea sovietică este puterea noastră. Partidul comunist — partidul nostru”.

Întreaga activitate multilaterală desfășurată ulterior de învățătorii și profesorii sovietici, îndeosebi în perioada colectivizării satului și în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a confirmat cuvintele de mai sus.

În iulie 1960, Biroul C.C. al P.C.U.S. pentru R.S.F.S.R. și Consiliul de Miniștri al R.S.F.S.R., apreciind activitatea învățătorimii din anii precedenți, scriau în salutul adresat Congresului învățătorilor din R.S.F.S.R. :

„Sub conducerea partidului comunist, învățătorul și școala au educat o generație de oameni care au participat activ la construirea primei societăți socialiste din lume și care acum construiesc comunismul.

În numele oamenilor muncii din Federația Rusă, Biroul C.C. al P.C.U.S. pentru R.S.F.S.R. și Consiliul de Miniștri al R.S.F.S.R. exprimă tuturor învățătorilor profunđa lor recunoștință pentru munca cu adevărat mare și nobile pe care au depus-o”.

Înalta apreciere a muncii depuse de învățătorii și profesorii sovietici pentru educarea tinerei generații în spiritul comunismului este exprimată și în hotărîrea C.C. al P.C.U.S. și a Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 9 iulie 1960 cu privire la decorarea învățătorilor și lucrătorilor din domeniul învățămîntului public cărora li s-a făcut cinstea de a fi aleși ca delegați la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. și la congresele învățătorilor din celelalte republici unionale.

Paralel cu reeducarea vechilor cadre de învățători și profesori, partidul comunist și guvernul sovietic au

acordat și acordă, din primele zile ale Puterii sovietice, o mare atenție și pregătirii de noi cadre didactice. Problema pregătirii învățătorilor și profesorilor a constituit obiectul unei discuții speciale la primul Congres pentru învățămînt pe întreaga Rusie (august 1918). Recunoscînd că starea de lucruri existentă în sistemul de pregătire a cadrelor didactice nu corespunde cerințelor școlii bazate pe muncă, școală nou creată, congresul s-a exprimat pentru o pregătire pedagogică superioară a personalului didactic de toate categoriile. Ca măsuri de tranziție pentru atingerea acestui scop, congresul a recunoscut necesitatea de a se organiza cel puțin două academii pedagogice, pentru elaborarea științifică a problemelor legate de educație și pentru pregătirea cadrelor destinate instituțiilor de învățămînt pedagogic. S-a hotărît, de asemenea, să se reorganizeze institutele de învățători și cursurile pedagogice, iar începînd din 1919, seminariile de învățători și instituțiile de învățămînt pedagogic superior, care trebuiau să promoveze pedagoși cu o înaltă pregătire.

Condițiile războiului civil și ale intervenției militare străine au împiedicat realizarea completă a acestui program de dezvoltare a operei de pregătire a învățătorilor și profesorilor. În 1920, prevăzînd perioada de trecere la construcția pașnică, V. I. Lenin relevă din nou importanța pregătirii noului personal didactic în strînsă legătură cu sarcinile reconstrucției socialiste a societății. În cuvîntarea la Consfătuirea comitetelor pentru educație politică din sistemul învățămîntului public, V. I. Lenin a arătat : „...Noi trebuie să educăm noua armată a corpului didactic pedagogic, care trebuie să fie strîns legat de partid, de ideile lui, să fie pătruns de spiritul lui, să-și apropie masele muncitorești, să sădească în ele spiritul comunismului, să le trezească interesul pentru ceea ce fac comuniștii”¹.

Ca rezultat al vastului sistem de măsuri realizat de partidul comunist și de guvernul sovietic pentru pregătirea noilor învățători și profesori, această sarcină a fost îndeplinită încă înainte de trecerea Uniunii Sovietice la construcția desfășurată a comunismului. Numai în cel de-al cincilea plan cincinal (1951—1955), instituțiile de învățămînt pedagogic din U.R.S.S. au dat țării 599 400

¹ Op. cit., pag. 353.

de învățători și profesori cu pregătire pedagogică superioară și 343 900 de învățători cu pregătire pedagogică medie. Aceasta satisface pe deplin necesitățile de noi cadre didactice ale școlilor de toate tipurile. Armata de învățători și profesori din U.R.S.S. numără aproape 2 000 000 de oameni. Printre învățători și profesori sînt 5 Eroi ai Muncii Socialiste. Peste 295 000 de învățători și profesori sînt decorați cu medalii și ordine ale U.R.S.S., dintre care 31 892 cu Ordinul „Lenin” și 31 180 cu Ordinul „Steagul Roșu al Muncii”.

În prezent instituțiile de învățămînt pedagogic își orientează eforturile spre ridicarea calității pregătirii învățătorilor și profesorilor, capabili să rezolve cu succes noile sarcini puse de Comitetul Central al partidului și de guvernul sovietic în fața școlii.

Una dintre condițiile hotărîtoare pentru dezvoltarea învățămîntului public în U.R.S.S. și pentru ridicarea nivelului muncii școlilor a fost totdeauna grija pentru situația materială și juridică a cadrelor didactice. Încă în declarația din 29 octombrie 1917 a comisarului poporului pentru învățămînt se arăta că guvernul sovietic va lua toate măsurile pentru îmbunătățirea situației materiale a corpului didactic, în primul rînd a învățătorilor din școlile primare, cei mai desmoșteniți și totodată aproape cei mai importanți activiști ai operei de cultură. Definind poziția învățătorului și a profesorului în societatea sovietică, V. I. Lenin scria :

„La noi, învățătorul trebuie ridicat la o înălțime la care nu s-a aflat, nu se află și nu se poate afla în societatea burgheză. Acesta este un adevăr care nu mai trebuie demonstrat. Pentru a ajunge la această stare de lucruri trebuie să depunem o muncă sistematică, neîncetată, perseverentă atît în vederea ridicării spirituale și a pregătirii multilaterale a învățătorului pentru misiunea sa într-adevăr înaltă, cît și — ceea ce este mai important — în vederea îmbunătățirii situației lui materiale”¹.

Partidul comunist și guvernul sovietic, urmînd indicațiile lui V. I. Lenin, manifestă o grijă permanentă pentru cadrele didactice, pentru ridicarea bunăstării lor materiale, apără cu strictețe drepturile lor și le susțin autoritatea în viața publică.

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P., 1957, pag. 457—458.

2. Cadrele didactice și dezvoltarea școlii sovietice

Principala sarcină a școlii sovietice în perioada actuală este de a-i pregăti pe elevi pentru viață, pentru munca social-utilă, de a asigura ridicarea continuă a nivelului pregătirii generale și politehnice a noilor generații, precum și nivelul educării lor în spiritul respectului profund față de principiile societății socialiste, în spiritul comunismului. Rezolvarea cu succes a acestor sarcini cere ridicarea nivelului ideologic și politic al cadrelor didactice, al pregătirii lor științifice generale, de specialitate și pedagogice.

Necesitatea ca învățătorii și profesorii să înțeleagă just sarcinile școlii sovietice decurge din rolul lor hotărâtor în procesul educației. Încă K. D. Ușinski a arătat în modul cel mai convingător că un învățător, un profesor nu poate traduce în viață idei care nu au devenit propriile sale convingeri.

Profunda înțelegere a adevărului comunismului și pricepera de a vedea acest adevăr în întreaga varietate și complexitate a fenomenelor vieții presupun din partea învățătorului, a profesorului un înalt nivel de dezvoltare a conștiinței politice, cunoașterea multilaterală a vieții și dezvoltării ei, pricepera de a se situa pe pozițiile luptei active pentru victoria noului asupra vechiului.

În formarea calităților unui bun învățător sau profesor, pregătirea științifică generală și pregătirea de specialitate ocupă un loc important. Este evident pentru oricine că nimeni nu-i poate învăța pe alții ceea ce nu știe nici el însuși. Însă cunoștințele învățătorului, ale profesorului nu pot fi mărginite numai la ceea ce trebuie să știe elevii săi. În afară de cunoașterea cât se poate de clară și multilaterală a conținutului cursurilor școlare, i se mai cere să înțeleagă sistemul științei respective și să fie familiarizat cu metodele ei, să fie informat asupra dezvoltării ei actuale, în special să fie la curent cu cele mai noi publicații în legătură cu rezultatele cercetărilor științifice, să cunoască obiectele înrudite, să aibă un vast orizont de cultură generală, necesități și deprinderi culturale dezvoltate.

În acest program amplu al cunoștințelor învățătorului și profesorului trebuie să distingem sarcinile de primă

necesitate. Dintre acestea face parte, în primul rând, profunda cunoaștere a materialului care constituie obiectul său de specialitate.

Reorganizarea școlii sovietice în direcția întăririi legăturii ei cu viața a ridicat cerințe și față de pregătirea politehnică a cadrelor didactice. Aceste cerințe sînt diferite pentru învățătorii și profesorii de diferite specialități. Profesorii de fizică, chimie și biologie trebuie să cunoască — teoretic și practic — elementele de bază ale producției industriale, respectiv agricole, sau ale tehnologiei chimice. Au apărut noi specialități de profesori : profesor de fizică și bazele producției, profesor de biologie și bazele producției agricole, profesor de chimie și tehnologie chimică.

Reunirea în mîinile aceluiași profesor a unei discipline de cultură generală și a disciplinei politehnice legate de ea asigură în activitatea didactică o strînsă legătură între aceste discipline și servește, pe de o parte, ca mijloc pentru înlăturarea caracterului abstract al predării disciplinelor de cultură generală, iar pe de alta ca mijloc pentru ridicarea valorii instructive a tehnicii.

Lărgirea instruirii prin muncă și introducerea în planul de învățămînt al școlii medii a instruirii de producție și a muncii productive a elevilor au dus la crearea unui numeros grup de profesori cu noi specialități : profesori maiștri, conducători ai instruirii de producție, organizatori ai muncii productive a elevilor. Profesorii de aceste specialități au venit la școală din economia națională, mulți dintre ei imbinînd munca la școală cu cea din întreprinderi.

În anumite limite această imbinare are o valoare pozitivă. De obicei însă, acest grup de cadre didactice nu posedă o pregătire pedagogică și metodologică suficientă. Școala trebuie să-i ajute să-și completeze pregătirea în această direcție. Sarcina menționată este o sarcină permanentă, deoarece se prevede ca și pe viitor instructorii de producție și organizatorii muncii productive a elevilor — cu excepția conducătorilor de lucrări practice din atelierele școlare — să fie recrutați din rîndurile celor ce lucrează în întreprinderile corespunzătoare ale economiei naționale.

Pentru profesorii de discipline umanistice nu se organizează cursuri speciale pentru studierea tehnicii, totuși

li se cere cunoașterea producției locale și priceperea de a conduce munca social-utilă pe care elevii o îndeplinesc fără o pregătire profesională de specialitate (autodeservirea, participarea la lucrările de amenajare și plantare de spații verzi în oraș, în sat, la școală, la lucrările agricole etc.).

Uriașul progres tehnic-științific și desfășurarea rapidă a evenimentelor din viața social-politică, la care actualele generații de elevi sînt martori și participanți, trezesc în ei întrebări cu caracter general la care adeseori nu se poate răspunde pe baza unor cunoștințe vechi de 10—15 ani. De aceea profesorului i s-a cerut întotdeauna să muncească asiduu pentru continua sa pregătire. Dacă învățătorul încetează să învețe, el încetează de a mai fi învățător, spunea pe bună dreptate A. Diesterweg. În condițiile actuale această cerință este cu atât mai valabilă.

În numeroase cazuri însă mai există o subapreciere a studiului individual. Aceasta își găsește expresia în caracterul general, sentențios, de rețetă chiar al ajutorului metodic care se acordă uneori cadrelor didactice. Pe vremuri, cînd aproape jumătate din învățători și profesori erau trimiși în școli fără pregătire specială sau numai după absolvirea unor cursuri cu termen scurt, acest fel de a-i ajuta era justificat. Astăzi, cînd în școli sînt trimiși în fiecare an aproximativ 100 000 de învățători și profesori cu pregătire pedagogică superioară, reducîndu-se tot mai mult numărul celor care nu au nivelul de pregătire cerut, în munca cu cadrele didactice accentul nu mai trebuie pus pe povețe cu caracter general, ci pe organizarea studiului individual, pe munca didactică creatoare, independentă și metodică a profesorilor, învățătorilor și colectivelor pedagogice. Aceasta se referă îndeosebi la pregătirea teoretică și practică a cadrelor didactice, la desfășurarea activității educative.

Pregătirea pedagogică și profesională tradițională a cadrelor didactice se baza mai ales pe pregătirea în vederea predării. Aceasta corespundea sarcinii principale a școlii din perioada precedentă și rolului școlii, instituție care dădea mai ales o pregătire de cultură generală. În prezent însă, dată fiind sarcina pregătirii elevilor pentru viață, pentru muncă, importanța sarcinilor educative ale școlii a crescut considerabil. Deosebit de

mare este importanța sarcinilor educative în școlile-internate și în școlile cu orar prelungit, menite să organizeze în scopuri educative nu numai învățătura, ci și munca copiilor și a tineretului, odihna lor, diversele lor activități în domeniul artei, tehnicii, sportului.

Astăzi, într-o măsură mai mare ca oricând, fiecare învățător și profesor trebuie să fie un educator.

Reorganizarea școlii sovietice pe baza principiului marxist-leninist al îmbinării învățăturii cu munca productivă aduce modificări esențiale în natura activității educative. Sarcina principală care i se pune în față este educarea atitudinii comuniste față de muncă. Comunismul nu este numai țelul nostru, ci și o sarcină practică a muncii de zi cu zi.

Marxism-leninismul a dat întotdeauna o înaltă apreciere rolului activității practice în formarea calităților spirituale și fizice ale omului ; el ne învață să-i judecăm pe oameni nu după ceea ce spun, ci după ceea ce fac. Cu toate acestea, în școala sovietică activitatea practică, ca factor hotărâtor al educației, a fost mult timp subapreciată. În sistemul de educație predominau formele și metodele verbale de influențare a elevilor. Ca rezultat al acestei unilateralități în munca educativă, elevii înțelegeau adeseori just și vorbeau frumos despre profilul moral al omului sovietic, dar ei înșiși nu procedau întotdeauna la fel de just și frumos.

Unitatea cuvîntului și faptei nu vine de la sine, ci este o calitate care trebuie și ea educată, atît prin organizarea în scop educativ a unei anumite activități practice a copiilor și tineretului, cît și prin călăuzirea comportării lor de fiecare zi.

După cum se știe, tineretului îi este proprie năzuința spre fapte mari, spre bărbăție, spre eroism. Dar noțiunea de faptă eroică este pusă adeseori în legătură cu anumite acțiuni ieșite din comun : comportarea eroică în război, zborul în Cosmos etc. Sarcina educației constă în a deschide drumul spre înfăptuiri mărețe, spre eroism și bărbăție în viața de zi cu zi. Spre aceasta duce înțelegerea profundă a legăturii dintre activitatea de fiecare zi și marea luptă a poporului sovietic pentru construirea comunismului.

Creșterea rolului învățătorului și profesorului ca educator al întregii vieți și activități a elevilor ridică

noi cerințe față de persoana sa și față de natura pregătirii sale ca educator.

Personalitatea profesorului și a învățătorului a fost întotdeauna un factor important al educației, mai ales pentru elevii din clasele inferioare. În prezent influența personalității învățătorului și profesorului crește și mai mult, deoarece, prin exemplul său personal, el nu numai că confirmă adevărul și viabilitatea ideilor comunismului, ci îi și învață pe elevi să se comporte ca adevărați comuniști.

În pregătirea învățătorului și profesorului ca educator are o mare însemnătate înarmarea lui cu cunoștințe practice și pricepera de a organiza diferite activități ale elevilor în domeniul tehnicii, al muncii, al sportului etc. Fără aceste priceperi practice, profesorul rămâne „fără mâini”, chiar dacă înțelege profund teoria educației și cunoaște bine metodologia muncii educative. Toate aceste cerințe sporite față de învățător și profesor se realizează atât în pregătirea noilor cadre didactice în instituțiile de învățămînt pedagogice, cît și în sistemul activității metodologice și a muncii pentru ridicarea calificării cadrelor didactice.

3. Despre dezvoltarea caracterului creator al muncii cadrelor didactice

Caracterizînd reorganizarea școlii, N. S. Hrușciov a spus în cuvîntarea sa la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. : „Ne-am pus în gînd un lucru mare, complicat, care cere inițiativă, spirit creator, o atitudine plină de dragoste. Dar, în schimb, vom strînge și o recoltă frumoasă”¹.

Inițiativa cadrelor didactice fruntașe a jucat un rol important în pregătirea reorganizării școlii. Experiența instruirii de producție în școlile Ucrainei, imbinarea învățaturii cu munca productivă, la început în practica a 50, apoi a 500 de școli din R.S.F.S.R., experiența brigăzii colhoznică de elevi a școlii din Grigoropolis; ținutul Stavropol, experiența gospodăriei agricole școlare din

¹ N. S. Hrușciov : „Pentru pace trainică, în numele fericirii și a unui viitor luminos al popoarelor”. Cuvîntare la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., 9 iulie 1960, pag. 27.

Ermîşinsk, regiunea Reazan, precum și a sute de alte școli orășenești și sătești au jucat un rol important în elaborarea căilor pentru reorganizarea școlii sovietice și au servit în multe cazuri ca model pentru activitatea altor școli din Uniunea Sovietică. Învățătorii și profesorii inovatori, precum și colectivele școlilor fruntașe devin, așadar, o forță motrice în dezvoltarea teoriei și practicii educației comuniste.

Legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața a fost un puternic stimulent pentru dezvoltarea continuă a inițiativei cadrelor didactice și a spiritului lor creator. În prezent a fost înlăturată reglementarea excesivă a activității cadrelor didactice și a colectivelor pedagogice care exista înainte de reorganizarea școlii în ceea ce privește alegerea formelor și metodelor muncii didactice-educative. Principalul însă îl reprezintă faptul că găsirea de căi noi, mai perfecționate de educare și predare a încetat să fie o chestiune de care se ocupă numai învățătorii, profesorii și colectivele de frunte, ci a devenit o sarcină a fiecărui învățător și profesor și a fiecărei școli. Galina Nikolaevna Podlesnova, învățătoare emerită a R.S.F.S.R., a declarat în legătură cu aceasta : „Hotărârile partidului și guvernului ne-au făcut să ne gândim la conținutul și la metodele predării, să căutăm noul, să combatem formalismul și șabloanele în predare. Munca a devenit mai interesantă. S-a putut desfășura inițiativa și spiritul creator al învățătorului”.

În raportul la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., E. I. Afanasenko, ministrul învățămîntului din R.S.F.S.R., apreciind rezultatele primului an din noua activitate a școlilor, a remarcat că la baza succeselor școlii stă marele avînt al inițiativei și spiritul creator al cadrelor didactice și activiștilor din învățămîntul public. Toate acestea dovedesc în mod convingător că corpul didactic sovietic constituie o forță hotărîtoare în dezvoltarea școlii sovietice pe calea comunismului.

Datoria tuturor organizațiilor cadrelor didactice constă acum în a ajuta pe fiecare profesor, învățător, educator, instructor de pionieri, precum și pe toți ceilalți activiști din domeniul școlii să se încadreze în activitatea creatoare pentru înfăptuirea legii cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața. Din păcate, mai există învățători și profesori care nădăjduiesc că altcineva le

va întocmi instrucțiuni amănunțite și materiale metodice, pe care le vor urma întocmai, iar deocamdată continuă munca așa cum erau obișnuiți de mult.

Inițiativa și spiritul creator al învățătorilor și profesorilor trebuie orientate spre rezolvarea problemelor fundamentale ale reorganizării școlii sovietice. Acestea sînt, înainte de toate, sarcinile perfecționării continue a instruirii și educației bazate pe muncă a elevilor.

Experiența școlilor fruntașe a conturat de pe acum un sistem mai mult sau mai puțin încheiat de instruire și educație bazate pe muncă. Elementele principale ale acestui sistem sînt : stabilirea legăturii pe care o are studiul bazelor științelor cu viața, cu practica construcției comuniste, studiul teoretic și practic al obiectelor politehnice și de specialitate, dezvoltarea largă a activității de cunoaștere a regiunii natale ; organizarea auto-deservirii, munca de experimentare în agricultură, dezvoltarea largă a creației tehnice și a muncii social-utile a elevilor, instruirea de producție și antrenarea elevilor din clasele superioare în munca productivă. Traducerea în viață în condițiile concrete ale fiecărei școli a oricărui dintre aceste elemente ale instruirii și educației bazate pe muncă, precum și elaborarea căilor pentru ridicarea valorii educative și instructive a muncii elevilor deschid posibilități nemărginite creației învățătorilor, profesorilor și educatorilor. În organizarea muncii copiilor o atenție deosebită trebuie acordată sarcinilor educative și instructive. În cuvîntarea ținută la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., N. S. Hrușciiov a arătat cită bucurie produc rezultatele bune obținute în muncă de școlarii din numeroase brigăzi de producție ale elevilor, din gospodăriile-școală, întreprinderi, colhozuri și sovhozuri. Este bine că elevii realizează o producție utilă societății. Dar munca elevilor este importantă nu numai și nu atît prin producția obținută ; mai important este folosirea justă și multilaterală a orelor de producție pentru a educa în rîndurile tineretului dragostea pentru munca de folos general. Școala trebuie să le dea elevilor priceperea de a lucra în colectiv, adică, în ultimă instanță, priceperea de a trăi și a munci în chip comunist.

În eforturile creatoare ale cadrelor didactice trebuie să dețină un loc important ridicarea nivelului cunoștințelor elevilor. În acest domeniu școala sovietică a acu-

mulat în ultimii 25—30 de ani o mare experiență pozitivă, care trebuie păstrată și perfecționată. Munca creatoare a cadrelor didactice pentru ca elevii să-și însușească cunoștințele în mod conștient, temeinic și sistematic trebuie continuată și pe viitor cu toată perseverența. La ea se mai adaugă activitatea experimentală pentru realizarea legăturii dintre studiul fiecărui obiect cu viața, cu munca, cu practica construcției comuniste.

În predarea limbii ruse această activitate trebuie să urmărească înlăturarea studiului formal al gramaticii, fiind necesar să se acorde mai multă atenție dezvoltării exprimării orale și scrise, compunerilor creatoare, îndrumării lecturii extrașcolare a elevilor, precum și altor forme de preocupări care nu sînt chiar atît de noi. Trebuie să se producă schimbări adînci în predarea literaturii și în special în ceea ce privește ridicarea valorii ei educative, îndeosebi pe plan ideologic și estetic.

Profesorii de matematică de la una din școlile fruntașe ale orașului Stalingrad și-au sistematizat propria lor experiență și experiența altora în domeniul întăririi legăturii dintre învățatură și viață și au elaborat o listă de lucrări practice pentru temele cursului de matematică din toate clasele. În această listă sînt prevăzute lucrări de laborator, de măsurare și topografie, lucrări la aparate de calcul, teme de observare pentru cei care lucrează în ateliere, rezolvarea de probleme legate de efectuarea practicii în producție, teme pentru excursii, lucrări de întocmire și utilizare a unor tabele și grafice.

O importantă muncă creatoare îndreptată spre stabilirea unei strînse legături între învățatură și viață este desfășurată de profesorii de fizică, chimie, biologie, istorie, limbi străine și alte obiecte. Ei se străduiesc ca toate materiile de cultură generală să fie studiate în vederea pregătirii pentru viață, iar pregătirea pentru viață să se realizeze pe baza unor cunoștințe adînci și temeinice în domeniul bazelor științelor.

În cuvîntările delegaților la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. (1960) au fost citate numeroase exemple care arată pe ce căi și prin ce mijloace se obține îmbinarea organică a studiului bazelor științelor cu pregătirea elevilor pentru muncă. În această privință poate servi drept exemplu grăitor munca profesorului emerit Petr Prokofievici Stepanov, care predă biologia la școala

nr. 7 din Kaluga. El este un biolog cu o înaltă pregătire, în adevăratul sens al cuvîntului. El și-a început activitatea pedagogică în 1936, după ce a absolvit școala medie tehnică de agricultură, apoi fără a-și întrerupe activitatea de la școală și-a continuat studiile la secția de științe naturale și geografie a unui institut pedagogic de învățători, iar apoi la facultatea de științe naturale a unui institut pedagogic superior. P. P. Stepanov urmărește cu atenție literatura științifică publicată în specialitatea sa. Pe lângă cunoștințele sale profunde, are și miini de aur. El este autorul mai multor aparate pentru confecționarea de materiale didactice: pentru tăierea becurilor electrice arse, pentru decuparea unor piese de sticlă rotunde, pentru topirea bitumului etc. La el, în cabinetul de biologie, se pot vedea întotdeauna elevi ocupați cu confecționarea de materiale didactice. El și-a expus bogata experiență în interesanta carte „Experiența confecționării materialelor didactice de biologie”. Sub conducerea sa a fost creată la școală o secție experimentală școlară, care constituie o minunată bază nu numai pentru a educa la elevi dragostea pentru cunoștințe și muncă, ci și pentru răspîndirea unei înalte forme a muncii experimentale în rîndurile învățătorilor și profesorilor din celelalte școli ale orașului și regiunii. Pe lângă școală funcționează un cerc de tineri naturaliști, care participă în fiecare an la Expoziția realizărilor economiei naționale a U.R.S.S. și care a fost în repetate rînduri distins cu medalii ale acestei expoziții. Elevii lucrează în domeniul horticulurii. În pepiniera școlii au fost cultivați în ultimii cinci ani peste 4 000 de puieți de pomi fructiferi, 4 500 puieți de arbuști fructiferi, numeroase flori și plante decorative. Școala participă în fiecare an la Concursul unional de horticulură și a ocupat o dată chiar și primul loc. Vara, sub conducerea lui P. P. Stepanov, elevii depun o importantă muncă productivă și de experimentare într-un sovhoz din apropierea orașului și în colhozul „Maiak Ilicia”¹, cu care au stabilit legături permanente.

Ce este caracteristic pentru munca unor profesori și învățători de felul lui P. P. Stepanov? Este dragostea pentru opera lor, năzuința de a-și dărui toate forțele, cunoștințele și experiența educării copiilor și tineretului.

¹ „Farul lui Ilici”. — Nota trad. .

Totodată, aceasta este munca plină de căutare a cercetătorului, munca unui talentat organizator al inițiativei copiilor, a unui participant activ la progresul societății.

Școala trebuie să asigure nu numai un înalt nivel al învățămîntului și o educare justă a elevilor, ci să și exercite o puternică influență culturală asupra modului de trai, a vieții și a muncii celor din jurul ei. În această privință merită atenție experiența în muncă a școlilor elementare sătești cu un ciclu sau cu două cicluri complete care, de obicei, sînt departe de calea ferată și îndeplinesc rolul de principal centru cultural al satului; ele sînt și bibliotecă, și teatru, și universitate sătească și Societatea pentru răspîndirea cunoștințelor politice și științifice. La Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., în raportul ministrului învățămîntului, s-a vorbit despre cele două învățătoare de la școala elementară din satul Steapkovo, regiunea Vladimir: Vera Ivanovna Rumeanteva și Vera Ivanovna Borisova. Pline de entuziasm pentru munca lor, ele nu au cunoscut în mai bine de 10 ani nici un caz în care un elev să fi părăsit școala înainte de a o termina sau care să fi rămas repetent. Din punctul de vedere al cunoștințelor și al bunei educații, elevii lor se prezintă mai bine decît cei de la alte școli.

Există mulți învățători și profesori de acest fel în fiecare regiune. Un model de devotament oferă Elena Nikolaevna Derunova, directoarea școlii elementare cu ciclul complet din satul Visokoe, raionul Hvostovici, regiunea Kaluga. Satul în care lucrează este situat la 50 km de calea ferată. Chiar și aspectul exterior al școlii exercită o influență binefăcătoare asupra locuitorilor satului: școala este înconjurată de o grădină frumoasă, cu bănci și cărări, peste tot domnesc o ordine și o curățenie exemplară. La intrarea școlii se găsesc cele necesare pentru ca cei care intră să-și poată curăța încălțămîntea. În micul vestibul al școlii și în clase, sînt multe flori; pe catedră așteaptă caiete curate, tocuri, penite, creioane. Școala are un colț al pionierilor, unde, pe masă, se află literatură pentru copii. Mobila școlii este întreținută într-un mod exemplar, băncile nu au nici o pată cît de mică de cerneală, deși nu au mai fost reparate de șapte ani. Toți elevii sînt îmbrăcați curat, bine pieptănați, au spirit de inițiativă și sînt activi. Deși lucrează cu elevii din patru clase, E. N. Derunova nu

cunoaște cazuri de nereușită a școlarilor. Micul colectiv al școlii trăiește aceeași viață cu colhozul, cu toată țara. Elevii lucrează pe lotul experimental al școlii, cultivă porumb, cresc pui în colhoz ; în orele de muncă practică, ei întocmesc colecții, ierbare și confecționează diferite materiale didactice. E. N. Derunova este deputat în Sovietul sătesc, lector și sfătuitoare a colhoznicilor, inițiatoare a numeroase acțiuni culturale în rândurile tinerețului.

O dată cu învățătorul și profesorul inovator, care participă activ la dezvoltarea științei pedagogice și a practicii învățământului și educației, inițiativa creatoare a cadrelor didactice promovează tipul învățătorului și profesorului activist social, care îndeplinește porunca lui Lenin de „a trezi gândirea, de a lupta împotriva superstițiilor“. Această sarcină a școlii este organic legată de reorganizarea învățământului și a educației, ea este o parte componentă în planul ei de muncă.

În tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. se spune : „Școala sovietică este chemată să influențeze în mod activ ridicarea nivelului cultural al întregului popor“.

Reorganizarea învățământului și educației în școală pe baza unei legături strinse cu viața, cu practica construcției comuniste deschide mari posibilități pentru dezvoltarea inițiativei și activității creatoare a cadrelor didactice în domeniul desfășurării muncii educative, ceea ce decurge din necesitatea de a educa de pe acum tinăra generație pentru viața și munca în societatea comunistă.

Varietatea sarcinilor și a metodelor activității educative, deosebi în munca cu copii de diferite vârste și în diferite condiții, particularitățile individuale ale copiilor pretind învățătorului să abordeze cu deosebită chibzuință problemele educației, să aleagă independent formele și metodele muncii educative.

Ne putem imagina complexitatea și varietatea sarcinilor muncii educative luând ca exemplu educarea spiritului de disciplină, a perseverenței și fermității la elevii de diferite vârste. Astfel, programul model al muncii educative în școală (1960) caracterizează formarea acestor însușiri la elevii din clasele I—IV prin priceperea de a distinge faptele bune și cele rele ale colegilor de clasă

și ale altor copii, prin tendința de a-1 ajuta la învățatură, în muncă și la odihnă pe colegii de clasă și pe cei mai mici, prin comportarea plină de dragoste, respect și sollicitudine față de părinți, prin cunoașterea și respectarea fără indemn special a „Regulilor octombriștilor” și a „Regulilor pentru elevi”.

Programa muncii educative în clasele V—VIII prevede formarea conștiinței datoriei morale și a sentimentului de cinste la elev. El trebuie să fie principial, să nu admită neconcordanță între vorbă și faptă. Elevii din clasele V—VIII sînt în stare să înțeleagă disciplina ca o condiție necesară pentru viața normală a colectivului și pentru reușita oricărei acțiuni. Ei își formează obișnuința de a îndeplini cu conștiinciozitate sarcinile primite din partea învățătorului, instructorului de pionieri, organelor de conducere ale colectivului de elevi, părinților; obișnuința de a lucra și a se odihni în conformitate cu un regim stabilit, de a-și folosi cu socoteală timpul și de a nu lăsa pe miine ceea ce se poate face astăzi, de a fi exigenți față de ei înșiși, de a fi punctuali, de a nu întirzia la lecții, de a se gîndi bine la orice făgăduială pe care o fac și de a o îndeplini, de a se arăta fermi, perseverenți și sirguincioși în muncă, învățatură și sport, de a ști să-și învingă sentimentele de teamă și de durere, de a avea o atitudine negativă față de lașitate, încăpăținare, lipsa de voință.

Programa muncii educative în clasele IX—XI folosește rezultatele educației din anii precedenți și leagă formarea spiritului de disciplină, a perseverenței și fermității cu formarea bazelor concepției științifice a elevilor asupra lumii, cu dezvoltarea sub toate aspectele a eticii comuniste, cu educarea respectului profund față de principiile societății socialiste și a obișnuințelor de a munci, de a utiliza rațional bunurile societății, de a respecta de bună voie, fără controlul altora, regulile conviețuirii socialiste (comuniste).

Comportarea elevilor din clasele superioare trebuie să se bazeze pe dorința lor de a deveni un schimb vrednic al generației mai vîrstnice de constructori ai comunismului, pe un înalt sentiment de răspundere și pe conștiința datoriei lor sociale, pe priceperea de a îmbina interesele personale cu cele obștești, pe respectul față

de oamenii muncii, pe hotărîrea de a-și dărui toate forțele intereselor patriei, comunismului.

Maturitatea morală a elevilor din clasele superioare își găsește expresia în înțelegerea profundă a legăturii care există între învățătura și munca lor de zi cu zi, pe de o parte, și sarcinile construcției comunismului și politica partidului comunist, pe de alta. Atitudinea elevilor față de muncă se caracterizează prin năzuința permanentă de a-i ridica productivitatea, a-i perfecționa metodele, de a inventa și a raționaliza.

Educarea obișnuinței de a respecta regulile conviețuirii socialiste se îmbină la elevi cu formarea deprinderilor unei conduite civilizate; a avea o purtare omeanosă față de cei din jur, a nu trece indiferent pe lângă fapte care cer o intervenție, a nu-i lăsa pe oameni într-o situație dificilă, a fi intransigent față de încălcarea ordinii publice, a-și supraveghia manierele și înfățișarea exterioară în școală, în producție, în locurile publice, în viața de toate zilele.

Una din trăsăturile cele mai importante în munca creatoare a învățătorului și a profesorului a fost întotdeauna studierea atentă a elevilor, abordarea individuală a educării și a instruirii lor. Necesitatea acestei atitudini este atât de evidentă încît nici nu mai trebuie demonstrată. Mult mai complicată este situația în privința determinării căilor pentru realizarea acestor cerințe. Încă K. D. Ușinski observa că este foarte ușor să-i spui unui educator: studiază caracterul elevilor tăi, folosește-te de bunele lor înclinații, îndrumă-i spre bine pe cei care, după împrejurări, pot fi buni și răi și, în sfîrșit, elimină-i pe cei care sînt incorijibili. Este ușor să dai astfel de sfaturi, dar nu este ușor să găsești un astfel de educator, scria K. D. Ușinski.

În ceea ce privește studierea individualității elevilor, metodologia cercetării nivelului cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor lor este mai mult sau mai puțin limpede. Există o vastă literatură care sintetizează experiența în domeniul verificării cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor elevilor aproape pentru toate materiile cursurilor școlare. Iar dacă se mai întîlnesc cazuri cînd învățătorul sau profesorul își dă prea tîrziu seama de rămînerea în urmă a unui elev sau organizează ajutorarea elevului fără a ține seama de ce anume ajută

ii trebuie, aceasta se explică, de obicei, prin experiența insuficientă sau prin atitudinea de nepăsare față de obligațiile sale.

Lucrurile se complică atunci când este vorba de studierea caracterului elevilor, a nivelului dezvoltării și buneii lor educații. Una dintre cele mai răspindite greșeli în această privință este fixarea atenției educatorilor mai ales asupra faptelor negative ale elevilor.

Această greșeală este atît de răspîdită, încît în multe școli întreaga activitate educativă este construită pe diferite încălcări comise de elevi, fiind îndreptată spre îndreptarea așa-ziselor elemente rele. (Se știe cu cită energie a protestat A. S. Makarenko împotriva acestui procedeu.) Aceasta se întîmplă pentru că anumiți educatori, în loc să organizeze astfel procesul de educație încît să prevadă din timp formarea unei anumite comportări a elevilor, se angajează pe făgașul îndreptării unor greșeli și lipsuri din comportarea formată în mod spontan. Procesul educării este înlocuit printr-un proces de permanentă reeducare.

Această cale a activității educative pare a fi mai ușoară, deoarece este construită pe fapte care, după cum spunea A. M. Gorki, sar singure în ochi. „Văzul tuturor oamenilor — scria el — este astfel alcătuit încît oamenii observă mai întii și subliniază lipsurile, viciile și, în genere, părțile slabe ale «aproapelui lor»”¹. Este însă de mult cunoscut că e mai ușor să-i învățăm pe elevi decît să-i reinvățăm, după cum este mai ușor a-i educa, decît a-i reeduca.

Pentru a educa trebuie să-i studiem sub toate aspectele pe elevii noștri, să-i studiem nu numai după cuvintele, ci și după faptele lor, știind că modificarea condițiilor de viață ale elevilor determină obligator și modificări în comportarea lor, astfel încît să căutăm a forma aceste modificări în vederea unui scop dinainte precizat. Această cale pentru cunoașterea și educarea elevilor pretinde educatorului multe eforturi, timp, calificare pedagogică și o atitudine creatoare în rezolvarea sarcinilor educative. Aceasta este una dintre cele mai importante condiții pentru ridicarea nivelului activității educative.

¹ M. Gorki, Despre literatură, Editura de stat pentru literatură și artă, 1937, pag. 340.

Pentru reușita muncii educative prezintă multă importanță caracterul relațiilor educatorului cu fiecare dintre elevii săi, precum și cu întregul colectiv de elevi. Pedagogia sovietică și învățătorul sovietic se disting prin optimism în aprecierea aptitudinilor elevilor, în învingerea dificultăților din învățatură și educație, prin înalta exigență față de elevi, prin respectarea demnității lor de om. Școala sovietică a depășit complet încetușarea nefirească a inițiativei și a activității independente a elevilor, care făcea ca în vechea școală elevii să fie adeseori umiliți și înjosiți. Oaspeții din străinătate care fac cunoștință cu școlile sovietice menționează în unanimitate înaltul grad de independență și intensă activitate a elevilor sovietici, sentimentul lor de demnitate, respectul față de învățători și profesori, simțul de răspundere pentru propria persoană și întregul colectiv al clasei.

Școala sovietică educă un tineret minunat, cu o concepție clară asupra vieții și cu intenția fermă de a servi unor idealuri înalte. Pedagogia sovietică nu acceptă afirmațiile unor pedagogi burghezi cu privire la natura copiilor așa-zis dificili din punct de vedere educativ. Unul dintre cele mai importante principii ale sistemului educativ sovietic este tendința de a găsi în personalitatea fiecărui elev laturile pozitive, care ar putea servi ca punct de sprijin pentru dezvoltarea cât mai deplină a forțelor sale intelectuale și morale. Un astfel de punct de sprijin este de cele mai multe ori o activitate care îl interesează pe elev și în procesul căreia se ridică pe o treaptă mai înaltă întreaga sa viață. O astfel de activitate poate fi o sarcină pionierească bine aleasă, o temă individuală de studiu, atragerca la o muncă utilă societății, la preocupări sportive, tehnice etc. De exemplu, o instructoare superioară de pionieri a reușit să reeduce pe un elev interesându-l în organizarea unui teatru de păpuși.

Lucrurile s-au întimplat astfel. Instructoarea superioară de pionieri Alla l-a cunoscut pe Mișa N. din clasa a VI-a când a venit după vacanța de vară purtând titlul de „repetent”. În anul precedent învățase foarte prost și era considerat un obraznic înrăit. Și-a făcut apariția în clasă fără nici un fel de entuziasm. La început l-a interesat citirea unor cărți, participarea la discutarea celor

citite, precum și la jocurile colective ale clasei. Apoi a fost numit regisor al unui teatru de păpuși și i s-a dat sarcina să pregătească o reprezentație pentru elevii din clasa a III-a. Aceasta l-a pasionat pe Mișa. Alla le-a vorbit învățătorilor despre complicata evoluție interioară a elevului. Cu ajutorul lor, copilul și-a îmbunătățit rezultatele la studiu. Nimeni nu i-a reamintit vechile sale păcate în învățură și comportare, lucrurile au început să se îndrepte, el a devenit alt om. Când Mișa a cerut recomandarea pentru a intra în Comsomol, a fost sprijinit de toată lumea. Curînd a fost ales șef de clasă, iar apoi secretar al organizației de comsomol din clasă. A făcut față cu succes acestor obligații. Acum Mișa este în clasa a X-a și are note bune la toate obiectele.

Reorganizarea școlii deschide mari perspective pentru munca creatoare a cadrelor didactice. Sarcina directorilor de școală și a colectivelor didactice este de a ține trează în permanență tendința învățătorului, a profesorului spre o muncă creatoare, spre perfecționarea operei de educare și instruire, de a-l sprijini în această muncă, de a-l ajuta să studieze și să răspîndească experiența cadrelor didactice fruntașe. La rezolvarea acestei sarcini trebuie să contribuie consiliile pedagogice ale școlilor, reuniunile metodologice ale învățătorilor și profesorilor, conferințele științifice și practice, lectura pedagogică, școlile experienței înaintate, seminarele și cursurile practice, expozițiile și conferințele pedagogice.

Dezvoltarea inițiativei și activității creatoare a cadrelor didactice în vederea îndeplinirii prevederilor legii cu privire la reorganizarea școlii a fost recunoscută drept una dintre sarcinile ei fundamentale de către Societatea de pedagogie din R.S.F.S.R., care are filiale în toate republicile autonome, ținuturile și regiunile R.S.F.S.R.

Recunoscînd importanța hotărîtoare pe care o are în reorganizarea școlii dezvoltarea creației și inițiativei colectivelor didactice și a fiecărui profesor și învățător în parte, nu trebuie să ne închipuim că inițiativa și activitatea lor independentă ar putea înlocui rolul științei pedagogice. Dimpotrivă, însăși creația colectivelor didactice ridică cerințe tot mai mari față de știința pedagogică și față de instituțiile științifice pedagogice. Știința pedagogică, care se bazează pe întreaga experiență acumulată anterior în domeniul educației și în-

vătamintului, pe înțelegerea justă a necesității pentru societate de a dispune de oameni educați și pregăliți într-un anumit fel și pe cunoașterea legilor dezvoltării copiilor și tineretului, trebuie să dea răspuns la problemele pe care viața le ridică în fața școlii.

Călăuzindu-se după legea adoptată și tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața, instituțiile științifice pedagogice și-au îmbunătățit activitatea. Ele au început să se ocupe mai mult de problemele care frământă școala. S-au lărgit legăturile cercetătorilor științifici și ale instituțiilor științifice cu școala și cu celelalte instituții educative. Totuși, influența științei pedagogice asupra desfășurării reorganizării școlii nu poate fi considerată încă suficientă.

Mai există încă o anumită ruptură între cercetările științifice și activitatea practică a școlii. Instituțiile științifice pedagogice atrag într-o măsură insuficientă cadrele de practicieni la activitatea lor. Aceste lipsuri din activitatea instituțiilor științifice pedagogice au fost semnalate de Biroul C.C. al P.C.U.S. pentru R.S.F.S.R. și de Consiliul de Miniștri al R.S.F.S.R. în hotărîrea privitoare la activitatea Academiei de științe pedagogice, adoptată în iunie 1960. Această hotărîre a stabilit și măsurile pentru ridicarea rolului științei pedagogice în reorganizarea școlii.

Printre aceste măsuri o deosebită însemnătate revine atragerii la elaborarea științifică a problemelor vitale ale pedagogiei a lucrătorilor practicieni din institute, școli și alte instituții ale învățămîntului public, precum și atragerii cercetătorilor științifici la rezolvarea sarcinilor practice ale reorganizării școlii. Una dintre tendințele principale în dezvoltarea științei și practicii educației și învățămîntului constă în apropierea din toate punctele de vedere, iar apoi în reunirea într-o singură persoană a profesorului practician înaintat și a pedagogului cercetător. Pentru înfăptuirea acestui țel trebuie să lucrăm încă mult pentru pregătirea teoretică a învățătorilor și profesorilor, pentru înarmarea lor cu metodele cercetării științifice și pentru înlăturarea ruperii cercetătorilor științifici de sarcinile practice ale educației și învățămîntului. Este un lucru greu, dar realizabil.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Despre educație și învățămînt, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1957.
- Lenin V. I.* Scrisoare către tovarășii lui, Vanea, Savelii, Ivan, Vladimir, Stanislav și Foma, elevi ai școlii de partid din Capri, Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 461—467.
- Lenin V. I.* Cu privire la politica Ministerului Învățămîntului Public. Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 121—131.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la Congresul general al învățătorilor internaționaliști din Rusia. Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 431—432.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la cel de-al II-lea Congres general al învățătorilor și profesorilor internaționaliști din Rusia, Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 407—410.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la primul Congres pe întreaga Rusie al lucrătorilor din domeniul învățămîntului și al culturii socialiste. Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 517—524.
- Lenin V. I.* Succesele și greutățile Puterii sovietice, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 39—70.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la prima consfătuire pe întreaga Rusie în legătură cu munca de partid la țară. Opere, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 128—135.
- Lenin V. I.* Cuvîntare rostită la consfătuirea Comitetelor pentru educație politică ale secțiilor guberniale și județene de învățămînt public pe întreaga Rusie. Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 348—358.
- Lenin V. I.* Către Congresul lucrătorilor din învățămînt, Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 439.
- Lenin V. I.* Pagini de jurnal. Opere, vol. 33, E.S.P.L.P. 1957, pag. 455—460.
- Kalinin M. I.* Despre educație și învățămînt, Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1957, pag. 7, 28, 64, 189, 241—245, 253—255, 261—270.
- „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” Teze ale C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.
- „Culegere de materiale de îndrumare cu privire la școală”, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1952, pag. 9—10, 47—49, 59—67, 76—81.
- Krupskaia N. K.*, Opere pedagogice alese, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., 1957, pag. 526—547.
- Makarenko A. S.*, Educatorul, Opere, vol. I, ed. rusă, pag. 657—662

CAPITOLUL AL XV-LEA
EDUCAȚIA COPIILOR ÎN FAMILIE

1. Familia în societatea socialistă

Pe baza transformărilor radicale infăptuite de revoluția socialistă în toate domeniile vieții social-politice, economice și culturale a Uniunii Sovietice, s-au produs schimbări esențiale și în familie. A fost lichidată milenara lipsă de drepturi a femeii. În prezent femeia ocupă în toate domeniile vieții sociale o situație demnă și îi sînt accesibile cele mai înalte culmi ale învățămîntului și culturii. Pe baza autonomiei și a independenței economice la care au ajuns femeile în condițiile socialismului, se formează noi relații între bărbat și femeie, relații to-vărășești, de prietenie. Eliberată de asuprire și de mentalitatea generată de proprietatea privată, înflorește adevărata dragoste omenească, care devine motivul fundamental și principal al căsătoriei și al întemeierii familiei în societatea socialistă. Nașterea și educarea copiilor reprezintă funcția naturală și, totodată, socială pe care o îndeplinește familia.

O dată cu instaurarea proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, se schimbă și situația familiei în societate. Bunăstarea fiecărei familii se făurește prin munca personală a membrilor ei, însă o influență hotărîtoare asupra bunăstării familiei o exercită creșterea generală a bunăstării întregului popor, succesele întregii societăți în construirea comunismului.

Statul sovietic alocă mijloace considerabile pentru îmbunătățirea traiului constructorilor comunismului, pentru ușurarea funcției educative a familiei. În actualul septenal (1959—1965) urmează să fie construite 15 000 000 de apartamente la orașe și 7 000 000 de case pentru colhoz-

nici. Planul prevede lichidarea lipsei de locuințe, iar ca rezultat al îndeplinirii planului pe 10—12 ani de construcții de locuințe, fiecărei familii i se va putea asigura un apartament separat. Noile locuințe întrunesc toate condițiile igienice și sînt prevăzute cu tot confortul. Se lărgeste considerabil rețeaua alimentației publice: cantine, restaurante, bufete, fabrici-bucătării care livrează prinzul la domiciliu și prepară semifabricate din cele mai variate alimente. Se acordă multă atenție construcției de unități de deservire a populației: spălătorii, frizerii, diverse ateliere de comandă și reparații etc. Se reduc treptat ziua și săptămîna de muncă, ceea ce mărește timpul liber pe care părinții îl pot consacra creșterii copiilor. Se reorganizează și se lărgeste rețeaua de instituții educative pentru copii. Creșele și căminele se transformă în instituții educative unice, care asigură educația fizică a copiilor de vîrstă preșcolară și ocrotirea sănătății lor, precum și educația lor intelectuală, estetică și morală.

La sfîrșitul septenalului 40% din copiii preșcolari vor fi cuprinși în sistemul educației sociale. Este un ajutor real acordat familiei, care mărește posibilitățile de a-i educa pe copii de la cea mai fragedă vîrstă în spiritul colectivismului.

Pe baza „Legii cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.”, adoptată de Sovietul Suprem al U.R.S.S., se produc schimbări importante în pregătirea și educarea elevilor. La baza reorganizării școlii a fost pus principiul imbinării învățămîntului cu munca productivă, acordîndu-se o deosebită atenție educației prin muncă. Au fost create noi tipuri de școli-internate, precum și școli cu orar prelungit, ceea ce ușurează în mare măsură funcțiile educative ale familiei.

Toate aceste măsuri au drept scop să elibereze familia de povara grijilor mărunte, creînd mai mult timp liber pentru participarea activă a femeii la viața socială, pentru organizarea odihnei culturale a familiei, pentru studiul individual. Totodată ele reglementează procesul educării copiilor în familie, în instituțiile preșcolare de educație și în școală.

O trăsătură esențială a familiei sovietice este egalitatea în drepturi a soților în rezolvarea tuturor problemelor economice, culturale și pedagogice ale familiei.

Avutul dobândit de familie aparține în aceeași măsură ambilor soți și ei au o egală răspundere pentru educarea copiilor.

Familia este celula organică a societății socialiste. Spre deosebire de familia din vechea societate, care reprezenta o mică lume îngustă și închisă, familia sovietică se interesează intens de toate sarcinile și problemele sociale, de activitatea obștească a membrilor ei. Pe de altă parte, și societatea acordă o deosebită atenție familiei, armoniei ei lăuntrice și modului în care este organizată creșterea copiilor, precum și înlăturării greutăților de ordin gospodăresc ale vieții de familie sau îndreptării greșelilor comise de părinți în educarea copiilor. Acest caracter al relațiilor dintre familie și societate determină de asemenea o deosebire esențială între familia sovietică și familia din vechea societate.

Familia sovietică nu cunoaște lupta dintre părinți și copii, care sfișia vechea familie, fie din cauza intereselor de moștenire, fie din cauza divergențelor ideologice dintre generația vîrstnică și cea tinărah. În familia sovietică, între părinți și copii nu există conflicte legate de împărțirea averii. Ei au și mai puține motive de divergențe ideologice, deoarece măreța idee călăuzitoare a întregii societăți sovietice, care construiește comunismul, îi unește pe oamenii din generația vîrstnică și din cea tinărah.

Bineînțeles că, date fiind proporțiile uriașe ale Uniunii Sovietice, în diversele regiuni naționale, avînd anumite particularități constituite de-a lungul istoriei, în condițiile influenței rămășițelor vechii ideologii (îndeosebi religioase), ale vechilor tradiții, obiceiuri și moravuri, reorganizarea familiei nu s-a desfășurat pretutindeni în mod uniform. Există deosebiri și în ceea ce privește condițiile materiale, organizarea modului de viață și nivelul de cultură al diverselor familii.

Caracterul progresist al prefacerilor care au avut loc în economia și cultura Țării sovietice influențează în mod binefăcător viața fiecărei familii în parte. Se lichează treptat rămășițe ale trecutului în conștiința oamenilor cum sînt tendința de a-și înavuți familia în dauna intereselor societății, lipsa de dragoste față de muncă și tendința către o viață ușoară, către o existență parazită pe seama societății, manifestări ale tiraniei bărba-

tului în familie, prejudecăți naționaliste și religioase în încheierea căsătoriilor etc. Desigur că încă nu întotdeauna relațiile dintre bărbați și femei, înainte de căsătorie și în căsătorie, evoluează pe baza dragostei, a prieteniei și a stimei reciproce. Uneori se mai întâlnesc cazuri de nesinceritate, de calcule egoiste sau, pur și simplu, de ușurință, care au urmări triste pentru familie. Despre aceasta vorbesc divorțurile, a căror cauză o constituie neînțelegerea dintre soți sau atitudinea lipsită de răspundere față de copii. Însă asemenea fapte nu sînt caracteristice pentru situația generală, deoarece în majoritatea covârșitoare a cazurilor familiile sovietice se întemeiază pe o bază socială sănătoasă, că dragostea și prietenia cinstită dintre soți și atitudinea lor plină de grijă față de copii fac ca familia sovietică să fie cea mai trainică și mai fericită.

Căutînd să ușureze situația femeii în familie, prin preluarea unei părți importante a funcțiilor gospodărești de către gospodăria obștească, asumîndu-și o parte din obligațiile privind îngrijirea copiilor și educarea lor, societatea socialistă contribuie astfel la întărirea familiei. Eliberarea femeii de muncile mărunte, epuizante și abrutizante din cadrul gospodăriei are ca urmare un avînt al vieții spirituale a familiei. Schimbul reciproc de valori spirituale, creșterea culturală continuă a fiecăruia dintre soți, participarea lor comună la educarea copiilor, care după întoarcerea de la muncă a părinților revin în sinul familiei din instituțiile educative pentru copii și din școli, vor contribui și mai mult la întărirea coeziunii ideologice a familiei și vor spori bucuria legăturilor dintre părinți și copii.

Nu trebuie să ne închipuim că o dată cu lărgirea rețelei instituțiilor educative pentru copii, a școlilor-internate și a școlilor cu orar prelungit s-ar lichida munca educativă a familiei. Dimpotrivă, educarea copiilor se păstrează ca funcție fundamentală a familiei. Mai mult, aceasta îi obligă pe părinți să ia parte activă la munca organizatorică și educativă a instituțiilor de preșcolari, precum și a școlii în care sînt educați și învață copiii lor.

Marele rol educativ pe care îl are familia a fost arătat de N. S. Hrușciiov în cuvîntarea rostită la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R. : „Exemplul părinților și

al membrilor mai virstnici ai familiei este foarte important pentru formarea concepțiilor și a idealurilor, a năzuințelor și a obișnuințelor. Nu degeaba se spune în popor că așchia nu sare departe de trunchi.

Este necesar ca organizațiile de partid să nu considere problemele educației copiilor în familie numai ca o chestiune «personală» a părinților, ele nu trebuie să adopte o poziție «neutră».

Educația în familie trebuie considerată ca unul dintre sectoarele foarte importante ale activității partidului. La toți oamenii muncii trebuie educat simțul de răspundere pentru creșterea copiilor. Ca și în oricare alt domeniu, comuniștii trebuie să dea și aici exemplu. Este o chestiune de înaltă răspundere de partid să educăm just tineretul, să-l educăm în așa fel încît să fim cu sufletul împăcat: s-a format un bun om al muncii, cetățean cinstit al patriei, patriot și continuator al măreței noastre cauze comuniste¹.

Societatea cea mai înaintată și mai progresistă din istorie — societatea comunistă — creează toate condițiile pentru ca oamenii să simtă plenitudinea bucuriei și a fericirii pe care o oferă dragostea dintre bărbat și femeie, precum și sentimentul dragostei de tată sau de mamă. „Familia devine celula naturală de bază a societății, locul unde se realizează frumusețea vieții omenesti, unde vin să se odihnească forțele biruitoare ale omului, unde cresc și trăiesc copiii — principala bucurie a vieții”², scrie A. S. Makarenko.

Educarea copiilor nu este o chestiune particulară a părinților și a familiei, ci o obligație socială. În condițiile societății socialiste educația în familie trebuie să fie pătrunsă de aceeași înaltă orientare principială comunistă, de același conținut politic-ideologic, de aceleași înalte sarcini morale care constituie conținutul educației sociale comuniste. Deosebirea poate consta numai în formele, metodele și modul cum sînt tratați copiii, nu însă în orientarea educației.

Succesul educației copiilor în familie depinde în mare măsură de felul în care părinții își coordonează măsurile

¹ N. S. Hrușciov : „Pentru pace trainică, în numele fericirii și viitorului luminos al popoarelor”. Cuvîntare rostită la Congresul învățătorilor din R.S.F.S.R., la 9 iulie 1960, pag. 31.

² A. S. Makarenko, Opere, vol. 4, pag. 34, ed. rusă.

educative cu cele ale instituțiilor preșcolare și ale școlii. Majoritatea covârșitoare a părinților nu au pregătire pedagogică, iar cunoștințele lor din domeniul educației sînt preluate de la oamenii din generația mai vîrstnică, a căror experiență nu este totdeauna pozitivă.

Părinții trebuie să capete sfaturi în domeniul îngrijirii nou-născuților și al educației preșcolare la dispensarele de pediatrie. Instituțiile preșcolare acordă un valoros ajutor părinților vorbindu-le despre particularitățile comportării copilului în creșă sau în grădiniță și elaborează măsurile comune pentru influențarea educativă a copilului.

Cît privește educația copiilor mai mari, aceasta prezintă numeroase greutăți pentru părinții nepregătiți. Literatura de popularizare a pedagogiei în rîndul părinților, încă insuficientă, nu satisface întotdeauna cerințele lor. Școlii și personalului ei pedagogic îi revine un rol hotărîtor în propaganda pedagogică în rîndurile părinților.

2. Particularitățile educației copiilor în familie

Pentru a ajuta efectiv familia în îndeplinirea misiunii ei pline de răspundere de educare a copiilor, pedagogii din instituțiile preșcolare și din școli trebuie să cunoască situația din casa în care crește și se dezvoltă copilul, să stabilească gradul de pregătire al părinților în vederea îndeplinirii muncii lor educative și să se înțeleagă cu ei asupra unui contact principial și concret pentru rezolvarea sarcinilor educative comune.

Totodată trebuie avută în vedere și influența educativă a celorlalți membri adulți ai familiei, precum și influența fraților și surorilor copilului. Toți aceștia influențează formarea personalității copilului și este foarte important de stabilit în ce măsură această influență este binefăcătoare. Există cazuri în practica educației în familie cînd influența educativă pozitivă a părinților asupra copilului este paralizată sau neutralizată de influența negativă exercitată asupra sa de alți membri maturi ai familiei sau chiar de vecini. În astfel de cazuri se impune intervenția activă a pedagogilor.

Nimic nu este mai lipsit de perspective decât o educație realizată fără un scop limpede, fără o perspectivă bine conturată. Este necesar să se aibă în vedere nu numai țelul apropiat, ci și cel îndepărlat.

Țelul suprem al educației comuniste a fost definit de V. I. Lenin în cuvîntarea rostită la Congresul al III-lea al Comsomolului: „Trebuie să educați din voi comuniști”. În prezent, cînd poporul sovietic a pășit în perioada construcției desfășurate a comunismului, el este mult mai aproape de acest țel. A face din copii membri vrednici ai societății comuniste este țelul educației care stă în fața familiei, în fața instituțiilor educative pentru copii, a școlii elementare, medii și superioare.

Scopul educației se înlăptuiește prin organizarea vieții copilului și a activității sale variate în familie, precum și prin aplicarea diverselor metode și mijloace de educație. Influența directă a părinților și a pedagogilor are o importanță hotărîtoare. Dar nu avem voie să subapreciem nici rolul pe care îl joacă mediul înconjurător al copilului : condițiile de locuit în care trăiește familia, localul creșei și al grădiniței. Foarte importante sînt condițiile igienice în care este întreținută locuința : lumina, temperatura, aerisirea, curățenia, precum și buna îngrijire a mobilei, a obiectelor casnice, a îmbrăcămînții, a încălțămînții, a cărților și a celorlalte obiecte de uz curent și cultural.

Respectarea condițiilor igienice elementare prezintă o uriașă însemnătate pentru dezvoltarea fizică normală a copiilor și exercită o mare influență asupra educării unui mod de viață civilizat, în special asupra curățeniei. Părinții sînt datori să-i învețe pe copii să aibă grijă de menținerea ordinii în cameră, de curățenia mobilei și a obiectelor casnice și de uz cultural, precum și de îmbrăcămînția și de încălțămînția lor. Dezordinea din apartament dezorganizează viața locatarilor. Neglijența în modul de viață generează neglijență în comportare. O casă frumos amenajată exercită o influență educativă binefăcătoare asupra copiilor. Este vorba despre împodobirea încăperilor, despre prezența unor obiecte de artă, cum ar fi tablouri, sculpturi, statuete, broderii decorative etc. Jucăriile trebuie, în afară de caracterul lor distractiv, să aibă și un aspect atrăgător. Un rol deosebit de mare în dezvoltarea gusturilor și nevoilor estetice

ale copiilor, începînd cu cea mai fragedă vîrstă, îi revine muzicii. Sunetul instrumentelor muzicale și cîntul pot stimula dezvoltarea aptitudinilor creatoare ale copiilor în domeniul artei, al muzicii.

Natura înconjurătoare exercită o însemnată influență educativă asupra copiilor. Această influență este deosebit de mare atunci cînd copiii nu sînt lăsați de capul lor, ci părinții și educatorii le atrag atenția spre cunoașterea naturii și a frumuseților ei, îi învață să înțeleagă și să iubească natura, frumusețea lumii înconjurătoare.

Mediul social în care cresc și sînt educați copiii exercită asupra lor cea mai puternică influență. Este vorba, în primul rînd, despre familie: părinții, frații, surorile și celelalte rude mai apropiate și mai îndepărtate, care locuiesc permanent sau temporar împreună cu familia. Este un colectiv mic, însă totuși un colectiv, cu relații de un anumit caracter între membrii săi, cu un stil constituit al vieții interne, cu un anumit regim și cu o anumită disciplină, care corespund cerințelor unui anumit mod de viață al familiei.

Familia este însă numai o celulă mică a societății. Noțiunea de mediu social îmbrățișează toate domeniile vieții materiale și spirituale a societății, întreaga complexitate a relațiilor sociale dintre oameni în procesul producției, învățămîntului, activității obștești și creației culturale. Toate aceste influențe multiple ale mediului social se răsfrîng asupra copilului mai întii prin intermediul familiei.

Relațiile dintre părinți exercită o uriașă influență asupra copilului. Văzînd în jurul său relații întemeiate pe dragoste și prietenie, copilul se simte liniștit și fericit. El primește cu bucurie orice mîngiere din partea părinților. În schimb, în cazurile cînd între părinți nu domnește buna înțelegere, iar copilul devine fără voie martor al certurilor dintre ei, cîteodată chiar al unor adevărate scandaluri, starea psihică generală a copilului se înrăutățește simțitor.

Copiii suferă mult cînd observă relații anormale între părinți și generația mai în vîrstă, adică bunici și bunice. Acolo unde nu există un colectiv de familie închegat, este greu să se asigure o influență binefăcătoare a acesteia asupra copilului, cu atît mai mult cu cît, de

obicei, „părțile beligerante“ caută fiecare să câștige simpatia copiilor.

Într-o familie bine organizată se elaborează un fel de ordine interioară a vieții, adică un regim de muncă, odihnă, masă, studii, jocuri, plimbări, distracții culturale etc. Această ordine interioară se încolmează ținând seama de numărul membrilor familiei, de vîrsta lor și impune fiecăruia dintre ei, cu excepția celor mici de tot, anumite obligații și reguli de conduită. Această ordine se păstrează fără eforturi și admonestări speciale, iar rezultatul ei este formarea unei discipline interioare a familiei, pe care o respectă fiecare membru al ei în interesul comun.

Cînd relațiile dintre membrii familiei sînt bune, cînd viața ei internă este armonizată, fiecare membru al ei are un sentiment de bucurie și de fericire. Într-o astfel de atmosferă cresc oameni calmi, echilibrați, destul de energici și plini de dragoste de viață, care înfrîng cu ușurință greutățile, care posedă spiritul de colectiv. Colectivul familiei apare aici ca făuritor al celor mai bune calități morale necesare omului cînd va pași pe făgașul activității celătenesti independente. Deprinderile formate în frageda copilărie sînt cele mai trainice.

Grija pentru menținerea relațiilor dintre membrii familiei la cel mai înalt nivel moral, grija pentru întreținerea unei ambianțe sănătoase are o imensă însemnătate educativă pentru copii. Pedagogii din instituțiile preșcolare și din școli pot contribui la consolidarea relațiilor familiale într-o familie în care există neînțelegeri dacă vor atrage atenția părinților asupra suferințelor pe care certurile lor le provoacă copiilor, asupra influenței dăunătoare pe care relațiile anormale din familie le exercită asupra formării profilului moral al copiilor. Multe neînțelegeri din sinul familiei pot fi ușor înlăturate dacă părinții devin conștienți de influența lor dăunătoare asupra dezvoltării copiilor.

Merită atenție anumite principii educative a căror cunoaștere și respectare prezintă o deosebită însemnătate pentru familie. Unul dintre aceste principii este linia unică în educație.

Părinții și cei vîrstnici trebuie să adopte o atitudine unitară în educarea copilului. Deosebit de importantă este realizarea unei linii unitare în educația copilului

atunci cînd el începe să înțeleagă ceea ce vorbesc cei din jur și începe să vorbească și el. Din acest moment dorințele copilului trebuie îndeplinite numai cu acordul ambilor părinți. Fiecare dintre ei îi îngăduie sau îi interzice copilului să facă ceva numai în cazul cînd este incredințat de acordul celuilalt. Copilul îi cere tatălui său voie să se joace cu copiii în curte. Tatăl poate satisface rugămintea copilului dacă și mama este de acord. Un școlar se adresează mamei sale rugînd-o să-i dea bani de cinematograf. Mama consimte dacă nu sînt obiecții din partea tatălui.

Nimic nu este mai dăunător pentru educația copiilor decît discordanța în măsurile educative ale părinților, cînd tatăl sau bunica permit ceea ce mama interzice, sau invers, cînd fiecare dintre părinți îi dă copilului alte sarcini : mama îi spune să-și învețe lecțiile, iar tatăl îi dă voie să se plimbe. În condițiile unei astfel de atitudini față de copil din partea fiecăruia dintre părinți, el începe să-și elaboreze o „tactică” specială în conduita față de ei, față de bunic sau de bunică, străduindu-se de fiecare dată să obțină permisiunea de a face ceva de la cel care i-o dă cu mai multă ușurință. Cunoscînd coardele mai sensibile ale tatălui sau ale mamei, copilul caută să le speculeze, dezvoltînd în sine trăsăturile respingătoare ale fățărniciei.

Conflictele bazate pe deosebiriile dintre concepția despre lume a părinților și a rudelor lor din generația mai vîrstnică au o influență nefastă asupra copiilor. De exemplu, tatăl și mama copilului sînt atei convinși, pe cînd bunicul sau bunica sînt credincioși și îl prostesc pe copil cu născociri religioase despre puterea lui Dumnezeu, despre minuni, despre viața de apoi, despre pedeapsa de după moarte pentru necredință etc. Adeseori, în aceste condiții, copilul trăiește un conflict sufleteș grav, deoarece prejudecățile religioase se ciocnesc în conștiința sa cu concepțiile juste, științifice, asupra lumii, pe care i le educă, pe măsura înțelegerii sale, părinții, educatorii din grădiniță sau învățătorii de la școală. Părinții au obligația de a nu admite ca reprezentanții generației mai vîrstnice — bunici, bunice, mătuși etc. — să împuie capul copiilor cu prejudecăți și superstiții religioase.

Un alt principiu important în educația copiilor în familie trebuie să fie atitudinea egală, dreaptă a părinți-

lor față de toți copiii. Copiii se simt fericiți atunci când nu există printre ei „favoriți”, când dragostea părintească încălzește deopotrivă pe toți copiii. Bineînțeles, partea de dragoste, mângiere, atenție și grijă cu care părinții se poartă față de fiecare copil nu poate fi măsurată. De exemplu, copiii cei mai mici sau cei bolnavi cer întotdeauna mai multă atenție sau grijă din partea părinților. Însă copiii mai mari și sănătoși nu trebuie să simtă în acest caz indiferența sau nepăsarea tatălui sau a mamei.

Strîns legată de aceasta este problema necesității de a educa la copii sentimentele de dragoste frățească. Sentimentele frățești formate în familie se manifestă apoi și în relațiile cu alți oameni, în colectivele în care copiii vor învăța sau vor munci.

La baza muncii educative trebuie să stea principiul dezvoltării. La fel cu tot ce există pe lume, copilul este o ființă care se dezvoltă. Se dezvoltă organismul copilului, intră treptat în funcțiune diversele organe de simț și sistemul motor legat de ele. Treptat se maturizează toate etajele și sectoarele creierului, se dezvoltă cu o deosebită intensitate gândirea copilului din momentul când începe să vorbească. Acest proces coincide în timp cu momentul când copilul începe să se miște singur. Se dezvoltă treptat priceperea sa de a ține în mînă diverse lucruri și de a se juca cu ele. Zi de zi copilul se îmbogățește cu noi impresii din contactul său cu oamenii și cu lumea exterioară. În jocurile și în ocupațiile sale, copilul cunoaște treptat obiectele din jur și-și elaborează o anumită atitudine față de oamenii care îl înconjoară, în special față de alți copii. În procesul dezvoltării intelectuale a copilului se dezvoltă gustul și nevoile sale estetice, se formează calitățile sale morale. Într-un cuvînt, se dezvoltă și se cristalizează personalitatea copilului. Întregul proces se desfășoară atît în virtutea maturizării naturale a diverselor sisteme și organe ale copilului, precum și datorită educației lui, care stimulează procesul dezvoltării sale firești. Psihologia sovietică susține că educația joacă un rol conducător în dezvoltarea copilului. De aici rezultă rolul deosebit de important al părinților și educatorilor în acest proces.

În fiecare etapă a vârstei trebuie luate în considerare particularitățile dezvoltării fizice și intelectuale a copilului.

lui. Ar fi greșit altă să anticipăm, adică să-i cerem copilului ceva pentru care nu este încă copt, cât și să-i frînăm artificial dezvoltarea sub pretextul că este încă mic.

Psihologul sovietic L. S. Vigodski scrie că educația copilului trebuie condusă orientîndu-ne după „zona celei mai apropiate dezvoltări”. Un vîntor care țintește o pasăre în zbor își îndreaptă arma cu un oarecare avans, adică spre un anumit punct din fața țintei, ținînd seama de viteza cu care zboară pasărea. Tot astfel, în cadrul educației, trebuie să ținem seama de viitorul apropiat al copilului, stimulîndu-i astfel dezvoltarea.

În procesul dezvoltării organismul copilului dobîndește forță și agilitate fizică, iar în condițiile unui antrenament și ale unei oțeliri corespunzătoare, el devine rezistent. Mîntea copilului se îmbogățește permanent cu noi cunoștințe, îndeosebi în procesul însușirii materiilor școlare și al lecturilor personale. Observarea frumuseților naturii, cunoașterea operelor literare și artistice, frecventarea teatrelor și a cinematografele dezvoltă gusturile și nevoile estetice ale copiilor, iar în multe cazuri și activitatea lor creatoare într-un anumit domeniu al artei. Educația dezvoltă în copii sentimentele și deprinderile morale pozitive, neutralizînd orice influențe defavorabile. Este deosebit de important să întărim în mod practic calitățile morale ale copiilor. A. S. Makarenko a denumit această metodă de educație „exersarea în comportările morale”. De exemplu, cînd educăm copilul să nu mintă, trebuie să-l învățăm să spună adevărul întotdeauna, chiar atunci cînd acest adevăr îi cauzează neplăceri, după ce a săvîrșit o faptă urită. În felul acesta se dezvoltă nu numai dragostea de adevăr, ci și curajul necesar pentru a-l spune. Interacțiunea tuturor laturilor educației trebuie să conducă la scopul cel mai important : dezvoltarea multilaterală a personalității.

Trebuie să ținem minte totodată că copilul nu este un obiect pasiv al educației, că de la o anumită vîrstă el devine subiect al autoeducației, și atunci sarcina educatorilor constă în a-i călăuzi pe copii să-și elaboreze singuri cele mai bune calități morale, să fie intransigenți față de tot ceea ce e rău.

Procesul formării personalității nu decurge fără luptă, fără contradicții, uneori chiar sfîșietoare, între ceea ce *dorește* copilul și ceea ce *este posibil*, între ceea ce

poate și ceea ce *trebuie* să facă. Nu întotdeauna personalitatea în creștere și în formare este capabilă să înfrângă singură aceste contradicții. Aici este nevoie de ajutorul sensibil și plin de tact al părinților și al pedagogilor.

Pedagogii competenți îi pot ajuta pe copii mai bine decât mulți părinți să facă față acestor greutăți. Însă și părinții care observă cu luare aminte dezvoltarea copilului îl pot ajuta să rezolve contradicțiile care îi apar în față. În orice caz, acțiunile coordonate ale părinților și ale pedagogilor se vor dovedi mai fructuoase decât încercările izolate ale unora și ale celorlalți de a acționa fiecare în felul său asupra copilului, ceea ce ar putea să-l dezorienteze.

Primii ani de școală (vîrstă școlară mică) nu prezintă dificultăți pedagogice deosebite. Este timpul cel mai calm în viața copiilor, dezvoltarea lor fizică decurge uniform, dezvoltarea intelectuală se desfășoară foarte rapid, deoarece copiii dobîndesc zi de zi noi cunoștințe și priceperi. Eforturile educative ale familiei și ale școlii trebuie să fie îndreptate spre a elabora la copiii de această vîrstă o atitudine pozitivă față de învățatură și față de muncă, precum și față de îndeplinirea unor obligații sociale simple.

În unele cazuri, cînd părinții l-au ferit „cu grijă” pe copil de orice muncă înainte de a-l trimite la școală, copilul are o atenție discontinuă, capacitatea sa de a memoriza materialul învățat este slabă, iar uneori el manifestă pur și simplu lene. Pedagogii au îndatorirea de a-i ajuta pe părinți să îndrepte greșeala făcută înainte, stimulînd prin toate mijloacele activitatea copilului, îndemnîndu-l la o îndeplinire minuțioasă a obligațiilor școlare, determinîndu-l să-și antreneze voința prin înfrîngerea independentă a greutăților legate de însușirea materialului de învățat. Aici trebuie să dăm dovadă de o deosebită perseverență, și aceasta timp de mai mulți ani, mai ales în cazurile cînd copilul nu manifestă singur spiritul activ necesar și nu-și dezvoltă deprinderile cuvenite.

Mult mai mari sînt dificultățile care apar în clasele mijlocii (V—VIII) — vîrsta adolescenței. Aceasta este o perioadă de dezvoltare fizică impetuoasă a copiilor,

de transformare considerabilă a organismului. În acești ani are loc creșterea intensă a sistemelor muscular și osos, o modificare a organelor interne. Deosebit de mari sînt modificările care au loc în glandele cu secreție internă: se atrofiază (în limitele normale) glanda tiroidă și începe activitatea glandelor sexuale. Dat fiind că toate glandele cu secreție internă sînt strîns legate între ele, începutul activității glandelor sexuale determină modificări în activitatea altor glande cu secreție internă. Toată această transformare din cadrul organismului se răsfrînge asupra activității sistemului nervos, care reglementează toate procesele activității vitale a organismului și este supus, totodată, influenței acestora.

Prefacerile din organismul adolescentului sînt însoțite de stări psihice specifice: o iritabilitate sporită, lacrimi „fără motiv”, uneori refuzul categoric de a îndeplini cerințele pe deplin raționale și juste ale părinților și ale pedagogilor. Adolescenții sînt rușinați de primele manifestări ale maturității lor sexuale, mai ales în cazurile cînd acestea apar brusc. De aici rezultă concluzia extrem de importantă a necesității ca mama, o profesoară sau medicul școlii să pregătească fetele de această vîrstă pentru începerea ciclurilor periodice lunare și pentru respectarea anumitor reguli de igienă. Tatăl, un profesor sau medicul școlii le pot vorbi băieților la această vîrstă despre procesele care însoțesc maturitatea sexuală, atrăgîndu-le atenția asupra necesității de a face gimnastică, sport, de a se ocupa de o activitate intelectuală și socială.

Din nefericire, în literatura noastră pedagogică și psihologică problemele maturizării sexuale și ale educației sexuale sînt ocolite. Este cu totul de neînțeles această trecere sub tăcere a unora dintre procesele firești ale maturizării copilului, procese care trebuie supuse unei influențe morale, raționale. Mulți părinți și pedagogi sînt total neputincioși atunci cînd sînt puși în fața unor stări anormale ale adolescenților în această perioadă grea a dezvoltării lor. Neînțelegînd adevăratele cauze ale unor laturi curioase din comportarea lor (a băieților sau a fetelor) — manifestări de grosolănie, iritabilitate sau activitate furtunoasă —, părinții și pedagogii înclină să atribuie aceste particularități de comportare

unei depravări a caracterului adolescentului sau unei influențe exterioare dăunătoare. Desigur nu putem reduce toate modificările din conduita adolescentului la procesele maturizării sale sexuale, cum fac psihologii și pedagogii burghezi. Dar nu avem voie nici să trecem peste acest fenomen firesc din viața fiecărui om. Trebuie depuse eforturi pentru a-l ajuta să înfrângă anumite primejdii pe care le implică această vîrstă. Prin eforturi comune pedagogii și părinții pot îndruma atenția adolescentului spre preocupări (de muncă, de învățatură, sportive și sociale) care vor cere mobilizarea întregii sale activități.

În fiecare copil trăiește un descoperitor al tainelor naturii. Adolescenții se ocupă cu pasiune de programul extrașcolar de studiere a regiunii natale, de turism, cu scopul de a descoperi bogățiile ale subsolului în regiunea unde trăiesc, de invenții în domeniul tehnicii, de construirea unor baraje artificiale, a unor machete de excavatoare pășitoare și de mașini pentru săpat pămîntul, de proiectarea și construirea unor avioane, planoare, automobile. Dacă reușim să îndreptăm atenția adolescentului spre oricare dintre aceste domenii, îi vom ușura perioada de trecere spre prima tinerețe (vîrsta elevilor din cursul superior), unde toate procesele activității vi-tale revin la o dezvoltare calmă.

În clasele superioare (vîrsta școlară superioară) se desăvîrșește pregătirea de cultură generală și de muncă a elevilor. Pe baza cunoștințelor dobîndite, elevii își însușesc bazele concepției marxist-leniniste despre lume, care le ușurează orientarea în lumea înconjurătoare, în viața socială, care le deschide perspective limpezi pentru activitatea lor viitoare.

Elevii din cursul superior nu mai au nevoie de tutela amănunțită a educatorilor, deși primesc cu plăcere de la ei sfaturi binevoitoare, întemeiate pe o mai bună cunoaștere a vieții. La această vîrstă, în condițiile unei bune înțelegeri, se stabilesc relații de prietenie între părinți și copii. De obicei sînt date uitării toate neînțelegerile supărătoare care au avut loc înainte, și toate problemele vieții se rezolvă în comun. Totodată însă trebuie păstrată o oarecare distanță între oamenii din generația mai vîrstnică și din cea mai tînără, pentru ca

prietenia dintre ei să nu degenereze într-un familiarism vulgar.

Este foarte important să se ia în considerare particularitățile psihologice de vîrstă ale dezvoltării copiilor pentru stabilirea unor relații juste cu ei.

Influențarea educativă verbală a copilului de vîrstă mai mică poate avea un caracter indiscutabil. Este un ordin, care se execută de obicei cu supunere. Cînd copiii devin mai mari, tonul de poruncă nu-și atinge întotdeauna scopul, deoarece provoacă adeseori o reacție de rezistență, refuzul de a satisface o cerință cît se poate de rezonabilă. În aceste cazuri trebuie să schimbăm tonul cu care ne adresăm copilului : porunca trebuie înlocuită prin convingere. Copilul este acum singur în stare să înțeleagă dacă ceea ce i se cere este rezonabil și să asculte fără a se opune.

Adolescentul nu cedează întotdeauna în fața unei acțiuni de convingere cînd aceasta îi este adresată direct. În astfel de cazuri, este nevoie de o tactică mai suplă. Este util să i se sugereze ideea modului în care ar trebui să procedeze într-o anumită situație, pentru ca să i se pară că această idee este propria sa inițiativă.

Principiul fundamental al educației a fost formulat de A. S. Makarenko : „Cît mai multă exigență față de om și cît mai mult respect față de el”. Acesta este principiul pe care trebuie construite relațiile dintre părinți și copii în familie.

Copilul merită respect și atunci cînd este mic de tot, iar pe măsură ce devine mai mare și mai independent, avem mai multe motive să-i arătăm stimă, deși faptele sale pot fi obiectiv neraționale. De multe ori nemulțumirea părinților în ceea ce privește purtarea copiilor se explică prin următoarele : ei nu înțeleg că în majoritatea cazurilor copiii sînt călăuziți de intenții bune, dar nu găsesc mijloacele potrivite pentru a le înfăptui.

Pe măsură ce copilul crește și se dezvoltă intelectual, se măresc și exigențele față de el. El trebuie să fie răspunzător pentru faptele sale și să nu se aștepte la indulgență pentru că e copil. Totodată, în conformitate cu vîrsta, trebuie sporită și înmulțită sfera de obligații ale copiilor în familie. Aceasta le întărește simțul de răspundere.

Influența educativă a părinților asupra copiilor se realizează cu ajutorul mai multor mijloace. Aceste mijloace sînt : încurajarea și interdicția, convingerea și constringerea și chiar, în cazuri rare, pedepsirea, însă nu fizică, deoarece aceasta înjosește demnitatea personală a copilului. Nici unul dintre aceste mijloace nu este în sine nici bun, nici prost. După cum arată foarte bine A. S. Makarenko, fiecare dintre ele poate juca un rol pozitiv în sistemul educației.

Foarte importantă pentru copii este nu numai influența adultului, ci și autoritatea persoanei de la care vine această influență.

Trebuie să ținem seama și de particularitățile psihologice ale diverselor vîrste, cum sînt înclinația copiilor de a-i imita pe cei mari, care se manifestă puternic la o vîrstă fragedă, marea impresionabilitate și excitabilitate emoțională a copiilor de vîrstă preșcolară și facultatea de a raționa, care crește an de an, capacitatea de a deosebi faptele bune de cele rele și de a avea o atitudine critică față de unele și față de celelalte.

Prin urmare, exemplul personal al conduitei părinților și vîrstnicilor, de la care copiii preiau multe, joacă aici un rol esențial. De la oamenii muncii cinștiți, conștienți și activi, copiii preiau cele mai bune calități morale. Cazurile cînd anumiți elevi din clasele superioare se eschivează de la muncă, manifestă o înclinație spre o viață pretins frumoasă, „elegantă”, spre hoinăreală, chefuri și acțiuni imorale dovedesc lipsa de grijă a părinților, care nu au observat din timp înclinațiile urîte ale copiilor lor sau care nu s-au ocupat de educația acestora.

În educația copiilor mici părinții pot primi un ajutor important și prețios din partea copiilor mai mari, dacă aceștia au o atitudine plină de atenție și de dragoste față de frații și surorile lor mai mici. În general influența educativă a familiei asupra copilului nu înseamnă numai influența izolată a tatălui, a mamei sau a celorlalți membri adulți ai familiei. Ea este influența întregului colectiv al familiei, care este întotdeauna mai puternică decît influența educativă a unui individ.

3. Educația copiilor prin muncă

Dintre toate mijloacele de educație, munca este cel mai important și mai hotărâtor prin semnificația și prin rezultatele sale.

Munca este condiția fundamentală a existenței și a dezvoltării societății umane. Ea are tot atita importanță și pentru dezvoltarea individuală a fiecărui om. Munca este principalul mijloc pentru dezvoltarea aptitudinilor fizice și intelectuale ale omului, pentru formarea profilului său moral, pentru educarea voinței.

Munca copiilor trebuie îndrumată. Cîteodată copilul dă înapoi în fața unor greutăți neînsemnate dacă nu i se arată din timp în ce fel trebuie să le înfrîngă. Nu trebuie să facem totul în locul copilului, dar putem și trebuie să-l corectăm sau să-l îndreptăm pe drumul cel bun atunci cînd execută o anumită muncă. Pentru o feliță de 10 ani este greu să care o găleată cu apă de la fîntină pînă la grădina de zarzavat, însă ea va duce fără un efort prea mare două găleți umplute pe jumătate. Un băiat își coase cu greu un nasture la haină, și-și înțeapă cu acest prilej degetele. Dar este de ajuns ca mama să-i arate cum trebuie să-și coase nasturele pentru ca această ocupație să devină pentru el plăcută și accesibilă. Multe indeletniciri pot fi educate profitînd de tendința copiilor de a-i imita pe cei mari. Este bine ca încă de la începutul procesului educației prin muncă aceasta să cuprindă un element de joc distractiv și atrăgător. Este de asemenea indicat să le dăm copiilor jocuri bazate pe principiul imitării activității de muncă a adulților. Copiii construiesc cu plăcere case din bucățele de lemn de diferite forme și dimensiuni. Le face o deosebită plăcere să construiască tot felul de clădiri și mașini din piesele unui joc mecanic sau de construcție. La început cu ajutorul adulților, iar apoi și independent, copiii învață să realizeze o construcție pe baza unui desen. Ei pot să petreacă ceasuri întregi cu o astfel de ocupație, dezvoltîndu-și aptitudinile de combinare și de construcție, care se vor dovedi utile în activitatea lor viitoare.

Antrenarea sistematică a copiilor la munca în gospodăria casnică sau la îndeplinirea unor sarcini obștești la cîmin sau grădiniță (serviciul de zi la cantină, cură-

tenia în încăperi, de exemplu ștergerca jucăriilor și a mobilei cu o cirpă udă) le dezvoltă dragostea pentru muncă și le procură o satisfacție morală. Tot atât de important este și faptul că fiecare proces de muncă presupune o concentrare a atenției și a voinței pentru înfrângerea dificultăților. Aceste calități îi vor fi de mare folos copilului când va începe să învețe la școală.

Adeseori se observă la copiii din primele clase o incapacitate de a învăța singuri: ei memorizează prost explicațiile învățătorului, nu pot depune stăruința necesară pentru a-și însuși deprinderea cititului, scrisului și calculului elementar. De cele mai multe ori aceștia sînt copii care nu au fost învățați să muncească în familie, care s-au obișnuit ca adulții să facă totul pentru ei. Pedagogii trebuie să depună mari eforturi pentru a educa la acești copii spiritul de independență necesar. Aceasta se obține mai ales prin formarea unor deprinderi de muncă.

Țelul reorganizării învățămîntului în școală, care se înfăptuiește în prezent, este de a îmbina învățătura cu munca productivă. Munca a intrat în sistemul învățămîntului școlar și al educației ca unul dintre obiectele principale, ca un mijloc important de formare a moralei comuniste. A-i educa pe copii prin muncă înseamnă a forma la ei dragostea pentru muncă, respectul pentru orice gen de muncă productivă și social-utilă, dezvoltarea unei atitudini creatoare față de muncă. Datorită educației prin muncă, se dezvoltă la elevi independența și stăruința pentru atingerea scopului propus, inițiativa și spiritul de disciplină. Toate aceste calități intelectuale și voliționale se extind, potrivit legii transferului deprinderilor și asupra atitudinii elevilor față de alte materii pe care le învață în școală și față de obligațiile lor obștești. Munca înlătură înclinația unor copii și adolescenți spre lene, spre pierderea timpului, spre o existență parazitară, îi dăruiește fiecărui tinăr simțămîntul de bucurie al utilizării forțelor fizice și intelectuale, conștiința propriei sale demnități umane.

Pentru educația prin muncă a copiilor în familie are importanță și faptul că părinții lor muncesc. Indiferent de caracterul acestei munci, copilul trebuie să știe că tatăl și mama sa muncesc, că munca este ceva foarte necesar și se bucură de o înaltă apreciere. El trebuie să fie

mîndru de munca lor, și această mîndrie va trezi în copil năzuința de a începe cît mai curînd să muncească și el.

Una dintre greșelile cele mai grosolane și de neiertat pe care o comit anumiți părinți este pedepsirea prin muncă. Un adolescent a spart un geam cu mingea de fotbal. „Pentru treaba asta ai să faci bine să măturî curtea”, este sentința tatălui. O școlăriță a venit acasă cu nota 2 la geografie. „Pentru acest succes te vei duce la bucătărie să speli toate vasele murdare”, poruncește mama. Și copii care, de obicei, priveau cu plăcere orice nuncă au în astfel de cazuri o atitudine de vădită nemulțumire față de ea. Dacă această măsură de pedepsire este folosită des, se va dezvolta inevitabil la copil dezgustul față de muncă.

Dimpotrivă, aprecierea înaltă dată muncii pe care o face copilul, chiar dacă aprecierea este exagerată pentru a-l încuraja, este întotdeauna binefăcătoare pentru conștiința copilului și provoacă din partea sa o inițiativă de răspuns, anume de a face singur cîte ceva, chiar dacă nimeni nu i-a cerut-o.

În prezent, după absolvirea școlii, unde au căpătat anumite deprinderi de muncă, iar în unele cazuri și o specialitate, elevii obișnuiți să muncească în familie se încadrează cu plăcere în producție, fără a pierde totodată perspectiva de a-și face studiile superioare. Stagiul în producție, chiar dacă este de scurtă durată, exercită o influență pozitivă asupra formării morale a personalității lor și asupra capacității de a-și însuși o înaltă calificare în orice specialitate.

Deosebit de valoroasă este educarea la copii a ten-dinței de a munci spre folosul societății, în care V. I. Lenin a văzut una dintre cele mai importante sarcini ale educației comuniste. Îndeplinind o anumită muncă în folosul întregii familii, chiar dacă această muncă este de volum mic, copilul își dă seama că nu face decît să răspundă printr-o activitate utilă la grija familiei pentru el. Mai tirziu, cînd va crește, această înțelegere a necesității muncii spre folosul tuturor va deveni una dintre calitățile sale morale cele mai însemnate.

Pe această bază, în condițiile unei educații corecte prin muncă, se va dezvolta cu timpul și atitudinea față de muncă ca primă necesitate vitală. Aceasta îi obligă

pe părinți și pe pedagogi să vadă în muncă o piatră de temelie în educarea copiilor, un mijloc dintre cele mai importante pentru dezvoltarea aptitudinilor fizice și intelectuale ale individului, pentru făurirea celor mai bune dintre calitățile sale morale.

4. Educarea nevoilor

Munca, prin care omul creează valori materiale și spirituale, servește la satisfacerea nevoilor oamenilor. Nevoile oamenilor sînt forța motrice fundamentală care determină voința de a munci. În același timp există și o anumită legitate în dezvoltarea nevoilor înseși, definită de întemeietorii marxismului: „...însăși prima nevoie satisfăcută, acțiunea satisfacerii și instrumentul dobîndit pentru această satisfacere duc la noi necesități...”¹ Prin aceasta se explică creșterea continuă a nevoilor, care este un important stimulent al progresului societății.

În dezvoltarea fiecărui individ nevoile joacă și ele un rol de seamă. Nevoile primare, care apar chiar în momentul nașterii copilului, sînt nevoia de hrană și de somn, de anumite condiții ale mediului exterior, care să fie favorabile dezvoltării organismului. Pe măsura creșterii și a dezvoltării organismului, sfera nevoilor materiale și spirituale ale copilului se lărgeste. Apare nevoia de a cunoaște lumea înconjurătoare, de a comunica cu oamenii din jur, nevoia de a se îmbrăca și de a se încălța, de a dispune de diferite obiecte de uz igienic, de jucării, de cărți, de ustensile pentru a desena și a modela, de a construi diferite lucruri din cuburi sau alte materiale. O dată cu începerea școlii apare necesitatea de a avea cărți pentru lecturile particulare, caiete și albume, instrumente muzicale, nevoia de a frecventa cinematograful, teatrul, concertele, de a avea echipament sportiv etc. Adolescenții — băieți și fete — încep să manifeste interes pentru îmbrăcămintea și încălțăminte frumoasă și la modă, pentru un aparat fotografic, o bicicletă sau un scuter, simt nevoia de bani de care să poată dispune după cum cred de cuviință. Cu alte cu-

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 29.

vinte, sfera nevoilor copilului se lărgeste mereu și nu putem să-i vedem limitele.

Citeodată copiii, mai ales cei mici, nu-și dau seama în ce măsură satisfacerea nevoilor lor crescînde este accesibilă părinților și posibilă în cazul unui buget de familie mai modest. La rîndul lor, unii părinți nu întotdeauna consideră posibil să-i refuze copilului satisfacerea unor dorințe și fac sacrificii, renunțînd la cite ceva necesar, numai pentru a nu-l întrista. Aceasta este rădăcina multor greșeli ale educației în familie. Nu orice nevoie a copilului trebuie satisfăcută. Chiar în satisfacerea unei nevoi firești cum este hrana trebuie păstrată măsura, copilul nu trebuie îndopat, nu trebuie învățat să devină lacom.

Selecția nevoilor trebuie să fie și mai strictă atunci cînd la adolescent apar dorințe a căror satisfacere depășește posibilitățile bugetului familiei. Copiii trebuie să țină seama nu numai de dorințele lor, ci și de nevoile celorlalți membri ai familiei, inclusiv de ale părinților, și de posibilitățile acestora. Astfel copiii vor putea să-și tempereze dorințele și să nu se călăuzească după considerente egoiste. Totodată trebuie să se dea dovadă de un anumit tact, pentru ca orice limitare a nevoilor copilului să nu provoace un sentiment de ofensă, de nemulțumire, de nedreptățire sau de asuprire.

Dar și în familiile cu o situație materială foarte bună nu este cazul să se satisfacă orice poftă a copilului, orice capriciu al adolescentului, băiat sau fată. Astăzi adolescentul se declară mulțumit cu o bicicletă, însă peste o săptămînă îi va trebui un scuter. După ce va mai trece un timp, îi va trebui un automobil. Dacă, pe cînd era adolescent, tatăl îi dădea citeva ruble bani de buzunar, atunci, cînd va intra în prima tinerețe, el va cere zeci și sute de ruble. Se cunosc cazuri cînd satisfacerea exagerată a nevoilor i-a adus pe unii tineri pe banca acuzaților. Pericolul unui astfel de deznodămînt tragic nu este exclus cînd părinții, din dragoste oarbă și deci nerațională pentru copil, favorizează dezvoltarea unor trăsături de caracter ca egoismul, lăcomia, indiferența față de nevoile și de interesele celor din jur.

Îngrădirea rațională a sferei de nevoi și educarea copilului în ideea respectului pentru nevoile celorlalți membri ai familiei și ale celor din jur au o imensă im-

portanță pentru formarea calităților morale ale viitorului membru al societății comuniste.

Nu trebuie să ne închipuim însă că orice nevoie a copilului trebuie cenzurată. Există destul de multe nevoi care trebuie dezvoltate și încurajate prin toate mijloacele. Astfel este nevoia de a cunoaște, de a dobîndi diferite priceperi tehnice, de a se bucura de opere de artă sau de a-și încerca puterile creatoare în vreun domeniu al artei. Nevoi de această natură sînt, dimpotrivă, foarte folositoare. Desigur numai în cazuri speciale, cînd cititul devine o pasiune atît de puternică încît adolescentul uită să mînce sau să doarmă, sau atunci cînd îl absoarbe cu totul desenul sau vreun instrument muzical, trebuie să-i amintim că el nu are voie să-și neglijeze celelalte preocupări și sănătatea. În aceasta va ieși la iveală grija consecventă pentru dezvoltarea individului din toate punctele de vedere. Este ușor să convingem copilul că sănătatea sa fizică nu va putea decît să ușureze viitoarele sale succese în muncă, în știință, în tehnică sau în artă.

Una dintre cele mai înalte nevoi sociale este aceea de a îndeplini acțiuni morale. În mediul înconjurător al copilului există întotdeauna oameni care au nevoie de ajutor. Un copil mic s-a împiedicat, a căzut și începe să plîngă de durere sau de sperietură. Școlarul poate și trebuie să-l ajute să se ridice în picioare și să-l liniștească. O bătrînă pensionară vrea să citească un ziar sau o carte, însă vederea ei este prea slabă. Este bine dacă o școlăriță vecină cu ea îi va consacra un anumit timp bătrînei și îi va citi. Copiii mai mari pot să spargă lemne sau să aducă apă unei vecine holnave, să-l ajute pe un orb cînd trece strada. Astfel de fapte contribuie la formarea morală a fiecărui individ.

Problema selecționării și a educării nevoilor este una dintre cele mai importante probleme ale educației în familie. De rezolvarea ei justă depinde viitoarea perfecțiune morală a individului. Neglijarea acestei probleme în familie sau satisfacerea nerațională a nevoilor copiilor este dăunătoare educației lor morale, oricare ar fi intențiile părinților.

Cînd se mai întîlnesc în societatea sovietică, ce e drept sub formă de cazuri excepționale, tineri cu o atitudine parazitară față de viață, cu o psihologie de în-

treținut, cu nevoi nemăsurate, care îi atrag pe calea unei vieți ușoare, vedem în aceasta o nereușită a activității noastre pedagogice și o urmare tristă a greșelilor săvârșite de familie în educația copiilor.

Familia este chemată să joace aici un rol important, educând în copii nevoia unei munci creatoare, constructive, spre binele societății și dezrădăcinând din ei lenea, nepăsarea, tendința de a trăi pe seama altora.

„Sensul cel mai profund al muncii educative și, indeosebi, al muncii colectivului de familie constă în a selecționa și a educa nevoile omului, în a le ridica la înălțimea morală care este posibilă numai în societatea fără clase și care este singura capabilă să-l îndemne pe om la lupta pentru desăvârșirea sa continuă”¹, scria A. S. Makarenko.

5. Educația ideologică-politică a copiilor în familie

Din clipa când s-a trezit la viață conștiința copilului și el urmărește cu o neobișnuită curiozitate toate evenimentele care au loc în mediul său înconjurător, este necesar să-l familiarizăm, într-o formă accesibilă rațiunii sale, cu fenomenele vieții sociale.

Copilul trebuie să știe că tatăl său lucrează, bunăoară, ca lăcătuș sau ca inginer la o uzină, iar mama este mulgătoare la fermă sau are un serviciu de secretară într-o instituție. Ce înseamnă aceste genuri de muncă va afla ulterior, însă este important ca el să înțeleagă că în țara noastră toată lumea muncește, că acesta este un lucru foarte important pentru toți, inclusiv pentru el, că munca este foarte necesară și însemnată în viață.

Mai târziu copilul află că părinții săi au și o activitate obștească; în afară de preocuparea lor pentru familie, și în special pentru el, părinții mai au și preocupări legate de viața întregii societăți.

În fiecare familie sovietică se cinstesc sărbătorile revoluționare. Cei care au participat la evenimentele revoluționare, la războiul civil și la Marele Război pentru Apărarea Patriei își povestesc amintirile. Copiii ascultă cu plăcere povestiri despre faptele eroilor din războiul civil sau din Marele Război pentru Apărarea

¹ A. S. Makarenko, Opere, vol. 4, pag. 38, ed. rusă.

Patriei, știri despre realizările din diversele domenii ale industriei, transporturilor și agriculturii, despre descoperiri și invenții științifice și tehnice, despre noi opere de artă. Deși nu totul este accesibil înțelegerii lor, ei urmăresc cu un viu interes povestirile celor mari și le cer explicații.

Un eveniment de seamă în viața fiecărui școlar este admiterea sa în organizația de pionieri. Titlul de pioner impune copiilor răspunderea pentru calitatea învățării, pentru purtarea în clasă și în școală, în familie și în viața obștească. Elevul începe să aibă obligații obștești, pentru îndeplinirea cărora el este răspunzător față de grupă, față de detașament sau față de adunarea generală a pionerilor.

Atitudinea pionerilor față de organizație și față de sarcinile obștești depinde în mare măsură de părinți. Unii părinți sînt nemulțumiți de activitatea obștească sporită a copilului, fiind de părere că aceasta îl împiedică să învețe. Ei încearcă să-l silească pe pioner să ignoreze sub diverse pretexte sarcinile obștești. Prin aceasta, ei dezorientează conștiința copiilor, atitudinea lor față de îndatoririle sociale, aduc prejudicii educației lor. Copiii sînt educați în familie nu pentru a rămîne permanent în ea, ci pentru a fi pregătiți să iasă în arena vastă a vieții și a activității obștești. Pregătirea lor este necesară tocmai în vederea acestui scop.

Pionierii parcurg succesiv cele trei etape ale activității de pionier, pregătindu-se să intre în Comsomolul leninist. Ei intră în Comsomol după ce și-au dovedit în suficientă măsură maturitatea politică și inițiativa în activitatea obștească.

Intrarea în Comsomol nu trebuie să treacă neobservată în familie. Acest eveniment îi impune fiecărui elev importante îndatoriri sociale și introduce șuvoiul înviător al vieții obștești în familie. Părinții trebuie să se poarte cu multă atenție și sensibilitate față de activitatea și de noile interese sociale ale copiilor, discutînd împreună cu ei preocupările lor și ajutîndu-le să găsească soluția justă în cazul că întîmpină greutăți.

Schimbul de experiență viu dintre generația vîrstnică și cea tînără este deosebit de prețios pentru ambele părți, mai ales în cazurile cînd părinții sau oamenii din generația mai vîrstnică ajută tineretul să înțeleagă sensul

politic al evenimentelor prin care trece și îi indică izvoarele teoretice și politice de nădejde pentru a dobîndi cunoștințele necesare.

Paralel cu însușirea bazelor științelor, copiii își însușesc în școală bazele concepției comuniste despre lume. Unii oameni din generația mai vîrstnică nu sînt însă înarmați întotdeauna cu această concepție despre lume. Unii dintre aceștia nu s-au dezbărat încă de prejudecăți și superstiții religioase sau cad ușor sub influența ideologiei burgheze, străine și ostile poporului. În astfel de cazuri dezacordul dintre generația vîrstnică și cea tinăra este inevitabil.

Părinții trebuie să țină minte legea vieții sociale în virtutea căreia ceea ce este nou, tinăr, progresist învinge totdeauna. Dacă, în unele cazuri, părinții nu sînt capabili să se înarmeze cu teoria marxist-leninistă, ei au obligația să nu-și împiedice copiii de a-și însuși această marea învățătură.

6. Familia și școala

În educația comunistă a tinerei generații, rolul conducător revine școlii. Școala trebuie să ajute familia în opera de educare a copiilor în spiritul comunist. Educarea și instruirea copiilor în școală se desfășoară după programa stabilită de stat, și școala poartă răspunderea deplină a educației.

În prezent există în Uniunea Sovietică trei tipuri de școli : școala obișnuită, școala cu orar prelungit și școala-internat.

Elevii din școala obișnuită pleacă acasă după terminarea orelor de școală și se întorc în familie, unde se află sub influența educativă a părinților și a celorlalte rude.

Elevii din școlile cu orar prelungit rămîn la școală și după terminarea orelor de școală, mîncă, se odihnesc și apoi se joacă în curtea școlii, își pregătesc lecțiile sub supravegherea unor pedagogi, lucrează în ateliere, activează în diverse cercuri de cultură generală sau artistice. Revenind acasă după ce părinții se întorc de la muncă, elevii le vorbesc despre întâmplările prin care

au trecut și despre noile cunoștințe acumulate în cursul zilei, aflînd și de la părinți multe lucruri interesante.

Elevii din școlile-internate nu numai că învață, dar și trăiesc permanent în aceste școli, vizitîndu-și părinții numai duminicile și în zilele de sărbătoare. Școala-internat ține loc elevilor de casă părintească și poartă întreaga răspundere pentru fiecare dintre elevii ei. Pedagogii școlii-internat îi învață pe copii și, în același timp, le călăuzesc jocurile și preocupările extrașcolare, munca și activitatea artistică, ținîndu-le loc și de părinți. Ei trebuie să le ofere copiilor acea dragoste și mîngîiere după care este însetat fiecare copil.

Cu toate deosebirile dintre aceste școli, relațiile dintre școală și familie se bazează pe aceleași principii. Prin pedagogi și diriginții de clasă școala trebuie să îndrume influența educativă a familiei. Părinții ajută școala în mod activ, participînd la organizarea timpului liber al copiilor, la efectuarea plimbărilor cu elevii mai mici, la antrenamentele sportive ale adolescenților și ale elevilor din clasele superioare. Părinții iau parte și la înfăptuirea măsurilor generale ale școlii : serbări, excursii și tabere de vară.

Problemele de principiu și cele practice sînt discutate de școală și de familie în adunările speciale pe clase ale părinților. Însă legătura dintre școală și familie trebuie realizată nu numai la adunări și în cazurile cînd părinții sînt chemați anume, ci permanent, sistematic.

Este cunoscut că anumiți elevi se poartă altfel la școală și altfel acasă. În aceasta se manifestă deosebirea de medii. De exemplu, în familie elevul este în centrul atenției și toți cei din jur îi satisfac dorințele. La școală, mai ales în școala-internat, elevul se simte membru al colectivului școlii și al clasei. El este numai unul dintre cei mulți și are îndatorirea de a se supune disciplinei colectivului, de a respecta regimul stabilit pentru muncă, lecții, sport și odihnă culturală.

Educația în colectiv are o uriașă însemnătate pentru a forma la elevi o calitate dintre cele mai importante ale moralei comuniste — spiritul de colectiv, care stă la baza relațiilor dintre oameni în societatea socialistă.

Nu întotdeauna relațiile dintre părinți și pedagogi sînt bune, lipsite de neînțelegeri. Anumiți părinți reac-

tionează violent la aprecierile, după părerea lor „nedrepte”, ale cunoștințelor copiilor lor și fac observații insultătoare la adresa pedagogilor, citeodată chiar în prezența elevilor. Aceasta subminează autoritatea pedagogilor în ochii elevilor, micșorează eficacitatea muncii educative a școlii. Uneori și pedagogii greșesc, făcând în prezența elevilor observații la adresa părinților lor, subminând astfel autoritatea educativă a familiei, ceea ce este de asemenea inadmisibil.

Chiar în momentul intrării copilului în școală, pedagogii au obligația de a stabili contactul cu părinții, pentru a evita astfel de fricțiuni, pentru a ajunge la o înțelegere reciprocă și a elabora acțiuni educative bine coordonate. Linia unică a școlii și a familiei asigură succesul în realizarea înaltului scop al educației comuniste.

Bibliografie

- Marx K. și Engels F.* Manifestul Partidului Comunist. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 478—488.
- Engels F.* Anti-Dühring. Secțiunea a treia, §§ 5. „Stat, familie, educație”, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 347—361.
- Engels F.* Originea familiei, a proprietății private și a statului, partea a II-a, „Familia”, Editura politică, 1961, ediția a V-a.
- Lenin V. I.* Sarcinile Uniunilor Tineretului, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 265—282.
- Krupskaia N. K.* Opere pedagogice alese, Editura de stat didactică și pedagogică, 1960 (articolele consacrate educației în familie).
- Makarenko A. S.* Cartea pentru părinți. Editura „Cartea rusă”.
- Makarenko A. S.* Prelegeri asupra educării copiilor, Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1953.
- * * * Revista „Semia i škola” (articole consacrate educației în familie).

CREȘTEREA ROLULUI ORGANIZAȚIILOR OBȘTEȘTI ÎN EDUCAȚIA COMUNISTĂ A TINEREI GENERAȚII

1. Rolul opiniei publice în educația comunistă a copiilor și a tineretului

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a descătușat uriașa energie a maselor populare, a creat vaste posibilități pentru participarea lor cea mai activă la viața socială și politică a țării, la reorganizarea traiului omului sovietic, la crearea unor relații noi între oameni.

V. I. Lenin a acordat o deosebită atenție atragerii maselor largi populare la conducerea statului. El a văzut în aceasta nu numai un mijloc minunat pentru „a înzeca forțele aparatului nostru de stat”, ci și un mijloc puternic de educare a oamenilor, de afirmare a moralei comuniste în masele celor ce muncesc.

„Principiul democratic al organizării — scrie V. I. Lenin în prima ziornă a articolului „Sarcinile imediate ale Puterii sovietice” — înseamnă că fiecare reprezentant al masei, fiecare cetățean trebuie să fie pus în condiții care să-i dea posibilitatea de a participa și la discutarea legilor statului, și la alegerea reprezentanților săi, și la traducerea în viață a legilor statului”.

Sintem martorii înfăptuirii practice a marilor idei leniniste. Masele de milioane de muncitori, colhoznici, intelectuali au devenit adevărați făuritori ai soartei lor, stăpîni ai statului, militanți activi pe tărîm social. Au intrat temeinic în practica societății sovietice discutarea de către întregul popor a celor mai importante dintre legile Statului sovietic, consfăturirile frunțașilor clasei muncitoare, țărănimii colhoznice și intelectualității. Numai în ultimii ani s-au desfășurat discuții largi asupra proiectelor de lege referitoare la pensii, la întărirea le-

găturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S. și cu privire la cifrele de control ale economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965, s-au ținut congrese ale compozitorilor și pictorilor, ale brigăzilor și udarnicilor muncii comuniste, ale constructorilor de orașe și ale cadrelor didactice.

Toate acestea sînt cit se poate de semnificative; ele sînt trăsături vizibile ale organizării comuniste a societății.

Dezvoltarea prin toate mijloacele a democrației, atragerea celor mai largi pături ale populației la conducerea treburilor țării, antrenarea tuturor celor ce muncesc la conducerea construcției economice și culturale reprezintă orientarea principală a dezvoltării statului socialist.

„Se înțelege de la sine — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. — că transmiterea anumitor funcții ale organelor de stat organizațiilor obștești nu înseamnă de loc slăbirea rolului statului socialist în construirea comunismului. Exercițarea unora dintre actualele funcții ale statului de către organizațiile obștești va lărgi și va întări baza politică a societății socialiste, va asigura dezvoltarea continuă a democrației socialiste”¹.

Lărgirea democrației socialiste, creșterea rolului opiniei publice în conducerea statului extind și funcțiile educative ale societății.

Marxism-leninismul ne învață că, o dată cu trecerea de la capitalism la socialism, trebuie transformate în mod radical instruirea, organizarea și educarea tineretului.

Încă în primii ani ai Puterii sovietice, în condițiile mizeriei, ale ruinei și foametei, partidul comunist și guvernul sovietic au înfăptuit, sub conducerea lui V. I. Lenin, un amplu program pentru ocrotirea copiilor, pentru organizarea școlii noi, pentru dezvoltarea instituțiilor sociale de educație. În fabrici, în uzine, în instituțiile de stat au fost înființate grădinițe și creșe, spălătorii și cantine publice. Lenin a calificat aceste institutii drept mlădițe ale comunismului, deoarece ele o eliberează pe femeie de munca abrutizantă din gospodărie, îi dau posibilitatea să participe la producție și la viața socială. Comisia extraordinară pe întreaga Rusie, de sub

¹ „Materiale ale Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959, pag. 120.

conducerea lui F. E. Dzerjinski, a desfășurat o activitate uriașă, prin importanța ei politică și prin proporțiile ei, în domeniul educării copiilor vagabonzi.

O dată cu creșterea puterii economice a U.R.S.S., cu ridicarea nivelului cultural și material al populației, sistemul educației sociale a luat un avânt tot mai mare. În condițiile construcției desfășurate a societății comuniste a devenit necesar un sistem nou de educație socială, care să asigure pregătirea și educarea tuturor copiilor în instituții de stat și pe seama statului.

Hotărârile Congresului al XXI-lea al P.C.U.S., cuvîntarea rostită de N. S. Hrușciiov la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, tezele C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu privire la reorganizarea școlii și legea cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața, care au stabilit bazele teoretice și practice ale organizării sistemului învățămîntului public în perioada de trecere de la socialism la comunism, au subliniat necesitatea participării cît mai active a opiniei publice sovietice largi la educarea copiilor și la dezvoltarea continuă a rețelei de instituții din sistemul educației sociale : grădinițe și creșe, școli-internate, școli și grupe cu orar prelungit.

„Trebuie să întărim rolul statului și al societății în educarea copiilor — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. —, să întărim ajutorul dat familiei de către stat și societate”¹.

Înfăptuind indicațiile congresului, organizațiile obștești s-au încadrat activ în opera de reorganizare a școlii și participă împreună cu organele de stat la crearea noului sistem de educare socială a copiilor. La discutarea tezelor C.C. al P.C.U.S. și ale Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. „Cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățămîntului public în U.R.S.S.” au luat parte sute de mii de oameni. În cuvîntările lor la întrunirile care au avut loc în întreprinderi, instituții, școli, în scrisorile lor, oamenii muncii au făcut propuneri referitoare la măsurile pentru perfecționarea sistemului învățămîntului public.

Cadrele didactice, părinții elevilor, oameni de știință, activiști de partid, de sindicat și de comsomol au parti-

¹ Op. cit., pag. 64.

cipat în modul cel mai activ la discutarea noilor planuri și programe de învățământ ale școlii de cultură generală, la discutarea problemelor educației morale, estetice și fizice a tinerei generații.

Participarea activă a opiniei publice sovietice la reorganizarea școlii, la crearea sistemului de educație comunistă a copiilor continuă tradiția care s-a format în primii ani ai Puterii sovietice. „Regulamentul cu privire la organizarea învățământului public în Republica rusă”, aprobat de Consiliul Comisarilor Poporului în 1918, prevedea participarea largă a opiniei publice la conducerea învățământului public. Au apărut organizații ale elevilor, a fost introdusă autoconducerea școlilor. La construcția noii școli sovietice au fost atrase sindicatele, Comsomolul, comitetele sărăcimii de la sate.

Inițiativa populară a dat naștere, încă în anii aceia, diferitor forme de ajutorare a școlilor de către mase. Sub conducerea organizațiilor de partid și sindicale, muncitorii și țărani au organizat zile de muncă voluntară pentru construirea și repararea școlilor, pentru aprovizionarea lor cu combustibil, au donat sume din salariul lor pentru fondul învățământului general. În țară s-au organizat — sub forma unor mari campanii politice — zile, săptămâni și luni speciale pentru ajutorarea școlii. Copiii săraci erau asigurați cu hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, manuale gratuite, din fondurile sindicatelor și fondurile sociale pentru învățământul general. În cadrul întreprinderilor s-au constituit consilii pentru ajutorarea școlii. Prin mijloacele și prin forțele întreprinderilor și ale instituțiilor au fost construite și utilizate edificii școlare, orfelinat, instituții extrașcolare pentru copii.

Comsomolul a desfășurat o muncă uriașă în domeniul construcției școlii noi. Sute de mii de comsomoliști au lucrat la centrele pentru lichidarea analfabetismului. Comsomolul și-a trimis cei mai buni reprezentanți să învețe la institutele pedagogice și să lucreze în școli. Comsomolul a acordat un ajutor activ la politehnizarea școlii, la crearea școlilor pentru tineretul sătesc, la pregătirea de cadre calificate pentru industrie.

Din inițiativa sindicatelor a apărut și a luat o largă răspîndire patronarea școlilor de cultură generală de către întreprinderi, instituții, sovhozuri, iar mai târziu și de către colhozuri. Patronarea, apărută ca una dintre for-

mele de ajutorare materială a școlii, a căpătat tot mai mult caracterul unei participări active a colectivității la educația comunistă a copiilor. Muncitori și funcționari, ingineri și tehnicieni, veterani ai producției vizitau școlile, stăteau de vorbă cu copiii, conduceau diversele ior cercuri. În cadrul comitetelor sindicale din uzine și din fabrici, precum și al comitetelor sindicale locale au fost create secții speciale pentru munca în rîndurile copiilor și adolescenților. În obligațiile secțiilor intrau patronarea școlii, precum și propaganda pedagogică în rîndurile părinților, organizarea odihnei copiilor, încadrarea adolescenților în muncă după terminarea școlii, organizarea muncii educative cu copiii la domiciliu.

În prezent, aceste secții au devenit o mare forță socială, reunind aproape 400 000 de activiști de sindicat, entuziaști ai muncii în rîndurile copiilor.

A căpătat un mare avînt activitatea sindicatelor în domeniul organizării muncii extrascolare cu copiii. În cluburile și în palatele de cultură ale sindicatelor au fost înființate 2 500 de secții pentru copii. S-au organizat sute de școli sportive, studiouri, cercuri, cabinete și laboratoare tehnice pentru copii. În cluburi și în palatele de cultură se organizează regulat pentru copii matinee, vizionări de filme, întîlniri cu fruntașii din producție. În perioada vacanțelor de iarnă se organizează peste tot serbări ale pomului de iarnă, iar în timpul vacanțelor de primăvară, săptămîni ale cărții pentru copii. Sute de mii de elevi activează în cercurile de artiști amatori, tineri tehnicieni și tineri naturaliști din cadrul cluburilor sindicale. Multe întreprinderi au înființat, din mijloacele sindicatelor, case de cultură speciale pentru copii. Sint renumite Casa de cultură pentru copii „Pavlik Morozov” de pe lângă combinatul textil „Triohgornaia manufaktura”, Casa centrală pentru copii a feroviarilor, Casa de cultură pentru copii a Metrostroiului¹ și multe altele.

Sindicatelor și organelor ocrotirii sănătății publice desfășoară o activitate uriașă pentru protecția sănătății copiilor. În fiecare an, milioane de copii își petrec vacanța în taberele de pionieri, în sanatoriile pentru copii, participă la excursii.

Activitatea sindicatelor în domeniul educării tinerei generații a luat un deosebit avînt și a căpătat un conți-

¹ Organizația de construcție a metroului. — *Nota trad.*

nut ideologic profund după adoptarea „Legii cu privire la înlăturarea legăturii școlii cu viața și la dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public în U.R.S.S.” Ca organizație obștească de masă a oamenilor muncii, sindicatele au găsit numeroase mijloace felurite pentru înfăptuirea legăturii școlii cu viața, cu producția, pentru atragerea celor mai largi păături ale opiniei publice la activitatea de ajutorare a școlii și la reorganizarea muncii ei pe baza principiilor marxist-leniniste ale îmbinării învățaturii cu munca productivă a elevilor.

Din inițiativa organizației sindicale a Combinatului metalurgic din Magnitogorsk, s-a desfășurat întrecerea dintre întreprinderi în ceea ce privește ajutorarea școlii. Oamenii muncii din Magnitogorsk au înzestrat cabinetele școlilor de sub patronajul lor cu utilaje și instrumente moderne, au ajutat la construirea unor noi cabinete și ateliere școlare. În anii 1959—1960, în secțiile uzinei au căpătat o calificare profesională 330 de elevi din cursul superior, de a căror pregătire s-au ocupat ingineri și cei mai buni maiștri și brigadieri. Pentru realizarea muncii educative permanente cu copiii, s-au creat pe lângă administrațiile de imobil din Magnitogorsk cluburi pentru copii, s-au înființat camere ale elevului, unde depun muncă obștească, voluntară activiști sindicali, pensionari, părinți ai elevilor. Pe lângă comitetele sindicale ale secțiilor funcționează lectorate permanente consacrate educației comuniste a copiilor, s-a înființat o universitate a părinților. În secțiile și în halele uzinei s-au creat consilii ale părinților și s-au organizat colțuri ale elevilor. Membrii consiliilor vizitează școlile, ajută la educația copiilor în familie, organizează întîlniri ale elevilor cu lucrători din producție, întruniri ale părinților în școli și în secțiile uzinei, la care se discută probleme privitoare la viața școlii și la rolul opiniei publice.

Plenara din decembrie 1957 a C.C. al P.C.U.S. a recomandat organizațiilor sindicale să antreneze mai larg la educația tineretului și pe vechii muncitori, care să transmită tinerilor și tinerelor nu numai experiența lor de producție, ci și experiența lor de viață, să-i prevină împotriva unor fapte nejuste. La Combinatul din Magnitogorsk, muncitorii (veterani ai muncii, pensionari, membri ai brigăzilor și udarnici ai muncii comuniste) sînt în permanență legați de școală, îi învață pe copii să mun-

cească, le vorbesc despre glorioasele tradiții ale colectivului din Magnitogorsk, conduc cercuri și secții în școală.

Noile sarcini legate de pregătirea și educarea copiilor și tineretului au dat naștere unor forme noi de organizare a opiniei publice pentru ajutorarea școlii. Au căpătat o largă răspindire în uzine consiliile de uzină și de secție pentru contribuția la organizarea învățământului politehnic și a instruirii de producție. Din aceste consilii fac parte ingineri, muncitori inovatori, cadre didactice, reprezentanți ai opiniei publice. Aici se elaborează programe pentru instruirea de producție, se discută problemele educării elevilor în cadrul muncii productive, se organizează conferințe, seminarii și consultații pentru elevi, se țin cursuri pentru ridicarea calificării cadrelor didactice și a instructorilor în producție.

În întreprinderi se creează secții, sectoare și linii-școală, unde, sub conducerea unor instructori calificați, elevii își însușesc o specialitate productivă. Colhozurile și sovhozurile pun la dispoziție o bază de producție pentru pregătirea elevilor în domeniul muncii agricole, asigură cu utilaj și cu o conducere calificată gospodăriile productive ale școlilor și brigăzile de producție școlare.

Colectivele întreprinderilor industriale organizează activitatea cu elevii în domeniul tehnicii, contribuie la pregătirea politehnică a tineretului. În cadrul caselor tehnicii și cluburilor uzinelor se înființează cercuri pentru creația tehnică a copiilor, precum și cercuri de tineri tehnicieni, a căror activitate este condusă în mod voluntar de ingineri și tehnicieni calificați. Sindicatele, care conduc întrecerea pentru titlul de brigadă și udarnic al muncii comuniste, antrenează pe participanții la această întrecere la munca cu copiii.

O importantă activitate în domeniul educării comuniste a tinerei generații este desfășurată de Sovietele de deputați ai oamenilor muncii, care reunesc în jurul lor un activ larg. Comisiile de învățământ public de pe lângă Sovietele regionale, de ținut și raionale de deputați ai celor ce munșesc îndeplinesc funcția de organizatori ai construcției școlare; ele exercită, împreună cu organele învățământului public, controlul obștesc asupra activității școlii și ajută la aplicarea legii cu privire la întărirea legăturii ei cu viața. Comisiile acordă școlii un ajutor de

zi cu zi în înfăptuirea învățămîntului general, în întărirea bazei materiale și didactice a școlilor.

În cadrul comitetelor executive ale Sovietelor de deputați ai celor ce muncesc au fost create comisii obștești pentru problemele minorilor. La activitatea acestor comisii participă organizațiile sindicale, de comsomol și alte organizații obștești. Din obligațiile comisiilor fac parte depistarea copiilor și adolescenților care au nevoie de ajutor din partea statului și a societății, încadrarea în muncă a adolescenților care părăsesc școala, ajutarea părinților în educarea copiilor, discutarea cazurilor de minori care s-au făcut vinovați de acțiuni antisociale, precum și controlul activității coloniilor educative, orfelinatelor, instituțiilor sanitare-educative speciale pentru copii și adolescenți.

În ultimii ani a luat un deosebit avînt mișcarea opiniei publice pentru organizarea muncii educative cu copiii la domiciliul acestora. Pe lîngă administrațiile de imobile, pe lîngă comitetele de bloc au fost create consilii de ajutorare și state-majore de Comsomol și tineret pentru organizarea timpului liber și a odihnei copiilor și tineretului, cluburi și terenuri pentru copii, echipe și cluburi sportive de bloc și de stradă, care funcționează pe bază de activitate obștească voluntară, tabere de pionieri ale blocurilor. Aici există diverse cercuri, secții, studiouri, se organizează conferințe și convorbiri, matinee, excursii și marșuri turistice. Se amenajează terenuri sportive și se organizează competiții între echipele de bloc și de stradă la diverse discipline sportive. Zeci de mii de gospodine, pensionari, comsomoliști, muncitori și funcționari depun o muncă voluntară intensă pentru educarea copiilor. O muncă bine organizată cu copiii la domiciliul acestora dă rezultate pozitive. Copiii și adolescenții se poartă și învață mai bine.

Școlile și cadrele didactice trebuie să popularizeze mai larg această formă de muncă educativă cu copiii, să fie cei mai activi organizatori și ajutoare ale opiniei publice.

În sistemul muncii educative cu copiii în Uniunea Sovietică, un rol important revine instituțiilor de culturalizare ale Ministerului Culturii. În cadrul caselor de cultură raionale se creează tot felul de cercuri, se organizează înfilniri cu fruntașii în muncă, concerte, spectacole,

vizionări de filme. Desfășoară muncă educativă școlile de coregrafie, teatrele de păpuși, teatrele dramatice, studiourile cinematografice și cinematografele pentru copii, școlile muzicale pentru copii. Milioane de copii își petrec cu folos timpul, vara și iarna, în parcurile de cultură și odihnă. Muzeele, galeriile de pictură, planetariile desfășoară o importantă muncă educativă cu copiii.

În bibliotecile sindicale și școlare, precum și în bibliotecile speciale pentru copii se desfășoară pe scară largă activitatea de masă cu copiii : serate literare, conferințe cu cititorii, citirea în colectiv a unor cărți noi și discutarea lor, întâlniri cu scriitori și cu poeți. În fiecare an, în perioada vacanțelor de primăvară se organizează o săptămână a cărții pentru copii. Scriitori și poeți, lucrători din edituri, din biblioteci, din librării se întâlnesc cu elevii, le vorbesc despre cărțile noi, despre planurile de creație, îi învață să iubească și să aprecieze cartea.

În Uniunea Sovietică a fost creată o instituție specială de cercetări științifice, unică în lume : Casa cărții pentru copii, care este laboratorul de creație al scriitorului pentru copii. Aici sînt studiate preocupările micilor cititori de toate vîrstele, istoria și starea actuală a literaturii pentru copii în U.R.S.S. și în străinătate, se întocmesc planuri de creație pentru poeți, scriitori și edituri. Sute de scriitori și prieteni ai cărții fac parte din activul acestei instituții ; toți depun o muncă de fiecare zi cu copiii.

Imensa armată a opiniei publice, care participă în mod activ la educarea comunistă a tinerei generații, este completată de lucrătorii din presă, radio și televiziune. În U.R.S.S. apar 26 de ziare și 34 de reviste pentru copii cu un tiraj total de peste 10 000 000 de exemplare, se tipăresc anual sute de titluri de cărți pentru copii. În fiecare zi se transmit la radio și televiziune emisiuni pentru copii, care exercită asupra lor o uriașă influență educativă.

La toate acestea mai trebuie adăugată activitatea Asociației Voluntare de sprijinire a armatei, aviației și flotei și a Uniunii Asociațiilor de Cruce Roșie, care desfășoară în rîndurile copiilor activitatea în domeniul aeromodelismului, navomodelismului, sporturilor nautice și pregătirii sanitare. Se poate spune, fără exagerare, că în nici o țară capitalistă din lume nu există și nici nu

poate exista un ajutor atât de vast acordat de opinia publică școlii în domeniul educării și pregătirii copiilor și tineretului, că niciieri cadrele didactice nu primesc un sprijin atât de larg din partea maselor celor ce muncesc ca într-o țară socialistă.

Colectivele pedagogice din școli au sarcina de a folosi din toate punctele de vedere vastele posibilități de a antrena opinia publică la activitatea cu copiii, de a varia formele acestei munci, de a generaliza și de a răspîndi pe scară largă experiența pozitivă a muncii educative.

2. Rolul organizațiilor de pionieri și de Comsomol în școală. Creșterea activității sociale a tineretului

„Socialismul — scria N. K. Krupskaia — reprezintă un tip special de organizare și, de aceea, este deosebit de important să le dăm în școală copiilor posibilitatea de a dobîndi o oarecare experiență organizatorică... Scopul acestei școli este de a educa în elevi instinctele sociale... dezvoltarea instinctelor sociale trebuie să străbată ca un fir roșu întreaga viață a școlii”¹. Școala sovietică este chemată să educe oameni activi și independenți, care să aibă o atitudine conștientă față de fenomenele vieții sociale.

Aceste sarcini sînt rezolvate de întregul sistem al activității instructiv-educative a școlii, de întregul ei colectiv pedagogic. În această operă, un rol important revine organizațiilor școlare de pionieri și de comsomol.

V. I. Lenin ne învață că, intrînd în Uniunea Comunistă a Tineretului, tînărul își asumă sarcina „de a ajuta partidul la construirea comunismului și de a ajuta întreaga generație tînără să creeze societatea comunistă”². Această teză a lui Lenin a stabilit pe timp de decenii sarcinile Comsomolului ca organizație politică de masă a tineretului sovietic.

Statutul Comsomolului, legile și tradițiile pionierilor conțin teze de o uriașă forță ideologică, îndrumază activitatea acestor organizații spre rezolvarea principalelor

¹ N. K. Krupskaia, Opere pedagogice alese, 1955, pag. 192, ed. rusă.

² V. I. Lenin. Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 271—272.

sarcini ale educației, spre pregătirea tineretului pentru viață, muncă și activitate obștească. Organizațiile de comsomol și pionieri din școală sînt ajutoare active ale cadrelor didactice în lupta pentru ridicarea calității învățării, pentru întărirea disciplinei, pentru cea mai activă participare a elevilor la munca productivă, utilă societății.

Reorganizarea învățămîntului a adus multe elemente noi în activitatea organizațiilor de pionieri și comsomol, a îmbogățit conținutul acestei activități, a asigurat dezvoltarea continuă a inițiativei copiilor și tineretului.

Ca organizație politică de masă a copiilor, organizația pionierilor, care poartă numele lui V. I. Lenin, desfășoară o muncă uriașă în domeniul educației comuniste a copiilor și a adolescenților. Posibilitățile ei pe planul influențării educative a elevilor sînt nelimitate, și în aceasta constă uriașa ei valoare ideologică, organizatorică și pedagogică. În cei 40 de ani ai existenței sale, organizația de pionieri și-a cucerit o largă popularitate în rîndurile copiilor și o stimă profundă din partea poporului sovietic. Milioane de copii sovietici trec, în această organizație, prin cea dintîi școală a educației comuniste, participă la viața socială activă, se împărtășesc din marile idei ale comunismului.

În organizația de pionieri s-au constituit forme variate de activitate obștească a copiilor. Organizînd munca în cercuri, pe loturile experimentale de pe lîngă școli, în cabinetele și în laboratoarele școlare, dezvoltînd creația tehnică și activitatea tinerilor naturaliști, organizația de pionieri educă în rîndurile copiilor interesul pentru învățatură, spiritul de independență, îi învață să aplice în practică cunoștințele dobîndite. Au căpătat o largă răspîndire astfel de forme ale muncii de propagare a cunoștințelor și realizărilor științei și tehnicii cum sînt olimpiadele tinerilor fizicieni, chimiști, matematicieni, expozițiile de creație tehnică a copiilor, vizitele în întreprinderi, pe loturile experimentale ale colhozurilor și sovhozurilor, la stațiunile agrotehnice, la centralele electrice și la stațiile de radioficare ale colhozurilor și ale raioanelor.

În ultimii ani, munca, activitatea social-utilă a ocupat un loc important în activitatea pionierilor. A devenit o tradiție glorioasă participarea în masă a pionierilor la

amenajarea satelor și orașelor lor, la înfrumusețarea școlii. Detașamentele și grupele de pionieri îndeplinesc sistematic sarcinile organizațiilor de consomol în domeniul colectării de fier vechi și de maculatură, pentru ajutorarea cât mai largă a colhozurilor și a sovhozurilor în îngrijirea semănăturilor, a livezilor, a grădinilor de zarzavat, la stringerea recoltei, la creșterea vițelilor, a păsărilor, a iepurilor de casă etc.

În ultimii ani a fost radical modificată activitatea în taberele de vară ale pionierilor : și aici principiul muncii a preluat rolul conducător. Copiii care-și petrec vacanța în taberele de pionieri execută munci accesibile puterilor lor pe ogoarele și în fermele colhozurilor și sovhozurilor, sînt atrași la munca de autodeservire, fac de serviciu la bucătărie, amenajează teritoriul taberei, îngrijesc livada, grădina de zarzavat și grădina de flori, confecționează materiale didactice sub formă de daruri pentru școală.

Organizația de pionieri dispune și de nenumărate mijloace în domeniul educației politice a copiilor și adolescenților, al formării deprinderii de a desfășura o activitate obștească. La adunările detașamentelor și grupelor, la focurile de tabără și la matineele pentru pionieri, aceștia ascultă expuneri despre viața și activitatea lui V. I. Lenin, se informează despre cele mai importante evenimente politice, despre succesele poporului sovietic în construirea comunismului, despre realizările industriei, ale agriculturii socialiste, ale științei și culturii înaintate. În fiecare an se serbează ziua de naștere a lui V. I. Lenin, aniversarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, 1 Mai, 19 mai — sărbătoarea tradițională a organizației de pionieri, ziua trecerii în revistă a realizărilor fiecărui detașament, fiecărei grupe. Din inițiativa organizației de pionieri au apărut și se dezvoltă cu succes forme de masă ale activității educative cu copiii în școală, ca excursiile prin ținutul natal, mișcarea tinerilor naturaliști, competițiile sportive de masă ale copiilor, expedițiile pentru studiul bogățiilor naturale și al istoriei ținutului natal. Zeci de milioane de copii participă la această activitate multilaterală, acumulează prima experiență în munca pentru folosul societății, în munca obștească.

În toate etapele dezvoltării mișcării de pionieri, P.C.U.S. a arătat că este necesar ca pionierii să participe

sistematic la viața socială, să se educe în rîndurile pionierilor și ale școlărilor deprinderea de a participa la activitatea obștească, să se respecte cu strictețe principiile fundamentale din munca organizațiilor de pionieri : propria activitate și inițiativă a pionierilor.

Spre deosebire de organizațiile burgheze pentru copii, bazate pe principiul autorității, al supunerii oarbe a celor mici față de cei mari, organizația de pionieri se întemeiază pe principiul dezvoltării din toate punctele de vedere a activității și inițiativei copiilor, pe principiul satisfacerii intereselor și a cerințelor lor, pe principiul dezvoltării aptitudinilor și talentelor individuale ale fiecăruia. Toate documentele partidului comunist și ale Comsomolului leninist consacrate mișcării de pionieri subliniază că spiritul de inițiativă în organizația de pionieri constituie baza succesului activității ei.

Necesitatea de a dezvolta larg inițiativa și activitatea pionierilor a fost subliniată în repetate rînduri în rezoluțiile și în hotărârile congreselor și ale plenarelor C.C. al Comsomolului. În condițiile actuale ale dezvoltării școlii, cînd sarcina ei principală este pregătirea tineretului pentru viață, pentru muncă, pentru participarea activă la construcția comunistă, dezvoltarea spiritului de inițiativă în organizația de pionieri capătă o însemnătate și mai mare. Problema relațiilor dintre organizația de pionieri și învățători, metodele dezvoltării spiritului activ al copiilor, asigurîndu-se, totodată, conducerea pedagogică, este cea mai importantă problemă pedagogică pentru dezvoltarea viitoare a mișcării de pionieri. În ultimii ani, organizațiile de comsomol au făcut mult pentru crearea condițiilor prielnice desfășurării inițiativei copiilor în cadrul organizației de pionieri. Au apărut mai multe documente adresate direct pionierilor în care se stabilesc îndatoririle lor și căile de dezvoltare a inițiativei și a activității lor.

În „Legile tinerilor pionieri din Uniunea Sovietică” sînt expuse principalele condiții pe care trebuie să le îndeplinească un pionier. Aici se arată : pionierul își iubește patria și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice ; el se pregătește să devină membru al Comsomolului ; el cinstește amintirea celor care și-au jertfit viața pentru libertatea și înflorirea Patriei sovietice ; el este prieten cu copiii din toate țările lumii ; învață cu sîrguință, este

disciplinat și politicos ; iubește munca și păzește bunurile poporului ; este un bun tovarăș, are grijă de cei mai mici, îi ajută pe cei mai în vîrstă, este curajos și nu se teme de greutăți. Fiind un program de acțiune pentru copii, aceste legi reprezintă, totodată, un program pentru munca educativă a învățătorului, ele îi indică principală orientare a activității organizației de pionieri. Un rol tot atît de important pentru copii și pentru pedagogii îi joacă și îndreptarul model de priceperi și deprinderi („Treptele tinărului pionier”), pe care trebuie să și le însușească pionierul în timpul cît face parte din organizație¹. În procesul însușirii cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor prevăzute de „Treptele tinărului pionier”, copiii capătă deprinderi de viață în colectiv, deprinderi de organizatori și de activiști sociali, interesele colectivului le devin dragi, ei învață să-și subordoneze propriile interese față de interesele colectivului.

Legile pionierilor și cerințele „treptelor” pentru pionieri se adresează copiilor. Aici se subliniază că tot ce va învăța pionierul în timpul cît va face parte din organizație trebuie să învețe să facă singur. Aceasta este una dintre principalele condiții pentru dezvoltarea inițiativei și activității sociale a copiilor.

Învățătorul are sarcina ca, folosind bogăția ideologică și practică a acestui document, precum și experiența sa pedagogică și de viață, să-i ajute pe copii să-și organizeze astfel activitatea unității, grupei sau detașamentului de pionieri, încît aici să se rezolve zi de zi sarcinile pregătirii copiilor pentru viață, sarcinile dezvoltării activităților lor sociale, ale educării înaltelor lor calități morale.

Opinia publică sovietică joacă un rol uriaș în activitatea organizației de pionieri. Organele de conducere ale organizației de pionieri sint constituite pe baza celei mai largi participări a organizației de consomol, a sindicatelor, a organelor învățămîntului public, a asociațiilor

¹ În prezent, în Uniunea Sovietică, mișcarea de pionieri cuprinde copiii din clasa a III-a și pînă în clasa a VIII-a inclusiv ; ținînd seama de deosebirile de vîrstă și preocupări, activitatea pionierescă se desfășoară în mod diferențial pe trei „trepte” : prima — pentru pionierii din clasele III-IV ; a doua — din clasele V-VI ; a treia — din clasele VII-VIII. În activitatea desfășurată în cadrul fiecărei trepte, pionierii trebuie să-și însușească anumite priceperi și deprinderi, pretențiile crescînd de la o treaptă la alta. — *Nota trad.*

ilor sportive și a altor asociații voluntare ale oamenilor muncii. În Consiliul central al organizației de pionieri activează intens scriitori, actori, oameni de știință, udarnici și membri ai brigăzilor muncii comuniste, cadre didactice, activiști ai organizațiilor de comsomol și pionieri. Zeci de mii de reprezentanți ai opiniei publice fac parte din consiliile republicane, regionale, de ținut și raionale ale organizației de pionieri. Mulți părinți, veterani ai războiului și ai muncii, pensionari, comuniști și comsomoliști lucrează activ în consiliile de prieteni ai unităților de pionieri.

În educația comunistă a tineretului, Comsomolul are un rol imens. Comsomolul participă activ la construcția economică și culturală a țării, rezolvind aici sarcina sa principală : de a ajuta partidul în organizarea și în educarea tinerilor constructori ai societății comuniste.

Organizațiile de comsomol din întreprinderi, de pe șantiere, din colhozuri, din unitățile militare participă activ la munca organizației de pionieri, numesc din rândurile lor instructori ai detașamentelor de pionieri, conducători ai cercurilor și ai secțiilor sportive ale pionierilor. În comitetele organizațiilor de bază ale Comsomolului se creează sectoare pentru activitatea cu pionierii și elevii. Peste 100 000 de comsomoliști din producție lucrează în detașamentele de pionieri.

Tineretul sovietic se caracterizează printr-o înaltă principialitate, printr-un profund interes pentru viața politică a țării, prin convingere și credință în victoria finală a comunismului. Comsomolul are merite însemnate în acest domeniu.

Comsomolul îi învață pe tineri să trăiască în chip comunist, îi ajută să-și dezvolte singuri concepțiile și convingerile comuniste și să le susțină. La Congresul al III-lea al Comsomolului, V. I. Lenin a spus : „...trebuie ca Uniunea Tineretului Comunist să unească pregătirea sa, învățătura și educația sa cu munca muncitorilor și a țăranilor, trebuie ca ea să nu se închidă în școlile sale și să nu se mărginească numai la cititul cărților și broșurilor comuniste. Numai în munca laolaltă cu muncitorii și țăranii poți deveni cu adevărat comunist”¹.

Poporul sovietic construiește o societate în care oamenii vor trăi călăuzindu-se după principiul „de la lie-

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 280.

care după capacități, fiecăruia după nevoi". Pentru a crea abundența de produse necesare realizării acestui principiu fundamental al comunismului, toți oamenii trebuie să depună o muncă de o înaltă productivitate. Munca trebuie să devină o necesitate vitală pentru omul din societatea comunistă. De aceea, în centrul activității educative a școlii și a organizațiilor obștești stă educația prin muncă, dezvoltarea atitudinii comuniste față de muncă, față de proprietatea obștească, față de ceilalți oameni.

„Luptăm pentru ca munca, — a spus N. S. Hrușciiov —, crearea tuturor bunurilor materiale și culturale, să se transforme în prima necesitate vitală a oamenilor”.

Activitatea de muncă a elevilor, începînd cu munca cea mai simplă de autodeservire și terminînd cu munca productivă în întreprinderi a elevilor din cursul superior, pătrunde tot mai mult în viața școlii sovietice. Îmbinarea învățaturii cu munca productivă, cu activitatea obștească a elevilor, mai ales a celor din cursul superior, a devenit un principiu călăuzitor în educație. Aceasta aduce multe elemente noi în activitatea organizațiilor obștești școlare. Organizațiile de comsomol din școli antrenează tot mai larg tineretul școlar la diversele forme de muncă productivă și folositoare societății, sîdesc în el respectul față de oamenii muncii, deprinderea de a se autodeservi, priceperea de a îndeplini orice muncă necesară patriei.

Inițiativa Comsomolului a dat naștere multor forme noi de organizare a activității de muncă a școlarilor din clasele superioare, care asigură și un înalt nivel al educației lor morale paralel cu dobîndirea unor deprinderi practice. Din inițiativa elevilor comsomoliști au fost create brigăzi de producție ale elevilor în colhozurile și sovhozurile din ținuturile Stavropol, Krasnodar, Altai, iar apoi în toate celelalte regiuni, ținuturi și republici ale țării. Munca lor este strîns legată de studiul și de aplicarea în practică a celor mai noi realizări din știința și din tehnica agricolă, a metodelor fruntașilor producției agricole. Elevii participă activ la muncile agricole, la amenajarea orașelor și a satelor, muncesc pe șantierele caselor de locuit, școlilor, atelierelor, cluburilor și stadioanelor. Munca îmbinată cu o variată activitate in-

telectuală, cu odihna și cu sportul se transformă într-un mijloc pentru educarea unui om multilateral dezvoltat.

Au căpătat o largă răspîndire taberele de vară pentru elevii din clasele superioare, înființate din inițiativa Comsomolului, unde munca productivă, utilă societății, se îmbină, de asemenea, cu o odihnă rațională și cu sportul.

Un fenomen remarcabil în viața școlii de astăzi este participarea activă a claselor superioare la munca productivă în fabrici și uzine, în colhozuri și sovhozuri. Muncind în producție alături de părinții și de frații lor, elevii cunosc bucuria și valoarea muncii, se familiarizează cu glorioasele tradiții ale clasei muncitoare și ale colhoznicilor, participă la întrecerea socialistă, la îndeplinirea planului de producție al fabricii, al colhozului, al sovhozului, dobîndesc maturitate cetățenească. Întîlnirile cu fruntașii în producție, cu membrii brigăzilor muncii comuniste, duminicile petrecute în comun, serile de odihnă, excursiile, competițiile sportive îi introduc pe elevi în sfera de preocupări a colectivului de producție, constituind un mijloc pentru educarea lor în spiritul moralei comuniste. Cunoștința cu brigăzile muncii comuniste le oferă elevilor un exemplu convingător al modului în care trebuie să muncească în colectiv, să imbine interesele personale cu cele obștești, să lupte pentru onoarea colectivului, să-și ajute tovarășii.

Așadar, cadrul activității Comsomolului în școală s-a lărgit, a ieșit pe făgașul larg al vieții. În ajutorul Comsomolului în opera complexă de educație comunistă au venit muncitori și funcționari, ingineri și tehnicieni, colhoznici și agronomi, o uriașă armată de oameni îmbogățiți cu experiența vieții, oțeliți sub raport ideologic și politic în lupta pentru îndeplinirea mărețelor planuri ale construirii comunismului.

Participarea activă a elevilor la munca productivă, la lucrările de utilitate socială creează condiții deosebit de prielnice pentru dezvoltarea lor politică și ideologică. Experiența școlii arată în mod convingător că munca în sine, neînsoțită de o atenție permanentă pentru educația ideologică a tineretului, nu poate da rezultate pozitive. „Puteți constrînge oricît vreți un om să muncească — scrie A. S. Makarenko — dar, dacă, totodată, nu-l veți educa politicește și moralicește, dacă el nu va

participa la viața socială și politică, munca lui va fi doar un proces neutru, care nu va da un rezultat pozitiv”¹.

Reorganizarea școlii pune în mod acut problema educației ideologice a tineretului școlar, a elaborării unor convingeri comuniste ferme în rândurile lui, a unei înalte moralități și activități obștești.

Societatea comunistă are nevoie nu numai de muncitori pricepuți, cinstiți și conștiincioși, ci și de cetățeni activi, luptători pasionați pentru comunism. „De pe acum tineretul construiește comunismul — a spus N. S. Hrușciiov la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. —, iar apoi va trăi și va munci în comunism, va conduce toate treburile obștești. Tineretul sovietic trebuie să fie pregătit pentru îndeplinirea acestei înalte misiuni”.

Educarea tinerei generații în spiritul unei atitudini conștiente față de îndatoririle sociale, al activității, al sentimentului de adevărat stăpîn în societate, intolerant față de lipsuri, neîmpăcat față de cei care se eschivează de la muncă, elaborarea năzuinței de a participa activ la viață capătă acum o importanță deosebit de mare. Sarcina constă în a dezvolta și mai larg însușirea cunoștințelor politice în organizațiile comsomoliste din școli, de a trezi la elevii din cursul superior un interes profund pentru evenimentele politice, de a determina o atitudine activă față de ele. În cuvîntarea rostită la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, N. S. Hrușciiov a subliniat necesitatea de a educa la tineretul sovietic activitatea socială, ca una dintre condițiile indispensabile care îl vor face capabil să îndeplinească în viitor variatele funcții ale autoconducerii obștești. O dată cu transformarea formei de stat sovietice în autoconducere comunistă, a arătat el, un loc deosebit va reveni organizațiilor obștești, prin care societatea își va reglementa relațiile. Trebuie de pe acum să netezim calea spre aceasta, să-i învățăm pe oameni, să-i deprindem cu o activitate obștească organizată.

Organizațiile de comsomol fac mult în prezent pentru a-i introduce pe elevi în vasta sferă a preocupărilor de ordin social, pentru a dezvolta la ei deprinderile de activitate socială. La adunări, comsomoliștii fac bilanțul activității lor, stabilesc sarcinile concrete ale activității

¹ A. S. Makarenko, Opere, vol. 5, pag. 112, ed. rusă.

organizației lor pentru un anumit interval de timp, conterează perspectivele muncii ei. Elevii din clasele superioare se întâlnesc cu deputați în Soviete, vizitează comitetele executive raionale și orășenești, participă activ la munca de agitație în mase cu ocazia campaniilor electorale, iar în procesul acestei activități cunosc mai profund organizarea de stat și legislația Uniunii Sovietice.

Elevii comsomoliști lucrează în comandamentele și în detașamentele pentru menținerea ordinii publice, în detașamentele de tineret pentru sprijinirea miliției, organizează și desfășoară munca cu pionierii și cu octombriștii¹, atât în școală cât și la domiciliul copiilor. Îndeplinind în mod independent tot felul de însărcinări obștești, elevii din cursul superior se pregătesc să facă față, cind va fi cazul, conducerii unui colectiv, să-și controleze tovarășii și să-i organizeze în vederea unor acțiuni concrete. Studiul în școală al cursurilor de istorie, de Constituție a U.R.S.S., de baze ale cunoștințelor politice le oferă fundamentul teoretic indispensabil pentru educarea calităților cetățenești.

Comsomolul depune o muncă importantă pentru a educa în rindurile tineretului respectul pentru regulile conviețuirii socialiste, a obișnuințelor și a deprinderilor unui trai sănătos, a intransigenței față de rămășițele trecutului din conștiința oamenilor.

Formarea omului nou se înfăptuiește în cursul construcției socialiste, în lupta încordată cu greutățile construirii noii societăți, în lupta împotriva rămășițelor vechiului din conștiința oamenilor. De aceea este deosebit de important ca organizația de comsomol din școală să nu ferească tineretul în mod artificial de dificultățile pe care va trebui să le biruie în viață și în muncă, să nu-i scutească pe tineri de răspunderea pentru calitatea muncii lor, pentru purtarea și faptele lor.

Acum, cînd elevii din clasele superioare participă la munca productivă alături de muncitori și de țărani, trebuie să li se acorde mai multă încredere ; aceasta va contribui la formarea unor puncte de vedere proprii asupra vieții, a unor convingeri politice ferme, a priceperii de a fi gospodari chibzuiți, de a păzi averea poporului. În re-

¹ Organizație politică de masă a copiilor mici pînă la clasa a II-a inclusiv. — *Nota trad.*

zolvarea acestei sarcini, cadrele didactice și organizația școlară de comsomol vor fi ajutate de organizațiile de comsomol și de sindicat din întreprinderi.

Practica activității întreprinderilor și a școlilor fruntașe arată că elevii din cursul superior care-și fac practica în producție în secțiile uzinelor se încadrează organic în colectivul de producție. Ei participă la adunările de comsomol din întreprinderi, la consfăturile de producție, la întrecerea socialistă, îndeplinesc însărcinările obștești ale organizației de comsomol din întreprindere, iau parte la munca culturală de masă. Toate acestea determină schimbarea poziției elevului în viață, contribuie la educarea inițiativei și activității sale sociale. Aceste forme de muncă trebuie dezvoltate prin toate mijloacele.

Contactul strins cu organizațiile de comsomol din întreprinderi și instituții, din colhozuri și sovhozuri este unul dintre mijloacele pentru activizarea continuă a comsomoliștilor din școală. Obligația directorilor de școală și a cadrelor didactice constă în a ajuta la stabilirea și la întărirea acestui contact, în a se sprijini permanent în activitatea lor de educare a tineretului pe forțele opiniei publice sovietice.

În viața de toate zilele a școlii există o mulțime de treburi care nu depășesc puterile elevilor, care nu necesită supravegherea și tutela permanentă a profesorului, care pot fi organizate și îndeplinite de comsomoliști în mod independent. Este vorba de a face de serviciu pe școală, de organizarea recreațiilor, a emisiunilor radiofonice în școală, de publicarea gazetelor de perete, de munca voluntară pentru îngrijirea teritoriului școlii, de participarea la înfrumusețarea orașului sau a satului, de ajutorarea invalizilor și a bătrânilor, precum și de multe alte acțiuni. Îndeplinirea prin propriile puteri a însărcinărilor obștești sporește spiritul de răspundere al comsomoliștilor pentru munca și purtarea lor, activează colectivul de copii.

Într-un mod nou se rezolvă problema relațiilor dintre profesori și elevi, mai ales în clasele superioare. Elevii sînt acum participanți direcți la crearea valorilor materiale pentru societate, ei iau parte activă la viața socială, nu numai în școală, ci și în întreprinderi. Crește spiritul de independență și răspundere al elevului pentru faptele sale. În aceste condiții, organizația de comsomol

a școlii trebuie să lucreze pe baza dezvoltării prin toate mijloacele a independenței și a inițiativei elevilor.

A. S. Makarenko a subliniat în mod deosebit caracterul independent al colectivului de copii, a arătat că acest colectiv nu vrea să fie numai un fenomen pedagogic, ci un fenomen cu drepturi depline în viața socială, la fel cu orice alt colectiv.

În prezent s-au creat condiții prielnice pentru maturizarea politică a tineretului. Se mai păstrează însă pe alocuri tendința de a-l tutela, teama de a-i lăsa o anumită libertate, necesară pentru autoeducarea sa.

Trebuie să avem mai multă încredere în elevi, mai ales în cei din cursul superior, să renunțăm la dădăceală, să eliminăm elementele de formalism din conducerea organizațiilor de școlari și de comsomol. Respectarea drepturilor organizațiilor de școlari și de comsomol este o îndatorire directă a profesorilor. Numai în felul acesta putem obține o creștere a răspunderii comsomoliștilor pentru acțiunile lor.

Uniunea Tineretului Comunist, a spus V. I. Lenin, trebuie „să-și trazeze toate sarcinile învățaturii sale în așa fel încât zi de zi, în fiecare sat, în fiecare oraș tineretul să rezolve practic cutare sau cutare sarcină a muncii în comun, fie ea cât de mică, cât de simplă”. Înfăptuind poruncile marelui Lenin, tineretul sovietic își aduce contribuția la construirea comunismului în U.R.S.S. În această luptă pentru comunism, pentru un viitor mai bun al omenirii, crește și se maturizează omul nou, luptător și muncitor, participant activ la dezvoltarea societății.

Bibliografie

Marx K. și Engels F. Manifestul Partidului Comunist. *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 478—488.

Lenin V. I. Marea inițiativă, Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 393—418.

Hrușciov N. S. Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. în anii 1959—1965. Vezi „Materialele Congresului al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.”, Editura politică, 1959.

Hrușciov N. S. Să educăm constructori activi și conștienți ai societății comuniste. Cuvîntare rostită la Congresul al XIII-lea al Comsomolului, 13 aprilie 1959. „Pravda”, 19 aprilie 1959.

- Krupskaia N. K.* Idealurile educației socialiste. Opere pedagogice alese, Editura Academiei de Științe Pedagogice a R.S.F.S.R., 1955, pag. 186—194.
- Krunskaia N. K.* Educația socială, op. cit., pag. 201—207.
- Makarenko A. S.* Despre căile educației sociale, Opere, vol. 7, Editura Academiei de Științe Pedagogice a R.S.F.S.R., 1958, pag. 382—386.
- „Consfătuirea privitoare la școlile-internat (19—23 aprilie 1957)”. Dare de seamă stenografică, Editura de stat pentru literatură pedagogică, Moscova, 1958.
- „Rezoluțiile și documentele Congresului al XIII-lea al Comsomolului”, Editura „Tinăra Gardă”, Moscova, 1958.
- „Sarcinile propagandei de partid în condițiile actuale”. Hotărîrea Comitetului Central al P.C.U.S., Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1960. Vezi și „Lupta de clasă” nr. 1 din 1960.

CUPRINS

	Pag.
In loc de prefață	3
Capitolul I. CONSTRUIREA COMUNISMULUI ȘI EDUCAREA OMULUI NOU	5
1. Insemnătatea educației comuniste în construirea comunismului	—
2. Sarcinile fundamentale ale educației comuniste	24
Capitolul al II-lea. ȘCOALA ÎN PERIOADA CONSTRUCȚIEI DESFĂȘURATE A COMUNISMULUI	37
1. Rolul școlii sovietice în lupta pentru victoria socialismului	—
2. Reorganizarea sistemului de învățămînt public și sarcinile școlii în perioada construcției desfășurate a comunismului	45
Capitolul al III-lea. MARXISM-LENINISMUL DESPRE DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A PERSONALITĂȚII	67
1. Ce înseamnă dezvoltarea multilaterală a personalității	—
2. Construcția comunismului și crearea condițiilor materiale și culturale pentru dezvoltarea multilaterală a personalității	77
3. Rolul învățămîntului și educației în formarea unui om multilateral dezvoltat	81
Capitolul al IV-lea. ÎNSUȘIREA BAZELOR ȘTIINTELOR ȘI EDUCAREA APTITUDINILOR INTELLECTUALE LA ELEVII	94
1. Rolul învățămîntului de cultură generală în procesul dezvoltării multilaterale a omului	—
2. Legătura strinsă a învățaturii cu munca, cu practica construirii comunismului — principiul diriguitor în studierea bazelor științelor	103
3. Dezvoltarea aptitudinilor intelectuale ale elevilor în cursul procesului de instruire	114
Capitolul al V-lea. ÎMBINAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI CU MUNCA PRODUCTIVĂ — PRINCIPIU ESENȚIAL AL EDUCAȚIEI COMUNISTE	124
1. Clasiții marxism-leninismului despre imbinarea învățămîntului cu munca productivă	124

2. Îmbinarea învățaturii cu munca în experiența școlii sovietice	135
3. Problemele pedagogice legate de înfăptuirea îmbinării învățămîntului cu munca productivă	141
Capitolul al VI-lea. ÎNVAȚĂMÎNTUL POLITEHNIC ÎN ȘCOALA SOVIETICĂ	153
1. Marxism-leninismul despre învățămîntul politehnic	—
2. Experiența înfăptuirii învățămîntului politehnic în școala sovietică. Dezvoltarea teoriei învățămîntului politehnic	159
3. Conținutul, organizarea și metodele învățămîntului politehnic	161
4. Raportul dintre învățămîntul de cultură generală, politehnic și profesional	187
Capitolul al VII-lea. FORMAREA CONCEPȚIEI COMUNISTE DESPRE LUME	194
1. Însemnătatea concepției comuniste despre lume	—
2. Căile și metodele de educare a concepției comuniste despre lume	202
Capitolul al VIII-lea. EDUCAȚIA ATEISTĂ A TINERETULUI	214
1. Educația ateistă — parte integrantă a educației comuniste	—
2. Atitudinea P.C.U.S. și a Statului sovietic față de religie și biserică	220
3. Formele și metodele educației ateiste	225
Capitolul al IX-lea. EDUCAȚIA MORALĂ A TINERELOR GENERAȚII	245
1. Morala ca formă a conștiinței sociale	—
2. Morala comunistă — treaptă cea mai înaltă a progresului moral al omenirii	250
3. Educația morală și rolul ei în pregătirea constructorilor comunismului	268
Capitolul al X-lea. EDUCAREA ÎN SPIRITUL INTERNAȚIONALISMULUI PROLETAR ȘI AL PATRIOTISMULUI SOCIALIST	277
1. Internaționalismul prolelar și patriotismul socialist ca expresie a unității sarcinilor naționale și internaționale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii	—
2. Educarea patriotismului elevilor	287
3. Educarea elevilor în spiritul prieteniei popoarelor și al internaționalismului prolelar	291
Capitolul al XI-lea. EDUCAREA ÎN SPIRITUL ATITUDINII COMUNISTE FAȚĂ DE MUNCĂ ȘI FAȚĂ DE PROPRIETATEA OBȘTEASCĂ	305
1. Rolul educativ al muncii	—
2. Întărirea stimulenților morali ai muncii — condiție esențială pentru formarea omului viitorului	311
3. Educarea tinerei generații în spiritul dragostei comuniste pentru muncă	315

Capitolul al XII-lea. EDUCAȚIA ESTETICĂ A TINERETULUI	334
1. Educația estetică și rolul ei în dezvoltarea multilaterală a omului societății comuniste	—
2. Estetica marxist-leninistă — baza științifică a educației estetice în societatea socialistă	338
3. Educația estetică a copiilor și tineretului în noua etapă a construcției școlii sovietice. Rolul artei în educația estetică	344
4. Educația estetică în școală, în procesul întregii activități de învățatură și de muncă	352
Capitolul al XIII-lea. EDUCAȚIA FIZICĂ, PARTE COMPONENTĂ A EDUCAȚIEI COMUNISTE	358
1. Marxism-leninismul despre educația fizică	—
2. Educația fizică în școală	365
3. Legătura educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste	371
Capitolul al XIV-lea. ROLUL ÎNVĂȚĂTORULUI ȘI PROFESORULUI ÎN EDUCAREA TINEREI GENERAȚII	383
1. Intemeierii marxism-leninismului despre poziția învățătorului și profesorului în societate	—
2. Cadrele didactice și dezvoltarea școlii sovietice	391
3. Despre dezvoltarea caracterului creator al muncii cadrelor didactice	398
Capitolul al XV-lea. EDUCAȚIA COPIILOR ÎN FAMILIE	412
1. Familia în societatea socialistă	—
2. Particularitățile educației copiilor în familie	417
3. Educația copiilor prin muncă	425
4. Educarea nevoilor	432
5. Educația ideologică-politică a copiilor în familie	435
6. Familia și școala	437
Capitolul al XVI-lea. CREȘTEREA ROLULUI ORGANIZAȚIILOR OBȘTEȘTI ÎN EDUCAȚIA COMUNISTĂ A TINEREI GENERAȚII	440
1. Rolul opiniei publice în educația comunistă a copiilor și a tineretului	—
2. Rolul organizațiilor de pionieri și de Comsomol în școală. Creșterea activității sociale a tineretului	449

Dat la cules 08.08.1961 Băn de lipar 09.09.1961.
 Anărul 1961. Tiraj 45.220. Hirtic lipar de 50 g m².
 540×840/16. Coli editoriale 28,32. Coli de lipar 29.
 A. 001150/1961. C. Z. pentru bibliotecă 371—R.

Tiparul executat sub com. nr. 5.075/11.349 la
 Combinatul Poligrafic Casa Științei, Piața Științei,
 București — R.P.R.

Lei 10.10

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu